

2

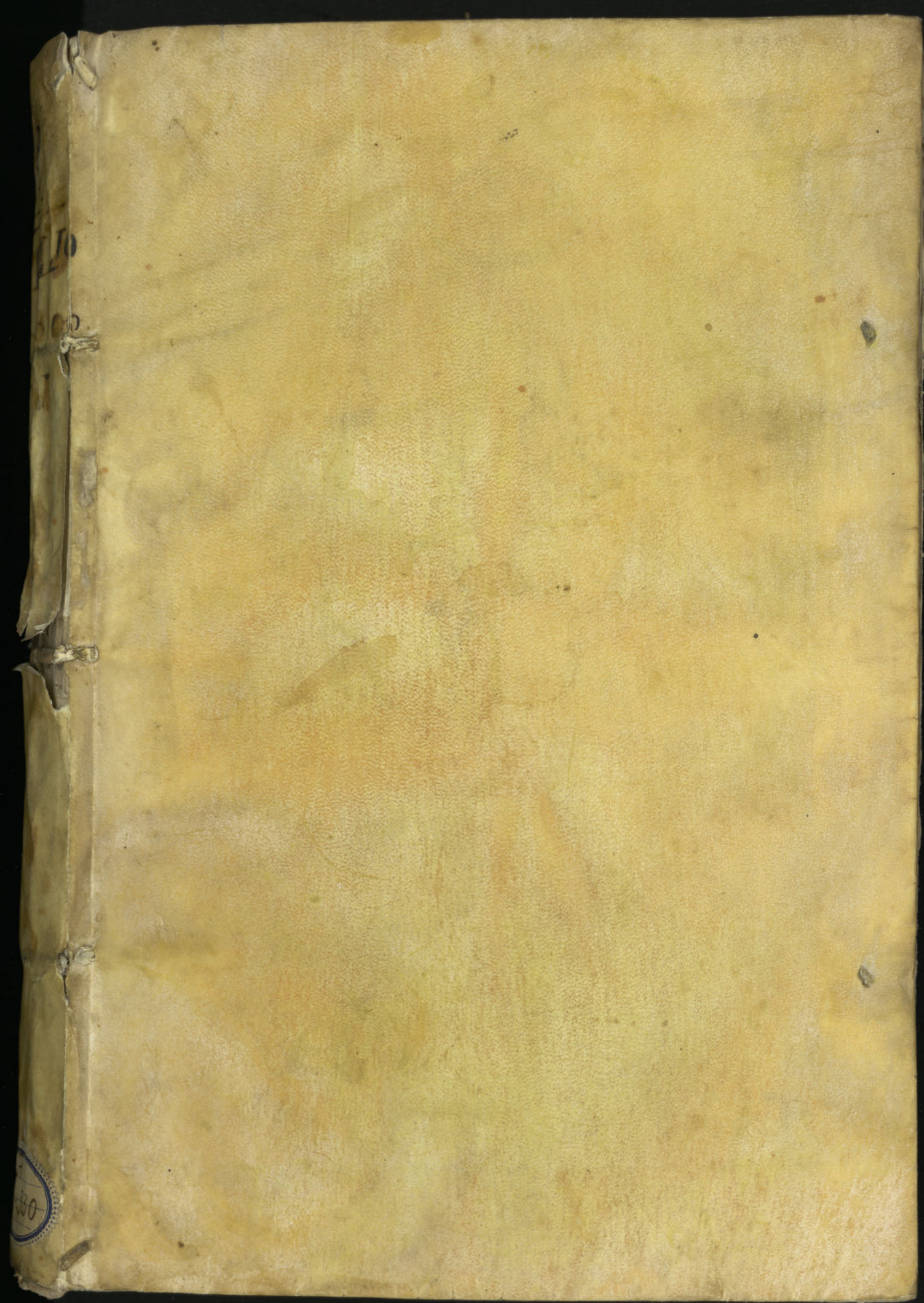
BIBLIA

Thes.

To. I

N^o A
8-330

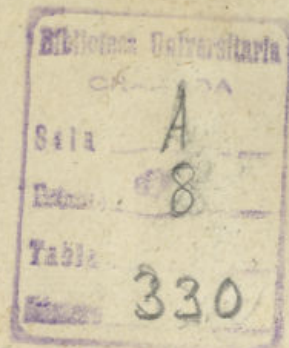
7 James

29-2-2.

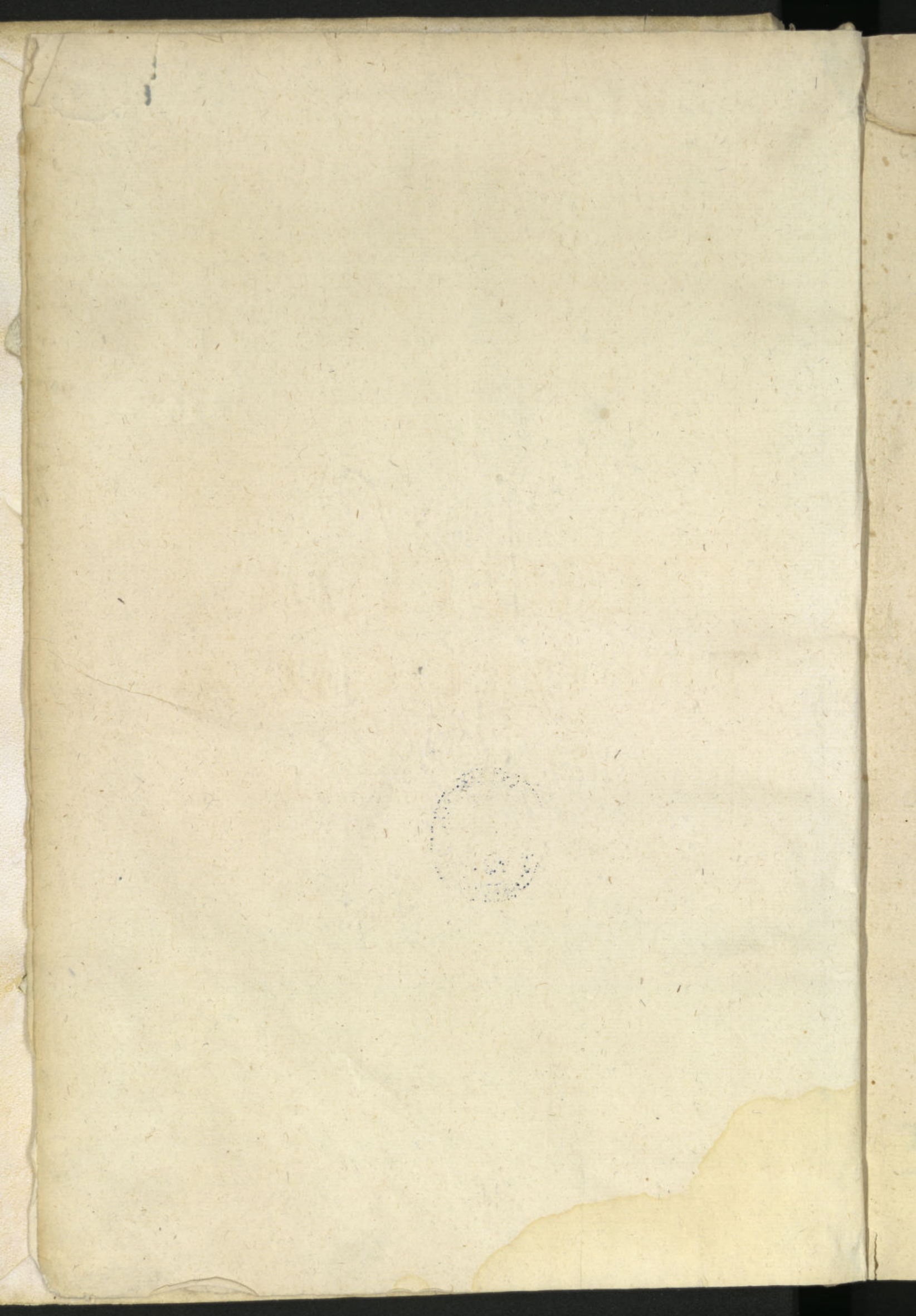
3
28-136

BIBLIOTHECA
THEOLOGICA

BIBLIOTHECA
THEOLOGICA.

BIBLIOTHECA
THEOLOGICA

Faint, illegible text or markings, possibly a library stamp or handwritten note, located in the lower right quadrant of the page.

Del Colegio M^r y Real Univ^{rs} de Sta Catalina N. 7633

BIBLIOTHECA THEOLOGICA

SEPTEM LIBRIS DISTINCTA.

IN QVA

Exacto ordine reponuntur cuncta ad completam Sacræ Doctrinæ, vel Theologiæ notitiam spectantia, tam secundum se, quam secundum diuersa eius munera, *deducendi conclusiones beneficio Artis Syllogisticæ: vndè Scholastica, vel Argumentatiua: Ordinandi & explicandi locos Theologicos, vndè Positiua, siue Thetica, & fundamentalis: Defendendi sua principia aduersus omnia infidelium genera, vndè Polemica: Disponendi suas materias, vndè Methodica: Utendi metaphoris, vndè Symbolica: Prouocandi, vel dirigendi affectum in Deum, vndè Mystica.*

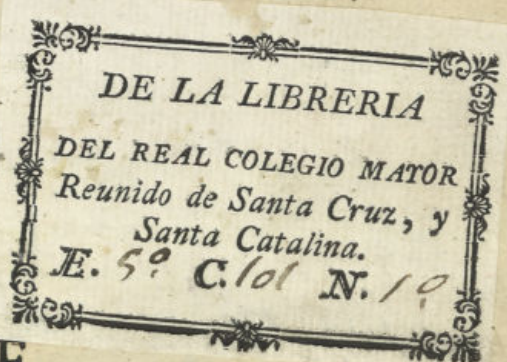
A V T H O R E

F. DOMINICO A SS.^{MA} TRINITATE

CARMELITA DISCALC. PROVINCIAE PARISIENSIS.

TOMVS PRIMVS.

Complectens duos priores libros, in quorum primo S. Doctrinæ, seu Theologiæ natura, cause, & attributiones explicantur: in secundo verò agitur de ea, quantum ad munus deducendi conclusiones beneficio artis syllogisticæ, vndè Scholastica potissimum, vel argumentatiua nuncupatur.

R O M A E,
Typis Philippi Mariæ Mancini. M. DC. LXVI.

SVPERIORVM PERMISSV.

11. 1023
BIBLIOTHECA

THEOLOGICA

SEPTEM LIBRIS DISTINCTA

IN QVA

Exacto ordine reponuntur cuncta ad completam Sacre Doctrinae, vel
Theologiae notitiam spectantia, tam secundum se, quam secundum
diversa eius genera, adhibentur conclusiones beneficio Artis Sylogisticae,
vnde Scholastica, vel Argumentativa: Ordinandi & explicandi locos Theo-
logicos, vnde Positivae, sine Theorica, & fundamentalis: Describendi, seu
principia aduersus omnia invidelium genera, vnde Polemicae: Dissolvendi
suae materias, vnde Methodicae: Vnde metaphisicae, vnde Philosophicae:
Procedendi, vel dirigendi aliectionem in Deum, vnde Mysticae.

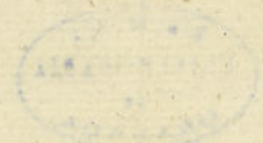
A V T H O R E

F. DOMINICO A SS. TRINITATE

CARMELITA DISCALC. PROVINCIAE PARIENSIS.

TOMVS PRIMVS.

Completior duo priores libros, in quorum primo 2. Doctrinae, seu Theologiae naturae
causa, & resolutiones exprimentur: in secundo vero agitur de ea, quantum
ad minus adhibendi conclusiones beneficio artis Sylogisticae, vnde
Scholastica positiva, vel argumentativa nuncupatur.

R O M A E

Typis Philippi Mariae Mancini. M. DC. LXVI.

PERMISSUM SUPERIORVM

SANCTISSIMAE, ET AVGVSTISSIMAE

TRINITATI
PATRI, ET FILIO,
ET SPIRITVI SANCTO
VNI SOLIQVE DEO.

D Te, ò Beatissima Trinitas, in cuius manu & nos sumus, & sermones nostri, & omnis sapientia & operum scientia & disciplina Sap. 7. ad Te, inquam, à qua velut ab inexhausto omnium gratiarum fonte, earundem ad nos riuuli perenniter decurrunt, recurrit hoc qualecumque, prius à Te collatum & acceptum munus, quam meum factum opus; quod vt ad maiorem tui gloriam & honorem, proximique vtilitatem, Te inspirante primum suscepi, Te comite & auxiliante ad optatum finem perduxi, Te etiam, quæso, vltèrius benedicente fiat, vt si quid in eo rectè, vel vt melius dicam, minus male scriptum sit, non scientiæ inflantis ventus inanis, sed charitatis ædificantis Tu sola, Tu plena, Tu perpetua mihi sis merces: Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Deus cordis mei & pars mea Deus in æternum. Psalm. 72.

ADMO

† 3

Qua

Qua de causa potentissime Pater adiuua in manu
forti, & in brachio excelso infirmitatem meam; ro-
bora attenuatas vndequaque naturæ vires, vt de in-
hærente tanto, tamque tuto mihi adiutore tutus,
sumptaque virtute omnia possim in eo qui me con-
fortat. Tu vero sapientissime fili, candor lucis æter-
næ, mentis, in quibus sedeo tenebras, vmbraque
mortis veritatis tuæ radijs illustra; Sanctissime quo-
que Spiritus, firmissimum & indissolubile vinculum
Trinitatis, quia mutuus, quo genitus à gignente di-
ligatur, generatoremque suum diligit, amor, eius in
me, suauiter vt ardeam, ignem accende. Magnum
autem super omnia, quodque terra nostra dare non
potest, perseverantiæ donum mihi misericorditer
impertiri digneris Deus meus Trinus & Vnus; vt
sicut in hac valle miseræ de te procul & à longe au-
diui, ita in ciuitate tua, Domine virtutum, lætanter
videre merear; sicut nunc per speculum & in ænig-
mate te Trinum in vnitæ perfectissimæ essentiæ, &
vnum in Trinitate personarum firmiter credo, at-
que venerabunde adoro, tunc tua Te coronantem
dona, facie ad faciem intueri, amare, cumque om-
nibus Sanctis tuis in sæcula sæculorum gratanter
collaudare valeam. Amen.

ADMONITIO AD LECTOREM.

*V*M tam in presenti, quam in superiori seculo, omnes fere Theologi, suppositis plerumque Sacrae doctrinae seu Theologiae principijs ac regulis, non tam ea, eorumque vim & auctoritatem dilucidare, quam ex illis suas conclusiones deducere, vel etiam eas confirmare studuerint; è re Theologica esse putavi, eiusque etiam amatoribus & studiosis fore apprimè proficuum, si considerata Sacra doctrina siue Theologia secundum omnia quae habet munera, tam illa explicarentur, quam etiam ubi illis fungitur, quantam & qualem in probando vim & efficaciam habeant omnia, quibus ipsa utitur, principia. Id igitur in presenti opere præstare, utcumque conatus sum, quod si non ea qua par est, materiaeque dignitas exigebat, felicitate, spero tamen alijs longè perspicaciori excultiorique ingenio præditis, viam saltem ad meliora & maiora tentanda per modum isagoges aperiturum, in amplissimo Sacrae doctrinae vel Theologiae campo.

Libri etiam tertij huius operis Sectione Septima egi de ratione naturali, disciplinisque Philosophicis in illa fundatis, non solum ut ostenderem, quantum unaquaeque sit necessaria, referatur ad perfectum Sacrae doctrinae studium, adducto breui illarum compendio, nec non præcipuis rerum in eis tractatarum, tam quid nominis, quam quid rei definitionibus ac diuisionibus, quae prima sunt & immediata scientiarum principia; sed ut inde etiam pateret Sacrae Theologiae studiosis media incedendum esse via, inter duas extremas opiniones, quarum prima uni dumtaxat scientiae liberaliue disciplinae vacandum esse docet, ita ut quemadmodum in cæteris humanae vitae rebus finis aliquis ubique prescriptus inuenitur, ita quoque in comparandis scientijs modus aliquis adhiberi debeat: Altera verò ideo putat hominem diuinum animal à sapientibus, in primisque à Trismegisto, atque ab Hebræo Philone mundum alterum, aut mundum quemdam angustiore appellatum fuisse, quod illius ex omnibus conciliatae doctrinae, & in orbem circumcurrentis eruditionis beneficio, mundum ipsum animo ac mente veluti conceptaculo claudere, atque circumferre possit; unde forsitan eadem vox elhalem, quae apud Arabes mundum, apud eosdem etiam doctum vel scientificum significat.

Inter has, inquam, duas extremas sententias, ea ratione qua dicitur artem esse longam, vitam autem breuem, qua in statu naturae corruptae non solum determinatae, sed etiam attritae sunt ingenij humani vires, sphaeraque insuper actiuitatis earum limitata, non omnibus, sed uni dumtaxat scientiae simpliciter & absolutè nauandam esse operam censeo; ad quam vel propriae quis fertur inclinationis pondere; vel obligatur attenda sui status suaeque conditionis ratione,

tione, vel se tandem ab ipsa natura comparatum agnoscit, nemini enim dubium esse potest, quin naturalis plerumque hominum complexio eos uni potius quam alteri scientiæ magis idoneos reddat; hæ sunt namque potissimæ regulæ, quibus prudenter uti, & in aliqua, præ alia, scientia comparanda delectum habere debemus. Ut igitur ex communi dicto, pluribus intentus minor est ad singula sensus, ita per oppositum, ubi semel omnes eius vires in unum collectæ studium reperiuntur, non minus vero profertur adagio, timendum esse hominem unius libri, hoc est, ut intelligo, uni scientiæ acquirendæ totaliter applicatum. At tamen quia sicut causæ sunt sibi inuicem causæ, ita disciplinæ sibi inuicem prosunt, iamque illis longo hominum studiopartis & explicatis, paucorum mensium vel annorum curriculo frui possumus improbo eorum per multos annos labore, qui in unaquaque tradenda feliciter insudarunt; ita uni simpliciter & absolute arbitror esse vacandum, ut tamen ceteræ negligi aut prætermitti non debeant, præsertim ubi agitur de perfecto Sacre doctrine, vel Theologiæ studio, quæ ut omnes scientias, sicut regina ancillas vocat ad arcem, vel ut earum, si qui sint errores superiori fidei lumine corrigat, vel etiam veritatibus utatur ad sua interdum explicanda mysteria, sic in ea, & cum ea sola potest haberi orbiculata illa, quam Græci encyclopædiam dixere, scientiarum series, circulus orbisque numeris omnibus absolutus; indeque constat cur de illa, deque omni scibili in ordine ad illam acturus in hoc opere, nomen ei Bibliothecæ Theologiæ imposuerim, quod omnia siue directè, siue indirectè ad completam Sacre doctrine, vel Theologiæ notitiam spectantia, in eo collocare, & comprehendere meliori & clariori quo potui ordine vel methodo intenderim.

IESVS ✠ MARIA

Facultas Ordinis.

F. ALEXANDER A IESU MARIA VICARIUS GENERALIS

Carmelitarum Discalceatorum.

Cum opus, cuius titulus *Bibliotheca Theologica septem Libris distincta &c.* ab Admodum R. P. F. Nostro Dominico à Sanctissima Trinitate Congregationis Nostræ Ex generali compositum duo Theologi ex nostris, quibus id commissam fuit recognouerint, & in lucem edi posse probauerint, facultatem concedimus; vt typis mandetur, si superioribus placuerit. In quorum fidem presentes dedimus sigillo nostro munitas, ac propria manu subscriptas Romæ in Conuentu Nostro S. Mariæ de Scala die 10. Aprilis 1666.

Fr. Alexander à Iesu Maria Vicarius Generalis.

Fr. Saluator à S. Francisco Secretarius.

Approbatio Ordinis.

EX Superiorum Nostri Ordinis iussu Bibliothecam Theologicam à R. Adm. P. N. Fr. Dominico à Sanctissima Trinitate olim Preposito Generali, atque Sacræ Theologiæ Prelectore compositam ego infra scriptus perlegi, quam multarum varietate eruditionum, Theorijs cum Theologicis, tum Philosophicis, materiarum amplitudine, sacrarum Scripturarum copia refertam, non tam librum, quam multorum librorum repositorium, vbi quot quæstiones tot libri, tot sententiæ Veritati & Religioni conformes, quot dicta, adiuueni, iure merito igitur Bibliothecæ Theologiæ sibi nomen vendicet; atqui ad vtilitatem Fidelium, ad commune omnium documentum ab omnibus legendam publicè exponi censeo ego

*Fr. Io. Thomas à S. Philippo Carmelita Excalceatus
Sacra Theologia Prelector.*

Et Hyacinthus Libellus Sacri Palatii Apostolici

Magister
IESVS

I E S U S ✠ M A R I A !

Bibliothecam sacrae Theologiae septem libris distinctam à Reu. Adm. Patre nostro Fr. Dominico à SS. Trinitate Carmelitarum Discalceatorum Praeposito Generali, & olim meo Praeceptore compositam, eiusdem iussu summa animi voluptate lustravi. Opus sane nomini consonat, suumque refert authorem. Nescis quid in ea mireris magis, an totius structurae Ideam, nobilis videlicet artis architecturam, an spectabilem in dicendi nitore ornatum, vel in materiaram, quaestionum dubiorumque ordine, pulcherrimam rerum dispositionem, siue tandem in eorundem copia, quasi praediuitem librorum abundantiam, praecipuum nempe Bibliothecae decus. Hanc adeat, hanc frequentet, qui vniversae sacrae Doctrinae peritiam adamat, siquidem in ea noua, & vetera tam Ecclesiasticae historiae eruditioni, quam diuinarum Scripturarum notitiae, tam heresum peremptioni, quam catholicarum veritatum intelligentiae, siue denique erudiendo intellectui, siue pijs inflammandis affectibus, Theologo scitu & digna, & necessaria, congesta reperiet. Publicae igitur vtilitati eam adaperiri non solum dignissimam censeo, verum & eundem Patrem nostrum obnixè deprecor, vt seposita, animi sui modestia, litteratorum omnium bono consulens, communis iuris faciat, ac suam hanc Bibliothecam typis diuulgari permittat. Romae in hoc nostro Collegio S. Mariae de Victoria die 7. Martij anno 1665.

Fr. Philippus Maria à S. Paulo Carmelita Discalceatus, & sacrae Theologiae Lector.

Imprimatur, Si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

O. Archiep. Patrac. Vicefg.

EX commissione Reuerendissimi Patris Hyacinthi Libelli Sacri Palatii Apostolici Magistri perlegi & accuratè perlustravi, *Bibliothecam Theologicam septem Libris distinctam &c.* compositam à Reu. Adm. Patre Dominico à SS. Trinitate Ex generali Patrum Carmelitarum Discalceatorum, in qua nihil Orthodoxae Fidei dissonum & bonis moribus aduersum, deprehendi: immo tanquam locupletissimum veræ & perlucidæ multiplicis eruditionis catholicae armamentarium ad Rempubicam Christianam contra quascunque nouitates propugnandam sollicito apparatu elaboratum, habendam & publicandam esse censeo. Romae 4. Septembris 1666.

Fr. Ioannes Malgoires in facultate Parisiensi Theologiae Doctor, & Procurator Generalis Ordinis Cisterciensis in Curia.

Imprimatur,
Fr. Hyacinthus Libellus Sacri Palatii Apostolici
Magister.

Errata

Errata sic corrigito.

Pag.	Col.	Linea	Mendum	Emendatio.
4.	1.	41.	eruditiones	eruditionis.
8.	1.	3.	pater	patet.
8.	2.	50.	accepi	accipi.
16.	2.	15.	pater	patet.
31.	2.	28.	rationis	rationes.
57.	2.	2.	inductiorem	inductionem.
61.	1.	10.	quorum	quarum.
66.	1.	33.	tamen	earum.
68.	2.	23.	huius	habitus.
69.	1.	2.	post quod adde	ad.
69.	2.	27.	virtuales	naturales.
99.	2.	43.	fallacis	fallacias.
107.	1.	33.	medium	modum.
122.	2.	39.	reuelatori	reuelationi.
137.	2.	11.	tunc	hinc.
141.	1.	3.	innitur	innititur.
142.	2.	6.	nimirum	nimum,
143.	1.	43.	itaque	itque.
149.	2.	32.	extrinsecæ	intrinsecæ.
172.	1.	37.	desumptam	desumptum.
193.	1.	29.	compilati	compilato.
273.	2.	18.	Exodi 8.	Geneseos 18.
289.	2.	24.	suscepitur	suscipitur.

TOMVS QVINTVS

TOMVS SEXTVS

TOMVS SEPTIMVS

IDEA

IDEA TOTIVS OPERIS

In septem Tomos distributi.

TOMVS PRIMVS.

Complectitur duos priores libros; in quorum primo S. doctrinæ, seu Theologiæ natura, causæ & attributiones explicantur: in secundo vero agitur de ea quantum ad munus deducendi conclusiones beneficio artis syllogisticæ, vnde Scholastica potissimum, vel argumentatiua nuncupatur.

TOMVS SECVNDVS.

Complectitur libri III. in quo agitur de sacra doctrina, quo ad munus ordinandi & explicandi locos Theologicos, Sectionem primam de Verbo Dei scripto, & secundam de non scripto, siue de sacris traditionibus.

TOMVS TERTIVS.

Complectitur eiusdem libri III. Sectionem tertiam de Ecclesia militante toto orbe diffusa in statu legis Euangelicæ; quartam de summo Pontifice Romano supremo eius Pastore; quintam de sacris Concilijs; sextam de SS. Patribus, Doctoribus Scholasticis, & Iuris Pontificij.

TOMVS QVARTVS.

Complectitur eiusdem libri III. Sectionem septimam de ratione naturali, disciplinisque Philosophicis in illa fundatis; & octavam de Historia: Ostenditurque quantum vnaquæque referat ad perfectum sacre doctrinæ studiū, adducto breui illarū compendio.

TOMVS QVINTVS.

Complectitur librum IV. in quo agitur de doctrina sacra, quatenus propugnando sua principia aduersus omnia infidelium genera dicitur Polemica.

TOMVS SEXTVS.

Complectitur librum V. in quo agitur de sacra doctrina, quatenus disponit suas materias, præscribitque modum & rationem illas tractandi, vnde vocatur Methodica.

TOMVS SEPTIMVS.

Complectitur duos posteriores libros, sextum videlicet, in quo agitur de sacra doctrina Metaphoris vtente, vnde symbolica; & septimum, quo ad eius munus prouocandi, vel dirigendi affectum in Deum, vnde Mystica appellatur.

I N D E X

Librorum, Sectionum & Capitulorum huius primi Tomi Bibliothecæ Theologicæ.

LIBER PRIMVS.

In quo sacræ doctrinæ, seu Theologiæ natura, causæ,
& attributiones explicantur.

SECTIO PRIMA.

VID intelligatur sacræ doctrinæ, seu Theologiæ nomine, quantaque sit eius antiquitas & necessitas. Pag. 1.

- Cap. I. quod sacræ doctrinæ nomine intelligatur totum aggregatum ex fide & habitu Theologico. pag. 1.
Cap. II. de antiquitate sacræ doctrinæ, primaque eius origine. pag. 4.
Cap. III. de causa finali, seu necessitate & vtilitate sacræ doctrinæ. pag. 7.

SECTIO SECUNDA.

- Q Vid, & qualis sit doctrina sacræ. pag. 14.
Cap. I. quod doctrina sacræ sit vera, & perfecta scientia. pag. 14.
Cap. II. quod sacræ doctrina subalternetur scientiæ beatæ, non tamen alijs scientijs purè naturalibus, quæ potius illi subalternantur, aliquo modo subalternationis improprie. pag. 17.
Cap. III. de obiecto quod, siue materiali doctrinæ sacræ. pag. 18.
Cap. IV. de obiecto, quo, seu formali doctrinæ sacræ. pag. 24.
Cap. V. quod sacræ doctrina sit vna scientia in specie infima. pag. 29.
Cap. VI. An, & quomodo sacræ doctrina sit habitus speculatiuus simul & practicus. pag. 33.

Bibliot. Theol. Tom. I.

SECTIO TERTIA.

- D E certitudine sacræ doctrinæ comparatiuè ad alios habitus. pag. 43.
Cap. I. quod habitus primorum principiorum sacræ doctrinæ sit fides supernaturalis. pag. 43.
Cap. II. quanta sit certitudo conclusionis Theologicæ sine definitione Ecclesiæ, vel cum illa. pag. 47.
Cap. III. quod sacræ doctrina certitudine superet quemlibet alium habitum intellectualem purè naturalem. pag. 55.

SECTIO QUARTA.

- D E dignitate sacræ doctrinæ super alias scientias. pag. 61.
Cap. I. quod S. doctrina sit dignior omnibus alijs scientijs naturalibus, tam speculatiuis, quàm practicis. pag. 61.
Cap. II. quod S. doctrina sit verè & proprie dicta sapientia. pag. 63.
Cap. III. quod S. doctrina non ita superet dignitate ceteras scientias, vt sit habitus formaliter supernaturalis. 66.

SECTIO QUINTA.

- D E doctrina sacræ quantum ad subiecta in quibus reperitur. 74.
Cap. I. quod sacræ doctrina non remaneat in heretico. pag. 74.
Cap. II. quomodo sacræ doctrina in statu viæ acquisita, remanere possit in Patria. pag. 78.

† †

SE-

INDEX SECTIONVM

SECTIO SEXTA.

DE doctrina sacra, quo ad diuersa eius munera procedendique modos, vnde etiam varias suscipit denominationes. pag. 86.

Cap. I. quod in sacra doctrina sextuplex munus vel procedendi modus distingui possit: vnde huius operis diuisio. pag. 86.

Cap. II. Vtrum sex supradicta sacrae doctrinae munera faciant in ea distinctionem essentialem, ita vt tot sint sacrae doctrinae, seu Theologiae species essentialiter diuersae. pag. 88.

LIBER SECVNDVS.

IN quo agitur de sacra doctrina quantum ad munus deducendi conclusiones beneficio artis syllogisticae, vnde Scholastica potissimum, vel argumentatiua nuncupatur. pag. 91.

SECTIO PRIMA.

AN sacra doctrina verè sit argumentatrix, quantaque sit in illa talis muneris utilitas & necessitas. pag. 91.

Cap. I. quod sacra doctrina verè sit argumentatrix. pag. 91.

Cap. II. Vtrum sacra doctrina ita sit argumentatiua, vt habeat veras ac proprias demonstrationes, etiam de Deo, tam à priori quàm à posteriori. 94.

Cap. III. Quam sit necessarium argumentandi munus, Philosophiaeque subtiliter disputantis vsus in sacra doctrina, seu Theologia. pag. 98.

Cap. IV. Soluuntur obiectiones hereticorum contra doctrinam superiori capite traditam de necessitate & utilitate Theologiae Scholasticae. 101.

SECTIO SECVNDA.

DE Principijs syllogisticis formalibus, quibus scilicet in arguendo regulatur bonitas consequentiae Theologicarum Conclusionum. pag. 106.

Cap. I. Aperitur status difficultatis. 106.

Cap. II. Vtrum istud principium, Quaecumque sunt eadem vni tertio &c. valeat ad consequentias Theologicas. pag. 108.

Cap. III. An conclusiones Theologicae nunquam non sequantur debiliorem antecedentis partem, siue quod idem est, partis deterioris conditiones. 114.

Cap. IV. Quomodo in rebus & materijs Theologicis, valeat consequentia à distributiuo ad collectiuum. 117.

SECTIO TERTIA.

DE Principijs syllogisticis materialibus, quibus videlicet in arguendo, ex parte materiae regulatur bonitas consequentium, seu conclusionum Theologicarum. pag. 120.

Cap. I. An sicut in alijs disciplinis dantur principia quaedam Latinis dignitates, Graecis verò Axiomata dicta, ita etiam in sacra Theologia. pag. 120.

Cap. II. Quanam sint inter fidei veritates, aut articulos, Theologicae dignitates, primaque omnino principia dicenda. pag. 123.

Cap. III. An Theologia procedere possit ex vtraque praemissa reuelata. 125.

Cap. IV. An Theologia procedere possit ex vna praemissa diuinitus testata, & alia naturaliter euidente. pag. 128.

Cap. V. Vtrum Theologia procedere possit ex vtraque praemissa naturaliter euidente, praesuppositis tantum articulis fidei, vt conditione extrinseca. pag. 130.

Cap. VI. Vtrum Theologia procedere possit ex vna praemissa reuelata, & alia probabili, vel etiam falsa, prudenter tamen & bona fide aestimata diuinitus reuelata. pag. 131.

SECTIO QVARTA.

DE locis in genere, vnde Theologia Scholastica, seu disputatrix sua depromit argumenta, & probationes. pag. 134.

Cap. I.

E T C A P I T U M.

Cap. I. An sit, quid sit, & quotuplex sit locus Theologicus . pag.	134.
Cap. II. Quomodo sint ordinandi loci Theologici . pag.	135.
Cap. III. De vera probatione, & rebus ad illam pertinentibus . pag.	136.
Cap. IV. De certis probationibus, & primùm quotuplex sit illarum certitudo . pag.	140.
Cap. V. Adducuntur quatuor certitudinis formalis causæ, toridemque definitiones per ordinem ad illas .	141.
Cap. VI. de certitudine obiectiua, eiusque causis, vel conditionibus .	142.
Cap. VII. de duplici certitudinis fundamento, vel principio, & primùm de euidencia, vndè certitudo euidentiæ dicitur . pag.	144.
Cap. VIII. de euidencia sensus, & quomodo ad plures probationes Theologicas conducat . pag.	148.
Cap. IX. de euidencia intellectus, & quomodo conducat ad plures probationes Theologicas . pag.	149.
Cap. X. de certitudine fidei, & primùm Diuinæ . pag.	150.
Cap. XI. de certitudine fidei humanæ . pag.	153.
Cap. XII. de conditionibus requisitis vt fides humana certitudinem habeat, & parere possit . pag.	156.
Cap. XIII. de probatione Topica, seu probabili . pag.	159.

SECTIO QUINTA.

Quantam vnusquisque locus Theologicus in particulari probatione faciat . pag.

Cap. I. de probatione Theologica desumpta ab autoritate diuinarum Scripturarum . pag.	163.
Cap. II. de probatione Theologica desumpta ab autoritate sacrarum Traditionum . pag.	171.
Cap. III. de probatione Theologica desumpta ab autoritate Vniuersalis Ecclesie . pag.	172.
Cap. IV. de probatione Theologica desumpta ab autoritate Summorum	

Bibliot. Theol. Tom. I.

Pontificum . pag.	174.
Cap. V. de probatione Theologica desumpta ab autoritate Conciliorum, tum Generalium, tum particularium . pag.	178.
Cap. VI. de probatione Theologica desumpta ab autoritate Sanctorum Patrum . pag.	180.
Cap. VII. de probatione Theologica desumpta ab autoritate Doctorum Scholasticorum . pag.	188.
Cap. VIII. de probatione Theologica desumpta ab autoritate iuris Pontificij, seu Canonici, doctorumque illius . pag.	192.
Cap. IX. de probatione Theologica desumpta ex ratione naturali, scientiarumque naturalium autoritate .	195.
Cap. X. de probatione Theologica desumpta ab autoritate Philosophorum . pag.	199.
Cap. XI. de varijs veterum Philosophorum Sectis, & vniuscuiusque tam veritatibus, quam erroribus . pag.	202.
Cap. XII. de Platonis, Philosophiæque Platonice autoritate . pag.	211.
Cap. XIII. de Aristotelis, Philosophiæque Aristotelice autoritate .	216.
Cap. XIV. de Stoicorum, Philosophiæque Stoicæ autoritate . pag.	225.
Cap. XV. de Epicureorum Philosophiæque Epicureæ autoritate . pag.	231.
Cap. XVI. Vtrum reiectis omnibus Philosophorum Gentilium disciplinis, consultius esset in Academicis Catholicis nouam introducere Philosophiam ad vsum sacre doctrine .	237.
Cap. XVII. Quænam ex Philosophicis antiquorum disciplinis sit magis apta ad vsum sacre doctrine . pag.	240.
Cap. XVIII. Aperiuntur fontes, ex quibus antiqui Philosophi Gentiles aliqualem supernaturalium fidei nostre mysteriorum cognitionem haurire potuerint . pag.	241.
Cap. XIX. de Sybillis librorumque Sybillinorum autoritate . pag.	244.
Cap. XX. de Historia eiusque autoritate . pag.	250.

INDEX SECTIONVM

SECTIO SEXTA.

- D**E loco Theologico cui tanquam Iudici controuersiarum diuinæ fidei sistendum est. pag. 252.
- Cap. I. de nomine & existentia Iudicis controuersiarum diuinæ fidei. 252.
- Cap. II. de conditionibus necessarijs in supremo Iudice controuersiarum fidei, & primum de eius infallibilitate in definiendo. pag. 258.
- Cap. III. de autoritate requisita in supremo Iudice controuersiarum. 260.
- Cap. IV. Quod à supremi Iudicis controuersiarum fidei sententia prouocare non liceat, requiraturque insuper, vt sit visibilis, viuens, clarèque & aptè loquens. pag. 262.
- Cap. V. An supremus controuersiarum Iudex possit esse pars controuersiæ definiendæ. pag. 264.
- Cap. VI. Vtrum spiritus particularis sit supremus Iudex controuersiarum fidei. pag. 267.
- Cap. VII. Soluuntur argumenta hæreticorum, quibus contra doctrinam superiori capite traditam conantur probare, spiritum particularem esse regulam credendi, vel supremum Iudicem fidei controuersiarum. 275.
- Cap. VIII. Vtrum scriptura sacra sit su-

- premus Iudex controuersiarum fidei. pag. 281.
- Cap. IX. Quod sola Ecclesia sit supremus omnium controuersiarum fidei Iudex. pag. 285.
- Cap. X. Quod admissa Ecclesia pro supremo Iudice controuersiarum fidei, non committatur propterea circulus vitiosus. pag. 288.

SECTIO SEPTIMA.

- D**E varijs notis opinionū, vel propositionum falsarum ad doctrinam sacram spectantium. pag. 294.
- Cap. I. de propositione hæretica. 294.
- Cap. II. de propositione erronea. 296.
- Cap. III. de propositione hæresi proxima, vel errori. pag. 299.
- Cap. IV. de propositione sapiente hæresim, vel hæreseos suspecta. 301.
- Cap. V. de propositione male sonante, & piarum aurium offensiua. 302.
- Cap. VI. de propositione blasphemæ, impia, & iniuriosa. pag. 304.
- Cap. VII. de propositione temeraria, scandalosa, Schismatica, & seditiosa. pag. 305.
- Cap. VIII. de propositione superstitiosa, & periculosa, alijsque pluribus. pag. 307.

SECTIO OCTAUA.

- D**E varijs notis opinionū, vel propositionum falsarum ad doctrinam sacram spectantium. pag. 307.
- Cap. I. de propositione hæretica. 307.
- Cap. II. de propositione erronea. 309.
- Cap. III. de propositione hæresi proxima, vel errori. pag. 312.
- Cap. IV. de propositione sapiente hæresim, vel hæreseos suspecta. 314.
- Cap. V. de propositione male sonante, & piarum aurium offensiua. 316.
- Cap. VI. de propositione blasphemæ, impia, & iniuriosa. pag. 319.
- Cap. VII. de propositione temeraria, scandalosa, Schismatica, & seditiosa. pag. 321.
- Cap. VIII. de propositione superstitiosa, & periculosa, alijsque pluribus. pag. 323.

I N D E X

Locorum sacrae Scripturae, quae in hoc primo
Bibliothecae Theologicae tomo
continentur.

Ex Veteri Testamento, ordine librorum eius seruato.

- G**ENESEOS cap. 18. Scio enim quod praecepturus sit filijs suis, & domui suae post se, ut custodiant viam Domini. pag. 273.
- Exodi cap. 3. Sed postulabit mulier à vicina sua & hospita sua, vasa argentea, & aurea. 201.
- Cap. 18. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, ut iudicem inter eos. 263.
- Cap. 24. Expectate hic donec reuertamur ad vos. Habetis Aaron & Hur vobiscum: si quid natum fuerit questionis, referetis ad eos. 256.
- Numer. cap. 12. Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter locutus est. 269.
- Deuteronomij cap. 17. Veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore; queresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, &c. 263, 285.
- Libri III. Regum cap. 1. Si Dominus est Deus, sequimini eum: Si autem Baal, sequimini illum. 279.
- Libri IV. Regum cap. 4. Et ait homo Dei: Dimitte illam: anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. 274.
- Psalmo 18. Lex Domini immaculata conuertens animas, testimonium Domini fidele sapientiam praestans paruulis. 199
- Psalmo 47. Sicut audiuiimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri. 79.
- Psalmo 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. 29.
- Psalmo 95. Omnes Dij gentium demonia: Dominus autem celos fecit. 241.
- Psalmo 103. Inter medium montium pertransibunt aqua. 256.
- Prouerbiorum cap. 24. Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. 105.
- Ecclesiastes cap. 3. Et mundum tradidit disputationi eorum. 198.
- Sapientiae cap. 8. Scire versutias sermonum, & dissolutiones argumentorum. pag. 92.
- Cap. 10. Dedit illi scientiam sanctorum. pag. 14.
- Cap. 13. A magnitudine enim speciei, & creatura cognoscibiliter poterit creatorum videri. 1.
- Ecclesiastici cap. 3. Altiora te ne quaeris, & fortiora te ne scrutatus fueris. pag. 105.
- Ibidem versu 25. Plurima enim super sensum hominis ostensa sunt tibi. 7.
- Cap. 39. In versutias parabolarum simul introibit. Occulta prouerbiorum exquiret. 92.
- Isaiae cap. 54. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in saphiris. 275.
- Ibidem versu 13. Ponam uniuersos filios tuos doctos à Domino. 12. 275.
- Ieremie cap. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. 14.
- Cap. 23. Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, & non

INDEX LOCORVM

- non de ore Domini.* 269.
 Ibidem versu 22. *Non mittebam prophetas, & ipsi currebant; non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.* 269.
 Cap. 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* pag. 275.
 Ezechielis cap. 13. *Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum & nihil vident.* 270.
 Danielis cap. 12. *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stella in perpetuas aeternitates.* 85.
 Sophoniae cap. 2. *Et adorabunt eum viri de loco suo, omnes insula gentium.* 255.
 Malachiae cap. 2. *Labia enim Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius.* 285.
- Ex nouo Testamento, librorum eius ordine seruato.
- M**atthaei cap. 2. *Vidimus Stellam eius in Oriente.* 201.
 Cap. 5. *Qui autem fecerit & docuerit hic magnus vocabitur in regno caelorum.* pag. 184.
 Cap. 13. *Omnis scribe doctus in regno caelorum.* 255.
 Cap. 17. *Ipsium audite.* 257.
 Cap. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus.* pag. 258. 261. 262. 285.
 Ibidem versu 18. *Amen dico vobis quaecumque alliganeritis super terram, erunt ligata & in caelo.* 261.
 Cap. 20. *Exijt primo mane conducere operarios in vineam suam.* 5.
 Cap. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum sicut te ipsum.* 36.
 Cap. 23. *Vos autem nolite vocari Rabbi: Vnus est enim Magister vester, &c.* pag. 252. 278.
 Cap. 28. *Docete omnes gentes.* 255.
 Lucae cap. 1. *Ad dandam scientiam salutis.* 14. 30.
 Cap. 2. *Exijt edictum à Cesare Augusto ut describeretur vniuersus orbis.* 246.
 Cap. 5. *Laxate retia vestra in capturam.* pag. 100.
 Cap. 7. *Et omnis populus audiens, & Publicani iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Ioannis.* 292.
 Cap. 10. *Qui vos audit, me audit.* 255. 258.
 Cap. 16. *Habent Moysen & Prophetas audiant illos.* 273.
 Ioannis cap. 1. *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.* 292.
 Cap. 5. *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.* pag. 265.
 Ibidem versu 44. *Quomodo vos potestis credere; qui gloriam ab inuicem accipitis. Et gloriam, quae à solo Deo est, non quaeritis.* 159.
 Cap. 6. *Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum.* 275.
 Ibidem versu 45. *Est scriptum in prophetis, & erunt omnes docibiles Dei.* 12.
 Cap. 7. *Si quis voluerit voluntatem eius facere: cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego à me ipso loquar.* 276.
 Cap. 8. *Etsi ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum; quia scio unde veni, & quo vado.* pag. 264. 265.
 Cap. 10. *Oues meae vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me.* pag. 276.
 Ibidem versu 37. *Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi.* 265.
 Cap. 15. *Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent.* 265.
 Cap. 16. *Cum autem venerit Spiritus ille veritatis, docebit vos omnem veritatem.* 285.
 Actuum Apostolorum cap. 15. *Visum est Spiritui Sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris.* 50. 51. 261. 282.
 Cap. 17. *In ipso enim viuimus, mouemur & sumus, sicut & quidam vestrorum poetarum dixerunt: ipsius enim & genus sumus.* 200.
 Cap. 26. *Ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum quae*

SACRAE SCRIPTURAE

- quae vidisti, & eorum quibus apparebo tibi.* 255.
 Romanorum cap. 1. vers. 17. *Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem.* 86.
 Ibidem versu 18. *Qui veritatem Dei in iniustitia detinent.* 36.
 Ibidem versu 20. *Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas, ita ut sint inexcusabiles.* 1.
 Versu 22. *Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt.* 256.
 Cap. 4. *In spem contra spem credidit, &c. nec considerauit corpus suum mortuum.* pag. 56.
 Cap. 10. *Quomodo credent ei quem non audierunt quomodo autem audient sine predicante.* 101.
 Cap. 14. *Omne autem quod non est ex fide peccatum est.* 38.
 Cap. 15. *Quaecumque enim scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt.* 282.
 Primae Corinthiorum cap. 2. *Non enim iudicauit me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum & hunc Crucifixum.* pag. 2.
 Ibidem versu 7. *Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est.* 7.
 Ibidem versu 15. *Spiritualis autem iudicat omnia.* pag. 63. 271. 276.
 Cap. 3. *Non potui vobis loqui tanquam spiritualibus.* 272.
 Ibidem versu 7. *Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.* 279.
 Ibidem versu 23. *Omnia enim vestra sunt vos autem Christi: Christus autem Dei.* pag. 22.
 Cap. 5. *Cum eiusmodi nec cibum sumere.* pag. 286.
 Cap. 8. *Scientia inflat, charitas vero edificat.* 43. 159.
 Cap. 9. *Non alligabis os boui trituranti.* pag. 169.
 Cap. 10. *Omne quod vobis apponitur manducate.* 286.
 Cap. 12. *Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiae: alij autem sermo scientiae secundum spiritum, &c.* pag. 67. 184.
 Ibidem versu 28. *Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, &c.* pag. 4. 182.
 Secundae Corinthiorum cap. 10. *Nam arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes, omnem intellectum in obsequium fidei.* pag. 83. 101.
 Cap. 11. *Et non mirum: ipse enim Satanas transfiguratus se in Angelum lucis.* 271.
 Ad Galatas cap. 1. *Sed licet nos, aut Angelus de caelo euangelizet vobis, anathema sit.* 259.
 Ibidem versu 11. *Notum enim vobis facio, fratres, Euangelium, quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominem, neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi.* 7.
 Cap. 2. *Deinde post annos quatuordecim ascendi Hierosolimam, &c. & contuli cum illis Euangelium.* 263.
 Ad Ephesios cap. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in edificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi, ut iam non simus paruuli fluctuantes & circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris.* pag. 4. 5. 11. 182. 255. 258.
 Secundae ad Timotheum cap. 1. *In quo positus sum ego praedicator, & Apostolus, & magister gentium.* 255.
 Cap. 2. *Nam & qui certat in agone, non coronabitur nisi legitime certauerit.* 85.
 Cap. 3. *Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia.* pag. 32. 43. 92. 282.

Ad

INDEX LOCORVM

- Ad Titum cap. I. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, &c. amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem; ut potens sit exhortari in doctrina Sacra, & eos, qui contradicunt, arguere. 92.
- Ad Hebræos cap. II. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator. 9. 124.
- Epistolę Catholicę B. Iacobi cap. 4. Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. 43.
- Primę B. Petri cap. I. Reportantes finem fidei vestra, salutem animarum. 43.
- Secundę B. Petri cap. I. Hanc vocem nos audiuimus, &c. & habemus firmiorem propheticum sermonem. 56.
- Epistolę primę Beati Ioannis Apostoli cap. 2. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. 276.
- Cap. 5. Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se, 276.

BIBLIOTHECAE THEOLOGICAE LIBER PRIMVS.

In quo sacrae doctrinae, seu Theologiae natura,
causae, & attributiones explicantur.

SECTIO PRIMA.

Quid intelligatur sacrae doctrinae, seu Theologiae nomine,
quantaque sit eius antiquitas, & necessitas.

CAPVT PRIMVM.

*Quod sacrae doctrinae nomine intelligatur totum aggregatum
ex fide, & habitu Theologico.*

THEOLOGIAE no-
men vetustissimū
apud Græcos, in-
dè transijt ad La-
tinos, idemque
sonat, vel signifi-
cat, ac sermo de
Deo: vndè quia
varius, ac multiplex esse potest sermo
de Deo, ideo etiam multiplex Theolo-
gia distingui debet. Theologia igitur
latissimè sumpta, alia est naturalis, alia
supernaturalis, saltem obiectiue, & præ-
suppositiue, quatenus ex habitu fidei
procedit.

Prior, cuius meminit Scriptura, dum
ait Sap. 13. *A magnitudine creaturae po-
tuit creator videri; & ad Roman. 2. Inui-
sibilia enim ipsius, à creatura mundi, per
ea, quae facta sunt, intellecta conspiciun-
tur: sempiterna quoque eius virtus, & di-
uinitas, ita ut sint inexcusabiles,* pertinet
ad Philosophos, qui solo naturæ ductu,
ac lumine, ex solis philosophicis prin-
cipijs, accurataque libri creaturarum,
consideratione, potuerunt se se erigere
in aliqualem Dei notitiam, quatenus est
author naturæ, primumque rerum om-
nium principium, & causa. Sic enim
Diuinus Plato multa de Deo naturaliter

conclufit, præcipuè in Timæo, fic Aristoteles tam in Metaphyficis, quam libro Phyficorum octauo, veram vnus Dei cognitionem, ex rebus inferioribus, earumque motu comparauit, & docuit. Hanc Theologiam Marcus Varro apud D. Auguft. lib. 6. de ciuitate Dei cap. 5. tripliciter diuifit, feu triplicem fecit, *Mythicam*, feu, *fabulofam* propriam Poëtarum, qui arcana fua fabulis inuoluebant; *Phyficam*, feu, *naturalem* Philofophorum, qui vt ftatim dixi fole rationis naturalis ductu aliqua de Deo inueftigabantur; *Ciuilem* denique, feu *Politica*m ad facerdoes, & gubernatores populi pertinentem, quod illi potiffimum ad diuinum cultum inftituerentur. Primam prædictus author afferbat conuenire Theatro, fecundam Mundo, tertiam Urbibus.

Posterior, longèq; nobilior, ac præftantior Theologia fupernaturalis fcilicet, eft illa, quæ diuinam fupponit reuelationem, quæque primò, ac per fe de fupernaturalibus agit myfterijs omnem intellectus creati naturalem facultatem fuperantibus, quæ vel in fcripturis facris, vel indubitatis Ecclefie traditionibus continentur. Ita vt in præfenti nomine Theologiæ fupernaturalis, quæ facræ doctrinæ nomine inftituit D. Thomas 1. p. quæft. 2. quamque fic deinceps cum illo vocabimus, nihil aliud intelligatur, nifi totum aggregatum ex habitu fidei, & habitu Theologico. Cum enim Theologia fit fcientia, vt dicitur infra, quæ ratiocinatur de Deo, rebusque diuinis, oportet, quod concurrat ad illam aliqua cognitio per modum principiorum, & ex eis deducatur alia cognitio per modum conclufionis, ficut in omni fcientia naturali, & in omni cognitione probatiua, aut difcurfiua requiruntur indifpenfabilitè aliqua principia ex quibus per confequentiam inferatur conclufio. Eft autem differentia inter Theologiam naturalem, quam vnico verbo Metaphyficam appellamus, & Theologiam fupernaturalem, fiue Christianam; quod in Theologia natu-

rali quidquid à Philofophis cognofcitur de Deo, fe habet per modum conclufionis, & non per modum primi in cognofcendo principij; fed fic fe habent dumtaxat creaturæ, tanquam proprii effectus Dei, eo quod pro præfenti ftatu non poffumus naturali fcientia Deum, cognofcere nifi ex creaturis, quam propterea afcenfum hominis ad Deum, fiue cognitionem via inuentionis communiter appellamus. At verò Christiana Theologia, ita agit de Deo, veritatibusque diuinis, vt pro principijs non amplius affumat creaturas, fed ipfum Deum loquentem, fideique myfteria reuelantem, ex quibus poftca tanquam ex proprijs principijs ratiocinando procedit: vndè necelfe eft, quod in hac vita, quæ diu peregrinamur à Domino, Theologia nofta procedat ex creditis; quia de Deo vt eft in feipfo, fiue vt eft author fupernaturalis gratiæ, non poffumus aliquid vel minimum cognofcere, nifi per reuelationem diuinam, & non ex creaturis ordinis purè naturalis; de Deo autem, vt eft in feipfo, duplex tantum habetur reuelatio, vel per vifionem claram Patriæ in verbo diuino & increato, vel per obfcure cognitionem viæ, qualis eft affenfus fidei, in verbo diuino creato, fiue fcripto, fiue tradito.

Igitur ad noftum propositum diftinguendus eft duplex affenfus, fiue poffumus confiderare, quod intellectus nofter dupliciter feratur circa res à Deo reuelatas; primò affentiendo immediate ipsis veritatibus à Deo reuelatis propter authoritatem diuinæ reuelationis, tanquam propter rationem formalem, & medium affentiendi. Secundò ex his primis affenfibus, adhibitis etiam vbi opus fuerit, alijs naturalibus affenfibus, inferendo aliquas conclufiones per difcurfum. Et quidem primi affenfus pertinent ad fidem diuinam, funtque ipfimet affenfus fidei, quibus correspondet habitus fidei; fecundi verò affenfus, vt deducti ex primis funt propriè affenfus Theologici, & illis correspondet habitus Theologiæ; ita vt habitus fidei ad

habi-

habitu Theologiæ se habeat, sicut habitus principiorum; qui etiam dicitur habitus intellectus, ad habitum scientiæ. Et licet utriusque assensus conuenienter appellari possint nomine doctrinæ sacræ, primi quidem, quia immediatè versantur circa diuinam authoritatem docentem, secundi verò, quia originem ab illa trahunt, & in illam vltimò tandem resoluuntur; nihilominus tamen melius per sacram doctrinam intelligitur, totum aggregatum ex fide, & Theologia, seu ex primis, & secundis assensibus, quatenus integrant vnā sacram doctrinam, veluti vnā, ac perfectam scientiam, constantem ex suis principijs, & conclusionibus, ad similitudinem vnus scientiæ naturalis, v. g. Physicæ, vel Mathematicæ, quæ coalescit simul & integratur ex principijs, & conclusionibus. Dixi *ex principijs*, quia licet prima principia sub illa ratione formali, qua subiectum, & prædicatum dicuntur habere necessariam, & immediatam inter se connexionem, nequeant esse pars integralis habitus scientifici; aut quid ad eum pertinens, sed sic spectant ad habitum intellectus, seu primorum principiorum, tanquam obiectum formale ipsius; tamen si considerentur eiusmodi principia, quatenus in formam syllogisticam redacta, sunt illatiua conclusionum, sic pertinent ad illum habitum, cuius conclusionum sunt illatiua.

Vnde etiam aduertendum est, quod si sumatur habitus Theologicus præcisè, quatenus versatur circa cōclusiones, pertinentque consequenter ad sacram doctrinam, tanquam pars ad sum totum, quod vt iam diximus coalescit ex ipso, & habitu fidei; diuersimodè potest dici procedere eiusmodi habitum ex principijs fidei; & doctrinam sacrā, pro vt includit vtrumque habitum fidei, & Theologiæ, procedere item ex fidei principijs. Ille enim prior habitus dici potest procedere ex principijs fidei, non tanquam ex cognitionibus suis assensus integrantibus, sed solum ad illos

prærequisitis in genere causæ efficientis; at verò doctrina sacra dici potest procedere ex iisdem principijs, tanquam intrinsecè integrantibus ipsam, ad inferendum ex ipsis prædictas cōclusiones; sicuti proportionē seruata, alio modo caput humanum dici potest, esse caput aliorum membrorum in homine, & alio esse caput hominis; nam primò modo est caput, non vt pars aliorum membrorum; secundo verò modo est caput, vt pars integralis corporis humani. Quod totum pertinet potius ad modum loquendi, quam ad rem ipsam; sacra enim doctrina præcisè prout est scientia, non distinguitur ab habitu Theologico, sed est eadem penitus cum illo. Secus verò si consideretur, prout se extendit ad quamcumque cognitionem diuinam supernaturaliter habitam, atque ad eò ad habitum etiam, vel assensum fidei immediatum, cum enim talis habitus, vel assensus distinguantur specie ab habitu Theologico, secundum quod est scientia; ab illo etiam distinguetur sacra doctrina modo statim dicto considerata, saltem per modum includentis, ab incluso.

Porro supernaturalis hæc Theologia, siue doctrina, quomodocumque sumatur, vel pro habitu fidei, vel pro simplici habitu scientifico, vel denique pro aggregato ex vtroque, pro vt his omnibus modis sumi posse, nemini dubium esse debet, hæc, inquam, sacra doctrina suscipit magis, & minus, vt satis patet ex eo, quod inter Catholicos alij sint alijs in ea doctiores, ac perfectiores; plerique enim solum tenent Catechismum, fidemque implicitam plurium fidei veritatum, vt imperiti & rudes, qui etiam ex principijs fidei inferunt aliquas conclusiones maximè in ordine ad praxim, vt statim dicitur cap. tertio, & ideo dicuntur Theologi secundum quid, & improprie: alij verò multò doctiores, præterquam quod fidem habent magis explicitam, legerunt insuper Scripturas, Concilia, Sanctorum Patrum libros, ita vt plurimorum etiam discursu admix-

tione reddant ex professo fidei nostræ rationem omni poscenti, illam explicando, confirmando, persuadendo, & contra aduersarios defendendo: hosque simpliciter, & maximè propriè doctores sacros, vel Theologos appellamus; iuxta illud 1. Corinth. cap. 12. *Nunquid omnes doctores, nunquid omnes Prophetæ, & Ephes. 4. Quosdam dedit Apostolos, quosdam verò pastores, & doctores in opus ministerij.* Vnde etiam illud D. Augustini lib. 14. de Trinitate cap. 1. dicentis, scientia Theologica non omnes fideles præditos esse, sicut habitu fidei, sed quosdam dumtaxat: *Hac scientia, inquit, non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide plurimum, aliud enim est scire, quid credere debeamus, quod docet fides, aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum, & p̄s opituletur, & contra impios defendatur, quam proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus.* Itaque per fidem nudè simpliciter credimus, & profiteamur nos credere hoc vel illud, quia Deus dixit, vel per Ecclesiã nobis reuelauit; at verò per scientiam Theologiæ propriè sumptam, qualis est in veris Ecclesiæ pastoribus, & doctis catholicisque Theologis, qui diuturno studio assiduisque laboribus, fauente Deo, & supposita fide, illam sibi pepererunt; per hanc, inquam, partim ex assertionibus fidei, partim ex alijs etiam rebus naturaliter notis ratiocinãdo, admiscetur discursus ex professo, & redduntur fidei rationes, & fides gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, inquit, eodem loco citato Diuus Augustinus.

Quamuis etiã inter clarissimos Theologos, Ecclesiæque doctores, varij adhuc sint eruditiones gradus, sicut differt stella à stella in claritate 2. ad Corinth. cap. 15. Quod satis patet ex speciosis titulis, & encomijs, quibus ab initio nascentis Ecclesiæ plures celebrati sunt Patres in vnoquoque sæculo; vt videre est apud Magistrum Grauiam sacri ordinis Prædicatorum Catholicarum præscriptionum lib. 4. controuersia prima generalissima de Patrum sensu, & au-

thoritate, vbi sigillatim illa refert, & à curioso lectore facillè consuli possunt.

C A P V T I I.

De antiquitate sacræ doctrinæ, primæque eius origine.

EX dictis superiori capite facillè intelligitur sacram doctrinam, vel Theologiam quomodocumque consideratam, si spectetur causa eius efficiens prima, nullum alium habere potuisse doctorem, & authorem, quàm Deum, cuius solo innititur testimonio, cum sit de veritatibus omnem intellectus creati virtutem naturalem superantibus; vnde etiam ex Apostolo 2. ad Timoth. cap. 3. vocatur à D. Thoma, scientia diuinitus inspirata, seu doctrina secundum reuelationem.

Difficultas igitur in præsentī tota est, de prima eius origine quo ad antiquitatem, seu temporis prioritatem: pro cuius resolutione dico Sacram doctrinam, vel Theologiam, ab ipsis mundi incunabulis, simul ac primus parens creatus est, exordium habuisse; non solum ea ratione, qua Adamus, vnà cum alijs gratiæ, donis, accepit à Deo cognitionem fidei quã nunc profiteamur saltè quoad generaliora, & præcipua illius arcana, alioqui sine fide impossibile ei fuisset placere Deo, ad Hebræos 11. Sed etiam quia valde verisimile est, illum plures ex præmissis reuelatis, & fide diuina creditis conclusiones argumentando deduxisse, tam vt filios suos facilius scientiam salutis doceret; quàm vt ipsi cõstantes & firmi in vera religione permanerent, dubijsque vel scrupulis tum suis, tum aliorum occurrere, & fidei hostes, quibus Ecclesiã nunquam caruit, sufficienter confutare possent; nisi velimus dicere Deum tunc fidelibus suis, eorumque Ecclesiæ defuisse, nec omnia ad salutem necessaria sufficienter illis prouidisse; quod est valde absurdum, & contra id, quod asserit D. Gregorius homil. 19. in Euang. docens, Patremfamilias,

miliis, qui exijt primo manè, & circa horam tertiam, sextam, nonam, vndecimam, conducere operarios in vineam suam, vt habetur Matth. 20. esse Deum conditorem nostrum, qui in vniuersalem Ecclesiam, à mundi huius initio vsque in finem, ad erudiendam plebem fidelium, prædicatores congregare, ac mittere non desistit; quia & prius per Patres, & postmodum per legis doctores, & Prophetas, ad extremum verò per Apostolos, dum plebis sue mores excoluit, quasi per operarios in vinea cultū laborauit. Quod prius docuerat Theodoretus lib. 3. de curatione affectionum Græcarum, Theologiam videlicet vnà cum primis ortam, fuisse parentibus, indèque ad posteros deductam, & nouis ritibus, ac quasi luminibus illustratam; Gilbertus quoque Genebrardus Chronographia Parisijs excusa 1585. eiusdem originem, ac progressum per singulas ætates plenissime monstrat.

Et certè, vt ab origine mundi vera fides, veraque Ecclesia nunquam defecit in terris, licet magis in vno, quàm in alio floruerit tempore; sic etiam tenendum est in illa pro quocumque statu considerata, hoc est, tam legis naturæ, quàm legis Mosaicæ, & Euangelicæ suos nunquam defuisse doctores, ac Theologos sacros, qui fidei doctrinam, aut sine scripto, aut in scripturis tam veteris, quàm noui testamenti traditam explicarent, ac defenderent, quantum opus esset; ad consummationem Sanctorum, id est, salutem fidelium; & vt non circumferrentur omni vento doctrine in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris; ad Ephes. 4.

Loquendo igitur de rebus Ecclesiæ antediluuianis vsque ad Noachum; post sunt inter præcipuos illius doctores, ac Theologos annumerari Protoparens Adamus, Seth, Enoch, Enos, Cainan, Malaleel, Jared, Mathusalem, omnes iustitiæ præcones, ac principes populi Dei. A diluuiio vsque ad egressum populi Israelitici ex Aegyptiaca seruitute, fuerunt Noè, Abraham, Melchisedech,

Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, cæterique Patriarchæ, & Sancti legis naturæ. Ab egressu populi Israelitici vsque ad Reges, quo tempore primum incæpit lex scripta; præter Moysen, qui primus sacram doctrinam litteris consignauit; vt fuerunt innumeri Sacerdotes, Scribæ, ac Legisperiti, ita etiam plures inter illos sacre doctrinæ, ac Theologiæ professores fuisse non est dubitandum; cum tunc maximè floreret vera religio, ac fides; nec Scribæ iudicandi duntaxat curam, aut munus haberent, sed potissimum, sacras scripturas, & legem Mosaicam interpretandi, vndè etiam nomikoi, & nomodidaskaloi *legum Doctores* sunt appellati; quod totum sine Theologiæ, clauisque scientiæ ope præstari non poterat.

A Regibus autem, vsque ad aduentum Christi Domini, inter insigniores Theologos recenferi potest, ingens ille celebrium Prophetarum numerus, qui toto illo tempore vixerunt; etsi enim, nullo vnquam sæculo Prophetæ defuerint, nam antè legem scriptam propheta fuit Adamus, qui Genes. 2. in extasi cognouit connubium Christi cum Ecclesia, & illud suo cum Eua præsignauit. Henoch etiam spiritu Prophetico fuit imbutus, de quo B. Iudas in sua Epistola v. 14. scribit: *Prophetauit autem & de his septimus ab Adam Henoch dicens: Ecce venit Dominus in Sæctis millibus suis facere iudicium &c.* Noè etiam propheta fuit, qui prædixit diluuium, & arcam ædificauit, qua illud euasit. Abraham præterea de multis futuris à Deo fuit edoctus, de Isaac filio, quem erat habiturus, de Christo ex eius semine nascituro &c. Isaac etiam, & Iacob prophetæ fuerunt, quorum prophetiæ narrantur Genes. 26. 27. & 49. Etsi, inquam, res in vnoquoque sæculo ita se haberint; nihilominus tamen in lege Mosaicæ, totoque præsertim illo temporis intervallo à Regibus ad aduentum Christi, longè plures floruerunt Prophetæ, inter quos illi, quorum scripta habemus in sacris litteris, Isaias, Ieremias,

Daniel, Ezechiel, qui prophetae maiores appellantur, & duodecim minores, sic dicti, quod illi prolixius scripserint, hi vero breuius; ut suo loco fusius tractabitur.

Tandem ut post aduentum Christi Domini, capit Ecclesia magis, ac magis crescere; eaque crescente, & inualefcente aduersus Idololatriam, capit etiam Satanas copias suas ardentius instruere, quibus illam oppugnaret, excitatis in vnoquoque ferè sæculo innumeris hæreticis; has quoque ob causas Dei sapientia prouidit de sacris doctoribus, ac Theologis; qui eo magis subtiliter, ac simul eminenter res diuinas exponerent, & ab infidelium nebulis vendicarent. Sic Eusebius lib. 5. Histor. Ecclesiast. cap. 10. & 11. refert sub S. Marco Euangelista, apertam fuisse Alexandriae scholam Theologiae, in qua erudirentur fideles de diuinis Mysterijs: Primisque tribus sæculis vsque ad exortam hæresim Arrianam Theologiae laude potissimum floruerunt Hierotheus, & Dionysius Areopagita, ut satis patet ex eius operibus, de quibus infra lib. 5. deinde Pantænus, & Clemens Alexandrinus, quorum primus Scholam Alexandriae sub D. Marco prius apertam restaurauit, secundus verò Theologiae locos ad dialecticorum artem disputationibus distinctè pertractauit, ut colligitur ex D. Hieronymo lib. de Scriptor. Ecclesiast.

Postea cum à principio quarti sæculi, vsque ad finem septimi, funestæ potissimum Arianorum, & Pelagianorum pestes in orbe Christiano grassarentur, exciti sunt diuinitus viri Theologi præstantissimi, qui Theologiam in aciem adhuc apertiorè educerent, Athanasius, de quo Photius ad fratrem suum Tharasium ait, *In sermonibus ubique locutione clarus est, & breuis, & simplex; Acutus tamen, & altus, & argumentationibus omnino vehemens, & in his tanta ubertas, ut admirabilis sit; logicis autem methodis nihil tenuiter, nihil iuueniliter, ut pueri, & rudes, sed Philosophicè, sed magnificè vritur.* Basilius, Ephrem Sy-

rus, Epiphanius, Theodoretus, Gregorius Nissenus, & Nansianus, Cyrillus Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus, & alij inter Græcos. Inter Latinos verò Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus in dialecticis versatus egregie, adeo ut hæretici palam dicerent illum non esse audiendum, sed fugiendum, quemadmodum ipse notat lib. 4. contra Cresconium cap. 13. Prosper, Saluianus, Fulgentius, Cassiodorus, Gregorius Magnus, & alij plures.

Septimo deinde sæculo, ut in Hispania ab Isidoro Hispalensi, eiusque discipulis Theologia conseruata est ad vsum; ita & in Anglia à Venerabili Beda; è cuius schola plerique docti viri prodierunt, inter quos fuit Albinus, siue (ut alij notant) Alcuinus, quo à Carolo Magno Francorum Rege adhibito ad instituendam Parisiensem academiam, mirum est, quot illa peperit Theologos insignes; ut vsque ad annum Domini 1160. circiter, sub Alexandro III, vix alicuius nominis Theologus alibi extaret, quam in Gallia; quando etiam Reuerendissimus Episcopus Parisiensis Petrus Lombardus vniuersam Theologiam certa via, ac methodo colligere studuit, cunctas eius materias per quatuor sententiarum libros Scholasticè disponens, præstansque inter Latinos, quod iam antè Beatus Damascenus circa annum Christi octingentesimum præstiterat inter Græcos. Undè per Antonomasiæ Magister Sententiarum appellari capit, eiusque textus ut potè continens ipsam originem totius Scolasticæ Theologiae; quæ ex Sanctorum Patrum, Diui præsertim Augustini fontibus deriuata est ad nos, summam sibi in omnibus Scholis authoritatem vendicauit; ut potè quem alij doctissimi viri, vel commentari, vel imitari ceperunt.

Denique, cum ad exiens duodecimum sæculum ita res Theologica processisset, incepit liberali S. Ludouici Galliarum Regis pietate viuiores resumere vires. Nam tunc extiterè Alexander Aletis, Albertus Magnus, &

tandem Doctor Angelicus D. Thomas, omnium Theologorum facile princeps, si non prioritate temporis, certe sublimitate, claritate, & soliditate doctrinæ, qui nouum alium à Magistro Theologiæ ordinem cogitauit, & circa annum Domini 1260. sub Alexandro IV. maxima studiosorum utilitate, & sapientum plausu protulit, & vulgauit summam Theologicam, quæ Sanctus Doctor, vt dicitur omne tulit punctum, & viam reliquis omnibus præclufit, augustius, aut plenius, aut breuius in eo genere aliquid faciendi. Vndè meritò Ioannes XXII. Pont. Max. cum D. Thomæ Sanctorum numero adscribi mandasset, diuinitus in hæc verba prorupisse dicitur. *Nisi Beatus Thomas alia edidisset miracula, vnusquisque articulus eorum, quos scripsit, habendus pro miraculo esset.*

C A P V T III.

De causa finali, seu necessitate, & utilitate sacre doctrinæ.

Cum utile, vel necessarium pro vt in præfenti sumitur, fit idem, ac illud, quod refertur in finem; satis constat idem esse, agere de causa finali sacre doctrinæ, ac de necessitate, & utilitate eiusdem. Pro cuius difficultatis solutione distinguunt Theologi 1. p. q. 2. duplex necessarium, aliud absolutè, siue ad esse; aliud secundum quid, siue ad melius esse. Rursus aliud necessarium omnibus, aliud singulis. Tertio alia sunt obiecta, quæ solo lumine naturali cognosci possunt, fuere tamen à Deo reuelata; alia verò, quæ sola reuelatione diuina cognosci possunt. Denique aliud est loqui de sacra doctrina generaliter, & in vniuersum; aliud de illa, secundum quod tali via, vel methodo ab aliquo tradita fuit; his breuiter insinuatis.

Dico primò, stante ordinatione diuina, & hominis eleuatione ad statum supernaturalem, necessariū hominibus fuisse, præter Philosophicas disciplinas,

quæ ratione humana inuestigantur, aliquam instructionem diuinam, & sacram doctrinam, qua ad cognoscendas plurimas veritates instituerentur. Sic enim multis sacre scripturæ locis testatū habemus plura esse hominibus reuelata, quæ erant supra facultatem naturæ, & quæ alioqui absque diuina reuelatione erant penitus ignota. Eccles. 13. *Plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi.* 1. Corinth. 2. *Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam nemo principum huius seculi nouit.* Et ad Galatas 1. *Notum vobis facio euangelium, quod non ab homine accepi neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi.* alibi que passim. Et quamuis ratione probari non possit, hominem de facto eleuatum, & ordinatum fuisse ad statum, & finem supernaturalem: nam hoc ipsum non nisi reuelatione, & instructione diuina potuit innotescere: hac tamen ordinatione, & eleuatione supposita demonstratiuè infertur necessitas doctrinæ sacre in vniuersum, de qua loquimur in præfenti. Non enim potest homo operari ad beatitudinem, suumque vltimum finem supernaturalem assequendum, nisi illum & media ad ipsius consecutionem necessaria præcognoscat, vt per se constat; sed necesse est hominem taliter operari, si quidem fides nos docet salutem hominis de facto consistere in beatitudine supernaturali assequenda: ab adultis, per quædam media ab ipsis adhibenda; ergo necesse est vt illa præcognoscat. Non potest autem homo præcognoscere, talem suum finem, & media ad illum adipiscendum, absque diuina reuelatione & instructione, cum enim hæc dependeant à sola Dei voluntate, non possunt certò cognosci, nisi ipso reuelante: sed ex superiori discursu debet totum illud præcognoscere vt assequatur, ergo ad hoc requiritur diuina reuelatio. At doctrina fundata in hac diuina reuelatione est præter philosophicas disciplinas, igitur si ipsa est necessaria, vt demonstratiuè probant duo superiora argumenta; erit etiam necessaria

faria aliqua doctrina præter philosophicas disciplinas: Quod autem hæc doctrina rectè vocetur sacra, maximè patet, quia est præcipuè de rebus sacris, & sanctis, cuiusmodi est inter alia omnia sacrosanctū augustissimæ Trinitatis mysterium, & ad morum sanctitatem maximè prouehit, habeturque per sacri numinis reuelationem, rectè ergo dicitur sacra.

Ulterius Doctrina Sacra est de essentia regni Christi, ergo vt illud subsistat debet illa dari: consequentia patet, quomodo enim aliquid subsistere potest sine sua essentia: probatur antecedens nam quicquid est de forma alicuius, est etiam de essentia illius, sed doctrina sacra est de forma regni Christi, ergo & de essentia illius. Probatur minor, quod pertinet ad gubernationem regni Christi, est de forma illius, sed ad gubernationem regni Christi pertinet doctrina sacra, ergo est de forma regni Christi. Maior est certa, forma enim cuiuscumque regni maximè in gubernatione posita est, ex Aristotele Polit. lib. I. Minor autem probatur, supponendo quod in gubernatione duo principaliter considerantur, vnum sunt leges, aliud executio legum, quæ à Magistratibus procuratur, leges regni præscribunt primò finem, ad quem populi gubernati tendere debent, secundò actiones quibus finem illum comparare possint, tertio media opportuna ad eiusmodi actiones exercendas, & sic de cæteris; quæ cū omnia præstet doctrina Sacra in regno Christi, nemo credo sanæ mentis est, qui non facile persentiscat, quomodo ad illius gubernationem necessario pertineat, ex suppositione beatitudinis supernaturalis acquirendæ ab adultis per propria opera, & merita.

Dico secundo, si loquamur de doctrina Sacra, pro vt versatur circa obiecta supernaturalia, ea est necessaria simpliciter, & absolutè omnibus adultis vsum rationis habentibus, quo ad vtramque sui partem, nempe tam quo ad assensum fidei, quod est certum apud om-

nes, quam quo ad assensum Theologicum, non quidem, vt logici loquuntur, quo ad singula generum, sed quo ad genera singulorum, quia scilicet saltem, aliquis assensus fidei, & aliquis assensus Theologicus, est necessarius simpliciter cuique adulto ad suam salutem consequendam: Ratio fundamentalis huius assertionis desumitur ex hoc, quod homo debet ordinare, & dirigere suas operationes, in finem supernaturalem sibi per fidem præcognitum; ita vt illa fidei notitia, quæ est secundum omnes necessaria, non sit simplex notitia, sed se habeat vt principium, & causa ordinationis operationis humanæ in talem finem; re vera enim si homo esset ordinatus à Deo vt in suum finem, non tamen haberet necessitatē ordinandi suas operationes in illum, non esset illi necessaria talis præcognitio, vt patet in pueris ante vsum rationis morientibus, qui saluantur per gratiam in Baptismo receptam, sine operibus: Hæc autem ordinatio nō potest fieri sine aliquo assensu Theologico, deducto ex principijs fidei, & sæpe etiam sine multis; nisi enim quisque ex principijs fidei inferat, quid sibi hic, & nunc sit agendum ad glorificandam sanctissimam Trinitatē, quomodo oranda, quomodo amore ipsius tentationibus resistendū, & similia, nunquam conuenienter operabitur ad suum vltimum finem consequendum, nam particularia, quæ spectant ad actiones huius, vel illius, non sunt nobis immediatè reuelata, sed debent deduci ex principijs reuelatis, in quibus deducendis consistit discursus Theologicus, & multæ ex his conclusionibus, sunt etiam rudibus, & idiotis hominibus in promptu; quamuis ad alias requiratur maior doctrina, & consultatio doctiorum.

Nec refert, si quis obijciat inde sequi, quod quiuis adultus necessitate salutis teneretur esse Theologus, quod videtur absurdum: non inquam hoc refert, facile enim respondetur, si nomine Theologi intelligatur, vt communiter accipi solet, homo perfectus in

Theo-

Theologia, sic non esse necessarium ut quilibet fidelis sit Theologus, at si per Theologum intelligamus diminutè, & secundum quid eum, qui ex principijs fidei multa inferat sibi ad salutem necessaria, sic omnis Christianus, qui secundum fidem operatur est Theologus, non tamen absolutè, sicut non vocatur quilibet homo, absolutè philosophus, aut mathematicus, licet omnis homo naturaliter aliquem discursum philosophicū, aut mathematicum habeat.

Dico tertio, si sit sermo de doctrina sacra, pro ut præcisè versatur circa ea obiecta, & veritates, quæ de Deo rebusque diuinis possunt quidem naturali ductu rationis inuestigari ac cognosci, fuerit tamen à Deo reuelata; etiam quo ad hoc fuit hominibus necessaria ad salutem, non tamen absolutè, & simpliciter in ordine ad singulos homines, sed ut conuenientius, & certius proueniret illis salus; dictum fuit in ordine ad singulos homines; nam si aliquis homo quocumque casu non posset habere notitiam illam naturalem certam, huic esset omnino necessaria instructio de illis rebus per reuelationem, colligiturque ex loco D. Pauli ad Hebræos II. *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quod remunerator sit inquirentibus se.* Qui locus si intelligatur præcisè de existentia Dei, ut volunt aliqui, non vero de existentia Dei, secundum quod talis est, qualem Christiana religio docet, nempe Trinus, & vnus, & author supernaturalis, ut opinantur alij; debet principaliter applicari omnibus illis, qui ex quocumque casu non cognoscunt certò naturaliter illam veritatem; non enim ut statim explicabo, est simpliciter necessarium ut qui habet scientiam existentia Dei, prouidentiaque ipsius in remunerando, habeat de hoc ipso fidem. Dicitur est etiam in assertionem absolutè, & simpliciter, quia sine hac instructione diuina posset aliquis homo consequi salutem, si harum rerum certam notitiam haberet aliundè, posita fide aliarum rerum. Ut enim iam dixi, in casu quo ali-

quis v. g. Gentilis haberet euentem scientiam existentia Dei, ut authoris naturæ, non esset simpliciter necessarium, ut conuersus ad fidem haberet eiusdem rei, ut sic præcisè, fidem, ut habet S. Doctor 2. 2. q. 2. art. 4. ad 2. & Clarius quæst. 1. art. 5. ad 3. alibi que passim. Immo repugnat ob impossibilitatem quam habent illi duo habitus respectu vnus, & eiusdem obiecti, directè sumpti, pro vno, & eodem tempore, ratione euentia, quam includit scientia, & obscuritatis, quam habet fides.

Nec inde sequitur Philosophum, aut Theologum Christianum esse peioris conditionis, quam rusticum fidelem, quia melius est habere actum entitatiuè supernaturalem circa aliquod obiectum, cuiusmodi est in rustico actus fidei de existentia Dei, quam habere tantum actum naturalem, aut ad summum quo ad modum supernaturalem cuiusmodi est assensus Theologicus de existentia Dei. Non inquam hoc sequitur, nam primo in esse moris, & in ordine ad meritum, nõ est deterioris conditionis philosophus, aut Theologus Christianus, qui quantum est ex se, habet semper in præparatione animi voluntatem credendi, quod Deus sit, ex suppositione, quod euentem de hac re scientiam, aut notitiam non haberet; imò taliter est dispositus, ut pluris longe faciat testimonium Dei circa veritatem hanc, & alias quas naturali lumine cognoscit, quam quamcumque euentiam scientia naturalis, quam possit habere de illis, quod sufficit in viatore ad rationem meriti ex actu fidei prouenientis. Secundo etiam potest dici non esse peioris conditionis in esse entis, si quidem nulla est entitas supernaturalis in rustico, quæ non sit in Philosopho; Licet enim scientia, quam habet Philosophus, aut Theologus, quod Deus sit, tollat ab eo fidem veluti directè de eadem propositione, non tamen indirectè ut ita loquar; & ratio est, quia impossibile est ut Deus reuellet de seipso veritates supernaturales necessario credendas per fidem, quin etiam implicite

reuelet alias veritates naturales, si enim Deus reuelet, v. g. se esse Trinum & Vnum, iam reuelat se esse: igitur si est simpliciter necessaria, reperiaturque de facto in aliquo fides rerum supernaturalium, & earum reuelatio, erit etiam & naturalium, quatenus veluti imbibuntur, & includuntur in alijs veritatibus supernaturalibus, & simul cum illis per modum vnus obiecti supernaturalis credi possunt. Ita ad præsens institutum, si consideretur existentia Dei præcisè vt authoris naturæ, præscindentis à Deo vt authore Supernaturali, ad illam veritatem per se, & directè cognitam, sicut non requiritur fides, sed sufficit solum naturale lumen, vt affirmât omnes Theologi, paucis exceptis, quos alij temeritatis, & erroris damnant, sic nec etiam remanet fides respectu eiusdem obiecti directè sumpti, in homine habente scientiam illius, de facto enim subtrahitur ab obiecto fidei per euentiam scientiæ, remanet tamen eadem fides respectu illius eiusdem obiecti veluti indirectè, quia fides nostra non est de Dei existentia quomocumque, siue quatenus præcisè est existentia Dei, vt authoris naturæ præscindentis à Deo vt authore supernaturali, vocaturque à D. Thom. loco citato 22. quæst. 1. art. 5. ad 3. præambulum quoddam ad fidem: Sed de existentia Dei, vt facit Deum existere, tam vt est author naturæ, quam vt est author supernaturalis, tam vt est vnus, quam vt est Trinus. Vnde sicut posset haberi fides de gradu animalis pro vt formaliter continetur in homine, licet haberetur scientia de animali considerato secundum se, vt præscindit à tali coniunctione; & sicut de facto habemus fidem de natura humana pro vt continetur in Christo, secundum quam vnionem homo est Deus, & Deus est homo, quod est obiectum, solum per diuinam reuelationem cognitum; quamuis Deum esse, sit per se notum: & etiam, hominem esse sit notum lumine naturæ; ita similiter fides potest remanere in aliquo de Dei existentia tam vt author est natu-

ræ, quam vt est author supernaturalis, licet habeat scientiam de eius existentia quatenus præcisè est author naturæ. Hinc quando diximus scientiam, & fidem esse habitus, & actus impossibiles, respectu vnus, & eiusdem obiecti, addidimus directè sumpti, & cogniti. Et quando etiam in assertionem diximus doctrinam sacram non esse absolutè, & simpliciter humano generi necessariam respectu illarum veritatum diuinarum, quæ solo naturali lumine cognosci possunt, ideoque obiecta naturalia vocantur, non debet intelligi assertio de illis obiectis naturalibus, quatenus modo explicato imbibuntur in obiectis supernaturalibus, sic enim obiectum naturale vt inclusum in supernaturali necessario creditur per fidem, sed est sermo de illis obiectis præcisè, & seorsim, quatenus ratione naturali sciri possunt, & attingi, ad ea enim sic sumpta, se habet tantum doctrina sacra, vt salus hominibus, & certius, & conuenientius proueniat. Nam alioqui stando, in sola industria rationis, pauci homines, & adhuc cum magno labore, & longo tempore, ac non sine admixtione errorum, tales veritates assequerentur: & ita quidem, de facto manifestè constat experientia, & inductione in ijs qui lumine fidei destituti, fuerunt tamen in humanis scientijs apprimè eruditi. Instructione autem diuina hominibus communicata factum est, vt passim homines, faciliter, ac breui tempore, & sine vllius erroris periculo, has quoque veritates assequi possint; sic ergo fuit hominibus admodum utilis, siue necessaria ad melius esse huiusmodi diuina instructio, & doctrina sacra. De quo vide S. Thom. 1. contra Gentes cap. 4. vbi latè prosequitur tres rationes statim insinuat.

Dico quarto, si nomine doctrinæ sacre intelligatur ipsa Theologia, pro vt à fide distinguitur, significatque disciplinam, seu scientiam proprio studio, & labore comparatam, per quam ex fidei principijs speculatiuè inferuntur variæ, & multæ conclusiones circa res diuinas, & hu-

& humanas, & per quam ipsamet fides defenditur, & impugnantur errores contrarij, & similia quæ propriè spectant ad Theologiæ munus, dico hanc sacram scientiam per se generaliter spectatam, attendente ordinaria Dei prouidentia circa suæ ecclesiæ gubernationem, semper fuisse, & esse necessariam absolutè omnibus, non tamen singulis; vel toti ecclesiæ ad rectum, & conuenientem ipsius statum, sed non cuiuslibet priuatæ personæ, immediatè loquendo.

Dixi in assertione accuratam scientiam Theologiæ per se generaliter spectatam esse absolutè necessariam, quia ut vidimus supra, Theologia siue doctrina sacra modo in conclusione explicato accepta, sub duplici statu considerari potest, primo pro vt est nunc, & fuit post Sanctum Thomam, & Magistrum, scilicet digesta per ordinem, & quæstiones modo prorsus scientifico; secundo sine hoc ordine, & perfectione, sed sparsim tradita, pro vt se se occasio offerebat, & fuit in Sæctis Patribus, alijsque doctissimis viris antiquioribus; & altero ex his modis dico sacram Theologiam esse absolutè necessariam. Dixi etiam spectata de facto prouidentia Dei ordinaria, nam sine dubio potuisset alio modo Deus prouidere indemnitati Ecclesiæ ipsiusque conseruationi; maxime per nouas, & nouas semper reuelationes, absque necessitate Theologiæ; vel etiam alijs modis: de facto tamen voluit Deus, vt ordinarius modus subueniendi necessitatibus fidei, & Ecclesiæ, cui infallibilem assistentiam promissus, esset per doctorum hominum conuentus, & consilia, vel etiam priuatorum doctrinam, & disputationes, vt experientia huc vsque comprobatum est. Insuper dixi doctrinam sacram semper fuisse, & esse necessariam, semper inquam, sed non ad semper, aut pro semper, vt dici solet de præceptis affirmatiuis; non enim si vno die, vel mense deessent tales Theologi, statim, vel momento periret Ecclesia; sed dicitur semper necessaria propter pericula, varia-

da

que occasiones, quæ possunt occurrere, in quibus fides, & Ecclesia periclitaretur. Vltimo tandem in assertione dixi doctrinam sacram, siue Theologiam sic accuratè sumptam, non esse necessariam singulis hominibus immediatè, quia non desunt multi asserentes esse necessariam mediatè, non quidem simpliciter, & rigorosè pro quouis tempore; sed pro illo quo ex defectu Theologiæ, iam desisset esse fides, & Ecclesia; posito enim, quod Deus de facto sua ordinaria prouidentia, ita conseruet in mundo fidem suam, & Ecclesiam, nempe ministerio, & ope Theologorum, si hoc medium omnino cessasset aliquando, aut in posterum cessaret; nullo alio adhibito, cessaret etiam, & periret fides & Ecclesia, quo posito nullus esset, siue etiã puer, qui saluari posset, itaque in ordine, ad illud tempus, posset dici Theologia remotè, & mediatè necessaria ad cuiusque salutem in particulari: Quia ergò tale tempus potuisset esse quodcumque, si Deus voluisset Ecclesiam, suam ex defectu talis medijs perire, quãuis de facto noluerit; propterea etiam dici potest, quod semper fuit necessaria Theologia, licet remotè, & mediatè ad singulorum salutem.

Assertio sic explicata, & intellecta probatur primo ex diuersis sacre scripturæ locis 1. Corinth. cap. 2. & 20. ad Titum 1. 1. Petri 3. alibi que passim, vbi pro certo supponitur, debuisse in Ecclesia inueniri doctores, rerum diuinarum peritos, qui per scientiam, & sapientiã, atque interpretationem sacrarum litterarum, & exactam notitiam mysteriorum fidei instructi essent, ad docendũ & erudiendum alios, quomodo enim credent sine predicante? Rom. 10. Quare & Christus eosdẽ doctores in Ecclesia instituit, voluitque esse de iure diuino ad Ephes. 4. Ipse dedit quosdã Apostolos, quosdam Prophetas, alios Euangelistas, alios pastores, & doctores, ad consummationem Sanctorum in edificationem corporis Christi. additurque ratio, ut non simus paruuli fluctuantes, & non circumferamur

omni vento doctrina, in nequitia hominum. His sacrarum scripturarum auctoritatibus, accedunt plura SS. PP. testimonia maximè D. Augustini lib. 14. de Trinit. cap. 1. vbi sacram doctrinam, Theologiæque scientiam, vocat saluberrimam, qua fides gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. & lib. 2. contra Iulianum capite vltimo docet Doctores Theologos post tempora Apostolorum fuisse Ecclesiæ plantatores, rigatores, ædificatores, pastores, nutritores. Quæ omnia non debent intelligi de Theologis, aut Theologia quomodocumque, siue imperfecta, secundum quã Isaia 54. dicitur, *ponam vniuersos filios tuos doctos à Deo,* & Ioannis 5. *Erunt omnes docibiles Dei; sed de accurata scientia Theologiæ per se generaliter spectata; de quã idem Augustinus lib. 14. de Trinitate cap. 1. ait: Hac scientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide: aliudque est scire, quid credere debeamus, quid doceat fides; aliud est scire, quemadmodum hoc ipsum, & opituletur pijs, & contra impios defendatur.*

Etiam si igitur non teneatur vnusquisque excellere in scientia Theologica, immo hoc quibusdam sit impossibile, plebeis, rudibus, idiotis; & Ecclesiæ corpus varia membra habeat 1. Corinth. cap. 12. alij sunt oculi, alij manus, alij pedes; nihilominus tamen oportet semper aliquos esse peritos Theologos, pastores, doctores, qui cæteros erudiant, nec solum elementa fidei, sed difficiliores quæstiones pertractent, pro loco & tempore, diuersoque auditorum captu, & conditione. Sicut enim peccant infideles, qui doctrinam Euangelicam sufficienter propositã recipere nolunt; quia tunc resistunt Spiritui sancto; ita vicissim peccant, si nimis leuiter, ac temerè assensum ei præbeant contra dictamen conscientiæ suæ, antequam omnia diligenter expenderint, ac probata, & explicata viderint, vt dicitur Ecclesiast. 19. *Qui citò credit leuis est corde,* & Isaia 28. *Qui crediderit non festinet.* Ergo iam maximè necessarij sunt doctores in Ec-

clesia, qui docendi munere apud externos defungantur, partim explicando, partim probando fidei mysteria, ex ipsis nonnunquam paganorum testimonijs, & ex philosophia naturali, cum nec scripturas nec auctoritatem Ecclesiæ recipiant, partim etiam diluendo eorum argumenta, & sophismata. Quæ omnia præstari non possunt sine accurata scientia Theologiæ. Deinde spectata ordinaria Dei prouidentia, semper fuerunt, & sunt, & erunt mali homines in mundo, non solum extrà Ecclesiam, sed etiã intrà, qui ipsam, & eius doctrinam, ac mores oppugnent, aut qui petant rationem nostræ fidei, & doctrinæ, 1. Petri 3. Item etiam inter bonos oriri sæpè possunt, & solent difficultates circa ipsas res reuelatas, & ea quæ necessaria sunt homini ad salutem, an hoc, vel illud faciendum, fugiendum &c. ita vt opus sit conferre scripturas scripturis, & quæstionem vnã, vel partem vnã Theologiæ cum altera, & similia; cumque Deus non omnia explicitè reuelauerit, neque iudicauerit expediens quotidie de nouo reuelare; alio modo his omnibus necessitatibus occurrere nõ potest nisi per accuratam Theologiæ disciplinam, ad quam pertinet omnes sectas contrarias confutare, omnes hæreticorum errores conuellere, veras conclusiones ex principijs fidei aptè deducere. Vndè in ipsismet generalibus comitijs, aut cum Summus Pontifex aliquid circa res fidei, aut mores definit, id non fit per nouam reuelationem, sed per peculiarem Spiritus sancti assistentiam, præmissa debita diligentia doctorum hominum, nec est alius modus ordinarius in Ecclesia, quo eius integritas, & perpetuitas conseruetur. Et ita prouidit Deus vt semper essent in ea Theologi, etiam in lege scripta, & lege naturæ vsque ad Adam, quem fuisse perfectum Theologum diximus supra capite 2. Quamuis enim vsus Theologiæ minus fuerit ab initio necessarius, postea verò magis, ingrauescentibus vitijs, tam in lege naturæ, quã in lege scripta, ad diuertendos homines,

ab idololatriâ, sed maximè in lege Euāgelicâ; sicut enim creuit fides; quo ad maiorem explicationem, & credendorum distinctionem, ita maior fuit Theologiæ, ac doctrinæ sacræ necessitas, ad rectam ipsius conseruationem, explicationem, atque defensionem.

Dico quinto. Doctrinam sacram, siue scientiam Theologicam hoc vel illo modo traditam iuxta viam D. Damasceni, vel Magistri Sententiarum, vel D. Thomæ, esse quidem optimam, & utilissimam, non tamen Ecclesiæ simpliciter, aut absolutè necessariam. Posterior huius assertionis pars non eget probatione, facile enim omnes animaduertunt talem methodum non semper fuisse in Ecclesia: Prior verò aduersus Hæreticos declarari potest, ex ipsis muneribus, quæ huic recentiori Theologiæ Scholasticæ maximè competunt: non enim intelligimus Theologiam Scholasticam, qualem sibi fingunt Hæretici in solis Metaphysicis, & curiosis quæstionibus occupatam (quamuis nec Metaphysica spernenda sit, rationesque quas ex ipsa adducit Theologia Scholastica præsertim aduersus infideles, qui cum nec scripturas nec Ecclesiæ traditiones recipiant, esset ridicula principij petitio, velle tunc ex his principijs solum disputare) Sed de ea loquimur, quæ idè præster ac positua, multo tamen exactius & accuratius, seruata semper methodo secundum rectum docendi ordi-

nem. Quod quantæ sit vtilitatis in omni disciplina, & consequenter etiam in doctrina sacra, non solum ostendunt crebra encomia quibus Summi Pontifices, & Concilia celebrarunt libros Magistri Sententiarum, summamque Theologicam doctoris Angelici D. Thomæ; sed ipsa etiam indignatio, inueteratumque odium quod Hæretici contra nostram Scholasticam Theologiam conceperunt. Etenim Vviclephus apud Valdenses tomo 1. lib. 2. cap. 64. vocat sacras Theologorum scholas, castra Cainitica: Et Lutherus lib. 2. de abroganda missa, lupanaria, Beatumque Thomam appellat phialam iræ Dei; quid plura Hæretici Vvitembergenses; vt refert Surius in appendice ad Nauclerū, anno 1520. Scholasticæ Theologiæ libros feretro inclusos instar funeris ad mediam Urbis plateam detulerunt, sequentibus ministris, officiumque defunctorum per ludibrium canentibus, tandemque in ardentem rogam proiecerunt. Dolet quippe Hæreticis, quod videant suas fraudes & dolos, suas imposturas, suamque ignorantiam, per Theologiam Scholasticam tanquam per fortissimū veræ fidei propugnaculum, diligenter ac neruosè confutari, vellentque si possent perturbare omnia, ac tenebris inuoluere, sicut mendacium odit lucem, & diabolus est princeps tenebrarum. Sed de his fusius infra libro secundo Sectione 1. cap. 3.

SECTIO SECUNDA.

Quid, & qualis sit doctrina Sacra.

CAPVT PRIMVM.

Quod doctrina Sacra sit vera, & perfecta scientia.

Et si plures Theologi existiment doctrinam Sacram, pro vt est in nobis viatoribus, quantum ad assensum Theologicum consideratam, non esse verè, ac propriè dictam scientiam, vt potè procedentem ex principijs fidei obscuris, & ineuidentibus, vel saltem ex vno principio reuelato, & altero cognito lumine naturali. Longè tamen probabilius oppositum defendunt cum D. Thom. omnes discipuli ipsius 1. parte q. 1. artic. 2. Nobis igitur asserendum est, assensum conclusionis Theologicæ, cum sit assensus discursiuus & certus, quamuis careat formali euidentiâ, quæ non caret scientiæ purè naturales, posse tamen dici in aliquo verò, & proprio sensu scientiam perfectam. Dicitur in aliquo verò & proprio sensu vocari posse scientiam perfectam; quia vt notant communiter Philosophi, perfectum seu integrum in aliquo ordine vel genere potest dici aliquid dupliciter; primo quia nullo careat essentiali principio talis generis constitutiuo, sed habeat omnia quæ essentialiter concurrunt ad ipsius constitutionem; sicut homo constitutus ex anima & corpore, potest appellari perfectus homo essentialiter, quâuis careat vno oculo, aut pede, aliaue parte integrali: secundo potest dici aliquid perfectum in aliquo genere, quod pertingit ad summam, vel ad maximam intra illud genus perfectionem, & sic homo cui nihil deest ex perfectionibus humanis, dicitur homo perfectus; quæ perfectio iterum potest esse maior & minor, ex maiori vel minori accessu ad

perfectissimum, quod in vnoquoque genere debet esse regula & mensura cæterorum. Primo ergo modo dicimus, assensum Theologicum esse scientiam perfectam, non secundo; nam non solum talis assensus Theologicus est infinitè inferior scientiâ diuinâ, & increatâ, circa idem obiectum, sed etiam valdè inferior scientia beatorum; vndè in ordine ad hæc rectè dici potest Theologia nostra, scientia imperfecta, & inchoatio quædam scientiæ beatorum, vt constat ex D. Thom. in libro super Boetium de Trinitate quæst. 2. artic. 2. at verò primo modo, & in ordine, seu per comparationem ad scientias purè naturales, asserimus Theologiam esse perfectè, & propriè dictam scientiam.

Quod satis manifestè videtur colligi, tam ex modo loquendi sacræ scripturæ, quàm SS. Patrum qui absolute, & sine vlllo addito doctrinam sacram scientiam vocant. Ieremiæ enim cap. 3. legitur: *Dabo vobis pastores vt pascant vos scientia & doctrina.* Sapientiæ 10. *Dedit illi scientiam Sanctorum.* Lucae 1. *Ad dandam scientiam salutis.* 1. Corinth. 12. *Alij datur sermo Sapientiæ, alij sermo scientiæ.* Sancti quoque Patres Ambrosius, & Hieronymus in cap. 12. & 13. citatæ Epistolæ ad Corinth. nec non & Augustinus lib. 14. de Trinitate cap. 1. Hanc doctrinam proprio vocabulo docent appellari scientiam à D. Paulo; non solum ea ratione, quâ scientia sumitur largo modo pro quacumque notitia intellectuali alicuius veritatis, sed etiam stricto modo, & propriè loquendo de scientia, pro vt scilicet condiuiditur cõtra alios habitus intellectuales, intellectu-

etiam, prudentiam, artem, fidem, & opinionem. Verba enim scripturæ, & Patrum, si absurditas non sequatur, in sensu proprio, & rigoroso debent explicari, quod autem Theologia pro vt reperitur in viatoribus, sit verè & propriè scientia, non modo nullum sequitur absurdum, sed potius rationes subsequentes id apertè demonstrare videntur.

Primo enim, scire est rem per suam causam certò cognoscere, sed in doctrina sacra, multa per suam causam certò cognoscuntur, deducit enim artificiosè suas conclusiones ex principijs fidei, quæ summam certitudinem habent ex diuino Testimonio; igitur doctrina sacra, quantum ad assensum suum Theologicum considerata est verè & propriè dicta scientia.

Secundò, quia si esset aliqua ratio quare Theologia in nobis viatoribus nõ esset verè ac propriè habitus scientificus, maximè quia vt obijciunt aduersarij, deficit ipsi euidencia, sed hoc non obstat quominus Theologia verè sit habitus scientificus, ex eo quod eiusmodi conditio non requiritur ad scientiam; quidquid enim sit de scientijs purè naturalibus, tamen de ratione scientiæ in communi, pro vt præscindit à naturali, & supernaturali, solum est attingere infallibiliter verum per discursum, si quidem per talem modum attingendi constituitur in esse virtutis intellectualis, & distinguitur à reliquis virtutibus. Vnde etiam ipse Aristoteles per differentiam certitudinis solet scientiam ab opinione distinguere 1. Poster. cap. 2. & 2. posterior. cap. 26. vbi ait: *Nullus arbitratur opinari, cum existimet impossibile aliter se habere, sed scire.* Quia tamen Philosophus Gentilis non agnouit cognitionem ita certam, & necessariam, quæ habetur per diuinum testimonium, sed solum agnouit illam quæ habetur per euidenciam rationis, ideo deinceps ipsi scientiæ tribuit euidenciam, & ita non ponitur, vt essentialis in definitione scientiæ, sed vt necessaria solum ad explicandam conditionem essentialem, scilicet certi-

tudinem, quæ licet naturaliter non possit conuenire scientiæ sine euidencia formali, supernaturaliter tamen potest fieri; igitur defectus euidenciæ formalis non sufficit, vt aliqua cognitio vera & certa generata in nobis per discursum lumini fidei innixum, qualis est Theologia, non sit verè & propriè scientifica.

Tertio idem probari potest hoc alio argumento, quod ferè in idem recidit, quia si aliqua conditio essentialiter requisita ad habitum scientificum, deesset Theologiæ viatrici, maximè esset euidencia, sed hanc, licet non habeat formaliter, æquiualentè tamen habet, quod sufficit, ergo nulla conditio essentialis illi deficit; ac proinde valet in aliquo vero & proprio sensu dici scientia perfecta. Minor quo ad primam partem probatur. Nam principia ex quibus procedit Theologus sunt assensus fidei formaliter ineuidentes, ergo conclusio ex illis illata est etiam formaliter ineuidens, si quidem ad scientiam euidencem non sufficit euidencia consequentiæ, nisi habeat simul euidenciam præmissarum & consequentis, nam hæc euidencia consequentiæ non est propria Theologiæ, aut cuiusuis alterius scientiæ sed logicæ solum, reperiturq; etiam in syllogismo probabili & apparenti dummodo sit in forma. Quia tamen fidei, ex qua procedit Theologia, tanquam ex habitu primorum priorum, tanta est infallibilitas & certitudo, vt nulla naturalis euidencia sit illi cõparabilis, innitur enim lumini increato cui omnia sunt euidentissima, hinc fit, quod assensus ille præmissarum in intellectu Theologi ratione suæ certitudinis contineat virtualiter & æquiualentè quamcumque euidenciam naturalem, quam solemus habere circa principia naturaliter cognita; ita vt licet scientia excedat fidem quantum ad formalem euidenciam, qua fides caret, tamen in ordine ad finem scientiæ, videlicet vt homo sine errore aut erroris periculo, atque adeo infallibiliter & certò assentiatur & adhæreat alicui obiecto, excessus certitudinis fidei æquiualeat,

let, imo superat euidentiã præmissarum scientiæ, vt habet D. Thom. in 3. distinct. 23. quæst. 2. art. 2. quæstiuncula 2. ad 1. & ad 2.; & consequenter certitudo illa assensus Theologici in conclusione, æquiualeat euidentiæ assensus scientifici, licet careat formali illa perfectione euidentiæ, sicuti lumen solis dicitur æquiualeat virtuti ignis ad calefaciendum, liceat careat calore formaliter. Quod autem hæc æquiualeantia, sufficiat ad perfectam scientiam, loquendo de perfectione scientiæ modo iam explicato in ordine ad scientias naturales, non verò ad scientiam beatorum, nec enim dicimus assensum fidei continere virtualiter, aut æquiualeat euidentiã, quam habent beati de eisdem obiectis; sed æquiualeat naturali euidentiæ, quam habemus de alijs rebus naturalibus, circa quas est nostra scientia; quod hæc, inquã, æquiualeantia sufficiat ad perfectam scientiam, quæ erat secunda pars minoris argumenti propositi, probatur; quia non ob alium finem rationabiliter exigì potest euidentiã præmissarum in scientijs naturalibus, nisi vt assensus conclusionis sit infallibilis, & sine periculo errandi, atque adeò attingat rationem virtutis intellectualis, vnde etiam certitudo naturalis alicuius cognitionis definiri solet, quod sit firmus & immobilis assensus ortus ex euidentiã connexionis terminorum propositionis, siue per se, & ex ipsis terminis, cuiusmodi sunt prima principia, immediata, & indemonstrabilia; vel ex talibus primis deductus per euidentiã consequentiã qualis est assensus scientificus; ita vt ipsa euidentiã nihil aliud sit in eodem assensu firmo, nisi claritas quædam veritatis intellectæ, vel ex ipsa terminorum apprehensione, & collatione inter se orta, vel ex tali aliqua notitia per certam consequentiã deducta. Sed hæc infallibilitas atque firmitas cognitionis habetur in assensu Theologico vt hic omnino certum supponitur, & inferius demonstrabitur; propter illam virtualem & æquiualentem præ-

missarum euidentiã; ergò Theologia non caret euidentiã requisitã ad scientiam propriè dictam, quantum sufficit ad finem scientiæ.

Quartò. Vt assensus Theologicus sit verè & propriè scientia non requiritur vt procedat ex principijs euidentijs ipsi Theologo, vt Theologus est, sed sufficit ad perfectam scientiam inferiorem, qualis est Theologia respectu scientiæ beatorum, vt principia ex quibus procedit sint euidentiã scientiæ superiori, ita tamen vt fiat sufficiens continuatio intellectus inferioris ad superiorem, sicut pater in musico, qui licet ipsi vt musico non sint euidentiã principia Arithmeticæ, verè tamen dicitur sciens posita illa cõtinuatione. Sed principia ex quibus procedit Theologus, sũt euidentiã scientiæ superiori, cui subordinatur Theologus, & præterea in intellectu Theologi, est sufficiens continuatio & coniunctio cum scientia superiori, diuinã scilicet, & beatorũ, nam Theologus per fidem supernaturalem certissimè & infallibiliter cognoscit, principia Theologiæ esse certa, & euidentiã Deo, & beatis: ergo non est cur rationabiliter denegemus assensui Theologico veram & perfectam rationem scientiæ.

Vltimo tandem probatur assertio, quia tunc aliquid vocari potest imperfectum comparatiuè ad alias res, quæ secundum aliquam rationem dicuntur perfectæ, quando participat quidem, multa ex perfectionibus talium rerum, sed est illis deterius simpliciter, ex defectu alicuius rei, quæ reperitur in illis, spectatque ad illarum perfectionem; quo pacto fides est imperfectior, simpliciterque deterior visione beatifica, in ratione cognitionis, quia deficit à perfectione visionis, ratione suæ obscuritatis & ineuidentiæ: sed assensus Theologicus ex carentia euidentiæ naturalis, quã habent aliæ scientiæ purè naturales circa sua principia, non est illis deterior in ratione assensus discursiui, sed simpliciter perfectior, assensus enim Theologi-

eus est multo certior & infallibilior cum carentia naturalis euidentiæ, quam sit quilibet alius assensus scientificus, cum naturali euidentiâ, ergò ex hac carentia non potest appellari doctrina sacra, scientia secundum quid & imperfecta; sed potius perfectior, quam quælibet alia naturalis disciplina.

Superesset modo afferre contra dicta obiectiones aliquas, sed quia illarum solutio facilis est ex doctrina huc vsque tradita, non est quod in illis amplius immoremur.

CAPUT II.

Quod sacra doctrina subalternetur scientiæ beatæ, non tamen alijs scientijs purè naturalibus, quæ potius illi subalternantur, aliquo modo subalternationis improprie.

CVM inter scientias, aliæ sint subalternantes, hoc est, sub se alias scientias continentes; aliæ verò subalternatæ, hoc est sub alterâ scientiâ contentæ; postquam superiori capite ostendimus Theologiam esse verè, ac propriè dictam scientiam, statim animû pulsât inuestigare, num sit scientia subalternans, an verò subalternata, vel utrûque simul?

Pro cuius intelligentia notandum est, quod, cum scientiam subalternari sit idem, vt iam monuimus, ac sub alterâ contineri, siue collocari, tot modis vna scientia dicitur alteri subalternari, quot modis continget sub illa contineri, & collocari. Tripliciter autem id fieri potest. Primo ratione finis, quando scilicet finis vnius, continetur sub fine alterius & ordinatur ad illum, quo sensu artes ministræ dicuntur subalternari dominis, vt frænefactoria, equestri, equestris militari, & militaris politica. Hic tamen modus subalternationis improprie est, sicut & illè qui attenditur penes maiorem, vel minorem perfectiõnem vnius scientiæ respectu alterius, quo modo certissimum est apud omnes

Theologiam subalternari scientiæ beatæ.

Secundo modo vna scientia collocatur sub alia ratione obiecti, siue subiecti, quando scilicet obiectum vnius continetur sub obiecto alterius, ita tamen vt obiectum inferioris scientiæ addat accidentalem differentiam ad obiectum superioris, vt sic maneat extraneum ab illo, & non essentialiter illi subiectum. Quo pacto Musica subalternatur Arithmeticæ: quia numerus sonorus qui est obiectum Musicæ, addit supra numerum, qui est obiectum Arithmeticæ; sonoreitatem, quæ est differentia omnino accidentalis, & extranea, non quæcumque tamen, sed ex cuius coniunctione cum numero, originantur speciales passionis & proprietates, quæ possint de ipsa demonstrari, sicut requiritur vt constituat speciale genus scibilis; quod propterea non potest cõstituere numerus coloratus, aut frigidus; & in hoc sensu certum est Theologiam non subalternari scientiæ beatæ; neque enim Theologus considerat aliquam conditionem in conclusione, quæ non pertinere possit ad scientiam beatam; sed tendit in easdem veritates diuerso modo, & per diuersam rationem obiecti formalis; tendit enim in præmissas per fidem ex reuelatione diuina, tanquam ex ratione formali assensus, & in conclusionem, per discursum procedentem ex veritate præmissarum, tanquam per rationem formalem assensus; at verò scientia beata specificatur solum ab ipsa diuina essentia clarè & intuitiuè visa; in qua omnes aliæ veritates creatæ cognosci possunt.

Tertio tandem modo vna scientia collocatur sub alia ratione principiorum, quando scilicet principia vnius scientiæ non possunt esse immediatè per se nota, sed manifestantur per lumen superioris scientiæ, & ita scientia inferior non resoluit immediatè in principia per se nota, benè autem superior. Et in hoc sensu certum est Theologiam subalternari scientiæ beatæ; fundamentum est quia principia Theologica, non solum

sunt veritates, quæ de ipso Deo in se, vt de re cognita habentur, sed etiam veritates quæcumque, quæ per fidem immediatè sunt creditæ, spectantque ad diuersa mysteria, quæ rationes & causas suas habent in Deo, vt incarnatio, iustificatio, glorificatio, Sacramentorum institutio, & similia, ex quibus deducit Theologus ea, quæ virtualiter & mediatè reuelata dicuntur; ergò quo ad talia mysteria, seu veritates potest Theologia sumere probationem, & manifestationem ab illa scientia quæ euidenter cognoscit & penetrat in Deo causas & rationes talium veritatum, sed scientia beata id cognoscit, ergò talis scientia manifestat aliquas veritates; quæ ita sunt principia in Theologia, vt tamen se habeant in scientia beata tanquam conclusiones; ad ipsam enim pertinet cognoscere euidenter ea quæ in Theologia se habent vt principia, quædam, immediatè videndo, vt obiectum primum suæ visionis, scilicet quæ pertinent ad Deum in se, quædam vt secundarium obiectum, quorum rationes & causas videt in Deo.

Inquiret aliquis, nùm subordinatio statim explicata ratione principiorum sit sufficiens vt Theologia nostra verè & propriè dici possit subalternata scientiæ beatorum? affirmant aliqui, negant verò alij; verum cum hoc videatur pertinere ad solam quæstionem de nomine, nec importet perfectionem necessariam nostræ Theologiæ, qua si careat, deiciatur à suo statu, perfectioneque scientiæ, quam ipsi superiori capite concessimus, non est quod amplius immoremur. Solum aduerto, quod licet essentialis, & præcipua ratio subalternationis attendetur penes subordinationem principiorum iam explicatam, quia tamen Theologia habet multa principia, quæ ita per fidem immediatè creduntur, vt nullas habeant in Deo causas, & rationes, iam saltem ex hoc capite deficit aliquo modo à tali ratione essentiali.

Diximus Theologiam subalternari scientiæ beatae quia vtitur principijs per

se notis scientiæ beatae; cum igitur non rarò contingat vt discursus Theologici procedant ex vna præmissa de fide, & alia cognita lumine naturæ; rursus inquiret aliquis, an aliqua etiam ex parte subalternetur Theologia scientijs naturalibus, quatenus vtitur principijs euidentibus eiusmodi scientijs?

Respondetur negatiuè, nullo scilicet modo Theologiam subalternari scientijs naturalibus sed potius omnes prorsus scientias naturales, illi subalternari, aliquo modo subalternationis improprie; quo pacto omnes scientiæ naturales subalternari dicuntur Metaphysicæ. Ratio est quia tunc aliqua scientia subalternatur alteri, dum aliquo eius principio vtitur in suis conclusionibus eliciendis, quando alioqui ipsa ex se nõ habet alia vniuersaliora, altiora, dignioraque principia tanquam propria, per quæ possit iudicare de omnibus principijs, conclusionibus, veritatibus & discursibus alterius scientiæ; sed Theologia ita vtitur principijs alicuius scientiæ, vt tamen habeat sua propria principia reuelata, digniora, superiora & vniuersaliora quauis scientia creata, & ex quibus iudicare potest aliquo modo de omnibus scientijs naturalibus, illasque ordinare ad proprium finem; ergò tantum abest quod Theologia subalternetur, aut subordinetur alijs scientijs naturalibus, quin potius vtitur illis tanquam seruis, & ancillis, & vt sibi subordinatis & subiectis vt optime explicauit D. Thomas varijs in locis præsertim 1. parte q. 1. artic. 5. & 6. quæst. 1. prologi artic. 1. in corpore & quæst. 2. artic. 2. ad 2. vbi omnino videndus est.

C A P V T III.

Quodnam sit obiectum quod siue materiale doctrinæ sacræ.

CVM doctrinæ sacræ quatenus est scientia, proprius actus sit assensus conclusionum, id quod erit subiectum, seu obiectum conclusionum Theologi.

logicarum illud ipsum erit subiectum, seu obiectum doctrinae sacrae, quatenus est habitus scientificus; obiectum autem assensus scientifici, seu conclusionis potest esse duplex, vnum complexum, aliud incomplexum, & in vtroque potest rursus considerari id quod est formale, & quod est materiale.

Obiectum igitur complexum, est tota illa veritas composita ex praedicatione & subiecto conclusionis, quae inferitur per assensum scientificum, vt docet S. Thomas 2.2. q.1. artic.1. in corpore. Scientia enim non cognoscit nisi probando & inferendo. Quod autem inferitur & probatur est conclusio illata: conclusio autem est aliquid complexum in quo aliquid praedicatum enuntiatur de aliquo subiecto, & illa conclusio, seu propositio illata dicitur obiectum scibile, siue, id quod scitur, & inferitur in aliqua scientia; quo pacto in hoc discursu Theologico in quo ex duplici natura in Christo domino, inferitur duplex voluntas, obiectum complexum erit tota haec veritas complexa, quod in Christo sit duplex voluntas, & sic de alijs.

Obiectum vero incomplexum est illud de quo in conclusione praedicata aliqua, seu proprietates inferuntur & probantur; quod propterea non incongrue subiectum appellatur, non quia scientia subiectetur in illo; (etenim constat subiectum inhaesionis habituum scientificorum esse animam rationalem si agatur de subiecto quod, vel de subiecto remoto, proximum vero subiectum, vel subiectum quo esse intellectum) sed quia subijcitur praedicatis quae de illo in tali scientia demonstrantur, estque veluti basis, fundamentum & materia, circa quam exercet suas operationes, seu speculationes, aliquid de illo affirmatiue vel negatiue inferendo, sicuti subiectum artium Mechanicarum dicitur illa materia, circa quam eiusmodi artes exercent suas operationes; v.g. frænefactoria ferrum; statuarum, aes, aut lignum, & sic de caeteris. Quia autem conclusio, siue propositio illata in aliqua scien-

tia deducitur ex alijs praedictibus propositionibus, quae circa idem subiectum aliquid continent, ex quo tanquam per connexionem inferitur, id quod in conclusione de eodem subiecto praedicatur, ideo principia & conclusiones in scientia circa idem subiectum versari dicuntur: cum isto tamen discrimine, quod in principijs praedicantur de subiecto ea quae sunt per se nota, sicut praedicata essentialia, seu definitiones quae non probantur per aliud medium; in conclusione vero ea quae ex istis inferuntur, passiones scilicet, aut proprietates. Hinc apparet quomodo rigore loquendo, in scientijs, imo & in quolibet alio habitu intellectuali differant inter se subiectum & obiectum, quod nempe obiectum dicatur complexum per modum propositionis, subiectum vero incomplexum per modum simplicis termini de quo enuntietur praedicatum; quamuis discrimen istud saepe à Philosophis & Theologis negligatur, qui vnū pro altero passim vsurpant.

Distinctio autem materialis & formalis, tam in obiectis, quam in subiectis scientiarum, quomodocumque sumantur, ex eo explicatur, quod obiectum materiale est illa propositio quae per illationem probatur, & scitur tanquam veritas illata, formale vero est ratio illa sub qua siue per quam illustratur & manifestatur talis conclusio, vel quod in idem recidit, medius terminus complexè acceptus in praemissis, propter quem illi veritati assentitur intellectus, vnde loco citato 22. D. Thomas haec habet: *In scientia Geometriae materialiter scitae sunt conclusiones* (nempe veritates illae complexae ex praedicatione & subiecto conclusionis quae exprimentur per ipsas conclusiones) *formalis vero ratio sciendi sunt media demonstrationis, per quae conclusiones cognoscuntur.* Similiter subiectum materiale est res illa de qua aliquid probatur & demonstratur in aliqua scientia, formale vero, est illa habitudo seu ratio, secundum quam subiecta illa considerantur in tali scientia, & illud subiectum cui primo & per se conuenit ta-

lis habitudo dicitur subiectum principale seu attributionis; ex. grat. in Physica, quæ agit de tam diuersis corporibus, qualia sunt cælum, elementa & mixta, non quidem sub omni ratione, sed quatenus mobilia, ipsa corpora sunt subiectum materiale, & ly mobile formale. Inquiritur ergò in præsentî capite, quod nam sit obiectum, seu subiectum materiale doctrinæ sacræ quatenus est habitus scientificus ab omnibus alijs distinctus, de formali enim acturi sumus capite sequenti.

Et quidè loquendo de obiecto materiali complexo scientiæ Theologicæ certum est apud Doctores, esse omnes conclusiones Theologicas, quas per verum assensum Theologicū exprimi supponimus. Tota igitur difficultas vertitur in assignando subiecto incompleto omnium talium conclusionum; enimverò, si in vna scientia totali omnes eius conclusiones essent de eodem subiecto, ita vt subiectum conclusionum omnium esset vnum, & idem, facile esset ascribere subiectum in tali scientia, sicuti facile assignatur in illis artibus Mechanicis, quæ semper operantur circa vnam materiam, sed quia non ita accidit in illis, & maximè in Theologiâ; nam aliquæ conclusiones sunt de Deo, aliquæ de Christo Domino, & beatissima Virgine Maria, aliquæ de Sacramentis, aliquæ de creaturis diuersis, hinc est vt non ita facile assignetur subiectum Theologiæ, fuerintq; circa illud plures ac variæ sententiæ excogitatæ; nam Magister Sententiarū qui primus inter Latinos Scholasticam Theologiam instituit, lib. 1. distinct. 1. cap. 1. proposuit, se acturum de rebus & signis; hoc pacto res, & signa id est symbola rerum diuinarum & res significatæ per illa, facient sacræ Theologiæ subiectum. Durandus verò q. 5. prologi ait opus humanum meritorium esse obiectum adæquatum Theologiæ, quia præcipue per hanc scientiam intenditur meritum vitæ æternæ; iuxta quod vult Theologiam esse simpliciter practicam. D. Bonauentura quæst. 1. pro-

logi affirmat Christum Deum & hominem esse subiectum integrale Theologiæ, eo quod integrè contineat omnes veritates fidei, quæ spectant siue ad articulos diuinitatis, siue ad articulos humanitatis. Gregorius autem & Marfilii, quibus consentit Albertus in 2. distinct. 2. docent Deum sub ratione glorificatoris esse subiectum Theologiæ. At D. Thomas quem communiter sequuntur Theologi, constituit pro subiecto adæquato attributionis sacræ Theologiæ Deum, ad quod nempe obiectum, alia omnia reducantur, & in ordine ad quod cuncta in hac sciētia considerētur.

Sit ergò nostra conclusio, subiectū materiale adæquatum attributionis totius Theologiæ est Deus, vt Deus, vel sub ratione deitatis, hoc est non solum vt consideratur bonus, verbi gratia, vel sapiens, vel omnipotens, vel iustificator, vel glorificator, sed generaliter absolute quatenus Deus. Subiectum vero materiale adæquatum communitatis, seu cōmune & vniuersale, quod alij extensiuū vocant, est omne ens reuelatum, seu reuelabile, id est omne illud ens, de quo Deus aliquid reuelauit, aut reuelare potest.

Assertio habet duas partes, & quo ad vtramque est manifestè D. Thom. pluribus in locis, 1. parte q. 1. artic. 7. vbi docet Deum esse subiectum doctrinæ sacræ, & quamuis non addat particulas illas adæquatum & attributionis, tamen ex rationibus ipsius quas statim expendemus constat ipsum loqui de tali subiecto adæquato attributionis, ad distinctionem subiecti adæquati extensiuè siue subiecti communitatis quod art. 3. 4. & 5. dixerat esse omne ens reuelatum seu reuelabile, quamuis non ita clarè & expressè, sicut 1. quæst. prologi artic. 4. vbi sic habet, *ens diuinum cognoscibile per inspirationē est subiectum huius scientiæ*, addit autem illam particulam, *diuinum, omnia enim, inquit, quæ in hac scientia considerantur, sunt aut Deus, aut ea quæ ex Deo, aut ad Deum sunt in quantum huiusmodi.* Vnde postea ad 5. do-

cet Deum eſſe ſubieſtum principale Theologię, pro eodem uſurpando ſubieſtum principale & ſubieſtum adæquatum attributionis. In aliqua enim ſcientia obieſtum principale poteſt eſſe duplex: primum, quod licet ſit principale, comparatum, ſiue per ordinem ad alia obieſta, non tamen eſt tale, ut alia in illa ſcientia non attingantur & conſiderentur, niſi per ordinem, & attributionem ad hoc principale, ſed conſiderentur etiam abſolutè ſecundum ſe; quo pacto quamuis homo dicatur ſpecies principalis obieſti phyſicę, cum ſit nobiliſſima corporis, & ſubſtantię naturalis ſpecies, non tamen appellatur ſubieſtū adæquatum phyſicę, quia reliquę corporum naturalium ſpecies non conſiderantur in phyſica in ordine ad hominē, ſed etiam abſolutè & ſecundum ſe. Aliud obieſtum principale in aliqua ſcientia poteſt eſſe, ut non ſolum ſit principale, ſed etiam alia omnia non conſiderentur in tali ſcientia, niſi in ordine ad illud; & tale poteſt eſſe adhuc ſubieſtum adæquatum attributionis in illa ſcientia; & talem putauit eſſe Deum Doſtor Angelicus in ordine ad Theologiam, vnde dicere quod Deus ſit ſubieſtum principale in Theologia, & quod ſit ſubieſtum ſimpliciter & adæquatum; nulla eſt in D. Th. contradicſtio, aut doſtrinę variatio, ut volunt aliqui.

Probatur prima pars concluſionis primo ex ipſo Theologię nomine, quod ſignificat ſermonem de Deo, inde enim rectè inferitur Deum eſſe ſubieſtum non quomodocumque ſed ſubieſtum adæquatum attributionis ſcientię Theologię. Probatur ſecundo ex ipſamet definitione obieſti attributionis, quia illud eſt ſubieſtum adæquatum attributionis in qualibet ſcientia, cuius cognitio potiffimum intenditur in tali ſcientia, & de quo omnia ad eam ſpectantia prædicantur, vel in recto, vel in obliquo; atqui Deus cõparatione totius Theologię eſt huiusmodi, ergò Deus ut Deus eſt ſubieſtum adæquatum attributionis ipſius. Maior eſt certa ex ipſo nomine

& definitione ſubieſti adæquati attributionis, & in ipſius veritate fundantur omnes Philoſophi, ut alijs ſcientis affignent ſubieſta adæquata attributionis. Probatur ergò minor, & primum quod inter omnia reuelata, circa quę verſatur doſtrina facta, Dei cognitio principalius intendatur ex ſine ſcientię, patet ex eo quod ſit obieſtum infinite ſuperius omnibus alijs rebus quę non ſunt Deus; quod etiam ſingula quę tractantur in Theologia reducantur ad Deum, prædicenturque de ipſo, vel in recto, vel in obliquo, probatur; aut enim agit Theologus de his quę ſunt formaliter in Deo, v. g. de eſſentia diuina, attributiſque ipſius, tuncque omnia enuntiantur de Deo in recto caſu, Deus eſt ſua eſſentia, Deus eſt ſua ſcientia, aut bonitas &c. quicquid enim in Deo eſt Deus eſt; aut non exiſtunt in Deo formaliter ſed ſolum virtualiter emineñter, ut omnes res creata ad extra, tuncque prædicantur de Deo, & illi attribuantur in obliquo caſu, nam etiam ſi Deus non ſit arbor, aut quid ſimile, eſt tamen Creator, & prouiſor arboris, quamuis non ſit gratia, tamen eſt author gratię, & inuoluit contradicſtionem dari aliquid creatum, quod non aliquo modo conſideretur in ordine ad Deum, imo peccata ipſa, licet enim non referantur ad Deum finaliter, quaſi Deus ſit finis peccati, nihilominus, ſemper habent aliquam relationem ad ipſum, ſaltem obiectiue & contrarie, quatenus peccata ſūt contra Deum, eique iniuriam inferunt. Vnde etiam apparet mortem & infernum, aliaque id genus habere pariter reſpectum ad Deum, quia ſunt effectus peccati, & ex iuſta Dei ultione ob peccata commiſſa: Igitur, Deus ut Deus, hoc eſt Deus ſecundum ſe, & ſuam diuinitatem abſolutè, ſecundum quam, eſt radix omnium ſuorum attributorum, & omnium operationum tam ad intra, quam ad extra (hoc enim ſignificatur nomine deitatis) erit ſubieſtum adæquatum attributionis Theologię Chriſtianę & Catholicę.

Dices

Dices. Sanctus Paulus Apostolus qui fuit Theologus tertij Cæli 1. epistola ad Corinth. cap. 2. asserit se nihil aliud scire nisi Iesum Christum & hunc crucifixum, ergo Christus est subiectum adæquatum Theologiæ, illud enim est adæquatum subiectum alicuius scientiæ, in qua non scitur nisi illud.

Respondeo cum D. Th. 1. ad Anibald. dist. 1. q. 1. artic. 2. ad 4. quod Paulus non agit ibi de subiecto fidei, vel Theologiæ secundum se, sed de modo quo se gessit erga Corinthios in prædicando fidem; quia scilicet non prædicauit illis statim ea quæ ad misteria diuinitatis pertinent sed quæ ad humanitatem & passionem Christi, vt sic paulatim manuduceret illos ad profundiorum deitatis cognitionem. Vnde signanter dicit *inter vos*, vt explicaret se loqui in casu particulari suæ prædicationis. Cæterum idem Apostolus eadem epistola cap. 3. considerauit Christum in ordine ad Deum, dum dixit, *Omnia vestra sunt, vos Christi, Christus autem Dei*. Ipse enim homo Christus consideratur in Theologia vt præcipuum opus diuinæ omnipotentis, liberalitatis, misericordiæ & iustitiæ, atq; adeo in ordine ad Deum vt optimè concludit D. Th. 1. par. q. 1. artic. 9. in corpore.

Probatum tertio assertio quia cum habitus primorum principiorum Theologiæ sit fides, vt dicitur infra, non potest esse aliud subiectum in Theologia loquendo de subiecto incompleto, nisi illud ipsum quod est subiectum incompleto fidei Diuinæ, sed fides diuina habet pro subiecto non solum primario, sed etiam adæquato attributionis de quo credit, Deum Optimum Maximum; ergo etiam Deus secundum ipsam rationem deitatis est subiectum Theologiæ. Maior est certa nam vt dicit S. Thomas, idem est subiectum principiorum & totius scientiæ, vniuersaliter loquendo, de eodem enim subiecto de quo aliquid cognoscimus immediatè per lumen naturæ, & per habitum intellectus, de eodem inquam ex principijs cognitis inferimus

aliquid per actum scientificum; ex suppositione igitur quod habitus principiorum Theologiæ sit fides; illud ipsum erit subiectum adæquatum attributionis Theologiæ quod erit subiectum adæquatum attributionis fidei diuinæ, quod autem Deus vt Deus tale sit subiectum fidei diuinæ; quæ erat minor primi argumenti, probatur, nam illud est subiectum fidei primarium & adæquatum attributionis, quod est subiectum visionis in patria, id enim creditur per fidem, quod in illa visione manifestatur, subiectum autem primarium & adæquatum veluti attributionis circa quod est visio beatificans, est Deus in ratione deitatis, vt 1. parte q. 12. dicitur ergo. Vide D. Th. 1. 2. q. 1. artic. 5. & 3. p. q. 7. artic. 4. in corpore.

Dices 1. Non solum Deus vt sic, sed multa alia sunt obiecta principalia, seu principaliter credenda in fide, vt maxime est incarnatio Christi Domini, redemptio, iustificatio, secundum illud D. Aug. *In causa duorum hominum quorum per unum sub peccato venundati sumus, per alterum à peccatis redimimur tota fides Christiana consistit*; ergo non est solus Deus subiectum principale in fide, & consequenter neque in Theologia ex doctrina tradita.

Respondeo ad hoc argumentum, quod consideratis omnibus fidei veritatibus, & subiectis, aliquid est principale absolutè, & simpliciter in ordine ad omnia prorsus fidei articulorumque ipsius obiecta, & talis est Deus secundum se; omnes enim articuli fidei vel sunt de Deo, vel de aliquo in ordine ad Deum; Alia verò dici possunt principalia & primaria comparatiuè ad quædam alia, & ad quosdam determinatos fines; & hoc pacto omnia obiecta supernaturalia comparata & relata ad obiecta naturalia reuelata, dicuntur per se, & primaria obiecta fidei, & de quibus per se est fides, ad distinctionem aliorum quæ solum sunt secundaria, & veluti per accidens. Item in ordine ad finem consequendæ salutis, qui est finis scientis, illa

la obiecta, quorum notitia expressè & necessario exigitur, dicuntur obiecta primaria vt sunt illa de quibus Augustinus loco citato, & Concil. Trident. sess. 6. cap. 6. dum ait impios ita disponi ad gratiam, *Dum liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt, atque illud in primis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, & sic de alijs: nos ergo hic loquimur de subiecto absolutè, & simpliciter principali ex ipso fine scientiæ, & ex ordine rerum scitarum inter se quod non potest esse, nisi Deus secundum se, vt dictum fuit.*

Dices secundo, Quod obiectum fidei non est Deus sub ratione deitatis, sed sub ratione veritatis primæ vt testificantis; ergo similiter obiectum Theologiæ nõ potest esse Deus sub ratione deitatis vt diximus, sed solum sub ratione limitata, primæ veritatis reuelantis.

Respondeo nos in præsentī conclusionē non agere de obiecto formali quo, siue de ratione sub qua fidei & Theologiæ, sed solum de obiecto incompleto materiali, siue vt alij dicunt, formali quod vtriusque habitus. Quamuis igitur veritas prima reuelans dicatur esse obiectum formale quo siue ratio sub qua fidei, cum sit ratio formalis testificantis, sub qua veritas fidei attingitur, Deus tamen sub ratione deitatis, seu secundum se est subiectum quod primarium de quo fides veritates istas credit, vel in ordine ad quem cognoscit illas: Similiter in Theologia, subiectum de quo demonstrat veritates, est Deus, & non solum attributum veritatis primæ, si quidem de omnibus perfectionibus diuinis accuratè pertractat, vt tamen per reuelationem veritatis primæ testificantis virtualiter & mediatè cognoscuntur, modo statim in sequenti capite explicando.

Ex dictis facile deducitur probatio secundæ partis conclusionis, videlicet quod obiectum adæquatum extensiuum siue communitatis doctrinæ sacræ sit omne ens reuelatum seu reuelabile; cum

enim ex vna parte multa alia præter Deum in Theologia tractentur, debent de necessitate aliquo modo ad obiectum ipsius pertinere; cumque ex alia parte non agatur de illis nisi secundario, & vt sunt aliquid Dei, vel vt pertinent ad eius mysteria, rectè contineri dicuntur sub obiecto Theologiæ extensiuo seu communitatis, quod D.Th. artic. 3. vocauit ens diuinum reuelabile, necesse enim erat, in assignatione formalis obiecti, de quo illo articulo agebat vt explicaret vnitatem scientiæ Theologiæ, fieret mentio non solum ipsius Dei sed etiam aliarum rerum quæ in ordine ad Deum cadunt sub ratione formali, non enim sufficienter diceretur quod diuina reuelatio mediata, est ratio formalis Theologiæ, quatenus ex illa vt sic possumus probatiuè multa inuestigare de Deo, sed omninò addi debet, & de alijs etiam rebus reuelatis, in ordine tamen ad Deum, quod aggregatum ex Deo & alijs vocatur à Diuo Thoma ens diuinum reuelatum, estque obiectum adæquatum extensiuum seu communitatis sacræ Theologiæ, ad differentiam subiecti adæquati attributionis, quod est Deus.

Dices tertio Deus non est subiectum adæquatum attributionis Theologiæ naturalis seu Metaphysicæ, licet sit principale & primarium, sed ens in vniuersum, ex eo quod principia Metaphysicæ, non solum Deo sed etiam alijs rebus applicari possunt: ergo ob eandem rationem Theologia Sacra non habebit pro obiecto adæquato attributionis Deum, sed omne ens reuelabile.

Confirmatur nam illud est subiectum adæquatum attributionis alicuius scientiæ cui adæquatur formalis ratio sciendi, sed ratio formalis sciendi Theologiæ quæ est reuelatio virtualis, vt statim dicitur, non conuenit Deo tantum sed enti reuelabili, ergo ens reuelabile, erit proprium & adæquatum subiectum Theologiæ.

Resp. ad argumentum primo, concesso antecedenti negando consequentiam ideo

ideo enim Metaphysica non tractat de Deo tanquam de subiecto adæquato attributionis, licet agat de illo tanquam de subiecto principali dignitatis, sed subiectum eius est ens in communi, quia ad Deum non ascendit nisi per effectus, nec descendit ab ipso ut à cognito primario ad alia obiecta, ut ad secundaria. At Theologia non incipit ab effectibus creatis, ut tendat in Deum, sed incipit à Deo immediatè prout reuelatur per fidem, omnia alia per attributionem ad ipsum considerando. Secundo potest negari antecedens & dici, quod etiam Deus respectu Metaphysicæ quæ est Theologia naturalis, sit obiectum adæquatum attributionis illius: & quod obiectum adæquatum attributionis coincidat cum primario, aut magis principali.

Ad confirmationem Respondeo illud esse subiectum attributionis in aliqua scientia, cui adæquatur ratio formalis primario, & per attributionem, non verò cui adæquatur extensiuè solum & veluti materialiter. Caterum reuelabilitas virtualis, seu ratio virtualis reuelationis, quam sequenti capite pro obiecto quo siue formali Theologiæ assignabimus, adæquatur Deo, ut subiecto attributionis, & primario; reuelatur enim Deus ut principale & primarium subiectum; reliqua autem ut ordinata, seu subordinata illi. Et ita tota ratio formalis doctrinæ sacre defumitur à Deo tanquam ab obiecto primario, in alijs verò rebus, secundario solum inuenitur, vel participatiuè, & extensiuè; quatenus omnes veritates Theologicæ scibiles sunt mediatè, vel immediatè ex subordinatione ad Deum, ut ad obiectum primarium reuelatum, saltem si considerentur in ratione entis.

Possent aliæ plures obiectiones fieri, sed cum nullam habeant specialem difficultatem, resque de qua agimus non sit tam magni momenti, non est, quod in illis diutius immoremur; solum circa finem huius capitis obseruandum est; ita subiectum attributionis Theologiæ

conuenire cum alijs in hoc; quod omnia in hac scientia considerentur in ordine ad ipsum; ut tamen in alijs multis diuerso modo se habeat; nam primò, cū ipsum sit vnum numero indiuisibile increatum &c. non est necesse ut habeat partes, seu species, seu passiones aut principia & causas propriè dictas in ordine ad suas perfectiones; & sic de alijs, quæ ad præsens institutum parum referunt. Vbi solum comparamus hoc subiectum ad alia subiecta, quo ad hoc præcisè quod omnia attingantur, & considerentur in hac scientia in ordine ad ipsum, & consequenter habeat conditionem subiecti principalis, & attributionis adæquati; licet in alijs, ex talis obiecti perfectione, & modo quo attingitur, sint aliqua discrimina.

C A P V T I V.

*Quodnam sit obiectum Quo siue formale
Doctrinæ Sacre.*

Postquam superiori capite stabilimus obiectum quod siue materiale tam attributionis, quàm communitatis doctrinæ sacre, superest modo agere in præsentia de obiecto quo siue formali, ex illo enim maximè pender vnitas doctrinæ sacre, quàm sequenti capite explicaturi sumus. Igitur pro intelligentia difficultatis obseruandum est primò contra aliquos Theologos, necessariò admittendam esse distinctionem illam, obiecti quod & quo, siue rationis que & sub qua in eodem obiecto. Constat enim ex vna parte varias, & diuersas res posse ab vna & eadem potentia, vel habitu attingi; ut de Musica, respectu vocis humane, & soni corporum inanimatorum testatur D. Thom. lect. 41. lib. Posterior. & sic de alijs; ergo; è contra verò, de eodem obiecto quod, siue de eadem ratione formali que dantur plures habitus, ut de eadem natura Dei tractant Fides, & Theologia, Theologia, & Metaphysica; ergo necessarium est, quod respectu vnus & eiusdem potentia,

tia, vel habitus considerantis multas res valde diuersas, concurrat, & assignetur aliqua ratio, quæ diuersitatem illam ad unitatem reducat, secundum quam determinato modo attingantur; & è contrà vbi plures habitus specie distincti versantur circa vnum, & idem obiectum quod incomplexum, siue circa vnam, & eandem rationem *qua*, debent assignari aliquæ rationes per quas distinguantur eiusmodi habitus, diuersisque modis tendant in vnum, & idem obiectum; & hæc rationes vocamus obiectum formale *quo*, seu rationem formalem *sub qua* potentia, vel habitus.

Observandum est secundo distinguere rationem formalem sciendi, à formali ratione repræsentandi, siue in ipsis conceptibus, siue in speciebus quibus vtitur scientia, repræsentatio enim hæc potest esse diuersa & multiplex, secundum diuersitatem rei repræsentatæ, ratio autem assentiendi potest esse vna circa plures res repræsentatas, quia spectat ad iudicium de illis efformatum, quod potest procedere sub eodem lumine, & principiis circa res entitatiuè diuersas, & diuersimodè repræsentatas.

Tertio notandum est, quod cum Deus voluerit, vt homines multas veritates cognoscerent, illisque certissimam fidem adhiberent, propter diuinum suum testimonium, necesse fuit vt tales veritates hominibus reuelaret & interponeret suam autoritatem propter quam illis assentirentur; Hæc autem reuelatio, quæ est veluti diuina locutio, non fuit facta omnibus hominibus immediatè, sed tantum aliquibus, veluti capitibus, quales præsertim fuerunt Apostoli, & prophetæ qui canonicos libros scripserunt, vt habet D. Th. 1. par. q. 1. art. 8. Hæc ergo reuelatio, quæ vt docet Theologi 2. 2. quæst. 171. & sequentibus, communiter fiebat à Deo, per infusionem cuiusdã luminis in intellectu prophetæ, siue infusis etiã nouis speciebus intelligibilibus, siue antiquis dispositis & ordinatis iuxta exigentiam rei reuelandæ aut modum diuinæ reuelatio-

nis, hæc inquam reuelatio sic passiuè sumpta pro vt scilicet importat aliquid ad extra & creatū in intellectu prophetæ, potest considerari dupliciter, primò per se solitariè, vt est tale lumen creatum huius vel illius essentia & modi; secundo vt habet adnexam diuinam autoritatem, nempe infinitam scientiam, & veracitatem Dei, ita enim Deus tale lumen infundebat, vt significaret se per talem reuelationem testificari veritatem illam, tanquam Deum infinitæ scientia, & veracitatis, atque adeo infinitæ autoritatis. Quando igitur in tota hac materia fidei & sacræ doctrinae fit mentio diuinæ reuelationis semper accipitur hoc secundo modo, vt idem sit ac diuinum testimonium, atque adeo vt includit Deum testem illius veritatis.

His prænotatis, dico quod obiectum *quo* siue formale huius scientia quæ dicitur doctrina sacra, pro vt ab habitu fidei distinguitur, sit diuina reuelatio virtualis & mediata, seu autoritas diuina reuelans virtualiter & mediatè, siue remotè; Dixi pro vt ab habitu fidei distinguitur, quia si consideretur doctrina sacra quæ ad vtrumque suum assensum, id est pro vt comprehendit, tam habitum principiorum, quam conclusionum, & ita constituit vnam scientiam modo sect. 1. cap. 1. explicato, sic obiectum *quo* siue formale ipsius est diuina reuelatio, seu autoritas diuina reuelans tam immediatè, quàm mediatè, tam proximè quàm remotè, immediatè quidem & proximè respectu principiorum quæ sunt propositiones fidei, mediatè verò & remotè respectu conclusionum. Sed loquimur modo de doctrina sacra, pro vt est habitus scientificus formaliter ab habitu fidei distinctus; & in illo sensu asserimus obiectum *quo* siue formale ipsius, esse solam reuelationem virtualem.

Conclusio igitur sic explicata Probatu primò autoritate D. Th. 1. parte q. 1. artic. 3. in corpore & ad secundum vbi appellat diuinam reuelationem obiectum formale, seu rationem formalem

obiecti doctrinæ sacræ, & artic. 1. docet hanc doctrinam esse per reuelationem, seu secundum reuelationem, formaliter quidem & immediatè si consideretur secundum sua principia, quæ sunt articuli fidei, virtualiter verò & mediatè si consideretur secundum conclusiones ex illis deductas, siue secundum suum assensum scientificum. Idem habet Sanctus Doctor 1. ad Annibald. dist. 1. q. 1. art. 2. & super Boethium de Trinit. artic. 6. seu quæst. 2. artic. 2.

Secundò probatur ratione, nam hæc scientia vt est in nobis viatoribus per se habet pro principijs assensus fidei, siue ea quæ sunt formaliter reuelata per fidem, ita quod reuelatio ipsa, seu autoritas diuina reuelans, seu diuinum testimonium, seu veritas prima reuelans (nam hæc omnia intelligi possunt nomine diuinæ reuelationis) sit ratio formaliter assentiendi principijs huius scientiæ; sed conclusiones illatæ, & deductæ ex aliquibus principijs, virtualiter præhabentur & continentur in illis, ergo reuelatio virtualis, id est continentia virtualis conclusionum Theologicarum in principijs fidei, quæ sunt formaliter reuelata, debet esse ratio assentiendi eiusmodi conclusionibus, vt ex talibus principijs inferuntur; ita vt obiectum formale quo fidei sit reuelatio formalis, & immediata, atque adeo reuelatio sine villo addito: at vero obiectum formale immediatum Theologiæ sit veritas complexa propositionum fidei, seu veritas illa complexa, cui assentimur per assensum, & actum fidei diuinæ, quæ veritas complexa vt est per artem syllogisticam conclusionum Theologicarum illatiua, non potest commodiori nomine significari quam reuelationis virtualis, siue reuelationis mediatæ, & remotæ.

Confirmatur hoc argumentum, nam habitus principiorum, & habitus scientiæ distinguuntur essentialiter, ergo debent habere saltem diuersas rationes formales obiecti immediatas, sed autoritas diuina formaliter & immediatè re-

uelans est formalis ratio immediata respectu fidei, quæ se habet vt habitus principiorum respectu habitus Theologici, ergo non potest esse ratio formalis immediata respectu habitus Theologici, assensusque ipsius; sed sola reuelatio virtualis, siue quod idem est, diuina reuelatio vt applicata per assensus fidei, tanquã per prima principia huius scientiæ; vnde etiam est cur assensus conclusionis Theologicæ ortæ ex nostro discursu mediantibus illis principijs, vt assensus conclusionis formaliter, nõ sit actus fidei, neque virtutis Theologicæ, quia non habet pro obiecto immediato diuinam autoritatem formaliter reuelantem, sicuti habet fides diuina, sed solum ipsam veritatem complexam assensuum fidei in quantum resoluuntur & innituntur diuinæ reuelationi & autoritati. Nam vt ex ipsa patet experientia, non assentimur in discursibus Theologicis conclusioni alicui immediatè propter ipsam reuelationem formalem; sed propter assensus fidei positos in præmissis, vt contingit in alijs scientijs: & ratio vniuersalis est, quia intellectus per habitum scientificum, non assentitur vt sic immediatè conclusioni propter immediatam connexionem prædicati cum subiecto, aut vt alij dicunt propter veritatem incomplexam primi mediij termini, sic enim non indigeret discursu aut formali, aut obiectiuo, sed propter connexionem mediij termini cū extremis, in qua consistit veritas complexa præmissarum; nam præcisè & formaliter, ex vi talis connexionis infert suas conclusiones: at verò habitus principiorum assentitur suis propositionibus, ex ipsa veritate incomplexa & absoluta extremorum, siue ob immediatam quam inter se habent connexionem; & sic non est idem obiectum formale, eademque ratio sub quâ, habitus scientifici, & habitus principiorum, siue talis habitus sit vnus in specie infima pro omnibus principijs, vt communius docent Philosophi, siue multiplicetur iux-

ta numerum scientiarum non subalternatarum vt volunt aliqui; & consequenter in casu nostro, diuina reuelatio formalis, quæ est obiectum formale immediatum, siue ratio sub qua fidei generantis vicem habitus primorum principiorum in Theologia, non erit obiectum immediatum & proximum respectu conclusionis Theologicæ, dixi obiectum immediatum & proximum, nam si loquamur de obiecto mediato & remoto, certum est explicari posse per ipsammet reuelationem formalem; omnis enim conclusio reducitur ad sua principia, vnde si alicui conclusioni assentimur propter tale principium, & tali principio assentimur propter talem assentiendi rationem; sic à primò ad vltimum assentimur vltimatè, & mediatè tali conclusioni propter illam primam assentiendi rationem: v. g. in discursu Theologico in quo iudicamus Christum Dominum habere duas voluntates, quia habet duas naturas, & iudicamus habere duas naturas propter diuinam reuelationem, manifestè constat nos mediatè iudicare Christum duas habere voluntates propter eandem diuinam reuelationem formaliter; & similiter in naturalibus, diiudicamus hominem esse risibilem, propter esse admiratiuum; & iudicamus esse admiratiuum, propter esse rationalem; & iudicamus esse rationalem, propter seipsum; de primo ad vltimum iudicamus hominem esse risibilem, propter rationalitatem per se cognitam: sic igitur in Theologia vltimatè iudicantur omnia esse vera propter diuinam reuelationem, non quidem per se scitam, sed per se creditam, ne detur processus in infinitum, qui ex Arist. 1. Poster. est impossibilis in scientijs.

Tertio probatur conclusio applicando reuelationi virtuali omnes conditiones requisitas ad rationem formalem, sub qua alicuius scientiæ; communiter autem duplex conditio solet assignari. Prima, in qua conuenit generaliter cum omni lumine intellectu, est immaterialitas, seu abstractio radicaliter, & pas-

siuè sumpta, ratione cuius obiectum, quasi illuminatur, & est actu intelligibile; secunda verò est, quod talis ratio sit medium, seu principium demonstrationis, per quod cognoscitur conclusio; lumen enim scibile, secundum quod scibilitas addit supra simplicem cognitionem, debet esse lumen illatiuum & manifestatiuum veritatum mediante illatione & consequentia, & ita necesse est quod abstractio, seu immaterialitas iam dicta prius reluceat in medijs seu principijs, vnde ex diuersitate mediolorum pro vt diuersimode illuminantur sumit D. Th. 2. 2. q. 1. artic. 1. & q. 9. artic. 2. ad 3. diuersam rationem formalem scientiæ. Et quia definitio subiecti alicuius scientiæ solet assumi vt principium ad demonstrandum proprietates; ideo etiã idem S. Doctor in 6. Metaph. lect. vltima ex diuersa definitione, seu diuerso modo definiendi colligit diuersitatem scientiarum. At virtuali reuelationi conuenit vtraque conditio iam assignata in constituenda ratione formali alicuius scientiæ: sumitur enim virtualis reuelatio ex principijs fidei, quæ sunt luminis supernaturalis, & consequenter maximè spiritualia & immaterialia, non quidem per abstractionem à sensibilibus, sed ex diuersa participatione luminis diuini secundum quam fiunt diuersæ reuelationes. Et per hanc spiritualitatem seu immaterialitatem sic eleuatam discernitur Theologia à lumine & intelligibilitate naturali cuiuscumque obiecti aut scientiæ naturalis, vt optime explicat nostrum Colleg. Complut. in logica disp. 19. de scientia q. 4. Per hoc autem quod eadem principia fidei sumuntur, vt illatiua conclusionum, constituunt rationem formalem Theologiæ, in ratione luminis scibilis, & virtualis reuelationis quatenus illatiuo modo, deducendo scilicet vnum ex alio, & non simplici manifestant ea quæ continentur virtualiter, & deduci possunt ex reuelatis per fidem formaliter; omnes enim conclusiones Theologicæ, vel immediatè procedunt ex principijs fidei, vel ex aliqua tandem

conclusionē, quæ immediatè procedat ex principijs fidei; nam sicut in alijs scientijs sæpè contingit, vt aliqua conclusio distet à primis principijs illius scientiæ per aliquas demōstrationes intermedias, ita vt vltima conclusio non procedat immediatè ex primis principijs per se notis, sed ex conclusionibus demōstrationum intermediarum, ita in Theologia potest accidere, vt aliqua conclusio non deducatur immediatè ex articulis fidei, vel ex propositionibus de fide, sed ex alijs conclusionibus Theologicis, vsque ad primas conclusiones immediatè illatas ex principijs fidei; ceterum sicut in alijs scientijs vltimæ illæ conclusiones non habent rationē scientiæ, nisi in quantum reduci possunt, & resolui in prima principia, ita proportionaliter in Theologia discurrendum est.

Obijcitur primò, quia S. Thom. 1. parte q. 1. art. 7. dicit omnia pertractari in doctrina sacra sub ratione Dei, quæ verba insinuare videntur deitatem esse rationem formalem sub qua Theologiæ.

Resp. Sanctum doctorem ibi loqui de subiecto materiali Theologiæ, siue vt alij dicunt, de ratione formali quæ; illæque particulæ sub ratione Dei significant solum Deum non sub vna ratione, quatenus scilicet est vnus, aut quatenus est Trinus, aut quatenus est creator aut glorificator, sed sub ratione deitatis in vniuersum esse subiectum Theologiæ, vt explicatum fuit superiori capite.

Obijcitur secundò, Theologus in suis discursibus sæpè procedit ex vna præmissa de fide & alia cognita lumine naturali; ergò si veritas complexa præmissarum est ratio formalis obiecti proxima, & immediata respectu conclusionis, aliqua veritas naturalis, saltem ex parte, erit ratio formalis obiecti Theologici assensus, non verò sola reuelatio diuina virtualis, aut mediata.

Resp. ad hoc argumentum concesso antecedenti negando consequentiã, quia vt dicemus capite sequenti agendo de vnitæte doctrinæ sacre, contra quam di-

rectè pugnat propositum argumentum, licet præmissa naturalis luminis sit minus certa, quàm præmissa de fide, in ratione tamen virtualis reuelatæ eodem modo adunatur duplex præmissa de fide, vel altera naturaliter euidentis.

Possent aliqua alia obijci contra superius dicta, sed quia specialem aliquam difficultatem non continent, libenter ab illis abstinemus. Solum aduertendum est, hoc esse discrimen inter Theologiã, & alias scientias purè naturales, quod cum hæ procedant vt plurimum ex principijs intrinsicis suorum obiectorum, ratio formalis sub qua debet esse aliquid intrinsecum ipsis subiectis, & principium siue reale, siue virtuale passionum illius, at verò in doctrina sacra, cum totaliter procedat ex diuina autoritate & reuelatione, non est necesse vt talis ratio formalis sit aliquid intrinsecum ipsius subiecto, sed sufficit illud extrinsecum, nempe reuelatio diuina: Sicuti si Deus vellet, vt assentiretur huic veritati, quod omnis homo est discursiuus, propter solam sui testificationem, & reuelationem, tunc homo posset dici subiectum respectu talis assensus, ratio verò formalis, non esset aliquid intrinsecum ipsi homini, v.g. rationalitas, cum nihil tale assumatur ad terminandum eiusmodi assensum, sed talis ratio, seu loco talis rationis, esset diuina reuelatio; vnde colligitur contra aliquos Theologos, non requiri, vt ratio formalis in aliqua scientia, semper sit principium essendi, ex quo fluat proprietates illa, quæ dicitur demōstrari, nisi quando cognitio procedit ex intrinsicis principijs subiecti; sed sufficit, si sit ratio cognoscendi, vt contingit in doctrina sacra: Quamuis enim Theologus interdum probet aliquid de Deo immediate per aliquid intrinsecum ipsi Deo, & similiter de creaturis, tamen vltimatè hoc intrinsecum ad illud extrinsecum commune principium reuocatur, nempe in diuinam reuelationem, sine ordine ad quam nihil penitus spectat ad Theologum, tanquam ipsius proprium.

Quod

Quod si inquirat aliquis, quomodo reuelatio ista specificet realem scientiam qualis est Doctrina Sacra, cum tamen nihil reale ponat in obiecto reuelato, nisi tantum denominationem extrinsecam reuelati.

Resp. ex dictis supra hoc eodem capite, fidem, & Theologiam non respicere quomocumque pro ratione formali reuelationem diuinam, sed vt se tenet ex parte Dei qui actiue reuelat; sic enim est aliquid infallibile; vt constat etiam in testimonio humano, locutio enim hominis non est sufficiens ad fidem humanam, nisi vt connotat personam loquentis, & eius qualitates, vnde si per impossibile tale lumen, & reuelatio non esset à Deo, sed ab aliqua creatura, ita vt per illam Deus neque mediatè, neque immediatè loqueretur, talis reuelatio non esset sufficiens ad diuinam fidem & ad Theologiam in ipsa fundatam, sed ad aliam iuxta conditionem, & auctoritatem loquentis. Ex ista autem reuelatione duo extra Deum resultant. Vnum in obiecto scilicet esse dictum, seu reuelatum à Deo, & hoc est extrinseca denominatio. Alterum est ipsa reuelatio passiuæ ex parte nostri, id est illuminatio aliqua actualis, qua nobis innotescunt talia obiecta; quæ illuminatio fit in nobis per aliquem actum, quo vel ex speciali Dei auxilio, vel etiam per infusionem luminis habitualis, attingimus aliquam veritatem. Ratio igitur formalis siue in fide, siue in Theologia quæ respicit fidem tanquam suum habitum principiorum, non sumitur ex illuminatione passiuæ in nobis, quia hæc est effectus Dei ad extra, & non tam est reuelatio, seu locutio ipsius, quam auditio nostra iuxta illud Regij prophetæ psal. 84. *Audiam quid loquatur dominus Deus.* neque sumitur ex denominatione illa extrinseca in obiecto, quod dicitur reuelatum, sed ex ipsa reuelatione, seu locutione Dei à qua talè suscipit denominationem; ita quod reuelatio, vt se tenens ex parte Dei, siue vt includit Deū testem alicuius veritatis, præbeat ratio-

nem formalem; vt autem denominatiue in obiecto, vel illuminatiue in intellectu nostro, non dicat rationem formalem, sed solum ipsius connotationem. Atque ita ratio formalis doctrinæ sacrae vt est habitus scientificus non desumitur ab aliquo intrinseco sui obiecti, vt iam diximus, sed aliquo extrinseco, reali tamen, & tenente se ex parte Dei, per quod patet ad quæsitum.

CAPUT V.

Quod doctrina Sacra sit vna scientia in specie infima.

Pro intelligentia difficultatis obseruandum est primo ex communi doctrina Thomistarum, quam explicat nostrum Collegium Complutense in logica disp. 19. quod vnitas scientiæ & habitus pendet, & desumitur ab vnitate sui obiecti formalis, siue quod idem est ab vnitate rationis formalis sub qua. Ita vt si talis ratio sit vna solum vnitate generica, scientia etiam, vel habitus, sit solum vna tali vnitate, si verò sit vna in specie infima, scientia etiam talem habeat vnitatem.

Secundò notandum est nos in præfenti solum loqui de Theologia proprio vniuscuiusque labore & studio comparata; nùm scilicet habeat rationem formalem sub qua specificam ita vnã, vt omnes eius assensus sint eiusdem speciei formaliter, an verò sint diuersæ speciei, ita quod non ordinentur sub vno lumine, sed potius diuersa lumina simul aggregentur.

Tertiò notandum est, quod eo proportionali modo se habet in doctrina sacra sicut in alijs scientijs; quemadmodum igitur in alijs scientijs, reperiuntur discursus aliqui probabiles, qui nunquã constituunt vnã rationem formalem cum talibus scientijs, sed aggregantur illi solum materialiter & veluti reductiue; similiter syllogismi, si qui fiunt in progressu doctrinæ sacrae, ex solis & meris principijs probabilibus, & opina-

tiuis; vt contingit maximè in materijs moralibus, vnde tanta oritur opinionum varietas, tales inquam syllogismi vel discursus non pertinent formaliter loquendo ad scientiam Theologicam, sed habitum ab ipsa distinctum generant, quia nec euidenter sunt, nec certi. Quamuis multo magis distinguatur Theologia ab alijs habitibus opinatiuis circa alias materias, quia & incerti sunt, & doctrinam Theologicam non attingunt. Idem dico, si Theologus ita ex humana, seu naturali ratione argumentetur, vt assumat vtrasque præmissas naturales ex Philosophia, vel alijs disciplinis, in hoc enim casu, certum est tales discursus & conclusiones non elici ab habitu Theologicæ, neque ad illum pertinere, nisi imperatiue, assistente solum Theologo per suum lumen & habitum Theologicum, & imperante cæteris scientijs, tanquam famulis & obsequentibus, tum ad ostendendum veritates Theologicas non repugnare veritatibus naturalibus, tum etiam quia sæpe possunt iuuare ad easdem Theologicas veritates explicandas vt fusius explicabitur sequenti libro. Quare dum inquirimus, num doctrina sacra sit vna scientia in specie infima, solum loquimur de illa, pro vt comprehendit veritates scientificè & certò deductas ex principijs reuelatis, vel per subordinationem ad illa, vt quando Theologus argumentatur ex altera præmissa de fide, & altera euidenter nota lumine naturæ. Et in hoc sensu est prima opinio aliquorum Theologorum asserentium, quod in Theologia sunt assensus specie distincti, quando conclusio procedit ex vna præmissa naturali, & altera de fide, & quando procedit ex duplici de fide. Ex alia parte Vasques 1. parte dif. 7. cap. 4. licet existimet conclusiones Theologicas esse eiusdem speciei, siue deducantur ex fide infusa, siue acquisita, quod à fortiori dicendum est si altera præmissa sit naturaliter euidenter cognita; asserit tamen Theologiam non esse vnã scientiam, si complectatur partem moralem.

Nihilominus dicendum est habitum scientificum Theologicæ in homine fidei esse vnã speciem, & quidem vnitate infimæ speciei, siue procedat ex vtraque præmissa de fide; siue ex altera de fide, & altera ex ratione naturali; siue versetur circa speculatiua, siue circa moralia. Sumitur ex scriptura quæ perpetuo loquitur de doctrina sacra tanquam vnica scientia. Sap. 10. *Dedit illi scientiam Sanctorum* Lucæ 1. *Ad dandam scientiam salutis*. Sancti etiam Patres scientiam in numero singulari appellant; & D. Thom. 2. parte q. 1. art. 3. in corp. comparat Theologiam potentia visiuæ, & in sol. ad 2. Sensui communi, qui propter vniuersalem rationem sui obiecti formalis, cum sit vnus, se extendit tamen ad omnia obiecta sensuum particularium; vnde habet doctrinam illam vniuersalem, nempe *quod nihil prohibet inferiores potentias, vel habitus diuersificari circa illas materias, quæ communiter cadunt sub vna potentia vel habitu superiori quia superior potentia, vel habitus respicit obiectum sub vniuersaliori ratione formali*: certum est autem tam potentiam visiuam, quàm etiam sensum communem esse vnã simplicem qualitatem, & potentiam, ergo idem asserendum est de doctrina sacra iuxta mentem D. Thom. qui vt omnem dubitandi rationem auferret circa hoc, subiunxit statim *vt sic sacra doctrina sit velut quedam impressio diuinæ scientiæ, quæ est vna & simplex omnium, id est omnium obiectorum*. Vbi tamen aduertendum est S. Doctorem non comparare Theologiam, vel doctrinam sacram cum scientia diuina & diuino lumine in ordine ad simplicitatem quantum ad actuales cognitiones; nam sine dubio plures sunt actuales cognitiones, & conclusiones in hac scientia, cum tamen scientia diuina sit vna numero cognitio infinita: sed quantum ad habitum, & scientiam habitualem, ita vt sicut diuina scientia vna simplicissima manens extendit se ad infinita & diuersa obiecta, ita doctrina sacra cum sit scientia altissima, & per ipsum

sum lumen inspirationis efficaciam habeat, ipsa vnica manens non multiplicata diuersarum rerum considerationem, habet. Vide D.Th. in 1. dist. 1. q. 1. prol. artic. 2.

Specialiter quod doctrina Sacra sit vna, & eadem etiam quando tractat de moralibus, constabit magis ex dicendis cap. sequenti, vbi ostendemus esse habitum, simul formaliter eminenter speculatiuum, & practicum.

Fundamentum conclusionis est quia vnitas speciei infimæ ea est, quæ vterius in alias species subdiuidi nequit, sed solum in plura numero singularia, at qui eiusmodi est vnitas totius Theologiæ viatorum, siue versetur circa Angelos, siue circa creaturas corporales; siue circa mores hominum, aut alia huiusmodi, ergo Theologia est vna scientia in specie infima; Maior est certa, nec ab vno negari potest; probatur ergo minor, quia Theologia considerat omnia supradicta, non solum sub eadem ratione formali virtualis reuelationis, sed etiam per ordinem ad vnicum, & simplicissimum obiectum adæquatum videlicet Deum, vt diximus supra. Confirmatur hoc argumentum; Si non solum ratio formalis sub qua, sed etiam ratio formalis, quæ in aliqua scientia esset prorsus vna, & eadem in specie infima, tunc habitus illius scientiæ esset proculdubio vna simplex qualitas in specie infima, si quidem nihil aliud præterdicta requiri posse videtur ad hoc, vt aliquis habitus acquisitus sit vnus in specie infima, & de facto si datur aliquis habitus partialis in aliqua scientia, qui sit simplex qualitas in specie infima, talis erit qualem diximus. Sed ita se habet in scientia Theologica, ergo est vnus habitus in specie infima simpliciter, vnaque simplex qualitas. Atque hinc etiam est cur multo facilius assignari possit in Theologia vnitas, quàm in omnibus alijs scientijs; nam in alijs scientijs non ita facile deuenitur ad aliquas primas rationes incomplexas, circa quas immediatè versentur prima principia complexa talium scientiarum & quæ

assumantur tanquam media in primis demonstrationibus illarum scientiarum; Sicut in Theologia, quæ considerat Deum non sub quauis consideratione, sed sub ratione adæquata deitatis, in quantum per principia fidei possumus multa de ipso, aut de alijs consideratis in ordine ad ipsum inuestigari; Vnde sicut omnes assensus fidei sunt eiusdem speciei infimæ, ita vt habitus fidei infusæ sit etiam vna simplex qualitas; ita etiam omnes assensus Theologici, vt potè conclusiones deductæ ex vnicò principio reuelationis diuinæ, applicato medijs assensibus fidei, erunt eiusdem speciei infimæ, & consequenter Theologia erit vnus habitus scientificus in specie infima.

Probatur 2. Conclusio reiiciendo fundamenta aliarum sententiarum, quia si esset aliqua ratio, quare scientia Theologica non est vnus habitus in specie infima, maximè quia Theologus sæpè procedit in demonstrandis suis conclusionibus ex vna præmissa de fide, & altera lumine naturali nota; aut etiam, quia non solum circa obiecta speculabilia, sed etiam practica se extendit, sed hæ rationis non obstant, quia siue Theologus procedat ex duabus præmissis de fide, aut ex altera de fide, & altera lumine naturali nota, siue versetur circa moralia, & circa speculatiua, semper procedit sub eadem ratione formali, scilicet respiciendo omnes suas conclusiones, vt virtualiter reuelatas, & ex eisdem fidei principijs deductas; ergo non est cur denegemus Theologiæ quod sit vnus habitus in specie infima. Maior huius argumenti est certa, continet enim fundamentum oppositarum sententiarum, vnde solummodo probanda est minor. Et 1. quo ad primam partem, scilicet quod conclusio deducta ex vna præmissa de fide solum, & alia cognita lumine nature, non extrahatur à ratione formali virtualiter reuelatæ, sic ostenditur, quia talis conclusio non inferitur ex tali præmissa naturali quomodocumque, sed ab ipsa vt coniuncta & eleuata à præmissa de fide, participatque de eius certitudine

ne non quidem intrinsecè sed extrinsecè per approbationem, & correctionem, seu iudicium de ipsa factum à fide, quatenus non reprobatur illam, ut repugnantem sibi, sed potius assumit ut veram: Vnde omnes Conclusiones Theologicæ per euidentem consequentiam deductæ, etiam si altera præmissa sit solum nota lumine naturali, si negentur eadem censura qualificantur, scilicet ut erroneæ, & secundum præsumptionem hereticæ, ut patet in hoc discursu, in quo ex duplici natura in Christo Domino inferitur duplex voluntas ex vna præmissa naturali, sic: *Omne illud suppositum quod habet duas naturas intellectuales, debet etiam habere duas voluntates, sed Christus Dominus subsistit in duabus naturis intellectualibus creata nimirum & increata, humana, & diuina, ergo Christus Dominus habet duas voluntates.* Aut etiam si quis ex humana natura in Christo inferret aliquam proprietatem, sic: *Omne illud quod est homo est risibile, sed Christus est homo, ergo Christus est risibilis.* Vbi si quis negaret consequentiam præsumeretur hereticus; ergo signum est manifestum, quod licet præmissa naturalis luminis sit minus certa, quam præmissa de fide, in ordine tamen ad inferendum aliquid virtualiter reuelatum, eodem modo adunatur duplex præmissa de fide, vel altera naturaliter euidens, quia etiam duplex præmissa de fide solummodo deducit mediante consequentia naturali, veritatem aliquam virtualiter reuelatam, quæuis enim vtraque præmissa secundum se sumpta sit de fide, connexio tamen earum inter se ad inferendum non est per fidem cognita, sed naturali discursu, & ex reuelatis deducta, & ita vniuocè conuenit cum connexione quæ est inter præmissam de fide, & de lumine naturali, non quidem ut præcisè naturalis certitudinis est, sed ut extrinsecè participat de certitudine præmissæ supernaturalis fidei in quantum ab ea approbatur, & corrigitur. Quod est valde notandum, quia propriè loquendo non potest præmissa naturalis componere vnum medium

formaliter cum præmissa de fide ad inferendum aliquid virtualiter reuelatum, nisi per hoc quod illi subordinatur, & ab ea iudicatur, ut potè à Superiori, à qua præmissa naturaliter euidens certitudinem suam regulat, & præmissa sic coniuncta præmissæ superiori de fide influit simul cum ipsa non diuersa ratione, nec diuerso lumine, in quantum de eius lumine, & certitudine participat, & ita constituitur vna ratio formalis, quæ dicit virtuales reuelationem, & mediatam, sub qua eodem modo influit præmissa de fide, & naturalis ut eleuata ab illa, & secundum id quod participat ex approbatione illa extrinseca iam dicta. At verò considerando in præmissa naturali, id quod præcisè habet de naturali lumine, naturalique certitudine, sic non præbet rationem formalem influentem, sed solum ministrantem præmissæ supernaturali de fide, ut veritatem illam virtualiter inclusam in præmissa de fide conformius, & accommodatius ad nostrum intelligendi modum capiamus, quia sæpè melius per ea quæ naturalia sunt, manuducimur ad inuestiganda, & probanda ea quæ in supernaturalibus continentur.

Quod etiam Theologia pro ut extenditur ad partem moralem, semper sub eodem lumine virtualis reuelationis procedat, quæ erat secunda pars minoris superioris argumenti; constat ex hoc quod Theologus, ut Theologus procedit ex principijs reuelatis in scriptura, sed est certum in scriptura multa contineri pertinentia ad præcepta moralia, vnde dicitur 2. ad Timoth. 3. *Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.* Ergo Theologus independenter à Philosophia morali potest ex suis principijs reuelatis, siue quod idem est, sub eodem lumine virtualis reuelationis discurrere de rebus moralibus, inferreque multas conclusiones ad præcepta moralia pertinentes, imo

ea, quæ Philosophi tradunt per hanc scientiam approbari debent, & corrigi. Sed de hoc latius capite sequenti. Superest modo vt vnice objectioni satisfaciamus.

Obijcies ergò contra conclusionem, si habitus Theologiæ esset simplex qualitas in specie infima, vt dictum fuit, sequeretur, quod ille, qui elicuit vnum, vel plures descursus circa vnam materiã, v.g. Trinitatis, aut Incarnationis, haberet etiam habitum circa alias materias v.g. Sacramentorum, discurrendo de illis, sed hoc est falsum, & contra manifestam experientiam, ergò &c.

Respondetur ad hoc argumentum, distinguendo maiorem, sequeretur quod ille qui elicuit vnum, vel plures discursus circa aliquam materiam, haberet habitum circa alias in ratione principij remoti concedo, in ratione principij proximi nego, deinde concessa minori absolute neganda est consequentia. Habitus igitur Theologiæ, sicut & alij habitus scientifici, dupliciter potest considerari, & comparari ad actus suos, scilicet proximè, & remotè, seu per modum principij proximi, & remoti; remotè quidem eo ipso, quod ipse habitus possidetur, siue sub statu intenso, siue sub statu remisso; proximè autem, non statim refertur, sed posita aliqua conditione; nempe in casu nostro, posita determinatione intellectus per nouas demonstrationes, nouasq; species intelligibiles acquisitas; tunc enim habitus incipit proximè referri ad hanc vel illam veritatem aut conclusionem nouam, ita vt si per impossibile habitus scientifici essent indiuisibiles intensiue, adhuc tamen essent capaces huius nouæ extensionis per connotationem nouæ conditionis explicatæ; vt optimè explicat ex D.Th. 1.2.q.54.ar.4.ad 3.& q.52. art.1.in fine corporis, nostrum Collegium Compl.in lib.de Gener.& corrupt.disp.4.qu.11. cuius titulus est quomodo fiat augmentum extensiuum qualitarum.

An, & quomodo sacra doctrina sit habitus speculatiuus simul, & practicus.

CUm tota presentis questionis resolutio pendeat ex intelligentia istorum nominum. *Speculatiuum & practicum*, necessarium est breuiter explicare quid sit *speculatio & praxis*, à quibus accipitur ratio speculatiui & practici. Notandum est igitur primo speculationem ex communi sententia significare, quamdam contemplationem rerum, similem illi cognitioni, quam habent, qui ex aliquo eminenti loco inferiora respiciunt; Vnde scientia speculatiua dicitur illa, quæ ita sistit in contemplatione sui obiecti, vt non sit immediatè directiua & ordinatiua, seu regulatiua alicuius operis liberè ab homine factibilis, seu operabilis, per oppositum verò cum praxis tam effectiue, quàm actionem significet, vt patet ex ipsa nominis etymologia, scientia practica vocabitur illa, quæ per se & immediatè est regulatiua & directiua alicuius operis factibilis ab homine, vt operante per intellectum, & voluntatem; propter quod Aristoteles 2. Metaph. text. 3. docuit finem scientiæ speculatiuæ esse veritatem, practiciæ verò opus, quia sicuti illa consistit in veritatis contemplatione, ita hæc versatur circa operis directionem. Quod etiam colligitur ex 3.de anima text.49. quæ loca adducit S.Thomas q.3. de verit. art.3. in corpore. Vnde etiam 2.Ethic.cap.2. docuit cognitionem de virtutibus (quæ pertinet ad practicam scientiam) non esse vt speculemur, sed vt operemur, scilicet ex se, & ex natura sua.

Itaque in scientijs omnes conclusiones procedentes ex recto, & vero discursu, si in se considerentur, vel sunt directiue alicuius humani operis, vel solum cognoscitiue alicuius veritatis; Si primo modo sit cognitio, dici poterit cognitio practica, latissimè sumpto vocabulo practiciæ cognitionis, & illud opus,

seu operatio, cuius ipsa est immediatè directiua, dici poterit etiam latissime praxis; praxis enim propriè loquendo, non est ipsa cognitio, & scientia practica, sed opus illud, cuius illa cognitio est ordinatiua, & regulatiua; quamuis alij distinguant, de praxi formaliter, & obiectiue, asserantque formaliter esse actum practicantem, id est dirigentem, & causantem opus, & sic pertinere formaliter ad actum intellectus, qui solus dirigere potest: Si verò sumatur praxis obiectiue, id est pro obiecto ad quod tendit actus practicus, necessariò debere esse aliquid præter cognitionem intellectus, vel saltem dicere ordinem ad aliquid extra intellectum. E contra verò si cognitio se habeat secundo modo, dici poterit, & erit absolutè speculatiua, & id, circa quod versatur, dicitur obiectum speculabile; ita vt primo actui correspondeat habitus dictus practicus, secundo verò speculatiuus, & præmissæ ex quibus procedit prima cognitio, vt sic præcisè dicentur pertinere ad intellectum practicum, aliæ verò ad speculatiuum; non quia hæ sint duæ potentia intellectiua, realiter inter se distinctæ, cum re vera non sint, nisi vna simplicissima, vt docet D. Thom. 1. parte q. 79. artic. 11. Sed fit hæc distinctio per ordinem ad duos vniuersalissimos actus, ad quos potest se extendere intellectus vnus manens, per diuersos habitus.

Secundò notandum est, quod cum denominatio practici desumatur à praxi, tot modis dici potest aliqua scientia practica, quot modis dicetur, praxis; praxis autem potest dupliciter sumi, siue diuidi in poiesin & energeian, id est in effectiōnem & actionē, & sic omnis habitus practicus in vniuersum, vel est actiuus, vel factiuus, primus pertinet ad prudentiam, quæ dicitur habitus practicus electiuus, & actiuus; Secundus verò ad artem, quæ 6. Eth. cap. 4. dicitur habitus cum recta ratione factiuus, sicuti prudentia dicitur habitus cum recta ratione actiuus, seu electiuus.

Observandum est 3. ad rationem propriam practici habitus nō sufficere, quod ex illo possit quouis modo regulari, vel excitari voluntas ad aliquid faciendum, sicuti potest ex contemplatione diuinæ essentiæ, aut cuiusvis alterius obiecti boni excitari ad amandum; Sic enim, nulla dari potest scientia vsque adeò speculatiua, ex cuius contemplatione non consurgat aut excitetur in voluntate aliquis affectus gaudij, & delectationis ob adeptam alicuius veritatis notitiam, omnes enim homines naturaliter scire desiderant; Sed debet talis habitus, ad hoc, vt sit verè practicus, versari primo per se directè circa praxim, tanquam circa obiectum suum, & cum naturali ordine ad operandum, & esse proxima regula operationis, tradereque ex professo modum dirigendi aliquam actionem, siue elicitam, siue imperatam à voluntate, eamque sine errore perficiendi; Vt rectè aduertit D. Thomas qu. 14. de veritate art. 4. in corpore, his verbis: *Non quilibet relatio ad opus facit intellectum esse practicum, quia simplex speculatio potest alicui esse remota occasio aliquid operandi, sicuti Philosophus speculatur animam esse immortalem, & exinde sicuti à causa remota sumere potest occasionem aliquid operandi, sed intellectum practicum oportet esse proximam regulam operis, vt pote, quo consideretur ipsum operabile, & rationes operandi, & causa operis.* Hæc Sanctus Doctor. Igitur ad hoc vt aliqua notitia sit verè practica, debet esse immediatè ordinatiua, & directiua, versarique circa illud opus, tanquam circa proprium obiectum, cuiusmodi sunt hæ conclusiones, *ergo hoc, vel illud, est ita, vel ita faciendum.*

Quartò notandum est praxim non esse actionē solius voluntatis, vt volunt aliqui colliguntq; ex Arist. 1. Magn. Moral. cap. 33. prope finē vbi docet, *Prudentiam non imperare Sapientia, quæ est perfectissima scientia, sed potius preparare illi animum quietum & tranquillum moderando illius passiones.* Sed etiam cuiuscum-

iuscumque alterius potentiae, atque adeo ipsiusmet intellectus, ita ut actus scientiae speculativae possit dici praxis, pertineatque ad prudentiam moderari, & dirigere talem actum. Quod ut intelligatur, concilienturque varia loca tam Aristotelis, quam D. Th. notandum est actum scientiae dupliciter posse considerari, primo secundum speciem actus, secundo quantum ad exercitium actus, primo modo, assensus scientificus, non dicitur dependere a voluntate, sed a suis praemissis, quibus positus intellectus necessitatur ad assentiendum; at secundo modo dependet a voluntate, subiacetque imperio ipsius, quatenus voluntas potest removere intellectum, ne discurrat in hac vel in illa materia, & posito quod ita permittat, aut velit, tenetur id praestare ex honesto fine, & secundum virtutem, sicuti tenetur in omnibus alijs operationibus; loquendo ergo de actu scientiae primo modo, certum est non esse praxim, sumendo praxim obiectivè, neque regulari posse per prudentiam, sed potius prudentiam praeparare illi animum tranquillum, si quidem talis tranquillitas maximè iuvat ad comparandas scientias; & hoc solum voluit Aristoteles loco citato Magnorum Moral. nec non D. Th. 1. 2. q. 66. artic. 5. ad 5. quando prudentiam, seu politicam vocat ministram sapientiae, imperando scilicet de his quae ordinantur ad sapientiam; siue quomodo homines debeant ad sapientiam peruenire. At verò si consideretur actus scientiae secundo modo, maximè spectat ad prudentiam, & ad virtutem studiositatis, & est praxis, etiam obiectivè; quod voluit Aristoteles 1. Ethicorum cap. 2. quando docet Politicam quae ad prudentiam pertinet, ut dicitur in 6. Ethic. cap. 8. praordinare, quae scientiae & disciplinae debeant permitti, & addisci in civitatibus, quae verò non; & D. Thom. 2. 2. q. 47. artic. 2. ad 2. hæc habet: *Dici potest quod ipse actus speculativae rationis, secundum quod est voluntarius, cadit sub electione, & consilio, quantum ad suum exercitiu, & per consequens*

cadit sub ordinatione prudentiae, sed quantum ad suam speciem, pro ut comparatur ad obiectum quod est verum necessarium, non cadit sub consilio, nec sub prudentia; ubi etiam advertendum est nos non dicere, quod actus scientiae speculativae, sit scientia practica, sed quod sit praxis, seu quod sit operatio apta aliquo modo regulari & ordinari per scientiam practica modo explicato: & eadem est ratio omnium operationum humanarum siue naturalium, siue artificialium, quae secundum quod a voluntate libera dependere possunt, suntque ordinabiles ad finem uniuersalem, subsunt Prudentiae, & ut sic dici possunt praxis obiectivè, etiam sumendo praxim propriè, seu, ut dicunt aliqui secundum quod est obiectum scientiae practicae activae. Per quod facile conciliari possunt duae oppositae sententiae, quarum prima asserit praxim esse actum alterius potentiae ab intellectu, secunda verò comprehendit sub illa actum intellectus. Quamvis enim operatio, quae primario, & per se, & per essentiam, (ut ita dicamus) vocatur praxis, a qua reliqua denominantur practica, non possit esse operatio intellectus secundum suam speciem, sed alterius potentiae nempe voluntatis in agibilibus, aut potentiae exterioris, & transeuntis in factibilibus: attamen si consideretur eadem operatio intellectus quantum ad exercitium, quatenus actio est voluntaria, & imperata, simulque dirigitur ab alio reflexo actu intellectus mediante electione, sic habitus prudentiae, qui sine dubio est practicus, habet pro obiecto non solum actiones voluntatis, sed etiam intellectus, qui proinde sub illa ratione rectè vocari possunt praxis.

Ultimo notandum est speculativum & practicum, secundum quod in aliquo habitu reperiuntur, dupliciter accipi posse, vno modo limitatè, pro ut sunt differentiae constitutivae habituum aut scientiarum inferiorum, & sic vna ratio istarum dicit impossibilitatem cum alia: alio modo sumi possunt magis illimitatè, pro ut conveniunt in vnica ra-

tionem superioris ordinis, nam quæ sunt dispersa & diuisa in inferioribus, sunt vnita in superioribus, sicut scientia Dei vna formaliter existens simul est practica & speculatiua, & vtrumque conuenit illi formaliter. His pro intelligentia, difficultatis adnotatis.

Dicendum est primò cum D.Th. & alijs, sacram doctrinam sumptam pro Theologia, esse simul practicam & speculatiuam, non quod omnes actus, aut conclusiones ipsius sint simul practicae & speculatiuæ vt volunt aliqui Theologi, sed quod habitus Theologiæ sit practicus, & speculatiuus, quia potest se extendere ad conclusiones practicas & speculatiuas. Ita D.Th. 1. parte q. 1. artic. 4. & in prologo sentent. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. Potestque sequenti ratione efficaciter probari; nam conclusiones Theologicæ possunt esse, & practicae, & speculatiuæ, ergo etiam habitus, aut scientia Theologiæ erit practica, & speculatiua, consequentia patet, cum enim ex doctrina D.Th. 1. parte q. 87. artic. 2. & alibi sæpe, habitus non possit à nobis cognosci, non tantum an sit, sed etiam quid sit, seu quam essentiam habeat, nisi per actus suos, ad quos ordinatur, sequitur quod ille habitus vocari debeat speculatiuus & practicus, seu habitus scientiæ speculatiuæ & practicae, cuius conclusiones & actus speculatiui sunt & practici, si quidem habitus scientiæ est habitus conclusionum, ordinaturque ad illas tanquam ad suos proprios actus. Primum autem antecedens probatur nam ex principijs fidei, quæ sunt principia huius scientiæ deduci possunt conclusiones, quæ ex se, & immediatè non dirigunt, aut regulant aliquod opus humanum, neque habent pro materia, & obiecto proximo tale opus, sed consistunt in mera veritatis alicuius cognitione de re à nobis non operabili, vt conclusiones quæ inferuntur circa mysteria vnitatis & trinitatis diuinæ, Incarnationis & similibus rerum; & possunt deduci conclusiones ex se & immediatè directiuæ operationum hu-

manarum, vt quod sit ita, vel ita operandum; sed illæ primæ conclusiones sunt speculatiuæ, hæ verò secundæ practicae vt colligitur ex notandis supra positis; igitur in habitu Theologico datur conclusiones practicae & speculatiuæ, quod erat antecedens probandum.

Confirmatur hoc argumentum, habitus fidei non solum est habitus speculatiuus, sed etiam practicus habens pro obiecto summum speculabile & summam rationem agibilem, nam Deus secundum se, quod est obiectum materiale fidei, est summum speculabile, & quia est vltimus finis, est summa ratio agibile, si quidem agendorum ratio desumitur ex fine; ergo etiam doctrina sacra sumpta pro Theologia, non solum erit habitus speculatiuus, sed etiam practicus, quia etiã illa attingit Deum modo capite 3. & 4. explicato, non solum considerando perfectiones illas, quas habet in se, sed etiam pro vt est vltimis finis noster, non quidè operabilis à nobis operatione factiua, sed consequibilis & attingibilis operatione morali; quod sufficit ad hoc vt dicatur obiectiuè terminare scientiam, aut habitum practicum.

Dices primò, omnis cōclusio Theologica videtur posse esse directiua voluntatis ad bene operandum, imo ad hoc solum videtur esse necessaria, & inuenta, vnde Math. 22. dicitur in his duobus mandatis, scilicet dilectionis Dei & proximi, vniuersam legem pendere, & prophetas; & ad Rom. 1. dicitur de illis qui non operantur benè, quod veritatem Dei in iniustitia detinent, quia veritas Dei, id est vera Dei cognitio per fidem, & doctrinam sacram habita, quantum est de se inducit hominem ad bonum, vnde quando non consequitur hunc effectum, veluti captiua detenta per iniustitiæ affectum ligatur; ergo doctrina sacra non erit habitus simul practicus, & speculatiuus, vt diximus, sed tantum practicus.

Resp. ad hoc argumentum ex 3. notando distinguendo antecedens, remotè, & oc-

& occasionaliter, ac veluti per accidens concedo; proximè & immediatè nego; deinde negandum est absolutè consequens, aut etiam distinguendum, si loquamur de habitu Theologiæ pro vt versatur circa materias practicas, & ordinatur ad conclusiones proximè & immediatè directiuas operis concedo esse scientiam practicam, si verò confidetur vt versatur circa materias merè speculabiles dico illum, vt sic non denominari, nec esse practicum, sed speculatiuum: & vtroque modo cōsiderata Theologia est necessaria, & inuenta, non solum vt bene operemur, sed etiam vt bene, & rectè diuina intelligamus; & quāuis ipsa sit magis necessaria in nobis ratione status viæ, & vtilitatis nostræ, seu ex fine scientis, vt operemur, quam vt sciamus, sicuti etiam & fides diuina, in quam tanquam in habitum principiorum resoluitur; non tamen necessitas vel vtilitas scientis potest esse sufficiens ratio, cur aliquis habitus scientificus sit practicus, aut speculatiuus, sed consideranda est ipsa natura scientiæ secundum se, & per ordinem ad suum proprium obiectum: Nam etiam scientiæ purè naturales, vt plurimum, sunt magis necessariae hominibus ad vitam sustentandam, quam ad sciendum, non tamen propterea desinunt esse speculatiuæ, vnde etiam si aliquis eliceret omnes profus conclusiones Theologicas in hunc finem, vt ex illis excitaretur ad bene operandum, vel Deum super omnia diligendum, non propterea tales conclusiones dicerentur essentialiter practicæ, aut secundum suam speciem, sed solum quo ad modum, & finem scientis, siue quo ad exercitium modo supra notando 4. explicato. Per quod patet ad loca scripturæ allata, solum enim probant sacram doctrinam esse practicam quo ad eam partem in qua instruimur ad bene operandum, & præcipitur, aut proponitur nobis aliquid faciendum aut fugiendum, non verò probant, quod non sit dicenda simul speculatiua respectu illius partis, in qua multa sunt confide-

randa, absque vlllo ordine ad opus per se loquendo, cuiusmodi sunt mysteria, Trinitatis & Incarnationis aliaque similia.

Instabit secundò aliquis per oppositum asserendo sacram doctrinam esse scientiam merè speculatiuam, tum quia procedit modo resolutiuo, tum etiam quia si esset scientia practica, deberet maximè pertinere ad prudentiam si quidem inter habitus practicos solum numeratur prudentia circa agibilia, & ars circa factibilia, sed Theologia non est prudentia; constat enim aliquem posse esse magnum Theologum, & valde imprudentem seu peccatorem, ergò &c.

Resp. ad primam partem huius instantiæ quod quando Aristoteles 2. Metaph. cap. 1. & lib. 6. text. 1. ibid. D. Th. & 1. p. q. 14. artic. 16. & in 2. distinct. 3. quæst. 3. art. 2. & alibi docent, scientiam practicam non procedere modo resolutiuo, sed compositiuo, ibi per procedere modo resolutiuo non intelligunt, quod non procedere debeat per principia necessaria, & consequentiam legitimam, atque adeo demonstratiuè, nam sicut in intellectu speculatiuo datur habitus primorum principiorum speculabilium, ita etiam datur in intellectu practico habitus principiorum operabilium, qui inclinatur ad prima principia operabilia, cuiusmodi sunt, bonum esse sequendum, malum verò fugiendum &c. vnde quæadmodum per discursum legitimum deducuntur cōclusiones ex principijs speculabilibus, & assensus illarum pariunt scientiam speculatiuam, ita per discursum legitimum deducuntur conclusiones ex principijs practicis, & illarum assensus generant pariter scientiam practicam; sed intendunt solum dicere, quod illa cognitio non est regula proxima speculandi, resoluendo effectum in causam, conclusiones in principia, inuestigando naturas illorum, sed est regula proxima operandi, inducēdo formam in aliquam materiam operabilem, & ita licet quis possit resolvere illam conclusionem in sua principia, tamen

finis

finis huius scientiæ, modusque procedendi ipsius non est iste, sed deducere, & inferre cõclusiones ex principijs vniuersalibus, regulando per talem discursum & assensum, operationes exteriores, & inducendo ad illas.

Ad secundam partem respondetur Theologiam quidem non esse prudentiam proximè & formaliter, sed directiuè & architectonicè, quod sufficit ad hoc vt dicatur scientia practica, vt patet ex his quæ docet D. Th. in 3. distinct. 33. q. 2. artic. 1. vbi ait, *Scientia speculatiua nihil facit ad virtutes morales, scientia autem practica in vniuersali parum, prudentia autem multum*. Vbi supponit manifestè Sanctus Doctor dari aliquam scientiam practicam de vniuersalibus, quamuis non sit formaliter prudentia, sed architectonicè solum se habeat ad illam; vt contingit in Theologia, sicut enim fides dirigit prudentiam, in quantum credendo dirigit vitam nostram, sic Theologia discurrendo ex reuelatis fidei principijs, habet etiam instruere vitam nostram, & dirigere prudentiam; formantur enim discursus prudentiales cõsulendo Theologiam, quæ non solum explicat fidem in his quæ pertinent ad veritatis contemplationem, rectamque rerum diuinarum intelligentiam, verum etiam in his quæ spectant ad benè operandum, bonamque morum institutionem. Vnde sicut fides quatenus est practica, & per dilectionem operatur habet dirigere prudentiam, & ea quæ ad mores nostros pertinent, & ita dicitur ad Rom. 14. *Omne quod non est ex fide, peccatum esse*, id est quod non est ex recto dictamine, & iudicio fidei dictante aliquid esse bonum, vt exponunt multi Sancti Patres; sic Theologia quatenus explicat fidem in his quæ practica sunt, cuiusmodi sunt præcepta moralia, aut alia quæ traduntur in scripturis, habet dirigere prudentiam. Et cum dicitur quod aliquis potest esse Theologus, & tamen valdè imprudens & peccator, respondetur quod tunc in iniustitia detinetur Theologia, manendo ratione su-

biecti in quo reperitur, sine exercitiõ practico, & extensione actuali ad res practicas, non tamen sine essentiali ratione practici; sicut etiam fides potest dari in peccatore sine hoc quod actu se extendat ad exercitium practicum virtutum; verba autem in definitione posita non dicunt actum, sed habitudinem.

Dicendum est secundò rationem practici, & speculatiui vt sunt differentia habituum inferiorum, diuiduntque illos essentialiter non posse reperiri formaliter in Theologia, sed oportere, quòd detur aliquid altius & eminentius illo practico & speculatiuo, ita quod solum contineat perfectionem vtriusque, sed non formalitatem, & limitationem, quæ inuenitur in inferioribus. Hæc assertio est communis inter discipulos D. Thomæ, debetque intelligi eo ferè modo, quo explicant Theologi 1. parte q. 14. art. 2. omnes perfectiones simpliciter simplices creaturarum esse quidem in Deo formaliter si considerentur secundum suum conceptum abstractum & perfectum, secus verò si considerentur, secundum quod modo limitato, & determinato reperiuntur in creaturis.

Ratio autem nostræ assertionis desumitur ex illa generali doctrina, quæ assertitur impossibile esse, quod duæ species essentialiter distinctæ coniungantur, & aduentur in aliquo quantumcumque superiori, nisi remota earum oppositione, si quidem species essentialiter distinctæ oppositionem habent inter se; sed practicum & speculatiuum important differentias essentialiter constitutiuas & distinctiuas habitu inferiorum, respiciunt enim vt sic diuersa obiecta formalia, diuersosque fines proximos intrinsecos; non verò solum extrinsecos, & ex fine operantis; igitur non possunt congregari eiusmodi rationes in vnico habitu Theologico, nisi remota earum oppositione; remoueri autem non potest illa oppositio, quamdiu non remouetur illa forma, & ratio inferior limitata, vnde necessario debet admitti ratio aliqua superior & eminens, in quâ

tota

tota quidem perfectio practici & speculatiui reperiatur, sed non limitatio & coarctatio causans actualem oppositionem, sicut sensus communis continet superiori modo perfectionem omnium sensuum exteriorum, & intellectus perfectionem omnium sensuum, sed non formalem modum eorum.

Hæc autem eminentialis continentia practici & speculatiui in vnico habitu Theologico, solet dupliciter explicari à Theologis. Primo quia habitus supernaturales, aut originati ab illis, qualis est Theologia quæ innititur fidei tanquam habitui suorum principiorum, induunt modum potentia, & afficiunt intellectum, secundum omnem suam rationem; vnde cū intellectus sit potentia simul practica & speculatiua, illi quoque habitus superioris ordinis, debent illum perficere secundum vtramque rationem, eamque simul induere, non eo modo, quo est in habitibus inferioribus, sed ad illum modum quo est in potentia. Et ita in istis habitibus speculatiuum est radix & fundamentum practici, non tanquam regula extrinseca, sed intrinseca, siue vt conueniens eidem habitui, quemadmodum competit eidem potentia practicum & speculatiuum, & ipsa ratio speculatiui est fundamentum practici, non tanquam regula extrinseca, ipsi potentia, sed in eadē potentia fundata. Vide D. Th. 2.2. q.9. art.3. & 45. art.5. vbi agendo de donis intellectualibus scientia & sapientia, docet ea simul esse practica & speculatiua, perficereque intellectum secundum vtrumque munus.

Secundo explicatur ista adunatio practici & speculatiui in vna ratione superiori & eminenti, ex hoc quod Theologia sit quædam participatio & impressio diuinæ scientia, mediante lumine fidei, cui tanquam habitui principiorum innititur. Sicut igitur fides non solum credit Deum esse primam veritatem, quod pertinet ad speculationem, sed etiam versatur circa ipsum vt vltimum finem, propter quem operamur, quod

pertinet ad Praxim, sic Theologia, quæ discurrendo versatur circa ea omnia, circa quæ versatur fides credendo, non solum speculatiue versatur, circa Deum vt est prima & summa veritas, sed etiam practice & directiue circa ipsum, vt est vltimus finis à nobis assequibilis, per virtutum praxim & peccatorum fugam, ita quod vtrumque eminenter habeat, vnde D. Th. loco citato 2.2. q.4. art.3. dicit per scientiam credibilem & eorum quæ ad credibilia consequuntur nos dirigi in agendis. Quæ autem consequuntur ad credibilia sunt ea quæ vi discursus naturalis Theologia deducit, vt conclusiones consecutas ex creditis, seu reuelatis per fidem.

Dicendum est tertio. Habitū Theologiae debere dici formaliter speculatiuum, & formaliter practicum. Hæc assertio est contra aliquos Theologos existimantes vtramque rationem practici & speculatiui contineri quidē in Theologia, sed eminenter aut virtualiter solum. Verum licet hæc difficultas magna ex parte sit potius de nomine, quā de re, & secundum quod aliqui diuersimodè accipiunt rationes practici, & speculatiui, vt statim dicemus, tamen absolute & simpliciter asserendum est habitum Theologicum esse formaliter tam speculatiuum quā practicum.

Primo quia omnis ille habitus cuius actus & assensus est formaliter practicus, vel formaliter speculatiuus, debet similiter dici formaliter practicus vel speculatiuus, non enim est maior ratio de actu, & de habitu vt per se patet; sed assensus Theologicus in materia practica est formaliter practicus, & in materia speculatiua est formaliter speculatiuus, si quidem ad vtramque rationem nihil aliud requiritur, nisi vt talis assensus sit ex se immediatè directiue & ordinatiue alicuius operis humani, vel sit in materia speculabili; quod vtrumque præstat per assensus Theologicos, ergo &c.

Secundò probari potest conclusio afferendo rationem vniuersalem, cur aliquæ

quæ perfectiones quæ reperiuntur diuisæ in inferioribus, dici possint esse vnitæ formaliter in aliquo superiori, vel solum eminenter aut æquiualerter. Si enim illæ perfectiones in inferioribus dispersæ ad hoc vt sint tales, quales sunt, vtq; denominent formaliter subiectum illud inferius, in quo reperiuntur, necessario debent inuoluere aliquam imperfectionem aut limitationem, quam non habent in superiori subiecto, tunc non possunt dici esse formaliter in superiori, sed solum eminenter, vel virtualiter seu æquiualerter; si vero nullam talem limitationem aut imperfectionem includant per se, & in suo conceptu essentiali, quamuis per accidens illam habeant, ratione imperfectionis subiecti in quo reperiuntur, nihil hoc oberit, quin possint dici esse formaliter in superiori sicut in inferiori; vt solet exemplificari in gradu rationalitatis, qui, quia in sua ratione formali & essentiali, dicit esse principium intelligendi per discursum formalem, qui modus intelligendi repugnat Deo ob suam imperfectionem, ideo non est formaliter in Deo, sed eminenter solum, seu virtualiter; at verò quia esse intellectiuum vt sic præcisè non dicit talem aut similem limitationem, quæ Deo repugnet, ideo Deus dicitur formaliter intellectiuus, & sic de similibus: cum igitur rationes practici & speculatiui ex se non importent aliquam talem imperfectionem aut limitationem, si quidem esse assensum, conclusionis practicæ formaliter nihil aliud præcisè dicit, quam esse assensum regulatiuum operis factibilis ad honestum finem, ex quibuscumque principijs id oriatur, nõ est cur habitui Theologico denegemus rationem practici, formaliter, & etiam speculatiui.

Si quis tamen pertinaciter existimaret habitum formaliter practicum esse illum, qui inclinatur ad assensum practicos circa materiam practicam præcisè, & cum limitatione, vt non inclinatur ad aliam materiam, vt contingit in habitu prudentiæ practicæ naturalis in nobis; sic li-

benter concedendum esset rationem practici, similiter & speculatiui, non reperiri sub ea formalitate, nec in scientia diuina, nec in habitu Theologico formaliter, sed eminenter solum. Et sic apparet quomodo eiusmodi rationes in habitibus superioris ordinis possint reperiri tam eminenter, quam formaliter; eminenter quidem, comparatiuè ad practicum & speculatiuum quod est in inferioribus, formaliter verò, quia propriè, secundum suam perfectionem, non secundum suam limitationem; sicut in anima rationali inuenitur vegetatiuum eminenter & formaliter, eminenter quidem respectu vegetatiui, quod est in planta, vbi ita limitatè est principium vegetandi, vt non se extendat ad alias operationes vitales: formaliter autem quia anima propriè & non metaphoricè habet istum gradum, & sic de similibus.

Dicendum est 4. Practicum, & speculatiuum non dicere in Theologia duos habitus partiales, sed vnum simplicem, qui ratione suæ vltimæ, & essentialis perfectionis, tam ad materias speculabiles, quam ad materias operabiles, se extendit, & influit tam in conclusiones speculatiuas, quam practicas. Hæc assertio manifestè sequitur ad ea, quæ superius diximus de vnitate, & simplicitate habitus Theologici, estque maximè ad mentem D. Thom. 1. parte qu. 1. artic. 4. Vbi comparat simplicitatem & vniuersalitatem habitus Theologici simplicitati sensus communis, & diuinæ scientiæ in ordine ad sua obiecta.

Ratio fundamentalis est, quia diuersitas habituum maximè acquisite, non potest aliundè commodius desumi, quam ex diuersitate essentiali actuum in quos inclinatur, & per quos generantur, siquidem sola distinctio numerica actuum non potest arguere distinctionem rationum formalium in aliquo habitu, aut potentia, vt per se patet; sed assensus practici & speculatiui in Theologia non sunt actus essentialiter diuersi, adunantur enim in vna simplicissima ratione obie-

et formalis, virtualis scilicet reuelationis, ergo non potest ex his colligi diuersitas vlla essentialis in habitu Theologia practico, & speculatiuo.

Confirmatur hoc argumentum, nam, vna & eadem simplicissima perfectio in aliquo habitu; potest se extendere ad omnem illam materiam, quæ potest cadere sub sua ratione formali; sed materia practica, & conclusio speculatiua potest cadere sub ratione formali obiecti, quam respicit simplicissima perfectio habitus Theologici, ergo eadem simplicissima perfectio potest absque vlla sui multiplicatione se extendere ad vtramque materiam, ita vt idem prorsus habitus Theologiæ, eademque simplicissima perfectio in ipso, quæ est practica, inclinatur ad assensum speculatiuum, & eadem quæ est speculatiua inclinatur ad practicos, quamuis neque sit, neque denominetur practicus, vt inclinatur ad speculatiuos, & vice versa non denominetur speculatiuus vt inclinatur ad practicos: Sed tantum suscipit denominationem practici quatenus concipitur in ordine ad conclusiones practicas, atque ad eam inæquatè ex parte obiecti, & quatenus concipitur inæquatè in ordine ad obiecta speculabilia, habet denominationem speculatiui, & quatenus concipitur adæquatè in ordine ad totum suum obiectum, sub vna & eadem formali ratione virtualis reuelationis dicitur habitus Theologiæ simul practicus, & speculatiuus. Vbi obserua aliud esse obiectum adæquatè, aliud adæquatè sumptum, distinguenda enim sunt aduerbia à nominibus: ergo dicimus adæquatè obiectum Theologiæ esse practicum, & speculatiuum, sed non esse practicum præcisè adæquatè, nec similiter speculatiuum adæquatè, sed vtramque rationem inæquatè contineri in vna simplici ratione sub qua procedit Theologia in omnibus suis actibus, quæ est diuina authoritas mediata, siue virtualiter sumpta. Vnde licet in actibus Theologiæ reperiri possit differentia essentialis materialis, non tamen ita se ha-

bet in habitu, qui ratione suæ vniuersalitatis non limitatur, neque distinguitur, vt actus ex diuersis materijs partialibus, sed ex ratione formali communi, quæ vna est; & ita idem habitus numero Theologiæ potest esse practicus, & speculatiuus, quamuis non eadem cognitio numero; per quod patet ad obiectionem aliquorum desumptam ex hoc, quod practicum, & speculatiuum videantur esse differentia essentialiter diuersa in assensu actuali scientifico, ita vt non possint eidem actui conuenire, ergo neque poterunt, inquiunt, eidem habitui conuenire; quidquid enim sit de antecedenti, neganda est consequentia propter disparitatem iam allatam, si enim conclusio practica, non est conclusio simul speculatiua, non est propter diuersitatem formalem, sed propter diuersitatem materialem essentialem, quod non accidit in habitu propter rationem iam dictam.

Dices, assensus Theologici circa materias morales aut practicas, & assensus circa materias speculatiuas materialiter differunt specie, ergo ex hac diuersitate essentiali materiali poterit sumi diuersitas essentialis specifica in habitibus illarum conclusionum, ita quod solum habeant rationem vnã genericam proximam communem, non autem specificam, sicuti si per impossibile daretur aliquis homo compositus ex anima rationali eiusdem speciei cum nostra, & ex materia diuersæ speciei à nostra, qualem asserunt aliqui Philosophi esse materiam cælestem, ille homo differret essentialiter à nobis, saltem materialiter, sicut etiam & cognitiones versantes circa tales homines tanquam circa obiecta, quãuis possent conuenire in aliquo genere proximo ratione vnitatis essentialis formæ.

Respondetur ad hoc argumentum, negando consequentiam; quia licet illi assensus materialiter considerati dicantur essentialiter diuersi, tamen non possunt dici simpliciter & absolute essentialiter diuersi, si quidem ab-

solutè non specificantur à materia, sed à ratione formali assentiendi, aut cognoscendi; Vt constat in actibus omnium potentiarum v.g. potentia visuæ cuius visiones materialiter consideratæ, v.g. nigri & albi, sunt essentialiter materialiter diuersæ, non tamen absolutè, aut formaliter propter eundem rationè obiectiuam in qua conueniunt eiusmodi obiecta ad terminandam vnã spẽcie potentiam. Cum igitur supradicti assensus, aut actus Theologici, non tendant in tales materias propter seipsas, vt sunt essentialiter diuersæ, sed propter rationem formalem assentiendi, quam supponimus esse eandem spẽcie, ideo illi actus debent absolutè dici eiusdem essentia formaliter, atque adeo habitus Theologicus ipsis correspondens.

Ad exemplum in argumento allatũ. Resp. negando paritatem, nam materia illa in exemplo, esset pars intrinsecè & essentialiter componens talem substantiam humanam, atque adeo nihil mirum si talis homo intrinsecè quamuis ratione suæ materia differret spẽcie, imò & genere proximo; at verò in casu nostro illa materia circa quam versantur assensus Theologici, aut alij actus cuiuscumque habitus in specie infima, non est pars componens ipsos, sed aliquid solum extrinsecum terminans habitudinem eiusmodi actuum, & ita licet illi duo actus practici & speculatiui possint dici differre spẽcie materialiter, ratione diuersæ materiae circa quam versantur, non tamen dici possunt intrinsecè, & in se absolutè differre spẽcie: & hæc est ratio generalis, cur diuersitas materiae, non est apta diuersificare formaliter, & intrinsecè actus cognoscitiuos cuiuscumque habitus aut potentia. Concludendum est igitur eundem prorsus habitum Theologiae in vna specie infima esse simul practicum, & speculatiuum, ita vt eiusmodi rationes secundum id quod dicunt in recto in habitu Theologico nullæ prorsus ratione distinguantur, sed sint vna simplicissima eius quidditas, & per-

fectio significata hoc nomine habitus Theologici, & solum distinctio fit secundum id quod dicunt in obliquo, & per inadæquatam eiusdem simplicissimæ perfectionis conceptionem; eo fere modo quo Theologi 1. parte q. 15. dicere solent scientiam simplicis intelligentiae in Deo, & scientiam visionis, non esse nisi vnã simplicissimam formalitatem scientia diuinæ, & non duas formalitates ratione distinctas secundum id quod dicunt in recto, sed solum secundum id quod in obliquo, & veluti materialiter important: Et quo pacto potentia intellectiua, qua possumus cognoscere accidens, non est distincta à potentia qua possumus cognoscere substantiam, aut aliam rem, secundum id quod dicunt in recto, sed sunt vna simplicissima potentia intellectiua, quæ potest inadæquatè concipi per ordinem ad plura sua obiecta inadæquata materialiter sumpta.

Dicendum est quinto & vltimò habitum Theologiae ita esse practicum simul & speculatiuum ratione diuersarum materialium, quas sub vnica ratione formali diuinæ reuelationis virtualis potest attingere, vt tamen sit magis speculatiuus quam practicus, vt obseruat D. Thomas 1. parte q. 1. artic. 4. quod non debet intelligi quasi Theologia sit speculatiua respectu sui obiecti primarij, solum, practica verò respectu secundarij, vt volunt aliqui, hoc enim est falsum, cum tam respectu sui obiecti primarij, quam secundarij vtramque sortiatur rationem, nam licet primarium obiectum quod est Deus, non sit operabile operatione factiua, est tamen attingibile operatione morali, per amorem tanquam finis vltimus, & regula actionum nostrarum, & sic practicae cognitioni subiaceret potest; similiter virtutes, & operationes nostræ etiam sunt speculabiles, & ita Theologus regulatiue, atque directiue se extendit ad illarum praxim, vt etiam de earum natura & quidditate differat.

Igitur dicendum est Theologiam, per se absolutè sumptam, & secundum suam naturam vocari speculatiuam magis,

gis, quam practicam, quia, cum hęc denominationes desumantur in habitu per ordinem ad diuersas materias, speculabilem scilicet, & agibilem, longè plures sunt materiæ in Theologia pertinentes ad speculationem, quam ad praxim; Sicut etiam lumen fidei, quod sequitur Theologia, principaliter respicit Deum vt veritatem in se, quam quoad assequibilitatem practicam eius vt vltimi finis, eo quod plures & principaliores fidei articuli sint de his quę pertinent ad Deum in se.

Obseruandum est tamen nos dixisse Theologiam esse magis speculatiuam, quam practicam, loquendo de ea absolute, & secundum suam naturam, nam si de eadem agamus subiectiuè quoad

nos, & pro vt in nobis existit, maxime que in statu huius vitę, asserendum est è contrario esse practicam magis quam speculatiuam, cum finis proximus nostrę fidei, & consequenter Theologię ex parte subiecti sit salus animarum nostrarum, quam assequimur per meritorias operationes, quę maximè pertinent ad praxim, vt constat ex Epist. 1. B. Petri cap. 1. ijs verbis. *Reportantes finem fidei vestre salutem animarum vestrarum,* & 2. ad Timoth. cap. 3. *Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum &c. Vt perfectus sit homo Dei,* & 1. ad Cor. 8. *Scientia inflat, charitas edificat,* tandem D. Iacob. 4. *Scienti & non facienti peccatum est illi.*

SECTIO TERTIA

De certitudine doctrinę Sacrę comparatiuè ad alios habitus.

CAPVT PRIMVM.

Quod habitus primorum principiorum doctrinę Sacrę sit fides supernaturalis.

VM certitudo in scientijs principaliter proueniat ex primis earum, principijs, primum quod in hac sectione occurrit determinandum, est, nũm ad doctrinam sacram, vt est habitus scientificus, requiratur fides supernaturalis. Supponendum est enim ex 2.2. in tractatu de fide, quod de rebus diuinis, & supernaturalibus possumus habere fidem, non solum infusam & supernaturalem, sed etiam acquisitam & humanam, quia possumus credere rebus diuinis propter aliquod solum motiuum humanum acquisitum, vt contingit in hæretico, qui discredendo aliquem articu-

lum fidei, reliquos articulos fide humana siue acquisita credit, quia non innititur motiuo diuino, prout à Deo proponitur infallibiliter per Ecclesiam, sed pro vt sibi videtur ex spiritu particulari, iudicioque proprio, quod est fallibile, sufficit autem ad fallibilitatem, quod ex aliqua parte, v.g. proponentis, possit esse dubium de certitudine rei propositę. Igitur est difficultas inter Theologos, an sufficiat ad veram Theologiam cognitio mysteriorum, & articulorum fidei, quę sunt principia Theologica, habita per fidem humanam acquisitam, an verò desideretur habita per fidem infusam aut supernaturalem, ita vt illa semel deperdita, amittatur etiam habitus Theologicus.

gicus. Et quidem Gabriel Vasques asserit ad Theologiam, non requiri talem assensum fidei, sed quod sit scientia acquisita ex articulis humana fide creditis.

Sed contraria sententia est longè cōmuniōr & probabiliōr, scilicet doctrinam sacram, pro vt dicit habitum scientificum, qui versatur ex discursu circa cōclusiones deductas ex principijs fidei supponere debere illa credita fide infusa & supernaturali, ita vt nullo modo comparari possint inter se Theologia Catholica, & Theologia Hæretica, etiam in his quæ hæreticus non negat.

Deducitur assertio primo ex D. Augustino lib. 14. de Trinitate cap. 1. vbi loquendo de doctrina sacra, ait esse scientiam qua fides saluberrima gignitur, nutritur, & roboratur. Quælibet enim scientia superior qualis est Theologia, quasi in duas partes diuiditur: altera est qua ex principijs deducit conclusiones: altera est præambula, qua videlicet reflectendo supra sua principia, explicat ea & tueretur per probationes saltem à posteriori, & hoc modo Theologia iuxta mentem D. Augustini loco statim citato habet gignere, nutrire, & roborare fidem, quam vocat D. Augustinus saluberrimam, sed hoc non potest competere fidei humanæ acquisitæ, ergo fides ex qua procedit Theologia & quam defendit, debet esse fides infusa, & supernaturalis, quæ sola saluberrima potest appellari.

Confirmatur hoc argumentum, quia si Theologia solùm inniteretur articulis fidei creditis humana fide, non posset efficaciter, imo neque aptè & congruenter, vt expedit Ecclesiæ nutrire, tueri, & roborare fidem, quod iniuriosum est Theologiæ, & Theologis, vt patet ex dictis sectione prima huius libri cap. 3. Sequela autem probatur, nam etiam hæretici possent adducere humana testimonia, & dicere fide acquisita se aliter assentiri veritatibus fidei, quam assentiantur Catholici, vt igitur Theologia nostra possit efficaciter procedere contra Hæreticos, & erudire Catholicos, neces-

sarium est, quod habeat pro regula saltem mediata diuinam reuelationem fide supernaturali creditam, & ab Ecclesia propositam.

Dices quando fidelis Theologifatur, plerumque non recordatur fidei infusæ, nec elicit actum illius, ergo Theologia fidelium non innititur fidei infusæ, sed acquisitæ solum.

Resp. primo, hoc argumentum esse valde inefficax, nam si quid probat, probat etiam, nec Theologiam inniti fidei humanæ, si quidem potest contingere, quod aliquis non recordetur talis fidei, nec eliciat actum illius in Theologifando.

Secundo Respondetur, quod licet non semper actu credat fidelis fide supernaturali quando Theologifatur, præsuppositiuè tamen, & virtualiter credit, quia ex adhæsiōe & certitudine in ipso manente, & relicta ex rebus per fidem, infusam creditis procedit ad conclusiones, quod sufficit; si quis tamen nec actualiter nec præsuppositiuè fide infusa assentiretur articulis fidei, hoc ipso non procederet Theologicè, quia nec certò, nec infallibiliter, vt statim diceretur.

Deducitur secundo nostra conclusio ex D. Th. 1. parte q. 1. artic. 5. vbi comparans certitudinem doctrinæ sacre cum alijs scientijs dicit, *Quod alie scientie certitudinem habent ex naturali lumine rationis humana quæ potest errare, hæc autem certitudinem habet ex lumine diuina scientia quæ decipi non potest.* Ergo ratio formalis Theologiæ sumitur ex lumine diuino, habente talem certitudinè, quod errare non possit, hoc autem solùm competere potest fidei diuinæ infusæ, non autem acquisitæ, quæ innititur principio, & motiuo fallibili, ergo non potest Theologia in illa fundari, nec procedere ex principijs sola fide humana creditis, sed fide infusa & supernaturali.

Confirmatur, Theologia est verus habitus scientificus, ergo debet esse certus, sed si procederet ex articulis fidei humana fide creditis non haberet

certitudinem, si quidem fides humana est eiusdem rationis cum opinione, & essentialiter est incerta, quia innititur testimonio humano, quod est fallax, nam omnis homo mendax: igitur cum tota certitudo conclusionum desumatur ex principijs, non potest deduci ex principijs incertis, qualia sunt principia fidei humana credita, conclusio aliqua certa qualis requiritur indispenfabilitate ad habitum scientificum, cuiusmodi est Doctrina Sacra, siue Theologia.

Dices Theologiam non esse quomodocunque scientiam, sed subalternatam scientiæ beatæ, ita ut fidem solum requirat pro statu in quo non continuatur suæ subalternanti; ergo fides non deseruit ut præbens principia per se Theologiæ, sed ut supponens illa, sicut etiam in alijs scientijs subalternatis quando non continuantur subalternantibus contingit, ad hoc autem sufficit quæcunque fides, quia sufficit præsupponi quod dentur talia principia, ergo non est necesse ad Theologiam ponere fidem infusam, sed sufficere potest illa fides, quæ præsupponat dari talia principia supernaturalia in superiori scientia beatorum.

Resp. hoc argumentum tangere gratiam illam difficultatem de continuatione scientiæ subalternatæ cum subalternante, quam D. Th. q. 14. de veritate artic. 9. ad 3. requirit dicendo, *quod ille qui habet scientiam subalternatam, non perfecte attingit ad rationem sciendi, nisi in quantum eius cognitio continuatur quodammodo cum cognitione eius, qui habet scientiam subalternantem.* Pro cuius doctrinæ intelligentia notandum est, quod quando aliquis intellectus elicit conclusionem ex præmissis acceptis ab aliqua scientia, vel intellectu superiori, quæ re ipsa sunt certæ, & evidentes illi scientiæ, aut intellectui superiori, quadrupliciter intelligi potest continuari, seu uniri & copulari (quæ omnia dicuntur metaphoricè, & propterea D. Thomas loco citato addidit illam particulam, quodam modo) intellectui & scientiæ superiori; primò per meram suppositio-

nem, id est supponendo præmissas illas esse certas, & evidentes, etiam si ipsi nullo modo, nequidem probabiliter constet de talium præmissarum certitudine aut veritate, quomodo quilibet Philosophus Gentilis qui nullam fidei nostræ veritatum notitiam habet, iudicare posset de conclusione aliqua Theologica, si supponeret principia fidei ex quibus deducitur, esse certa & evidenti alicui intellectui, & hæc continuatio huius intellectus ad intellectum superiorē, non est sufficiens, ad hoc ut respectu intellectus inferioris, illa conclusio possit vocari scientia imo neque opinio absolute: nam re vera hic nihil scit absolute aut opinatur. Secundò potest fieri continuatio ad scientiam vel intellectum superiorem, medio aliquo iudicio, quo intellectus inferior iudicat illas præmissas, ex quibus deducit conclusionem, esse certas, & evidentes, non quidem sibi, sed scientiæ superiori; sed iudicat hoc solum probabiliter, & opinatiuè, seu per fidem humanam: & hunc etiam continuationis modum intendimus nulla ratione sufficere, ut conclusio elicitæ ab intellectu inferiori possit dici verè, & proprie scientia, etiam si præmissæ sint certæ, & evidentes intellectui, aut scientiæ superiori; Ratio est ex dictis quia ad scientiæ proprie dictam, desideratur ad minimū iudicium certum excludens formidinem oppositi, quod non potest contingere, in casu nostro, nam licet illæ præmissæ sint evidentes, & certæ scientiæ superiori, tamen respectu intellectus inferioris non sunt tales, ut supponitur, & quamvis iudicet illas esse certas & evidentes intellectui superiori, id etiam probabiliter solum & opinatiuè iudicat, non potest igitur ex illis inferre certum & indubitatum conclusionis assensum, cū non possit conclusio esse magis vera & certa, quam sint præmissæ, à quibus deducitur in intellectu deducentis: unde in scientia subalternata, Si Musicus v.g. quando infert ex principijs ab Arithmetica sumptis, aliquam conclusionem, solum probabiliter & opinatiuè iudicet illa

illa principia esse vera, nullo modo talis conclusio habebit respectu sui intellectus rationem scientiæ, siue assensus scientifici, cum non sit certa, sed dubia sicuti & præmissæ.

Tertiò potest fieri continuatio intellectus inferioris ad superiorem, per iudicium certum & euidens, quo intellectus inferior, qui elicit conclusionem, certò & euidenter cognoscat illas præmissas esse veras, & euidenter in scientia superiori. Et hæc continuatio sufficit, vt conclusio elicitæ ab intellectu inferiori habeat veram rationem scientiæ; imò sine tali continuatione intellectus, aut scientiæ inferioris ad superiorem, existimant aliqui nullam cognitionem purè naturalem intellectus inferioris posse habere veram rationem scientiæ, cum in re merè naturali, non possit esse iudicium certum & infallibile quale ad habitum scientificum desideratur, sine euidentia aliqua, quam euidentiam tamen diuersimodè explicant. Logici agendo de subalternatione scientiarum.

Quartò tandem & vltimo potest fieri continuatio per iudicium certum, sed nõ euidens, quo intellectus inferior certò cognoscat, & infallibiliter illa principia esse vera, & euidentia scientiæ superiori, licet ipse non habeat talium rerum euidentiam: & hoc peculiariter in fide diuina contingit, sicuti peculiare est illi, esse notitiam certam, & infallibilem, quamuis obscuram, & ineuidentem. Et hæc continuatio intellectus Theologi ad intellectum & scientiam Dei, & beatorum, per certum & indubitatum præmissarum assensum, licet obscurum & ineuidentem indispensabiliter requiritur ad hoc vt Theologia habeat veram & propriam rationem scientiæ.

Quare ad argumentum in forma. Resp. concesso antecedenti, & prima consequentia negando subsumptum, quia ad præsupponendum principia in scientia superiori euidenter nota, non sufficit quæcumque fides, aut credulitas, sed illa requiritur quæ excludat omnem for-

midinem oppositi, vnde quæque proueniat talis exclusio, siue ab experientia, siue à connotatione intellectus, vel scientiæ superioris, siue ab aliquo alio principio. Quod si scientia subalternata taliter præsupponat illa principia, vt æquè facile illa negare, vel affirmare possit, talis non habebit scientiam, sed meram opinionem. Ille autem qui fide supernaturali non præsupponit principia Theologiæ, maximè si sit hæreticus, qui proprio arbitrio ducitur, & quædam principia recipit, & quædam non, & sic est dispositus, vt cætera etiam neget, si ita sibi videatur, taliter est affectus vt principia Theologica æquè negare, vel affirmare possit, vnde talis caret scientia Theologiæ.

Ex dictis facile infertur resolutio illius difficultatis nùm habitus Theologiæ sit diuersus ab habitu fidei infusæ siue supernaturalis; cum enim in omni doctrina, & disciplina discursiua habitus primorum principiorum & habitus conclusionum sint essentialiter, ac realiter diuersi vt docet D. Tho. in 3. distinct. 23. q. 1. art. 4. quæstiuncula 3. ad 3. r. 2. qu. 5. r. art. 2. ad 3. & alibi sæpè dum dicit habitum intellectus, seu primorum principiorum esse aliquo modo à natura, habitum verò scientiæ causari per discursum ex primis principijs vsque ad vltimas conclusiones, cum inquam tales habitus inter se distinguantur, & in doctrina sacra, quatenus est discursiua aut habitus scientificus, siue conclusionum, habitus fidei infusæ, se habeat, vt habitus primorum principiorum valet consequentia quod habitus fidei de qua loquimur, sit alius realiter & essentialiter ab habitu Theologiæ. Quod adhuc probari posset ex diuersa ratione formali vtriusque habitus, & ex hoc quod habitus fidei diuinæ sit habitus supernaturalis & per se infusus, habitus verò Theologiæ sit naturalis & acquisitus, sed de primo iam sufficienter diximus sectione superiori cap. 4. de secundo autem agatur infra.

Supereft solùm vt explicemus quamdam authoritatem D. Tho. in 2. dist. 24.

qu. 2. artic. 4. ad 6. Vbi expressè habet. *Quod non alius est habitus principiorum, & conclusionum quæ eliciuntur ab eis.* Quæuis enim ibi loquatur principaliter de conclusionibus, quæ versantur circa singularia, tamen vniuersaliter loquitur vt patet ex illa particula, *præcipuè*: ergò non bene colligitur ex hoc principio quod habitus Theologiæ & habitus fidei, sint habitus realiter, & essentialiter distincti, sed potius quod sint vnus & idem habitus.

Respondetur conclusionem aliquam dupliciter contineri posse in præmissa, seu principio aliquo; primo formaliter; secundo, virtualiter; formaliter contineri dicitur singulare, in vniuersali, vt pars in suo toto, v. g. in hoc principio vniuersali, *omnis homo est rationalis*, continetur hæc particularis *hic homo*, v. g. *Petrus est rationalis*, & in hoc vniuersali omne totum est maius sua parte, continetur hoc singulare, nempè hoc totum est maius sua parte: Quando verò aliqua conclusio præcisè continetur in suo principio, vt effectus in causa, tunc dicitur contineri solum virtualiter, vt accidit ordinariè in alijs conclusionibus. Dicendum est igitur, quando conclusio formaliter continetur in suo principio, tunc non esse necessarium alium habitum ad assentiendum, principio, & conclusioni, si quidem per eundem habitum intellectus, quo iudico, omne totum esse maius sua parte, iudicare etiam possum hoc totum particulare & determinatum esse maius sua parte, & sic de reliquis, quicquid sit an etiam per alium habitum possum assentiri eidem conclusioni; & hoc præsertim intendit D. Tho. loco citato dum ait, *præcipuè eorum. Quæ sunt circa singularia.* Quia tamen illa particula *præcipuè* non excludit alios casus; ideò dicendum est 2. prima principia complexa, de quibus est sermo, dupliciter considerari posse, primo vt veritates per se, & seorsim elicite, in quibus prædicatum & subiectum dicuntur habere immediatam connexionem; Secundo modò vt per artem syllogisticam

disposita sunt illatiua conclusionum, atque adeo aliquo modo inclusa in conclusionibus, tanquam lumina specificantia, & consequenter obiecta formalia ipsarum: Si primo modo considerentur solum pertinent ad habitum principiorum, & nullo modo ad habitum conclusionis: Si secundo modo, sic spectant ad habitum scientificum, qui elicit actum conclusionis terminatum ad præmissas, vt ad obiectum formale, aut rationem formalem sub qua attingit suas conclusiones; sicuti color, & lumen vt obiectum specificans, dicuntur pertinere ad potentiam visiuam, & actum visionis; quamuis si considerentur vt sunt qualitates quædam productæ, pertineant ad suas causas naturales, à quibus producantur, & præterea quia color non videtur, nisi sub lumine, & eodem actu omnino, siue tale lumen se habeat tamquam ratio sub qua potentia visus, siue tanquam conditio, de quo disputant Philosophi, & parum refert ad nostrum institutum, ideo non pertinet ad aliam potentiam videre colorem, & videre lumen, quia ergo pariter eodem actu elicitur conclusio, & attinguntur præmissæ, vt rationes formales conclusionum, ideo vt sic ad eundem habitum spectat elicere conclusionem, & attingere præmissas modo dicto consideratas; elicere autem illas per se & simpliciter, spectat non ad habitum scientiæ, sed intellectus, vt multis alijs in locis docet S. Doctor.

CAPUT II.

Quanta sit certitudo conclusionis Theologicæ sine definitione Ecclesiæ, vel cum illa.

PRO explicatione difficultatis notandum est primo conclusionem Theologicam posse considerari dupliciter, & vt explicatam præcisè, & vt deductam. Conclusio Theologica, vt explicata præcisè, est illa, quæ supponit quidem discursum Theologicum, sed vt conditionem solum, immediatè autem & per se inni-

innititur reuelationi diuinæ, sicuti sunt v. g. articuli, aut prima principia fidei, supra quæ Theologia reflectit, explicando illa, & ab aduersarijs defendendo. At conclusionem deductam vocamus illam, quæ innititur discursui Theologico tanquam rationi formali, quæ conclusio deducta iterum potest considerari dupliciter, primo vt attingitur præcisè ex solo discursu naturali, secundo vt ultra discursum adiungitur illi etiam definitio Ecclesiæ. V. g. in hoc discursu Theologico, in quo ex duplici natura, in Christo Domino infertur duplex voluntas, hæc veritas complexa, siue propositio quod in Christo sit duplex voluntas potest dupliciter considerari, primo formaliter, vt conclusio est præcisè, secundo veluti materialiter, quatenus præscindendo ab eo, quod inferatur ex illis præmissis, fuit definita ab Ecclesia contra Hæreticos Monothelitas.

Secundò notandum est Conclusionem aliquam Theologicam dupliciter deduci posse, vel ex vna de fide diuina, & altera naturali per consequentiam naturalem, vel secundò ex ambabus de fide.

Tertio notandum est certitudinem, quæ definit D. Th. in 3. dist. 23. quæst. 2. art. 2. q. 3. per firmitatem, seu determinationem intellectus ad vnum, esse in triplici differentia. Prima dicitur obiectiua ex parte rei. Secunda formalis ex parte intellectus. Tertia subiectiua ex parte subiecti. Quibus addunt aliqui quartam quam vocant participatiuam ex parte voluntatis. Certitudo igitur seu firmitas obiectiua est necessitas, seu immutabilitas quædam ex parte obiecti, excludens fallibilitatem, & contingentiam, illud enim obiectum dicitur esse certum & firmum in se, quod habet causas firmas, & infallibiles suæ entitatis, & veritatis, ita vt aliquid sit magis vel minus certum, penes causas maioris, vel minoris infallibilitatis, siue illæ causæ sint ab intrinseco, siue ab extrinseco.

Secunda certitudo, quæ dicitur formalis, consistit in actu intellectus, est-

que firma adhesio ipsius ad suum cognoscibile, qui actus cum tangat obiectum ex vna parte, & ex alia determinet & afficiat subiectum intelligens, dupliciter considerari potest; vt est enim medium seu ratio attingendi obiectum, certitudo actus importat infallibilitatē, & excludit contingentiam, quæ desumitur ab obiecto; pro vt vero subiectum afficit, excludit dubitationem & hæsitationem, quod maximè fit quando certitudo fundatur in euidencia rei, nam euidencia est conformis intellectui, & intra proprios terminos illum determinat, & inhærere facit: sicque tertia certitudo, quam subiectiuam vocauimus, per ordinem ad subiectum, nihil est aliud quàm certitudo in actu secundum aliquas circumstantias, quæ sumuntur ex aliqua maiori proportionem, quam habet cum subiecto in quo reperitur. Quarta vero certitudo quam participatam vocauimus, quæ ex parte voluntatis se tenet, excludit inconstantiam, vel timiditatem, & maximè spectat ad fiduciam, quæ voluntas constanter rem aliquam aggreditur, quò pacto spes diuina est certissima, non certitudine cognitionis de ipso euentu futuro consequendæ beatitudinis, si quidem nullus de hoc certitudinem habere potest extra reuelationem à Deo factam, & tamen de hoc certissimam habet spem quantum ad certitudinem voluntatis practicam, quæ est certitudo constantiæ, vt sine timiditate vel inconstantia aggrediatur quis æternam beatitudinem, non propter virtutem, aut vires proprias, sed propter diuini auxiliij infallibilitatem ex parte Dei. Spes enim respicit ipsum summum bonum fruendum (scilicet Deum, vt arduum, sumendo ly arduum, non solum passiuè pro eo, quod in se est valde excellens, seu superans nostram facultatem, sed etiam actiuè pro eo quod est vincens difficultatem, & arduitatem, quod est Deus vt adiuuans, & auxilians; sicque spes dicitur habere in viatoribus certitudinem securitatis ex parte auxiliij diuini, non certitudinem euentus futuri ex parte subiecti

biei sperantis, vt fufius explicat Theologi 22. in materia de spe. his fuppo-
fitis.

Dicendum est primò conclusiones Theologicas deductas, vel ex ambabus præmissis de fide diuina, vel ex vna de fide diuina & altera naturali per euiden-
tem consequentiam, non esse tantæ certitudinis formalis, atque propositiones ab Ecclesia immediatè definitæ. Hæc conclusio est communis inter Theologos aduersus Ludouicum Molinam 1. parte, quæst. 1. art. 2. d. 1. & Gabrielem Vasques ibidem disput. 5. cap. 3. tacite approbantē, quod demonstratio Theologica, perinde se habet ipsi Theologo demonstranti, sicut Concilium, cum de fide aliquid esse declarat, se habet toti Ecclesiæ. Solum est differentia, quod Concilium id, quod definit, omnibus proponit credendum, ita vt omnes credere teneantur. Ratio verò Theologica illis solum proponit, quibus est euidens consequentia ex articulis fidei. Verum ista sententia si illæ dictiones, perinde & non secus, ita accipiantur, vt denotent omnimodam æqualitatem, nõ verò proportionalem solum conuenientiam, est omnino falsa, & sequentibus rationibus efficaciter impugnari potest.

Nam certitudo quæ habetur solum per consequentiam & discursum ex articulis fidei, secundum hoc semper est inferior certitudine ipsa immediata fidei, tum quia participata est à principijs fidei, & sic minor illa tanquam quid participatum: tum etiam quia discursus ipse innititur regulis syllogisticis, de quibus solo naturali lumine certificamur, vnde certitudo pendens à tali discursu aliquid minus habere debet quàm certitudo immediata fidei, vt per se patet: At certitudo conclusionis Theologicæ vt deductæ præcisè, comparatæ ad certitudinem propositionis immediatè ab Ecclesia definitæ, se habet solum sicut certitudo, quæ habetur per consequentiam & discursum ex articulis fidei, certitudo verò propositionis definitæ ab Ecclesia, tanquam certitudo im-

mediata fidei, ergò certitudo conclusionis demonstratæ in Theologia est inferior certitudini propositionis ab Ecclesia definitæ; atque adeo conclusiones Theologicæ præcisè deductæ non sunt de fide.

Minor in qua est difficultas Probatur præsupponendo breuiter duo ex his, quæ libro tertio fufius à nobis explicabuntur circa authoritatem Ecclesiæ: Primum esse in Ecclesia authoritatem infallibilem ex speciali assistentia Spiritus sancti, ad declarandas, & definiendas res fidei, quæ antea definitæ non erant. Secundum est Ecclesiam vel posse definire veritates ipsas, quæ antè per discursum, & euiden-tem consequentiã inferebantur, vel posse solum approbare, & acceptare aliquam consequentiã, seu discursum tanquam legitimum, ac rebus fidei conformiorem, & tunc Ecclesia non procedit definitiuè, nec declarat rem aliquam esse de fide, sed approbat solum, id quod in tali materia à Theologis discurretur, vel tanquam probabilius acceptat. Igitur quando dicimus in minori quod propositio definita ab Ecclesia sit certa certitudine immediata fidei, ita vt fideles omnes per habitum fidei immediatè assentiantur eiusmodi propositionibus, debet intelligi in illo casu quo Ecclesia definitiuè procedit ad declarandas res fidei. Sicque intellecta Minor colligitur manifestè ex D. Thom. 2. 2. q. 5. art. 3. vbi hæc habet: *Formale obiectum fidei est veritas prima secundum quod manifestatur in scripturis sacris, & doctrina Ecclesiæ, quæ procedit ex veritate prima: vnde quicumque non inhaeret, sicut infallibili & diuina regule, doctrinæ Ecclesiæ, ille non habet habitum fidei &c.* Igitur ex D. Thom. obiectum immediatum, circa quod versatur habitus fidei, est omnis veritas reuelata à Deo in scripturis sacris, & in doctrina Ecclesiæ, atque adeo omnis propositio immediatè definita ab Ecclesia pertinere debet immediatè ad habitum fidei.

Deinde probatur ratione eadem.

Minor, quia veritates ab Ecclesia definitæ tanquam de fide proponuntur omnibus vt credantur, ita vt qui illas negarent, essent hæretici directè & formaliter, vt cõstat ex Concilio Constant. post sess. 45. in condemnatione articulorum Ioãnis Hus, & ex definitione Leonis X. contra Lutherum art. 28. Ergo tales veritates immediatè sunt de fide. Consequentia est manifesta, cum enim hæresis sit error pertinax circa ea quæ sunt de fide diuina, sequitur apertè, quod si negantes propositiones ab Ecclesia definitas sunt formaliter hæretici, sequitur inquam, quod huiusmodi propositiones sint immediatè de fide diuina.

Confirmatur, illæ propositiones definitæ proponuntur omnibus, & omnes fideles illis assentiuntur: sed non est signabile aliud lumen in omnibus, per quod assentiantur immediatè illis propositionibus, præter lumen fidei, ergo pertinent ad fidem, & oppositæ ad hæresim.

Obijcies contra dicta, illud solum pertinere ad fidem immediatè quod est reuelatum à Deo, sed propositiones de quibus loquimur, non sunt immediatè reuelatæ à Deo, sed solum ab Ecclesia declaratæ deducendo illas per discursum, ergo non attinguntur immediatè per fidem, sed mediatè solum, vt conclusiones Theologicæ.

Resp. ad hoc argumentum concedendo Maiorem, verum est enim nihil immediatè pertinere ad fidem, nec Ecclesiam vnquam proponere aliquid tanquam tale, quin sit immediatè reuelatū à Deo vel explicitè vel implicitè. Sed neganda est minor, propositiones videlicet ab Ecclesia definitas, vt pertinètes ad fidem, non esse immediatè reuelatas à Deo. Nam quamuis in definitionibus Ecclesiæ prærequiratur Theologici discursus, & disputationes diligentissimæ, quæ per multas cõsequencias & illationes fiunt, sicut Apostoli ad definiendū legalia non esse obseruanda magnâ conquisitionem, seu disputationem fecerūt actuum 15. tamen cum venitur ad defi-

initionem, discursus ipse, & disputatio humano modo facta, non est ratio definiendi, & credendi, nec ponitur in decreto definitionis, quia sic disputatum est, sed quia visum est Spiritui sancto, qui illam veritatem primo dixit, & postea manifestauit immediatè contineri in scriptura, vel traditione, non per nouam reuelationem, sed per nouam manifestationem reuelationis antea factæ, ad quod habet Ecclesia assistentiam infallibilem Spiritus sancti: vnde fideles, quando assentiuntur illi veritati, vt definitæ ab Ecclesia, non assentiuntur ex vi discursus, aut disputationis Theologicæ, sed ex ipso testimonio diuino, quia sic visum est Spiritui sancto, & Ecclesiæ proponenti, cuius Authoritate veritas immediatè reuelata transit ab occulta ad manifestam quo ad nos. Possunt tamen etiam fideles discursum illum formare, quo primo deducta est illa veritas, modo Theologico, & tunc non assentiuntur illi vt definitæ, sed vt illatæ Theologicè.

Vndè colligendum est primò quod circa aliquem articulum fidei, possunt esse duo assensus, vnus assensus fidei, quatenus nititur immediatè diuinæ authoritati reuelanti, & Ecclesiæ proponenti, & vt sic formaliter pertinet ad fidem, quatenus verò nititur diuinæ reuelationi mediatè, vt sic, est formaliter conclusio Theologica, & materialiter articulus, aut principium fidei. Et ita, licet loquendo de certitudine obiectiua, seu materiali, tanta possit esse certitudo alicuius conclusionis Theologicæ, quanta articuli fidei, aut alicuius propositionis ab Ecclesia definitæ, si quidem potest contingere vt aliqua cõclusio Theologica sit alias articulus fidei, tamen loquendo de certitudine formali, conclusio Theologica purè deducta nunquam potest pertinere ad certitudinem articuli fidei, siue propositionis ab Ecclesia definitæ, dixi, conclusio Theologica purè deducta, nam de conclusione simpliciter explicata, est alia ratio, vt videbimus infra.

Colligendum est secundò, quod in veritatibus fidei potest aliquid contineri virtualiter dupliciter. Vno modò virtualiter illatiuè tantum, & hoc pertinet ad Theologiam, quæ habet pro obiecto illata ex veritatibus fidei, seu quod idem est, virtualiter, & mediatè reuelata. Alio modo virtualiter implicitè, id est quæ in re reuelata sunt, & intenta à Spiritu Sancto, sed nobis occulta, & hæc potest definire, & declarare Ecclesia, tanquam ad fidem immediatè pertinentia ex speciali instinctu, & assistentia Spiritus sancti, qui instinctus est quid imperfectum in genere prophetiæ, quatenus à Spiritu Sancto mens aut lingua Ecclesiæ ita mouetur, vt non semper illuminetur ad intelligendum id ad quod mouetur, vt docet D. Th. in Ioann. cap. 9. lect. 7. & 2. 2. q. 173. art. 4.

Dicendum est secundo propositiones ab Ecclesia definitas, modo superiori conclusione explicato, posse esse principia in Theologicis discursibus. Hæc assertio per euentem consequentiam deducitur ex præcedenti, nam si definitiones Ecclesiæ circa res fidei sunt immediatè de fide, manifestè patet quod sunt principia scientiæ Theologicæ, quæ habet pro habitu primorum principiorum fidem infusam, aut supernaturalem. Vnde non est quod amplius in hoc probando immoremur, suppositis dictis in hoc, & superiori capite.

Dicendum est tertio, Theologum fidelem non assentiri, propositionibus in Theologia demonstratis, antequam ab Ecclesia definiantur, per habitum fidei formaliter & immediatè, sed per aliud lumen inferius, & illi subordinatum, per habitum scilicet, & assensum Theologicum. Ista conclusio sequitur pariter ex dictis, si quidem assensus, qui habetur per consequentiam, & discursum non est immediatè assensus fidei, nam fides nulli humano discursui innitur, sed testimonio Spiritus Sancti, & non, quia sic nobis sequi videtur, sed quia sic visum est Spiritui Sancto, vt dicitur act. 15. At assensus Theologicus, est assensus

qui innitur discursui, & consequentiæ, quia sic nobis videtur, ergo non potest elici formaliter & immediatè ab habitu fidei, sed ab aliquo alio illi subordinato, & ex illo deducto, quem habitum Theologicum appellamus.

Obijcies quarto si quis negaret conclusiones Theologicas, re verà esset hæreticus, ergò signum est manifestum, quod Theologus fidelis assentitur conclusionibus suis per habitum fidei.

Resp. ad hoc argumentum, dupliciter contingere posse, quod aliquis neget prædictas conclusiones; primò quia existimat illas non sequi ex illis præmissis, non enim cuiuslibet facile apparet, quid implicitè continetur in præmissis, sicut continentur conclusiones, vnde in his diuersæ opiniones sustinentur, & in hoc casu negans conclusiones Theologicas, non erit hæreticus, donec interposita autoritate Ecclesiæ contrarium determinantis, ipse resistat, & neget talem autoritatem, sic enim erit formaliter hæreticus. Secundo potest contingere, vt aliquis neget conclusionem Theologicam, etiam si concedat illam euidenter sequi ex illis præmissis de fide, & in hoc casu, illa negatio adhuc non pertinet immediatè ad hæresim, sed est solummodo error, seu propositio erronea, mediatè tamen vehemens suspicio est, quod ille sit hæreticus, maximè si neget conclusionem in syllogismo constante ex duabus præmissis de fide, vt potè negans aliquam ex eiusmodi præmissis, cum falsum non possit sequi nisi ex falso, nec præsumatur quis negare id quod est euidenter sibi, sed id quod est fidei, & sic contra illum, vt taliter suspectum, posset Ecclesia procedere.

Dicendum est quartò conclusionem Theologicam, vt explicatam, esse de fide. Hæc conclusio est communis inter Theologos, patetque ex ipsa differentia inter conclusionem Theologicam, vt deductam, & vt explicatam, superius assignata; quod conclusio Theologica, vt explicata, non innitur discursui tanquam rationi formali assentiendi, sicut

conclusio deducta, sed tantum illum, prærequirit tanquam conditionem applicantem, & explicantem, & ideo non impedit quominus assensus huiusmodi conclusionis sit immediatè de fide, & ipsa conclusio sit aliquando principium, immediatum indemonstrabile, quia tales discursus explicatiui non procedunt per causam, sed solum continent explanationem terminorum, suntque discursus in actu signato, & non in actu exercito, sicut quando dicitur, quod Deus dixit, est de fide diuina, sed Deus dixit Christum resurrexisse, ad cælos ascendisse, &c. ergo resurrectio Christi, vel ascensio Christi est vera, vel de fide diuina, & sic de alijs; tales discursus solum explicant in actu signato, id quod ipsa certitudo fidei in actu exercito facit, sed de his consulendi sunt Theologi 22. in materia de fide, ubi explicant quomodo generetur in nobis per huiusmodi syllogismos, aut discursus fides diuina & supernaturalis, superest solum, vt aliquas assignemus regulas ad iudicandum, quænam explicatio sit sufficiens, quænam verò non ad hoc vt aliqua propositio sic explicata dicatur esse propositio de fide, vel non.

Primò quando præmissa, seu propositio naturalis coassumpta cum propositione fidei in aliquo syllogismo, distinctè explicat per definitionem subiectum, quod continetur confusè in propositione de fide, tunc propositio seu conclusio sic explicata dicitur esse de fide; vt cum illi propositioni *Filius Dei est homo*, accedit propositio ista, *homo est animal rationale*, & inferitur *ergo filius Dei, est animal rationale*; aut cum dicitur, *omnis homo est animal rationale*, aut *constat ex anima & corpore*, *Christus est homo*, ergo *Christus est animal rationale, vel constat anima, & corpore*.

Secundò propositio, seu conclusio vt explicata, est de fide quotiescumque in ipsa prædicantur de subiecto, prædicata aliqua superiora, quibus essentialiter subordinatur medium aliquod secundum fidem subiecto conueniens,

vt in hoc syllogismo, *omnis homo est substantia, vel viuens, Christus est homo, ergo Christus est substantia, vel viuens*; ubi rationes substantiæ, & viuents sunt rationes essentialiter superiores ad hominem, qui in hoc syllogismo est medius terminus, & secundum fidem prædicatur de subiecto, nimirum de Christo.

Tertiò conclusio vt explicata pertinet ad fidem, quando terminus alicuius correlatiui explicatur, vt si hæc propositioni de fide, *Verbum in diuinis est filius*, coassumatur altera naturalis, *ex patre aliquis filius dicitur, vel ad patrem dicit ordinem*, & inferatur *ergo etiam in diuinis est pater*.

Quartò conclusiones Theologicæ vt explicatæ per præmissam naturalem sūt de fide, quando talis præmissa explicat aliquod materiale, aut particulare, quod continetur sub formali & vniuersali termino propositionis de Fide: vt cum illis propositionibus *Christus pro omnibus hominibus mortuus est*, vel, *omnis homo, est à Christo redemptus*, adiunguntur naturales propositiones *Paulus est homo*, *Petrus est homo*, & postea inferitur *ergo Christus est mortuus pro Petro, & Paulo*, vel, *Petrus & Paulus sūt à Christo redempti*.

Quintò conclusiones vt explicatæ dicuntur esse de fide; quando præmissa naturalis ad earum explanationem assumpta, formaliter aliquid explicat, quod implicitè & virtualiter continetur in propositione de fide, ita vt præmissa naturalis addat aliquid supra medium terminum tanquam effectum, aut proprietatem. At cum eiusmodi effectus, seu proprietates additæ, sint in duplici differentia, aliquæ enim sunt inimpedibiles, & ita necessario adduntur, vt oppositum implicet contradictionem, sicut cum illi propositioni *Filius Dei, vel Christus est homo*, additur illa, *omnis homo habet potentiam intellectiuam, & volitiuam*; aliæ vero sunt impedibiles, quia licet dicant necessariam connexionem, regularitèr quidem inseparabilem, nihilominus separari possunt per diuinam potentiam, vt cum eidem propositioni

Filius

Filius Dei, vel Christus est homo, additur illa *omnis homo habet quattuor humores, vel eget cibo, & potu ad nutrimentum, &c.* est difficultas inter Theologos cuiusnā effectus, aut proprietatis additio sufficiat, vt conclusio per eam explicata dicatur esse de fide; aliqui respondent sufficere, quod vno, vel alio modo fiat, & ita secundum ipsos, inter eas propositiones quæ sufficienter aliquam propositionem explicant vt tenendam de fide, enumeranda est ea, quæ explicat formaliter, quod continebatur virtualiter in propositione de fide, ita vt præmissa naturalis addat aliquid supra mediam terminum, tanquam effectum, siue impedibilem, siue inimpedibilem, supra causam vel realem, vel virtualem. Ita Albertinus.

Verum alij dicunt hoc non sufficere, sed requiri quod talis explicatio fiat, addendo medio termino aliquem effectum, seu proprietatem inseparabilem, quia connexio quæ est inter effectum, aut proprietatem separabilem, & eius principium, non est talis necessitatis, quæ sufficiat ad credendum, quod si reuelatum est principium alicui competere, etiam sit reuelatum proprietatem conuenire, cum possit eam Deus à suo fonte separare, vel impedire ne fluat, ita exigente aliqua rerum conditione nobis ignota, vnde apud illos Doctores, conclusiones explicatæ per eiusmodi propositiones præcisè non sunt de fide, nisi accedat definitio Ecclesiæ.

Sextò in propositione naturali coassumptà cum propositione de fide ad explicandam aliquam conclusionem; vt talis conclusio per illas explicata dicatur esse de fide, non requiritur secundū aliquos in propositione naturali necessitas naturalis, seu quod idem est certitudo tanta, vt non possit ei subesse falsum, sed in aliquo casu potest sufficere moralis, vt in his argumentis, *omnis homo legitime, & canonicè electus ad Thronum Petri, est Summus Pontifex, sed Alexander VII. sub cuius felici pontificatu hæc scribo, fuit legitima, & canonicè electio*

promotus ad Thronum Petri, ergo Alexander VII. est summus pontifex, similiter, omne Concilium legitime congregatū, & à summo pontifice confirmatum est infallibilis autoritatis in fide, sed Concilium Nicenum v.g. aut Tridentinum sunt Concilia legitime congregata, & autoritate summorum pontificum firmata, ergo sunt infallibilis veritatis; vbi conclusiones explicatæ, quod Alexander VII. sit summus pontifex, Concilium Nicenū, aut Tridentinum sint infallibilis autoritatis, sunt propositiones de fide, & tamen in sui explicatione depēdent, à propositionibus solū moraliter certis, quia quod huius hominis nempe Alexandri Septimi electio fuerit canonica, & huius Concilij congregatio fuerit legitima, videtur humano solum inniti testimonio, quia id testantur Historici v. g. &c. Nullum enim videtur esse inconueniens, quod ad conclusionem vt explicatam, de fide, sufficiat propositio explicans moraliter solum certa, cum talis propositio concurrat etiam solum ad conclusionem explicatam, vt conditio applicans obiectum, & non vt influens certitudinem in conclusionem, vt dicitur in fine huius capituli. Nomine autem certitudinis moralis, solet illa intelligi, quæ excludit simpliciter omnem dubitationem, & formidinem, & fermè intellectum non proteruentem conuincit, v. g. quod sint Antipodes, quamuis non excludat omnem causam rationabilem dubitandi.

Nihilominus alij Doctores contendunt, præmissam naturalem, vel moralem subsumptam propositioni fidei debere esse ita necessariam, & certam, vt illi non possit subesse falsum, ad hoc vt conclusio per illam explicata dicatur pertinere ad fidem. Alias omnes iste conclusiones, *Petrus est rite baptizatus, iste puer est in gratia, corpus Dominicum est sub hac hostia, hic homo est in gratia, & aliæ plures eiusmodi essent propositiones de fide; syllogisando sic quouis cumque adhibetur alicui materia & forma sacramenti baptismi, cum debita intentione;*

toties aliquis dicitur ritè baptizatus; sed Petro v. g. fuit ita factum, ergo Petrus est ritè baptizatus; rursus omnis ritè baptizatus est in gratia, iste puer, signato Petro, vel alio, est ritè baptizatus, ergo iste puer est in gratia; tertio, ad hoc ut corpus Dominicum dicatur esse sub hostia aliqua, nihil aliud requiritur nisi quod sit ritè consecrata, sed hæc hostia, v. g. consecrata à summo Pontifice est ritè consecrata, ergo corpus Dominicum est sub hac hostia. Ultimo, omnis contritus est in gratia, hic homo est contritus, ergo hic homo est in gratia; in omnibus enim argumentis iam factis, propositioni de fide, subsumitur alia, quæ potest esse certa moraliter. Cum igitur conclusiones sic explicatæ non sint de fide, signum est manifestum non sufficere certitudinem moralem præcisè, ad hoc ut conclusio per illam explicata dicatur esse de fide, sed hoc aliud prouenire debere. Per quod facile responderetur ad argumenta pro primæ sententiæ facta, propositio enim illa quod Concilium Nicænum, aut Tridentinum fuerit legitimè congregatum, non solum habetur ex testificatione humana moraliter certa, sed ex testificatione Ecclesiæ illa recipientis, vnde non est mirum si conclusio per illam explicata sit de fide, nimirum quod sint infallibilis auctoritatis.

Similiter supposito quod hæc propositio sit de fide, quod hic numero homo, Alexander v. g. VII. sit summus Pontifex, saltem per se secundò, ut lib. 3. declarabitur; dico quod propositio illa per quam explicatur non est propositio purè contingens, aut solam certitudinè moralem habens. Quamuis enim sit propositio contingens, quod eius electio fuerit canonica, absolutè, & secundum se; tamen in ordine ad diuinam prouidentiam, quamdam necessitatem induit ex suppositione, quæ à posteriori colligitur, ex eo quod ut talis receptus sit, & habitus ab Ecclesia, hinc enim sequitur electionem illam canonicam fuisse, ac legitimam, ut infra lib. 3. sect. 4. Deo dante explicabitur.

Vel secundò potest dici, quod quotiescumque, vniuersalis aliqua propositio est de fide, singulares etiam spectant ad fidem, quando illa vniuersalis propter particulares reuelatur, ut cum reuelatur, quod omnis homo sit à Christo redemptus, talis reuelatio est propter has singulares, Petrus est redemptus, Paulus est redemptus, Ioannes est redemptus, & sic de cæteris. Et sic cum hæc propositio vniuersalis, omnis homo legitimè electus ad Thronum Petri, est summus Pontifex, primario reuelata esse videatur propter particulares contingentes, nec enim ob alium finem reuelata est, nisi ut hic, vel ille Pontifex pro legitimo habeatur, & ita certi fiant fideles, de regula fidei indiuidua & signata, qualis est autoritas huius summi Pontificis definientis; quæcumque propositio vel naturalis, vel moralis tali propositioni vniuersali de fide subsumatur, semper conclusio explicata erit de fide. Quæ tamen doctrina non currit pro conclusionibus in secunda sententia allatis, quia quando reuelata est vniuersalis illa propositio, omnis contritus, aut omnis ritè baptizatus est in gratia, & sic de alijs, non est reuelata propter particulares contingentes, non enim primario, & propter hunc finem reuelata est, ut ego credam me, aut alium esse in gratia, sed ut absolutè credatur quod omnis contritus, aut omnis ritè baptizatus sit in gratia, & ita conclusiones per illas propositiones particulares explicatæ non videntur posse habere maiorem certitudinem, quam habeant propositiones naturales; si quidem non participant suam certitudinem immediatè ab illa propositione vniuersali fidei, sed solum mediante propositione naturali.

Itaque concurrentibus supra assignatis regulis conclusio explicata semper erit propositio de fide, secundum communem Theologorum sententiam, cui minimè aduersantur alij doctores existimantes esse conclusionem Theologicam, loquuntur enim solum de ea pro ut deducta,

ducta, & veluti in genere causæ efficien-
tis ad præmissas ordinata, enim verò
sicut in scientijs naturalibus præmissæ
dupliciter intelligi possunt esse causa
conclusionum. Vno modo quasi in ge-
nere causæ materialis, in quantum ter-
mini qui sunt materia præmissarum, sunt
etiam materia conclusionis, licet non vt
stant sub forma præmissarum. Altero
modo in genere causæ efficientis, id est
secundum quod sub tali forma existunt,
habentque virtutem conclusionum illa-
tiuam. Ita & in sacra doctrina se habet
vt explicuimus suprâ. Si considerentur
ergo præmissæ Theologicæ, vt sub tali
forma existunt, comparanturque ad con-
clusiones vt principium, & causa effe-
ctiua earum, sic tales conclusiones non
sunt de fide, sed habitu Theologico illis
assentimur, at si considerentur veluti in
genere causæ materialis, tunc conclusio-
nes ex illis elicite concurrentibus regu-
lis iam dictis pertinent ad fidem, dicun-
turque explicatæ; ratio est, quia discursus
ille naturalis, qui tunc interuenit non
se habet, vt ratio formalis assentiendi
influens certitudinem in conclusionem,
sed solum, quæ in præmissis cum medio
connecebantur, maior, scilicet & mi-
nor extremas, sine medio termino ad
inuicem coniunguntur in cõclusionem, ita
vt naturalis discursus, qui talem conne-
xionem facit apparere, solummodò se
habeat vt conditio merè extrinseca, qua-
lis est v. g. approximatio respectu com-
bustibilis, vt conclusio non sit deducta,
sed potius explicata, & sic facta dedu-
ctione, & explicatione per discursum,
intellectus spreto priori assensu qui ni-
tebatur deductione, aduertit conclusio-
nem niti firmiori motiuo quam discursu,
nempe diuina autoritate propter quam
elicit assensum supernaturalem.

C A P V T III.

*Quod Sacra doctrina certitudine superet
quemlibet alium habitum intellectu-
alem purè naturalem.*

PRo intelligentia difficultatis i. reco-
lenda est diuisio superiori capite
allata, certitudinis in formalem, obie-
ctiuam & subiectiuam, quam diuisionem
explicant alij per *certitudinem secundum
se, & quo ad nos*; ita vt nomine certitu-
dinis *secundum se* intelligatur illa, quæ
se tenet ex parte actus, seu assensus, seu
ex parte cognitionis aut intellectationis,
quia scilicet attenda natura actus, ex suo
obiecto formali, est talis actus, vt non
solum non admittat actualem formidin-
em, sed nec etiam potentialè, sic enim
perfectè & absolutè determinat intelle-
ctum ad vnum tantum. At nomine cer-
titudinis *quo ad nos*, intelligitur illa quæ
se tenet ex parte operantis, seu ex parte
intelligentis, alicui actui firmiter, & sta-
biliter adhærentis; quæ firma adhæsi-
o ex duplici causa potest originem habe-
re, vel ab intrinseco, nempe ex ipsa na-
tura, & vi luminis intellectualis creati,
quod, posito aliquo obiecto sibi pro-
portionato & connaturali, per se cogno-
scibili certò, & euidenter, necessitatur
ad eius assensum, si nullum adsit impe-
dimentum; vel ab extrinseco, nempe ex
imperio voluntatis, aliquando quidem
cum virtute, videlicet cum aliqua ra-
tionabilis causa occurrit, cur voluntas,
in rebus citra euidenciam, & in quibus
potest intellectus moueri, & determina-
ri per voluntatem, possit hoc modo in-
clinare intellectum ad talem actum eli-
ciendum, & non aliū, siue quo ad exer-
citiū, siue etiam quo ad speciem actus,
& hoc semper, & firmiter; sicut contin-
git in actu fidei diuinæ, vnde dicitur in-
tellectus captiuari in obsequium ipsius;
aliquando verò cum vitio, quandò sci-
licet nulla est rationabilis causa id fa-
ciendi, & tunc talis firmitas dicitur per-
tinacia, vt accidit in hæretico suis opi-
nioni-

nionibus pertinaciter adhaerente.

Secundò notandum est, quando dicitur doctrinam sacram superare certitudine quemcumque alium habitum intellectualem purè naturalem non esse sermonem de perfectione propriè intensua certitudinis, quæ sumitur à pluralitate graduum in actu cognitionis, sic enim plerumque potest contingere, vt actus scientiæ, sit ipsamet fide certior siue maiori certitudinis intensione perfectior, sicut, si quis eliceret actum scientiæ intensum vt sex, & actum fidei vt vnum, maior esset proculdubio certitudo intensiue in actu illo scientiæ in sua specie, quàm in actu fidei in sua; sed loquimur tantum de certitudine specifica & essentiali cuiuscumque actus, quæ non desumitur à pluralitate graduum intensiuorum, sed ex ipsa essentiali differentia, & modo tendendi actus in suum obiectum materiale & formale, ita vt sensus sit, quod assensus Theologicus maiori certitudine, & infallibilitate tendat in suum obiectum, quàm actus cuiuscumque naturalis cognitionis in suum; & hoc ex ipsa essentiali, & natura, seu quidditate talium actuum, quamuis enim certitudo, & infallibilitas perfecta, seu metaphysica, de qua modo loquimur, consistat aliquo modo in indiuisibili ratione negationis fallibilitatis, quam includit, tamen quia talis certitudo non est pura negatio, sed aliquid posituum, connotans solum in obliquo negationem, hinc est vt reipsa, possit esse maior, & minor non solum quo ad gradus intensiõis, sed etiam quoad essentialia differentias perfectiores, & perfectiores, suppositas à prædicta negatione. His breuiter prænotatis.

Dicendum est primò doctrinam sacram in conclusionibus scientificis, quas resoluit in principia reuelata esse certior, ex parte suæ rationis formalis, seu certitudine se tenente ex parte actus, aut assensus, quacumque alia cognitione naturali, etiam primorum principiorum. Hæc assertio est communis inter Theologos, videturque colligi ex scriptura.

2. Petri i. *Hanc vocem nos audiimus &c. Habemus firmiorem propheticum sermonem &c.* Vbi assensus fidei, quo creditur prophætis, dicitur esse firmior, siue certior ipsa naturali euidencia vocis, quam audiuit. Et ad Rom. 4. vbi cum dicitur, de Abraham. *Quod in spem contra spem credidisset, nec considerauit corpus suum emortuum*, manifestè ostenditur, fidem ei contulisse maiorem certitudinem, quam illi tribueret naturalis euidencia, de sua & vxoris Saræ impotentia ad generandum.

Ex his igitur autoritatibus & similibus deduci potest ratio fundamentalis nostræ conclusionis. Nam assensus fidei diuinæ, qui sunt veluti prima principia in Theologia, secundum se, & ratione sui esse, certiores sunt quibuscumque alijs assensibus intellectualibus, etiam primorum principiorum, ergo etiam assensus conclusionum Theologicarum, quæ per euidentem consequentiam deducuntur ex illis, sunt certiores quibuscumque alijs assensibus intellectualibus, pro vt certitudo dicit firmitatem assensus, ex parte actus, seu ipsius assensus. Consequentia patet, quia vt aliquis assensus sit certus, sufficit quod eius certitudo sit euidenter & certò deducta ex principijs certis, ergo vt sit certior, sufficit quod per eandem euidentem consequentiã sit deducta ex principijs certioribus, si quidè præmissæ naturaliter determinant, & quantum possunt ad assensum conclusionis, quare si præmissæ sunt certiores, & conclusio erit certior per se loquendo, certitudo enim conclusionis tota oritur ex certitudine præmissarum vt habet D. Tho. q. i. de veritate, art. i. ad 13. & 17.

Quod autem assensus fidei diuinæ sint certiores secundum se, seu quo ad certitudinem perfectiores omnibus alijs assensibus iam probauimus autoritatibus Sacræ Scripturæ, potestque adhuc sequenti ratione efficaciter confirmari: Nam ille habitus secundum se est certior omni alio, qui innititur rationi, & causæ formali infallibili: talis autem est

est habitus fidei, comparatiuè ad omnes habitus naturales creatos, nam tota firmitas, & certitudo habitus aut actus naturalis, vltimatè innititur ipsi virtuti, & perfectioni luminis naturalis, in tantum enim intellectus certò iudicat aliqua obiecta esse vera, in quantum ex se habet proportionem ad veritatem illorum, at vero in habitu, aut assensu fidei longè perfectiori modo se habet intellectus, iudicat enim res fidei esse veras non innixus suo naturali lumini (quãuis tale lumè nõ excludatur, sed gratiæ subseruiat) sed lumini diuinæ sapientiæ, ad quam relationem, & connexionem habent res fidei media reuelatione diuina, illis enim assentitur propter diuinam autoritatem, aut testimonium diuinum per se creditum.

Confirmatur hoc argumentum, ille habitus, aut assensus propriè loquendo, pro certiori debet haberi, qui minus potest falsificari, firmitas enim in definitione certitudinis posita maximè significat impossibilitatem falsificandi assensum, at assensus fidei, similiter, & assensus Theologicus ex principijs reuelatis per euidentem consequentiam deductus, minus possunt falsificari; cū enim assensum falsificari nõ posse, proueniat ex obiecto, & causis veritatis eius, ille assensus propriè loquendo minus falsificari potest, qui fertur in obiecta habètia infallibiliores causas veritatis, propter quas illis assentimur cuiusmodi sunt tam assensus fidei, quam assensus Theologicus, quorū primus authoritati diuinæ immediatè, & formalitèr reuelanti innititur. Secūdus verò mediatè & virtualiter, vnde ex hac parte non solum fides, sed etiam Theologia cuius resolutio fit in principia supernaturalia, necessariò excedit totum genus & ordinem naturalis certitudinis, etiam quo ad habitus principiorum, quia hæc principia innituntur certitudini inferioris ordinis, scilicet naturali, quæ minor est certitudine diuina per reuelationem diuinam habita, & ideo certitudo principiorum naturalium corrigi potest, & certificari per diuinam reuelationem, tam quo ad vniuersalitatem, quam quo ad

causam, vnde accipitur eorum certitudo, scilicet quantum ad inductiorem sensuū, quia vt iam diximus reuelatio accipitur à lumine diuinæ sapientiæ, quæ est vniuersalior, certior & infallibilior omnibus, quare licet non transfundat in fidem & Theologiam euidètiã, quia sub obscuritate attingitur, transfundit tamen certitudinem essentialiter longè maiorem, & perfectiorè quauis certitudine naturali.

Obijcies 1. Theologia procedit aliquando ex vna præmissa de fide, & altera naturali, vt in hoc syllogismo omnis homo est discursiuus, Christus est homo ergò Christus est discursiuus, at in hoc syllogismo conclusio, quãtumuis Theologica, non est certior maiori pertinente ad scientiam naturalem, quoniam qui resiliet ab assensu maioris, resiliet etiã ab assensu conclusionis, ergò Theologia saltem vniuersaliter loquendo, & quo ad omnes suas partes, non superat certitudine ceteros habitus naturales, quorum aliquando mutuatur principia in probandis suis conclusionibus.

Confirmatur hoc argumentum, nam certitudo Theologiæ, vt dicitur sequenti sectione, solum est naturalis ordinis formaliter loquendo, nostroque discursu acquisita, & comparata; ergò licet in ipsis principijs considerata maiorem habeat certitudinem, quam quicumque habitus naturalis, tamen in ipso lumine Theologico potest deficere, sicut aliæ scientiæ naturales, quod sufficit vt eius certitudo, non dicatur maior certitudine naturali aliarum scientiarum.

Resp. ad argumentum negando minorem, nempe quod certitudo conclusionis Theologiæ, non sit maior omnibus scientijs naturalibus; cum procedit ex altera præmissa naturali, quia licet præmissa naturalis concurrat ad conclusionem inferendam, non influit tamen ex æquo cum præmissa de fide, nec sistit in ea vltima resolutio, sed vltèrius resoluitur, & fit dependens à præmissa de fide, & eleuatur ab illa saltem extrinsecè, quatenus eius veritas subordinatur, & regulatur per illam de fide, iudicaturque

non opponi illi, & sic conclusio procedens ab illa vt sic eleuata, debet esse certior omnibus alijs scientijs carentibus, illa perfectione, aut eleuatione proueniente ex subordinatione, & connexionem cum certitudine fidei. Quod si dicatur impossibile esse, quod consequens sit magis certum & necessarium, quam ipsum antecedens, vnde cum in casu posito consequens Theologicum, connexionem habeat cum principio naturali, non potest assensus illius esse magis certus, quam assensus propositionis naturalis: Respondendum est impossibile quidem esse, quod conclusio, siue consequens maiorem habeat certitudinem, quam vtraque præmissa simul, attamen potest fieri vt habeat maiorem certitudinem quam altera seorsum, quia non generatur ex altera seorsum; sed ex vtraque vt constituit vnum medium. Nec valet obijcere quod conclusio sequitur debiliorem partem: hoc enim non sic debet intelligi, quasi conclusio non sit aliquando firmior, aut certior quam altera præmissarum, quæ debilis est, sed debet sic intelligi, quod si aliquid est debile in conclusione, referendum est ad illam præmissam quæ debilis est. Quod si quis pertinaciter velle, illud axioma intelligendum esse in primo sensu, ad summum esset verum, quando præmissa se haberet, vt causa conclusionis in essendo, at in discursibus Theologicis præmissa naturalis, non sic se habet, quia lumen Theologicum non pendet per se à lumine naturali, sed solum se habet vt conditio applicans requisita quo ad nos vt discursus Theologici sint demonstratiui in modo, & figura syllogistica.

Ad confirmationem responderetur certitudinem Theologicam ita esse formaliter ordinis naturalis, vt tamen originatiuè, & ex parte suorum principiorum sit supernaturalis; quod sufficit vt dicatur indefectibilis, perfectioneque superare omnem certitudinem naturalem; nam eo ipso quod resoluitur in principia supernaturalia, ad eorum indeficientiam aliquo modo eleuatur, si quidem in bo-

na consequentia, si antecedens est verum, consequens non potest esse falsum, et si antecedens est indefectibile, consequens non potest esse fallibile pro vt subest illi antecedenti.

Obijcitur secundo illi habitus maiorem habent certitudinem, qui excludunt omnem dubitationem, & animi titubationem; sed Theologia in nobis non excludit omnem dubitationem, cum non habeat euidenciam; scientiæ autem naturales illam excludunt, quia habent euidenciam; Igitur Theologia non superat certitudine alios habitus intellectuales.

Resp. ad hoc argumentum, concedendo maiorem intellectam de exclusionem dubitationis prouenientis ex parte obiecti, & rationis formalis in illud tendendi; deinde neganda est minor, et si enim Theologia defectu euidenciam, non excludat dubitationem ortam ex debilitate nostri intellectus non potentis, pro vt ex suis viribus naturalibus operatur, rem aliquam capere sine euidencia, non tamen oritur illa dubitatio ex ipso obiecto, vel ex ratione formali illud attingendi, quod est diuinum testimonium, hoc enim summam habet firmitatem; & sic dubitationes illæ indeliberatæ, quæ reperiuntur aliquando in fidelibus, non fundantur in ipsa re, nec proueniunt ex habitu fidei, aut lumine eius, sed præcisè ex imperfectione nostri intellectus, vt operatis suis viribus naturalibus, vt magis explicabitur conclusione sequenti. Certitudo autem maior, vel minor, non debet iudicari, aut pensari ex dubitatione proueniente ex parte subiecti, sed ex parte obiecti; vel luminis eius, quia certitudo propriè dicta secundum quod definitur à D. Tho. in 3. dist. 26. q. 2. art. 4. *Firmitas adhesionis virtutis cognoscitiuæ ad suum cognoscibile*, habet causas fundatas in ipsa immutabilitate, aut infallibilitate obiecti; sine fundamento enim veritatis non datur propriè dicta certitudo, dixi *propriè dicta*, quia loquendo de certitudine impropriè & largo modo, pro vt solam dicit determinationem intellectus ad vnam partem sine formidinatione

ne alterius, potest talis certitudo versari, & dari circa falsum. Per quam distinctionem facile conciliantur duæ oppositæ sententiæ; quarum prima affirmat certitudinem posse esse, erga falsum; secunda verò negat; nam affirmatiua procedit de certitudine largè sumpta, secundum quam Concilium Tridentinum sess. 6. & D. Thom. quodlib. 6. q. 4. dicunt, hæreticos habere certitudinem de his erroribus, determinatè videlicet illis adhærendo, ex passione, vel ex praua dispositione, quæ est pertinacia. Negatiua verò procedit de certitudine propriè sumpta, quam solum esse erga verum docuit Diuus Thomas loco citato quodlib. & de veritate q. 6. art. 3. Vbi ait certitudinem cognitionis esse, quando cognitio non declinat ab eo, quod in rebus inuenitur.

Dico 2. Si loquamur de certitudine quoad nos, seu quo ad firmitatem adhæSIONIS ex parte subiecti, & operantis, sic Theologia nostra potest esse magis, vel minus certa, quam aliæ scientiæ aut habitus naturales. Hac conclusio debet esse communis inter Theologos: pro cuius intelligentia notandum est, duplicem posse esse sensum huius, quod dicitur; ex parte subiecti esse magis, vel minus certum fidelè Theologum de rebus scitis per Theologiam, quàm per alios habitus intellectuales. Vnus est, quod intellectus fidelis, qui est subiectum fidei, & Theologiæ, magis certificetur per habitum fidei, & Theologiæ in suo assensu, quàm per scientiam, quando vtitur habitu fidei aut Theologiæ, & habitu scientiæ. Alter sensus esse potest, quod intellectus fidelis non sic certificetur ex proprijs, & naturalibus ipsius intellectus ad assentiendum rebus Theologicis, sicut certificatur ad assentiendum rebus per alias scientias cognitis.

Considerando ergo conclusionem in primo sensu, sic assero fidem & consequenter Theologiam etiam quo ad nos, superare certitudine omnem scientiam naturalem, & habitum principiorum. Probatumque primo ex D. August. lib. 7. confessionum cap. 10. vbi ait: *Facilius du-*

*bitarem, me vivere, quam non esse veritatem, quam audiui in corde meo, quam authoritatem gratis limitant aliqui ad fidem, aut Theologiam aliquam extraordinariam; sed debet intelligi de quolibet fidei Theologo qui paratus est potius negare omnem euidenciam naturalem, quàm principia aut conclusiones Theologicas per bonam consequentiam illatas & deductas: quam firmitatem præstat illi virtus fidei infusæ habitusque Theologiæ, vnde maior est, quàm quælibet alia firmitas, quam nobis tribuit lumen principiorum, & scientiarum naturalium. Probatum secundo ex Diuo Thoma dicente: *Multo magis certior est homo de eo, quod audit à Deo qui falli non potest, quam de eo quod videt propria ratione.* Et idem ferè habet in 3. dist. 23. q. 2. art. 2. quæstiuncula 3. de veritate q. 10. art. 12. ad sextum. 2. loci, & quodlibeto 6. art. 6. per totum. Quod experientia ipsa patet, nam si aliquis Philosophus fidelis putet se habere demonstrationem alicuius conclusionis, & nihilominus audiat à Theologo fide digno talem conclusionem esse contra fidei principia, statim incipit dubitare de certitudine suæ scientiæ; ergo certior est talis Philosophus etiam ex parte subiecti de rebus fidei, quam de rebus per scientias purè naturales cognitis, aut scitis.*

Ratio fundamentalis est, quia cause certitudinis in homine fidei, & Theologo sunt multo efficaciores causas certitudinis Philosophi naturalis, non solum secundum se, sed etiam prout sunt in illo; ergo producant in illo maiorem certitudinem, & animi firmitatem, quam fit in Philosopho naturali; consequentia est certa; Probatum antecedens, nam certitudo fidelis Theologi prouenit radicaliter ex ratione formali supernaturali fidei, & ex imperio voluntatis motæ auxilio supernaturali, sed hæc maiorem vim habent ad firmandum intellectum, quam habeat ratio naturalis obiecti, cui adhæret Philosophus; ergo.

At si loquamur de certitudine in secundo sensu, sumendo scilicet certitudi-

nem, pro eo quod connaturalius, aut plenius assequitur noster intellectus, sic D. Thomas q. 12. de veritate art. 2. ad 3. docet, propter excellentiam rerum fidei supra rationem, quod assensus fidei, & consequenter Theologiæ. *Sit quadam defectiva cognitio, non ex defectu certitudinis cognitorum, sed ex defectu cognoscendis, & in 1. ad Anibaldum distinct. 1. q. 2. dicit, quod Theologia respectu nostri intellectus minus captabilis est.* Idem ferè habet 2. 2. q. 4. art. 8. & in 3. dist. 23. q. 2. ar. 2. quæ stiuncula 3. 1. parte q. 1. art. 5. ad 1.

Principale fundamentum huius partis colligitur ex D. Thoma locis iam citatis, & quæst. de Trinitate super Boetiũ art. 9. ad 4. Nam aliæ scientiæ purè naturales habent certitudinem ortam ex euidencia, quam non habent fides, aut Theologia: ex eo autem, quod earum certitudo provenit ex euidencia, manifestè sequitur quod plenius assequatur illam intellectus, quieteturque facilius; cum euidencia sit vltimum, in quo intellectus sistit circa obiectum. At fides admittit aliquem motum, & ita dicitur, quod credere est cum assensu cogitare, id est præbere assensum cum aliqua titubatione animi, aut motu cogitationis; vnde fit, quod posita fide, possunt adhuc insurgere motus quidam indeliberati dubitationis propter debilitatem nostri intellectus nondum videntis veritatem, qui motus dubitationis nõ possunt expelli, ex vi obiecti, quia non videtur, sed ex vi voluntatis rectè dispositæ, & à Spiritu sancto efficaciter motæ, aut ex vehementia motiuorum credibilitatis: Atque hinc etiam fit, quod certitudo scientiarum purè naturalium immediatè incipit, & originatur ab obiectis ipsarum, quia videntur, siue euidenter cognoscuntur; certitudo verò fidei mediante voluntate, quæ prius tangitur à motione diuina, quàm intellectus, eo quod voluntas debet mouere intellectũ vt credat, captiuando ipsum in obsequiũ fidei, vt explicat D. Th. ad Heb. cap. 11. lect. 1. Igitur certitudo scientiarum purè naturalium, vt potè orta ex euiden-

tia obiecti, connaturalior est intellectui, magisque illum relinquit intra suos proprios terminos, quàm fides, quæ ob suam obscuritatem ita captiuat intellectum, vt sub alienis terminis relinquat, hoc est dependentem faciat à motione voluntatis.

Confirmatur hoc argumentum, quia firmitas adhæisionis quæ reperitur ex parte intellectus, in assensu euidenti naturali, est ex necessitate naturæ; loquendo quo ad speciem actus, ita vt posito illo obiecto rectè proposito, & intellectu rectè disposito, & non impedito, si intellectus circa illud operari permittatur, non possit omnino neque physicè dissentire, aut aliter operari quam vno modo, vnde dicitur intellectus necessitatus quo ad speciem actus, ita vt in hoc nullo modo subijciatur imperio, aut motioni voluntatis, & quàmuis voluntas vellet contrarium, nõ potest intellectus illi obedire; at verò firmitas adhæisionis ex parte intellectus in assensu fidei, aut Theologico, non est tanta propter defectum euidentiæ iam assignatum, sed minor, quàmuis enim proponantur intellectui res fidei, cum omnibus requisitis quæcumque illa sint, nunquam tamen nõcessitatur intellectus ad assentiendum, neque quo ad exercitium, neque quo ad speciem actus, vt docent Theologi 2. 2. in materia de fide, vnde potest non solum non consentire, sed etiam, dissentire, siue ex negligentia voluntatis non inclinantis ipsum in obsequium fidei; siue etiam ex malitia inclinantis in oppositum; ergo certitudo, seu firmitas adhæisionis ex parte intellectus, est maior in ordine ad actus naturales euidentes, quàm in ordine ad actus fidei, aut Theologiæ, si sumamus certitudinẽ pro eo quod plenius, aut connaturalius assequitur noster intellectus ibi enim, ex necessitate naturæ, independenter à voluntate, hic verò ex solo libero, & mutabili voluntatis imperio adhæret intellectus suo actui, vt iam explicatum est.

Dices. Sicuti posito discursu ex prin-

principijs naturalibus eidentibus, necessitatur intellectus quoad speciem actus ad assensum conclusionis, omnino independentem à voluntate, ita etiam contingit in demonstrationibus Theologicis; ergo dato quod fides in suis assensibus immediatis, non sit tam certa in secundo sensu explicato, sicut scientiæ naturales, non tamen id debet asseri de conclusionibus Theologicis, quorum assensus non dependet ab imperio voluntatis.

Resp. ad hoc argumentum negando paritatem in antecedenti allatam; nam in discursu scientifico naturali, ita necessitatur intellectus ad assensum conclusionis, ut hæc necessitas oriatur ex alia necessitate, qua determinatur, & necessitatur ad assensum præmissarum eidentium; at vero in Theologia necessitas in ordine ad assensum conclusionis, non provenit ex alia necessitate ad assensum præmissarum fidei, siquidem intellectus ut supponimus non habet talem necessitatem, atque adeo intellectus

absolutè, sicuti potest dissentire præmissis fidei, ita & conclusioni ex illis deductæ, & sicuti non habet firmitatem assensus absolutè ex parte intellectus respectu præmissarum, ita ut illas plenè assequatur, necessarioque illis adhareat, ita neque respectu conclusionum, nisi ex suppositione illa non necessaria; sicuti, qui in tantum movetur, in quantum currit, si contingenter & liberè currit, contingenter etiam & liberè movetur absolutè loquendo, quamvis supposito, quod currat dicatur necessario moveri, unde etiam absolutè loquendo dicendum est assensus Theologicos non esse tantæ certitudinis, ac assensus naturales eidentes, sumendo certitudinem pro eo quod plenius & connaturalius assequitur noster intellectus, quamvis sumendo certitudinem in proprio sensu, tam fides quam Theologia superent omnem certitudinem aliorum habituum intellectualium, ut aliunde satis probatum est.

SECTIO QUARTA

De dignitate doctrinæ Sacræ super alias scientias.

CAPUT PRIMVM.

Quod doctrina Sacra sit dignior omnibus alijs scientijs naturalibus, tam speculatiuis quam practicis.

VM scientiarum naturalium vniuersaliter loquendo, aliæ sint speculatiuæ, aliæ verò practicæ, doctrina sacra quæ vtramque perfectionem formaliter eminenter complectitur, potest dupliciter cum illis comparari, primò quasi collektiue, hoc est secundum duplicem illam rationem speculatiui &

practici, & in hoc sensu certum est doctrinam sacram superare dignitate quoscumque habitus naturales, qui limitato modo vnam solum aut alteram ex dictis iam perfectionibus continent; alio modo comparari potest quasi diuisiue, hoc est conferendo doctrinam sacram præcisè secundum quod est speculatiua, cum omnibus speculatiuis, & secundum quod est practica cum omnibus practi-

cis;

eis; & in hoc sensu maximè intendimus doctrinam sacram digniorem esse omnibus alijs scientijs, ita vt conditiones, & perfectiones ad scientias speculatiuas requisitæ, & similiter ad scientias practicas, excellentiori, & eminentiori modo reperiantur in doctrina sacra, quàm in omnibus alijs scientijs naturalibus.

Et primò quod doctrina sacra, seu Theologia quatenus speculatiua, omnibus alijs scientijs speculatiuis longè antecellat, probat D. Th. 1. parte q. 1. artic. 5. quia comparatur, vt domina ad ancillas ex illo loco prouer. 9. mysticè intellecto; *Misit ancillas suas vocare ad arcem.* Deinde accedit ratio, speculatiuarum enim scientiarum vna, alterà dignior appellatur tum propter dignitatem materiæ, seu obiecti circa quod versatur, tum propter modum tendendi in illud, seu certitudinem; at doctrina sacra quantum ad vtrumque scientias alias speculatiuas excedit; secundum certitudinem quidem, quoniam vt superiori sectione diximus, principia Theologiæ, nihil aliud sunt quam fidei asseriones, ex quibus postea conclusiones Theologicæ per discursum deducuntur; atqui fides est omnino infallibilis, totiusque certitudinis principatum tenet, cum fundamentum habeat in lumine diuinæ scientiæ, quæ per nullam potentiam falli vnquam, aut fallere potest; ex opposito principia aliarum scientiarum cognoscuntur solùm per naturale lumen rationis humanæ, quæ multis erroribus subiacet, vt constat ex magnis erroribus, in quos celeberrimi etiam Philosophi turpissimè lapsi sunt: Igitur conferendo certitudinem doctrinæ sacre, cum certitudine aliarum scientiarum, longè est ipsa perfectior, omnibus alijs scientijs speculatiuis.

Quod spectat ad dignitatem materiæ, seu obiecti, sic etiam obiectum proximum sacre doctrinæ, est infinitis modis nobilior obiectis aliarum disciplinarum; cū nempe sit Deus Optimus Maximus, non solum vt author naturæ, sed etiam vt author gratiæ, hoc est secun-

dum illa attributa easque perfectiones, quæ omnem humani intellectus facultatem naturalem exsuperant, nec vnquã in cor hominis ascenderunt; vndè si minimum quod potest haberi de cognitione rerum altissimarũ, desiderabilius est, quàm certissima, & accuratissima rerum inferiorum cognitio, vt dicitur in vndecimo de animalibus; quid de sacra doctrina dicendum, quæ non leuiter aut superficie tenus, nec de vno tantum, aut altero diuinitatis mysterio, sed de tot, & tam multis, tam copiosè certòque differit ex principijs fidei immediatè à Deo per reuelationem habitis.

Iam verò Theologiam, seu doctrinam sacram, quatenus practicam, esse etiam digniorem omnibus alijs scientijs practicis humanis, quales præcipuæ sũt illæ; Monastica, Oeconomica, & Politica: Probat D. Thomas, quia dignitas scientiæ practicæ potissimum ex fine colligitur, ita vt ex practicis scientijs illa sit dignior, quæ habet finem digniorem, & ad quem aliæ scientiæ intra eandem seriem ordinantur, vt patet inductione in omnibus scientijs practicis, & artibus sibi inuicem subordinatis; at doctrina sacra comparata ad omnes naturales scientias practicas respicit finem vltiorem, seu superiorem, ad quem omnes eiusmodi scientiæ, finesque illarum ordinantur, ergò hæc doctrina est nobilior & dignior cæteris; Maior & consequentia huius argumenti patent; Minor verò, in qua posset esse difficultas, probatur nam finis Theologiæ, est ipsamet beatitudo, & clara Dei visio, vltimus omnino finis, qui ad nullum alium refertur, sed cæteri potius ad ipsum.

Verum occurrit dubium, circa mentem Sancti Thomæ, quo sensu dicat finem doctrinæ sacre, in quantum est practica, esse beatitudinem æternam, & quomodo aliæ scientiæ practicæ ordinantur ad talem finem.

Circa primum, Caietanus 1. parte q. 1. art. 5. videtur docere quod æterna beatitudo sit finis proximus Theologiæ,

alij tamen negant, verum hæ duæ sententiæ facile possunt ad concordiam reuocari, maximè quia ratio D. Thomæ, quæ probat dignitatem doctrinæ sacræ super alias scientias practicas, æquè cõcludit, quouis modo dicatur æterna beatitudo finis ipsius, siue remotus, siue proximus; si enim per finem proximum intelligatur ille, inter quem, & inter actû scientiæ, qui respicit illum finem, nullo modo alius finis proximior existat, sic æterna beatitudo non potest dici finis proximus Theologiæ siue doctrinæ sacræ, vt practica est, hoc enim pacto finis proximus est ipsa rectitudo operationum humanarum supernaturalium, ad æternam beatitudinem consequendâ necessariarum, sicut in ordine naturali finis proximus naturalis prudentiæ, non est beatitudo naturalis, sed est rectitudo naturalis operationum humanarum, & in hoc sensu finem proximum acceperunt illi, qui contra Caietanum existimant æternam beatitudinem non esse appellandam finem proximum doctrinæ sacræ. At si per finem proximum intelligamus illum, inter quem, & scientiam, quæ ordinatur ad illum; non mediat alia naturalis scientia, quæ proximius talem finem attingat, etiam si mediant alij fines proximiores, potest ille finis in hoc vero sensu vocari proximus & immediatus, & hoc modo se habet æterna beatitudo ad sacram doctrinam, quæ vt practica est, ita dirigit operationes humanas in ordine ad vitam æternam, vt nulla ratione mediet inter sacram doctrinam, & finem vitæ æternæ, naturalis aliqua scientia, quæ immediatius respiciat talem finem.

Circa modum verò, quo omnes fines aliarum scientiarum practicarum, ordinantur ad finem doctrinæ sacræ, facile potest explicari ex ordinatione hominis ad vltimum finem supernaturalè, posita enim tali ordinatione, habet obligationem necessariò consequentem dirigendi omnes suas operationes ad talem finem, vel saltem ita operandi, vt omnes eius operationes sint ad talem

finem aptæ ordinari, siue ordinabiles, tanquam ad finem vltiorem & ex natura, & essentia sua perfectiorem, quod sufficit ad nostrum intentum.

C A P V T I I.

Quod sacra doctrina sit verè & propriè dicta sapientia.

PRo intelligentia difficultatis: notandum est primò ex D. Th. 1. parte q. 1. art. 6. ad 3. & 22. q. 45. art. 2. quod cum Iudicium ad Sapientiam pertineat: secundum duplicem modum iudicandi, dupliciter sapientia accipitur: contingit enim aliquem iudicare vno modo per modum inclinationis, sicut qui habet habitum virtutis, rectè iudicat de his, quæ sunt secundum virtutem agenda, in quantum ad illa inclinatur. Alio modo per modum cognitionis sicut aliquis instructus in scientia morali, posset iudicare, de actibus virtutis, etiam si virtutem non haberet. Quando ergò asseritur quod doctrina sacra sit verè & propriè dicta sapientia, non est sermo de sapientia, quatenus est primò modo Iudicatiua, sed secundo; differunt enim Iudiciũ pertinens ad sapientiam infusam, quæ ponitur donum Spiritus Sancti, secundum illud 1. Corinth. 2. *Spiritualis homo iudicat omnia &c.* & iudiciũ pertinens ad Theologiam siue doctrinam sacram, quæ est sapientia acquisita, quamuis sint de eadem re, quod primum sit secundum modum inclinationis, seu secundum inclinationem ipsius doni sapientiæ infusæ; alterum verò sit solùm secundum modum doctrinæ, seu cognitionis: nam iudiciũ per se à sapientiã infusã elicitũ attingit pro obiecto formali proximo præmissas illas, ex quibus deducitur, modo prorsus supernaturali, nempe vt stat sub lumine supernaturali sapientiæ infusæ, & ex ipso lumine procedit, atque ita intellectus magis iudicat secundum inclinationem huius supernaturalis luminis, & doni, quo dicitur eleuatus, quam ex vi connexionis-

nexionis consequentiæ cum antecedenti, vt docet idem D. Thom. in scripto. paruo super sententias q. 2. prologi artic. 1. his verbis: *Sapientia quæ dicitur donum Spiritus Sancti est quadam cognitio de Deo habita non tam secundum considerationem scientiæ in intellectu, quam per experientiam diuinæ dulcedinis in affectu*: at verò assensus Theologicus, vt procedens ab habitu acquisito Theologiæ, attingit illas præmissas modo prorsus naturali, hoc est inferendo, & iudicando per lumen merè naturale inter consequens & antecedens ex vi naturalis connexionis; & sic prius iudicium dicitur secundum inclinationem supernaturalis doni, pertinetque ad sapientiam infusam, quæ est donum Spiritus Sancti; posterius verò secundum modum cognitionis, & doctrinæ per studium acquisitæ, cuiusmodi est doctrina sacra; & primum non reperitur nisi in homine iusto, secundum etiam in homine iniusto & peccatore, veram tamen Fidem habente, cum sine illa habitus Theologiæ esse non possit, vt dicitur sectione sequenti, explicando an maneat in Heretico.

Secundò notandum est Sapientiam secundo modo statim allato sumptam, iterum esse duplicem; altera quæ in aliquo solum determinato genere dicitur talis, altera verò quæ absolutè, & simpliciter dicitur talis; cum enim sapientis sit ordinare, & iudicare, iudiciumque per altiorem causam de inferioribus habeatur, ille sapiens dicitur in aliquo determinato genere, qui præcisè considerat causam altissimam illius generis, id est qui iudicat de aliquo effectu habente plures causas inferiores & superiores, per altissimam causam in illa serie, & ordine de quo agitur, vt in genere ædificij, artifex qui disponit formam domus, dicitur sapiens, & architector respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna, vel parant lapides. At verò sapiens simpliciter & absolutè dicitur ille, qui considerat simpliciter altissimam causam totius vniuersi, iudicando de

omnibus rebus proximè, vel remotè per illam.

Tertiò notandum est, sapientiam esse formaliter scientiam, differreque solum ab alijs scientijs, sicut speciem perfectissimam, à minus perfectis, ita colligitur ex D. Thom. super Boetium de Trinit. quæst. 2. vbi dicit, *quod sapientia non diuiditur contra scientiam, sicut oppositum, sed sicut perfectissima species ab alijs*. Nam præter hoc, quod est demonstrare conclusiones inferendo illas ex aliquibus principijs, in quo conuenit cum omnibus alijs scientijs, habet insuper sapientia quod de omnibus iudicium ferat, etiam de primis principijs, non quidem formaliter aut elicituè, quasi ad ipsam pertineat elicere illos assensus primorum principiorum, sed solum terminatiuè, & obiectiuè, quatenus ex sua vniuersalitate, illa magis declarat, & quo ad nos probat, & contra negantes tuetur. Hinc S. Thom. 1. 2. q. 37. art. 2. ad 2. & alibi sæpe intulit sapientiam esse nobiliorem intellectu, & alijs scientijs, continereque aliquo modo sub se illas; non quod sapientia non sit specialis habitus, sed aggregatum ex habitibus principiorum, & conclusionum supremæ scientiæ; vt volunt aliqui, alias ineptè distingueret Aristoteles 6. Ethic. cap. 7. quinque habitus intellectus, si alter illorum, nimirum, sapientia, non poneret in numero cum alijs, sed esset aggregatum quoddam, ex illis: Aut quod sit simplicissimus, & perfectissimus habitus, qui sub vnicâ ratione formali eminentissima se extendat ad cognitionem principiorum & conclusionum, ita vt talis habitus nec sit formaliter intellectus, nec scientia, sed vtramque eminenter, vt volunt alij; si quidem non est intelligibilis talis habitus, si sit sermo de habitibus naturalibus. Omnis namque habitus intellectualis ordinis naturalis, vel est nobis à natura inditus, vel proprio labore & industria comparatus; at sapientia modo statim explicato, non est habitus ab ipsa natura inditus, quia aliàs omnes homines

nes præditi essent eiusmodi habitu, neque est acquisitus medio discursu, quia si talis discursus procedit ex principijs per se notis, & certis, ille habitus erit scientia, si autem ex principijs non certis, erit opinio; ergo per discursum non est producibilis in nobis habitus qui sit eminentior scientia, & habitu principiorum, in sensu ab illis authoribus intento.

Dicendum est igitur, sapientiam vocari à D. Thoma nobiliorem, aut altiorē virtutem, quàm sit habitus principiorum, quia cum sit suprema scientia, iudicat & ordinat de omnibus, etiam de primis principijs, non quidem demonstrando illa, vt per se patet, sed reflectendo supra illa, nempe illa explicando per principia communia quo ad nos, per terminos clariores, & tuendo ab impugnātib, qui modus procedendi non arguit quod sapientia sit perfectior aut nobilior simpliciter habitu primorum principiorum, sed solum secundum quid; quod est maximè verum in nostro casu; nam habitus principiorum in Theologia est nobilior ipso habitu Theologiæ, cum sit supernaturalis quo ad substantiam, & hic sit naturalis; & cum immediatius versetur circa Deum, & diuinam scientiam, quam Theologia. His adnotatis.

Respondeo dicendum, quod doctrina sacra non solum quatenus practica, sed etiam speculatiua, sit maximè sapientia inter omnes sapientias humanas, hoc est non solum comparata ad eas sapientias humanas, quæ tantum sunt sapientia secundum quid, sed etiam ad eam, quæ est sapientia humana simpliciter, qualis est Metaphysica. Circa hanc conclusionem omnes ferè Theologi conueniunt.

Et primò quod sacra doctrina in quantum practica, possit dici maximè sapientia, quo ad conditiones iudicandi, & ordinandi, quas ad munus sapientis pertinere docet D. Thomas 1. parte q. 1. art. 6. & 1. 2. q. 57. art. 2. 2. 2. q. 45. art. 1. & 2. contra gentes cap. 24. num. 3. Facile ostendi potest, ex alijs scientijs, & sa-

pientijs practicis, quibus in tantum cōpetunt duo illa munera iudicandi, & ordinandi, in quantum iudicant de operibus artium inferiorum, & sibi subordinatarum, an rectè ita, vel ita fiant, & ea ordinant, ac disponunt ad suum vltiorem finem: cum ergo doctrina sacra in quantum practica, omnes prorsus humanæ vitæ actiones ordinet in vniuersalem finem vitæ æternæ, iudicetque de illis per altissimam causam diuinæ sapientia medijs principijs reuelatis, potest dici maximè sapientia practica tamen quo ad vtrumque munus iam allatum.

Supereft modo videre quomodo sacra doctrina, etiam vt speculatiua, conueniant duo illa officia iudicandi & ordinandi circa omnes prorsus scientias, vel purè naturales, & quidem quo ad primum, videtur explicare D. Thomas 1. parte q. 1. art. 6. ad 2. his verbis. *Quidquid in alijs scientijs inuenitur veritati huius scientia repugnans, totum condemnatur vt falsum, vnde dicitur 2. ad Cor. 10. consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei.* Itaque doctrina sacra per ipsum lumen sapientia increata, cui innititur medijs principijs fidei, tanquam per altissimam, & supremam causam in iudicium vocat omnes quotquot sunt cognitiones ordinis naturalis, considerando, an aliquid dicunt, quod repugnet suis veritatibus, sic enim statim reijcitur, vt falsum, etiam si appareret verum, quia lumen diuinæ sapientia non potest falli, sicuti potest lumen creatum naturalis cognitionis: Iudicare autem hoc modo est iudicium perfectissimæ sapientia, & simpliciter talis, siue quæ consideret altissimam causam: in quo Theologia maximè superat Metaphysicam, quæ non iudicat de alijs scientijs, nisi per prima principia naturalia, aut per rationes diuinas solo naturæ lumine cognitæ, quæ sunt minus certæ principijs fidei. At eo ipso quod Theologia iudicat hoc modo de alijs scientijs, potest etiam dici illas aliquo modo ordinare, quatenus reijcitur

& separat ab illis eas apparentes veritates, quæ tamen re vera sunt falsitates, & ita aufert ab illis hanc inordinationem; Sic igitur doctrina sacra non solum quatenus practica, sed etiam speculatiua, vocari potest maximè sapientia, quo ad vtrumque munus iudicandi, & ordinandi assignatum à D. Thoma locis iam citatis 1.2.q.66.art.5.in corpore.

Secundò probatur conclusio applicando sacrae doctrinae cæteras conditiones sapientiæ proprias, quarum prima est, quod sit circa omnia, secunda circa difficultia, non enim quis dicitur sapiens ex eo quod sciat solum aliqua, sed multa, eaque supra communem vulgarium hominum captum; cum ergo facilliora nota sint vulgaribus etiam hominibus, vt quis dicatur sapiens debet nosse difficultiora. Tertia, & quarta, quod de his quæ scit, sit certa, cognoscatque ea per altissimas causas, cum enim scire, sit rem certò per suam causam cognoscere, supremæ scientiæ, qualis est sapientia, conuenire debet vt res certò & per altissimas causas cognoscat, duæ tandem vltimæ conditiones ad iam allatas subsequentes sunt, quod sapientia quærat propter se, modereturque alias scientias, quia eo ipso quod sit prima, & suprema inter scientias, eo ipso debet esse maximè propter seipsam, aliasque scientias moderari, tanquam tamen Regina, & Princeps.

At omnes illæ conditiones seu proprietates sapientiæ, perfectissimè competunt doctrinae sacrae. Primo enim, discurret circa omnia, quia cum sit scientia vniuersalis, agatque de generalissimis rebus, & conclusionibus, & principijs, quæ ad omnia prorsus se extendunt, v.g. de Deo vt est Deus, & finis vltimus, & Creator, & Redemptor, &c. debet ex consequenti de omnibus disputare. Secundo cognoscit difficillima, agit enim de fidei mysterijs, quibus nihil altius, nec sublimius oculus videt, nec auris audiuit. Tertio propter eandem rationem de his quæ scit, certissima est, si quidem principia Theologica nihil aliud sunt,

quam fidei assertiones, quæ totius certitudinis principatum tenent, eo quod fundamentum habeant in diuina reuelatione; quæ etiam diuina reuelatio se habet tanquam causa valdè vniuersalis in cognoscendo, quæ est quarta conditio. Quintò tandem & sextò, cum obiectum proprium doctrinae sacrae sit ipse Deus sub lumine adeò eminenti, vt cognoscat de Deo non solum quod lumine naturali manifestatur, sed quod notum est ipsi soli de seipso, & alijs per reuelationem communicatum; sequitur manifestè quod sit maximè propter seipsam & gratia sui, pertineatque ad ipsam moderari alias scientias per modum reginae & dominae earum, approbando, vel reijciendo omne illud, quod est in illis aut consonum, aut dissonum suis veritatibus.

Vltimò sapientia est, quæ non solum versatur in conclusionibus, sicut scientiæ inferiores, sed etiam in principijs, illa magis declarando, & quo ad nos probando, & contra negantes tuendo, vt supra adnotauimus; atqui talis est Theologia, quæ scilicet contemplatur non solum conclusiones, sed principia & assertiones fidei, ex quibus per discursum inferuntur, omniaque prorsus studet illustrare, confirmare, & ab impugnantibus defendere, nunc à posteriori, nunc à priori: quatenus rerum natura, & conditio patitur, aliquando à simili, à minori ad maius, à maiori ad minus, à pari, vel positiuè, vel negatiuè, & sic de reliquis: ergò optimo iure sapientia debet appellari, nec est quod in re tam clara diutius immoremur.

C A P V T III.

Quod Sacra doctrina non ita superet dignitate alias scientias, vt sit habitus formaliter supernaturalis.

Aliqui Theologi doctrinam sacram inde super alias scientias extollere conantur, quod sit habitus formaliter supernaturalis, etiam pro vt à fide distin-

stinguitur, verum ista sententia communiter rejicitur ab alijs; Quamuis enim possit dari Theologia infusa supernaturalis, quæ pertinet ad donum Spiritus Sancti secundum aliquam excellentiam gratis datam, quæ in illo reperitur: vt docet D. Thomas 2.2. quæst. 45. artic. 5. Attamen loquendo de Theologia pro vt nostris actibus acquiritur, probabilius est esse habitum formaliter, & substantialiter naturalem; licet radicaliter possit dici supernaturalis, ratione scilicet habitus, & actus fidei, ex quibus aliquo modo originem ducit, & in quibus radicatur.

Prima autem ratio fundamentalis huius conclusionis desumitur ex D. Th. 1. parte q. 1. art. 6. ad 3. & 2.2. qu. 9. art. 1. & quæst. 45. art. 1. ad 2. Vbi ponit differentiam inter sapientiam, & scientiam, quæ sunt dona Spiritus Sancti, pertinentque ad gratias gratis datas, quas Spiritus Sanctus distribuit pro vt vult secundum illud 1. Corinth. 12. *Alij datur per spiritum sermo sapientia, alij sermo scientia &c.* & inter Theologiam, quod talia dona non acquiruntur discursu, sed sunt participationes quædam diuinæ scientiæ, at verò Theologia est habitus sapientiæ acquisitus studio, & labore hominum, & per discursum. Vnde sic possumus argumentari.

Omnis habitus formaliter, ac substantialiter supernaturalis est per se infusus, at habitus Theologiæ, non est per se infusus, sed proprijs vnus cuiusque actibus comparatur, ergo habitus Theologiæ non est supernaturalis. Minor huius argumenti est D. Thomæ, potestque sic demonstrari; quia Theologia nostra, nec est habitus per se infusus concomitans solam gratiam sanctificantem sicut aliæ virtutes, alias non remaneret in peccatore, à quo separatur gratia, nec est concomitans solam fidem, sic enim omnis fidelis esset Theologus, quod est falsum, loquendo de Theologia in sensu in quo est difficultas; Nec tandem est habitus infusus sicut gratia gratis data, cum frequenti potius ac continua actuum

nostrorum repetitione acquiratur. Nam per assiduum exercitium studij Theologici aliquid de nouo producit in nostro intellectu, quo percipimus, & cognoscimus multa quæ antea non cognoscebamus: illud autem quod sic acquiritur nihil est aliud quam habitus scientificus Theologiæ, ergo datur Theologia ex genere suo acquisita; Et tandem hoc supponitur, non enim est modo difficultas inter nos & authores oppositæ sententiæ num habitus Theologicus per se infusus sit supernaturalis; sed est difficultas de illo habitu Theologico, qui propria vnus cuiusque Theologi labore & industria per se acquiritur; & de hoc asserimus esse habitum formaliter, ac substantialiter naturalem, non verò supernaturalem, cum omnis habitus formaliter, ac substantialiter supernaturalis debeat esse per se infusus: Quæ est maior primi argumenti, & sic probatur quia omnis habitus; qui per se excedit, ac superat facultatem humanæ naturæ, est per se infusus; sed omnis habitus secundum substantiam supernaturalis, excedit vires humanæ naturæ, vt patet ex definitione talis supernaturalitatis, ergo est per se infusus; Maior autem est expressè D. Th. 1.2. q. 51. art. 4. in corpore, vbi ex eo, quod sint aliqui habitus in nobis excedentes facultatem humanæ naturæ, infert tales habitus nunquam posse hominibus inesse, nisi ex infusione diuina; Vnde apud D. Thomam idem prorsus est esse habitum secundum substantiam supernaturalem, & naturæ vires excedentem, ac esse habitum per se infusum, imo nullo alio vocabulo appellare solet habitus, quos nos vocamus supernaturales, nisi habitus infusos; si ergo habitus Theologiæ excedit facultatem humanæ naturæ, cum sit secundum substantiam supernaturalis, vt volunt aduersarij, non poterit esse in nobis, nisi ex diuina infusione, quod est falsum, & contra suppositionem factam.

Huic argumento, quod proculdubio est efficax posset aliquis respondere negando maiorem, si quidem non videtur

vniuersaliter vera, nec ad conuertentiam dici; quamuis enim sit verum, omnem habitum per se infusum, debere esse substantialiter supernaturalem, non tamen vice versa omnis habitus supernaturalis debet esse semper per se infusus, sed potest esse aliquis acquisitus, dummodo fiat, & acquiratur ex concursu alicuius causæ supernaturalis, si quidem ad producendum actum aut habitum, merè naturalem in se, nullum principiū supernaturale est necessarium, sed sufficit sola natura, saltem in aliquo casu, cum ergò Theologia producat in nobis ex concursu fidei, quæ est causa supernaturalis, poterit etiam esse supernaturalis, sicut actus virtutum supernaturalium, supernaturales sunt, quia fiunt ab habitu supernaturali.

Respondeo solutionem allatam multa continere falsa; nam primò ex suppositione, quod nomine habitus supernaturalis quoad substantiam, intelligatur illud quod excedit omnes naturæ vires per modum actus primi, debet esse necessario quid per se infusum; dixi per modum actus primi, quia licet actus supernaturales possint à nobis elici, non possumus tamen per actus supernaturales habitum supernaturalem acquirere, sed necessario debet infundi vt docent communiter Theologi 1.2. q. 110. & 22. qu. 23. cuius ratio desumitur ex differentia inter actus, & habitus supernaturales, nam habitus dantur per modum actus primi, & consequenter, vt immediatè participationes Dei, qui est ens supernaturale per essentiam, actus autem sunt participationes mediatè, quia sunt vitales vitalitate creati, id est elicientia physica agentis creati; Si quidem actus vitales essentialem dependentiam habent ab illo principio cuius sunt actus vitales, & sic ex ipsa ratione supernaturalitatis vitalis per modum actus secundi, petunt procedere, & elici ab agente creato eleuato tamen, at habitus, non sunt entia supernaturalia vitalia à vita agentis creati procedentia; sed dantur per modum actus primi eleuantis potentiam ac su-

pernaturaliter illam viuificantis, ita vt immediatè deriuentur à Deo, alias immediatè participationes supernaturales non essent, & sic idem est esse ens supernaturale per modum habitus, seu per modum actus primi, & esse per se infusum, seu immediatè à Deo procedens. Cum ergò Theologia non sit habitus per se infusus, sed proprio vniuscuiusque valore & industria comparatus, rectè sequitur etiam, quod non sit habitus formaliter, ac substantialiter supernaturalis.

Impugnatur adhuc magis, quia si aliquis habitus supernaturalis potest acquiri per suos actus, etiam supernaturales, vt aduersarij fatentur de habitu Theologico, sequeretur quod omnes prorsus habitus supernaturales possent generari, & acquiri per suos actus similiter supernaturales, v. g. habitus fidei, spei & charitatis per actus supernaturales huius illarum virtutum, sed consequens est falsum, vt conceditur ab ipsis aduersarijs, alias nullus daretur habitus per se infusus; ergo &c. Sequela maioris probatur, quia si semel admittitur, actum supernaturalem posse generare aliquem habitum inclinantem ad similes actus, nulla prorsus assignari potest ratio aut disparitas; cur etiam actus illarum virtutum Theologicalium non possint generare habitus suos, aut saltem physicè augere; non enim dici potest, hos habitus esse per se infusos, quia saltem eorum infusio prærequiritur ad primos actus, atque adeò non possunt per actus suos generari; nam primo actus fidei, & spei, vt docent communiter Theologi in materia de fide, possunt præcedere infusionem habituum; imo licet habitus charitatis simul tempore sit cum actu charitatis perfecto, multi tamen existimant etiam iuxta mentem D. Thomæ, primum eius actum non procedere effectiuè ab habitu, sed à solo auxilio supernaturali antecedente infusionem habitus; igitur non potest assignari disparitas ex hoc capite. Rectè ergo D. Thomas pro eodem habuit habitum supernaturalè, & infusum.

Secundum quod continet falsum solutio allata, est quod assensum Theologicum, mediante quo generatur in nobis habitus Theologiae, concurrat principium supernaturale fidei; licet enim sit verum, quod ad assensum conclusionis, non praecise, sed pro vt connotat praemissas, seu ratione praemissarum antecedentium, requiratur fides, quia concursus fidei est ad assentiendum obiecto credito, cuiusmodi sunt praemissae Theologicae, tamen ad deducendas conclusiones Theologicas praecise, sufficit lumen naturale intellectus; & ita non possunt producere habitum supernaturalem; sic enim recte probatur actum diuinae charitatis, & spei, esse secundum substantiam supernaturalem, quia posito quocumque lumine fidei antecedenti, adhuc tamen ad ipsos actus charitatis eliciendos, requiritur auxilium supernaturale in voluntate, quodcumque illud sit, vt eleuetur ad tales actus, si ergo positae praemissae, adhuc intellectus indigeret nouo auxilio, aut lumine supernaturali, ad deductionem aut assensum conclusionum; recte probaretur esse aliquid substantialiter supernaturale; at nullam esse indigentiam talis auxilij probatur ratione sequenti, quae est secundum fundamentum nostrae conclusionis.

Probatur secunda conclusio, quia ille assensus, aut actus, ad quem concurrat intellectus per suam veram potentiam, & vim naturalem, absque vlllo gratiae auxilio, aut eleuatione supernaturali, est in se formaliter naturalis, sed talis est assensus Theologicus, vt distinguitur ab habitu fidei; ergo vt sic praecise, est habitus merè naturalis formaliter loquendo. Maior est certa ex definitione assensus naturalis veluti à posteriori: sicut enim nullum habemus euidentius signum ad asserendum quod aliquis actus intellectus sit substantialiter supernaturalis, quam si non valeat illum elicere, nisi vt eleuatus supernaturaliter, seu per principium aliquod supernaturale; ita per oppositum nullo euidentiori signo possumus colligere aliquem actum esse

naturalem, quam si possit intellectus illum immediatè elicere, per suam potentiam praecise sine vlla eleuatione diuina supra exigentiam, & conditionem suae naturae, sed sua propria, & innata virtute, concurrente solum Deo, per modum causae vniuersalis.

Minor ergo in qua potest esse difficultas, probatur, quia bene stat aliquas veritates esse notas supernaturaliter quo ad assensum, & tamen per discursum naturalem penetrari multa, quae dependentiam, & connexionem habent cum tali veritate; ergo ad illum actum praecise, non exigit intellectus vllum gratiae supernaturalis auxilium, atque adeo talis actus erit in se naturalis; patet vtraque consequentia ex dictis; antecedens autem probatur, nam certè non video, cur propositis intellectui veritatibus fidei tanquam certis per ipsam fidem, si relinquatur intellectus suis viribus naturalibus praecise, non possit, sicuti solet facere circa obiecta aliarum scientiarum, ordinare, aut reducere in formam syllogisticam aliquas ex illis veritatibus praesuppositis, siue non admiscendo alias virtuales, aut principia naturalia, siue admiscendo; ex quibus ita dispositis, & suppositis, tanquam certis, potest videre, & inferre, quid sequatur, suoque modo connaturali assentiri. Quamuis enim intellectus ex ipsa certitudine fidei roboretur, & perficiatur ad assentiendum certius veritatibus illatis, quia principia praebent certitudinem conclusionibus propter resolutionem & dependentiam veritatis conclusionum à veritatibus principiorum; ipsumque resolui hanc veritatem in illam, & dependere ab illa, reddit veritatem resolutam firmiorem; tamen ista certitudo fidei ex parte veritatum cognitarum, non eleuat intellectum ad modum ipsum deducendi consequentias, aut ad inferendum conclusiones altiori modo, quam ratio naturalis attingit, sed talis modus discurrendi, & inferendi, relinquitur naturali discurrendi facultati; Vnde apud Theologum bonitas consequentiae eisdem principijs regulatur, sicut aliae consequen-

quæntiæ Logicales, & tantum deducitur per discursum circa veritates fidei, quantum quis habet de ingenio, & de naturali perfectione in discurrendo, sicuti in alijs scientijs merè naturalibus, quod est vehemens inditium, & argumentum naturalitatis actus Theologici, & quod tota ratio illum acquirendi sit ex viribus naturalibus; ita ut habitus, vel lumen fidei nullo modo influant in assensum, conclusionis, sed solum in actum fidei, per quem proponitur intellectui materia, & veritas aliqua complexa, ut ipse postea facultate suæ naturæ videat, quid inde sequatur, alioqui non distingueretur habitus fidei ab habitu Theologiæ.

Dices; ex communi sententia Logicorum assensus præmissarum concurrat in genere causæ efficientis ad assensum conclusionis, sed illud quod concurrat ad aliquid in genere causæ efficientis, debet in illud influere, ergo si assensus præmissarum cõcurrit efficienter ad assensum conclusionis, debet id præstare per aliquem influxum, naturalem quidem, si assensus præmissarum sit naturalis, supernaturalem verò si assensus sit supernaturalis, ut contingit in habitu Theologico, unde etiam conclusio poterit esse supernaturalis, nam ille actus, qui necessario, & connaturaliter sequitur, positis aliquibus principijs, & causis supernaturalibus realiter in illum influentibus, supernaturalis quoque esse debet.

Instantia adducta petit ut breuiter explicemus, qua ratione præmissæ in scientijs sint causa assensus conclusionis, pro cuius intelligentia notandum est, præmissas sumi posse, vel formaliter, vel obiectiuè, formaliter sunt assensus, seu actus ipsi intellectus, quibus propositiones ipsas iudicamus, obiectiuè sunt res ipsæ quæ assensu, & propositione attinguntur; & in hoc genere loquendo, præmissæ quodammodo sunt causa materialis conclusionis, ut docet expressè Arist. 2. Physic. text. 31. & explicat optimè D. Thom. ibid. lect. 5. in quantum termini, qui præhabentur in præmissis, sunt etiam materia conclusio-

nis, licet non ut stant sub forma præmissarum: sicut farina dicitur materia panis, licet non ut stant sub forma farine. Similiter præmissæ obiectiuè sumptæ dicuntur cõcurrere aliquo modo in genere causæ formalis extrinsecæ, quasi specificando conclusionem, in quantum sunt ratio *sub qua* assentiendi conclusioni, mediumque probatiuum, & illuminatiuum unde sumitur eius specificatio.

Maiores difficultates est de præmissis formaliter sumptis, hoc est pro assensu seu actu intellectus; quomodo concurrant ad assensum conclusionis, quia vix apparet, quomodo vnus actus intellectus possit alium causare, unde aliqui negant ex hoc fundamento assensum præmissarum esse causam assensus conclusionis. Nihilominus cõmuniore sententia tribuit efficientiam, sive causalitatem in genere causæ efficientis actibus præmissarum, respectu actus conclusionis. Quod sumitur ex D. Th. 1. Poster. lect. 3. 5. Metaph. lect. 3. 1. p. q. 14. artic. 7. & 1. contra gentes cap. 55. alibi que sæpe quamuis postea sit difficultas inter Doctores in explicanda illa efficientia assensus præmissarum, respectu assensus conclusionis. Aliqui enim ita concedunt assensum præmissarum concurrere in genere causæ efficientis ad assensum conclusionis, ut tamen non cõcurrat, ut principium influens in ipsum actum, sed solum ut determinans intellectum ad assensum conclusionis, & veluti remotè; intellectus enim determinatus assensu præmissarum, vi sua naturali infert id, quod videt sequi ex illis præmissis, unde primis principijs assentitur per diuersum habitum, ac ipsi conclusioni. Alij vero ita explicant illam efficientiam, quod per assensum præmissarum producit in intellectu quædam species intelligibilis, quæ simul cum ipso producat assensum conclusionis, & ratione cuius talis actio tribuatur ipsi assensui præmissarum, ad eum modum quo solet explicari ab aliquibus efficientia sensationis exterioris respectu inte-

riorum, in quantum species expressa v. g. visionis, producit aliam speciem in sensu communi, qua mediante ipse elicit effectiue suam sensationem. His breuiter adnotatis.

Resp. 1. ad instantiam concedendo maiorem, & negando minorem, cum iuxta primę sententię explicationem, præmissæ concurrant in genere causę efficientis, solum prædeterminatiue, non autem influendo in conclusionem, ad quam sufficit influxus solius potentię naturalis; quare in casu nostro, præmissæ fidei non concurrunt ad assensum conclusionis, eliciendo vel influendo in talem assensum, sed solum prædeterminando intellectum, qui postea vi sua naturali, sine vlllo prorsus auxilio gratiæ supernaturalis, aut eleuatione potest videre rectitudinem illationis, & inferre quid sequatur ex illis præmissis, quãuis cognitio lumine supernaturali; nullum enim est inconueniens, quod intellectus ita determinatus, possit vi sua naturali præcisè colligere, & inferre aliquid, quod sit inferius ipsa supernaturali cognitione.

Resp. 2. concedendo maiorem, & minorem; deinde negandum est quod ille influxus sit supernaturalis, cum enim nos in hac vita cognoscamus res supernaturales solum abstractiue; species, per quas illas cognoscimus ad modum rerum nostrarum, sunt merè naturales, atque adeò ex hoc concursu, & influxu præmissæ supernaturalis, mediante tali specie, inferri non potest, conclusionem Theologicam, vt sic præcisè esse supernaturalem: vnde quando dicitur, illum actum, qui necessario & connaturaliter sequitur positio aliquibus principijs, & causis supernaturalibus, esse etiam supernaturalem; distinguenda est illa propositio, & concedenda si ille actus, positio aliquibus principijs, & causis supernaturalibus, immediatè sequatur ex ipsis in aliqua potentia recipiente: Cæterum si ille actus, sequatur mediante solum aliquo naturali adæquatè elicitiuo ipsius, ita vt principium supernatu-

rale se habeat merè præsuppositiue, negandum est quod ille actus sit supernaturalis; sic autem se habet in nostro casu, vbi si influit assensus præmissarum, id præstat mediantibus speciebus naturalibus, & mediante dispositione illa syllogistica facta lumine naturali, ac tandem mediante ipsa potentia naturali adæquate elicitiva talis actus, ita vt assensus fidei, merè præsuppositiue se habeat; nullum autem est inconueniens, quod aliquis actus merè naturalis, non sit possibilis nisi facta aliqua suppositione supernaturali; nam profectò non minus distant in genere moris bonum, & malum, quam in genere entis naturale, & supernaturale; & tamen aliqua bona non sunt possibilis, nisi ex suppositione mali, vt communiter dicitur de actu poenitentię, quæ supponit peccatum; imo aliqua supernaturalia non sunt possibilis, nisi supposito aliquo naturali; qua ergo ratione repugnabit, posse esse aliquam cognitionem merè in se naturalem, positio principijs fidei, quæ intellectus merè naturaliter cognoscat, quid ex illis in bona forma, & quomodo sequatur, assentiendo tali consequentię, naturali sua facultate deductæ, & illatæ ex illis principijs, quod pertinet ad Theologiam, quæ nunquam separatur à fide, nec separari potest, sed ex vtrisque integratur vna doctrina sacra, & quamuis non possent afferri exempla similia in alijs rebus, nihil tamen hoc obesset, quia nulla potest assignari ratio, cur id in casu nostro sit impossibile.

Ex dictis in hac secunda ratione sequitur, quod, etiam si per impossibile habitus supernaturales possent per suos actus acquiri & produci, adhuc tamen habitus Theologiæ non esset formaliter supernaturalis, cum assensus Theologicus non sit actus supernaturalis.

Tertio probatur nostra conclusio euertendo principale fundamentum, cui opposita sententia posset inniti. Quia si esset aliqua ratio cur Theologia esset habitus formaliter supernaturalis, maxime quia versatur circa obiecta valde superna-

pernaturalia, sed ista ratio in præfenti non est efficax; ergo. Maior est certa, cum supernaturalitas actus non possit aliunde melius colligi, quam ex supernaturalitate obiecti ipsius. Minor autem probatur. Nam licet obiectum Theologiæ sit aliquid in se supernaturale, modo tamen naturale disponitur, & penetratur, siue quod in idem redit est aliquid supernaturale materialiter, non autem formaliter; ad hoc autem ut aliquis actus dicatur formaliter supernaturalis, v. g. actus fidei, quo iudico Verbum diuinum esse incarnatum, non sufficit, quod sit iudicium de illa veritate materialiter considerata, quantumcumque supernaturalis sit, quia etiam hæreticus, & infidelis potest habere simile iudicium, sed est necessarium, quod illam attingat modo supernaturali, quicumque ille sit in fide, de quo modo nõ disputo; ergo à pari assensus conclusionis Theologicæ non ideo erit supernaturalis, quia infert aliquam veritatem supernaturalem, quæ est eius obiectum materiale; sed quia attingit veritates supernaturales præmissarum, quæ sunt eius obiectum formale, modo supernaturali; ita ut si non attingat tali modo non possit inferri, quod sit supernaturalis. Quod autem Theologia non attingat sua obiecta modo supernaturali, quæ maior probanda, sic declarari potest, quia assensus iudicatiuus, seu iudicium aliquod, quale est assensus Theologicus, non potest modo supernaturali versari circa aliquam veritatem, nisi iudicet de illa, siue explicitè, siue implicitè, & tali modo iudicet, qui sit supernaturalis; sed assensus Theologicus, in primis non iudicat de veritate præmissarum, quæ sunt eius obiectum formale vllò modo, sed hoc iudicium iam supponit ex fide elicatum, & si iudicat de veritate conclusionis, quæ est eius obiectum velati materiale, iudicat solum de illa, propter evidentem naturalem consequentiam, & connexionem ad veritatem præmissarum, qui modus attingendi in se spectatus, est formaliter naturalis, & virtualiter so-

lum supernaturalis, id est resolubilis in principia supernaturalia. Vnde cum dicitur quod mediū probandi in Theologia est supernaturale, scilicet veritates ac principia fidei, distinguendum est, ut connexa & penetrata modo naturali, & studio propriaque industria acquisito concedo, ut stant præcisè sub lumine supernaturali, nego. Nam ut iam dixi non proponuntur in habitu Theologico lumini naturali intellectus illæ veritates cognitæ, & stabilitæ tanquam certissimæ per fidem, ut intellectus iudicet de illis, cum iam per lumen fidei iudicauerit, sed ut vi sua naturali videat, quid ex illis sequatur, & inferat. Ad rationem autem luminis, & habitus supernaturalis, non sufficit quæcumque dependentia, & resolutio in medium seu principium supernaturale, sed requiritur quod modus ipse illuminationis, supernaturalis sit, & non modo naturali dispositus, & acquisitus: Quamuis enim modus sciendi, & inferendi per consequentias, siue quod idem est bonitas consequentiæ secundum se non sit ratio formalis scientiæ, sed conditio, tamen lumen scientificum quod non nisi per talem conditionem acquiri potest, naturalis est ordinis, sicut licet obscuritas non sit ratio formalis habitus fidei, tamen lumen intellectuale, quod talem obscuritatem. Petit, & fundat, fides est.

Verum contra doctrinam huc usque traditam potest obijci primò pro opposita sententia. Quia Theologia in Christo Domino fuit habitus supernaturalis, ergo etiam nostra debet esse talis: Probatur consequentia, nam Theologia in Christo non habuit amplius, quam deriuari ex principijs supernaturalibus per discursum, sicut nostra Theologia deriuatur ex fide, ergo sicut illa fuit supernaturalis, ita erit & nostra.

Resp. ad hoc argumentum, quod in Christo Domino fuit duplex Theologia vna acquisita sicut nostra (vel si fuit Christo infusa, solum fuit infusa per accidens, quod non variat intrinsecam naturam scientiæ) & hæc Theologia fuit
habi-

habitus formaliter naturalis, quamuis enim procederet ex visione clara Dei, tamen lumen gloriæ ita influebat in acquisitionem illius, sicut in nobis fides, scilicet præbendo principia, non tamen supernaturali vi habitum producendo, sed Christus Dominus ex studio & industria naturalis ingenij conclusiones deducebat. Alia Theologia fuit, quæ pertinet ad donum sapientiæ, vel scientiæ, secundum quod sunt gratiæ gratis datae, & hæc in Christo Domino fuit habitus supernaturalis; nec refert quod aliquando vtraque Theologia versetur circa eadem obiecta; quamuis enim iudicium sapientiæ, aut prudentiæ infusæ, quando procedit ex iisdem præmissis de fide, ex quibus procedit assensus Theologicus, habeat pro obiecto materiali, seu formali quod easdem veritates præmissarum, non tamen sub eadem profus ratione formali, aut modo tendendi, sed sub diuerso; nam primo donum scientiæ, aut sapientiæ, quod est Theologia supernaturalis infusa, non innitur discursui, sed simplici cognitioni, in quo assimilatur diuinæ scientiæ, cuius est formalis participatio, vt docet D. Thom. 2. 2. q. 9. art. 1. ad 5. vnde ex hac parte longè differt à Theologia nostra ordinaria, quæ virtute studij acquiritur per connexionem, & consequentiam præmissarum; secundo ratio formalis Theologiæ acquisitæ est virtualiter reuelatum, quatenus attingitur ex vi connexionis, & consequentiæ deductæ ex aliqua veritate formaliter reuelata; siue quod idem est, sunt veritates fidei, vt attingibiles solo lumine naturali, ratione connexionis quam habet consequens cum antecedente, ex vi solius discursus. At ratio formalis doni sapientiæ, aut scientiæ, est aliqua experientia interna diuinorum, quatenus aliquis patitur diuina, seu ex impulsu interiori Spiritus Sancti iudicat de aliquo; quatenus mens experiendo aliquos effectus supernaturales in se illuminatur, vt iudicet iuxta experientiam ipsorum magis, & minus, iuxta quod magis vel minus perfectè

experitur: Istæ autem rationes, sunt rationes valdè diuersæ, scilicet illuminatio experimentalis circa diuina, & vt illatiua ex propria industria & studio; & ita secundum has duas considerationes dicendum est etiam diuersa esse obiecta formalia Theologiæ infusæ, & acquisitæ, sicuti in physicis eadem infima superficies aëris, quatenus est terminus motus deorsum alicuius grauis, & quatenus est terminus motus sursum alicuius leuis, habet rationem duplicis termini formaliter, licet sit vna materialiter, potestque specificare duos diuersos motus.

Obijcitur 2. Doctrina sacra vocatur ordinariè scientia supernaturalis, ad distinctionem Metaphysicæ, quæ vocatur Theologia, siue scientia de Deo naturalis; ergo.

Respondeo sacram doctrinam ad distinctionem Metaphysicæ vocari ab aliquibus scientiam supernaturalem, non quia sit in se formaliter supernaturalis, sed quia includit principia supernaturalia, & in illis fundatur vt supernaturaliter cognitis, non per habitum Theologiæ, sed per habitum & lumen fidei, quod non competit Metaphysicæ: ceterum quia doctrina sacra sub modo naturali illatiuo per propriam industriam, & studium illa attingit, ad modum Metaphysicæ, ideo formaliter loquendo est habitus naturalis, sicut & Metaphysica.

Obijcitur 3. Sicut voluntas eligit media propter intentionem finis, ita intellectus assentitur conclusioni propter assensum præmissarum, ex illo communi axioma quo dicitur ita se habere principia in speculatiuis, sicut finis in practicis; sed electio mediorum propter intentionem finis supernaturalis, est etiam supernaturalis: ergo & assensus conclusionis propter præmissas supernaturales, quales sunt præmissæ Theologicæ, erit etiam supernaturalis.

Resp. ad hoc argumentum negando maiorem, quamuis enim principia in speculatiuis, & finis in practicis conueniant in aliquibus, de quibus modo non

agimus, distinguntur tamen in hoc, iuxta communiorem sententiam, quod voluntas in electione mediorum, non habet aliam rationem formalem proximam & specificatiuam, nisi ipsam bonitatem finis, qualem etiam habet ipsa intentio; unde non est mirum, si intentio ponitur supernaturalis, quod etiam electio propter eundem finem sit actus supernaturalis; eademque similitudo reperitur in intellectu quando non operatur ex discursu, ut patet in visione beatifica, cuius obiectum formale specificatiuum est diuina essentia clarè visa, semper enim eadem specie visio est, siue pro ut se extendit ad diuinam essentiam, siue pro ut se extendit ad creaturas in ipsa contentas, propter eandem rationem formalem; & idem prorsus in casu nostro contingeret, si eodem actu fidei, quo iudico v.g. verbum diuinum esse æternum, viderem tanquam in causa aliquid quod ex illo principio sequeretur; at verò quando intellectus operatur ex discursu,

alio modo res se habet; sicuti enim assensus seu iudicium conclusionis, nullo prorsus modo dicendum est iudicium præmissarum, neque per assensus conclusionis iudicat intellectus de veritate præmissarum, ita ratio formalis obiecti iudicij præmissarum, non est nisi ratio formalis remota respectu iudicij conclusionis; & ita remota ut non spectet ad conclusionem, neque in illam resoluetur conclusio, nisi medio habitu, & iudicio realiter & essentialiter diuerso, nempe habitu, & assensu principiorum, quare superest, ut ratio formalis proxima & immediata conclusionis, sit ipsa veritas complexa obiecti præmissarum syllogisticè dispositarum, propter quam immediatè inferitur: & quamuis hæc in habitu Theologico sit supernaturalis, quia tamen non attingitur nisi modo naturali, ut supra explicuimus, ideo non est talis assensus conclusionis, in se & formaliter, nisi naturalis.

SECTIO QUINTA.

De doctrina Sacra quantum ad subiecta
in quibus reperitur.

CAPVT PRIMVM.

Quod Sacra doctrina non remaneat in Heretico.

QVANDO quæritur, num doctrina sacra, seu habitus Theologiæ maneat in heretico, aut esse possit in illo? talis propositio duplicè potest habere sensum, iuxta duplicem modum quo de heretico possumus loqui; primò, de illo qui acquisito in statu fidelitatis habitu Theologico, postea negata ex pertinaci voluntate aliqua veritate fidei contra manifestum Ecclesiæ

sensum sit hereticus; de hoc enim quæri potest an simul cum habitu fidei deperdat habitum Theologiæ antea acquisitum. Secundo loqui possumus de aliquo heretico, qui solum post heresim rebus Theologicis operam nauat, deducendo conclusiones in illis materijs in quibus benè sentit de principijs fidei, quamuis in aliquibus sit hereticus; & ita quæri potest an habitus ab hoc heretico circa tales materias acquisitus, sit eiusdem speciei essentialis cum habitu

bitu Theologiæ alterius Catholici.

Omnes illi doctores qui existimant habitum Christianæ Theologiæ, non distingui ab habitu fidei infusæ, consequenter ad hanc opinionem tenentur asserere doctrinam sacram nulla ratione manere posse in hæretico quouis modo cōsiderato. Sed cum falso ianitantur fundamento, non est quod in eo diutius detineamur. Per oppositum Gabriel Vasquez & illi, qui cum eo putant habitum Theologiæ non assentiri conclusionibus propter præmissas fidei, ut cognitæ lumine fidei, & assensu supernaturali, sed ut cognitæ per fidem acquisitam siue humanam, aut opinionem quamdam merè naturalem, consequenter etiam fateri tenentur, manere in hæretico eundem habitum Theologiæ qui erat prius, cum non amittat fidem humanam, aut opinionem circa illa principia fidei, quæ non negat.

Inter eos verò qui distinguunt habitum Theologiæ ab habitu fidei infusæ, ita ut talis habitus fidei se habeat respectu Theologiæ tanquam habitus principiorum, aliqui existimant, quod in hæretico nō corrumpitur habitus Theologiæ essentialiter, & intrinsecè, sed quo ad statum, & denominationem scientiæ solum; alij verò docent habitum Theologiæ simul amitti cū habitu fidei, quid sit in hac re certius tenendum breuiter aperietur in sequentibus.

Dico igitur primò, esse probabile, quod ad breue tempus, & in corrumpi maneat in hæretico ille idem numero habitus Theologiæ, quantum ad substantiam sui, quem habebat ante peccatum. Ratio est quia si statim destrueretur in hæretico per peccatum infidelitatis, habitus antea acquisitus Theologiæ, vel id fieret physicè, vel demeritoriè, sed ex neutro capite potest id contingere, ergò. Maior est certa; Minor autem in qua est difficultas probatur, quia habitus acquisiti neque physicè, neque demeritoriè statim per vnum actum contrarium communiter deperduntur, maximè si sint intellectuales,

qualis est habitus Theologiæ acquisitus. Quod si dicas habitum Theologiæ acquisitum differre ab alijs, quod præsupponere debeat fidem; vnde, sicut amisso per vnicum actum infidelitatis habitu fidei, deperditur etiam statim, habitus spei, non aliam ob causam, nisi quod hic habitus fundatur in fide, destructo autem fundamento, destruitur totum id, quod fundatur in illo, ita etiã destructa fide, habitus Theologiæ qui fundatur in illa, destrui debet. Contra est, nam spes, de qua loquimur, est habitus supernaturalis, & per se infusus, attingens bonum increatum, quatenus est vltima nostra, & supernaturalis beatitudo, per fidem credita, prorsus supernaturaliter; vnde non est mirum, si per peccatum infidelitatis, quo destruitur fides, destruat etiam saltem demeritoriè spes, & charitas, aliæque virtutes infusæ, & dona ad gratiam sanctificantem subsequenter; nam verè talis peccator meretur, ut Deus subtrahat supernaturalem concursum ad tales habitus, qui ab ipso solo conseruabantur: at verò habitus Theologiæ est naturalis, & acquisitus, ut supra vidimus, & non supponit fidem nisi ut proponentem sibi principia, ex quibus postea intellectus facultate sua naturali deducat conclusiones, attingendo illa principia modo naturali; neque conseruatur à solo Deo supernaturaliter; igitur non est necesse, ut vel physicè, vel demeritoriè statim destruat ablatâ fide, sed probabile est quod ad breue tempus, & in corrumpi remaneat in hæretico; dixi ad breue tempus, & in corrumpi; quia, cum habitus acquisiti non possint in aliquo subiecto, diu conseruari, nisi medijs actibus, quibus fuerunt, semel producti, & assensus ille qui elicitur ab hæretico, etiam in materia Theologica in qua non errat, sit prorsus diuersæ speciei ab illo assensu, quem in simili, aut eadem materia elicit, quando erat Catholicus; ut statim dicemus; non potest esse ibi habitus Theologiæ antea acquisitus, nisi in corrumpi, ita ut aliquo temporis in-

teruallo diminuatur, & destruat, sicut solent alij habitus acquisiti.

Sic igitur ablata fide in hæretico manent saltem ad aliquod tempus, duo habitus Theologiæ, specie diuersi, alter qui prius erat ex fide Catholica genitus, & non statim corrumpitur, ex ablatione fidei; Alter qui ab Hæretico generatur de nouo ex fide acquisita, qua solum credit, quandiu est hæreticus, non vero vna & eadem Theologia deseruit Catholico & hæretico, licet apparenter & similitudinariè videatur eadem, vt explicabitur in fine huius capituli.

Dico secundò, quod assensus ille qui elicitur ab hæretico etiam in materia Theologica, in qua non errat, sit diuersæ prorsus speciei ab illo assensu, quæ in simili materia elicit Theologus fidelis, aut idem Hæreticus, quando erat Catholicus, elicit. Probatur assertio, quia illi assensus sunt diuersæ prorsus speciei essentialis, qui deducuntur ex principijs, siue præmissis specie essentiali differentibus, sed assensus in Theologo Catholico, & assensus in hæretico circa eandem materiam Theologicam, cum Catholico discurrente, procedunt ex principijs, siue præmissis essentialiter & formaliter diuersis; ergò assensus conclusionis in vtroque debet esse diuersæ prorsus speciei essentialis. Maior est certa cum iuxta communiorem, & veram Philosophorum sententiam diuersitas essentialis, & specifica in scientijs desumatur ex diuersitate primorum principiorum formaliter, & essentialiter diuersorum. Minor igitur probatur, nam assensus Catholici dicit ordinem, & dependentiam essentialem ad præmissas fidei, vt creditas fide diuina, atque adeò, est ita assensus formaliter naturalis, vt tamen sit radicaliter, & virtualiter supernaturalis, quatenus petit resolui in lumen diuinæ reuelationis, & auctoritatem diuinam per se creditam; at verò assensus Hæretici dicit ordinem ad eandem præmissas, vt creditas iam fide humana, & resoluitur vltimò in fidem humanam, & opinionem propriam ipsius

Hæretici, cum enim in Hæretico etiam negante vnum tantum articulum, tota fides tam actualis, quam habitualis pereat, non potest in illo, circa res, quas non negat, manere alia fides, quam acquisita, quare eius assensus non potest resolui, nisi in talem fidem acquisitam, aut opinionem propriam; sed præmissæ vt per se creditæ per fidem diuinam, & vt creditæ per fidem humanam non possunt non esse formaliter, & essentialiter diuersæ, si quidem mutatio penes certitudinem, & incertitudinem, supernaturale, vel naturale lumen, est mutatio essentialis; ergò assensus conclusionis in Theologo Catholico, & in hæretico, quamuis circa eandem materiam Theologicam, procedunt ex principijs formaliter & essentialiter diuersis, quod erat probandum, ita vt tam certum esse videatur assensum illum Catholici esse diuersum ab assensu Hæretici, quam certum est fidem diuinam esse diuersam à fide humana, etiam si sint de eadem re, quia ita sunt de eadem re materialiter, vt tamen non sint de eadem re formaliter, quod sufficit ad formalem, & essentialem distinctionem quorumcumque habituum.

Confirmatur hoc argumentum. Nam si quis ex iisdem præmissis, aut principijs materialiter, probabiliter solum cognitis, aut per fidem humanam deduceret aliquam conclusionem, & alius ex iisdem præmissis certò & euidenter notis inferret eandem conclusionem, hi discursus proculdubiò essentialiter differrent, & in vno assensus conclusionis esset pura opinio, in alio esset vera scientia, quæ sine dubio distinguntur specie; idem autem in casu nostro contingit, ob eandem prorsus rationem, quia scilicet diuersum est obiectum formale specificatum in vtroque assensu Catholici, & Hæretici; veritates enim obiectiuæ præmissarum, non terminant assensum Theologicum in Catholico, nisi vt cognoscibiles, & cognitæ per fidem diuinam supernaturalem, in hæretico verò vt cognoscibiles, & cognitæ per fidem hu-

humanā, atque adeo veritates illæ præmissarum sic materialiter sunt eadem, vt tamen formaliter differant, secundum diuersum cognoscibilitatis modum quæ habent, & explicatur per actus proprios quibus cognoscuntur, pro vt scilicet cognoscuntur per actum fidei diuinæ, vel fidei humanæ & acquisitæ; vnde etiam consequenter inferitur quod assensus ille in heretico nullam habet rationem scientiæ neque formaliter, neque æquiuenter, sed meræ opinionis ex intrinseca, ratione sua, & motiuo formali, licet non sentiat formidinem in illo assensu propter pertinacem adhesionem ad propriam sententiam, non enim ipse credit rebus illis fidei quas non negat, & ex quibus cum fidei discurret, ex motiuo infallibili & vniuersali, sicut fides Catholica, sed ex proprio arbitrio, quia sic sibi videtur acceptandum vnum, & reiiciendum aliud; de quo vide inferius dicenda lib. 3. sect. 3.

Dico tertio, quod in heretico non solum corrumpitur habitus Theologiæ quo ad statum, & denominationem, sed essentialiter & intrinsecè. Ratio est, quia mutatio scientiæ ex parte principiorum penes certitudinem, & incertitudinem, supernaturale vel naturale lumen, non potest non esse mutatio essentialis & intrinseca, & non solum quo ad statum accidentalem, cum sit mutatio in ratione formali, & specifica, quæ desumitur ex diuerso lumine principiorum; sed mutatio Theologiæ in eo qui ex Catholico fit Hereticus, est talis mutatio vt conclusione superiori probatum fuit, ergo perit in ipso habitus Theologicus non solum quo ad statum accidentalem, quem antea ex consortio fidei habebat, sed etiam essentialiter & intrinsecè. Vnde non potest manere habitus Theologiæ, sicut cadaver quod veniente forma viuificatur, eo ferè modo quo fides mortua adueniente charitate dicitur viuificari; illa enim similitudo cadaveris quantum ad hoc in habitibus tenet solum, quando destruitur in eis aliquis ordo accidentalis superadditus perficiens, &

quasi viuificans, sicut in fide ordo ad charitatem, qui accidentaliter est; at in nostro casu ex amissione fidei, non destruitur solum in Theologia quidam ordo accidentaliter, sed ipsamet ratio essentialis specifica ipsius, quæ est virtualis reuelatio, atque adeo talis habitus corrumpitur essentialiter, & intrinsecè, & non solum quo ad statum & denominationem, eò modo quo fides ex amissione charitatis, dicitur perire solum, quo ad denominationem formatæ, aut viuentis.

Secundò probatur conclusio destruendo principale fundamentum oppositæ sententiæ. Quia si esset aliqua ratio cur in eo qui ex Catholico fit Hereticus remaneret habitus Theologiæ entitatiuè & essentialiter, maximè quia habet facilitatem in discurrendo, circa illas res veras, circa quas prius acquisierat habitum, quæ facilitas non videtur posse commodius oriri, quam ex habitu præexistente; sed ista ratio non est efficax; nam sicut facilitas quam hereticus habet in concedendis omnibus alijs propositionibus fidei, quas non negat, non prouenit ab habitu fidei, qui in illo non est amplius influenter in tales actus, sed vel à memoria præteritorum, vel ab habitu acquisito; eodem modo facilitas illa quam experitur hereticus in discurrendo circa materias Theologicas, quas non negat, non est ex habitu Theologiæ immediatè & proximè influente in tales actus; sed prouenit ex hoc quod in ipso remanet memoria syllogismorum, circa quos prius ex habitu facilitatem acquisiuit, & ex tali memoria facillè similes syllogismos efformat.

Sic igitur, quando Hereticus syllogizat, & discurret circa res Theologicas, ex illis principijs fidei, quæ non negat, etiam si veras inferat conclusiones, & easdem materialiter, quas deducit in eadem materia Theologus fidelis, non discurret ex habitu Theologiæ, quem prius habebat, sed ex ipso lumine naturæ, & habitu opinionis, vel fidei humanæ, quæ habet circa illa principia fidei, quæ non negat: ita vt in ipso generetur de nouo
alius

alius habitus Theologiæ opinatiuus, qui formaliter excludit Theologiam veram, vel statim, vt volunt multi, aut aliquo temporis successu, vt probabiliter docuimus in prima conclusione: quamdiu autem remanet ille habitus in corrupti potest dici habitus cadauerosus, siue cadauer præexistentis Theologiæ, non in eo sensu quem supra refutauimus, sed quia non potest, sicut antea exire in suas operationes, veluti vitales ex defectu principiorum, quibus inniti debet, vt in eas prorumpere dicatur.

Dico quarto, circa secundum sensum præsentis difficultatis initio propositum, quod habitus acquisitus ab hæretico circa materias Theologicas, durante statu hæresis, sit omnino diuersæ speciei ab habitu Theologiæ alterius Catholici. Hęc conclusio manifestè sequitur ex dictis; nam sicuti si ad prædicationem Euangelij crederet aliquis rebus auditis per fidem diuinam, & alius per fidem humanam, hæc fides differret specie, & corresponderent illis habitus speciei diuersi, ita habitus acquisiti conclusionibus deductis ex principijs fidei taliter creditis, debent etiam specie differre; sed sic se habet, quod hæreticus, qui prius non erat Theologus, & durante statu hæreseos Theologiæ studet, acquirat habitum assentiendo conclusionibus deductis ex principijs fidei, non tamen ab ipso creditis fide diuina, sed sua fide humana tantum, & opinione, ergo talis habitus debet esse omnino specie diuersus ab habitu Theologiæ Catholici, qui assentitur illis conclusionibus deductis ex principijs fidei fide infusa, & supernaturali creditis; quare ille hæreticus potest dici æquiuocè, aut materialiter Theologus si comparatur ad verum Theologum fidelem, quia versatur circa veritates materiales Theologiæ, sed non secundum eandem rationem formalem obiecti Theologiæ, quæ in Catholico reperitur.

Inquiret aliquis in fine huius capituli an sicut amissa fide diuina deperditur vera Theologia in eo, qui ex Theo-

logo fideli fit hæreticus, ita semel habitata fide, acquiratur vera Theologia ab eo qui ex Theologo hæretico fit Catholicus.

Respondeo ex dictis, quod sicut amisso habitu fidei in hæretico, non auferitur per illam infidelitatem Theologia formaliter, & immediatè cum sic non opponantur, sed excluditur causaliter tantum, & mediatè, quia remotis principijs remouetur sciëntia quæ ab illis essentialiter pendet, & generatur habitus Theologiæ opinatiuus, vel erroneus qui formaliter destruit veram Theologiam. Ita similiter cum restituitur, aut de nouo infunditur fides Hæretico, non acquirit Theologiam formaliter, & immediatè, sed causaliter vel radicaliter, quatenus positis principijs certis, potest rursus elicere assensus certos & infallibiles circa conclusiones, quibus generatur, & acquiritur de nouo vera Theologia. Quod totum facillimè fit, & quasi insensibiliter, quia licet fides auferatur, aut restituatur hæretico, manent tamen eodem modo dispositæ & coordinatæ species in memoria, in qua specierum coordinatione sita est tota difficultas comparandi scientias: vnde illa ordinatione semel posita, seu non amissa, facile acquiritur scientia, quantum ad id quod est luminis, & certitudinis ex principijs in conclusiones deductæ, aut deriuatæ.

C A P V T I I.

*Quomodo Sacra doctrina in statu viæ
acquisita remanere possit in
Patria.*

IN præsentis difficultate aliqua vt certa supponuntur, in primis quod sacra doctrina, pro vt reduplicatiuè fuit in statu viæ, non remaneat in patria: cum enim sacra doctrina sic reduplicatiuè sumpta, includat actum vel habitum fidei, & secundum opinionem probabiliorum non remaneant in cælo nec habitus, nec actus fidei, sed illis succedat

dat visio beata, & clara eorundem obiectorum, quorum in hac vita fidem habuimus, iuxta illud Prophetæ Psal. 47. *Sicut audiuimus ita & vidimus in ciuitate Dei nostri*, &c. manifestè sequitur ex defectu perseverantiæ fidei in patria coelesti, perseverare etiam non posse doctrinam sacram reduplicatiuè consideratam, pro vt antea fuit in statu viæ.

Secundò tanquam certum supponitur, doctrinam sacram in via proprio vniuscuiusque studio, & labore comparatam aliqua ratione perseverare in cælo iuxta notissimum illud dictum D. Hieronymi Epistola 103. ad Paulinum. *Discamus in terris quorum nobis scientia perseverat in cælo*. Et sanè nihil vetat, vt beati recordentur eorum, quæ prius in hac vita didicerint, recordentur etiam demonstrationum, quibus hic vti, & argumētari solebant, etenim si diues Epulo quamuis damnatus, & in medijs inferorum flammis, recordatus est nihilominus fratrum suorum, agnouit quoque Lazarum, cui antea eleemosynam negauerat, quanto magis memoria rerum Theologicarum in beatis remanebit, ad ornatum simul, & ad exercitium, & vt pluribus modis, ac medijs vnum idemque obiectum cognoscant.

Quod igitur in controuersiam reuocari potest; est nūm doctrina sacra in statu viæ acquisita perseveret solum obiectiuè in cælo, siue ex parte rerum cognitarum, non modi cognoscendi, qui nunc est imperfectus, ibi perfectissimus? an verò perseveret etiam formaliter, & ex parte luminis, ita vt substantialiter, & formaliter loquendo idem sit numero habitus Theologiæ acquisitæ in via, & in patria, differantque accidentaliter solum, penes euidentiā & ineuidentiā, claritatem, & obscuritatem.

Priam sententiā quam plures Theologi tam intra, quam extra scolam, Sancti Thomæ sequuntur, asserit eandem numero Theologiam essentialiter, quæ fuit in statu viæ, perseverare in statu patriæ.

Probant primò, quia non minus vi-

bius

dentur dependere dona Spiritus Sancti à fide, quam Theologia acquisita, si quidem iuxta doctrinam Sancti Thomæ 1. 2. q. 68. art. 8. & 22. quæst. 8. & 9. virtutes Theologicæ se habent vt principia regulatiua donorum Spiritus Sancti ideoque dignitate superant dona; sed non obstante tali dependentia, docet idem D. Thomas 2. 2. art. 6. manere in patria dona Spiritus Sancti, sublatis imperfectionibus, & mutato statu, ergo idem possumus affirmare de scientia Theologiæ, quamuis dependenter à fide in via, acquisita. Secundò scientiæ naturales, & acquisitæ manent in patria sublatis imperfectionibus, vt docet D. Thomas 1. par. q. 58. art. 5. & 12. q. 67. art. 2. ergo etiam, & Theologia.

Tamen vt fatear verum duo iam alata fundamenta non videntur efficacia, sufficiens enim disparitas in nostro casu afferri potest, inter dona Spiritus Sancti & scientias purè naturales ex vna parte, & inter Theologiam acquisitam ex alia, cur duo prima formaliter, & essentialiter remaneant in cælo, secus verò Theologia. Nam primò dona Spiritus Sancti ad intellectum pertinentia, non sunt habitus acquisiti per actus, ita vt sequi debeant præcisam limitationem actuum imperfectorū ad quos adiuuant in hac vita, sed sunt per se infusi, atque ita possunt habere perfectionem superiorem, quæ sit sufficiens ad imperfectionem huius vitæ, & ad perfectionem patriæ, vnde etiam habent vt inseparabiliter concomitentur gratiam sanctificantem, quæ perfectissima est in patria, & ita non est mirum si cum illa remaneant, & perseverent; at verò Theologia est habitus acquisitus, atque adeò formaliter naturalis, vnde sequi debet naturam actuum quibus acquiritur, qui sunt eius causa, cum igitur eiusmodi actus sint essentialiter ineidentes, vt potè fundati in præmissis fidei essentialiter ineidentibus, posset etiā dici quod habitus Theologicus, sit habitus essentialiter ineidens; quare sicuti fides ob illam imperfectionem non manet in cælo,

lo, sed ex suspensione diuini concursus definit esse, ita exigente statu illo beatitudinis, eodem etiam modo ex subtractione eiusdem concursus diuini, desinet esse habitus Theologiæ in via acquisitæ.

Similiter quia aliæ scientiæ purè naturales procedunt ex principijs lumine naturæ cognitis, quorum notitia permanet in cælo, etiam ex eodem lumine, cum gratia naturam non destruat, ideo rectè dicuntur tales scientiæ in patria remanere; secus verò Theologia, vt potè acquisita ex principijs lumine fidei cognitis, quod lumen non remanet in patria. Quæ disparitas sufficit ad eneruanda duo iam allata fundamenta, desumpta ex paritate ad alias virtutes infusas, & ad scientias purè naturales.

Solidius igitur, & efficacius fundamentum, quodque sententiam hanc de perseuerantia Theologiæ in cælo valdè probabilem reddit, debet desumi ex hoc quod Theologia nostra ita acquiritur, & generatur in via per actus ineuidentes, & obscuros, vt illa ineuidencia solum se teneat ex parte subiecti, atque adeò per accidens conueniat habitui Theologico, non verò se teneat ex parte ipsius scientiæ, & rationis formalis eius. Nam ratio formalis intrinseca habitus scientifici sumitur ex resolutione, quam talis habitus facit in sua principia. Ex vi autem talis resolutionis petit Theologia nostra tendere, & resolui in principia euidencia, non quidem ratione sui, cum sit scientia subalternata, sed ratione alterius scientiæ superioris, scientiæ nimirum beatificæ, cui subalternatur; deficiente autem scientia superiori in subiecto propter aliquod impedimentum, non redditur propterea scientia inferior obscura, & ineuidens ab intrinseco, & ex vi propriæ resolutionis, sed per accidens, ac veluti ab extrinseco ex defectu superioris scientiæ quæ in tali subiecto non est ad perficiendum, & formandum actu scientiam inferiorem. Quare negandum est scientiam subalternatam, atque adeò Theologiam nostram, esse intrinsecè, & essentialiter, id est ex vi ip-

sius rationis formalis euidentem, & ineuidentem, sed solum participatiuè, & præsuppositiuè id habet. Dicitur enim intrinsecè, & essentialiter conuenire euidencia, aut ineuidencia alicui habitui, quando ex vi propriij luminis & rationis formalis petit resolui vsque ad principia per se nota, aut per se ineuidencia, & obscura: quod tamen Sacre Theologiæ non competit, nam eo ipso quod sit scientia subalternata de se non facit euidenciam resoluendo vsque ad prima principia, sed factam à scientia superiori participat, & sic licet euidencia illa principiorum sit ei connaturalis, non tamen essentialis, sicut nec ineuidencia, alias nulla vnquam scientia subalternata posset in eodem intellectu continuari cum scientia subalternante, quod tamen est falsum; solummodo ergo participatiuè, & præsuppositiuè vtrumq; habet Theologia, dicitur enim aliquid esse participatiuè, & præsuppositiuè euidens, aut ineuidens, quando lumen aliquod scientificum non est ita efficax, vt possit ipsa resolutione à se facta peruenire vsque ad prima principia per se nota, sed indiget subijci, & subordinari alteri scientiæ superiori quæ illam resolutionem perficiat, & ad scientiam inferiorem pertinet solum præsupponere illam, non autem facere, & hoc vocatur extrinseca euidencia, id est præsupposita, & facta ab alia scientia, non ex propria resolutione vsque ad prima principia orta: sicut per oppositum extrinseca ineuidencia dicitur, quando propter aliquod impedimentum, ita caret subiectum illa scientia superiori, vt loco ipsius substituatur in subiecto aliquod lumen obscurum, certum tamen, quemadmodum contingit in nostro casu, vbi statu viæ id ita exigente, fides gerit actu in nobis vices scientiæ superioris, in quam petit resolui sacra Theologia, & sic assensus fidei ita concurrunt ad productionem habitus Theologici mediante discursu naturali, vt influât intrinsecè certitudinem ad rationem scientiæ essentialiter requisitam, extrinsecè verò solum, & tanquam ali-

quid

quid separabile inevidentiam, & obscuritatem, ratione videlicet subiecti quod nondum est capax euidentiæ à superiori scientiæ faciendæ, siue quod idem est coniunctionis scientiæ subalternantis, & subalternatæ.

Ex qua doctrina sic argumentum, efformari potest. Sacra Theologia est habitus solum de se inclinans ad participandam euidentiã à superiori scientiã beatorum, non de se illam habens, aut faciens, ergò adueniente illa euidentiã sine sui corruptione illam participat, & ablata illa, etiam potest manere idem habitus sine tali euidentiã.

Probatur consequentia, nam vt statim diximus euidentiã illa non oritur ab ipso habitu scientiæ inferioris, sed illi solum conuenit vt præsupposita, & comunicata ab alia distincta scientiã, & consequenter si coniungatur illi; etiã si ex tali coniunctione aliquam perfectionẽ participet inferior scientiã, quia tunc mouetur à suo proprio & connaturali principio clarè per scientiã superiorẽ manifestato & illuminato, talis nihilominus perfectio proueniens ex illa euidentiã sic participata, non destruit, aut constituit scientiã inferiorem, sed solum perficit, & format ponendo in illa ordinem, & continuationem ad scientiã superiorem sibi in eodem intellectu coniunctam, quam antea non habebat. Vnde sicut virtutes morales possunt aliquando esse formatae à prudentiã, ad cuius directionem passiuã ex natura sua inclinant, & tamen possunt carere tali formatione prudentiæ, absque eo quod essentialiter entitatiue corrumpi dicantur, quia hæc directio est participata, non ab ipsa virtute morali originata, eodem modo ratiocinari possumus de doctrina sacra comparatiuè ad scientiã beatam, in quam sic petit resolui, vt tamen non repugnet, quod aliquando propter aliquod impedimentum careat illa, atque adeo actuali euidentiã ab illa participanda, & tamen remoto illo impedimento illam participet, absque vlla sui mutatione substantiali aut essentiali,

sed accidentali solum, transeundo de statu imperfecto, ad perfectum, sicut si puer in virum mutari diceretur.

Itaque secundum sententiã iam explicatã Theologia secundum se considerata non præscindit à nostra, & beatorum, ab euidentiã, & ineuidentiã, eo modo quo præscindit genus à suis speciebus, ita vt specie essentiali distinguatur ab inuicem Theologia nostra acquisita & Theologia beatorum, sed solum præscindit præscissione subiecti à suis accidentibus, quæ successiuè potest habere, secundum diuersum ipsius statum, & ita ex ineuidenti potest fieri euidens, stante & perseuerante eadem entitate, habitus.

Dices non potest intelligi quod actus ineuidens successiuè fiat euidens, stante eadem actus entitate, ergo neque habitus, si quidem non minus videtur intrinseca esse tendentiã in obiectum in habitu, quam in actu; ex ipsa autem, tendentiã sumitur claritas, vel obscuritas.

Respondetur quod tam habitus, quã actus Theologicus conueniunt in hoc, quod vterque est euidens solum euidentiã præsupposita in scientiã superiori, non verò à se facta & resoluta. Est tamen differentia, quod habitus est actus primus, habens indifferentiam ad procedendum cum tali applicatione euidentiæ superioris, vel sine illa, secundum quod pro diuersitate status cū tali scientiã superiori coniungitur, vel non coniungitur, quia actus primus de se solum est applicabilis non de facto applicatus, & potest hoc, vel illo modo applicari. At actus secundus determinatam applicationem importat, quia iam de facto est exiens à suo principio. Vnde actus semel euidens etiam euidentiã præsupposita & applicata ab alio, aut vice versa, non potest reddi ineuidens, quia non potest applicatio sua iam facta, & exitus à suo principio sic manifestato & probato tolli; quamuis etiam posset dici eundem actum posse fieri ex ineuidenti euidentem supposito quod talis euidentiã, vel ineuidentiã se haberet tan-

quam modus illius, sicut in sententia multorum idem actus voluntatis substantialiter ex libero potest fieri necessarius, aut vice versa ex necessario liber. Et hoc sufficit pro prima sententia, quæ valde probabilè reddunt iam allata fundamenta; nunc veniamus ad secundam, quam etiam probabilem esse putamus.

Secunda igitur sententia asserit doctrinam sacram in via acquisitam, remanere solum in patria obiectiuè, non verò formaliter aut ex parte luminis. Quid sit autem sacram doctrinam in via comparatam, obiectiuè remanere in cælo, dupliciter potest intelligi; primo ita ut beatus cognoscat in cælo, easdem res quas in via cognouit, sed per alias species infusas perfectiores. Secundo ita ut remaneant in patria eadem species quas in via acquisimus, eo ferè modo quo in eo qui ex Theologo catholico fit hæreticus, diximus dubio superiori remanere species Theologiæ, secus verò lumen aut habitum. Itaque sicut hæreticus semel deperdita fidè infusa, remanentibus tamen iisdem, quæ prius, speciebus Theologicis, generat nouum habitum Theologiæ quantū ad id quod est luminis, ex fide acquisita qua solum credit, ita proportione seruata discurre re possumus de beato, quod desinente habitu fidei, ut potè impossibili cum statu gloriæ, remanentibus tamen iisdem, quæ fuerunt in via speciebus, acquirat de nouo habitū Theologiæ perfectiorem, ut potè innixum lumini gloriæ, loco imperfecti quem habebat antea in via, quique solum innitebatur habitui fidei. Quamuis inter exemplum allatum sit ista disparitas, quod in hæretico ita remanent species Theologiæ antea acquisitæ, ut non inseruiant amplius, quamdiū est in illo statu, habitui scientifico, sed opinatiuo solum; qui loco scientifici dicitur succedere; at in Beato ita remanent species prius in statu viæ ab illo acquisitæ, ut inseruiant semper habitui scientifico, sed perfectiori, & excellentiori ut iam diximus: & sic Theologia secundum hunc explicā-

di modum est quidam habitus genericè ad illum, qui in via acquiritur ex fide, & ad illum qui in patria acquiritur ex lumine gloriæ, per nostros discursus extra verbum, manentibus in nostro intellectu, ac memoria speciebus eodem modo dispositis, & ordinatis, ac erant in statu viæ, solaque mutatione facta ex parte luminis, & claritatis ex principijs deductæ. Nam sicut reuelatio ut sic abstrahit ab hoc quod sit obscura vel clara, ita ut reuelatio obscura, cuiusmodi est fides, distinguatur specie à reuelatione clara, cuiusmodi est lumen gloriæ in beatis; ita habitus Theologicus, qui per hoc distinguitur ab omnibus alijs scientijs, quod innitatur reuelationi diuinæ, debet diuidi tanquam in duas species essentialiter diuersas, in illum habitū qui in via innitatur reuelationi obscuræ fidei, & in illum qui in patria innitatur reuelationi claræ luminis gloriæ.

Probabilitas huius sententiæ sic explicata, dependet ex fundamento directè opposito illi, quod primam sententiam probabilem efficere diximus; videlicet quod fides & ineuidencia illam sequens, non se habeant respectu habitus Theologici in viatoribus, tanquam aliquod accidens separabile, sed potius tanquam aliquid essentialiter, vnde sic argumentor primo. Habitus Theologicus, qualis est in hac vita, non solum reduplicatiuè, sed etiam specificatiuè, ratione suæ vltimæ, & essentialis differentiæ est ineuidens, & obscurus, licet certus; sed si aliquis est illi correspondens in patria, non est ineuidens, & obscurus, ergo si aliquis est illi correspondens in patria, non est eiusdem speciei cum nostro, atque adeo habitus Theologicus in via acquisitus non remanet formaliter in patria. Minor conceditur ab authoribus oppositæ sententiæ, & supponitur ut certa. Difficultas igitur est in maiori, quam sic probo primo, quia hic habitus cum sit acquisitus ex actibus essentialiter ineuidentibus, non potest esse perfectior illis, nam habitus acquisitus sequitur imperfectionem suorum actuum

qui

qui sunt eius causa, vt constat inductione in omnibus habitibus, sic enim habitus opinionis, aut fidei humane non potest perficere intellectum ad eliciendos actus scientiæ; si igitur actus, quibus acquiritur in via Theologia, sunt actus essentialiter ineuidentes, vt potè fundati in præmissis fidei ineuidentibus, non potest non esse Theologia habitus essentialiter etiam ineuidens, & obscurus, atque adeo non potest remanere in patria, nec perficere intellectum in ordine ad actus claros, & euidentes, quales sunt actus scientiæ in patria. Secundò quia nullo modo repugnat, imò est necessarium ponere, quod aliquis habitus ratione suæ vltimæ differentię sit ineuidens, ita vt ineuidens non sit accidens ab illo separabile, sed conueniat illi per se, saltem in secundo modo dicendi per se, vt constat in habitu fidei diuinæ; ergo etiam tali modo ineuidens erit habitus Theologiæ, si quidem nulla rationalis disparitas in cōtrarium afferri posse videtur; sicuti enim fidei essentialis est, quod sit habitus ineuidens, quia ex sua vltima differentia habet, vt attingat rationem formalem sui obiecti, vt obscure credibilem, ita vt huius rei nulla alia ratio à priori possit assignari, nisi quod hoc intelligimus per fidem diuinam, sitque eius essentia & natura; ita etiam habitui Theologico à nobis victoribus acquisito, essentialis erit ferri circa suam rationem formalem, suaque principia, qui sunt articuli fidei, vt obscure credita per ipsum habitum fidei, neque enim repugnat, vt iam dixi, quod detur talis essentia habitus, alioquin eodem modo dicere quis posset, ineuidens in habitu fidei, esse prorsus accidentalem, & separabilem, & manere eundem habitum fidei in specie in patria, sublata solum accidentali illa differentia & imperfectione; fingendo quod obiectum formale fidei, non sit veritas prima, vt obscure reuelans, aut credibilis, sed præscindendo ab eo, quod obscure, vel clarè sit cognoscibilis, at verò in præsentī vita imperfectè attingi ratione

omni

status, quæ imperfectio postea tollatur in patria, manente eodem prorsus habitu fidei secundum speciem suam, si enim hoc licet fingere & concipere in habitu Theologiæ, quare non liceat in habitu fidei? Supposito igitur, quod in patria non remaneat, sed ex suspensione diuini concursus desinat esse habitus fidei, consequenter affirmari debet quod ex abstractione eiusdem concursus diuini desinat esse habitus Theologiæ, qui essentialiter in fide fundatur participando ab ipsa essentialiter ineuidens & obscuritatem, quæ felici beatorum statui repugnat. Et est id quod in defensionem huius secundæ sententiæ probabilius dici posse videtur.

Ex dictis infero tres in vniuersum, distingui posse Theologias in beatis. Prima consistit in faciali, & intuitiua visione diuinæ essentiæ, quam Theologi communiter ex autoritate S. Augustini libro vndecimo de ciuitate Dei, capite septimo, & alijs locis, cognitionem, seu Theologiam matutinam appellant. Secunda est Theologia infusa, seu indita, cuius nomine intelligunt Theologi cognitionem illam, quæ per species à Deo infusas, sit extra essentiam diuinam, qua res ipsæ cognoscuntur in proprio genere, seu in propria sua natura, quæque cognitio non potest ab intellectu comparari humana industria. Tertia tandem, est Theologia acquisita, sic dicta, quia pertinet ad naturalem perfectionem nostri intellectus, potestque frequenti actuum Theologicorum repetitione, speciebusque acceptis à sensibus proprio vniuscuiusque labore, & industria comparari, ita vt si infundatur à Deo, dicatur solum per accidens infusa.

Et quamuis hæ duæ vltimæ Theologiæ eodem cognitionis vespertinæ nomine possint appellari, intelligendo per cognitionem vespertinam, omnem cognitionem extra verbum, est tamen magna differentia inter vtramque, siue per Theologiam acquisitam intelligatur illa, quæ prius acquisita fuit in via, & secundum primam opinionem supra alla-

tam, formaliter in cælo remanet, siue intelligatur illa, quæ, manentibus solum speciebus antea acquisitis, de nouo acquiritur in cælo ex parte luminis, vt explicuimus in secunda sententia; nam primo Theologia per se infusa suas cõclusiones immediatè resoluit in principia, per se nota, ita quod immediatè postulet ex natura sua oriri ex lumine supernaturali diuinæ reuelationis, non autem id præsupponit ab alia scientia factum, vt contingit in Theologia acquisita respectu visionis beatificæ, cui propterea subalternari dicitur, vt suo loco explicatum fuit. Secundo differunt, quod per Theologiam infusam veritates ipsæ non solū supernaturaliter cognoscuntur tam ex parte luminis, quam ex parte specierum, sed etiam ipsa connexio, & consequentia illatiua supernaturaliter est nota, non autem lumine naturali acquisita, vt accidit in Theologia nostra, iuxta ea quæ diximus supra, ostendendo quomodo Theologia à nobis acquisita sit habitus formaliter naturalis.

Circa quam multipliciter Theologiarum in beatis, eodem ferè modo discurrere possumus, quo insigniores Theologi ad quæstionem nonam tertiæ partis, ponendo in Christo Domino, præter scientiam beatam, duas alias scientias in super creatas, quarum primam infusam per se, aliam verò acquisitam, aut per accidens infusam appellant. Vnde primò sicut illæ multiplices scientiæ in Christo Domino non sunt superflue, ita nec in beatis. Quod vt intelligatur breuiter noto, obiecta scita posse duobus modis considerari, primò secundū multitudinem, deinde iuxta modum quo percipiuntur, idem enim obiectum potest percipi distinctis etiam specie cognitionibus, scientia igitur infusa, licet per se nõ esset necessaria intellectui beato propter multitudinem, & numerum obiectorum, seu scibilium, est tamen requisita in illo ad cognoscendum ipsa obiecta alio modo, nimirum in suo proprio genere; nam creaturæ videntur in essentia diuina, vt in alio cognito, & per

intellectum luminæ gloriæ collustratū, per scientiam vero infusam per se, non in alio tanquam in medio cognito, sed per species acceptas à Deo, & in seipsis cognoscuntur; quod idem proportionaliter dicendum est de ipsa per se infusa, comparatiuè ad Theologiam acquisitam siue formaliter, siue obiectiue solum in patria remanentem. Iterum, sicut in Christo Domino, secundum opinionem magis probabilem, lumen, seu habitus huius scientiæ per se infusæ, non est idem ac ipsum lumen gloriæ, seu ac ipse habitus quo intellectus beati confortatus, & eleuatus videt clarè, & intuitiue diuinam essentiam, & res alias in illa, sed quid ab ipso essentialiter distinctum, eo quod habeant rationes sub qua specificatiuas specie distinctas ac diuersas; nam ratio sub qua specificatiua luminis gloriæ, est ipsamet diuinitas intuitiue, & quidditatiue cognita, quia primò per se tendit in Deum cognoscendum sicuti est in se, in alia verò obiecta distincta à Deo, quatenus diuina essentia est ratio cognoscendi illa. At ratio specificatiua sub qua luminis, seu habitus scientiæ per se infusæ est modus ille quo res, & singula eius obiecta cognoscuntur vt in seipsis, & in proprio suo genere, sub ratione quadam, perfectiori, & magis abstracta, quam cognoscantur per omnes alias scientias naturales, scilicet independentes à corpore, & phantasmatis per species infusas per se, quæ ratio est quidem minus perfecta, quam sit illa, qua videntur in verbo, aut in diuina essentia clarè visa habente rationem medij cogniti; perfectior est tamen illa, qua videntur à Theologis beatis per species ab ipsis in via acquisitas. Sicut inquam tales scientiæ distinguntur essentialiter in Christo Domino penes sua lumina, ita & in beatis, ob easdem prorsus rationes, & idem dic de alijs. Vnde omnia argumenta, quæ possunt fieri contra hanc triplicem Theologiam quæ in beatis reperiri posse diximus, militant etiam aduersus triplicem illam scientiam in Christo Domino

mino cōmuniter receptam.

Tandem pro coronide huius capitis addo sacram doctrinam in statu viæ acquiratā remanere adhuc in beatis. veluti effectiuè, ratione scilicet aureolæ, siue laureolæ, quæ est veluti effectus moralis assidui diuinarum ac Theologicarum rerum studij, quo tale præmium apud Deum promeriti sunt. Sicut enim per Martyrium, & Virginitatem, aliquis perfectissimam victoriã obtinet de carne, & mundo, ita & perfectissima victoria contra diabolū obtinetur, quando aliquis non solum diabolo impugnanti non cedit, sed etiam eum expellit, & non solum à se, sed etiam ab alijs: hoc autē fit per studiū doctrinæ sacræ, qua Theologus propulsat ignorantiam, & infidelitatis tenebras in his quæ ad salutem pertinent, quibus princeps tenebrarū Diabolus conatur in dies omnes decipere, ac in errorem mittere. Igitur sicut virginitati, & martyrio, ob eam rationem quod sint insignes victoriæ, correspondent in cælo duæ aureolæ, ita & doctrinæ, sicque Danielis 12. dicitur, *Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt tanquam stella firmamenti in perpetuas æternitates.* & Matthei capite quinto. *Qui fecerit & docuerit hic magnus vocabitur in regno calorum.*

Quod si inquirat aliquis quinam sint propriè doctores dicendi, quibus eiusmodi Aureola doctrinæ competit. Respondent quidam, solum deberi Prælati, quibus competit ex officio prædicare, & docere, verum melius D. Thom. in 4. asserit Aureolam doctorum non competere solis Prælati, & Episcopis qui ex officio docere tenentur: imo nec ijs concedi, nisi actū doceant, quia co-

rona non debetur habitui, sed actuali pugnæ, secundum illud 2. ad Thimot. 2. *Non coronabitur nisi qui legitime certauerit,* sed potius dari omnibus qui re vera exercent munus docendi & prædicandi, quamuis sola charitate id faciant. Non enim Aureola hæc debetur ratione status, aut obligationis, sed tantum actus secundi, in quo nempe sita est vtilitas operis, & difficultas laboris. Vnde S. Bonauent. in 4. distinct. 33. art. 2. ad 3. & Henricus Gaudanensis quodlibeto 2. quæst. 12. rectè aiunt ad consequendam istam Aureolam non requiri nec Licentiarum gradum, nec titulum Doctoratus. Intellige non requiri necessario: alias enim constat multis modis iuuare, ac prodesse posse.

Secundo obseruat D. Thomas Aureolam doctorum ijs tantum deberi, qui Theologiam & salutis scientiam profitentur, per quam diabolus à cordibus hominum expugnatur, sicut quibusdam spiritualibus armis, de quibus dicitur 2. Corinth. 10. *Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed spiritualia.* Vnde apparet non extendi ad ius ciuile, nec ad alias humaniores litteras præcisè sumptas & consideratas.

Tertio addunt Theologi vnum aut alterum docendi actum non sufficere ad hanc aureolam, sed multis esse opus, id enim legitimum certamen, cui soli coronam pollicetur Apostolus exposulare videtur. Ita Dominicus Soto in 4. dist. 49. q. 5. art. 2. vbi etiam notat nil interesse vtrum aliquis doceat viua voce, an solo scripto: sed quemlibet horum modorum sufficere ad aureolam doctoris promerendam, accedente charitate, & alijs ad meritum necessarijs.

S E C T I O S E X T A

De doctrina Sacra, quo ad diuersa eius munera, procedendique modos, vnde etiam varias suscipit denominationes.

C A P V T P R I M V M.

Quod in Sacra Doctrina sextuplex munus, vel procedendi modus distingui possit: vnde huius operis diuisio.

Cum ratio formalis doctrinæ Sacræ, quatenus est habitus scientificus realiter à diuina fide distinctus, consistat in ratiocinatione & discursu ex reuelatis, eliciendo per euentem consequentiam, conclusiones, & veritates, quæ virtualiter, & implicite continebantur in propositionibus fidei; quod visus est innuisse Diuus Paulus Roman. 1. scribens iustitiam reuelari in Euangelio ex fide in fidem, nimirum ex vna re, quæ fide teneatur, accipi alteram quæ fide non tenebatur; Cum inquam, res ita se habeat in doctrina Sacra, debet esse maximè argumentatiua, ac necessariò vti forma, regulisque Logicalibus; bonitas enim conclusionum, ac euentia consequentiæ non fundatur in alijs regulis, quàm in Logicalibus, ita vt, si in argumento Theologico negatur aliqua consequentia, non possit aliunde melius probari, quàm per regulas Logicales.

Sic igitur primum munus, primusque procedendi modus Sacræ doctrinæ, ex parte formæ communis ipsi cum omnibus alijs scientijs, est quod respectu suarum conclusionum sit simpliciter *Argumentatiua*, vel, vt alij vocant, *dia-*

lectica, supple adiectiuè, id est, ratiocinans, non enim est *dialectica*, si hoc vocabulum substantiuè accipiatur. Alij etiam ab hoc præsertim munere *Scholasticam*, illam appellant; etsi enim plures, variæque sint huius vocis etymologiæ, ac significationes; nam hominem de Schola vocat Cicero 1. de Orat. qui eruditus, & doctus optimè fuisset à Magistro; Scholas item quinque dierum, appellat 1. Tuscul. quæst. accuratas, & politas disputationes, quæ habitæ fuerat à præstantibus viris. Porrò Scholasticus à Seneca dicitur, is qui probè erat in declamationibus exercitatus. Bona, inquit, lib. 10. controuers. fide Scholasticus erat in illis declamationibus, quæ benè illi successerunt, nulli post primum Tetradem præferendus. Immò Venerabilis Beda de arte metrica Prudentium nobilissimum Hispanorum Scholasticum, & Gennadius in vita Iuliani Capuani, Musæum, Iulianum, Eucherium, ac plerosque alios inter Scholasticos, hoc est inter Scholasticæ eloquentiæ professores nominat. Idem in vita Prosperi, stylum, ait, Prosperi esse Scholasticum, qui inter antiquos ferè est disertissimus. Sidonius Appollinaris lib. 16. Epistolar. Epist. 17. loquitur ad eundem modum. Et Hieronymus in Epistola ad Titum scri-

scribit se calentibus adhuc in ipso Rethorum studijs, multa de sacris rebus Scholastico flore pinxisse, atque ait Paulum Apostolum, cum in Areopago concionaretur, argumentum concionis ab inscriptione Aræ Atheniensium Scholastica quadam elegantia traxisse. Libro quoque de Scriptoribus Ecclesiasticis memorat, Serapionem quemdam in Aegypto Episcopum, ob ingenij elegantiam cognomen Scholastici meruisse, quem & refert scripsisse librum egregium contra Manichæum. Etsi, inquam, tot ac tantæ sint huius vocis Scholasticæ significationes, quæ sacræ doctrinæ, illiusque professoribus non incongruè possent accommodari; modo tamen Theologiam Scholasticam, indeque Theologos Scholasticos dicimus, qui certiore methodo, & rationibus imprimis ex diuina scriptura, ac traditionibus, seu Decretis Patrum in Concilijs definitis veritatem eruunt, ac discutendo comprobant. Quod cum in Scholis præcipuè argumentando, differendique arte, & solertia, quæ dialectica vocatur, comparetur; inde Scholasticæ Theologiæ nomen sortita est doctrina Sacra, eiusque professores Scholastici dicti, hoc est ingeniosi quidam diuinarum rerum disputatores, & acuti.

Secundum munus, seu procedendi modus sacræ doctrinæ, est, quod sit ordinatiua, & explicatiua suorum locorum, vocantur autem loci Theologici, non mysteria ipsa, nec materiæ, de quibus Theologi discunt, sed potius sedes quædam, & promptuariæ, in quibus continentur media, quibus uti potest, & solet Theologus ad argumentandum, quæ etiam media dicuntur argumenta, quia ex illis procedunt discursus, & argumentationes Theologicæ. Et ab hoc potissimum munere ordinandi, & explicandi suos locos, sacra doctrina vocari debet *Positiua*, siue fundamentalis, ita ut non dicatur *Positiua* ex eo quod agat de iure positiuo libero, & per solam Dei volun-

tatem imposito, ut docuerunt aliqui, eodem fere sensu putantes Sacram doctrinam, seu Theologiam debere dici Positiuam, quo ius positiuum vulgò dicimus, quod scriptum, & arbitrarium ex mera voluntate superioris; sed à *Positionibus*, sicut Græcè *Theica* à thesibus, quia nēpè positiones, & theses vulgò accipiuntur, tanquam firmamenta & fundamenta præcipua cuiuslibet artis vel disciplinæ de qua fuerit disputandum; vnde & Tullius sua paradoxa *Theica* nominavit.

Tertium munus, procedendique modus, qui distingui potest in sacra doctrina, est circa sua principia, ipsasmetque fidei veritates, cum enim superiorem aliquam in hac vita non habeat scientiam, debet ipsamet disputare cum negantibus sua principia, quæ sunt articuli fidei, & aliæ veritates immediatè à Deo reuelatæ. Iuxta quod munus, ac procedendi modum sacræ doctrinæ, Theologiam *reflexiuam*, seu *Polemicam* rectè possumus appellare, eo quod se habeat ad modum sapientiæ, seu quod idem est scientiæ superioris in reflectendo supra sua principia, illaque defendendo contra omnes impugnantes, secundum vniuscuiusque naturam, & qualitatem.

Quartum sacræ doctrinæ munus consistit in debita, & ordinata materiarum Theologicarum dispositione, etenim si omnem scientiam, omnem artem, omnemque disciplinam, methodo aliqua tradi, & absque methodo consistere non posse manifestum est; hoc presertim habet locum in sacra doctrina scientiarum omnium perfectissima; ab hoc igitur munere sic ordinatè disponendi suas materias, rectè sibi *Methodica* nomen vendicat.

Quintum munus, procedendique modus ad sacram doctrinam pertinens, quique oritur ex differentia quadam vocabulorum, quibus vitur in explicanda fide, consistit in Metaphorarum vsu ad diuina, & spiritualia significanda, inde-

deque *Symbolicæ* nomen illi imponimus. Dum enim D. Thomas 1. par. q. 2. art. 9. proponit hanc quæstionem ; *Vtrum sacra scriptura uti debeat Metaphoris* ; Metaphoræ vocabulo intelligit quicquid est symbolicum . Nam vt notat Caietanus, vti Metaphora est vt loquutionibus, quæ non verificantur de his, de quibus dicuntur, secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem, & analogiam ad propriè significata : vt cum dicitur, quod Deus noster *ignis consumens est*, vtimur Metaphora, quia Deus non est verè ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis . Porro ignis symbolum est Dei, secundum formationem figuratiõis cadentis sub sensum . Vt enim suo loco dicitur duplex est genus figurarum, quibus diuina explicantur : Alterum earum, quæ sub sensum cadunt, vt patet in exemplo statim adducto ignis, cumque nominantur *Dei oculi, & aures, & alia eiusmodi*; alterum earum, quæ cadunt solum in intellectum, vt cum dicitur *Dei furor, & ira*.

Sextum denique, & vltimum sacre doctrinæ munus desumitur à fine, dirigendi videlicet affectum in Deum, vnde *Mystica* dicitur, secundum quod iuxta definitionem suo loco explicandâ, *Theologia mystica est notitia contemplatiua sapida Dei, ac diuinorum*. Et si enim larga quadam acceptione, ac veluti generica, *Mystica & symbolica Theologia*, plerumque confundantur, vel quia omnis arcani sensus, & significatus de Deo sermocinatio, *Mystica* dicitur, atq; *symbolica*; vel etiam quia *Mystica* symbolis interdum vtitur; nihilominus propriè loquendo, aliqua est *Theologia Mystica*, vltra eam quæ *symbolica* denominatur. Ita enim *Theologia Mystica* specificè accepta vsurpat vocabula, & loquendi formulas minus vsitatas, notasque in scholis, vt tamen haud necessarius illi sit vsus *symbolorum*, quatenus symbola distinguuntur à vocabulis, quæ sunt rerum signa, & notæ propriæ. Ra-

tio est, quia *Theologia Mystica*, siue habitum spectes, siue actum, obit munus suum perfectissimè, quamuis imagines, quibus vtitur, sint rerum propriæ, absque vlla figurata translatione. Imò, quatenus sunt magis propriæ, eo melius perfectiusque negotium suum peragit. Et si posset circa obiectum suum versari, absque formarum intellectualiũ, vllarumue imaginum alienarum interuentu, etiam has sperneret : vt satis patet ex ijs, quæ de functionibus *Mystica* huius disciplinæ dici solent.

En ergò sex præcipua sacre doctrinæ munera, procedendique modi, de quibus tot etiam distinctis agemus libris; cum vnusquisque ex illis plura ad perfectam sui notitiã requirat.

C A P V T I I.

Vtrum sex supradicta sacra doctrinæ munera, faciant in ea distinctionem essentialẽ, ita vt tot sint Sacre doctrinæ, seu Theologiæ species essentialiter diuersæ.

Quantum ad duo prima munera, deducendi conclusiones beneficiæ artis syllogisticæ in materia Theologica, & ordinandi, vel explicandi locos quibus vtitur in argumẽtando, sacra doctrina, nemini dubium esse potest, quod faciant in ea distinctionẽ aliquam essentialẽ; Ea enim ratione qua vnus, & idem specie habitus scientiæ, maximè si sit perfectissimus, sapientiæque habitus; simul est ordinatiũ, & explicatiũ locorum, seu principiorum, vnde sua desumit, ac deducit argumenta; eadem, inquam, ratione spectat ad vnã, & eandem specie doctrinam sacram deducere suas conclusiones, & ordinare locos ex quibus deducuntur, cum sit omnium

omnium scientiarum præstantissima, perfectissimaque dicta sapientia.

Quod pertinet ad tertium munus referendi supra principia Theologica, seu fidei veritates, eas defendendo aduersus impugnantes, soluendo potissimum eorum argumenta; nulla etiam est necessitas ad tale munus, alicuius habitus specificè & essentialiter distincti ab habitu Theologiæ, aut aliarum scientiarum; contra quas pugnant talia argumenta. Aut enim peccant in forma, aut in materia: Si in forma, soluuntur euidenter beneficio artis syllogisticæ. Euidenter enim ostendi potest formæ vitium ab eo, qui nouerit leges rectè differendi. Si in materia, aut præmissa vna, vel ambæ pugnant directè contra fidem, & tunc, si arguens est hæreticus, & aliquid admittat, aut concedat, ex quo præmissarum falsitas possit conuinci, & ostendi, soluitur non solum euidenter negatiuè, sed etiam cum certitudine positua argumentum; aut arguens est Gentilis infidelis, & tunc soluitur tantum negatiuè; & hoc vtrumque per vnum, & eundem specie habitum Theologiæ; Si quidem per eundem habitum assentimur alicui propositioni, & dissentimur eius oppositis, atque per habitum Theologicum assentimur propositionibus deductis ex reuelatis, nec non etiam principijs reuelatis, prout in formam syllogisticam redacta sunt earum illatiua, ergo, &c. præterquam quod ad eundem habitum scientiæ, qui simul est sapientia, pertinet defendere sua principia; Vel denique ambæ præmissæ pugnant tantum ex consequenti contra fidem, & directè contra veritatem naturalem, & tunc soluuntur per eam Philosophiæ partem, cuius veritati repugnant; quamque Theologia vocat vt ancillam ad arcem, vt fufius explicabitur libro 3. sectione 7.

Idem dicendum est de munere Methodicè ordinandi materias Theologicas; etsi enim Methodus, quemadmodum & Logica docens, seu à rebus

seiuicta, cuius est pars, distinguatur tam à doctrina sacra, quàm ab omnibus alijs scientijs; tamquam vniuersale earum instrumentum; Methodus tamen sicut, & Logica rebus applicata, & iam in vsu posita, est illamet scientia, vel disciplina cui dicitur applicata. Propterea Aristot. multis in locis scientias ipsas ac disciplinas methodos appellare solitus est; nam methodo vtuntur omnes, methodoque consistunt, si quidem nihil aliud sunt, quam Logicæ methodi in vsu positæ; nos autem in præsentia methodum non à rebus abiunctam, sed Theologicis materijs applicatam considerandam proponimus in sacra doctrina.

Totum igitur difficultatis pondus ad duo vltima reducitur munera, quæ etiã probabilius est non pertinere ad diuisionem aliquam sacre doctrinæ essentialem, seu generis in suas species, sed potius subiecti in sua accidentia, vel vnius, & eiusdem habitus in diuersa munera, veluti inadæquata. Primum enim sacra doctrina *symbolica* dicitur, quatenus præcisè figuratis vocabulis explicat diuina, quod totum oritur ex differentia quadã accidentali verborum; ex quorum vsu quemdam reconditum sensum habet, neque illud nobis significat, quod ipsa, verba præ se ferunt. Similiter, etsi Theologia Mystica experimentatiua, vel pro vt est notitia, quæ acquiritur de Deo, diuinisque, experimentis proprijs in intellectu & affectu firmata; etsi inquam Theologia Mystica sic sumpta, & considerata sit habitus realiter à sacra doctrina de qua in præsentia agimus distinctus, vt potè consistens in altissimo sapientiæ, vel intellectus dono; attamen si loquamur de Theologia Mystica ratiocinatiua, & speculatiua, siue pro vt est notitia, quæ haberi potest de Deo, diuinisque per ratiocinationem, auditionem, vel lectionem, non penetrans affectum nec à sciente vsurpata; certum est illam non distingui à sacra doctrina; Ratio est, quia vbi est vnum & idem obiectum, tam formale, quàm materiale; nulla est

habituum distinctio; sed sacra doctrina pro vt se extendit ad omnia supradicta munera, habet idem obiectum materiale, Deum videlicet, ac diuina; idemque obiectum formale, virtualement scilicet reuelationem; quatenus semper & vbique procedit ex præmissis reuelatis, ac fide diuina creditis ad omnes suas veritates

ostendendas, & probandas; ergo dicendum est, omnia supradicta munera, procedendique modos non facere distinctionem aliquam essentialem in sacra doctrina, sed illam esse vnum & eundem eminentem habitum se se ad omnia illa extendentem.

Finis Libri Primi.

BIBLIOTHECAE THEOLOGICAE

LIBER SECVNDVS

De sacra doctrina quantum ad munus deducendi
conclusiones, beneficio artis syllogisticae,
vnde Scholastica potissimum, vel
argumentatiua nuncupatur.

SECTIO PRIMA

An sacra doctrina verè sit argumentatrix, quantaque sit in illa
talis muneris vtilitas, & necessitas.

CAPVT PRIMVM.

Quod sacra doctrina verè sit argumentatrix.

QVAMVIS aliqui
Theologi existi-
ment, sacram do-
ctrinam non esse
verè argumenta-
tium, sed habi-
tū dumtaxat ex-
plicatiuum scri-
pturæ, & articulorum fidei, siue decla-
rando tantum quid nominis, id est, tra-
dendo significationem vocum, & voca-
lis orationis, vt sentire videtur Goffre-
dus apud Aureolum quæst. 2. prol. art. 2.
siue declarando etiam quid rei, id est,

res ipsas, earumque veritates vocibus
significatas, vt ibidem docet Aureolus.
Nihilominus tamen longè probabilior
est opposita doctoris Angelici D. Tho-
mæ sententia 1. p. quæst. 2. art. 8. quod
sacra doctrina verè sit etiam argumen-
tatiua, habitusque adheſiuus, hoc est,
inclinans intellectum, vt per assensum,
vel dissensum adhereat alicui veritati
nouæ, quæ saltem explicitè non con-
tinebatur in alijs veritatibus explicitè
creditæ, ac reuelatæ: *Sicut aliæ scientiæ,*
inquit, non argumentantur ad sua prin-
cipia probanda; sed ex principijs argumen-

tantur ad ostendendum alia in ipsis scientijs; ita hæc doctrina non argumentatur ad sua principia probanda, quæ sunt articuli fidei, sed ex eis procedit ad aliquid ostendendum: Doctrina autem procedens ex principijs fidei, seu vi necessariæ cōsequentię deducens cōclusiones ex præmissis reuelatis, ita vt vi talium præmissarum appareat in cōclusionibus aliqua veritas noua, quæ saltem explicitè non apparebat in præmissis secundum terminos earum; talis, inquam, doctrina non est tantum declaratiua fidei, sed etiam verè argumentatiua, ac discursiua.

Probatur hæc sententia primo auctoritate diuinæ scripturæ Sap. 8. vbi sapiens dicitur, *Scire versutias sermonum, & dissolutiones argumentorū; & Ecclesiast. 39. Sapiens in versutias parabolarum introibit, & occulta prouerbiorum exquiret.* Similiter in nouo testamento 2. ad Timoth. cap. 3. *Omnis doctrina diuinitus reuelata, utilis est ad docendum, & arguendum.* Ad Titum 1. *Oportet Episcopum amplecti fidelem sermonem, vt sit potens eos, qui contradicunt arguere: & additur ratio ab Apostolo: Quia multi sunt docentes, quæ non oportet.*

Hinc etiam sæpe videmus apertos & dialecticos syllogismos in scripturis ipsis fieri; Diui Mathæi cap. 12. vbi Christus Dominus ostendit se non eijcere dæmonia in Beelzebuth, quia alioqui sequeretur regnum diaboli esse diuisum in seipso, atqui non est diuisum; & hoc rursus probat, quia iam stare non posset: ostendit quoque eodem capite Apostolos suos non peccare vellendo spicas die Sabbathi, quia & Sacerdotes ipsi propter Sabbathum non desinebant mutare panes propositionis, & alios alijs substituere Leuit. 24. Addit & aliã rationem, quia necessitas legem non habet, vt patet exemplo Dauidis, qui in summa rerum penuria constitutus egit contra mandatum, & accepit panes propositionis quamuis esset laicus, quia nempe alios tunc inuenire non poterat, nec egit contra mandatum formaliter,

sed tantum materialiter, cum verfaretur in summis angustijs, & mandatum tunc non obligaret; atqui Apostoli vellentesspicas erant etiam in magna egestate, nec cibum habebant; ergo poterant in die Sabbathi illas vellere. Eiusdem Mathei cap. 22. suam diuinitatem Christus demonstrat ex Psal. 109. Si enim Christus nõ esset Deus, sed purus homo, certè regius Propheta non vocaret illum Dominum suum, *Dixit Dominus Domino meo.*

Sic & Christus subtiliter probat resurrectionem mortuorum, nec non immortalitatẽ animæ, aduersus Saduceos, D. Lucae cap. 20. quia Deus in scripturis passim vocatur Deus Abraham, Isaac, & Iacob; atqui non est Deus mortuorum, sed viuorum: ergo Abraham, Isaac, & Iacob sunt adhuc viuentes, at non secundum corpus, ergo secundum animã, ac proindẽ anima est immortalis: præterea si Deus est viuorum, ergo totius suppositi anima & corpore constantis; siquidem viuere est suppositorum, & per viuentia intelligimus supposita; ergo cū Abraham, Isaac & Iacob mortui sint, sequitur aliquando resurrecturos.

Diuis etiam Paulus ad Romanos 4. argumentatur gratiam non esse ex operibus, quia alioqui iam esset debita, nec amplius posset vocari gratia; at falsum consequens. Et 1. Corinth. cap. 15. ex resurrectione Christi argumentatur ad resurrectionem communem probandã; & sic de alijs innumeris exemplis, quæ passim in diuinis scripturis occurrunt.

Secundò probatur auctoritate SS. Patrum, Diui præsertim Basilij in Psal. 115. vbi explicans verba illa, *Credidi propter quod locutus sum, ait, In quacumque professione, & via, & ordine ad finem procedente, impossibile est primorum propositorum demonstrationes inquirere; sed necesse est rationalium artium principijs citra contentionem assumptis; id, quod ex propositis consequens est, in his, quæ deindẽ sequuntur, inspicere.* Sic sũne etiam Theologiæ mysterium assensum ex fide, citra examinationem requirit. En quomodo sacra doctrina inter alia sua munera habet,

habet, quod sit argumentatiua, quodque ex articulis fidei, aut veritatibus à Deo immediatè reuelatis, tanquam ex proprijs, & indubitatis principijs, vel vt loquitur Basilius *citra examinationē*, deducat conclusiones in ijsdem reuelatis principijs virtute contentas.

Cui non obstat quod ait D. Dionysius cap. 2. de diuinis nominibus. *Nulla ratione presumendum est aliquid de supersubstantiali, secretissimaque deitate aut dicere, aut cogitare præter illa, quæ nobis sacra eloquia tradiderunt*: hoc, inquam non obstat, dum enim in sacra doctrina beneficio artis syllogisticæ, ex scripturæ veritatibus, tanquam ex principijs necessariæ colliguntur conclusiones, quod ipsemet Dionysius frequenter præstitit, nihil verè in ea, aut ab ea consideratur, nisi quod sacra eloquia tradiderunt, non quidem explicitè, ac formaliter, sed implicitè, & virtualiter. Quem sensum clarius reddidit altera versio his verbis: *Vniuersaliter nõ est audendum dicere aliquid, nec etiã cogitare de supersubstantiali occulta Deitate, præter ea, quæ diuinitus nobis ex sanctis eloquijs sũt expressa*. Quæ verba explicans D. Thomas optimè ad præsens institutum ait: *Signanter non dicit, in sanctis eloquijs, sed, ex sanctis eloquijs: quia quæcumque ex his, quæ continentur in sacra scriptura, elici possunt, non sunt aliena ab hac doctrina, licet ipsa in sacra non contineantur scriptura*: nimirum expressè, vel explicitè.

Tertiò probatur rationibus; primò quia vt superiori libro diximus sacra doctrina pro habitu Theologico sumpta, est verè ac propriè dicta scientia, consistitque formalis eius ratio in discursu, & ratiocinatione ex reuelatis, ad distinctionem fidei, quæ ob diuinam veritatem reuelantem assentitur suis veritatibus vt formaliter, & immediatè reuelatis; ergò oportet sacram doctrinam sic consideratam esse maximè argumentatricem; hacque etiam de causa sectione vltima superioris libri vidimus, illam vocari Scolasticam, vel asceticam, ac si diceres certatricem, palæstricam, labo-

riosam, quia tota est præcipuè in discursu, & in disputatione ad inferendas conclusiones ex reuelatis principijs; alij vocant dialecticam, supple, adiectiuè, id est ratiocinantem.

Secundò, sacræ doctrinæ seu Theologiæ nomine debet ab omnibus intelligi quædam facultas, quæ de rebus diuinis, ac reuelatis, quatenus reuelatis, tractat sub quacumque ratione tractabiles illæ sunt; satis autem constat ex innumeris demonstrationibus, quæ in Theologia fiunt, vt dicemus infra; satis, inquam, inde constat circa huiusmodi res mentem nostram etiã arguitiuè versari posse; deducendo ex illis vt expressè & formaliter reuelatis, vi necessariæ, atque euidētis consequentiæ, alias veritates non expressè reuelatas; qui modus est adhæsiuus, & non pure declaratiuus; quia facit intellectum assentiri, & adhærere alicui nouæ veritati, cui antea non adhærebat; eoque respiciuntur res reuelatæ sub alia habitudine; nimirum tanquam id, ex quo, & vt principia conclusionum.

At dices, qui assentitur conclusioni virtualiter contentæ in præmissa reuelata facit actum fidei; ergò dicendum est, vel Theologiam non esse à fide distinctam, ac proinde non esse verè argumentatricem; vel distingui tantum ab illa penes hoc quod sit habitus duntaxat declaratiuus scripturæ, & articulorum fidei; non autem adhæsiuus, aut deductiuus, id est inclinans intellectum, vt per assensum discursiuum adhæreat alicui nouæ veritati. Patet consequentia. Probatur antecedens tripliciter. Primò quia qui assentitur conclusioni, virtualiter contentæ in præmissa reuelata; assentitur propter reuelationem præmissæ, ergò facit actum fidei. Secundò quia si conclusionem negaret, esset hæreticus. Tertiò quia hic assensus conclusionis saltem implicitè continetur in assensu præmissæ, quem admittimus esse assensum fidei; explicitum autem, & implicitum non distinguunt assensus fidei ab alijs assensibus, vt docetur in materia
de

de fide, & satis patet in antiquis fidelibus antè Christum, qui eadem fide credebant implicitè multa, v.g. mysterium Trinitatis, & Incarnationis, quæ post Christum explicitè credimus.

Respondetur ad hoc argumentum negando antecedens. Ad cuius primam probationem dico, quod ille, qui assentitur conclusioni virtualiter contentæ in præmissa formaliter reuelata, assentitur quidem remotè propter reuelationem; proximè autem non, sed propter assensum præmissæ, cui assentitur propter reuelationem, & Dei attestantis auctoritatem: in ipso enim assensu præmissæ duo debent diligenter distingui, & motiuum, quo assensus ipse in se immediatè nititur, idque est prima veritas Dei dicentis; & totus ipse fidei assensus, actusque creatus, qui potest esse motiuum, & causa mouendi eundem intellectum ad alium conclusionis assensum eliciendum beneficio artis syllogisticæ, & hoc, vt superiori libro ostendimus, est proprium Theologiæ motiuum, valde diuersum à primo; vt ex se patet; qui enim per habitum Theologicum assentitur cõclusioni eo formali motiuo, quia deducta est ex præmissis reuelatis, assentitur proximè propter reuelatas præmissas tali figura, ac modo beneficio artis syllogisticæ dispositas, quod motiuum est aliquid creatum, & non est increata autoritas Dei reuelantis, quod est proprium ac proximum fidei motiuum.

Ad secundam, non esset hereticus, si talem conclusionem negaret, ex eo quod putaret illam non rectè sequi ex præmissa; daret tamen magnam heresis suspicionem, ita vt prudenter existimari posset hereticus, & vt talis puniri; quia quando est euidentis deductio conclusionis ex præmissa reuelata obscura, & ineuidente, nemo sanæ mentis, vimque bonæ consequentiæ penetrans censeri potest negare deductionem, vel consequentiam euidenter veram, sed potius obscuram, & ineuidentem præmissam, vnde cõclusio illa manifestè colligitur.

Ad tertiam respondetur, implici-

tum considerari posse dupliciter. Primò, vt substat diuinæ reuelationi, ita vt assentiamur implicito, quia Deus dixit, & sic idem est fidei habitus substantialiter circa implicitum, & explicitum. Secundò vt substat deductioni, ita vt implicito assentiamur, quia rectè deducitur ex alio nostro assensu fidei explicito, & tunc mutata formali ratione assentiendi vt statim diximus, versatur circa illud alius distinctus habitus discursiuus Theologicus.

Tertio tandem & vltimo probatur nostra sententia; quia si sacra doctrina pro habitu Theologico sumpta, non esset verè argumentatrix, sed declaratiua tantum rerum diuinarum, quæ sunt proprium ipsius obiectum, versaretur circa suum obiectum nihil asserendo, ac iudicando de illo, nec attingendo illius veritatem in actu exercito; sed tantum declarando asseriones, ac iudicia, & veritates alterius habitus fidei, quod munus exerceri posset etiam ab illo, qui omnes fidei veritates negaret; possumus enim, ac solemus explicare sententias, & veras quibus adheremus; & falsas quibus non adheremus, v.g. Catholicas & hereticas. Hoc autem sicut repugnat modo tendendi reliquorum omnium habituum cognoscitiuorum circa propria obiecta, eorumque dignitati, ita & habitus Theologici, sic enim nec sapientia, nec scientiarum præstantissima, imò nec simpliciter sciëntia dici posset, contra illud quod superiori libro suo loco demonstraui.

C A P V T I I.

Vtrum sacra doctrina ita sit argumentatiua, vt habeat veras ac proprias demonstrationes etiam de Deo, tam à priori quàm à posteriori.

SVpposito quod sacra doctrina verè sit argumentatiua; ex præmissis reuelatis, ac fide diuina creditis procedendo ad alias veritates ostendendas, & pro-

probandas; superest breuiter examinandum, nūm tales argumentationes, sint verè ac propriè demonstrationes tam à priori, quàm à posteriori; idque etiam de Deo; affirmant enim aliqui, negant verò alij existimantes sacram doctrinā habere peculiare aliquod argumentandi genus ab illis duobus distinctum.

Nihilominus pro intelligentia difficultatis, sententiarumque oppositarum concordia, notandum est primò, malè confundi ab aliquibus demonstrationes à priori, & à posteriori, cum demonstrationibus *propter quid*, & *quia*; ita vt dicantur ad conuertentiam, & eadem sit diuisio, quā distinguitur demonstratio in demonstrationes à priori, & à posteriori; & quā diuiditur in demonstrationes *propter quid*, & *quia*. Licet enim omnis demonstratio *propter quid*, sit à priori; & omnis demonstratio à posteriori sit demonstratio *quia*, non tamen è contra: Nam demonstratio *quia* solum consistit in hoc, quod ostendatur veritas, sed non radix illius propria, & immediata; siue, quod idem est, demonstratio *quia* est illa, quæ ostendit tantum passionem conuenire subiecto; nō autem adducit propter quid illi conueniat, vndè in præfenti particula *quia* non sumitur causaliter, sed est pura coniunctio, quasi dicatur demonstratio, quod hoc, sit hoc. Quod autem hoc sit hoc, siue quod detur aliqua veritas, potest interdum ostēdi per aliquid posterius, scilicet per effectum, aliquandò per aliquid prius, scilicet, per causam remotam, & aliquandò per aliquid concomitans. Non omnis igitur demonstratio *quia* est solum à posteriori, id est, ex effectu, sed aliquandò per aliquid prius, scilicet per causam remotam; quamuis omnis demonstratio à posteriori sit demonstratio *quia*, cum fieri non possit, vt satis patet ex terminis, quod in demonstratione à posteriori assignetur propter quid conclusionis.

Similiter omnis demonstratio *propter quid*, semper est à priori, quia semper fit per causam, eamque proximam,

& immediatam; demonstratio enim *propter quid* est illa, quæ non solum probat passionem inesse subiecto, sed etiam, ostendit propter quid illi proximè & immediatè conueniat: quod proculdubio fieri non potest, nisi adducendo in præmissis propriam, & adæquatam talis passionis causam. Non tamen omnis demonstratio à priori, est, *propter quid*; illa enim demonstratio, in qua per causam remotam, seu communem non conuertibilem probatur aliquis effectus, proculdubio est demonstratio à priori, & non *propter quid*: cum enim vnaquæque passio, vel proprietas habeat proprium, & adæquatum propter quid, per quod probetur conuenire alicui subiecto; & demonstratio illa, in qua solum continetur causa remota, & non conuertibilis passionis, nō adducat propter quid illius, vt per se constat, certè nulla ratione potest esse demonstratio *propter quid*. Dicendum est ergò has duas diuisiones non omnino coincidere, ita vt demonstratio *propter quid*, & à priori conuertantur; & similiter demonstratio *quia*, & à posteriori; sed quod multæ sint demonstrationes à priori, quæ non sunt *propter quid*, & multæ *quia*, quæ non sunt à posteriori: ac proindè licet omnis demonstratio *propter quid* sit à priori; & omnis demonstratio à posteriori sit *quia*, non tamen è contra.

Supponendum est secundò diuinam reuelationem, quæ est ratio sub qua doctrinæ sacræ modo superiori libro explicato, dupliciter ingredi posse demonstrationes Theologicas, siue, quod idem est, dupliciter posse Theologum vti reuelatione diuina, ad inferendam syllogisticè conclusionem aliquam. Vno modo in actu exercito, alio modo veluti in actu signato. Exemplum primi habetur in sequenti syllogismo. *Omnis homo est discursiuus, Christus Dominus est homo, ergo discursiuus*. Hic enim syllogismus procedit ex quodam principio reuelato, sed non significatur aut exprimitur in illo quod sit reuelatum, licet re verà ita sit, quod veritas illius prout est in nobis pen-

pendeat ex reuelatione diuina. Exemplum secundi est in hoc syllogismo; *Omne reuelatum à Deo est verum, sed Deum esse vnum, & Trinum, Verbum esse incarnatum, & sic de cæteris, est à Deo reuelatum, ergò est verum.* His prænotatis.

Dico primò, demonstrationē Theologicam procedentem ex reuelatione diuina in actu signato solùm, non esse demonstrationem, neque à priori, neque à posteriori; in hac conclusione cōuenire debent omnes Theologi. Et ratio est, quia talis demonstratio neque procedit ex causa, aut proxima, aut remota conclusionis; neque ab effectu conclusionis, vt per se patet, quod enim Deus sit vnus, & Trinus, non est causa huius, quod est esse reuelatum, neque hoc quod est esse reuelatum, est causa huius, quod est esse Deum vnum & Trinum; igitur neque est demonstratio à priori, neque à posteriori; idem dic de demonstratione *propter quid, & quia.* Sed similis demonstratio est propria doctrinæ sacræ, ad quam pertinet argumentari ab autoritate diuina. Quamuis enim locus ab autoritate humana sit infirmissimus, atque adeò nō possit esse præcisè ratio assentiendi certò, & infallibiliter alicui conclusioni vniuersim loquendo; locus tamen ab autoritate, quæ fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus, & certissimus; atque adeò potest esse medium demonstrationis Theologicæ, ad inferendam aliquā conclusionem certò, & infallibiliter, vt patet in exemplo allato; alijsque similibus.

Dico secundò omnes demonstrationes Theologicas etiam de Deo, posse esse demonstrationes & à priori, & à posteriori; & *propter quid, & quia*; si loquamur de illis secundum quod procedunt ex principio, vel principijs in actu exercito reuelatis. Hęc conclusio debet esse pariter communis inter Theologos. Ratio fundamentalis est, quia ad hoc vt demonstrationes Theologicæ dicantur tales, nihil aliud requiritur, nisi quod in præmissis assumantur causæ, & effectus,

ad probandam aliquam conclusionem, sed quãdò Theologia procedit ex principijs in actu exercito reuelatis, potest procedere à causa ad effectum, & ab effectu ad causam, v.g. *Omnis homo est risibilis, Christus est homo, ergò Christus est risibilis*; vel, *omne id quod habet duplicem voluntatem, debet etiam habere duplicem naturam intellectualem; sed Christus Dominus duplicem habet voluntatem; ergò duplicem etiam habet naturam intellectualem, diuinam scilicet, & humanam.* Non est igitur cur demonstrationibus Theologicis procedentibus ex aliquo principio, vel principijs in actu exercito reuelatis, denegemus rationem demonstrationis à priori, aut à posteriori; si quidem rationi illi, sub qua doctrinæ sacræ, quæ est diuina reuelatio virtualis, vt superiori libro explicuimus, subsistere possunt plures propositiones in quibus continentur causa, vel effectus conclusionum demonstrandarum.

Secundò probatur, quia si esset aliqua ratio cur argumentationes Theologicæ non essent verè ac propriè dictæ demonstrationes tam à priori, quàm à posteriori, maximè ob defectum euidentiæ, vel quia semper in illis proceditur eodem formali lumine diuinæ reuelationis; sed ista non obstant; ergò dicendum est argumentationes Theologicas, esse verè ac propriè dictas demonstrationes tam à priori quàm à posteriori: Maior est certa, præcipuumque fundamentum aduersariorum denegantiū argumentationibus Theologicis veram ac propriè dictam rationem demonstrationis à priori, vel à posteriori. Minor probatur quo ad primam partem, tum quia defectus euidentiæ non tam pugnat cum demonstratione in eo præcisè, quod sit *propter quid, & à priori*, & in eo quod sit *à posteriori, & quia*, quàm in eo quod sit simpliciter demonstratio; Igitur si defectus euidentiæ non obstat argumentationibus Theologicis, quin dicantur veræ demonstrationes, vt concedunt aduersarij, nec obstat quin sint formaliter, & essentialiter demonstra-

strationes *propter quid*, siue à priori, & *quia*, siue à posteriori. Tum etiam quia non est de essentia huiusmodi demonstrationum, vt procedant ex notioribus, siue euidentiore conclusionem: quam euidentiorem Theologia non habet; sed sufficit, vt procedant ex certioribus, vt superiori libro probauimus, ostendendo quomodo sacra doctrina sit verè ac propriè dicta scientia.

Non obstat etiam secundum, sicut enim in alijs scientijs non tollitur formalitas demonstrationis *propter quid*, & *quia*, propter identitatem in vno formali lumine naturalis abstractionis, ita nec in Theologia, ex eo quod semper procedat eodem formali lumine diuinæ reuelationis virtualis. Quamuis enim eidem lumini subsistent medium quod est causa, seu ratio prior, & medium, quod est effectus, seu ratio posterior: adhuc tamen intellectus moueri potest ad assensum conclusionis ex illo medio illuminato, non solum propter lumen præcisè, sed etiam formaliter, quia prius est, vel quia posteriùs; quod sufficere debet, vt demonstratio dicatur esse formaliter *propter quid*, vel à priori, & formaliter *quia*, vel à posteriori.

Tertio tandem, si esset aliqua ratio, cur argumentationes Theologicæ de Deo, rebusque diuinis in particulari non essent verè demonstrationes *propter quid*, vel *quia*; maximè quia vt volunt nominales, id asserentes; ad essentiam, & formalitatem huiusmodi demonstrationum, necessarium est, vt procedatur, per medium, quod sit vera causa, vel verus effectus, nimirum cum actuali distinctione à parte rei inter causam, & effectum, & subiectum, de quo in conclusione aliquid probatur per illud medium; quod repugnat infinitæ simplicitati diuinæ; sed ista ratio nulla est, ruinosoque innititur fundamento; si quidem talis distinctio realis, non requiritur, sed sufficit virtualis, seu fundamentalis, & quod medium ex suo intrinseco, & formali conceptu sit, vel quid prius, & realis quædam ratio, propter

quam verè aliud posteriùs conueniat subiecto, ita vt si per impossibile inter illa daretur vera causalitas, illud natura præcederet, & causaret, hoc natura subsequeretur, & fieret ab illo; vel sit quid posteriùs cum suo priore inseparabiliter coniunctum; vt satis patet primo in pluribus demonstrationibus Metaphysicis. Secundo in opinione eorum, qui nullam distinctionem ex natura rei agnoscunt in potentijs inter se se, & cum subiecto, in qua non minus rectè demonstratur à priori v.g. de homine admiratiuum per discursiuum, & à posteriori admiratiuum per risibile; ac si ista omnia inter se realiter distinguerentur. Et ratio est, quia demonstratio cum sit actus rationis discursiuæ, pendet à terminis vt stant sub esse cognoscibili, & apprehenso per simplices notitias, quibus vnum terminum ab alio abstrahimus, & sine alio consideramus. Quem cognoscibilitatis statum æquè semper habent termini demonstrationis, siue actualiter, siue fundamentaliter tantum distinguantur.

Hoc autem totum reperitur in Deo, rebusque diuinis; etsi enim simplicitati Dei repugnet ratio medij realis actualiter distincti, non tamen ratio medij rationis distincti virtualiter; siue quod idem est, licet repugnet aliqua demonstratio de Deo, quæ procedat per medium, quod sit verè, & realiter causa, inherentiæ prædicati, seu passionis ad subiectum de quo demonstratur. Quo sensu D. Thom. 1. contra Gentes cap. 25. asserit. *Non posse demonstrationem de Deo fieri nisi per effectum; quia principium demonstrationis est definitio eiusdem de quo fit demonstratio Deus autem definiri non potest*; etsi, inquam, talis demonstratio procedens per veram causam in essendo, quæ est essentia definibilis, constans ex genere, & differentia, repugnet Deo, ob infinitam eius simplicitatem; non tamen illa, quæ procedit per medium, quod sit ratio quædam virtualiter prior eo, quod accipitur vt passio, simulque ratio, vt talis insit subiecto, eique conueniat; per quod satis patet, ad omnes

nes obiectiones, quæ contra nostram conclusionem fieri possent.

CAPVT III.

Quam sit necessarium argumentandi munus, Philosophiæque subtiliter disputantis usus in Sacra doctrina, seu Theologia.

Diuersis temporibus non defuerunt plures etiam hæretici, qui vel pro suo rerum omnium diuinarum, & humanarum contemptu, vel ne facilius sinceræ, ac germanæ Philosophiæ, & Dialecticæ præsidijs, perplexos illorum aduersus Catholicam veritatem nodos, ac laqueos solueremus; non defuere, inquam, plures hæretici, qui in Theologiam Scholasticam, pro eo potissimum quod illis vititur & ad diuinarum rerum scientiam frequenter adhibet, implacabili odio lati sunt.

Sic Donatistæ D. Augustino Dialecticæ usum pro crimine obijciebāt, quasi Christianæ non congrueret veritati, vt ipsemet Augustinus testatur lib. 2. contra Cresconium Grammaticum cap. 13. Per eandem semitas incessit Vvicleffus, dum asseruit. *Vniuersitates, studia, collegia, graduationes, & magisteria in eisdem esse vana Gentilitate introducta, & tantum prodesse Ecclesiæ, sicut prodest diabolus. Vt patet ex articulo in Concilio Constantiensi damnato. Extat etiam de hac re longa & stomachi plena contra Latinos, & cultum ab illis Theologiæ Scholasticæ studiū exoptulatio Nicephori Gregoræ historici Græculi in fine libri decimi, qui viuebat circa annum Dñi 1328.*

Calvinus quoque, & Lutherus duo præcipui hæreticorum nostri temporis antesignani non minori odio Theologiam Scholasticam profecuti sunt: Nam primus in suis institutionibus Theologos Scholasticos, passim *Sophistas* vocat, docetque illos, *velut obducto velo Christum texisse, & plurima mala illis accepta referri debere;* scribit quoque, *quod tota Papatus Theologia, immane sit chaos, &*

horribilis labyrinthus, quia neglecto Christo sibi insanis, & ventosis speculationibus indulgent. Lutherus autem, etsi Theologiæ Scholasticæ magisterium aliquando se in pretio habere ostenderit, cum ab vna ad aliã vniuersitatem, & academica iudicia appellaret, nihilominus tamen, postea Theologorum Scholas lib. 2. de abroganda Missa *Satanæ Lupanaria* vocauit, multisque alijs conuicijs oneravit.

Dolet quippè hæreticis, quod videant suas fraudes, & dolos, suas imposturas, suam ignorantiam per Scholasticam Theologiam exactè, diligenter, ac neruosè confutari, vellentque si possent perturbare omnia, ac tenebris inuoluerè, sicut mendacium odit lucem, & diabolus est princeps tenebrarum, vellent Ecclesiam Catholicã validissimo Scholasticæ Theologiæ præsidio, & auxilio carere, vt illam facilius inuadere, ac dissipare possent; dicente vno ex illis Bucero, *Tolle Thomam, & dissipabo Ecclesiam;* Qua in re certè Philistæos imitari videntur, qui cum Hebræos ad ciuitatem Gabam expugnassent, teste Iosepho lib. 6. antiq. cap. 7. Seuerè illis prohibuerunt, ne deinceps haberent fabros ferrarios, itaque 1. Regum 13. non inueniebatur ferrarius faber in Israel, & descendeat vnusquisque ad Philistin, vt acueret vomerem suum, vel ligonem, aut securim: videbant enim Philistæi hoc modo futurum, vt Israelitæ omnibus armis priuarentur in perpetuum, nec pugnare amplius possent; ita ergo & hæretici, omnesque illi quos sectarum, & dogmatum nouitas delectat, cuperent Catholicorum Scholas de medio tolli, vt his sublatis, vel nulla, vel saltem minus apta, & vtilia arma nobis ad spiritalem pugnam superessent.

Ceterum frustra iacitur rete ante oculos pennatorum; quo enim magis videmus hanc Scholasticam Hæreticis ingrati, & exosam, eo feruentius & alacrius illi incumbere debemus, eorum ad quos prouocant, exemplo Theologorum veterum, & autoritate conuicti; qui ita Dialecticam à Theologia segre-

gandam putarunt, quo ad eam partem, quæ Eristica, hoc est, *litigiosa, & contentiosa* dicitur, qua Sophistæ tam Gentiles, quàm Hæretici identidem utebantur ad Christianam, & Catholicam euertendam fidem, ac circumueniendos rudes, aut minus, quàm isti erant, versutos, & callidos; vt tamen veram ex ea differendi artem, ac solertiam, ad diuinarum rerum scientiam, vel ornandam, vel tuendam, vel formandam adhibuerint.

De ornatu perspicuum est, quantum ad illum conferat in Sacra doctrina, dialecticæ cum illa Societas. Tunc enim aliqua scientia numeris omnibus absoluta dicenda est, quando primùm secundum rectum docendi ordinem colliguntur simul variæ eius sententiæ, hic illic sparset, ad eandem quæstionem pertinentes, nec solum colliguntur, sed insuper exponuntur perspicuè, simulque inter se conferuntur, simul conciliantur vbi aliquid contrarium, & repugnans præ se ferunt: & sic de similibus; Hoc autem totum habet scientia Theologica, ab eo potissimum, quod differendi ars, & solertia, quæ dialectica vocatur, ad diuinarum rerum tractationem adhibeatur, ac per vniuersam implicata, & conferta, pœnè idem, vnumque cum ea componat disciplinæ corpus. Illius enim ope omnia in locos communes digerit, seruata semper methodo secundum rectum docendi ordinem; ita vt à Deo optimo Maximo incipiat, inde transeat ad diuinæ prouidentia effectus, quia scilicet Deus est adæquatū totius Theologiæ obiectum, & omnia ad illum referenda. Neque Scholastica solum ordinem seruat in prædictis, sed etiam inter quoscumque alios Theologiæ tractatus, & titulos, vel materias, quæ inter se connexæ, aliæque alijs fulciuntur, ac nutriuntur, colligendo simul ad illorum omnium probationem varias Sacre Scripturæ sententias hic illic sparsas, ad eandem quæstionem pertinentes. Præterea non solum colligit varios illos textus, sed exponit perspicuè, simulque inter se confert, simul conciliat, vbi aliquid con-

trarium & repugnans præ se ferre videntur. Tandem non heret cum solis Scripturis, sed etiam addit indubitatas Ecclesiæ traditiones, Summorumque Pontificum, & Oecumenicorum Conciliorum definitiones, euoluit historiam Ecclesiasticam, adhibet libros, & commentarios Sanctorum Patrum; quibus omnibus certè nihil ad Sacram doctrinam ornatiùs esse potest, vt satis ex se patet.

Verùm quod maius; non tantum Dialectica modo explicato diuinarum rerum scientiam ornatiorem, sed & munitiorem etiam reddit aduersus omnia inimicorum tentamenta. Vnde non immeritò Clemens Alexandrinus in lib. 6. Stromatum dialecticam *Sepimentum* appellat, vt ne à Sophistis veritas proculcetur. Quod prius eleganter docuerat l. 2. Est, inquit, *per seipsam perfecta, & nullius indigens doctrina Saluatoris, vt potè facultas, & sapientia Dei. Porro Græca Philosophia ad eam accedens, non potentiorrem facit veritatem, sed Sophisticam aduersus eam impressionem imbecilem reddens, propulsansque dolosas contra veritatem insidias, congruens vineæ sepimentum & vallum dicitur.* Basilii quoque ad caput 1. Isaia: *Facultas, inquit, Dialectica muri instar est dogmatibus, quod ea non sinit facile diripi, & quorumlibet incursionem patere.* Nimirum etsi ad repellendos, ac refutandos hereticos, diuinis scripturis, ac dogmatibus, hoc est proprijs disciplinæ suæ principijs nitatur Theologus, ac præcipuum in ijs robur, & momentum pugnae positum habeat: non tamen illis ipsis vti, nec ea tractare scienter arma poterit, si sit dialecticæ rudis à qua definiendi, diuidendi, ratiocinandi modum, ac vim accipit: nec non artes aduersariorum, & fallacis, tum quemadmodum diluendæ, dissoluendæque sint, illa præeunte, ac monstrante cognoscit.

Et ad hoc accommodant aliqui allegoriam ex pugna David cum Goliath desumptam, cui quidem Iordanis fluuius aut torrens in valle Therebinti lapides

ad pugnandum firmos, ac limpidos ministrabat; attamen, nisi ipse aptato lapide, fundaque circumducta, in frontem Spurij Gigantis collineasset, non abstulisset opprobrium populi, & Philistæus incircumcisus exprobraret adhuc acies Dei viventis. Ita profectò, quamvis sacrarum litterarum effata, ipsa Dei verba validissimi lapides in capita nequitiae sint; nisi tamen illa Theologus, dirigente ingenium Deo, rationis appositæ, seu fundæ turbine, in argumentationis rotauerit gyrum præsidio artis syllogisticæ, hæreticam prauitatem, frontem illam, perfrictam diaboli non confringeret, neque Satanam immanem illum Colossum Babylonicum deturbaret.

Quare Basilium Gregorius Nazianzenus prædicat orat. 20. quod artes omnes, atque doctrinas apprimè calleret; præsertim Philosophiam, eiusque partem illam, *quæ in Logicis demonstrationibus, aut appositionibus, & concertationibus versatur, quam Dialecticam nominant: in qua adeo excelluit, ut ijs, qui cum eo disputabant facilius esset è labyrintho se se extricare, quam argumentorum eius laqueos effugere, si quando res ita postularet.* Et certè quid aliud Basilium, & Gregorius Nyssenus in libris contra Eunomium faciunt, nisi ex dialecticis locis, ac regulis perplexa, & captiosa omnia illius argumenta dissoluere? Quid Cyrillus Alexandrinus, in Thesauris, & Dialogis; nec non in commentarijs ad Ioannem, ac passim alijs in libris instituit, præterquam ut hæreticas fallacias, & subtiles argutias eodem disserendi acumine configat? Idem & plerique alij Græci, Latiniq; studuerunt. Hinc Arnobius, non ille, qui scripsit contra gentes, & sub Diocletiano floruit, sed alius iunior, qui paulo post Sanctum Leonem Papam vixisse videtur, in conflictu Catholici cum Serapione de Deo Trino, & vno, obijcienti hæretico, *in dialecticum sophisma prorumpis, occurrit sic: Dialecticum sophisma duas facies recipit, & ut verum probetur, quod adstruitur, & non verum ex aliqua parte arguatur.* Et antea,

dicenti eidem Hæretico; *Cesset ars dialectica; respondet: Ars dialectica in rebus obscuris ingreditur, ut videatur esse verum, quod verum est.* Quod sanè didicerat à D. Augustino in secundo libro de Doctrina Christiana cap. 31. vbi ait, *disputationis disciplina ad omnia genera questionum, quæ in litteris sanctis sunt, penetranda, & dissoluenda, plurimum valet.* Tantùm ibi cauenda est libido rixandi, & puerilis quedam ostentatio decipiendi aduersarium. Et fusius lib. 1. contra Cresconium capit. 13. & sequentibus, vbi Hæretico dialecticam ipsi pro crimine obijciente, & ideo velut hominem dialecticum meritò fugiendum, potiùs & cauendum, quam refellendum reuincendumque dicente; acriter illum reprehendit, & quantum ad sacram scientiam dialectica proficit, non solum exemplo Christi Domini, Diui Pauli, sed & validissimis etiam rationibus ostendit per sex integra capita.

Tandem de hac necessitate Dialecticæ in Theologia, seu ad tractandas sacras & litteras, & disciplinas non solum ad maiorem earum decorem, ac præsidium singulare, sed vt facilius etiam, tam in nobis, quam in alijs efficiantur, ac formentur, memorabilis est D. Augustini locus lib. 14. de Trinitate cap. 1. vbi loquens de Theologia secundum quod est scientia, & habitus beneficio artis syllogisticæ discursiuus, ait. *Per hanc scientiam fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur.* Eandem Theologiæ Scholasticæ, vel Dialecticæ necessitatem eleganter significat D. Ambrosius in cap. 5. S. Lucæ, comparans illam cum ijs rebus, de quibus dixit Christus. *Laxate retia vestra in capturam; Quæ sunt, inquit, Apostolorum, quæ laxari iubentur, retia, nisi verborum complexionum, & quasi quidam orationis sinus, & disputationum recessus, qui eos, quos caperint, non amittant?*

Et certè cum fides, rerumque diuinarum scientia gigni non possit, nisi ex

præcedente auditu, & prædicatione dicente Apostolo ad Roman. 10. *Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?* Satis patet. quantum ad hoc sit utile, & necessarium Theologiæ Scholasticæ magisterium, cuius est, rerum reuelatarum possibilitatem, & credibilitatem ostendere, obscuritatem declarare, quid ex quoque consequens sit, & consentaneum explicare; separare distincta; copulata iungere; diuidere, definire, ratiocinari, ex quibusdam reuelatis deducendo conclusiones, tam ad alias res reuelatas intelligendas, explicandas, confirmandasque, quam ad alias veritates, quæ non sunt explicite reuelatæ; sed continentur implicite, & virtute in alijs explicite, & formaliter reuelatis. Quæ omnia sunt certa, & necessaria doctrinæ instrumenta.

Vnde manifestum relinquitur, quàm temerè nouatores suas acuerint linguas, & pennas in nostram Scholasticam, quàm antiquissimi, & Sanctissimi Patres, non verbis tantum, & sententijs suis, sed factis etiam, & exemplis probarunt, solumque in ea condemnarunt, vel immoderatum dialecticæ usum, vel quo ad illam partem quæ contentiosa, & sophistica dicitur; vt præclare inter alios docet Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat ex illo loco 1. ad Timoth. cap. 6. *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus, &c. languens circa questiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidia, contentiones, &c.* Et rursus lib. 6. *Qui in Philosophia, inquit, appetunt ea, quæ minimè necessaria sunt, sed superflua, & in solis ad contentionem factis Sophisticis argutijs insistent, ab necessarijs aberrant, ac præcipuis: qui umbras doctrinarum reipsa persequuntur.*

Sed nec illam adhuc partem funditus aspernandam esse voluerunt Patres: non, vt ea sic vtamur, quomodo hæretici, ac reliqui hostes Ecclesiæ, ad oppugnandam veritatem, falsamque adstruendam opinionem: sed ad propugnandam potius fidei doctrinam, & ad

illorum perplexos nodos, ac laqueos eiusdem, vnde implicati sunt, artis ope soluendos. Qua in re placet audire Diuum Ioannem Damascenum Dialog. cap. 1. *Omnis artifex, inquit, aliquibus instrumentis opus habet, ad operum suorum effectiorem. Porro decet reginam ancillarum quarundam uti ministerio. Accipiamus igitur doctrinas istas, tanquam veritatis famulas, & impietatem, quæ tyrannico dominatu sibi eas usurpauerat, procul amandemus: neque bono malè utamur: nec ad circumueniendos simpliciores, conuertamus artem illam disputandi. Ac tametsi nequiquam varijs istis sophisticis inuentis veritas opus habeat; nihilominus ad euertendos malos illos pugnatores, & ad falso nomine appellatam istam refellendam scientiam, illis utimur.*

CAPVT IV.

Soluuntur obiectiones Hæreticorum contra Doctrinam Superiori capite traditam de necessitate, & utilitate Theologiæ Scholasticæ.

Quamuis ex dictis superiori capite satis constet aduersus hæreticos, morososque illos, ac delicatos, quibus Philosophicæ, ac dialecticæ subtilitatis genus omne displicet; qua ratione ad Theologiam, fideique doctrinam laudabiliter adiungenda sit; quæque iterum culpanda, & ab illius communione maiorum iudicio reiicienda; quia tamen vel propter tarditatem non intelligunt, vel quod verisimilius nequiter, & calumniosè dissimulant; præstat in hoc capite, vt stultè molesti esse desinant, earum, ad quas prouocant, autoritatum, & rationum momentis satisfacere.

Primumque occurrit Nicephorus Gregoras in libro decimo historiæ suæ, vbi orationem describit, quam in conuentu præsulum habuit, vt eos abstereret à certamine cum Latinis ineundo de processione Spiritus Sancti ab utroque, ad quod duo illos Episcopi prouocauit.

cauerant ex Occidente missi de conciliandis inuicem Ecclesijs. In hac enim declamatione primùm in Latinorum superbiam inuehitur, qui sibi primatum arrogarent ex Petri successione. Deindè subtiles & acutas in rebus fidei, Theologicisque disputationes funditus damnat, cum earum magistra dialectica, hoc argumento: quòd cum ratiocinandi genera sint duo; alterum necessariū, quod demonstratio dicitur; alterum probabile, quod dialecticæ proprium habetur: neutrum in diuinis rebus explicandis vtile esse possit. Non prius: *Nam si efficientem scientia demonstrationem consequens est propositiones exigere certas, & confessas, quæ demonstrari nequeant, & sint cōclusionē notiores: eæ verò vel inductione, vel sensibus, vel experiētia manifesta reddantur, nullus istic argumentationi locus est, quæ ex demonstrandi scientia conficitur: eo quod ad contemplandum difficiles sunt diuinarum rerum rationes, neque cōprehendi possunt.* Porro neque posterius syllogismi genus quidquam valet, quoniam ex opinabilibus, ac verisimilibus tantummodò procedit: quæ ad veritatis inuestigationem imbecilla sunt, & Sophistis, quàm Theologis aptiora. Vndè subiungit antiquos illos Patres syllogismis, & argumentatione vsos esse diuinis in rebus exponendis: *Non ad Dei naturam vel proprietatem explicandam; neque ad hoc docendum, quid esset generatio filij, vel Spiritus Sancti processio: sed eo potius, ut indecorè in Theologiam proficientes cōpescerent.*

Græco huic plus æquo Theologiæ Scholasticæ infenso melius responderi non potest, quàm per alium Græcum, Emmanuelem videlicet Calecam, qui circa annum Domini millesimū ducentessimum octogesimum floruit; & contra tetricos, ac Nicephori similes quosdam, ex eadem Græcia, quibus subtilis ac scholasticus disputandi vsus fastidio erat, & qui Apostolicum illud 1. Corinth. cap. 2. usurpabant: *in illa sapientia verbi euacuari crucem Christi: contra illos, inquam, patrociniū eius assu-*

*mens, necessarium esse demonstrat. Qui syllogismos, & argumentationes penitus excludit à Theologia, primū id quod humana natura proprium est, & hominum inter se colloquium, & communionem tollet è medio. tum beatum Paulum redarguet reprehendentem eos, qui ex aspectabilibus rebus de Deo ratiocinari minime poterunt, & ex creaturis agnoscere creatorem. Vitiū id etiam vertet Theologis, siue de ijs, quæ ad hypostasēs attinent, siue de diuinis processionibus disputantibus. Quin ipse Saluatoris sententiā labefactabit, quæ scrutari scripturās iubet. Perspicuum est enim, eum qui scripturās perscrutatur, non nisi argumentando legere. His adiungit, Christum etiam Dominum syllogismis non raro vsū esse vt primo huius sectionis capite notauimus. Ad hæc sibi ipsi quoque contrarius ille fuerit, paulo post ait idem Calecas; *Nam quæ contra argumentationem dicit, eam non nisi argumentando loquitur.* Cui rationi similem quandam adducit Augustinus lib. 1. contra Cresconium cap. 13. Et antè vtrumque Clemens Alexandrinus lib. 6. format. vbi asserit, *Philosophandum esse, vel si minimè philosophandum est. Non enim improbari ac damnari aliquid potest, nisi prius cognitum sit.**

Præterea, pergit Calecas; si processionem Spiritus Sancti à Patre filioque nefas est argumentatione conficere: ne eiusdem quidem processionem Spiritus solo ex Patre licebit colligere: quod tamen Græci ipsi sedulo, & acutè ac subtiliter quantum possunt conantur facere. Quod ipsum & contra hæreticos, osoresque ceteros Scholasticæ Theologiæ valet, illoque vitur Augustinus loco statim citato. Vndè præfatus author rectè subiungit: *Non vniuersè argumentari esse malum: sed tantummodo ad id, quod propositum est, nō congruis vti principijs, ac putare fidem naturalibus demonstrari principijs. Quod si quis ad id, quod in questione est, eorum aliqua, quæ de Deo identidem existunt, communia principia fidei, & ratas, ac definitas Patrum sententias accommodet, quibus constitutis, ac nul-*

lo eorum, quæ posita sunt, everso, consentanea istis aliqua concludit: quemadmodum antiquis Patribus de consubstantiali, deque alijs multis fidei questionibus disputantibus vsu venit; nihilo secius fatendum erit, conclusionem illam esse scripturæ sententiam, quæ quidem ex illius pendet principijs, ac causis ijs congruit, ab quibus oritur: tum eadem conclusio Theologica dicitur, ac reuelatione cognita, quemadmodum geometricæ conclusiones vocantur, quæ ex geometriæ principijs ducuntur. Quod nisi ita sit, permulta, quæ fide certa sũt, nec expressè in scripturis comprehensa, tollemus.

Secundò Calvinus, Bucerus, & alij opponunt Theologiam Scholasticam, eiusque doctores nihil aliud in ore habere, quàm Philosophiam & Physicas rationes. Sed hoc apertum esse mendacium satis constat ex eorum libris, ubi perpetuò à scripturis sacris incipiunt, eas colligunt, explicant, conciliant, mox transeunt ad definitiones, & traditiones Ecclesiæ, ad libros, & commentarios antiquorum Patrum, ad historiam Ecclesiasticam ubi opus fuerit, quod si aliquandò, non solum ex fidei principijs in argumentando procedant, sed Philosophiam etiam cum diuinarum rerum expositione immisceant, id per se reprehendendum non est. Etsi enim, vt libro huius operis quinto dicitur, si nimium immoderatè se se philosophia inferat, nec laudari possit, & omnino coërceri debeat, vt suis finibus continere se discat, attamen si intra mensuram id fiat, nemini dubium esse potest, quin etiam ad doctrinam fidei explicandam laudabiliter vsurpentur Philosophicæ disciplinæ, quia gratia supponit naturam, eamque perficit non destruit, & sæpè ingruit necessitas agendi cum Paganis, cum Atheis, vt omnes ad Christum adducantur; atqui nihil tunc prodesset disputatio, nisi ex principijs naturalibus, quæ aduersarij admittant, & negare non possint: sæpissimè etiam Catholici petunt sibi explicari easdem quæstiones, vel dubitationes, ex Philosophia, & ratione naturali subortas, ita vt nisi aliquis

eorum voto satisfaciatur, grauissimas inde patiantur tentationes, & difficultates. Denique Hæretici ipsi quotidie in causa sunt, cur doctores Scholastici ad Philosophicas disciplinas se conferant, solent enim arguere ex illis aduersus doctrinam fidei, v. g. non posse idem corpus esse simul in diuersis locis, non posse plura corpora se inuicem penetrare, in eodem loco, non posse accidentia à subiecto separari, & separata conseruari, vt his machinis impugnent fidem infirmorum, simulque ipsam augustissimi Eucharistiæ sacramenti veritatem; itaque tunc cogunt nos Philosophiam attingere, vt eorum sophismata dissoluamus. Ita olim Arriani utebantur quoque argumentis Philosophicis, seu potius sophisticis aduersus sacrosæctæ Trinitatis mysterium, vt Catholicos seducerent, habebantque, ait Beatus Epiphanius, trecenta argumenta ex ratione naturali, vnde & Porphyriani dicti sunt. Quis ergò miretur Theologos Scholasticos aliquandò vti Philosophia, quando ipsi aduersarij compellunt? Vel quis reprehendat, quod in scholis accingant se ad tales disputationes, vt tela præuisa retundant facilius, atque in hostes postea retorqueant, maximè cum in hoc habeamus exempla antiquorum Patrum; vt fusius dicitur libro sequenti sectione septima.

Tertiò Desiderius Erasmus ad cap. 1. epist. 1. ad Timoth. primùm Theologiam Scholasticam improbat, & reprehendit; quia satius sit benè, innocenterque viuere, quàm acutè tot ac tanta in ea tractare: Deum piè, religioseque colere, quam de eius natura, personis ac proprietatibus anxie querere. Verùm, quàm hæc ratio, qua conatur in Theologia eleuare subtiliũ hoc genus disputationum, absurda sit, & inutilis, satis patet. Vt enim præferendus sit doctrinæ studijs morum vitæque cultus; non tamen damnanda, vitioque vertenda ista sunt: sed suum quoque tempus, ac locum laudabiliter occupant. Alterum, quod in Theologia Scholastica crimi-

natur

natur Erasmus, est, multa in ea tractari, quæ non sunt cognitu necessaria, nec ad salutem requiruntur. v. g. de Angelis, de dæmonibus, de inferis, & igne damnatorum; An Deus possit actu infinitum producere. An potuerit hunc mundum etiam ab æterno meliorem facere, quam fecit, & alia similia. Respondetur querimoniam esse absurdissimam, si quidem distinctio esse debet inter populū, & pastores populi, inter idiotas, & eruditos Theologos; & quamuis sufficiat populo simplex cognitio mysteriorum, non tamen pastoribus, nec doctoribus, qui aliorum infirmitati subuenire, eorum dubia, & scrupulos amputare, infidelium argumenta & sophismata diluere tenentur; ad quæ omnia præstanda, non solum superuacanea non est: sed etiam utilis; imò interdum necessaria, nouarum plerumque quæstionum, & inauditarum tractatio. *Didicimus enim, vt rectè scribit Augustinus lib. 2. de dono perseuerantiæ, singulas quasque hæreses intulisse Ecclesiæ proprias quæstiones, contra quas diligentius defenderetur scriptura diuina, quàm si nulla talis necessitas cogeret.* Et lib. 16. de ciuitate Dei cap. 2. *Multa quippe, inquit, ad fidem Catholicam pertinentia, dum hereticorum callida inquietudine agitantur, vt aduersus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur: & ab aduersario mota quæstio, discendi existit occasio.* Item, ferm. 63. de diuersis, *Sacramenta enim, quæ illic latent, nemo discuteret, simpliciore contentus fide; & idè nemo inueniret; quia nemo discuteret, nisi pulsantibus calumniatoribus.* Quod idem post S. Augustinū docuit D. Gregorius Magnus: *Cum grauiora, inquit, prodiere hostium certamina, tunc sunt profectò subtiliora sensuum spicula requisita: tunc argumentorum obstacula, tunc perplexior indago verborum.*

Et certè, vt innumeras alias omittam hæreticorum cauillationes, quomodo contra Sabellianos, & Arrianos, & huiusmodi Trinitatis hostes Catholica pro-

pugnari doctrina potuit, sine limata & exquisita rerum notitia; velut quid natura sit, quid hypostasis, persona, essentia, relatio, ac reliqua similia? Quis Apollinarem, Nestorium, Eutychem, ac multiplicem sectæ istius hydram perdomare posset, nisi iisdem in disputationibus probè, luculenterque versatus? Postea cum Græci homines in Aristotelis palæstra multum exercitati, de personarum processione litigare cæperunt, vt Spiritum Sanctum solo ex Patre ortum esse dicerent: nonne de principij vnitatem, quod eorum præcipuum est firmamentum, quæri à nobis, ac disputari debuit, si illis repugnare vellemus? Et sic de cæteris quæstionibus, quas Erasmus ad ludibrium selegit; vndè etiā nullæ sunt tam ex illis, quàm ex alijs multis, quas omisit, quæ in Sanctis Patribus non reperiantur pertractatæ, multo adhuc, quàm in scholis subtilius, ac diffusius.

Quartò Archiapostata Spalatenfis Marcus Antonius de Dominis in suo pessimo consilio suæ apostasiæ cap. 5. inter alios inanes prætextus sui ab Ecclesia Catholica, eiusque doctrina discensus, hunc quoque commentus est, videlicet *se deprehendisse inter Patres, & Scholasticos implacabile bellum.* Respondetur hoc esse falsum, Scholastici enim, & posteriores Ecclesiæ Catholicæ doctores in materia dogmatica, nullo modo à Patribus discordant, sed cum ipsis mirificè concordant, vt fati patet ex eorum libris, qui præ omnium manibus habentur.

Quintò Pappus Argentoratensis Theologiam Scholasticam, eiusque doctores reprehendit, quod in multis, etiam Christianæ fidei capitibus inter se digladiantur; ita vt non tam dissensiones sint, quàm manifestæ contradictiones Catholicæ fidei. Respondetur omnes Scholasticorum disceptationes, quas ipsi inter se dubio, contrarioque sensu controvertunt, esse vel de casibus ad ius positium pertinentibus, vel de minutioribus Theologicarum quæstionum spine-

tis, vel de his denique de quibus nulla extant decreta Catholicae Ecclesiae: non autem de solidis Christianae doctrinae membris, non de ipsis fidei nostrae articulis, non de alijs quaestionibus per Ecclesiae iudicium definitis. Quod autem ita pugnent inter se Scholastici scriptores, nec non etiam plerumque in rationibus, & medijs ad explicationem & probationem dogmatum pertinentibus; nihil vnitati, aut veritati doctrinae praedudicat, quin potius ad dignitatem Theologiae conducit varios habere exitus ad soluendum, & introitus ad ingrediendum viam veritatis; vt recte ponderat Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatū, nostroque proposito adaptat illud scripturae Psal. 117. *Aperite mihi portas iustitiae &c. Sed via quidem ad iustitiam, cum Deum seruet (multimodis enim est bonus) sunt multa, & varia, & ferentes ad viam Dominicam, & portam. Quod si viam regiam, & ingressum quæris valida auctoritate munitum, audias. Hæc porta Domini iusti intrabunt in eam.*

Aliæ hæreticorum obiectiones pariter inanes sunt, ex prouerb. 25. *Scrutator maiestatis opprimetur à gloria.* Ecclesiast. 3. *Altiora te ne quaeseris,* 2. ad Corinth. 10. *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Quia, inquiunt, Scholasticorum argumenta minuunt meritum fidei, nec tanta est cum his argumentis obedientia, aut simplicitas, ac si nullæ rationes essent; vnde D. Basilius orat. de natali Domini. *O absurditatem! Magi adorant Christum, & Christiani inquirunt, quomodo Deus in carne, & quali carne assumptus fuerit.*

Respondetur hæc omnia aduersus eos valere, qui sic Dialectica, vel Philosophia nituntur, vt à fidei principijs abducant disputationem: vel certe contra fidem, doctrinarū illarum inuentis abutuntur: Quorum prius gentiles faciebant Philosophi; qui aduersus Christianam religionem sola naturalis, immo carnalis sapientiae arma vertebant. Posteriorius hæreticis est familiare, qui cum scripturae verbis suo more deprauatis,

aut perperam intellectis, humanae rationis, & ingenij commenta miscent, vt traditam à maioribus fidem è simpliciorum animis extorqueant. Ad quos illud Ambrosij lib. de symb. cap. 10. spectat; *Fides non sit in hominum sapientia: & heresis non erit.* Nam ita scripturae qualescumque sententias obtinent, vt adiuncta humana ratione potiores huic, quam illi partes deferant. *Omne enim quod ratione perscrutari non possunt, credere contemnunt, & per inquisitionem nimiam in errorem labuntur;* ait Gregorius Magnus lib. 16. Moral. cap. 27. Igitur vt in iustam tam sacrae scripturae, quam Sanctorum Patrum reprehensionem incidunt omnes illi; qui curioso, ancipiti, & dubio animo rationes quaerunt, & aliter credere nollent, & plus tribuunt rationi, quam diuinæ reuelationi; ita per oppositum laudandi sunt illi, qui iam firmiter credunt, praecunteque lumine fidei, semper intra rectos obedientiae limites, siue ad plenam Theologici dogmatis scientiam, siue ad perfectum & vtilitatem quaerentium, & dubitantium, siue denique ad depellendas hæreticorum calumnias, Philosophicis vtuntur disciplinis, tum vniuersis, tum earum illa parte, quæ in differendi subtilitate versatur.

Vltimum caput criminationis in Theologiam Scholasticam, quodque maiorem offendit partem eruditorum, ac politorum hominum, est impura, vt inquiunt, sermonis, & lutulenta barbaries; quæ in illam adeo inuasit, eamque sui iuris, ac potestatis fecit, vt Theologorum iam more loqui, idem esse vulgò sentiant, quod putidè, ac rusticè & inconcinnè dicere. Verum huic querelæ commodius satisfiet lib. 5. vbi agemus de sermonis, vel orationis genere, quo sit vtendum in diuina scientia. Interim ad obstruendum os loquentium, iniqua sufficiat illud D. Augustini lib. contra Adim. cap. 11. *Mundanis scriptoribus tota cura de verbis est; nostris de rebus.* & lib. 4. de doctrina Christiana, cap. 11. vbi ait: *Bonorum ingeniorum in-*

signem esse indolem, in verbis verū amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non po-

test? Aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil querimus nisi patere quod clausum est?

SECTIO SECUNDA.

De principijs Syllogisticis formalibus, quibus scilicet in arguendo regulatur bonitas consequentiæ Theologicarum conclusionum.

CAPVT PRIMVM.

Aperitur Status difficultatis.

VM sacra Theologia sit habitus propriarum conclusionum deductius, beneficio artis Syllogisticæ, atque adeo scientia non tantum consequentium, inclinando intellectū Theologi ad hoc vt præbeat assensum nouis veritatibus ex principijs fidei deductis, sed etiam consequentiarum saltem in actu exercito, hoc est, simul iudicando de bonitate & rectitudine consequentiæ, cum iudicio de veritate consequentis, ad distinctionem Logicæ cuius est calere in actu signato artem consequentiarum, curando solum de forma argumentationis, absque eo quod exerceatur in hac, vel illa determinata materia; cum, inquam, sacra Theologia sit talis habitus, duo potissimum, quantum spectat ad artem syllogisticam, in discursibus Theologicis sunt consideranda, materia scilicet, & forma, ad materiam pertinet propositio, & terminus, ad formam figura, & modus; sicque analyticè reducendo tales discursus in principia, vel partes, ex quibus constant, aut regulantur; duplicem pariter in illis, quantum facit ad artem syllogisticam, distinguere possumus analysim. *Prima est conse-*

quentiæ, siue formæ syllogisticæ, quando nimirum consequentia ad sua principia reuocatur, id est, examinatur, quænam sint principia bonæ consequentiæ, quæ præmissæ rectè ad inferendam conclusionem dispositæ; & quibus debeat legitima figura regulari. Secunda est consequentis, siue materiæ, quando scilicet reducitur consequens, vel conclusio ad sua principia, quæ sunt præmissæ aliquo modo illa continentis.

De prima Analyfi agit Aristoteles duobus libris de priori, vbi quo ad formam syllogismi primò statuunt dialectici tres figuras vtilis; cum enim figura syllogistica nihil sit aliud quàm dispositio, seu combinatio mediij cum extremis secundum subiectionem & prædicationem, totuplex debet dari figura, quotuplex datur combinatio vtilis mediij cum extremis, triplex autem datur eiusmodi combinatio. *Prima, quæ medium semel subijcitur, & semel prædicatur, vt, Omne animal est viuens, omnis homo est animal, ergò omnis homo est viuens. Secunda, quæ medium bis prædicatur; vt, nullum brutum est rationale, omnis homo est rationalis, ergò nullus homo est brutum. Tertia denique, quæ medium bis subijcitur, vt, omnis homo est*

ratio-

rationalis, omnis homo est animal, ergò aliquod animal est rationale. Sic igitur communiter Dialectici has tantum figuras admittunt, & quartam quæ tribuitur Galeno, in qua medium prædicatur in maiori, & subijcitur in minori, *ut omnis homo est animal, omne animal est sensibile, ergò aliquod sensibile est homo,* vel tanquam inutilem reijciunt, vel ad primam reducunt, sicut rectè explicat nostrum Collegium Complutense lib. 3. instit. Logicar. cap. 3.

Præter allatas tres figuras assignantur insuper in vnaquaque figura plures modi syllogistici, qui nihil sunt aliud, quàm trium propositionum syllogismi secundum quantitatem, & qualitatem, dispositiones, & horum modorum alius est directus, in quo maius extremum concluditur de minori, alius indirectus in quo minus extremum concluditur de maiori. Quemadmodum autem inter tres terminos syllogismi, nempe inter medium, & extrema, quantum ad prædicationem & subiectionem, quatuor combinationes, seu figure possunt formari, sic etiam ex varia præmissarum combinatione, & dispositione secundum quantitatem, hoc est, vniuersalitatem, aut particularitatem, & secundum qualitatem, hoc est, affirmationem, vel negationem (in quo diximus consistere medium syllogismi) quadraginta & octo modi formari possunt; quorum tamen decem & nouem dumtaxat sunt vtilis, & bonæ consequentiæ in tribus figuris, nouem in prima, quatuor directi, videlicet, *Barbara, Celarent, Darij, Ferio,* & quinque indirecti, videlicet, *Baralipon, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum.* Quatuor in secunda, videlicet, *Cesare, Camestres, Festino, Barocco,* & sex in tertia, *Darapti, Felapto, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.* Reliqui omnes sunt inutiles, & malæ consequentiæ.

Ad quæ omnia dijudicanda, ut videbitur sequent. libro sect. 7. in qua breue dialecticæ, sicut & omnium aliarum disciplinarum compendium adducemus suæ non desunt regulæ & leges tum ge-

nerales, & communes in quacumque figura, tum etiam speciales vnius cuiusque, quæ ex illis communibus deriuantur, fundanturque omnes in quatuor, aut quinque principijs per se notis. *Primum est, quacumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, & deseruit syllogismis affirmatiuè concludentibus.* *Secundum* deseruiens syllogismis negatiuè concludentibus, est; *quacumque sunt eadem inter se, distinguuntur vni tertio, seu ab vno tertio;* idest, quando aliqua duo perfectè, & completè vniuntur inter se, si vnum illorum distinguitur ab aliquo tertio, necesse est distingui, & aliud. *Tertium, & quartum sunt, dici de omni, & dici de nullo,* idest, quicquid vniuersaliter dicitur de subiecto, dicitur de omni, quod sub tali subiecto continetur, & quicquid vniuersaliter negatur de aliquo subiecto, negatur etiam de omni contento sub tali subiecto. *Quæ* duo principia videntur distingui solū à præcedentibus, penes hoc, quod duo prima sumuntur in ordine ad esse, hæc verò in ordine ad prædicari. *Quintum* principium ad hanc eandem analysim spectans, est, *quod conclusio sequitur debiliorem partem antecedentis;* etsi enim aliquando quo ad materiam sequatur conclusio debiliorem partem, tamen hoc maximè verum est, quo ad formam, siue figuram, & modum arguendi, qui variatur pro diuersa quantitate, & qualitate propositionum. *Sextò* tandem solet etiam in hac parte explicari, cui vsui sit ista maxima, à *distributiuo ad collectiuum non valet consequentia.*

De secunda autem analysi, nimirum consequentis, siue materiæ tractat Aristoteles in libris posteriorum, vbi explicant dialectici, quibus præmissis debeat constare demonstratio, nempe certis, necessarijs, &c. ut scientia ex illa generari dicatur.

His breuiter ex Logica adnotatis pro instituti nostri ratione; duplex occurrit difficultas exanimanda. *Prima,* an Sacra Theologia eadem habeat principia, formalia, quæ habent aliæ scientiæ, siue

quod idem est, an iisdem regulis & principijs, quibus in alijs scientijs innitur & probatur bonitas consequentiæ, aut conclusionum ex parte formæ, innitur etiam, & probari possit bonitas consequentiæ conclusionum Theologicarum, quatenus sunt deductæ, & ex præmissis per naturalem discursum syllogisticè illatæ. *Secunda* difficultas est, in quæ principia ex parte materiæ debeat resolui assensus Theologicus. Primam examinabimus in præsentî sectione, breuiter discurrendo per omnia supradicta sex principia, secundam verò in sequentibus.

C A P V T II.

Vtrum istud principium, quæcumque sunt eadem vni tertio, &c. valeat ad consequentias Theologicas.

Ratio dubitandi desumitur ex augustissimo Sanctissimæ Trinitatis Mysterio; vbi, in istis argumentis. *Pater est essentia diuina, filius est essentia diuina, ergo Pater est Filius, vel, hæc essentia (signata diuina essentia) est Pater, hæc essentia est Filius; ergò Filius est Pater,* in istis, inquam, alijsque similibus syllogismis consequentiæ sunt malæ, & illegitimæ, & tamen inniti videntur illi principio, *quæcumque sunt eadem vni tertio, &c.* igitur Logica non est formalis & non tenet in omni materia abstrahendo à creatâ, & increatâ, finita & infinita; siue quod idem est bonitas consequentiæ, & conclusionum in Theologicis non regulatur, aut dirigitur per illud principium, *quæcumque &c.*

Aliqui his argumentis ducti existimarunt, syllogisticam formam in diuinis, non valere. Sed horum ignorantia tam Logicæ, quàm Theologiæ facillè conuincitur. *Primò*, quia viam obstruunt omnibus ratiocinationibus Theologicis quibus aliquid probatur, siue circa attributa diuina ex principijs lumine naturali notis, siue ex principijs fidei supernaturalibus circa diuinas personas earumque substantiam. Ideoque Catho-

licis volentibus aliquid probare, hæretici pro libito respōdere possent, discursum, & omnem illationem non valere, quantumcumque seruauerit omnes regulas syllogismorum. *Secundò*, quia forma syllogistica abstrahit à materia, & consequenter abstrahit à Deo, & creaturis. Quamobrem ex vi formæ, aut in nulla materia valebit ars syllogistica, aut si valet ex vi formæ in aliqua materia, necessarium est, in omni materia valere: quoniam forma semper & in omni materia est eadem, diuersamque dumtaxat applicationem exigit, secundum rationem materiæ cui applicatur. *Tertiò*, denique, quoniam Deus ipse est principium & author cuiusque scientiæ naturalis, etiam syllogisticæ; sicut est author cuiuslibet veritatis; ergò Deo rebusque diuinis nulla repugnare potest scientia, aut veritas naturalis.

Dicendum est igitur cum opinione, iam communiter recepta, formam syllogisticam, integrè, formaliterque seruatum, etiam in diuinis, retinere vim inferendi: sed propter materiæ discrimen, hoc est, propter infinitam eminentiam diuinæ substantiæ, & propter quidditatem relationum in ea existentium, aliquid singulare, atque mirabile conuenire syllogismis in mysterio Trinitatis cuius nullum exemplum in cæteris syllogismis perfectum, aut adæquatum esse potest. Pro cuius intelligentia notandum est quatuor in classes distribui syllogismos in materia de Trinitate fieri solitos. In prima classe sunt syllogismi concludentes, alicui personæ conuenire, quod est proprium alterius personæ, vel concludentes alicui personæ non conuenire, quod est proprium illius. Quales sunt syllogismi sequentes. *Pater est essentia diuina, filius est essentia diuina, ergo Pater est Filius.* Vel si dicas, *omnis essentia diuina, aut, omnis Deus est Pater, Filius est essentia diuina, ergò Filius est Pater.* Syllogismi negatiui, vel negatiuè concludentes sunt. *Omnis essentia diuina est Pater; Filius non est Pater, ergò filius non est Deus.*

In secunda classe continentur syllogismi concludentes essentiae conuenire, quod est proprium personae, vel personae conuenire, quod est proprium essentiae, nec non etiam syllogismi, concludentes, vni attributo conuenire, quod est proprium alterius. Exempla horum omnium sunt quae sequuntur. *Omnis pater distinguitur realiter à filio; omnis essentia diuina est Pater; ergo omnis essentia diuina distinguitur realiter à filio; vel, omnis pater relatiuè opponitur filio, omnis Deitas est pater; Ergo omnis Deitas relatiuè opponitur filio.* Præterea, *Pater generat; Pater est essentia diuina; ergo essentia diuina generat; vel, diuinus intellectus est voluntas, diuinus intellectus est principium, quo pater generat; ergo voluntas est principium, quo pater generat.* Et sic de alijs innumeris syllogismis, qui in vnaquaque figura prædictum in modum efformari possunt.

Tertia classis syllogismos continet ad instar eorum, qui vocantur expositorij, videlicet, quorum medium est singulare, v.g. *Hæc essentia diuina est pater; filius est hæc essentia diuina: ergo filius est pater.* Quarta denique classis est eorum syllogismorum, in quibus suppositio simplex variatur in suppositionem personalem v.g. *Essentia diuina est communicabilis, pater est essentia Diuina: ergo pater est communicabilis.* Similiter hic, *Essentia diuina est Trinitas, pater est essentia diuina ergo pater est Trinitas.*

Quibus in omnibus syllogismis, cum violetur lex syllogistica, procedantque ex praua intelligentia illius axiomatis, *quæcumque sunt realiter eadem vni tertio, sunt realiter eadem inter se,* non est mirum, quod omnes etiam illorum consequentiae sint male, & illegitimæ, vt enim prædictum principium sit vniuersaliter verum, & in quacumque materia creata & increata, finita, & infinita, consequentiae per illud regulatae sint bonæ, debet intelligi, de his, quæ sunt eadem vni tertio re & ratione, non autem de his, quæ differunt ratione, ita D. Thomas I. parte qu. 28. art. 3. ad 1. & in I. sentent. dist. 33. qu. 1. art. 1. ad 1. *vel vt explicant*

alij, de his, quæ sunt eadem vni tertio adæquatè, & simpliciter; non verò si sint eadem vni tertio inadæquatè, *vel secundum alios, de his, quæ sunt absoluta, non autem de relatiuis; quæcumque enim absoluta sunt realiter eadem, vni tertio singulari, quantumcumque infinito, sunt realiter eadem inter se.* Cæterum relatiua, quamuis sint realiter eadem vni tertio singulari, & infinito, non sunt eadem realiter inter se, nisi referantur ad eundem terminum: *vel tandem de his, quæ sunt idem realiter vni tertio finito, & limitato, talia enim sunt etiam realiter idem inter se.* Non autem de his, quæ sunt idem realiter vni tertio simpliciter infinito in genere entis, siue quod idem est, vni tertio, in quo est eminentia infinita complectens genus absolutum cum summa vnitatem, & relatiuum, cum oppositione correlatiua. Quæ omnes solutiones, nequaquam inuicem pugnant, sed potius coalescunt in vnam, & integram, plenamque explicationem prædicti axiomatis; constatque ex illis quomodo in augustissimo Sanctissimæ Trinitatis mysterio non desruatur, sed maneat illæsum, intelligendo illud in sua veritate, & legitimo sensu. Dum enim arguitur, *quæcumque sunt eadem vni tertio realiter, sunt etiam realiter eadem inter se, sed pater, & filius sunt realiter eadem vni tertio nimirum substantia diuina, ergo, &c.* distinguenda est maior propositio, vniuersaliter accepta, & vt præscindit à Deo, & creaturis, quæ sunt eodem vni tertio re, & ratione, siue quod idem est adæquatè sunt etiam semper, & vbiq; eadem inter se, concedo; quæ sunt eadem vni tertio re, sed non, ratione, siue quod idem est, inadæquatè tantum, sunt realiter eadem inter se, iterum distinguo, in creatis vbi est limitata virtus concedo, in diuinis vbi est eminentia infinita complectens genus absolutum cum summa vnitatem, & relatiuum cum oppositione correlatiua, subdistinguenda est propositio, & concedenda de extremis absolutis, quæque ita realiter identificantur cum aliquo tertio, vt non ha-

habeant oppositionem relatiuam ad inuicem, vt satis patet in omnibus attributis diuinis: neganda verò de extremis relatiuis, quæque simul cum reali identificatione cum tertio, seruant relatiuam inter se oppositionem.

Vndè cum in augustissimo Sanctissime Trinitatis mysterio proprietates personales inadæquatè solum se habeant respectu diuinæ essentiæ, quia quælibet illarum ita afficit essentiam, quod alteri locum relinquit, & sic omnes tres personæ adæquant illam, non vna tantum, siue, quod in idem coincidit, cum proprietates personales ita sint idem re vni tertio; scilicet essentiæ, vel naturæ diuinæ, vt ratione tamen ab illa differant, seruentque inter se oppositionem relatiuam, non potest absolutè, & simpliciter inferri ex vi identificationis realis, quam habent cum essentia diuina, tanquam cum vno tertio, quod debeant realiter inter se identificari, vel esse eadem inter se eodem genere identitatis, ac sunt cum diuina essentia, sed eo dumtaxat modo, quo sunt eadem illi; & sic quia tres personæ sunt idem essentiæ diuinæ in ratione absoluti, sic etiam inter se sunt vnum in eadem ratione absoluta, & substantiali, non tamen sunt inter se vnum relatiuè, quia nec in illo tertio, sunt vnum relatiuè, sed tantum absolutè. Et quamuis argumento aliquo naturali probare non possimus allatam hucusq; prædicti principij, vel axiomatis explicationem; ad id etiam non tenetur Theologus, sicut neque in similibus rebus, fideique mysterijs; sed sufficit, quod supposita fide augustissimi Sanctissime Trinitatis mysterij, in quo ex reali identitate extremorum cum tertio, cum distinctione tamen virtuali ab illo, non colligatur similis identitas inter extrema, ratione oppositionis relatiuæ, quam habent inter se, hoc inquam supposito tanquam per fidem, noto, & certo, sufficit postea quod discursu naturali ostendere possimus, prædictum axioma debere intelligi iuxta explicationem datam, *quod quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se, videlicet*

eo modo, quo sunt eadem vni tertio, alio autem modo, non est necesse, quod sint eadem inter se, sed eo dumtaxat, quo in illo tertio vnum sunt, pertinetque ad aduersarios probare eam doctrinam, & explicationem esse falsam vt applicatam ad diuina, siue quod idem est, quoties adest distinctio rationis extremorum à medio, atque adeò inadæquata quædam solum, identificatio cum illo, & relatiua insuper eorumdem extremorum inter se oppositio; Quod certè nunquam præstabunt aduersarij; quantum est enim ex vi talis identitatis, non potest adduci aliqua ratio repugnantia, propter quam aliqua extrema ratione à medio distincta, & inter se relatiuè opposita non possint realiter inter se distingui, sicut distinguuntur personæ, & relationes in diuinis. Quoniam omnia argumenta quæ possent oppositum suadere, aut desumerentur ex rebus creatis, aut ex diuinis, vbi omnia attributa, licet ratione ab essentia distincta, atque adeò veluti inadæquatè tantum cum illa identificata, nihilominus realiter inter se identificantur. Vtrobique autem est sua disparitas, manifesta; præterquam quod enim perfectiones attributales sunt aliquid absolutum, nullam insuper habent inter se oppositionem, vt inter proprietates personales reperitur; quæ etiam disparitas currit in rebus creatis, vbi proculdubio nulla sunt extrema in ordine entitatioo reperibilia, taliter vni tertio absoluto realiter identificabilia, vt relatiuam inter se habeant oppositionem. Dixi in ordine entitatioo, vtrum enim in ordine intelligibili eadè numero natura, sub diuersis tamen modis essendi realiter distinctis, possit esse in obiecto, specie impressa, & expressa, disputant Theologi, viderique potest Collegium nostrum Salmanticense 2. tomo 1. parte tract. 2. disput. 2. num. 1. 3. 2. & tract. 3. disp. 2. num. 5. 1. vbi doctissime & ad mentem Sancti Thomæ affirmatiuam partem propugnat.

Sed instabit aliquis, & dicet videri sequi ex illa prima explicatione Diui Thomæ, in qua cæteræ fundantur, quod
fyl-

sylogismi tantum fieri possent in terminis synominis, & in his quæ sunt vnum, taliter quod nec re, nec ratione differunt, perinde atque si diceretur, *quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt eadem in eo tertio*; quod tamen est contra communem usum syllogizandi: sunt enim syllogismi etiam in terminis, qui ratione distinguuntur, si arguatur, *Omnis homo est animal, omne animal est sensibile, ergo omnis homo est sensibilis*, ubi *ly homo*, & *ly animal* ratione differunt; ergo non est necesse, vt aliqua sint idem inter se, quod sint idem in vno tertio, re, & ratione: tunc etiam quia attributa diuina differunt ratione, ab essentia, & inter se, & tamen sunt idem realiter inter se: non ergo requiritur ad realem duorum extremorum inter se identificationem, quod re, & ratione sint idem in vno tertio. Et ipse D. Thomas lib. 2. contra Gentes capit. 9. colligit quod potentia & actio in Deo sunt idem, quia, *quæ sunt eadem vni tertio, sunt idem inter se*, & tamen ratione differunt ab essentia, & non sunt idem, cum illa re & ratione.

Respondetur ad hoc argumentum, concedendo omnes instantias in illo adductas, non sunt enim contra doctrinam Diui Thomæ, legitimamque ab illo adductam explicationem huius principij, *quæcumque &c.* considerati in tota vniuersalitate entis, abstrahendo à creato, & increato, finito & infinito; quia quando dicit Sanctus Doctor, quod quæcumque vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem in his, quæ sunt idem, re, & ratione, illæ particule *re & ratione*, non debent intelligi, quasi extrema nec re, nec ratione distinguantur à tertio, siue quod idem est, non debent construi cum *ly sunt*, sed cum illo tertio in quo sunt idem; ita quod quando illud tertium est vnum & idem secundum rem, & secundum rationem, id est, secundum formalitatem, non autem est virtualiter multiplex, tunc ex identitate cum tali tertio, sequitur identitas eorum inter se; Si autem identificentur cum aliquo habente diuersas formalitates, & rationes, seu

seu respectus, & vnum identificentur sub vno respectu, & formalitate, aliud sub alia, non sequitur ex tali identificatione cum illo tertio, identitas eorum inter se, quin potius ex hoc contingunt plures paralogismi, & defectus tam distributionis, quàm variationis appellationis in arguendo, quia ex identitate sub aliquo respectu, & non simpliciter, & absolute, infertur identitas inter se simpliciter, cum enim tunc medium non sit perfectè, & simpliciter vnum, aut singulare, sed multiplex saltem virtualiter, aut formaliter, ac proinde æquiualens vniuersali, ex vnione talis medij cum extremis vel extremorum cum illo, nisi sit sub eadem ratione formali, non potest semper inferri vnio extremorum inter se; sicut non valet *similitudo est idem cum qualitate: qualitas est intensa: ergo similitudo est intensa*; *Actio, & passio sunt idem cum motu: actio crucifigentium Christum fuit pessima: ergo passio Christi fuit pessima*. Vel *rationale est animal, animal est hinnibile, ergo rationale est hinnibile*. Per quod patet ad omnes syllogismos superius adductos.

Syllogismi enim primæ classis, in quibus ex vi prædicti axiomatis, & alterius ei oppositi, infertur alicui personæ conuenire, quod est proprium alterius personæ, vel non conuenire, quod est illius proprium, vitiantur omnes defectu plene distributionis. Debet enim distributio esse plena, atque perfecta, quoties modus arguendi requirit distributionem medij, & extremitatum. Vnde sicut homo, quia per rationem est communis Petro, & Paulo, debet ita distribui, vt supponatur pro Petro, & Paulo ad bonam consequentiam inferendam: ita quia Deitas, siue Deus, non per rationem, sed per realem identitatem est vna res, communis tribus personis, vt ex illa tanquam ex medio bona deducatur consequentia, debent in syllogismis ita distribui illi termini, vt supponant pro Patre, & Filio, & pro Spiritu Sancto; quod non contingit, dum dicitur, *essentia diuina est Pater, &c.* immò nec

nec si addatur *omnis essentia diuina*, vel *omnis Deus*, &c. etsi enim, quia in creaturis homo, exempli gratia, nullo modo est realiter vnus, singularis, & indiuiduus, sed complectitur entitates omnium hominum realiter distinctas, completè & perfectè distribuat, dicendo *omnis homo*; contra tamen, Deus, siue Deitas, quia realiter est vnica res indiuidua, & singularis, ideò non distribuitur completè, quamuis dicatur, *omnis Deus*, vel, *omnis Deitas*. Quoniam adhuc non accipitur, pro singulis tribus personis, realiter distinctis, cum quibus realiter identificatur: sed tantum accipitur pro indiuiduo, communi tribus personis. Vnde dum arguitur, *Omnis essentia est Pater, filius est essentia*, non potest inferri simpliciter, & absolutè, *ergo filius, est Pater*, aut, idem cum Patre; sed tantum, secundum entitatem absolutam, in qua non differunt. Foret autem completè distributio Deitatis, ac proinde foret legitimus syllogismus: Si distributio fieret ad hunc sensum. *Omnis res, quæ est Deitas, est Pater, filius est res, quæ est Deitas; Ergo filius est Pater*; Sed tunc maior esset falsa.

Oportet ergò, quod ea quæ sunt eadem vni tertio, identificentur cum eo simpliciter, & sub eadem ratione, non sub diuersis, ex hoc quod sit aut formaliter, aut virtualiter multiplex vt sic fiat plena perfectaque distributio medij inferaturque ex illo identitas extremorū inter se, non autem est necesse, quod ita identificentur, vt nec per intellectum differant, sintque omnino synonyma: hoc enim nec somniauit D. Thomas, nec requiri ad verificationem illius principij constat ex instantijs allatis. Exemplum autem quod adducit D. Thomas de his, quæ sunt eadem vni tertio, re, & ratione, sicut tunica, & indumentum, non est allatum ad hoc, vt solum ea quæ sunt idem ratione, sicut duo synonyma, quæ ratione ratiocinante dumtaxat inter se distinguuntur, sint idem inter se, sed ad hoc, vt ea, quæ sunt eadem, re, & ratione, vni tertio, idest, in vno tertio,

quod est vnum secundum rem, & secundum rationem, idest, secundum eandem formalitatem, & non secundum virtuales multiplicitates, quam multiplicitates non habent tunica, & indumentum, dicantur esse eadem inter se.

Similiter in argumentis secundæ classis concludentibus essentiæ conuenire, quod est proprium alterius, consequentiæ omnes sunt illegitimæ, tum ob defectum plenæ distributionis requisitæ in omnibus syllogismis, pro vt explicatum est, tum etiam variatæ appellationis, pro cuius intelligentia ex dialectica recolendum est, adiectiua nomina, & verba vim habere appellandi supra formale significatum. Vnde quando dicimus: *Pater generat*, reduplicamus supra formalissimam, & vltimam rationem Patris. Similiterque dicentes: *Essentia generat*, reduplicamus supra formalem rationem essentiæ. Contra verò cum dicimus: *Essentia est Pater*, vel *Pater est essentia diuina* non reduplicamus formalissimam, rationem essentiæ. Variatur ergo appellatio. Qui defectus vitaretur, seruareturque lex syllogistica; si tantum inferretur: *Ergo essentia diuina, pro vt est Pater, generat*, vel; *Ergo aliqua res, quæ est essentia diuina generat*. Vt autem prædicta variatio appellationis contingere potest in diuinis frequentius, quam in rebus creatis, ita etiam in illis absurda maiora concludit, propter realem identitatem vnus rei absolutè cum tribus rebus relatiuis realiter inter se distinctis.

Circa syllogismos in tertia classe contentos ad instar eorum, quos appellant expositorios, videlicet quorū medium est singulare; primo respondent aliqui consequentias esse illegitimas, quia non sunt syllogismi verè expositorios; & ratio est quia medius terminus, nimirum *hæc essentia*, non est perfectè singularis, sed potius communis communitate rei equiuallente naturæ vniuersali, cum reperiatur in pluribus suppositis realiter distinctis: ad syllogismum autem perfectè expositorium, medium

debet esse perfectè singulare, & incapax distributionis. Vndè si quis de eodem homine singulari diceret, *hic homo est Petrus, hic idem homo est Paulus, ergo Petrus est Paulus.* valeret consequentia, licet minor sit falsa. At verò in Deo non valet, si quis dicat, *Hic Deus est Pater, hic idem Deus est filius: ergo Pater est filius:* & ratio est, quia illa particula *hic homo* significat simpliciter hominem singularem non æquivalentem naturæ vniuersali, & sic fit verus syllogismus expositorius, & consequentia est bona, & legitima, si semel præmissæ sint veræ: at vero particula illa *hic Deus*, licet significet naturam singularem, est tamen ita singularis, vt ob infinitam sæcunditatē, qua petit subsistere in tribus personis, æquiualeat etiam vniuersali, & communi teste D. Thoma in 1. sentent. dist. 4. quæst. 1. art. 2. & 1. p. quæst. 39. artic. 4. ad 2. Et ita syllogismus est falsus, in syllogismo enim expositorio completa & omnimoda mediij singularitas, vim ad inferendum habet eandem, quam distributio completa in termino communi; vnde sicut in syllogismis communibus defectu plenæ distributionis vitantur omnes consequentiæ, ita etiam in syllogismo expositorio defectu completæ, & omnimodæ singularitatis. Quæ lex communis est Deo & creaturis, rationeque tantum materiæ recipit materiale discrimen: quoniam in quibuscumque creaturis, quæcumque singularitas est completa, & omnimoda singularitas: quia nihil realiter vnum identificatur cum tribus realiter distinctis. At in Deo non quæcumque singularitas est completa singularitas, si quidem essentia realiter vna, realiter identificatur cum tribus suppositis, nisi medium singularizetur vsque ad incommunicabilem entitatem personæ veluti dicendo: *Hæc entitas incommunicabilis est pater, hæc entitas incommunicabilis est filius, ergo filius est pater?* vel sic, *omnis res quæ est hæc essentia est pater: filius est hæc essentia, ergo filius est pater:* sed tunc in vtroque syllogismo, licet consequentia sit legitima, præmissæ sunt falsæ; in primo qui-

dem syllogismo; si in maiori, & minori designetur eadem entitas incommunicabilis Patris; vel si designetur eadem entitas incommunicabilis filij; Quod si maiori designatur entitas incommunicabilis Patris, & minori entitas incommunicabilis filij: latet æquiuocatio in medio, & perindè fallax est syllogismus, ac si quatuor terminis constaret. In secundo verò syllogismo maior est absolutè falsa.

Secundò respōdent alij libenter admittendo syllogismos suprapositos, vel similes esse verè expositorios, quia *ly hæc essentia*, in rigore est terminus singularis; sed in illis duplicem committi defectum, & propterea ex illis non posse deduci verum consequens. Primus defectus est, quòd fit argumentum ab identica ad formalem, nam ex identitate relationum cum essentia diuina, infertur identitas relationum inter se; potestq; explicari eiusmodi defectus, quia idem est dicere, *hæc essentia diuina est pater*, ac si diceretur, *essentia diuina est idem cum Patre;* & rursus idem est dicere, *hæc essentia diuina est filius*, ac dicere, *essentia diuina est idem cum filio;* ex quibus sane præmissis non est inferendum, *ergo filius est pater*, sed tantum, *ergo idem cum filio, est idem cum Patre.* Alias argumentum constabit quatuor terminis, cum in consequentia filius habeat rationem subiecti, & prædicatum in minori sit totum hoc idem cum filio: sicut si quis, ex eo quod concedatur in diuinis intellectum esse voluntatem, aut vice versa, sic argueret, *Voluntas est intellectus, voluntas vult, ergo intellectus vult:* neganda esset consequentia: sunt enim quatuor termini in hoc syllogismo, & alijs similibus; cum medium in maiori & minori diuersimodè accipiat, nam voluntas in maiori sumitur absolutè secundum ea omnia quæ tam implicitè, quàm explicitè, siue quod idem est tam identice, quam formaliter & secundum suum proprium conceptum, reduplicatiuè dicit; non autem secundum quod dumtaxat reduplicat propriū & differentialem conceptum, vt sumitur in minori, & postea in consequentia in-

fertur, quod ea, quæ conueniunt voluntati sic sumptæ, quatenus nimirum intellectui virtualiter opponitur, eidem intellectui competunt, & sic in hoc syllogismo committitur fallacia mutationis accidentis; ita similiter ad propositum nostri argumenti, ubi terminus *filius* in minori supponitur pro eo toto quod est idem cum filio, in consequentia verò pro eo solo quod dicit explicitè filius, pro vt virtualiter ab essentia distinguitur, & realiter à Patre, tanquam à suo termino correlatiuè opposito. *Secundus defectus est*, quod medius terminus, *hæc essentia*, non singularizatur completè, vt statim diximus, in præmissis singularizaretur completè, si diceretur, *omnis res*, vel, *quicquid est hæc essentia, est pater*, & *quicquid est hæc essentia est filius, ergo filius est pater*; vel sic, hæc essentia diuina, vt est in tribus personis, est pater; hæc essentia diuina, vt est in tribus personis, est filius, ergò filius est pater; sed in utroque argumento ambæ præmissæ sunt falsæ, atque adeo consequens, quamuis consequentia bene deducatur.

Tandem in syllogismis quartæ classis, suppositio simplex variatur in suppositionem personalem. Vnde quemadmodum in creatis vitiosus est hic syllogismus, *homo est species; Petrus est homo, ergò Petrus est species*; Quia in maiori *homo* supponitur simpliciter, vt præcisus à singularibus, sed in minori supponitur personaliter pro singularibus hominibus: eadem ratione vitiosus est hic syllogismus: *Essentia diuina est communicabilis, pater est essentia diuina, ergò pater est communicabilis*; Similiter hic, *Essentia diuina est Trinitas; Pater est essentia diuina; ergò pater est Trinitas*: Nam quando dicitur *essentia diuina est Trinitas*, essentia diuina sumitur pro natura communicabili & abstracta, pro vt prædicari potest de singulis personis diuiniuè, & de omnibus collectiuè: idemque erit si dicatur *Deus est Trinitas*. Ex quibus omnibus satis patet formam syllogisticam, integrè formaliterque serua-

tam non violari, sed potius perfici mysterio Trinitatis: quatenus propter materiæ discrimen, hoc est, propter infinitam eminentiam diuinæ substantiæ, & propter quidditatem relationum diuinarum, aliquid singulare, atque mirabile conuenit syllogismis istius mysterij, cuius nullum exemplum esse potest in cæteris syllogismis. Insuper cum illud aliud axioma, *dici de omni*, originetur ab hoc, *quæcumque sunt eadem vni tertio &c.* eadem ratione, & conditione qua in materijs Theologicis valet istud modo explicato, valet etiam & illud, ita vt prædicari possit de diuinis personis sub diuina essentia contentis, omne quod prædicatur, & dicitur vniuersaliter de eadem essentia, per modum alicuius prædicati essentialis.

CAPVT III.

An conclusiones Theologicæ nunquam non sequantur debiliorem antecedentis partem, siue quod idem est, partis deterioris conditiones.

Respondetur affirmatiuè, loquendo de conclusionibus Theologicis vt purè deductis, non autem de illis vt explicatis, quid sit autem conclusio Theologica vt deducta, & vt explicata, iam superiori libro sect. 3. dictum est, ubi etiam explicuimus, quænam conditiones requirantur in syllogismo Theologico, ad hoc vt conclusio per illum explicata ad fidem pertinere dicatur. Ratio autem fundamentalis, cur conclusiones Theologicæ vt deductæ sequantur etiam debiliorem antecedentis partem, est, quia ita se habet conclusio Theologica vt deducta ad præmissas, sicut effectus ad causam in quâ continetur virtualiter; sed effectus imitatur deteriorem partem causæ; ergò etiam conclusio Theologica vt deducta, imitari debet deteriorem præmissarum partem; Quod tamen intelligi non debet eo sensu, quasi conclusio Theologica vt dedu-

Et non sit firmitior, aut perfectior, quàm altera præmissarum, quæ debilis & imperfecta est, vt superiori libro diximus, sed quia, si aliquid debile, vel imperfectum in conclusione reperitur, referendum est ad illam præmissam, quæ debilis est, & imperfecta. Quamuis enim conclusio Theologica illata ex vna præmissa de fide, & altera lumine naturali nota, non possit vt talis habere maiorem certitudinem, aut perfectionem, quàm vtraque præmissa simul sumpta, cum impossibile sit aliquem effectum esse sua causa totali, & adæquata perfectiorem, benè tamen potest habere maiorem, quam altera seorsim accepta, quæ se habet solum tanquàm causa partialis, & inadæquata, vt satis per se patet.

Quia autem plures imperfectiones reperiri possunt in præmissis, aliæ enim se tenent ex parte formæ, vt quod aliqua propositio sit particularis, vel negatiua, quia propositio particularis vel singularis est deterioris notæ, quàm vniuersalis, & negatiua, quàm affirmatiua: Aliæ se tenent ex parte materiæ, vt quod sint falsæ, impossibiles, contingentes, probabiles, inevidentes, sophisticæ; ideo potest esse difficultas, nùm prædictum axioma debeat intelligi de omnibus imperfectionibus tam ex parte formæ, quàm ex parte materiæ se tenentibus, ita vt omnes apparere debeant in conclusione. Et quidè conueniunt omnes tale axioma verificari de imperfectionibus ex parte formæ syllogisticæ, & propositionum pro vt diuersos illius modos constituunt, se tenentibus, adeo vt si in aliquo syllogismo propositio aliqua sit particularis, vel singularis, vel negatiua, conclusio etiam debeat esse particularis, vel singularis, vel negatiua. Vnde tota cōtrouersia reducitur ad imperfectiones ex parte materiæ se tenentes, iuxta variam mixtionem, aut dispositionem vnius partis, seu præmissæ cum alia, aliquando enim miscetur certa & euidens cum probabili, vel minus euidens; aliquandò vna de necessario, cum

alia de contingenti, seu de inesse vt nunc; aliquandò vera cum falsa, aliquando verò vna necessaria cū alia de impossibili.

Circa primam combinationem, seu mixtionem ex vna præmissa euidenti, & altera probabili, seu minus euidenti, cōmunis est doctorum opinio, quod conclusio vt deducta sequatur debiliorem partem. Circa secundam combinationem, quæ fit ex mixtione vnius præmissæ de necessario cum alia de inesse vt nunc, v. g. cum dicitur in prima figura, *Omne currens de necessario mouetur, omnis homo est currens, ergò omnis homo de necessario mouetur*: existimant aliqui cōclusionem semper sequi debiliore partem, scilicet propositionem de inesse vt nunc, seu in contrarium vt vocant summulistæ, quia est de prædicato contingenti, quod aliquando inest, aliquando verò non. Alij tenent oppositum ducti autoritate Philosophi 1. priorum cap. 8. 9. & 10. probantis aliquandò conclusionem sequi de necessario, ex mixtione de necessario, & de inesse vt nunc, atque adeò sequi fortiorem partem. Verum hæ duæ sententiæ facillè possunt ad concordiam reuocari, dicendo conclusionem in eiusmodi mixtionibus, ita simpliciter sequi de inesse, iuxta primam sententiam, atque adeò simpliciter loquendo, sequi debiliorem partem, vt tamen aliquandò positis certis regulis sequatur de necessario secundum quid, seu ex suppositione antecedenti, & nihil aliud Philosophus loco citato intendit; sed cum hoc semper verificatur, quod conclusio sequatur debiliorem partem, ita enim est secundum quid necessaria, seu de necessario secundum quid, vt tamen sit de inesse simpliciter, quod sufficit ad verificandum axioma. Ratio autem, cur ex mixtione vnius præmissæ de necessario, cum alia de inesse vt nunc, sequitur semper cōclusio de inesse simpliciter, est, quia maius extremum, quod est prædicatum conclusionis, coniungitur tantum cum minori extremo, quod est subiectum conclusionis, ratione medij termini, seu ex vi vnionis factæ cum

medio in præmissis; cum igitur medius terminus coniungatur cum minori extremo de inesse vt nunc, maius etiam extremum coniungi debet cum eodem minori extremo de inesse vt nunc. Quemadmodum enim contingenter medius terminus tanquam forma potest inesse, & non inesse, seu coniungi & non coniungi in minori extremo, ita & maius extremum, quod est prædicatum conclusionis, sequens ad positionem formæ, quæ est medius terminus. Potest tamen sequi conclusio ex alia parte de necessariò secundum quid, seu ex suppositione, quia maius extremum, quod in conclusione prædicatur, coniungitur cum minori extremo materialiter sumpto, quatenus illi minori extremo sic materialiter considerato supponitur ex præmissis inesse forma, quæ est medius terminus, unde oriri potest necessitas secundum quid, quia maius extremum coniungitur de necessario cum medio termino.

Circa tertiam combinationem, seu mixtionem vnius præmissæ veræ cum alia falsâ, communis est sententia, quod nunquam potest sequi conclusio vera ex antecedenti falso concurrente tanquam causa veritatis ipsius conclusionis. Impossibile est enim, quod vnum oppositum sic sequatur ex alio, ens ex non ente, positium ex negatiuo, & tandem conforme ex difformi. Quando igitur in aliquo syllogismo ex duabus præmissis in toto, vel in parte falsis, inferitur aliqua conclusio vera, debet id solum, illis tribui, vt sunt causa illationis talis conclusionis propter dispositionem terminorum; & sic patet quomodo conclusio semper sequatur debiliorem partem sui antecedentis, quando illud concurrat vt causa veritatis conclusionis, quamuis si consideretur vt est tantum causa illationis propter dispositionem terminorum, non verificetur axioma, vt patet in hoc syllogismo; *Omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal*: vbi præmissæ sunt falsæ, & tamen conclusio est vera: ad hoc autem vt ex præmissis siue in toto, siue

in parte falsis inferatur conclusio vera ex vi dispositionis terminorum, quatuor regulæ solent assignari, de quibus videri potest Albertinus in suis Corollarijs, in tertio principio Philosophico.

Pari ratione si in præmissis sit aliqua propositio impossibilis, cõsequens quoque erit impossibile, si propositio impossibilis concurrat etiam vt causa rei conclusæ; & sic quando ex suppositione quadam impossibili inferitur aliquid necessarium, non debet intelligi quasi impossibile ita concurrat ad consequens necessarium, vt ex illo sequatur, sed quia est ratio cognoscendi illud, unde consequens sequitur. Quod autem fieri possint aliquæ hypotheses, vel suppositiones impossibiles, vt præcisa & formalis causa alicuius rei inuestigetur, vulgare est non solum in Philosophicis, sed etiã in Theologicis, & diuinis. Sic Theologi disputant, an si per impossibile filius non spiraret simul cum Patre tertiam, personam diuinam, realiter ab ea distingueretur? Et discipuli D. Thomæ ex isto antecedente, *Si non spiraret filius, non distingueretur realiter à Spiritu Sancto*, colligunt istud consequens necessarium, *quod spiratio actiua sit præcisa ratio distinguendi realiter filium à Spiritu Sancto*; Discipuli autem Scoti ex antecedente opposito, in quo pariter inuoluitur suppositio impossibilis, nempe, *Si filius non spiraret, vel non produceret simul cum Patre Spiritum Sanctum, adhuc realiter ab illo distingueretur*, inferunt istud consequens apud ipsos verum & necessarium; *igitur ratio distinguendi secundam personam à tertia est sola filiatio*. Similiter D. Augustinus lib. 5. de Trinitate cap. 5. ait quod licet Pater non genuisset filium, nihil prohiberet ipsum, vocari ingenitum, cum tamen sit impossibile, quin pater genuerit filium ab æterno. Et sic de pluribus alijs hypothesibus, inter quas non solum sunt admittendæ illæ, ex quibus nulla sequitur cõtradictio, sed etiam illæ ex quibus sequitur, modo non sequatur per consequentiam essentialem, & ex primo termino-

minorum intellectu, vel vt alij dicunt, per locum intrinsecum, vt si v. g. poneretur *Spiratorem non spirare*, sequeretur enim statim *Spiratorem non spirare*, & *spirare*: non *spirare* quia ita supponitur, *spirare* verò quia supponitur quod sit spirator, cuius ita proprium est spirare, vt ab eo separari non possit.

Ex quibus omnibus satis patet quomodo conclusiones etiam Theologicae tam ex parte formae, quam ex parte materiae sequantur semper debiliorem antecedentis partem, ita vt si quid sit debile, aut imperfectum in conclusione, referendum sit statim ad illam praemissam, quae debilis est, & imperfecta tam ratione formae, quam ratione materiae.

C A P V T I V.

Quomodo in rebus, & materijs Theologicis valeat consequentia à distributiuo ad collectiuum.

Pro intelligentia difficultatis notandum est, magnum versari discrimen ex vna parte inter formam argumentandi à sensu distributiuo ad collectiuum, & ex alia parte inter formam argumentandi à distributiuo ad copulatum, siue quod idem est à diuisis ad cōiunctum, & compositum. In forma enim arguendi à distributiuo ad copulatum termini non accipiuntur eodem modo in consequente, quo in antecedente, quia cum in copulato includatur simultas partium, ex vi illius praedicatum aliquod partibus copulatum sumptis conueniat necesse est, quod non cōuenit singulis distributiuè sumptis; ac propterea non valet consequentia à singulis partibus distributiuè sumptis ad copulatum, neque è contra ex vi formae, vt si dicas, *Deus potest producere per totam aeternitatem sine fine*, non valet consequentia, *Ergo omnia potest producere in hoc instanti*: Sic etiam non valet si dicas, *Deus non potest omnes creaturas possibili simul in hoc instanti producere*; Ergò non potest illas producere distribu-

tiuè per totam aeternitatem. Quia in copulato includitur simultas partium in eadem duratione, ex vi cuius oritur impossibilitas ad producendum ea omnia, quae potest producere successiuè per totum aeternitatis ambitum.

Ad quam arguendi formam reuocari debet ea, quae est à sensu diuiso ad sensum compositum, & à toto disiuncto ad eius partem: Etsi enim forma argumentandi à distributiuo ad copulatum differat ab ea, quae est à sensu diuiso ad compositum, quod impotentia ad faciendum simul totum copulatum, oritur ex vi simultatis partium collectarum; at verò in sensu composito, necessitas, seu impossibilitas, est ad aliquam partem, determinatam, & prouenit non ex similitate partium collectarum, sed ex compositione alicuius formae cum potentia, ratione cuius impossibilitatur potentia ad vnam partem determinatam. Similiter quamuis forma arguendi à sensu distributiuo ad copulatum distingatur ab ea, quae est à toto disiuncto ad partem disiuncti: quod in prima simultas illa partium accipitur copulatum: in hac verò simultas partium sumitur disiunctim; tamen in hoc conueniunt omnes hae tres formae arguendi, quod extrema non sumuntur eodem modo in consequente, quo sumuntur in antecedente, & ideo non tenet consequentia, in omnibus illis arguendi formis, v.g. si quis dicat, *Ad bene operandum est opus vel gratia habituali, vel aetuali*; non licet inferre, *ergò est opus gratia habituali*; & sic de alijs.

At in forma argumentandi à distributiuo ad collectiuum termini semper sumi debent eodem modo, neque aliquid includi debet in collectiuo, quod non includatur in distributiuo, & ita cessante ratione illa, per quam statim probauimus, non valere consequentiam in reliquis formis, breuiter discutendum est, an à potentia in singulis partibus distributiuui, teneat semper consequentia ad potentiam in toto collectiuo.

Circa quam difficultatem diuersa sunt

sunt placita: aliqui enim vniuersaliter affirmant à distributiuo ad collectiuum semper valere consequentiam; quod tamen alij per oppositum negant. Distingunt alij & vtramque opinionem ad cōcordiam reuocare conantur dicentes, cum arguitur à distributiuo ad collectiuum semper legitimam esse consequentiam, si accipiatur potentia Physica in vtroque extremo, scilicet in distributiuo, & collectiuo, v. g. valet consequentia, *Petrus est Physice potens ad hanc visionem eliciendam, & illam & istam, ergo est potens Physice elicere omnes.* Ratio fundamentalis est, quia potentia Physica ad singulas partes, nihil est aliud, quàm eadem potentia ad totam partium congeriem, si quidem collectiuum, vt supponimus nihil aliud includit præter singulas distributiuæ partes: igitur sicut valet consequentia à toto collectiuo ad distributiuum, ex eo quod posse facere physicè totum collectiuum, nihil est aliud, quàm posse facere physicè singulas partes illius collectiuæ, cum ex illis componatur; ita è conuerso debet valere & tenere, à distributiuo ad collectiuum; & si est impotentia physica ad totum collectiuum, erit etiam impotentia physica ad partes distributiuæ, & è contra. Verum si potentia accipiatur physica in singulis partibus distributiuæ, & moralis in toto collectiuo indeterminatè in his rebus, in quibus nulla est determinatio, tunc non valet consequentia à distributiuo ad collectiuum, hoc est à potentia Physica in singulis partibus distributiuæ, ad potentiam moralem in toto collectiuo indeterminatè, sed potest stare potentia Physica, & etiam Moralis in partibus determinatè distributiuæ, cū impotentia morali, ad hanc vel illam partem indeterminatè, & vagè: ita Diuus Thomas 12. quæstione 109. art. 8. & de veritate quæst. 24. articulo 12. ad 7. & tertio contra Gentes capite 160. quæ sequuntur communiter Theologi, quauis inter se dissentiant in assignanda ratione huius doctrinæ.

Aliqui enim repetunt illam ex ipsa-

met natura collectiuæ, quod multis exemplis probare conantur: tamen re benè perpensa, non solum hæc ratio non est efficax, sed potius contra naturam collectiuæ directè pugnare videtur, nihil enim vt diximus collectiuum includit præter partes sui distributiuæ, quare si præcisè tantum spectetur natura collectiuæ, eadem est potentia faciendi, & totum collectiuum & singulas eius partes, si ergò de facto non reducatur ad actum, debet aliundè prouenire, quàm ex natura collectiuæ præcisè.

Verisimilior igitur ratio, quare non valeat consequentia à potentia physica in singulis partibus distributiuæ, ad potentiam moralem in toto collectiuo indeterminatè, desumenda est tum formaliter ex conditione nostræ voluntatis, tum radicaliter ex cōditione intellectus, à quo dirigitur voluntas in suis operationibus moralibus, de quibus principaliter agitur, dum quæritur an valeat consequentia à distributiuo ad collectiuum; cum enim voluntas nostra sit potentia libera, atque adeò secundum se indeterminata, regaturque ab intellectu, qui ipsi pro varietate temporis, aliarumque circumstantiarum, varia etiam proponit obiecta indifferentia, fit vt voluntas secundum se sit variabilis, & mutabilis: hac autem varietate & mutabilitate voluntatis semel posita, sequitur ex multitudine partium distributiuæ, oriri difficultatem, per quam contingit non idem semper euenire, imo tanta interdum potest esse partium multitudo, vt oriatur impotentia moralis, secundum quam de facto voluntas non operetur iuxta eandem actionem priorem, sed varietur in aliam, & quia hæc moralis impotentia prouenit ex tota multitudine collectiuæ, quatenus est multitudo vagè sumpta, fit vt non sit in aliqua parte distributiuæ determinatè, sed indeterminatè, & vagè in hac vel illa, ita vt non possit assignari antè factum, quænam illa sit.

Quod si dicat aliquis, includi aliquid in toto collectiuo, quod non includitur in distributiuo, scilicet difficultatem, in

qua

qua fundatur impotentia moralis iam explicata, atque adeò per illam explanationem destrui formam arguendi à distributiuo ad collectiuum.

Respondeo concedi posse, quod ratione illius difficultatis inclusæ, degeneret aliquo modo à forma arguendi à distributiuo ad collectiuum, modus ille in quo termini sumuntur in distributiuo secundum potentiam physicam, & in collectiuo secundum potentiam moralem; negandum est tamen per illum totaliter destrui, quia tunc solùm id quod includitur, tollit formam arguendi à distributiuo ad collectiuum, quando ex vi rei inclusæ impossibilitatur potentia determinatè ad actum, tunc enim termini determinatè accepti non sumuntur eodem modo in antecedente, & in consequente, at in nostro casu non ita contingit, difficultas enim, quam diximus reperiri in tota multitudine collectiui vagè sumpta, impossibilitat solum potentiam indeterminatè ad hanc vel illam actionem, cum quo stat adhuc potentia physica, & moralis ad quamcumque actionem determinatè, quæ etiam reperitur in singulis distributiui partibus, & sic loquendo de potentia physica, & morali in singulis distributiue determinatè, concedendum est potentiam faciendi singulas partes distributiui successiue, nihil aliud esse, quàm potentiam ad totum collectiuum; negandum est tamen de impotentia morali in toto collectiuo indeterminatè.

Et ad hanc distinctionem recurrere solent plures Theologi, vt explicent quomodo cum impotentia, quam habet peccator gratia destitutus ad seruanda omnia præcepta naturalia moralia per diuturnum tempus, possit conciliari eius libertas, in eo quod peccat. Respondent enim liberè peccare, quia potest singulis tentationibus successiue occurrentibus resistere, si sumantur seorsim distributiue, & sigillatim, quamuis sit impotens moraliter vt resistat in toto collectiuo alicui tentationi vagæ, & indeterminatæ. Idem dicitur de fuga peccato-

rum venialium in homine iusto, quod de fuga mortalium contra mandata sub mortali obligantia in peccatore. Et quod dicitur de victoria plurium tentationum leuium, idem dici potest de victoria vnus grauis (quæ vt talis fit debet per aliquod temporis spatium durare) si spectetur per singula momenta. Nam in quolibet momento determinato, quo durat tentatio, est liberum voluntati nõ consentire, etiam substracto speciali auxilio Dei, sed non est potens moraliter vt resistat toto tempore, sed in aliquo indeterminatè deficiet. Hęc autem impotentia moralis in voluntate ad aliquid faciendum, non lædit iura libertatis eius, quia vt diximus non attenditur respectu determinati alicuius effectus, vel momenti, pro quo voluntati necessitas imponatur, sed absolutè respectu totius tentationis confusè acceptæ, cum tamen libertas non confusè, sed in puncto determinato exerceatur; Vnde hæc impotentia non est per determinationem potentie ad vnum, quæ opponitur libertati, sed per inconstantiam, & infirmitatem operantis, quæ non libertati, sed constantie & fortitudini opponitur, vt fusiùs explieuius in tractatu de gratia.

Insuper valet consequentia à distributiuo ad collectiuum, si tali collectiuo tribuatur aliquod prædicatum quod cõpetat singulis indiuiduis secundum se, spectatis, & maximè si sit aliquod prædicatum essentialiter illis conueniens. Sic quia de ratione essentiali cuiuslibet entis distributiue sumpti extra Deum, est, quod sit quid factum, seu potentiale, ita vt existentia non sit de eius essentia, sed necesse habeat transire, operante aliqua causa, de non esse ad esse, rectè etiam colligimus totam entium multitudinem collectiue sumptam esse aliquid factum, atque adeò contra Atheos dari extra totam illam infinitam, quam ponunt entium seriem, aliquod ens non factum, à quo cetera facta sunt, quod nos Deum appellamus.

At si prædicatum habeat aliquam

rationem quantitatis, vel potius si denotet quantitatem, aut eius principium, vt esse vnum numero, esse finitum, esse ab alio distinctum, esse priorem, vel posteriorem, tunc à distributiuo ad collectiuum sunt illegitimæ omnes consequentiæ, & sic non valet dicere, *quilibet homo est vnus numero, est finitus, habet alium extra se, habet priorem, &c.* ergo *omnis homo est vnus numero, est finitus, habet priorem, aut alium extra se.* Imò talis modus argumentandi est potius à distributiuo ad copulatum, in quo nunquam tenet consequentia, quàm à distributiuo ad collectiuum, sicut etiam modus argumentandi in infinito synchrematico, vnde si quis dicat, *quæ-*

libet pars continui habet minorem, non tenet consequentia, ergo omnes partes habent minorem, quia in toto collectiuo non est illa confusio, & potentialitas, seu vltior, & quasi continuata tendentia finiti ad infinitum, non sistendo in aliquo finito, nec attingendo infinitum; sicuti reperitur in singulis partibus distributiuo, quia quæcumque sumpta sumitur vt includens alias minores, & illæ aliæ inclusæ sumuntur vt includentes alias minores, & sic in infinitum; quod totum, aliaque plura ad intelligentiam presentis materiæ conducentia rectè explicat Albertinus tomo primo Corollariorum; vbi facilè videri possunt.

SECTIO TERTIA.

De principijs syllogisticis materialibus, quibus videlicet in arguendo, ex parte materiæ regulatur bonitas consequentium, seu conclusionum Theologicarum.

CAPVT PRIMVM.

An sicut in alijs disciplinis dantur principia quædam, Latinis dignitates, Grecis vero axiomata dicta, ita etiam in Sacra Theologia?

SUPPOSITO ex dictis lib. I. huius operis, sect. 3. vbi egimus de certitudine sacræ Theologiæ, quod ipsa ad suas conclusiones probandas procedere debet ex principijs non solum reuelatis, sed etiam creditis fide diuina, id est, ex formali motiuo reuelationis factæ à prima veritate, quàm implicat proponere falsum sua authori-

tate credendum, tanquam verum, vt communiter docent Theologi, paucis recentioribus exceptis dicentibus, satis esse, si Theologus suis principijs reuelatis assentiatur conclusioni ex alio firmo motiuo distincto à motiuo reuelationis, v.g. ob signa, & miracula, vel ob rationes, vel ob humanam Ecclesiæ auctoritatem; quod quidem est procedere ex reuelatis materialiter, non formaliter, & ex creditis fide humana, acquisita, ac natu-

naturali, non diuina, infusa, ac supernaturali, hoc, inquam, supposito, primum occurrit hic examinandum, an sicut in alijs scientijs, ita & in sacra Theologia dentur inter articulos fidei, veritatesque reuelatas aliqua principia Latinis dignitates, Græcis axiomata dicta.

Pro cuius intelligentia notandum est principium in tota sua latitudine defini, quod sit *propositio immediata*, idest, qua non est altera prior, seu quæ caret medio, vnde probetur. Diuiditur propositio immediata, seu principium in *positionem*, & *dignitatem*. *Positio* est principium non ita commune, & notum, vt illud habere, aut scire debeat, qui discere incipit, & huiusmodi sunt particularia vniuscuiusque scientiæ principia. At *dignitas* est principium tantæ certitudinis, vt quilibet illud habere possit, antequam scire incipiat; v.g. *Quodlibet est, vel non est; impossibile est simul affirmare, & negare*. Rursus positio subdiuiditur in definitionem, & suppositionem. *Definitio* est illud principium particulare in quo continetur rei tractandæ definitio: *suppositio* verò illud, in quo tantum continetur genus, vel differentia.

Secundò notandum est quascumque fidei propositiones dupliciter posse considerari, primo veluti formaliter, & in esse credibilis, secundum quod nimirum primæ veritati illas reuelanti subiacent, secundò veluti materialiter, & in esse rei, secundum quod in ipsis subiectum, & prædicatum habent, vel non habent immediatam connexionem, ita vt vnæ propositio secundum rem possit in aliam resolui, tanquam priorem in essendo, siue tanquam continentem prædicatum, quod est causa, vel ratio prædicati alterius; v. gr. ista propositio, *Christus Dominus habet duas voluntates*, resolui- tur in istam, *Christus Dominus habet duas naturas intellectuales, diuinam, scilicet, & humanam*; Si quidam ratio à priori duarum voluntatum in vno, & eodem supposito, sunt duæ naturæ intellectu- ales pariter in vno & eodem supposito subsistentes.

Igitur si loquamur de veritatibus, vel propositionibus fidei formaliter, & in esse credibilis, atque adeò attenda ratione formali, sub qua sacra Theologia mediatè versatur circa Deum, aliaque sua obiecta materialia: Sic omnes fidei veritates immediatè à Deo reuelatæ pos- sunt vocari prima, & immediata Sacræ Theologiæ principia, siue tales veritates secundum rem possint in alias resolui, tanquam priores in essendo, siue non. Ratio fundamentalis huius dicti desumi- tur ex ipsamet natura primi, & immediati principij, quod definitur esse id, quo non est aliud prius, siue quod caret medio vndè probetur. Sed omnes fidei veritates immediatè à Deo reuelatæ, si sumantur formaliter, & in esse credibilis sic se habent suntq; irresolubiles in aliud lumen per quod probentur, quàm in lumen diuinæ reuelationis; rectè ergò veritates omnes fidei formaliter sumptæ dici possunt prima, & immediata Theologiæ principia. Maior huius argumen- ti est certa, fundaturque in definitione primi, & immediati principij. Minor autem dependet ex illa doctrina, quæ in materia de fide tradi solet, qua asseritur singula obiecta materialia fidei supernatur- alis, quæcumque illa sint, & cuiuscū- que conditionis, siue necessaria, siue contingentia æquè pertinere ad fidem, in esse credibilis; quod sic probatur.

Quia obiecta æquè dicuntur perti- nere ad aliquem habitū, quæ æquè parti- cipant immediatè rationem formalem, seu motium talis habitus; sed singula fidei supernaturalis obiecta æquè parti- cipant rationem eius formalem, seu mo- tium credendi; ergò singula fidei ob- iecta, si considerentur in ratione credi- bilium, siue quod idem est, secundum veritatem, quam habent non in esse en- titatiuo, sed in esse credibilis, quæ con- sistit in ipsa conformitate obiecti crediti cum ipso testimonio Dei illud reuelan- tis, vnde etiam vocatur veritas extrin- seca, quia fundatur in aliquo ipsi ob- iecto dumtaxat extrinseco, videlicet testi- monio Dei, ad distinctionem veritatis

illius in esse rei, quæ consistit in ipsa, æquali connexione principiorum inter se, & idèd vocatur intrinseca, quia fundatur in principijs ipsum obiectum intrinsecè componentibus; singula, inquam, fidei obiecta sic considerata æquè pertinent ad fidem, æqualique certitudine, & firmitate credenda sunt.

Rursus maior huius argumenti videtur omnino certa, & indubitata, maximè in illis habitibus vbi motiuum, aut ratio assentiendi, nullomodo est ipsa veritas intrinseca, & propria obiecti cogniti, sed sola ratio formalis talium habituum; vt contingit in fide supernaturali, vbi motiuum credendi nullo modo est ipsa veritas propria obiecti crediti, sed veracitas & testimonium Dei ad distinctionem aliorum habituum intellectualium, præsertim scientificorum, vbi obiecta, quæ formalia vocamus, ita sunt rationes ex parte cognoscentis attingendi obiecta materialia, vt etiam attingantur ratione propriæ veritatis entitatiuæ quam habent, quæ secundum quod est maior, vel minor, perfectior vel imperfectior, sic etiam obiecta scita magis, vel minus dicuntur pertinere ad illam scientiam, cuius sunt obiecta.

Minor probatur, nam formalis ratio seu motiuum fidei supernaturalis, est prima veritas, seu diuina autoritas reuelans, omnia autem immediatè ab illa reuelata æquè participant hoc motiuum cum æquè infallibilis sit Deus in omnibus, quæ dicit, repugnetque ipsi æquè mentiri in paruo, ac in magno, & æquè omnia reuelet, quia diuina autoritas reuelans, est vna & eadem, sicut & vnus Deus, & eius veritas, & illa eodem modo applicatur omnibus veritatibus fidei.

Nec refert, quod inter illas sint aliqua expressius, vel etiam sæpius, imò & iuramento Dei interposito reuelata, quodque in earum confirmationem plura fuerunt edita miracula, quàm in confirmationem aliarum; hoc, inquam, non obest, quin omnia fidei obiecta in esse credibilis considerata æquè ad fidem pertinere dicantur, atque adeo quin ita

sint prima & immediata sacrae Theologiæ principia.

Nam primò, siue magis expressè, siue minus, siue semel tantum, siue sæpius aliqua veritas à Deo reueletur; sèper habet quod sit à Deo reuelata, & quod fides illi præbeat assensum, ob solum testimonium Dei reuelantis, quod est idem, & eiusdem in se veritatis, & infallibilitatis, dum reuelat vnum, ac dū reuelat aliud obiectum; ita vt maior, vel minor expressio, facta tantum semel, vel sæpius iterata, se habeat tanquam modus quidam dumtaxat accidentalis diuinæ reuelationi; Vndè cum id, quod tantum per accidens alicui conuenit, non variet eius substantiam; ex eo quod aliqua veritas fidei sit magis vel minus expressè reuelata, semel tantum, vel sæpius; non idèd magis, vel minus pertinebit ad fidem, quasi magis, vel minus certò credenda.

Secundò quod in nonnullis fidei veritatibus reuelandis Deus interponat iuramentum, non propterea id facit, vt à parte rei, aut in se eius reuelatio sit certior ac firmior, tam enim est impossibile Deum mentiri, quando simpliciter aliquid enuntiat, quam quando illud iuramento confirmat, cum illud vtrumque à prima veritate, quæ impossibile est falli & fallere, informetur: nec minus repugnet Deo mendacium, quàm perurium, cui possumus etiam addere, Deum semper iurare, dum aliquid reuelat, cum semper afferat se in testem, quod est propriè iurare. In aliquibus tamen Sacrae Scripturae locis ius iurandum expressè quorundam articulorum reuelationi interponit propter nos, accommodando se hominum consuetudini, ad maiorem rei promissæ confirmationem, & vt facilius credamus eum isti suæ promissioni certò & infallibiliter esse satisfacturum; cum enim fallaces sint homines, sibi que mutuò fidem interdum violent, iuramentum à se inuicem solent exigere, vt eius religione commoti à fraude, & fallacia abstineant. Addit Sanctus Augustinus lib. 16. de ciuitate Dei cap. 32. Deum aliquan-

quandò interponere iuramentum ad increpationem infidelium. Potest etiam dici iuramentum fuisse aliquando à Deo aliquibus suis promissionibus interpositum, vt ostenderet illas esse absolutas, & non sub aliqua conditione factas, quæ sit per aliquem euentum impedienda. Sed de his videndi sunt interpretes Sacri ad cap. 22. Geneseos, & caput 6. Epistolæ ad Hebræos, vbi agitur de promissione Christi facta Abrahæ cum iuramento.

Tertiò tandem, quod plura facta sint miracula in confirmationem aliquarum veritatum fidei, quàm in confirmationem aliarum, non arguit proinde magis esse credibiles, aut non esse æque prima & immediata Sacræ Theologiæ principia, in tantum enim aliquid pertinet ad fidem formaliter in quantum participat formale eius motiuum, vt diximus; miracula autem non sunt ipsius formale motiuum fidei, seu ipsa ratio assentiendi creditis per fidem infusam, sed sunt tantum quædam veluti dispositiones, quibus aliquæ veritates fidei vel confirmantur, vel ostenduntur credibiles, id est, dignæ quibus fides adhibeatur. Potest insuper dici maiori miraculorum numero in confirmationem aliquarum fidei veritatum facto, primam quidem veritatem reuelantem apparere nobis aliquo modo elarius, & apertius illis applicatam, quàm alijs, quæ paucis, aut nullis miraculis confirmantur, non tamen magis participari. Penes quã tantum maiorem, vel minorem diuinæ reuelationis participationem, attenditur solum æquè, vel non æquè esse credibile, seu pertinere ad fidem secundum se; atque ad eò æque, vel non æque esse prima, & immediata Theologiæ principia formaliter.

At si loquamur de propositionibus fidei non solum formaliter, & in esse credibilis, sed etiam materialiter, seu, in esse rei, possumus inter illas distinguere dignitates, & positiones. Sicut enim, inter principia scientiarum, quæ per rationem naturalem habentur, ordo quidam inuenitur, vt quædam in alijs im-

PLICITÈ contineantur, & ad illa reducantur; v. g. omnia principia reduci dicuntur ad hoc, vt ad primum, *Impossibile est simul affirmare, & negare*, vt explicatur 4. Metaphysicæ; ita etiam in principijs Theologicis, dantur quidam articuli fidei quicumque sint illi, implicitè continentes alias fidei veritates, quas si contineant omnes absolutè & simpliciter, nemini dubium esse potest, quin tales articuli rectè vocètur *dignitates*, & *axiomata Theologica*; si verò determinatè duntaxat contineant aliqua credibilia in certo ordine, sic potius sūt positiones. V. g. ista propositio *Deus est incarnatus*, dicitur positio, quia est veluti principium implicitè continens reliqua, quæ de Christo dicuntur, veritas enim huius, *Deus est passus, aut mortuus*, fundatur in ista, *Deus est homo*, & hæc in ista, *Deus est incarnatus*.

C A P V T I I.

Quenam sint inter fidei veritates, aut articulos, Theologica dignitates, primaque omnino principia dicenda.

SVpposito ex dictis superiori capite, quod inter supernaturales fidei veritates, dentur prima aliqua principia, Theologicæque dignitates, restat examinandum quænam sint illæ? Aliqui enim affirmant quod ista duo principia, *Deus est, & est remunerator inquirentium* se sunt Theologicæ dignitates, ita Melchior Canus lib. 12. de locis Theolog. cap. 3. Alij verò dicunt esse potius ista, *quicquid in scripturis Canonicis continetur est à Deo reuelatum*, vel *quicquid in scripturis Canonicis fuit à Deo reuelatum, est verum, & infallibile*. Sed istæ duæ sententiæ facile ni fallor possunt ad concordiam reuocari.

Intelligendo igitur secundam sententiã de dignitatibus Theologicis veluti ex parte rationis formalis se tenentibus, atque ad eò secundum quod sacra doctrina modo sectione prima huius li-

bri explicato, vtitur diuina reuelatione veluti in acta signato, ad inferendum syllogisticè conclusionem aliquã Theologicam, sic dico, duo illa principia statim allata, rectè vocari dignitates Theologicas; si quidem sunt id vltimum, ad quod reducuntur omnes conclusiones Theologicæ, & quo negato non suppetit amplius Theologo via, aut ratio probandi aliquid ex parte suæ rationis formalis sub qua, quæ est autoritas diuina reuelans.

At si sit sermo de dignitatibus Theologicis veluti in essendo, aut in esse rei, secundum quod in actu exercito possunt esse media demonstrationũ Theologicarum; dicendum est cum prima sententia, duo illa principia, *Deus est*, & *est remunerator inquirentium se*, esse Theologicas dignitates, si quidem omnes quotquot sunt fidei articuli, & veritates in illis primis credibilibus virtualiter, & implicitè continentur, scilicet vt credatur Deum esse, & prouidentiam habere circa hominum salutem, iuxta illud D. Pauli ad Hebræos cap. II. *Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Nam in esse diuino includuntur omnia, quæ credimus in Deo æternaliter existere, in quibus vltima nostra beatitudo consistit. In fide autem diuinæ prouidentie includuntur omnia, quæ temporaliter à Deo dispensantur ad hominum salutem, quæque sunt media ad æternæ beatitudinis consecutionem necessaria.

Pro quorum omnium maiori luce primò notandum est illa duo vniuersalissima principia dupliciter considerari posse; vno modo quatenus naturali ratione cognosci, & attingi possunt; & ita potius sunt conclusiones scientiæ à posteriori, quæ procedit cognitione effectus ad causam, quàm principia. Alio modo considerari possunt vt cognoscibilia superiori lumine diuinæ reuelationis, & sic habent rationem primorum principiorum, suntque dignitates quædam inter omnia alia principia reuelata;

sic enim dumtaxat continent virtualiter & implicitè alia principia, non autè quatenus lumine naturali præcisè cognosci possunt. Si quidem impossibile est quod inferior cognitio virtualiter contineat ea, quæ per altiore tantum cognitionem attingibilia sunt; sed Deum esse vnum & Trinum; secundam sanctissimæ Triadis personam assumpsisse carnem humanam, & cætera huiusmodi supernaturali solùm lumine sunt certò cognoscibilia, ergò non continentur virtualiter in illis duobus principijs, quatenus ad ordinem naturalem pertinent, suntque proinde naturali lumine cognoscibilia; sed ad ordinem supernaturalem, supernaturalique fidei lumine cognoscuntur. Vnde rectè Apostolus ait, *Accedentem ad Deum oportere credere quia est, & inquirentibus se remunerator sit*; quia licet illa propositio *Deus est*, intellecta præcisè de existentia naturali, sola luminis naturalis virtute & efficacia possit attingi, vt de facto plures Philosophi sic illam cognouerunt, atque adeo sic sumpta potius pertineat ad fidem quasi præambulum, quàm vt verus illius articulus; at tamen si cõsideretur talis propositio secundum quod in se, & ex parte rei cognita est fæcunda omnium aliorum, mysteriorum fidei, atque adeò necessaria ad salutem, sic solius fidei obiectum est in præsentia vita, visionis verò in alia.

Obseruandum est secundò, quod quandò asserimus supradicta duo vniuersalissima principia, quatenus supernaturali lumine cognoscibilia sunt, virtualiter & implicitè continere omnia, alia credibilia, non ita debere intelligi, quasi per necessariam & infallibile consequentiam ex illis primis semper inferantur, sed quia in re ipsa cognita verè existunt, siue ex natura rei, siue ex libera Dei voluntate. Quod potest declarari primò in illa propositione *Deus est*, non enim sequitur per bonam & euidentem consequentiã quo ad nos, *Deus est*; ergò necessario Trinus est in personis. Secundum se tamen, & in re ipsa cognita magis sequitur ex illo antecedenti

dentis, quam ista, *Si homo est, animal rationale est*; vel ista, *homo est risibilis, quia rationalis*. Nam Deitas est radix, & veluti causa virtualis in se omnium attributorum diuinorum, & perfectionum, quæ de Deo efferuntur, siue sint absolutæ, siue relatiuæ. Similiter de secundo principio, scilicet quod Deus perfectissimam habeat de hominum salute prouidentiam, manifestius est consequentiam non esse semper legitimam, non solum quoad nos, sed neque etiam secundum se, dum ex illo inferuntur plura alia fidei nostræ mysteria, vt si quis argueret, *Ergo filius Dei factus est homo*. Articulus enim incarnationis diuinæ, & alij similes continentur solum in articulo diuinæ prouidentiae, supposita libera Dei voluntate, qua sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret; vnde qui in communi credit per lumen infusum, specialem Dei prouidentiam esse circa salutem hominum, ibidem etiam virtualiter & implicite credit omnem modum, quem Deus voluntate sua præfixit, ad huiusmodi hominum salutem promouendam, ac perficiendam; qualis est æconomia Verbi diuini in carne mortali, Sacramentorum institutio, aliaque similia media, quibus dirigitur homo ex speciali Dei prouidentia in finem vitæ æternæ.

CAPUT III.

An Theologia procedere possit ex vtraque præmissa reuelata.

Certum est dari plures discursus constantes vtraque præmissa reuelata, siue quod idem est, qui nitantur duabus præmissis de fide. V.g. *Christus Dominus est filius Dei; sed Christus Dominus redemit homines, ergo filius Dei redemit homines*. Difficultas est an huiusmodi discursus sint verè, & proprie Theologici; an verò pertineant ad habitum fidei; ratio dubitandi est, quia si vtraque præmissa est reuelata, conclusio etiã videtur esse necessariò reuelata: sicut

enim ex duabus præmissis euentibus, vel probabilibus, non potest non sequi conclusio euidens, vel probabilis: ita ex duabus reuelatis necesse est sequi conclusionem pariter reuelatam. Cuius ratio veluti à priori deduci potest ex hoc, quod subiectum & passio in conclusione eandem inter se connexionem habent, ac in præmissis cum medio termino, hoc enim significare videtur commune illud axioma prioristicum, de quo egimus superiori sectione, *Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se*: sed quando ambæ præmissæ sunt reuelatæ subiectum & passio cum medio termino habent connexionem certissimam certitudine reuelationis, ac fidei; ergò eandem inter se connexionem habent in conclusione; vt satis patet in exemplo statim adducto: si enim semel reuelauit Deus, Christum Dominum esse filium Dei, & Christum redemisse homines, statim apparet, reuelasse etiam filium Dei redemisse homines.

Nihilominus tamen dicendum est, eiusmodi discursus constantes vtraque præmissa reuelata esse propriissime Theologicos, secundum quod Theologia est argumentatiua, habitusque discursiuus realiter ab habitu fidei distinctus, qui proprie loquendo, nec explicitè nec implicite est discursiuus: sed solummodo enuntiatiuus, & iudicatiuus.

Ratio huius rei est, primo quia vt suis locis sæpius notauimus, sacre doctrinæ proprium est, ad illatiuos assensus suarum conclusionum procedere ex reuelatis, ad distinctionem omnium, aliarum Philosophicarum disciplinarum, & scientiarum naturalium, vnde S. Thomas 1. p. q. 1. art. 2. Theologiam vocat doctrinam secundum reuelationem diuinam; & ad secundum scientiam omnia tractantem, secundum quod cognoscuntur lumine diuine reuelationis. Et ad primum: *Sacra, inquit, doctrina consistit in rebus à Deo reuelatis, suscipiendis per fidem*. Et artic. 2. in fine corporis, *sicut Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico, ita doctrina sacra credit prin-*

principia reuelata sibi à Deo. Et artic. 3. pariter in fine corporis, Omnia quæ sunt diuinitus reuelabilia comprehenduntur sub sacra doctrina; sicut sub scientia vna. Et artic. 5. Hæc scientia non accipit sua principia ab alijs scientijs, sed immediatè à Deo per reuelationem. Et artic. 6. ad 2. Propria huius scientiæ cognitio est, quæ est per reuelationem; non autem, quæ est per naturalem rationem. Et artic. 7. Principia huius scientiæ sunt articuli fidei; quod idem repetit artic. 8. additque tam in corpore, quàm ad primum. Hæc doctrina ex articulis fidei ad alia argumentatur. Et ad 2. Argumentari ex auctoritate est maximè proprium huius doctrinæ, eo quod principia huius doctrinæ per reuelationem habentur. Ergò quò magis discursus ex reuelatis procedit, ac diuinæ reuelationi nititur, eo magis Theologiæ proprietatem participare dicendum est; adeo vt si ex nullo alio procedat principio, nisi reuelato, sit maxima cum proprietate Theologicus.

Secundò probatur, quia is assensus est propriè discursiuus, atque adeo pertinens ad sacram doctrinam secundum quod est argumentatiua, & habitus realiter à fide distinctus, quo per aliquod antecedens iudicium aliqua duo iudicantur esse, vel eadem, vel coniuncta, inter se, ob identitatem, vel coniunctionem quam habent in aliquo, nimirum medio; ita vt eiusmodi antecedens iudicium, seu antecedens connexio illorum duorum cum medio cognita sit motiuum eius assensus, qui datur conclusioni, seu rei per illam enuntiata, vt facile potest intelligi ex tota definitione argumentationis & syllogismi tradita, per Aristotelem in libris priorum, & ex communi doctrina Dialecticorum: Sed ita res se habet etià in discursibus vtraque præmissa reuelata cõstantibus; ergò tales discursus sunt proprijsime Theologici; siue quod idem est proprijsime pertinent ad Theologiam, secundum quod est habitus realiter ab habitu fidei distinctus. Cuius est credere, *filium Dei redemisse mundum*, vt persistamus in

exemplo adducto, non ideò formaliter, & præcise ob connexionem, quam extrema huius propositionis tanquàm veræ habent inter se, & cum ipso motiuo seu medio, scilicet Christo Domino, aut diuina reuelatione super illum cadente; sed purè, simpliciter, absolutè ob auctoritatem Dei, seu reuelationem diuinam; quemadmodum patet in hominibus idiotis & rudibus, qui nescientes iudicare de bonitate consequentiæ ex aliquo suo antecedenti nõ desinunt elicere præclaros actus diuinæ fidei, etiam aliquandò excellentiores, quàm quos aliqui doctores in rebus Theologicis versatissimi eliciunt.

Tertiò, Assensus diuinæ fidei ex communi Theologorum sententia, est absolutè & simpliciter quo ad suam entitatem & substantiam supernaturalis; sed assensus etiam deductus ex duabus præmissis de fide est naturalis quo ad suam entitatem; ergò non potest esse assensus vt sic diuinæ fidei, sed Theologiæ tantum, quæ vt vidimus superiori libro ex communi Theologorum sententia est habitus substantialiter & entitatiue naturalis.

Probatur minor, quia actus ille, seu assensus est merè & simpliciter quo ad substantiã naturalis, qui oritur à potentia naturali vt naturaliter operante; atqui assensus deductus etiam ex duabus præmissis de fide oritur ab intellectu vt naturali potentia operante naturaliter, quia oritur tantum à iudicio, quod intellectus credentis, seu habentis fidem, format de bonitate consequentiæ rei reuelatæ, vel ad ipsam reuelationem Dei, vel ad medium ab illo reuelatum in tali discursu; iudicare autem de tali bonitate, propriè est intellectus vt operantis naturaliter, quemadmodum patet ex dialectica; etsi præsuppositiuè fidem habeat, illa tamè, nec illius motiuo vtitur ad formandum tale iudicium. Neque enim dici potest istam bonitatem consequentiæ, & connexionem rei reuelatæ, vel cum ipsa reuelatione, vel cum alio medio reuelato cognosci per fidem diuinam, quæ illam
ostendit.

ostendat, & demonstret. Hoc, inquam, afferi non potest, quia est contra experientiam, & si ita esset, talis bonitas consequentiæ esset de fide; nam quidquid diuina fide cognoscimus, est de fide: at negare talem consequentiam præcise, consideratam in ratione consequentiæ syllogisticæ, non est propriè & rigorosè loquendo, hereticum, sicut nec ignorare formam syllogizandi est aliquod peccatum contra fidem, vel aliquod præceptum eius. Quid autem sit dicendum in casu quo Deus non solum reuelaret ambas præmissas, sed etiam bonitatem consequentiæ, & ipsammet deductionem, an tunc saltem talis discursus, vel conclusio sic deducta pertineret ad fidem, explicabitur in fine huius capitis.

Per quæ satis patet ad rationem dubitandi superius allatam; non enim negamus conclusionem deductam ex duabus reuelatis esse etiam aliquando reuelatam, atque adeò fide credendam; sed tantum asserimus ad illam non pertinere præcisè secundum quod est deducta, sed ad habitum Theologiæ. Nulum enim est inconueniens, & hoc etiã potest habere rationem quartæ probationis pro nostra conclusione, quod vna, & eadem propositio materialis, sub diuersis tamen rationibus & motiuis ad diuersos etiam habitus pertinere possit, vt satis patet in hac propositione, *Terra est rotunda*, quæ vt demonstrabilis per medium Mathematicum, ad Mathematicas spectat disciplinas, vt verò per physicum motus grauis ad centrum, ad Physicas. Diligenter igitur distinguendæ sunt duæ rationes formales; quibus intellectus mouetur ad iudicium eiusdem propositionis materialis, v.g. *filius Dei redemisse homines*. Altera, quia hoc dixit Deus, qui nec falli, nec fallere potest, & hoc est iudicium fidei, cuius est credere, vel assensum elicere purè & simpliciter quia Deus reuelauit, ita vt inter ipsum assensum diuinæ fidei & reuelationem diuinam seu auctoritatem Dei nihil mediet, sed noster intellectus feratur immediatè in rem reuelatam, & re-

uelationem diuinam simul; in hanc, vt in obiectum *quo*, in istam vt obiectum *quod*: Altera quia hoc sequitur ex præmissis à Deo reuelatis tanquam effectus à causa, & hoc est iudicium Theologiæ vt distinctæ à fide; vt enim primum, illud motiuum nihil aliud includit præter ipsam diuinam reuelationem præcisè; ita secundum includit determinatam aliquam connexionem cõclusionis cum præmissis reuelatis, vel subiecti, & prædicati cum medio termino in præmissis reuelatis: quæ connexio est quid distinctum à Deo, eiusque reuelatione formali; & est ratio formalis sub qua Theologiæ, prout est habitus realiter à fide, distinctus.

Sed inquireret aliquis vtrum, si Deus non solum reuelaret præmissas, sed etiã bonitatem consequentiæ, & ipsammet deductionem, tunc saltem conclusio vt deducta spectaret ad fidem, & non ad Theologiam. Respondetur adhuc in illo casu conclusionem vt deductam esse propriè Theologicam, quia tunc etiã assensus conclusionis immediatè dependeret à re reuelata, tanquam à formali, & adæquato motiuo assentiendi, & non ab authoritate primæ veritatis reuelantis, à qua formaliter & immediatè pendere debet verus ac proprius fidei assensus. Aliud igitur est aliquem assentiri conclusioni, quia ipsa immediatè reuelata est à Deo. Aliud, quia infertur per deductionem reuelatam à Deo; in primo enim assensu reuelatio Dei præcisè est tota ratio assentiendi, & ideo est verus actus fidei: in secundo autem reuelatio Dei est solum quædam remota assentiendi ratio, quæ non mouet proximè ad assentiendum, nisi applicata rebus, & præmissis reuelatis, & deductioni reuelatæ. Quapropter quemadmodum ex superius dictis iuxta communiorum Theologorum sententiam, dependentia conclusionis à præmissis reuelatis non facit conclusionem esse de fide, ita neque dependentia conclusionis à deductione reuelata: nunquam igitur conclusio deducta, quatenus deducta for-

maliter, & reduplicatiue, esse potest de fide: quia sic semper reduplicat rationem formalem deductionis, quæ neque est reuelatio, neque autoritas Dei reuelantis, in qua per se & præcise spectata consistit motiuum formale diuinæ fidei; vnde actus ab illa formaliter pendens nunquã esse potest fidei; sed Theologiæ tantum, quæ etiam nititur reuelationi, non quidem formali, aut immediatè cadenti supra conclusionem, vt nititur fides, sed supra causas conclusionis, id est, supra præmissas, & supra bonitatem consequentiæ, quod est tantum reuelatio quædam virtualis.

Confirmatur hoc, quia eo ipso quod assensus diuinæ fidei, est actus virtutis Theologalis, est contra rationem illius vt terminetur immediatè & formaliter ad aliud præterquam ad Deum; sed deductio, siue bonitas consequentiæ reuelata in aliquo discursu ex vtraque etiam præmissa reuelata constante, est aliquid distinctum ab ipso Deo prima veritate in dicendo, & ab auctoritate Dei, sicut & ipsa connexio extremorum cum medio in præmissis facta, si velimus loqui formaliter & præcise; ergò impossibile est, quod assensus circa illa versans, aut melius per illa regulatus, in ordine ad aliquam conclusionem inferendam, sit actus verus ac proprius diuinæ fidei, sed tantum præsuppositiuè.

C A P V T I V.

An Theologia procedere possit ex vna præmissa diuinitus testata, & alia naturaliter euidente.

IN toto sacre Theologiæ decursu reperiuntur multi discursus, multæque demonstrationes, in quarum præmissis vna propositio certa, naturæque lumine perspicua iungitur alteri diuinitus reuelatæ, vel testatæ. V. g. *Omnis homo est risibilis, Christus est homo, ergò Christus est risibilis.* Vel, *omnis homo habet voluntatem humanam: Christus est homo, ergò Christus habet voluntatem huma-*

nam. Difficultas est an eiusmodi disiectus, conclusionesque per illos deductæ sint verè ac propriè Theologicæ. Pro cuius resolutione.

Primo dico, propositionem certam naturalique tantum lumine manifestam, etiam dum alteri diuinitus reuelatæ in eodem syllogismo iungitur, non esse proprium aut insitum, sed assumptum dumtaxat & extraneum Theologicæ conclusionis principium: in hoc conuenire debent omnes Theologi; siquidem eiusmodi propositiones ab naturalibus disciplinis tanquam ab ancillis eò mutuatur regina scientiarum Theologia, vt conclusionem aliquam, quæ in supernaturali fidei veritate implicite reuelata est, deducat, ipsumque implicitum de ea testimonium intellectui admoueat. Quæ ex veritate illam elicere, nisi ascita, vel aduocata aliqua propositione naturaliter euidente, non potest, propterea quod in illa, nisi tali propositione supposita, minime includatur, vt satis patet in exemplis superius allatis, & innumeris alijs similibus: Hæc enim conclusio, *Christus habet voluntatem humanam*, ex hoc significato diuinitus dogmate, *Christus est homo*, nisi aduocata hac propositione, naturæ lumine perspicua, *omnis homo habet voluntatem*, deduci vel inferri non potest, quia in illo non nisi supposita hac propositione, continetur.

Secundò dico propositionem certam, naturalique lumine euidentem, quæ alteri diuinitus reuelatæ in eodem syllogismo coniungitur, ita diuinum intellectui admouere, vel applicare testimonium, vt non mera sit conditio, sine qua intellectus Theologicæ conclusioni non assentiretur propter reuelatam diuinitus præmissam, sed vera etiam causa, quæ in conclusionem efficienter influat. Probat, quia quod mouet intellectum ad assentiendum conclusioni deductæ ex vna præmissa de fide, & altera naturaliter euidente, sola non est connexio medij termini cum præmissæ vnus extremo, eius scilicet quæ diuinitus reuelata est; sed copulatio medij ibidem termi-

ni cum alterius etiam præmissæ extremo, eiusdemque idonea cum vtraque dispositio; vt satis patet à pari omnium aliorum discursuum, in quibus quod nos mouet ad assentiendum conclusioni, siue quod idem est, ad assentiendum præmissarum extrema legitimè esse inter se coniuncta in conclusione, esse non potest sola extremi alterius cū medio termino coniunctio, sed sit oportet vtriusque cum eodem in præmissis apta combinatio. Sed medij termini copulatio cum vtroque præmissarū extremo, præmissa vna contineri non potest, cum neutra præmissarum vtrumque completatur extremum. Causa igitur cur intellectus adherescat firmūque præbeat assensum conclusioni syllogismi duabus ex præmissis constantis, alteram quarum fides, alteram naturalis ratio docet, sola non est præmissa diuinitus reuelata; sed vtraque, tum ea cuius fides, tum ea cuius ratio nos reddit certiores.

Tertiò dico, discursus illos, quorum altera præmissa, sit reuelata, altera naturaliter euidens, esse verè ac propriè Theologicos, non æquè licet perfectè, atque illi, quos superiori capite diximus ex duplici diuinæ fidei assensu dimanare. Ita D. Thomas 1. par. q. 1. art. 8. ad 2. dicens: *Vtitur Sacra Doctrina etiam ratione humana, id est, non quidem ad probandum fidem; sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina.* Et 2. contra Gentes cap. 4. *Interdum ex principijs Philosophiæ humanæ sapientia diuina procedit.* Probatur primò, quia huius generis discursus, illatasque per illos conclusiones alia nulla sibi vendicat disciplina, vt potè certas & obscuras. Secundò, quia vt conclusio aliqua ad Theologiam pertineat, sitque genuinus illius partus, satis est mouentem, qua nititur, rationem esse ex parte à Deo confirmatā. Alioquin nulla foret Theologica propriè conclusio, cum etiam in discursibus ex vtraque præmissa reuelata constantibus, cuiuslibet aptæ, ac legitimæ consequentiæ, quam solum naturæ lumen manifestat, veluti parti mo-

uentis rationis innitatur; de quo vide dicta superiori libro sect. 2. cap. 5. & sect. 4. cap. 3.

Tertiò probant aliqui, quia conclusio deducta ex vna præmissa de fide, & altera naturaliter euidente semper est virtualiter reuelata; ergò semper est verè ac propriè conclusio Theologica. Patet consequentia, quia de ratione Theologiæ est; quod procedat sub lumine virtualis reuelationis; vt superiori libro sect. 2. fusius explicuimus. Probatur antecedens in quo est difficultas, nam motuum formale assentiendi conclusioni, ex quo assensus habet formaliter, vt sit huius, vel illius habitus, ac speciei, non sunt præmissæ quomodolibet considerata; sed est connexio illa, quam in præmissis duo extrema habent cum medio termino; hinc enim formaliter deducitur conclusio, id est, coniunctio extremorum inter se; At quando vna præmissa est reuelata, & alia naturaliter euidens semper necessario extrema non solum, in præmissa reuelata, sed etiam in præmissa euidente habent cum medio coniunctionem reuelatam, non euidenter; idque ex vi reuelationis factæ explicitè de vna solum præmissa: qui enim explicitè reuelat aliquam propositionem, ceteretur virtualiter, & implicitè reuelare omnia, quæ cum illius propositionis terminis, id est, subiecto, & prædicato necessariam habent connexionem, alioquin non constaret substantia, ac proprietates terminorum reuelatorum, nec consequenter veritas propositionis reuelatæ, v.g. reuelans, omnem hominem, esse redemptum à Christo, reuelat virtualiter & implicitè, Petrum, Paulum, & quemlibet alium particularem hominem existentem fuisse à Christo redemptum, alioquin illa reuelatio facta de omni homine esset falsa si vnus aliquis homo daretur non redemptus à Christo: Ergò conclusio deducta ex vna præmissa de fide, & altera naturaliter euidente semper est virtualiter reuelata; cum sic procedat ex vnico formali motiuo coniunctionis reuelatæ duorum extremorū

cum medio termino, arguaturque ex illo coniunctio eorundem extremorum, inter se in ipsa.

Verùm hæc ratio non placet aliquibus, putantque sufficienter ex eo reuinci, quod in exemplo adducto, *Omnis homo est redemptus à Christo. Petrus est homo, ergò Petrus est redemptus à Christo*, etiam si subiectum minoris propositionis, *Petrus*, implicite includatur in subiecto maioris propositionis, *Omnis homo*, qui medius est terminus totius allati syllogismi, non idcirco tamen propositio minor, *Petrus est homo*, in maiore, *Omnis homo est redemptus à Christo*, virtualiter aut implicite testata dicenda est, sed isthæc, *Petrus à Christo redemptus est*, cum hæc, non illa, in ea implicite contineatur.

Attamen hæc solutio, vel instantia, non videtur eneruare vim argumenti, in eo enim non intenditur, quod propositio minor exempli adducti sit virtualiter reuelata, sed solum quod extremum illius Petrus virtualiter contineatur sub illo extremo, maioris propositionis, *omnis homo*, de quo eo ipso, quod per fidem enuntiatur immediate, quod sit à Christo redemptus, atque adeò quod habet connexionem formaliter reuelatam cum tali prædicato, potest idem dici de Petro, virtualiter in illo contento. Quare idem Petrus sub diuersa ratione, habet cum medio coniunctionem euidentem, & ineuidentem: nam quatenus contentus in minori illa euidente habet coniunctionem euidentem, quatenus verò explicatus contineri implicite in subiecto maioris reuelatæ, in quam explanationem tantum influit præmissæ naturalis euidentia, habet coniunctionem reuelatam & ineuidentem.

Melior igitur instantia, quæ contra dictam rationem possit fieri, est, quod valeat tantum, quandò in syllogismo Theologico ex vna præmissa de fide, & altera naturaliter euidente, præmissa de fide est vniuersalis, præmissa verò naturaliter euidens particularis vt in exemplo adducto, secus autem quan-

dò præmissa de fide est particularis, naturaliter verò euidens vniuersalis, vt si dicatur, *Omnis homo est risibilis, Christus est homo, ergò Christus est risibilis*; ceterum enim nullum fit inconueniens quod assensus, vel propositio naturalis in supernaturali, ac singularis in vniuersali eminenter contineatur, secus tamen de naturali, vel particulari respectu supernaturalis, & vniuersalis.

CAPVT V.

Vtrum Theologia procedere possit ex vtraque præmissa naturaliter euidente, præsuppositis tantum articulis fidei, vt conditione extrinseca.

PRO difficultatis intelligentia notandum est intellectum creatum dupliciter posse vti lumine fidei: vel ita, vt ex principijs reuelatis, & ex alijs lumine naturæ notis deducat conclusionem, vt superiori capite dictum fuit, vel ita, vt lumine fidei tantum exciteretur, ad vtendum principijs naturalibus non verò reuelatis in ordine ad aliquam conclusionem colligendam, dubium est an talis conclusio sit verè, ac proprie Theologica. Affirmatiuam partem tenent Durandus q. 1. Prologi, Aureolus ibidem, & Toletanus q. 2. art. 2. concl. 4.

Nihilominus tamen dicendum est assensum procedentem ex vtraque euidenti naturali, præsuppositis articulis fidei, vt conditione extrinseca, non esse verè Theologicum. Probatur, ille assensus, solum est verè Theologicus, qui procedit sub formali motiuo Theologiæ; Si quidem assensus discursiui non sumunt suam specificationem, & consequenter essentialem ab alijs distinctionem ex obiecto materialis conclusionis, sed ab obiecto formali tantum, aut motiuo; sed assensus procedens ex vtraque præmissa naturaliter euidente, præsuppositis articulis fidei, vt conditione extrinseca, non procedit sub formali motiuo

tiuo Theologiæ, ergò non est assensus verè Theologicus. Maior est certa. Probatur minor, quia motiuum formale, seu ratio formalis sub qua Theologiæ, pro vt est habitus à cæteris distinctus, est reuelatio virtualis; sed reuelatio virtualis non potest stare per hoc quod articulus fidei ingrediatur demonstrationem, vt suppositio merè extrinseca; & per accidens, sed vt suppositio intrinseca, hoc est, vt demonstrationis præmissa; ac principium per se influens in veritatem conclusionis; arguimus enim passionem conuenire subiecto, ex eo quod huic conueniat ratio, propter quam habetur illa passio; ergò: vidè dicta superiori libro sect. 2. cap. 5.

Obijcies, ad Theologum spectat ita arguere, *Omne animal rationale est risibile, Christus est animal rationale; ergò Christus est risibilis*; sed in hoc discursu nulla est propositio reuelata, ergò ad discursum Theologicum, licet debeat præsupponi fides, non tamen videtur requiri quod semper procedat ex aliqua præmissa reuelata.

Respondetur 1. ex suppositione, quod in syllogismo factò nulla esset præmissa de fide, non pertinere verè, seu elicitiuè, sed reductiuè tantum, aut imperatiuè ad Theologiam; quatenus ratio naturalis lumine fidei, ac Theologiæ semel excitata potest adinuenire aliquas rationes & coniecturas, quibus utcumque probet, & explicet, veritates fidei, conclusionesque ex illis deductas non esse dissonas eidem rationi naturali, sed cum illa suo modo congruere, vt in propria vniuscuiusque materia ostendi solet.

Respondetur 2. concedendo maiorem, & distinguendo minorem, nulla est propositio immediatè reuelata, transeat, mediatè nego; minor enim illa, *Christus est animal rationale* pendet ab ista immediatè reuelata, *Christus est homo*, eiusque veritati per se innititur, in eamque per se resoluitur. Vndè sicut in scientijs naturalibus non est semper necessarium vt conclusio scientifica sit im-

mediatè deducta, ex primis principijs per se notis, sed satis si deducatur ex alijs propositionibus in illa immediatè resoluilibus, siue, quæ per veras, ac primas suæ cognitionis principium sumpserunt, vt communiter docent Philosophi ex Aristotele 1. Topic. cap. 1. ita ad conclusionem verè, ac propriè Theologicā nõ requiritur præmissas esse in se immediatè reuelatas, sed sufficit quod ex immediatè reuelatis necessario deducantur.

CAPUT VI.

Vtrum Theologia procedere possit ex vna præmissa reuelata, & alia probabili, vel etiam falsa, prudenter tamen & bona fide estimata diuinitus reuelata.

Quod pertinet ad primam huius dubij partè est communis Theologorum sententia, quod discursus ille, qui constat vna tantum præmissa reuelata, & alia probabili, non sit verè, ac propriè Theologicus, v. g. *Omnis homo habet vnā tantum formam substantialem Christus est homo, ergò Christus habet vnā tantum formam substantialem.*

Ratio fundamentalis est, quia nomine Theologiæ, sicut Metaphysicæ, Mathematicæ, & Physicæ, intelligitur propriè habitus aliquis verus, ac certus ita vt id, ad quod inclinatur, sit ita verum vt non possit esse falsum, saltem pro eo tempore, & modo, quo ad illud inclinatur. At discursus constans vna tantum præmissa reuelata, & alia probabili non est certus, & infallibilis; sed opinatiuus ac fallibilis, cui consequenter potest subesse falsum; ergò non est Theologicus perfectè, ac per se; sed imperfectè tantum, ac reductiuè sicut superiori libro sect. 2. cap. 5. adnotauimus, quia etsi non procedat certò & infallibiliter ex reuelatis, nec nitatur reuelatione certò & infallibiliter applicata, qui est proprius, & perfectus procedendi modus Sacræ Theologiæ, tamen procedit simpliciter ex reuelatis; licet modo aliquo imperfe-

Et, nimirum cum incertitudine veritatis, & formidine falsitatis vt statim explicabitur in probatione minoris argumenti; quemadmodum, ob hunc eundem defectum, discursus opinatiuus physicus, & Metaphysicus, procedens ex principijs probabiliter tantum applicatis ex confortio alicuius præmissæ probabilis, non pertinet verè, & propriè ad Physicam, aut Metaphysicam, sed reduciunt tantum.

Minor igitur, in qua versatur totum difficultatis pondus, probatur quia ratio quæ inducit ad assentiendum conclusioni omnino certæ, atque ad eodè Theologicæ, medijs termini connexion est, non cum altero, sed cum vtroque extremo, eiusdemque non cum altero, sed cum vtroque apta dispositio, & combinatio: quo fit, vt quæ propositionum extrema, non nisi probabiliter, & opinatiuè cum medio termino in præmissis coniuncta sunt, eadem inter se necessario in conclusione coherere non possint, siue quod idem est, mouere intellectum ad inferendam ex illis certam, & infallibilem connexionem, sed in discursu habente vnã aliquam præmissam, probabilem tantum, & alteram reuelatam, earum extrema, non nisi probabiliter, & opinatiuè coniunguntur cum medio termino, ergò discursus ex illis procedens non potest esse certus, & infallibilis, sed probabilis tantum, & opinatiuus, bonum enim ex integra causa, malum verò ex quocumque defectu.

Quantum ad secundam dubij partem, eius solutio aliquomodo pendet ex illa difficultate, quæ in materia de fide agitari solet, vtrum reuelatio falsa prudenter tamen, & bona fide æstimata diuina, possit esse formalis ratio sufficiens ad credendum fide infusa; si enim semel est vera pars affirmatiua, non apparet quomodo ex præmissa sic creditæ non possit nõ procedere discursus Theologicus. Verum quia longè probabilius est, quod sola illa reuelatio quæ verè & re ipsa est diuina, sit sufficiens ad credendum fide supernaturali, & infusa; ea-

verò reuelatio, quæ tantummodò est diuina, quo ad prudentem hominis æstimationem, nec iuxta veritatem rei est diuina, sit ad id insufficiens; ideò asserendum est Theologiam procedere non posse verè ac propriè ex præmissa falsa, quantumuis prudenter, & bona fide æstimata diuinitus reuelata.

Probatur, quia in tantum cum aliqua probabilitate posset asseri quod talis præmissa esset verum ac propriū Theologicæ demonstrationis principium, in quantum reuelatio falsa, prudenter tamen & bona fide æstimata diuina, posset esse formalis ratio sufficiens ad credendum fide infusa; sed hoc est impossibile, ergò &c. Probatur minor, in tantum aliqua reuelatio est sufficiens ad credendum aliquid fide diuina, in quantum est, vel participat formale motiuum propriè sumptum fidei infusæ, seu supernaturalis, quia nihil potest mouere potentiam ad operandum sub hac speciali, & determinata ratione, hac & ista specie, nisi in quantum tale mouens informatur proprio motiuo, seu formali ratione huius & istius determinatæ speciei, cum ex communi doctorum consensu tam actus, quam habitus specificentur, seu habeant quod sint huius vel istius speciei, ab ipsa formali ratione, qua tendunt in obiecta: sed sola reuelatio verè & propriè diuina, seu quæ à parte rei secundum rei veritatem est talis, est formale motiuum fidei infusæ, reuelatio autem, quæ bona fide & prudenter æstimatur *diuina*, non est verè de facto, & à parte rei *diuina*; siquidem *esse diuinum* in aliqua reuelatione non pendet ab æstimatione, vel apprehensione intellectus nostri, sed ab ipsa intrinseca, & propria entitate, atque conditione reuelationis, vt satis ex terminis ipsis patet: igitur sola reuelatio verè, propriè, de facto, & secundum rei veritatem diuina, est sufficiens ad credendum aliquid fide diuina, non autem ea quæ bona fide & prudenter æstimatur diuina, qualis tamen non est.

Confirmatur primò, ea tantum reuelatio

latio ad credendum aliquid fide diuina, est sufficiens, cui falsum nulla penitus ratione subesse potest, vt docet Concilium Tridentinum, quando sess. 6. cap. 9. condemnat inanem fiduciam Hæreticorum nostri temporis credentium se esse iustificatos, ita enim loquitur, *Cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam esse consecutum*; atqui sola illa reuelatio quæ propriè & iuxta rei veritatem est diuina, talis est cui nullum potest subesse falsum, vt satis ex se patet, tunc enim hæc diuina reuelatio non esset ampliùs primæ veritatis in testificando, cum tali veritati repugnet testificari falsum, vt suppono tanquàm rem certissimam; igitur sola illa reuelatio, quæ propriè, & secundum rei veritatem est diuina, nullaque præter illam alia, est sufficiens ad credendum aliquid fide diuina infusa, seu supernaturali.

Confirmatur secundò, nam ea reuelatio ad credendum fide supernaturali non est sufficiens, de qua licet dubitare, & cui denegare assensum non est hæreticum, quia reuelatio, cui fides supernaturalis ianitur, est certissima; sed citra periculum hæresis licet dubitare, vel etiam denegare assensum reuelationi, quæ propriè non est diuina, sed solummodo æstimatur bona fide & prudenter esse diuina. Si quidem in statim citata Concilij Tridentini sessione Canon 16. definitur neminem absoluta & infallibili

certitudine posse asserere se certò habiturum donum perseuerantiæ, nisi id ex speciali didicerit reuelatione; vbi Concilium per specialem reuelationem intelligit eam, quæ propriè & in rei veritate est diuina, & proindè significat, extra specialem hanc reuelationem, posse meritò dubitari, de quacumque alia reuelatione; igitur ea reuelatio, quæ secundum rei veritatem non est diuina, sed secundum prudentem tantam credentis persuasionem, non est sufficiens ad aliquid credendum fide supernaturali & infusa.

Nec refert, quod tale obiectum bona fide & prudenter æstimetur esse sufficiens, hoc, inquam, non refert; nam dato non tamen concessio, quod ita fit, indè tantum sequitur eum, qui sic iudicat, & cui fit talis propositio, teneri ad tentandum, seu conandum elicere talem assensum circa tale obiectum, cum hoc vtrumque apprehendat implicite vt sic possibile, non tamen inde sequitur, assensum hunc circa tale obiectum fore de facto & reipsa fidei supernaturalis, quia nemo potest obligari ad impossibile, at elicere talem assensum circa tale obiectum est omnino impossibile, cum sit extra latitudinè obiecti formalis, supernaturalis fidei, quæ est sola reuelatio verè, & propriè diuina, extra quam habitus ipse fidei, vel aliquis eius actus non potest sese extendere; sed de his fufius in tract. de fide 2.2. ad quæ st. 1. art. 3.

SECTIO QVARTA.

De locis in genere vndè Theologia Scholastica, seu disputatrix sua depromit argumenta, & probationes.

CAPVT PRIMVM.

An sit, quid sit, & quotuplex sit locus Theologicus.

VM ex dictis in toto huius operis decursu sacra Theologia non solum fit declaratiua scripturæ, & articulorum fidei, siue explicando tantum, quid nominis, id est, tradendo significationem vocum, & vocalis orationis, siue explicando etiam quid rei, id est, res ipsas earumque veritates vocibus significatas, sed etiam verus, imo perfectissimus habitus scientificus inclinans intellectum, vt per assensum vel dissensum adhereat alicui veritati deductæ; nemini sanè dubium esse potest, quin etiam sacra Theologia suos habeat locos, hoc est, certas quasdam argumentorum sedes, vndè ad suas conclusiones probandas possit procedere; quemadmodum Aristoteles in Topicis communes locos stabiliiuit ex quibus in omnibus alijs scientijs argumētatio ad omnem disputationem inueniretur.

Itaque quod ad secundam huius capituli partem spectat, locos Theologicos appellamus in præsentem certas quasdam veluti sedes, seu promptuaria, aut thesauros, in quibus continentur media, quibus vti possunt, ac solent Theologi, tum ad disputationem, tum ad rerum Theologiæ subiectarum confirmationem; quæ media dicuntur etiam argumenta, quia ex illis procedunt omnes discursus, aut argumentationes Theologicæ. Ne-

que enim modo de ijs locis communibus est sermo, qui vnaquaque de re pertractari solent: an videlicet res aliqua sit, quid sit, quotuplex sit, qualis sit, aut propter quem finem. Neque præterea locorum communium nomine hoc loco intelligimus materias ipsas, aut præcipua quedam rerum illustrium capita, veluti de Deo vno, de Trinitate, de fide, de gratia alijsque huiusmodi, quæ potius ad ordinem, ac methodum tradendæ doctrinæ pertinent, quam sint id, vndè Theologi suas argumētationes siue ad confirmandum, siue ad refellendum eruant, atque depromant.

Circa numerum autem huiusmodi locorum Theologicorum, varia sunt Doctorum placita: numerant enim aliqui duodecim, alij decem, alij septem, alij denique plures, vel pauciores, pro vt magis, vel minus has argumentorum sedes variè distinguunt, omnes tamen re ipsa coincidunt in idem. Et quidem D. Thomas 1. p. q. 1. artic. 8. ad 2. quatuor tantum recensuit. Primus locus est ab authoritate diuina media reuelatione facta Prophetis & Apostolis, seu principibus Ecclesiæ, secundus ex ratione humana, tertius ab authoritate doctorum Ecclesiæ, quartus ab authoritate philosophorum.

Prima tamen, & vniuersalissima loci Theologici diuisio potest esse in extrinsecum, & intrinsecum, quia reducitur ad

ad terminos aliquo modo contradictorios: nam vel est intra res, & est ratio, quia inest ipsis rebus, vel non est intra, sed extra, & est autoritas, quia autoritas dicentis est extrinseca rebus dictis; quæ autoritas cum sit vel diuina, vel humana, sequitur alia diuisio, qua locus Theologicus dicitur proprius & ex proprijs, quando videlicet autoritas non solum pertinet ad materiam Theologicam, sed etiam annexam habet formalem Theologiæ rationem, quæ est diuina reuelatio modo suo loco explicato. Alius verò locus est ex proprijs, sed non proprius, quia licet contineat materiam aliquam Theologicam, non tamen habet certitudinem Theologicam quæ provenit ex sola autoritate diuina; talis est præcise SS. Patrum, doctorumque Scholasticorum, & Canonistarum autoritas.

Tertius tandem, & vltimus locus dici potest extraneus, siue ab extraneis, quia nihil ex his duobus habet, sed fundatur in sola ratione naturali, vel Philosophorum autoritate, qui solo rationis naturalis ductu, ac lumine veritatem agnouerunt; vnde solum habet ex se facere argumentum probabile, pertinetque ad Theologiam veluti per accidens, ratione finis, & applicationis, quatenus ad obiectum supernaturale refertur, & ordinatur.

Sic igitur attenda probationum certitudine, quinque tantum locos Theologicos, siue argumentorum Theologorum sedes deberemus distinguere, sanctam videlicet scripturam, sacras Traditiones, Ecclesiæ, Summorum Pontificum, & Conciliorum autoritatem. Verum quia plura possunt esse media probandi aliquam rem; certè & infallibiliter absolutè, infallibiliter moraliter, & probabiliter tantum, ideo communiter decem enumerari solent hoc ordine. Vt primus sit ab autoritate sacræ scripturæ, secundus sacrarum traditionum; tertius ex consensu totius Ecclesiæ Catholicæ in aliquam rem tanquam in fidei dogma; quartus ex Concilijs tam

vniversalibus, quàm particularibus; quintus ex decretis Summorum Pontificum; sextus ab autoritate Sanctorum, ac veterum Patrum; septimus Theologorum Scholasticorum, ac iuris Pontificij, seu canonici doctorum; octauus ex ratione naturali per omnia scientiarum naturalium genera latissimè patenti; nonus ex dictis ac sententijs Philosophorum, qui naturam ducem secuti sunt, nec non etiã iuris civilis peritorum, qui veram & ipsi Philosophiam moralem profiteri contendunt; decimus tandem ex historia humana, siue Ecclesiastica siue prophana extra diuinas scripturas contenta. In his itaque decem locis argumenta omnia Theologica delitescunt, atque ex illis, discrimine tamen inferius explicando, sunt eruenda.

C A P V T I I.

Quomodo sint ordinandi loci Theologici.

CVM ex dictis superiori capite loci Theologici nihil sint aliud, quàm distinctæ quædam sedes, seu thesauri, quibus continentur, vel cõseruantur varia argumenta theologica apta ad aliquo modo probandum conclusiones Theologicas; nihil aliud etiam erit ex sacræ Theologiæ præscripto locos Theologicos ordinare, quàm ostendere, & explicare, quam respectu huius finis, suarum videlicet conclusionum probandarum, inter se dispositionem debeant habere, ac seruire: ordo enim est parium, dispariumque rerum, sua quibusque loca tribuens dispositio.

Quia igitur sacræ doctrine, seu Theologiæ principia per diuinam habentur reuelationem; locus maximè proprius, atque ad eò primus in illa faciens necessariam, & infallibilem ex se probationem, erit locus ab autoritate diuina fundatus in solo Dei verbo tam scripto, quam tradito, Ecclesiæ, Pontificum, & Conciliorum Generalium decretis; cum hoc tamen discrimine quod duo primi loci

se

se habent in Theologia tanquam forma ipsa, & regula circa res fidei, conclusionesque ex illis deductas; alij verò tres tanquam iudex, à quo discernitur quid sit de fide tenendum, vel non, eo quod Ecclesia vniuersalis, Pontifices suprema illius capita, Concilia generalia legitime congregata illam representantia potestatem habeant, non quidem faciendi vt res in se sint de fide, aut ad illam pertineant, vt satis ex se patet, sed infallibiliter determinandi, vel proponendi quò ad nos res ad fidem spectantes.

Deindè subsequuntur sextus, & septimus ab autoritate Patrum, & Scholasticorum, iurisque Pontificij, seu canonici doctorum. Etsi enim huiusmodi loci secundum se præcisè considerati certam, ac irrefragabilem non faciant probationem, vt explicabitur sectione sequenti, quia tamen continent materiam sacrae doctrinae propriam, saltem, debent ad illam pertinere, vt quid vnde probabiliter suas conclusiones confirmare possit; non quidem propriè, sed ex proprijs tantum procedendo. Nisi vnanimis esset illorum consensus in aliquo tanquam in vero fidei dogmate, tunc enim vt dicemus loco statim citato, eorum autoritas certum, & irrefragabile Theologo subministraret arguendi, vel disputandi principium.

Ceteri tres se habent tanquam aliquid sacrae doctrinae prorsus extraneum, si historiae Ecclesiasticae scriptores exceperis; etsi enim inter autoritatem Patrum, Scholasticorumque ex vna parte, & Philosophorum ex alia possit esse cõuenientia in hoc, quod opinionem dumtaxat generare possint in suo genere magis, ac minus probabilem; quia tamen puri Philosophi tractant solum de rebus naturalibus, quæ supernaturalibus ac Theologicis simpliciter sunt extraneæ; hinc etiam argumentum ab eorum autoritate desumptum in ordine ad supernaturalia fidei nostræ mysteria probanda, vel explicanda dicitur extraneum.

Sic in locis Theologicis tres in vniuersum dari possunt ordines: Primus

eorum qui non solum sunt ex proprijs, sed etiam proprij. Secundus eorum qui sunt quidem ex proprijs ratione materiae, sed non proprij defectu rationis formalis, quæ est diuina reuelatio. Tertius tandem est eorum, qui nec sunt ex proprijs, nec proprij, sed extranei, quod nec materiam, nec formam Theologicam, contineant. Restat modo examinare in particulari, quantam vnusquisque locus vim habeat ad conclusiones Theologicas probandas, quantaque in ijs firmitate niti debeant Theologi, cum is sit proprius ac præcipuus eorum vsus & scopus in sacra Theologia; quod accuratè & diligenter in subsequenti sectione, nec non libro præstabimus; postquã in reliquis huiusce capitibus explicuerimus, quid ad veram certamque probationem requiratur, & pertineat.

C A P V T III.

De vera probatione, & rebus ad illam pertinentibus.

Cum probatio nihil sit aliud, quam vnius cognitionis ex alia recta deductio, ad veritatem illius tria requiruntur: primò quod præmissæ sint veræ, secundò quod deductio, seu consequentia legitime fiat; tertio quod deducens cognoscat tum veritatem præmissarum, tum consequentia bonitatem. Triplicè autem in præmissis distinguere possumus veritatem, in essendo, in cognoscendo, & in significando, secundum quod tripliciter sumi possunt, vel obiectiuè pro rebus ipsis significatis, vel formaliter pro actibus intellectus circa illas versantibus, vel denique significatiuè pro vocibus vtrumque significantibus; veritas enim vt suppono ex Metaphysica est quoddam genus analogum ad hæc tria, nempe ens, intellectum seu illius cognitionem, & orationem. Vnde etiam hæc tria rectè subiectum, seu causa materialis, in qua veritas posita est, ab aliquibus appellantur. Quemadmodum enim materia albedinis est, omne quod dicitur

tur

turalbum; ita materia, seu subiectum veritatis est illud, quod per se dicitur verum, qualia sunt tria prædicta: Ens enim dicitur verum; cognitio vera; & oratio vera.

Quod pertinet ad causam formalem, seu veritatis formam in eo consistit, quod fit ratio quedam manifestatiua eius quod est; in re quidem, seu obiecto veluti fundamentaliter; in intellectu formaliter; in oratione significatiue; sic *veritas* in re, seu obiecto dici potest: Ratio à parte rei manifestatiua eius, quod est; veluti aurum verum manifestat se esse tale; veritas in intellectu, quod fit ratio cognoscitiua eius, quod est; siue, quod idem est, quod veritas formalis per se consistat in adæquatione & conformitate iudicij, quod est conceptus formalis cum obiecto in re, non in adæquatione conceptus obiectiui cum re, licet hæc conformitas etiam sequatur ex priori: si enim semel conceptus formalis est conformis, etiam & obiectiuus, qui est obiectum ipsum vt cognitum cum seipso vt est in re. Et ideo aliquando dicitur consistere veritatem in hac secunda conformitate, scilicet tanquam in consecuta, ad priorem in qua veritas formalis essentialiter consistit. Tandem veritas in oratione dicitur; ratio significatiua eius quod est.

Causa efficiens veritatis prima est Deus, qui omnibus suprædictis dedit rationem illam manifestatiuam cum re manifestata perfecte concordantem, in qua statim diximus consistere formaliter veritatem: Causæ autem secundæ, vel immediatæ possunt esse, lumen ipsū intellectuale, & species; lumen enim deseruit ad manifestationem, quia vt docetur in libris de anima mediante lumine intellectus agentis species efformantur; ipse verò species rei similitudines sunt, & imagines illam representantes. Circa finem veritatis, quadruplex assignari potest; primus est respectu Dei, nimirum eius gloria; secundus respectu mundi, quoddam videlicet rerū inter se commercium, aut communicatio; ter-

Biblior. Theol. Tom. I.

tius respectu intellectus, scilicet illius perfectio, veritas enim est obiectum illius, & cognitio, seu veritatis contemplatio, est vltima intellectus perfectio, ac felicitas; quartus tandem, & vltimus respectu voluntatis, est eiusdem perfectio, ac felicitas; cum enim vltima voluntatis beatitudo posita sit in possessione veri boni, & priuatione veri mali; sola autem veritas manifestet verum bonum, & verum malum; tunc est quod ipsa voluntati veram proponat felicitatem.

Præter allatam superius veritatis diuisionem, in obiectiuam, seu in essendo; formalem, seu in cognoscendo; & significatiuam, seu in significando; rursus veritas obiectiua alia est naturalis, & euidens; alia supernaturalis, & ineuidens pro præsentis statu: naturalis alia est Logica; alia Physica; alia Mathematica; alia Metaphysica; alia artificialis: demum iuxta esse, quod habent res, veritas ipsa diuidi, ac distingui potest; insuper respectu intellectus dicitur certa, & incerta; clara, vel obscura; facilis, vel difficilis; necessaria, vel contingens; probata, vel non probata.

Suas etiam proprietates habet veritas, aut verum. Prima est hæc. Veritati, seu vero omnia, quæ competunt, consona sunt; à falso autem cito discrepat verum; eo enim ipso quod veritas est manifestatiua rei sicuti est, debet illam manifestare cum omnibus suis circumstantijs; ita vt, si vna tantum sit falsa, tunc statim ab illa veritatem discordare necesse sit, quia non manifestatur res sicuti est. Secunda est, impossibile esse, quod veritas veritati contraria sit: si enim plures sint veritates; & vnaqueque manifestet esse quod est; id est manifestet esse, quod est, & non esse, quod non est; ergò conueniunt omnes in manifestando quod est; nec vna ponit contrarium eius, quod alia ponit: quia omnes ponunt esse quod est. Tertia proprietatis est; sola falsitas est contraria veritati; patet, quia veritas dicit esse, quod est, non esse, quod non est; falsitas au-

S

tem

tem per oppositum dicit non esse, quod est, & esse quod non est: ergò contraria sunt. Quarta est hæc. Impossibile est, quod ex verò sequatur falsum; ita omnes sapientes affirmant; & in hoc fundatur demonstratio quæ ducit ad impossibile: Quinta est ex falso posse sequi verum; non quasi præmissæ falsæ influât veritatem in conclusionem, sintque causæ talis veritatis; cum impossibile sit, causam producere virtute propria effectum perfectiorem se; sed sensus est, præmissas aliàs falsas posse sic disponi, vt ex ipsis sequatur consequens, quod aliunde est verum, & non propter ipsas præmissas; vt sic dicatur, *Omne animal viuit, omnis planta est animal; ergò omnis planta viuit*; minor enim est falsa, & tamen conclusio vera est, & sequitur ex præmissis. Sexta, veritas obiectiua vna est; septima ex Aristotele lib. 1. periherm. cap. 8. in futuris contingentibus non est determinata veritas. Octaua, veritas obiectiua semel determinatè vera, semper vera est: quod enim semel fuit verum, semper verum erit dicere, quod fuit: veluti Adam peccauit; Verbum diuinum assumpsit naturam humanam; Christus mortuus fuit, Ecclesiam fundauit, semper verū erit dicere, quod ita fuit: idem de omnibus alijs.

Tandem ad veritatem à falsitate discernendam suæ non desunt regulæ; primum enim loquendo de veritate formali, seu in cognoscendo, certissima regula est ad diiudicandum an cognitio, habita de re vera sit, ipsa veritas obiectiua; nam vera cognitio dicitur illa, in qua cognoscitur esse, quod est: igitur si ita est in re, sicuti cognitum est, cognitio erit vera, si non ita se habet in re, cognitio illa falsa erit. Huius regulæ vsus consistit in hoc, vt per sensum, & intellectum examinemus, an ita sit in re, sicut à nobis cognitum est. Hac regula vtitur sacra Theologia volèdo probare, quænam sit vera Ecclesia, qui veri illius prælati; quæ vera scriptura; quod sacrificium, vel sacerdotium verum; quæ sacramenta vera, & sic de alijs; dili-

genter obseruat, & inquit, an hæc in Ecclesia Catholica, & nunc, & antè hæreticos reperiantur; vidensque dicta, semper in Ecclesia extitisse, vt sensui patet, concludit veram esse Catholicam doctrinam, seu cognitionem, quia clare videt ita esse in re, sicut ab illa cognitū est. E contra verò faciunt hæretici; qui volentes omnia innouare, despiciunt antiquitatem; noluntque obseruare quid sit in re; clare enim vident Lutherani, & Calvinistæ, ceterique nostrorum temporum hæretici antè ipsos in Ecclesia, fuisse supremum Romani Põtificis primatum; sacrificium Missæ, septem Sacramenta, & alia; vndè per definitionem falsæ cognitionis rectè probari potest, quod illi in errore falsaque cognitione versentur; si enim illa cognitio est falsa, quæ aliter cognoscit quàm sit in re; hæretici autem aliter sentiant de Ecclesia, ac est, & semper in se fuit; Catholici vero non; manifestè sequitur cognitionem hæreticorū, eorumque Theologiam esse falsam; Catholicorum autem veram.

Secunda regula est Logica, hæc enim lib. prior. & poster. docet modum, vt verum, & falsum in cognitione discernatur. Tertia, ex vna parte examinare supradictas veritatis proprietates; & ex alia cõsiderare an omnes dictæ proprietates in hac, vel illa cognitione seu probatione reperiantur; & illa erit vera, in qua sunt; falsa in qua non sunt. Quæ etiam regula frequenter vtitur sacra Theologia in suis probationibus, apertissimèque demonstrat doctrinam Catholicorum esse verissimam, hæreticorum autem falsissimam. Doctrina enim Catholica vna est; antiqua, perpetua, & stabilis; veritates Catholicæ in omnibus sibi ipsis consonæ sunt; concordant etiã cum lege naturali; cum scripta; cum Euangelio; cum sacris traditionibus; cum antiquitate; cum sensu; cum Logica, cum Philosophia, & Metaphysica; ita enim doctrina fidei est supra omnem humanam rationem, vt tamen nullo penitus modo sit contra illam; con-

cordant insuper cum Sanctis Patribus; & Ecclesiæ doctoribus; cum Summorum Pontificum cōciliorumque decretis; denique cum vsu, & consuetudine etiam antiqua Ecclesiæ: quæ omnia longè absunt ab hæreticorum doctrina; vt fusius dicemus lib. 4.

Quarta regula est diligenter inuestigare, quid de tali re, eiusque cognitione iudicent sapientes, qui magis insignes sunt, & quid de illa tota iudicauerit antiquitas. Quod in Ecclesia præcipuè locum habet; quæ semper à Spiritu Sancto iuxta infallibilem Christi Domini promissionem edocta fuit; vnde etiam hac regula vtitur sacra Theologia in suis probationibus examinādo, quid doceat traditio, quid senserint Concilia, Summi Pontifices supremi Ecclesiæ pastores, Sancti Patres, Doctores, Scriptores sacri; quid vsus, quid consuetudo, & antiquitas; valde enim absurdum est cogitare quod Spiritus Sanctus permiserit omnes sapientes ante Lutherum & Caluinum eorumque sequaces; per tot sæcula errare, & à vera cognitione deuiare. Contrarium faciunt hæretici, qui soli volunt esse iudices veritatis & veræ cognitionis; vnde illorum doctrina tanquam falsa, improbabilis, & inuerisimilis est reiicienda.

Loquendo modo de veritate obiectiua cuiuscumque rei, vnica ad illam cognoscendam regula, talis est, bonum esse ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu; cuius regulæ sensus est, quod ad constituendam rem à parte rei veram, & bonam, necesse est; vt quatuor illius causæ, si tot habeat, in re veræ & completæ existant; ad constituendam vero rem malam, atque adeo falsam, sicut enim verum est quedam species boni, ita & falsum quedam species mali, sufficit, quod vna tantum illius causa desit. Ratio est quia vnumquodque completè, vel adæquatè, hoc est tam intrinsecè, quam extrinsecè constituitur per quatuor suas causas, igitur nihil aliud est rem esse à parte rei completè bonam, & veram, quam habere

Bibliot. Theol. Tom. I.

quatuor etiam causas; vnde qui examinat veritatem dictarum causarum; veritatem quoque rei ex illis cōstantis examinasse dicendus est. Regula autem ad examinandum, quando causæ rei veræ, & bonæ sunt, talis esse potest, nimirum si in prima rei productione à producente rem constitutæ, atque determinatæ sunt; cum enim causæ rei de completa illius ratione sint, & omne producens rem debeat substantialia illius incompleta ratione determinare; manifestè sequitur, quod determinatio causarum à primo producente facta, sit regula certissima ad veras causas rei examinandas, & iudicandas; quæ enim rei iam constitutæ adueniunt, non tam substantialia, quàm accidentalia sunt. Hinc etiam fit, quod mutatis semel causis, quæ à primo rei producente determinatæ sunt; ipsam rei substantiam mutatam esse necesse sit.

Hac regula vtitur sacra Theologia, in suis probationibus ad veram Ecclesiam, verumque Euangelium à falso diiudicandum; supposito enim semel tanquam certò, & indubitato principio, quod Ecclesia, & Euangelium, vnumquodque iuxta genus suum quatuor causas habeat; supposito insuper quòd omnes & singulæ illorum causæ à Christo Domino determinatæ, & ordinatæ sint, quodque ab illius tempore ad finè vsque mūdi eedem omnino futuræ sint, nec vnquam ab aliquo mutari possint: His, inquam semel suppositis tanquam certis, sequitur, quod qui in hoc sæculo, tot inter diuersas sectas inuestigare voluerit, quænam sit vera Christi Ecclesia, quod Euangelium verum, duo necessario debeat examinare: vnum est, an hæc Ecclesia, veluti Catholica Romana, vel Lutherana, vel Caluinistica habeat quatuor veras causas, quæ à Christo Domino fuerunt ad illius perfectionem ordinatæ: secundò an dictæ quatuor causæ à tempore Christi ad hæc vsque tempora fuerint in dicta Ecclesia, siue quod idem est, an dicta Ecclesia semper fuerit, & semper dictas causas habuerit.

Et illa Ecclesia, de qua hæc duo verificabuntur, vera erit: falsa autem de qua non.

CAPUT IV.

De certis probationibus, & primum quomultiplex sit illatum certitudo.

Quia finis Sacræ Doctrinæ, seu Theologiæ in disputando non, solū est cognoscere supernaturales fidei veritates, sed illarum etiam certitudinem; ad quod optimum sanè medium est certa, indubitataque probatio, ideò postquam superiori capite egimus de vera probatione rebusque ad illam pertinentibus, nunc agendum est de certa; sed quia hoc fieri non potest, nisi prius constet de certitudine, multiplicique eius diuisione, & fundamento, ideò de illa tam in præsentī, quàm in sequentibus capitibus agemus.

Igitur ut quod in omni disputatione primò faciendum est, omnis vocum ambiguitas auferatur, notandum est primò ex Aristotile lib. 7. Ethic. cap. 3. & 9. dari veram, & falsam certitudinem: falsa est illa, quæ errat: errat autem si falsum pro vero; vel dubium pro certò tenet: impossibile est enim quod cognitio falsa possit esse certa; & quod de re verè, & realiter dubia possit quis veram obtinere certitudinem. Hanc certitudinem nonnulli vocant certitudinem ex parte subiecti, seu cognoscentis, & assentientis, quod voluntas pro suo solo arbitrio, aut potius libito inconcussum teneat intellectum in aliquo assensu, tantam non merente eius obiecto, vel motiuo firmitatem. Vndè non tam certitudinis, quam pertinaciæ nomen illi debetur. Sic se habent heretici, qui errantes circa fidem ita tamen firmiter, ac pertinaciter suis adhærent erroribus, ac si certissima pro illis veritas esset.

At vera certitudo, quam alij vocant ex parte obiecti, est illa, quæ non errat, sed vera pro veris, & certa pro certis, hocque solido cum fundamento, vel mo-

tiuò cognoscit. Licet enim omnis assensus certus, verus sit, & de obiecto verò, non sequitur tamen si assensus nititur obiecto vero, aut etiam ex se certo, seu infallibili, certum propterea dici debere: nam potest qui assentitur credere obiectum cuius ipse veritatem non perspiciat, quodque sit tantum probabile: quemadmodum verum est, & ex natura sua certissimum, seu necessarium, hominem esse animal, si tamen, ut id credat aliquis, nititur motiuo dumtaxat probabili, & aliunde ob suum affectum ita vult credere, pertinax potius, quàm certus dicendus est. In præsentī non agimus de falsa, sed de vera certitudine; quæ iterum multipliciter diuiditur, vel sumitur; alia enim est obiectiua, alia formalis, sicut superiori capite notauimus de veritate.

Certitudo formalis est in cognitione ipsa, seu potentia cognoscente, & denominat formaliter certam tum cognitionem, tum etiam ipsam potentiam; certitudo verò obiectiua residet intrinsecè in obiecto cognitionis certæ, estque ratio illa obiectiua in qua fundatur certitudo formalis; vndè obiectiua est causatiua, seu causa effectiua, vel saltem terminatiua certitudinis formalis. Rursus cognitionis certæ duplicem communiter assignant distinctionem. Primò enim certitudo trifariam diuiditur in certitudinem moralem, certitudinem Physicam, & Metaphysicam. Secundò diuiditur certitudo in certitudinem cognitionis, seu speculationis, & certitudinem adhæsiōis: etsi enim vtraque certitudo, & firmitas intellectus sit in assensu aliquo circa obiectum, per quem huic illa dicitur adherere: quia tamen, ut postea explicabitur agendo de causis, vel fundamentis certitudinis, intellectus aliquando ab ipso obiecto per se primò trahitur, & in assensu firmiter continetur, aliquando verò intellectus ita se habet ab imperio voluntatis, ut contingit in assensu fidei, idcirco ita diuiditur certitudo ratione causæ, quæ per se primò videtur illam in intellectu certitudi-

titudinem efficere. Hanc secundam diuisionem tradunt Theologi in 3. sentent. distinct. 23. S. Bonauentura art. 1. quæst. 4. D. Thomas quæst. 2. artic. 2. quæstiuncula 3. ad 2. vbi primam appellat *certitudinem euidentiam*, secundam firmitatem, adhesionis, quæ oritur ex eo, quod voluntas intellectui imperat.

Quod pertinet ad primam diuisionem certitudinis in moralem, Physicam, & Metaphysicam, communiter etiam Theologi illam admittunt; quamuis sit aliqua inter illos disceptatio circa certitudinem moralem explicandam; aliqui enim putant pertinere tantum ad res morales, quæ cum sint vt plurimum contingentes, de ijs tamen potest haberi certitudo practica, quæ non tam docet quid sit veritas rei, quam quid sit licitum, vnde etiam non tam scientiam, quam conscientiam spectare videtur; ita vt certus moraliter dicendus sit, qui non habet dubiam conscientiam: & videtur id refundi posse in id, quod vt plurimum accidit. Vniuersaliter & melius ab alijs certitudo moralis dicitur, quæ vir prudens certus est, ita vt si de ea re, quæ hoc modo certa dicitur, quis dubitet, imprudens merito habeatur, non quidem vitio præcipitationis, & leuioris credulitatis, sed pertinaciæ, & obstinationis, aut certè indocilitatis. Sic igitur certitudo moralis propria prudentis viri dicitur, idque certum moraliter, quod moralibus prudentiæ principijs innitur, quibus vir prudens tamquam suis regulis vtitur. Physica autem, & Metaphysica certitudo sic solet explicari communiter, vt ad rerum existentiam pertineat Physica, ad rerum autem essentiam, seu prædicatorum essentialium connexionem Metaphysica, quemadmodum quis certus est præsentem Petrum, vel Paulum videre, eumque vitare, & positis circumstantijs istis non potest res aliter se habere, si naturalis rerum ordo seruetur; quamuis miraculosè, vel per absolutam Dei potentiam aliter fieri posset. At Metaphysica certitudo est in ijs rebus, seu propositio-

nibus quæ ita verè sunt, vt oppositum repugnet, manifestamque inuoluat contradictionem, quemadmodum Metaphysicè certum est hominem esse animal.

CAPUT V.

Adducuntur quatuor certitudinis formalis cause, totidemque definitiones per ordinem ad illas.

Incipiendo à causa materiali, cum certitudo formalis sit accidens quoddam, sermo est enim in præsentem de certitudine cognitionis humanæ, non diuinæ, nullam aliam habere potest, quam suum proprium subiectum, vnde cum illud sit solus intellectus, & adhuc non secundum quamlibet eius operationem, aut intellectionem, non enim intellectus certus est quatenus apprehendit, & primam operationem elicit, sed tantum quatenus elicit aliquam operationem, secundam, vel tertiam, seu assensum, vel dissensum, formatque iudicium aliquod, & per illud se determinat ad vnâ è duabus propositionibus contradictorijs, consequenter asserendum est causam certitudinis formalis materialem, esse intellectum non vt habentem simplices apprehensiones, sed iudicium circa alteram duarum contradictoriarum. Sicque loquendo de certitudine formali veluti in concreto, & materialiter rectè definitur, vel dicitur *certus intellectus, qui habet iudicij determinationem circa suum obiectum totalem & perfectam.*

Quod spectat ad causam formalem certitudinis, nihil est aliud, quam illamet firmitas, vel determinatio quæ aduenit intellectui, & cognitioni; sicque in abstracto definiri potest, quod sit *totalis & perfecta indicantis intellectus determinatio ad vnâ partem è duabus contradictorijs.* Siue, quod idem est, *certitudo est determinatio perfecta iudicij circa vnum obiectum.* Quæ definitiones ita inter se differunt, quod in prima subiectum ponitur tanquam genus, & accidens

lens tanquam differentia; in secunda autem è contra; cum enim in accidentium definitione ponatur subiectum, si quidem accidens, sicut non est nisi dependenter à subiecto, ita nec nisi dependenter ab eodem, nec nisi per additionem subiecti proprii definiri potest; cum, inquam, ita res se habeat in accidentium definitionibus, hoc tamen discrimen est ex D. Thoma lib. 1. de Interpret. sect. 4. ut si accidens definitur in abstracto, tunc ipsum accidens ponatur ut genus, loco verò differentia: poni oporteat subiectum in obliquo: sicut finitas dicitur curvitas nasi. At si accidens definitur in concreto, tunc subiectum ponatur tanquam genus, & accidens tanquam differentia, quemadmodum finis definitur nasus curvus.

Pro causa efficiendi certitudinis possunt assignari omnia illa motiua, vel fundamenta quibus intellectus in suis assensibus firmatur; vnde per ordinem ad illam defini potest, quod sit, *eiusdem intellectus per motiua ipsius fortis ad verum adhesio*; seu, *iudicij constantia*, & firmitas ex valida impressione motiuorum. Quæ motiua secundum quod sunt diuersa, hoc est, vel ex euidenti rerum ratione, vel ineuidenti dicentium auctoritate desumpta, sic etiam alia est definitio certitudinis in euidenti rerum cognitione fundata, alia certitudinis fidei, siue quæ habet pro fundamento dictum alterius, ut videbimus statim in sequentibus capitibus.

Causa denique finalis certitudinis est perficere intellectum firmando illius cognitionem; atque adeo per ordinem ad illam defini potest, *in veritate reperta quies*, & *constans immobilitas*. Hinc sequitur quod certitudo per se, & propriè est causa constantia, & ubi est certitudo ibi est constantia; qui enim certò aliquid cognoscit, constanter & firmiter in illa cognitione perseuerat; constans autem dicitur quasi, immobiliter stans, & est ille qui à certa cognitione non recedit. Est etiam consequenter causa, ut absit, *inconstantia*, & *temeritas*, & per-

tinacia. *Inconstans* enim est ille, qui à suscepta certa cognitione de facili recedit, & solet etiam dici leuis, quia flante leui vento, de loco ubi erat discedit; *Temerarius*, qui in cognoscenda rei veritate & certitudine nimirum sibi tribuit, & præcipitat sine fundamento iudicium, vel sententiam, quod res non vera, vel non certa, vera & certa sit; *Pertinax* tandem est ille, qui cum errauerit in rei cognitione, siue errore se tenente ex parte obiecti, siue errore se tenente ex parte motiui, si ab aliquo illi ostendatur cum firma ratione, ac fundamento certa veritas: renuit acquiescere, & contra veritatem manifestatam vult in sua sententia permanere.

C A P V T VI.

De certitudine obiectiua, eiusque causis, vel conditionibus.

PER certitudinem obiectiuam, ut satis patet ex dictis intelligimus illam, quæ residet intrinsecè in obiecto, vel motiuo cognitionis certæ, quæque consequenter in utroque est ratio ob quam in cognitione certitudo gignitur; vnde breuiter explicandum est modo, quid sit talis ratio, siue, quod idem est, quænam sit causa certitudinis in cognitione, seu assensu ex parte obiecti & motiui, pro quo dico esse ipsius necessitatem, seu immutabilitatem, qua fit ut obiectum illud quatenus est obiectum aliter se habere nequeat. In hoc dicto non solum conueniunt omnes Theologi, qui ut defendant certitudinem scientiæ Dei, assignant aliquam rei cognitæ necessitatem, sed etiam Philosophi, qui post Aristotelem lib. 1. poster. cap. vltimo, omnes opinabile aiunt esse id, quod potest aliter atque aliter se habere, estque contingens, & scientiam aiunt esse certam, quia obiectum scibile est necessarium, estque propositio sempiternæ veritatis; quod autem æternum est, secundum illam rationem necessarium, & immutabile est.

Quod

Quod totum eleganti discursu aperuit D. Thomas lib. I. poster. lect. I. ubi docet artem, & rationem imitari naturam, & ut explicet iudicium certum, seu scientiam; opinionem, seu iudicium probabile, & suspensionem, tres ad hunc finem causarum naturalium, gradus distinguit. Primò enim aliquæ agunt de necessitate, & nunquam deficiunt; Secundò aliquæ deficiunt, sed rarò, & in paucioribus; Tertiò aliquæ deficiunt ut plurimum, seu sæpius à scopo aberrant, quàm eum assequuntur. Quod si intellectus procedit ex principijs necessarijs & ex ijs iudicat, certus est, vniue con-
 tradictionis parti firmiter adhæret: Si verò intellectus in iudicâdo, vel discurrendo procedit ex principijs, quæ raro deficiunt, tunc fit probabilitas, & gignitur opinio probabilis, per quam intellectus quidem, & ratio non manet dubia, & pendens, sed totaliter declinat in vnam contradictionis partem, ei tamen firmiter, aut constanter non adhæret, quia in illam quam opinatur partem ita declinat, ut simul habeat formidinem, aliquam de veritate partis contradictoriæ, qua formidine paratus est audire probationes quibus possit à suo assensu reuocari ad alteram partem, quemadmodum qui per aliquam viam an recta sit & vera timidus incedit, paratus est sistere gradum, aut mutare viam, si ab eo quem peritum existimat admoneatur, aut doceatur de errore suo: at qui certus est se veram tenere viam, pergit securus, & alacer, nec reuocantem de via villo modo vult audire. Si verò intellectus procedit ex principijs ut plurimum deficientibus, tunc gignitur suspicio, qua non quidem totaliter sicut in opinione, sed tamen aliquantulum declinat in vnam partem contradictionis, itaque in eam cunctabundus, facilè assensum cohibiturus, vel suspensurus, si quid in contrarium se se offerat.

Obseruat quoque idem Sanctus Doctor ibidem ad eos omnes assensus referri varias artes, & disciplinas; valereque pro scientia comparanda demon-

strationes Philosophicas, ad opinionem gignendam, valere dialecticam in suis topicis, & locis ex quibus argumentantum probabilia depromit: ad suspensionem denique valere ratiocinationem Rethoricam, hoc est, vntem signis rerum, & suis inde petitis enthymematibus. Quia verò intellectus propendet in istos assensus non tantum ob rationum momenta, sed etiam ob affectuum commotionem, quæ fieri solet per aliquam fictionem, vel repræsentationem vehementioris obiecti; idcirco ad huiusmodi intellectus propensionem ordinatur Poëtica, cuius est fingere, & repræsentare, ut libro sequenti fusius explicabitur agendo de illa, quatenus ad sacram doctrinam proficua.

Ratio autem nostræ assertionis est, quia idem est principium motus, & quietis; siue, idem est principium mouendi vel inclinandi rem ad aliquem terminum, & in ipso eam constanter detinendi, ut satis patet in lapide, qui eadem grauitate qua tendit, moueturque ad locum naturalem, in eodem etiam quiescit. Quod igitur motuum semel inclinat intellectum ad assensum aliquem, illud ipsum in isto eum tenet inconcussum, ac stabilem; adeò ut si ipsum motuum sit inuariabile, illud semper inclinet mentem, & indeclinabiliter illam firmet in illo assensu. Sed obiectum quod est necessarium, illud est inuariabile, & necessitas eius est immutabilitas & inuariabilitas, datque consequenter assensui quem causat inuariabilitatem, quæ est ipsissima certitudo formalis; Ergò ratio certitudinis obiectiuæ, siue, quod idem est, causa certitudinis in cognitione seu assensu ex parte obiecti, vel motiui, nihil est aliud, quàm ipsius necessitas, seu immutabilitas, qua fit ut obiectum illud, quatenus obiectum aliter se habere nequeat.

Quia autem datur duplex necessitas absoluta nimirum, & ex hypothesi, seu facta aliqua suppositione, vtraque sufficit ad certificandum intellectum, cognitionemque certam in suo ordine faciendam.

dam. Notandum est tamen vt hæc obiecti necessitas pariat in intellectu certitudinem iudicij, seu assensus, debere ab intellectu cognosci, ita vt intellectus non solum cognoscat obiectum se eodẽ modo habere, quo cognoscitur, sed etiam quod ipsum aliter se habere non possit, & impossibile sit oppositum; sicque assensus certus debet virtualiter esse propositio modalis de necessario, vel de impossibili, de necessario quidem, si est assensus, seu propositio affirmans, de impossibili verò si negans est; vt v. g. Si certus sum hominem esse animal, non tantum debeo iudicare hominem esse animal, sed præterea debeo iudicare, quod hominem esse animal necessarium est, & quod hominem non esse animal, impossibile est. Item si certus sum Petrum viuere, quod est obiectum necessarium tantum ex suppositione, debeo iudicare quod positis rationibus, quæ me ad ita iudicandum mouent, sit necessarium Petrum viuere, vt v. g. Necessesse sit Petrum, qui à me videtur, & in tali circumstantia oculis meis mouens se, aut loquens apparet, cum viuere, & non posse non viuere. Item si fide diuina certus sum, Antichristum futurum, debeo nosse, quod supposita reuelatione diuina, necessarium est Antichristum futurum, estque impossibile eum facta, semel illa hypothesi non futurum esse: licet sit absolutè contingens Antichristi futuritio: sicut absolutè contingens est Petri vita, & existentia.

Quod totum disertè docuit Philosophus lib. I. poster. lect. 5. vbi loquens de certitudine scientiæ, ait. *Nos scire rem simpliciter, idque nos arbitrari, quando arbitratur nos cognoscere causam, ob quã res est, ipsius esse causam, & fieri non posse vt res aliter se habeat.* Vbi cum scientia distinguatur ab alijs cognitionibus certis, in eo quod illa est iudicium illatum, siue cognitio rei per causam, aliæ autem sunt vel per simplicem terminorũ apprehensionem, vel per alium modum, in eo tamen scientia habet sibi cum illis alijs communem certitudinem, quod

qui scit causam, arbitratur se causam scire, & quod id aliter fieri non potest. Ratio autem cur, vt obiecti necessitas cognitionem certam faciat, ea debeat esse cognita, est quod intellectus omnino certus, ita adheret vni parti contradictoriæ, vt ei magis credat, & assentiatur quam oppositæ: quare virtualiter saltem vni assentitur, & ab altera dissentit, quod vt faciat debet vtramque propositionem contradictoriam examinare, vt videat quomodo vtraque sit vera, vel falsa. Sic D. Thomas lib. I. poster. lect. 4. & 6. docet *Nihil debere esse certius scienti quàm quod opposita principijs sint falsa, quia sciens certus esse debet.* Indeque satis apparet intellectum non esse certum sine aliqua reflexione, siue quod idem est, ad certitudinem cognitionis requiri aliquam, reflexionem saltem virtualem. De quo vide eundem Sanctum Doctorem q. 10. de veritate art. 11. ad 5. & 12. q. 112. articulo 5. ad 2.

CAPVT VII.

De duplici certitudinis fundamento, vel principio, & primùm de euidentiã, unde certitudo euidentiæ dicitur.

CVM ex dictis superiori capite intellectus eatenus de aliqua re, & veritate propositionis certus esse possit, quatenus illius necessitatem attingit, siue aliter se habere non posse, sitque necesse vel vt per fidem, vel vt per euidentiã talem obiecti necessitatem cognoscamus; vt rectè Diuus Augustinus obseruauit lib. 3. contra Academ. cap. ultimo, & lib. 2. de ordine cap. 5. & 6. dum docet duplicem dumtaxat esse viam, quam sequimur, cum rerum nos obscuritas mouet, aut rationem, aut certè auctoritatem, & hoc pondere gemino nos ad discendum impelli; cum res, inquam, ita se habeat, breuiter de vtroque nobis agendum est, quatenus certitudinis fundamentum esse possunt, & per ordinem ad illa diuiditur in certitudinem euidentiæ,

tix,

tiæ, & in certitudinem fidei; id est, in certitudinem quæ habet pro fundamento dicentis, aut reuelantis auctoritatem; & in certitudinem, quæ habet pro fundamento euidentiæ, vel rationem in illa fundatam.

Incipiendo igitur ab euidentiâ notandum est primò non esse confundendam euidentiâ rei cognitæ cum euidentiâ cognitionis: sæpenumero enim rerum clarissimarum, euidentiissimarumque datur obscurissima cognitio, vt diferte docet Aristoteles lib. 2. Metaphys. text. 2. cum ait, sicut oculi vespertilionum se habent ad lumen diurnum, quod nimirum ob debilitatem visus, vt potè splendidius ferre, & intueri non possunt; ita intellectus humanus se habet ad ea quæ omnium sunt manifestissima. Porro euidentiâ obiecti alia non est, quam ipsius entitas actualis, seu intelligibilitas, quæ consistit in eo quod est ens actu, non quidem actu existentis, sed essentis: Vnde quæ habent multum potentiæ passiuæ, & parum actus, cuiusmodi sunt materialia, quia materia est pura potentia, & quæ constant motu, aut sunt imperfecta, ea secundum se parum cognoscibilitatis, seu intelligibilitatis, atque adeo parum habent euidentiæ; de quo legendus est Sanctus Thomas loco citato Metaphysicæ lect. 2. de hac euidentiâ nobis modo non est sermo, sed de euidentiâ relatiuè ad cognitionem, siue de euidentiâ cognitionis.

Quàm euidentiâ cognitionis, siue cognitionem euidentiem notandum est secundo male confundi ab aliquibus cū certa; etsi enim omne illud quod est euidenter verum sit omnino certum; non tamen vice versa omne illud, quod est certum, est euidenter verum, vt satis patet in fide supernaturali, quæ ita est ineuidens, vt tamen superet certitudine omnes alias scientias, aut habitus naturales etiam euidentiissimos. Nisi quis vellet dicere adhuc certitudinem fidei reduci in aliquam euidentiem præcognitionem, qualis est in fide credibilitatis ipsius cognitio; vnde ait S. Augustinus

Bibliot. Theol. Tom. I.

epistola 112. id sine dubitatione credendum esse, quod scripturarum canonicarum *perspicua auctoritate* firmatur. Sed licet hoc sit verum non tamen est ad propositum, si quidem euidentiâ illa credibilitatis præsupposita non reddit propterea euidentiem fidei assensum, nec à tali euidentiâ suam mutuatur certitudinem, sed ab auctoritate Dei reuelantis, qui est prima veritas tam in essendo, quàm in dicendo.

Itaque licet in scientijs merè naturalibus certitudo, & euidentiâ simul reperiantur; immò ex ipsa natura, & essentia cognitionis purè naturalis sit vtrumque habere; attamen formaliter loquendo de euidentiâ, non est certitudo, sed aliquid antecedens ad illam, eamque causans in scientijs purè naturalibus; est enim certitudo naturalis, firmus, & immobilis assensus ortus ex euidentiâ connexionis terminorum propositionis siue per se, & ex ipsis terminis, quales sunt primæ, immediatæ & indemonstrabiles; vel ex talibus primis per euidentiem consequentiâ deductus, qualis est assensus scientificus. Vnde certitudo formalis sumpta præcisè pro vt abstrahit ab euidentiâ, & ineuidentiâ, dicit tantum determinationem assensus seu cognitionis ad suum obiectum vt verum, vndeque illa proueniat; euidentiâ autem dicit in eodem assensu firmo manifestationem, claritatem, & penetrationem, veritatis quæ cognoscitur, & sic definiri potest quod sit *quedam claritas veritatis cognita*; vel, *clara rei visio*. Quemadmodum enim obscura cognitio non potest melius à nobis intelligi, & distinguui quam si dicatur auditio, illique æquiparetur; vndè fides dicitur ab Apostolo fieri ex auditu; ita certè clara, & euidens alicuius rei cognitio melius explicari non potest quam si vocetur illius visio.

Vt autem multiplex est cognitio, loquendo de illa in tota sua latitudine, cuius solius euidentiâ formalis est aliquid proprium, ita etiam multiplex est hæc euidentiâ, sensus nimirum, & intel-

lectus; euidencia sensus definiti potest pro vt se extēdit ad omnes sensus, quod fit *clara visio, vel cognitio rei habita per sensum*; euidencia autem intellectus, *clara visio vel cognitio rei habita per intellectum*, estque triplex iuxta tres operationes intellectus. Prima est, *clara visio rei simplicis*; vt quid sit homo. Secunda, *clara visio rei complexæ*, vel, *propositionum*. Veluti totum est maius sua parte. Tertia denique est clara visio argumentationis, vel rei per discursum illatæ: veluti si est motus, datur & mobile, & motor. Ita tamen quod euidencia sit perfectio magis propria simplicis apprehensionis; sicut iudicij siue simplicis, siue illati perfectio, est certitudo, & firmitas.

Quia autem sicut vt pariatur cognitio certa non sufficit certitudo obiectiua, ita nec euidencia obiectiua sufficit, vt pariatur euidens cognitio; nam vt statim notauimus pleraque sunt obiecta euidētissima, quæ non nisi suboscure à nobis cognoscuntur, nihilque adeò certum est, de quo ambigere, & dubitare non contingat; cuius ratio est, quia intellectio non fit nisi intellectu concurrente, & coagente cum obiecto: quare si ipse ex parte sua deficit, quantumuis obiectum sit maximæ virtutis, & indefectibilis, nihilominus in intellectu defectus erit, bonum enim ex integra causa, malum autem ex quolibet defectu consurgit; quia res, inquam, sic se habet, breuiter explicandum est modo, quid tam ex parte obiecti, quam ex parte intellectus requiratur ad certitudinem, & euidenciam, siue quod idem est, ad cognitionem euidenter certam, habendam. Iam diximus superiori capite certitudinem obiectiuam, seu virtutem per quam obiectum quantum est ex parte sua cognitionem certam facere potest, nihil aliud esse quam eiusdem necessitatem, seu immutabilitatem; qua fit vt obiectum illud, quatenus est obiectum, aliter se habere non possit; nunc videndum est, quid sit euidentem cognitionem ex parte obiecti esse; pro

quo tres aut quatuor regulæ solent à Philosophis assignari, primo euidentem cognitionem ex parte obiecti esse, cum res in se, vel immediate, vel per suum incognitum medium, quod est ipsamet species intentionalis attingitur. Ratio est, quia cum ista obiecti intelligibilitas sit ipsius lumen; si immediate afficit intellectum, apta est producere euidentem sui cognitionem, & eo euidentiorem, quo illa intelligibilitas maior est. Secundo medium etiam cognitum, hoc est, non notificans rem alteram nisi prius natura sit notum ab eadem potentia; siue per eandem cognitionem & ipsum sit notum, & notificet rem illam, siue per diuersas notiones id fiat; tale, inquam, medium pro iudicio simplici vocatum medium *in quo*, pro iudicio verò illato, siue conclusione vocatum medium *ex quo* notificat de re altera quid sit, & qualis sit, & propter quid sit talis, imo & quod sit, cum illud est causa æquiuoca rei illius, & continens eminenter eam cognoscitur secundum habitudinem talis causæ, & principij. Ratio est quia, si videtur causa vt actu causans, tunc videtur existentia effectus, seu quod sit; cumque in causa æquiuoca contineatur tota essentia effectus, & quidditas, non mirum si in illa causa clarè & euidenter ista effectus essentia cognoscatur, quemadmodum enim res se habet in ratione entitatis suæ, ita quoque se habet in ratione suæ intelligibilitatis, cum sit intelligibilis quatenus ens est, vnde quæ causa continet in se totam rei alterius entitatem, & quidditatem, eius quoque ratio, seu intelligibilitas continet totam illius rei alterius intelligibilitatem; sic Deus in seipso, beatique in illo dicuntur creaturas videre, & cognoscere.

Tertio causa in effectu suo non videtur clarè quid sit, sed tantum quod sit, vt satis patet in cognitione Dei ex creaturis, tanquam ex effectibus suis. Quarto denique qui videt signum merum cuius rei, nec videt quid, nec etiã quod sit res illa cuius est signum. Dicitur merum signum, & quod non est effectus illius:

illius: quomodo verba nostra sunt solummodo signa conceptus, seu iudicij loquentis, cum sint effectus voluntatis loquendi, & insuper conceptus illius quo loquens concipit signum ipsum. Vnde qui audit aliquem dicentem sibi lapidē esse durum, videt quidem, seu clare cognoscit vocem, seu verbum, & locutionem illius; clarè quoque videt quod ille vult loqui, & quod concipit verba quæ profert; at non videt, sed tantum obscure intelligit & lapidem esse durū, & colloquentem id de facto iudicare: quia iudicij istius nullo modo effectus, sed tantummodo signum est illud verbum, seu propositio vocalis loquentis, quandoquidem ille potest mentiri id asserendo: quo in casu non habebit illud de lapide duro iudicium, & tamen producet signum. Quæ breuiter dicta, sufficiant vt sciatur, quæ obiecta ex se sint euidencia, possintque clara cognitione percipi, & quæ sint obscura, possintque tantummodo credi, non videri.

Loquendo modò de eo quod ex parte intellectus requiritur ad certitudinem habendam, seu vt iudicium sit certum, & non tantum opinatio dubia, & incerta, huic etiam dignoscendo suæ non desunt regulæ. Primò tunc intellectus circa sensibilia benè & certò iudicat, quando non fistit in sua imaginatione, idolifque rerum, sed ea discernens à rebus ipsi sensibilibus, ad has vsque pergit, & ad ipsas sua iudicia examinat; quare certitudo intellectus in his rebus maxime pendet ex bona affectione sensus communis, qui datus est nobis ad diiudicandas res per sensus cognitatas; is autem sensu communi bono præditus est, qui habet sensus externos bene affectos, & recipiunt præsentiam, seu speciem obiecti sui veram, puram, sinceram, non fucatam aut adulteratam. Ad id autem tria requiruntur, 1. est obiecti, mediique bona dispositio, 2. vt sensus organum sit integrum, & sanum, non læsum; 3. vt sint sufficientes spiritus animales, quibus anima vtitur ad sentiendum. Secundò intellectus circa intelligibilia, vel

Bibliot. Theol. Tom. I.

vtens speciebus intellectuualibus substantiarum, seu definitiuis quidditatum, & essentiarum rerum, certus est in suis iudicijs, quatenus per intellectus agentis lumen, per quod species illas efformat modo in libris de anima explicato, ijs vtens, & substantiæ quam contemplatur essentiam, & quidditatem penetrans in ea videt latentes rationes entis varias, & in ijs tanquam in fontibus, causis, & principijs scaturientes aduertit proprietates: ad quod multum adiuuatur experimentis quæ in consideratione sensibilibus qualitarum fecit, aut si ex auditione, & doctrina aliorum expertorum didicit, & accepit rem ita se habere.

Iam quod attinet ad requisita ex parte intellectus pro clara & euidenti rerum notitia habenda, vno verbo dicam, debere esse quamdam proportionem inter intellectum, & obiectum euidens, seu clarè intelligibile; ita vt tantum interni luminis habeat intellectus quantum requiritur, vt cum obiecto claro, & euidente coniunctus, ab ipsius obiectiua claritate illustretur. Quamobrem cognitio mentis clara, seu euidenter certa requirit duplex lumen vnum ex parte obiecti, alterum ex parte intellectus; siue quod idem certitudo euidentiæ, pro vt distinguitur à certitudine fidei, petitur ex obiecti intellecti euidentiæ, & intellectus illud apprehendentis, deque eo iudicantis proportionem quam dicitur habere ob aliquod lumen intellectuale: sicut visio obiecti splendidi clarè, & distinctè illud repræsentat, cum oculus videntis multum suæ lucis internæ habet, ita vt ob defectum huius debiles, & infirmi oculi aut cæcutiant, aut caligent ad obtutum obiecti, quantumuis euidens, & splendidi.

CAPVT VIII.

*De euidentiâ sensus, & quomodo ad
plures probationes Theologicas
conducat.*

EVidentia sensus, vt superiori capi-
te diximus, est clara visio rei habi-
ta per sensum; pluriumque Theologica-
rum probationũ certitudo in ea ex par-
te fundatur, ac firmatur. Cũ enim,
inter Catholicos, & hæreticos sit maxi-
ma in multis controuersia; veluti de ve-
ra Ecclesia, de Romano Pontifice supre-
mo Ecclesiæ pastore, cæterisque præla-
tis; de Sacramentis, & alijs; sintque hæ-
retici suis in erroribus pertinaces, in re-
medium talis pertinaciæ, certam contra
illos probationem facere debet Theolo-
gus; ad quod ante omnia opus est ostẽ-
dere, quod sola Ecclesia Catholica Ro-
mana vera est: & quod ipsa in rebus fi-
dei, ac morum errare non potest, sed
gaudet privilegio infallibilitatis; ex hoc
enim manifestè sequetur, quod in ea so-
la vera sit Christi & Euangelij doctrina.
Verum hæc probatio non nisi per sensũ
magna ex parte fieri potest; fit enim
hoc modo: Ex vna parte ostendi debet
ex diuinarum scripturarum autoritate,
quænam veræ Ecclesiæ in generali con-
sideratæ conueniant; & ad hoc sensus
peruenire non potest, sed intellectus so-
lo fidei lumine; ex alia parte debet os-
tendi, quod omnia, quæ veræ Ecclesiæ
competunt, nunc de sola Romana veri-
ficantur, & hæreticorum sectis conueni-
re non possunt; & hæc probatio per sen-
sus euidentiã certissima fit sequenti
modo.

Vera Ecclesia debet habere Diaconos, Sacerdotes, Episcopos, Supremumque & Vniuersalem pastorem Romanũ Pontificem. Sed sola Ecclesia Romana dicta habet, ergo &c. quo in discursu ita maior per scripturam probanda est, vt tamen minor pateat ad sensum; qui certissimè videt, in sola Ecclesia Romana dicta reperiri; apud hæreticorum

verò sectas nihil horum inueniri.

Idem in multis alijs erit; veluti Ecclesia Catholica semper fuit; Ecclesia Catholica est populus fidelis per vniuersum orbem dispersus; Ecclesia Catholica est vna &c. sed sola Ecclesia Romana semper fuit; sectæ verò hæreticorum nouæ sunt; sola Ecclesia Romana per vniuersum orbem est dilatata, & propagata, sola Ecclesia Romana est vna, &c. Ergò sola Ecclesia Romana est vera Christi Ecclesia; vbi etiam maiores omnes, siue maioris partes omnes ita fide cõstant, vt omnes similiter minoris partes sint sensui manifestissimæ.

Potest etiam ratione probari sic; quia vt dicit Philosophus lib. 1. poster. cap. 14. ex eo quod res est, vel non est, oratio & cognitio dicitur vera, vel falsa; ergo si vult Theologus certam habere cognitionem de veritate orationis, & cognitionis, necesse est, vt consideret, diligenterque exploret, an ita se habeat in re, sicut vel dictum, vel cognitum est: quod si cum euidentiã sensus cognouerit, ita in Ecclesia Romana esse in re, veluti quod habeat Sacerdotes & Episcopos, sacrificium Missæ, septem Sacramenta; in sectis verò hæreticorum apertè videat talia non reperiri, certò probabit quod hæretici falsam constituent Ecclesiam, Catholici autem verã. Vndè satis apparet euidentiã sensus in multis circa fidem probandis accommodatissimam esse.

Similiter de Sectis etiam hæreticorum per sensum habemus euidentiã, quod sint, & vbi sint, & quandò inceperint, & quæ credant, quæ non; quæ nouitas, quæ varietas, quæ contrarietas in credendo. De textu Biblico per sensum plures habemus euidentiã, veluti quis sit Latinus, vel Græcus, vel Hebræus; quis sit manuscriptus, vel typis mandatus; antiquus vel modernus, quo ad scripturam & caracterem: quis ab Ecclesia Catholica Romana receptus, & approbatus; vbi ab hæreticis fuerit corruptus, & alia. Idem de numero, de materia, de forma Sacramentorum, co-

rum-

rumque ministris; idem de Prælatiſ, qui in Eccleſia Romana ſunt, & apud hereticos non ſunt; quæ omnia, & ſimilia non parum conducunt ad dirimendas plures controuerſias Theologicæ, certamque illarum probationem.

CAPVT IX.

De euidentiâ intellectus, & quomodo conducant ad plures probationes Theologicæ.

IN euidentiâ quoque intellectus plures ex parte fundantur probationes Theologicæ, quod vt clarius appareat, prius aliqua ſunt breuiter explicanda circa euidentiâ propoſitionum, maxime cum in formam ſyllogiſticam redactæ ſint cauſæ efficientes concluſionũ. Itaque hæc euidentiâ quatuor modis fit. Primo per ſenſum; veluti Sol lucet, ignis eſt calidus. Secundo per terminorum explicationem, veluti declarato, quid ſit totum, & quid pars; ſtatim apparet, quod totum eſt maius ſua parte. Tertio ex communi ſapientum conſenſu propoſitionem aliquam tanquam certam affirmantium, veluti quod detur materia prima, quod cauſæ ſint quatuor, & quod in illis non detur proceſſus in infinitũ. Quarto denique per regulas logicas de per ſe, ſiue propoſitionum per ſe, cuius iterum quatuor ſunt modi.

Primus continet omnia, quæ ſunt de ſubſtantia, vel eſſentiâ rei; id eſt continet omnia quæ pertinent ad completam rationem quatuor cauſarum, nempe materiæ, formæ, efficientis ac finis; per has enim quatuor cauſas tota rei ſubſtantia completa eſt; vnde S. Thomas 2. poſter. lect. 7. monet idem eſſe quæſerere definitionem rei, & cauſam eius. Item ad hunc modum reducitur natura cuiuſcumque rei, quia rei primò ineſt, & reducitur ad materiam & formam in ordine ad finem. Secundus modus continet omnes proprietates, & operationes, quæ ſubſtantiam & eſſentiâ, & naturam rei per ſe, & infallibiliter con-

ſequentur. Tertius modus dicit eſſentiâ pro vt eſt modus eſſentiæ; in re enim cõſideratur tum eſſentiâ, tum eſſentiâ: eſſentiâ dicit primam rei eſſentiâ; eſſentiâ modum quo dicta eſſentiâ à parte rei eſſit: cum autem impoſſibile ſit à parte rei ſeparari eſſentiâ ab eſſentiâ; nunc enim de abſtractione ſermo non eſt; neceſſario ſimul cõnexæ erunt. Quartus modus continet cauſas illas, quæ per ſe, & ſecundum ſuam eſſentiâ aliquos effectus, vel operationes producant; veluti intellectus intelligit, voluntas vult, os loquitur, oculus videt, muſicus canit, & ſimilia quæ ex propria ſua natura tales operationes producant, & ad illas producendas per ſe à primo efficiente ſunt ordinatæ. Illi ſunt quatuor modi propoſitionum per ſe ex Logica, quibus in omni ſciētia vera illius certitudo innititur, cum ſint veluti ſignum certum & euidens, quod propoſitio aliqua ab illa aſſumpta ſit veriſſima, & pro certa habenda.

Vt dantur propoſitiones certæ, ac per ſe notæ ex Logica, ita etiam ex Metaphyſica, veluti ſequentes; quatuor tantum cauſæ ſunt: per illas quælibet res in eſſe conſtituta eſt: omnes ſunt neceſſariæ: duæ ſunt extrinſecæ finaliſ & efficiens, duæ extrinſecæ materia, & forma: Materia & forma ſunt partes compoſiti: compoſitum per formam ſpecificatur, forma recipitur in materia; cõpoſitum per ſe eſſit, materia & forma per compoſitum: Eſſentiâ aliquo modo diſtinguitur ab eſſentiâ, & à natura: vnaqueque res ordinatur ad finem; hæc ordinatio ſit à primo producente: ſit per operationem finaliſ; omnis res hanc habet operationem; hæc operatio producit per materiam & formam: Iſtæ producant, cum à natura, vel ab arte, vel ab alia cauſa ſunt ad producendum applicatæ; dum compoſitum eſſit, neceſſario materia, & forma illius cum illo habent eſſentiâ; ſeparatio materiæ à forma, vel vice verſa neceſſario ſecum aſſert compoſiti corruptionem:

nem: de quolibet verum est affirmare; vel negare: Idem non potest simul esse, & non esse: Omne totum est maius sua parte; Definitio necessario verificatur de definito; Quod semel est de substantia rei; manente eadem re; & non mutata in substantia; semper de illius substantia erit. Istæ & similes propositiones de quibus videri potest Petrus Gregorius Tholosanus Syntaxis artis mirabilis tomo I. dicuntur per se notæ, quia si termini illarum declarentur, euidenter statim intellectui illarum veritas apparebit.

Igitur volens Theologus cum aliqua intellectus euidentia, cui tamen semper lumen fidei debet esse coniunctum, colligere & probare aliquam veritatem de verbo Dei, de Ecclesia, de Romano Pontifice, & alijs, necesse est statuat primum subiectum, & tunc de illo iuxta Logicam inquirat omnia, quæ pertinent ad quatuor modos per se superius allatos; idem fiat ex Metaphysica discurrendo ab his quæ tali subiecto conueniunt, quid de materia, & forma illius dicendum sit, &c. Sic enim fiet, vt semel cognitio per fidem quæ v. g. Ecclesiæ in generali considerata conueniunt, nempe quæ sit illius existentia, quæ forma, quis finis, quod efficiens, quæ proprietates, quæ operationes, quæ priuilegia, quæ signa, &c. tunc per euidentiam sensus, & intellectus constet, quanam sit illa in particulari, cui talia conueniunt quæque proinde sit vera Dei Ecclesia.

C A P V T X.

De certitudine fidei, & primum diuine.

VT certitudo euidentia defumitur ex obiecti intellecti euidentia, & intellectus illud apprehendentis, deque eo iudicantis proportionem, quàm dicitur habere ob aliquod lumen intellectuale, vt supra diximus; ita certitudo fidei in communi debet vltimo resolui in autoritatem dicentis, quæ si Dei au-

thoritas est, diuinam, seu Theologicam fidem gignit, humanam autem si auctoritas est hominis; in præsentem capite agemus de certitudine diuinæ fidei, cui potissimum innititur tota Theologicarum probationum machina.

Fidem igitur diuinam, eiusque assensum esse certissimum, imò certitudine sua superare omnes alios habitus vel assensus naturales quantumuis euidentissimos, suppono tanquàm omnibus notum ex tractatu de fide; nunc tantum breuiter explicandum est, quodnam sit huius certitudinis fundamentum; putoque primum omnino esse euidentiam intellectus, qua cognoscit Deum, qui est prima veritas non solum in essendo, sed etiã in dicendo, non posse errare, nec falli, nec mentiri, hinc enim oritur secunda cognitio, quæ est, quod dicto Dei certissima fides adhibenda est; & ex hac duplici cognitione, vel notitia formatur propositio quædam vniuersalis pro maiori assumenda ad probandas cum certitudine fidei particulares omnes illius veritates; propositio talis est; *Omne dictum, vel reuelatum à Deo certissima fide credendum est.* Hac posita maiori, quæ certa est per euidentiam intellectus, subsumenda est minor, quæ talis sit, *sed hoc est dictum, vel reuelatum à Deo, v. g. illum esse vnum, & Trinum, vnum in essentia, Trinum in personis, quarum secunda carnem assumpsit humanam, & cætera huiusmodi;* tunc enim sequetur conclusio; *Ergo hæc omnia certa fide credenda sunt.*

Ad cuius argumenti certitudinem, satis patet necessario requiri, quod minor sit certa: si enim semel non sit certum, Deum hoc dixisse, vtique non erit certum, quod illud omnino sit credendum; Vndè tota difficultas est in probatione minoris, & ex illa primum oritur controuersia inter Christianos, & ceteros infideles Christum non agnoscentes; deindè inter Catholicos, & hæreticos; Catholicis enim omnibus ad probationem illius pro certò supponentibus Christum Dominum esse verum Deum, atque

atque aded pro maiori assumentibus, *Omne dictum Christi, est dictum Dei, & ideo certo credendum est.* Deinde pro minori subsumentibus, *sed Christus hoc dixit, v.g. septem esse Sacramenta, dari sacrificium Missæ, & Primatum Romani Pontificis, ergo &c. in hoc, inquam, argumento à Catholicis facto, maiorem negant infideles, minorem verò hæretici, vnde summa totius fidei Christianæ, probationisque minoris primi argumenti, cui innititur, in his duobus posita est, vt primùm aduersus infideles probetur Christum Deum esse, tum aduersus Hæreticos id concedentes, & admittentes illum talia dixisse, & reuelasse; Si enim non est certitudo, quod Christus Dominus sit Deus, & quod hoc, vel illud dixerit, non erit certum quod tali dicto certa fide sit credendum.*

Media autem ad probandum Christum Dominum esse Deum aduersus infideles, cum sit obiectum totaliter supernaturale, alia esse non possunt, quam illa quæ infra libro 4. referemus; soluendo scilicet omnia illorum argumenta in contrarium, & adducendo omnia credibilitatis argumenta, & motiua, quibus ibi dicemus fieri euidenter credibilia, cuncta fidei nostræ mysteria. Certitudo autem, vel certa probatio de dictis à Christo contra hæreticos, triplicem habet gradum à tempore acceptum; primus gradus est tempore Christi; secundus in primitiua Ecclesia, eo videlicet tempore quo Apostoli illam fundabant, euntes & docentes omnes gentes; tertius his sæculis nostris. Igitur tempore Christi Domini, illi, qui auribus, & oculis proprijs illum docentem audiebant, & videbant, per euidenciam sensus, & non per fidem erant certi de dicto Christi, ita enim Christus vt Deus sensui ignotus erat, credebaturque per fidem, vt tamen Christus vt homo, actionesque illius, & dicta externa per sensum cognoscerentur. In primitiua Ecclesia, cum iam Christus ex hac vita discesserat, vt ascenderet ad Patrem, certitudo de dictis, & factis à Christo non poterat fun-

dari in euidencia sensus statim dicta; fundabatur tamen in alia sensus euidencia quæ talis est. Cum enim fideles illius temporis in duplici essent differentia, aliqui scilicet, qui proprijs audierant auribus Apostolos narrantes, se talia à Christo Domino proprijs etiam auribus accepisse, & viderant illa ab Apostolis innumera miraculorum multitudine confirmari; profectò illi tales quo ad huiusmodi miracula habebant euidenciam sensus, & intellectus, sensus, qua miraculorum claram & indubitatum habebant visionem, intellectus, qua certò sciebant, talia opera supra naturam non posse fieri nisi ab eo, qui supra naturam est, & in confirmationem veritatis: insuper quo ad testimonium Apostolorum de dicto Christi per aures euidenciam habebant; ideoque euidencia erat de dicto Apostolorum, quamuis non de dicto Christi. Alij verò, qui nec Apostolos viderant, nec audierant; Sed ab alijs narrata audiebant, & tamen credebant, per sensum habebant euidenciam de traditione; id est quod in primitiua Ecclesia erat traditio vniuersalis, quod talia ab Apostolis accepta, miraculisque confirmata fuere: habebant etiam euidenciam sensus, quod à Christi fidelibus talia & talia, vt certa de fide credebantur, & quod hæc, vel illa faciebant, quod talem scripturam vt authenticam admittebant.

Cum igitur nunc sermo sit de vniuersali fundamento certitudinis fidei, tale fundamentum in primitiua Ecclesia, fuit, vnum authentica scriptura, alterum generalis traditio de dictis, & factis à Christo, quæ duo ita inter se comparantur, vt vnum ab alio confirmetur; traditio enim docet quæ sit vera, & authentica scriptura, vt libro sequenti fufius dicetur; Scriptura verò, quod traditio Ecclesiæ columna, & firmamentum sit veritatis. Verum quia hoc fundamentum Scripturæ, & traditionis, siue quod idem est, diuini verbi tam scripti, quam traditi, licet in seipso consideratum sit completum & adæquatum, tamen respe-

Et nostri completum non est, si quidem possumus circa veram illorum cognitionem errare, semperque dubitare, an rectè illa cognouerimus, vt satis patet ex immuneris controuersijs, quæ inter Catholicos, & Hæreticos veriantur; hinc est, quod Deus ex parte nostri prouidit de altero certitudinis fundamento Ecclesia videlicet, cui ita assistit, vt singulari priuilegio in acceptandis Sacris Scripturis, & traditionibus errare non possit; vnde quod Ecclesia de illis iudicat, credit, ac determinat, verum est, & certum; Vt autem euidencia sensus nobis cõstat de testimonio Ecclesiæ, sensus enim modo apertissimè videt, quod hic textus Biblicus v. g. vulgatæ editionis, ab Ecclesia Catholica Romana pro authentica declaratus est; item quod sint septem Sacramenta, & similia; vt, inquam, certitudo de testimonio Ecclesiæ circa illa habetur per euidenciam sensus, per eandem, nec non etiam intellectus, certò cognoscimus solam Ecclesiam Romanam talia proponentem esse solam veram Christi Ecclesiam.

Semel enim per fidem cognitis verè Ecclesiæ existentia, essentia, definitione, proprietatibus, operationibus, & signis, de quibus infra libro quarto, sic Theologus procedere potest; *Illa Ecclesia, quæ habet existentiam, essentiam, definitionem, quatuor causas, proprietates, operationes, & signa veræ Ecclesiæ, est vera Ecclesia, sed sola Ecclesia Catholica Romana dicta habet, reliquæ verò non; Ergò sola Ecclesia Romana est vera, reliquæ verò omnes falsæ.* Quo in argumento maior est certissima intellectui, tum per Logicam, tum per Metaphysicam; minor autem per euidenciam sensus, considerando quod in sola Ecclesia Romana, ex his, quæ in hoc sæculo numerantur, reperiuntur illæ proprietates & notæ, quæ ex diuinis Scripturis soli veræ Ecclesiæ conuenire possunt.

Ad extremum, vt quæ in toto capite diximus de cõpleta coordinatione ad certitudinem diuinæ fidei stabiliendam, siue quod idem est de vltima diuinæ fi-

dei resolutione, si quidem resolutio rei alicuius nihil est aliud, quam eius reuocatio ad sua principia, vltra quæ non possit progredi ad aliqua alia, sed ad id peruenitur in quo est sistendum, vnde etiam vltima certitudinis diuinæ fidei resolutio, nihil est aliud quam eius reductio ad prima illa, quibus ingeneratur in nobis, principia & fundamenta; vt hæc, inquam, summatim, magisque clarè contrahamus, loquendo de prima ingeneratione, atque adeò vltima resolutione diuinæ fidei per ordinem ad potètiã, principia enim illius, sicut & cuiuslibet actus intellectus sunt duo, nimirum *potentia*, seu *intellectus*, & *obiectum*; vnde etiam duplex potest distinguui eius resolutio, vna per ordinem ad *potentiam*, altera per ordinem ad *obiectum*; loquendo inquam, de prima, certum est illam fieri in hæc tria, scilicet in *volitionem* determinantem intellectum, ad assensum tam quo ad exercitium, quàm quo ad specificationem, item in *internum motum*, & *impulsum Spiritus Sancti*, mouentis, & agitantis intellectum ad hunc assensum, & in *ipsum supernaturale lumen*, siue habituale, siue actuale, quo intellectus elicit assensum diuinæ fidei.

Altera fidei resolutio ex parte obiecti fit vltimatè in solam reuelationem diuinam, vt in formalem rationem credendi; præsuppendo tamen euidenciam intellectus in lumine naturali fundatam, quod Deus reuelans errare, aut mentiri non possit. Quia autem assensus diuinæ fidei per ordinem ad obiectum potest duobus modis considerari; primò secundum se, & iuxta naturam suam præcisè sumptam, deinde quatenus est in nobis circa veritates, vt propositas per Ecclesiam tanquam regulam infalibilem proponentem credenda ex ordinatione Christi Domini; ita certitudo diuinæ fidei resoluitur ex parte obiecti in diuinam reuelationem velut formalem rationem credendi, vt tamen ad diiudicandum an propositio credita sit reuelata à Deo, necesse sit vltèrius procedere

dere ad auctoritatem, seu testimonium Ecclesiae, (quatenus illa habet infallibilem assistentiam Spiritus Sancti) tamquam ad regulam certam proponentem, & explicantem, quae sunt credenda; Quod testimonium verè Ecclesiae per suas proprietates, & notas euidenter cognita, certò etiam cognoscitur per euidentiam sensus; sensus enim apertissimè videt ea, quae ab Ecclesia Catholica Romana sola vera Ecclesia proponuntur certò credenda.

Vltimum tandem in quod certitudo diuinæ fidei resoluitur non vt rationem formalem, nec vt regulam credendorum sed solummodo vt conditionem prærequisitam ad generationem illius sunt ipsa motiua credibilitatis diuinæ fidei, præcedensque iudicium de euidentia credibilitatis, & id genus alia, quae tale iudicium requirit, inter quæ quia plura dantur per fidem humanam dumtaxat certa, superest vt in sequenti capite de certitudine fidei humanæ rebusque ad illam pertinentibus breuiter agamus, infra enim sect. 6. cap. 10. iterum redibit sermo de hac fidei resolutione.

C A P V T X I.

De certitudine fidei humanæ.

Cum multa per fidem humanam credi plerumque necesse sit; naturæ si quidem ordo ita se habet, vt cum aliquid discimus, rationem præcedat auctoritas, scientiasque comparare non possimus, nisi facti prius discipuli, & credentes auctoritati magistrorum; cum, inquam, ita sit, breuiter ostendendum est quantam certitudinem generare possit fides humana quasque circumstantias, aut conditiones habere debeat ad illam generandam.

Primum dico per fidem humanam, haberi posse certitudinem moralem, qua nimirum certi sumus in rebus moralibus, & agendis, quaque vir prudens, & probus contentus est, ita vt is etiam habeatur imprudens, & ab humana con-

Bibliot. Theol. Tom. I.

suetudine alienus, aut sensus humani expertus, qui velit adhuc quærere, aut dubitare de re sibi per aliquam fidem, humanam, vel aliquorum auctoritatem confirmata. In hoc dicto conuenire debent omnes, maximè cum non procedat de omni humana fide, & in quibuslibet circumstantijs, sed sit indefinitum, ad cuius proindè veritatem sufficit quod aliquando verum sit, & id moraliter certum sit, quod viri cordati, prudentes, & probi affirmant; talisque certitudo tollat vt minimè omnem actualem formidinem, aut dubitationem.

De hac materia & in fauorem illius iam dudum eleganter scripserunt plures Sancti Patres Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromat. Theodoretus lib. 1. de curandis Græcorum affectionibus, statim initio, Augustinus lib. de vtilitate credendi tomo 6. Sanctus Zeno libro de fide, Guilielmus Parisiensis tract. de fide aduersus Gentiles, Hugo à Sancto Victore libro de fide, alijque multi: Cum enim aliqui infideles, & hæretici, imò tota ferè hæresum colluies inde sit orta, quia videlicet volunt infideles, & hæretici concludere fidem intra limites nostri intellectus, adeò vt maximam cordis & animi leuitatem putent, assentiri alieni obiecto obscurè tantum cognito, & quod intellectus noster non potest naturali, & euidenti ratione comprehendere; qua de causa Catholicos ludibrio habent quod absque vlla ratione, aut euidenti aliquo signo difficillimis & humanum captum superantibus mysterijs firmiter, & vsque ad vitæ suæ profusionem assentiuntur; Cum, inquam, infideles, & hæretici ita putent, ad destruendum tam turpem errorem, fideique nostræ necessitatem ostendendam, ex parte obiecti obscurè cogniti, nullum efficacius medium adinuenerunt Sancti Patres, quàm probare fidem in vniuersum abstrahendo à Diuina & humana, esse necessariam, suamque in credentium intellectu parere certitudinem; Si enim semel infideles ipsi, & hæretici tenentur in multis ad humanam societatem per-

inentibus & alijs, recurrere ad certitudinem ab humana fide prouenientem, assentiri que per illam pluribus obiectis obscure, & ineuidenter cognitis, certè non est, cur fidei Catholicæ necessitatè, aut conuenientiam ex parte obiectorum obscure cognoscendorum improbèt, aut Christianos Catholicos leuitatis arguât, quod huiusmodi veritatibus, quibus ratio humana experimentum non præbet, fidem adhibeant. Maximè cum hæc diuinæ Sapientiæ secreta ipsa diuina Sapientia, quæ omnia nouit, dignata sit ita hominibus reuelare, vt sui præsentiam, & doctrinæ, inspirationisque veritatem in illis conuenientibus argumentis & signis ostendere voluerit, pro vt lib. 4. videbimus, nunc ad nostræ conclusionis rationes veniamus ex supracitatis patribus desumptas.

Primò si fidei humanæ moralis saltem non conueniret certitudo, iam nulla possit esse vera amicitia humana, vt argumentatur Diuus Augustinus libro de utilitate credendi cap. 10. Si quis credere, & credulum esse semper in vitio ponit, nullum ille amicum habere potest: Si enim turpe est aliquid credere; aut turpiter facit qui amico credit, aut nihil amico credens, quomodo amicum vel ipsum, vel se appellet. Certè vera, & perfectà amicitia humana sita est in mutua beneuolentia; at licet erga eum à quo nondum te credis amari, possis affici aliquo affectu beneuolentiæ, quæ est initium amicitia, idque certò & euidenter per propriam experientiam scire: nequaquam tamen potes eum ex amicitia diligere nisi vt amicum, & nisi redamantem eum existimes; quod fieri non potest, nisi detur locus fidei humanæ, & alicui obiecto quantumuis obscure, certò tamen moraliter cognito ob auctoritatem, vel dictum amici mutuum tibi amorem protestantis.

Secundò non solum amicitia, sed etiam omnis humana societas rueret nutante semel aliqua saltem morali fidei humanæ certitudine; mercatores enim mutuò nunquam contraherent, cum

sibi inuicem prius debeant aliqua certitudine fidere, & credere, neque tot maris, ac terræ periculis se committerent, nisi lucrum aliquod fide humana, ex aliorum videlicet relatione, certò saltem, moraliter sibi persuaderent: sicut nec agricolæ semen terræ cum tantis laboribus mandarent, nisi maiores prouentus se consecuturos prius crederent; nec denique infirmus præscriptis medicorum vnquam vteretur, si se per illa ex dicto illius valetudinem recuperaturum non arbitraretur; denique vt ait Diuus Augustinus citato lib. cap. 12. nisi quod nescitur euidenter, credatur, sitque aliquid fide humana certò persuasum, tolleretur pietas & amor filiorum erga parentes, & vicissim amor parentum erga ipsos. Non enim ratione sciri potest, sed interposita matris auctoritate, atque adeò dato loco fidei humanæ, de patre creditur: de ipsa verò matre, plerumque nec matri, sed obstetricibus, sed nutricibus, & famulis credendum est; credimus tamen & sine vlla dubitatione credimus, quod scire non posse confitemur. Quod etiam præclare docuit Abbas Rupertus in 5. Ioannis. *Sine fide, inquit, nec infidelis uiuit, nam si infidelem percunctari velis, quem patrem, aut quam matrem habuerit, protinus, respondet, illum atque illam, si statim requiras, virum nouerit quando conceptus sit, & quando natus, nihil horum se nosse fatebitur, & tamen quod non videt, credit: habent etenim infideles fidem, sed utinam in Deum nam si haberent infideles non essent.*

Adde ex eodem D. Augustino ibidem, multos esse stultos, seu parum intelligentes rerum diuinarum, aut etiam humanarum, & officiorum virtutis; qui si sibi vitæ duces esse velint, eamque suo iudicio regere, peccent omnino, & deficient necesse est; quia aut errorem, aut ignorantiam sequuntur: eatenus ergò tantum bene agere ac viuere possunt in multis, quatenus vt sapientis instrumenta agunt, eiusque dictis & præceptis fide humana certò credentes obediunt.

Dico secundò per fidem humanam

non

non solum haberi posse certitudinem, moralem, sed etiam physicam, aut Physicæ æquiparatam, qualem habet is qui experitur, & videt rem aliquam: sicut certus sum physice Petrum, quem sensibus bene affectis vidi verè mortuum, non esse amplius in viuis, nec si quis ei similis inueniatur, ipsum esse, quia certus sum euidentiâ intellectus res quæ extiterunt, & perierunt non reproduci naturaliter. Dixi naturaliter, quia miraculosè, siuè per omnipotentiam Dei absolutam, potest mutari status rerum, proindeque necessitas illa in qua fundatur certitudo quæ appellatur Physica, quia fundatur in necessitate, immutabilitateque physica, quæ oritur dumtaxat ex naturali rerum ordine.

Probatur primò, quia tam certus videtur esse aliquis Romam esse, quam nunquam vidit, ac certus est ciuitatem illam esse in qua versatur; tam, inquam, certus esse videtur, tamque amens esset, si de vno, ac de altero dubitaret; sed illa certitudo, quæ quis est certus de ciuitate in qua versatur, est certitudo Physica, ergò etiam & illa, quæ quis est certus de Romæ existentia; & tamen qui habet euidentiâ ciuitatis in qua manet, non habet de Roma aliam certitudinem quam fidei humanæ; si quidem id à Deo reuelatum non accepit, vt supponitur, nec experimentalis cognitione, aut intelligentia quæ est de rebus vniuersalibus, aut etiam de essentijs rerum, cognouit: Igitur per fidem humanam haberi potest certitudo Physica, vel tanta vt certitudini Physicæ æquiparari possit; nec dicas credentem in tali casu habere euidentiâ in attestante, hoc enim libenter admitto, sed addo euidentiâ in attestante, non esse euidentiâ rei, vt ita dicam, attestatæ, sed testantis auctoritate confirmatæ, nec eam impedire quominus res possit credi fide humana, vt cõmuniter docent Philosophi; quidquid sit de fide diuina, an possit stare cum euidentiâ Dei attestantis, de quo disputant Theologi 22. vnde semper stat per fidem merè humanam haberi

Bibliot. Theol. Tom. I.

posse certitudinem nõ solum moralem, sed etiam physicam, seu Physicæ æquiparatam.

Secundò si per fidem humanam, certitudinem etiam physicam, aut illi equipollentem nõ haberemus, iam omnis ferè aditus scientijs disciplinisque obstrueretur, *Si tollis hanc fidem*, inquit D. Augustinus lib. & cap. iam citatis de vtilitate credendi, *tollis omnem magistrorum, disciplineque rationem*: Primo enim in scientijs subalternis acquirendis, non omnes propositiones demonstrabiles habet demonstratas discipulus, nec eas euidenter nouit; vnde certitudinem illarum non habet in euidentiâ fundatam, sed in fide humana, quia scilicet audit Philosophos de ceteris inter se acerrimè contententes, in ijs tamen suppositionibus vnanimis esse. Insuper pro habendis scientiarum principijs, inductione in rebus sensibilibus, & singularibus facta opus est: pro inductione autem plerumque sufficit fides humana, quam tradunt historiarum, & testimonia doctorum, eorumque qui id se expertos esse affirmant: Iam ergò si fides humana non posset aliquando parere in credentis intellectu certitudinem Physicam, non esset vnde in comparandis scientijs necessaria esset, nec qui sine illa, magistrorumque subsidio vellent per se ipsos id tentare, in ita stolidos errores inciderent. Quare rectè Aristoteles passim docet credendum esse vnicuique, in propria ipsorum arte, & ante omnia postulat, vt discipulus suo præceptoris credat, *discipulum*, inquit, *credere primum oportet*. Si quidem vt bene argumentatur Theodoretus loco superius à nobis citato. *Nemo vnquam sine fide aliquid potuit addiscere, nam quod talia sint nomina Characterum, & litterarum A.B.G. aut A.B.C. demonstrari, aut sciri non potest, sed fide tantum creditur, & tamen illis velut fundamentis cetera omnia, quæ sunt addiscenda nituntur*.

Dico tandem tertio per fidem humanam posse etiam haberi certitudinem Metaphysicam, quæ in eo sita est, vt po-

fitis omnibus circumstantijs, in quibus res credita est, repugnet rem non esse veram eo modo quo creditur, quia videlicet id aliter non posset fieri, quàm per miraculum, quod repugnat in eo casu, cum enim solus Deus ex vna parte sit author miraculorum, & ex alia infinitæ eius bonitati, & sapientiæ veracitate repugnet, quod ipse sit author mendacij, vel erroris, implicat quod in confirmationem, & testificationem alicuius propositionis falsæ, possit aliquod patrare miraculum, vt satis dicemus l. 4. infra.

Primum in fide humana certitudinem metaphysicam haberi posse, facile probari posset ex statim dictis; quæ enim certitudo est principium alicuius scientiæ veræ, ea est Metaphysica; vndè cum satis ostenderimus aliquam fidei humanæ certitudinem esse principium alicuius scientiæ veræ, cuiusmodi sunt scientiæ subalternatæ; apertè sequitur aliquam humanæ fidei certitudinem esse metaphysicam. Verùm quidquid sit de rebus humanis, existimo assertionem esse veram, saltem ferè in omnibus motiuis credibilitatis fidei Christianæ; v. g. credimus fide diuina Deum esse vnum, & Trinum, Verbum esse incarnatum, quia Deus qui est prima veritas id ita reuelauit; sed quomodo certi sumus Deum ita reuelasse, nec enim experientia id didicimus, nec demonstratione, aut intelligentia clara & euidenti; vnde igitur sciimus id Apostolos docuisse, & alia huiusmodi, vt & in confirmationem harum veritatum tot miracula facta fuisse? Certè nulla alia saltem facilior videtur esse ratio respondendi, quàm si dicamus id nos habere traditum ab hominibus, qui in eo numero, statu & conditione fuerunt, vt nullo prorsus modo falli hac in re, aut fallere velle potuerint, alioqui rueret suauitas diuinæ prouidentia.

CAPVT XII.

De conditionibus requisitis, vt fides humana certitudinem habeat, & parere possit.

Cum omnis humana fides nec morale, nec Physicam, nec Metaphysicam habeat, aut pariat certitudinem, superest breuiter explicandum, quas circumstantias, aut conditiones eam fidem habere oporteat vt tantam certitudinem faciat, siue quod idem est, quænam sint circumstantiæ, & conditiones necessariae, vt authoritati humanæ indubitata, certaue fides adhibeatur. Hæ autem conditiones sunt in vniuersum in duplici differentia; aliæ enim se tenent ex parte ipsius authoris, seu eius cui creditur, aliæ ex parte ipsius credentis. Igitur quod ad primas pertinet tres communiter assignari solent, sapientia, veracitas & loquutio clara; id est, primò, vt in ea re quam credendam proponit, sit, habeaturque sapiens, ita vt in eo negotio nulla suspicio quod ille fallatur aut erret, suboriri possit, & qui credit, certò cognoscat authorem nullo modo decipi, nec verò posse, stantibus circumstantijs illis quas eius reuelatio supponit. Secunda est, vt qui, nullo modo fallitur in eodem negotio, nullo quoque modo velit fallere, imo nec possit velle facere, sitque hæc necessitas saltem suppositionis. Tertia, vt quod in mente habet, & iudicat author, id signo externo, seu verbo ita clarè exprimat, vt qui audit nullo modo dubitet, quin assequatur, plenèque intelligat mentem authoris. Harum conditionum si vel vna aliqua desit, aut nutet, totam etiam authoritatem, & quæ ea nititur fidem vacillare oportere satis patet cuiuslibet consideranti.

Quia autem harum omnium conditionum certa cognitio duplex haberi potest vna fidei, altera euidentia seu scientiæ: notitia illarum certa à credente præsupposita, debet esse scientiæ seu

eui-

evidentiæ, non autem fidei, ne aut de-
tur processus in infinitū, aut fiant mul-
tæ inutiles ambages, quæ quantæcun-
que sint, debeat tandem eò deuenire, &
vt credenti sit euidenter notum in cir-
cumstantijs eiusmodi, eum cui certissi-
ma fides adhibetur, nec posse falli, nec
fallere, nec vllam in ipsis dictis fallaciæ
suspicionem inesse. Hinc est quod ad
illam euidentem notitiam comparandā,
suæ etiam præscribuntur regulæ. Inpri-
mis infallibilis, & necessaria regula hæc
est ad dignoscendum aliquem non falli
in aliqua re; si multi eiusmodi periti,
vel singulatim, vel etiam ineuntes con-
cilium, remque diligentissimè discuti-
entes omnes in eo conueniunt, quod aiunt
se illam euidenter perceptam tenere;
dicitur, si multi periti, vel ea in re sa-
pientes conueniant; nec enim imperi-
torum multitudo quantalibet fidem fa-
cere potest, vt rectè obseruauit S. Au-
gust. lib. 1. contra Academicos cap. 3.
vbi ait, *venerandam quidem esse maio-
rum auctoritatem, non tamen omnium,
sed qui sapientes fuerunt.* Cum autem
ex eodem D. Augustino ibidem lib. 1.
cap. 5. vix quidquam sit nobis notius,
quàm ratio communis sapientiæ, & pro-
bitatis, cuius, inquit, *verbi in animis no-
stris apertiore notione natura esse vo-
luit, quam sapientiæ,* hinc est, quod qui-
libet prudens facile poterit agnoscere,
an multi illi quorum consensus autho-
ritatem fidei statuit, sint sapientes ea
in re de qua ipsis creditur.

Ratio istius regulæ potest esse pri-
mò, quia veritas, vt etiam supra notaui-
mus, supponit veritatem entis veri, &
non potest esse multiplex, variaque ve-
ritas; ad distinctionem falsitatis, quæ
non est vna, sed multiplex, non stabilis,
aut firma sed inconstans; & si multi in
vnius rei inquisitione decepti sunt, haud
dubiè varia sentiunt, & referunt; igitur
videtur impossibile esse humanitus, aut
per vllam causam creatam, vt multi sa-
pientes viri diligenter examinantes rem
vnam, & eandem, si in eadem senten-
tiam conspirent, in ea sint decepti: ma-

ximè si in alijs rebus inter se differentiāt.
Vnde tantum abest, quod authores in
alijs circumstantijs rei differentes, mi-
noris fidei sint, cum in aliqua eiusdem
rei circumstantia omnes conueniunt; vt
potius illa sententiarum in alijs rebus
varietas, sit non leue argumentum, si
qua in parte consentiunt, in ea illos non
errare, sed ipsam veritatem assequi; vt
magis infra ponderabimus lib. 4. vbi in-
ter cætera credibilitatis diuinæ fidei ar-
gumenta, & motiua istud adducemus.

Secunda ratio, cur vnanimis viro-
rum sapientum, & diligentum multorū
consensus omnem erroris, vel deceptio-
nis suspicionem excludat, sitque natura-
liter impossibile id falsum esse, quod
multi illi credunt, & sciunt, videtur esse,
quia non nisi duce natura ipsa, luminif-
que naturalis intelligentia, talem con-
sensum habere possunt; sed quod natu-
ra magistra, aut duce sapientia cogno-
scitur, impossibile est illud esse falsum.
Ergo &c. Probatur maior, cum enim,
quoties in multis inest aliquis effectus
idem, & communis, oporteat in eis inesse
commune etiam aliquod principium
ex quo talis effectus sequatur; si semel
datur vnanimis ille consensus, debet etiā
dari vnum ita sentiendi principium; sed
illud vt supponimus non est auctoritas,
qua aliquem vt ducem, aut doctorem,
sequantur illi, qui sic vnanimiter sen-
tiunt, cum aut singuli, aut etiam ineun-
tes concilium, & rem accuratissimè exa-
minantes omnes in eo conueniant, quod
aiunt se rem euidenter perceptam tene-
re; igitur sola natura, aut virtus quæ
eam perficit, potest esse tale principium;
si quidem præter ista duo nullum aliud
potest assignari, & quidquid aliud assi-
gnabitur id erit deceptio, erroris, aut
aliquid aliud quod vnum & vniforme
esse non posse supra probatum est.

Minor in qua est difficultas, nimi-
rum quod natura magistra, aut duce sa-
pientia cognoscitur, impossibile esse il-
lud esse falsum, patet primò, quia natu-
ræ, virtutumque illius intellectuuarum
Deus ipse est author, qui falsitatis, aut

erroris magister esse nequit. Secundò, quia sicut impossibile est non esse bonum quod appetitu naturali, aut naturæ instinctu, vel ex virtutis moralis affectu appetitur, ita quod ex virtute intellectiua cognoscitur impossibile est falsum esse; siue quod idem est, sicut qui ex virtute morali agit, is non potest non rectè agere; ita qui secundum virtutes intellectiuas operatur, is errare speculatiuè, & decipi non potest; ctenim ex Philosopho 6. eth. cap. 2. & 3. *Virtus intellectiua semper, & ex sua essentia verum dicit, tamque est determinata ad verum, quod est opus intellectus speculatiui, quàm virtus moralis est determinata ad bonum.* Sic rectè Cicero lib. de nat. Deorum pronuntiauit, *de quo omnium natura consentit id verum esse necesse est;* & elegantius Tertull. lib. de testim. animæ; *hec, inquit, testimonia anima quanto vera, tanto simplicia: quanto simplicia, tanto vulgaria: quanto vulgaria, tanto communia; quanto communia, tanto naturalia; quanto naturalia, tanto diuina. Non putem cuiquam friuolum & frigidum videri posse, si recogitet nature maiestatem, ex qua censetur autoritas anime. Quantum dederis magistra, tantum adiudicabis discipule, Magistra natura, anima discipula: quidquid aut illa docuit, aut ista perdidicit, à Deo traditum est, magistro scilicet ipsius magistra.* Hactenus grauis Tertullianus; sed de hoc argumento vide inferius dicenda lib. 4. vbi aduersus Atheos probatur Dei existentia.

Quod si dicat aliquis, per miraculū, & absolutè loquendo fieri posse, vt ij omnes decipiantur, etiam in illis circumstantijs communis consensus, post diligentem & accuratam rei disquisitionē, atque adeo non posse inde argui certitudinem metaphysicam: Respondetur id repugnare prouidentiaē Dei, cuius voluntatem nisi afficiat, moueatque bonitas, & eam sapientia regat, eius omnipotentia nihil molitur; quare quod Deū bonum & sapientem velle repugnat, id ab eo quoque fieri repugnat; tam autem diuinæ sapientiaē, quàm bonitati

repugnat, quod miraculo falsitatem cōfirmet vt in tali casu contingeret.

Secunda regula, vt scilicet euidenter sciatur authorem illum, qui nullo modo fallitur, nullo quoque pacto velle decipere, sed esse veracem in proponenda re illa, de qua habenda est fides; quæ est secunda conditio infallibilis authoris fidei humanæ, siue quod idem est, vt authoritati humanæ indubitata, certaue fides adhibeatur; secunda, inquam, regula ad hoc euidenter cognoscendum omni exceptione maior, est, si videlicet multi idem omnino asserunt, qui tamen nullo modo inter se egerunt, aut conuenerunt, vt fallerent. Vndè si diuersis in locis, diuersisque temporibus infinita propè hominū multitudo alioqui moribus, opinionibus, institutisque dissimilium idem affirmant, puto esse impossibile, vt fallaciam faciant, cōponantque adèò feliciter, vt viros prudentes, & sagaces lateat, vt iterum dicemus lib. 4. agendo de euidenciae credibilitatis fidei Christianæ.

Tertia tandem regula, ad clare & euidenter cognoscendum, quæ verba ab authore fidei proferuntur, eodem in sensu intelligi ab auditore, in quo ab eo proferuntur; ita vt nulla sit terminorum æquiuocatio, nullaue in verborum intelligentia deceptio; quæ est tertia conditio requisita ad authoritatē illius cuius dictis fides certissima, adhibenda est; talis, inquam, regula colligitur ex D. Augustino lib. de magist. cap. 13. dum docet tribus modis fieri posse, vt aliquis etiam linguæ, & idiomatis gnarus velit suam mentem fideliter aperire audienti, nec tamen id præstet. 1. si ei aliquid efferre volenti, aliud quam quod vult proferre verbum occurrit, & excidit lingua mentem præcurrente. 2. si id linguæ vitio, impedimentoque contingit. 3. cum profert verba ambigua, & æquiuoca, & in vno sensu, vel significato ipse ea sumit, in alio vero sumuntur ab audiente. Quæ omnia incommoda, sicut facile vitari possunt per suas regulas, per easdem etiam poterit clarè & cui-

euidenter constare de vero sensu, quo homo sapiens in re aliqua, & verax, animi sui sententiam alteri credendam proponit.

Quod pertinet modo ad conditiones ex parte credentis necessarias, ut eius fides certissima sit; videnda sunt inferius dicenda lib. 4. vbi agendo de euidencia credibilitatis fidei Christiane, siue rerum per illam credendarum, adducuntur plures causae, cur tam multae res ita clare, & euidenter credibiles, credendo non amplectantur, idque suo vitio, & ob impedimentum quod in ipsis est, sicut à lippientibus oculis lux ipsa videri non potest, non quidem quia ipsa visibilis non est, sed quia visum ineptum & vitiatum offendit: Interim dico hominem, ut in credendo authoritati infallibili certitudinem veram, & perfectam habeat, duabus veluti conditionibus positivis praeditum esse oportere, vna ex parte voluntatis, altera ex parte intellectus, quae utraque veram componat, aut efficiat docilitatem. Conditio, seu qualitas ex parte voluntatis ad veram docilitatem desiderata est amor quidam veritatis, atque adeo subiectionis sub eo, à quo ut sapiente & verace potest erudiri, & edoceri; qui amor coniungi debet cum modesta & humili suae incertitiae agnitione, & cum studio diligentiaque in comparanda rei credendae veritate; quam enim superbia, & addiscendae veritatis negligentia docilitati sit contraria, superbumque impediatur, ut alioqui credibilem ipse credat satis clare colligitur ex capite 5. S. Ioannis vbi Christus Dominus Iudeos alloquens, *Quomodo, inquit, vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam qua à solo Deo est non queritis; nec non etiam ex eo quod communiter SS. Patres nullam aliam fere causam errandi in haereticis agnoscunt quam superbiam; unde rectè S. Basilius conc. in Psal. 115. ait, quod qui mentem suam non humiliat, qui eam vniuersorum mensuram facit, inflatus, & ob vanitatem mentis suae elatus non potest dicere cum Psal-*

mista, Credidi propter quod locutus sum.

Altera conditio, vel qualitas ex parte intellectus requisita, est prudentia, & in iudicando de veritate proposita peritia; cum enim qui credit, ut certus sit, debeat videre motiua illa credibilitatis, scilicet authoritatem reuelantis, & reuelationem esse eiusmodi, ut mereantur tantam fidem, & certitudinem, satis constat, totum hoc fieri debere ex deliberatione matura ac prudenti; quare tantum abest, ut ad docilitatem, & ad habendam veram fidei humanae certitudinem impediatur doctrina, vel ingenium, ut aliqui videntur existimare, ut potius è contrario ea maximè iuuent; quia tamen doctrina factum aliquando & superbiam comitem habet, & ut ait Apostolus, *scientia inflat*, hinc est quod aliquando etiam incredulitati & indocilitati per accidens occasio esse potest: sed de his satis, qui plura desiderat consulat D. Augustinum lib. de utilitate credenti, capite potissimum vndecimo.

CAPUT XIII.

De probatione topica, seu probabili.

Quia inter locos Theologicos aliqui reperiuntur, qui probabilem tantum, seu topicam faciunt probationem, id circo ad huius sectionis complementum breuiter agendum est de illa, rebusque ad illam pertinentibus. Primum ergo sic definitur potest veluti negatiuè Topica probatio, *est non certa probatio*; dicitur probatio quia probat, & per hoc distinguitur à sophistica, quae nihil probat, sed potius habet pro fine deceptionem; dicitur non certa, ut à certa distinguatur, deficit enim illi certitudo. Ex qua definitione satis constat probabile, seu topicum, à quo probatio topica vel probabilis suam habet denominationem, esse quid medium inter certum, & sophisticum, adeo ut respectu sophistici se habeat in plus, respectu verò certi deficienter; cum enim sophisticae apparentiae dicant solam dubitatio-

tionem absque vlla penitus probatione, secundum quod probatio dicitur quasi proba ratio; probabiles præmissæ, seu medium probabile, ita ex parte dicunt dubitationem, vt etiam ex parte annexam habeant probationem. Cum autem per oppositum probatio certa sit completa rei manifestatio, firma intellectus adhæsiō ad rem probatam; probatio topica seu probabilis, est incompleta duntaxat rei manifestatio, non firma intellectus ad illam adhæsiō, sed titubans, & cum dubitatione.

Hinc etiam sequitur eadem penitus esse probabilitatis, seu probationis probabilis; ac certitudinis, seu probationis certæ fundamenta, solumque inter se differre in plus vel minus, seu penes perfectum & imperfectum; vnde sicut ex dictis supra duo sunt certitudinis fundamenta; primum est autoritas, vel dictum illius, qui in dicendo non potest errare; secundum est euidentiā tum sensus, tum intellectus; tot etiam sunt probabilitatis. Primum est autoritas, seu dictum alicuius fide digni, licet in dicendo possit errare: in quantum enim est fide dignus facit probatiuam cognitionē; in quantum errori est obnoxius facit dubitationem: Ad hoc autem vt aliquis fide dignus sit, atque adeo eius autoritas præcisè probabilem faciat probationem, plura requiruntur primo debet esse versatus circa tale obiectum, de quo queritur probabilitas, ad hoc vt censeatur probabile. Hinc purus Philosophus, vel etiam plures, qui in Philosophicis dumtaxat excellant, nequeunt per se reddere aliquam conclusionem Theologicam probabilem; nec Theologus licet insignis in vtraque Theologia Scholastica & morali per se reddere potest conclusionem Mathematicam probabilem, & sic de cæteris: verum est tamē, quod quando aliquis est peritus in aliqua scientia, quæ habet affinitatem cum alia, vt est Theologia Scholastica, ac Moralis; scientia Canonum, & Legum; scientia Physica, ac Medicina, addere potest aliquod pondus opinioni quam

reddunt, vel reddiderunt probabilem, periti in tali scientia; imo verissimum etiam est, quod quo pluribus scientijs est aliquis instructus, eo reddit opinionem circa illam materiam, in qua ipse insignis est, probabiliorem; neque enim negari potest, quin vna iuuet aliam, sicut enim causæ sunt sibi inuicem causæ, ita disciplinæ sibi inuicem profunt, facemque præferunt.

Quam conditionem eleganter expressit Philosophus lib. I. Topic. cap. I. vbi probabilitatem explicans sapientum semper facit mentionem; *Probabilia, inquit, sunt quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut sapientibus; & his vel omnibus, vel plurimis, vel maximè familiaribus & probatis.* Quibus verbis tria probabilium genera distinguit Philosophus. Primum est eorum, quæ videntur omnibus, siue doctis, siue indoctis, v. g. *mater diligit filium*; alique propositiones immediatæ probabiles, quibus omnes planè assensum præbent. Secundum est eorum, quæ videntur plurimis, hoc est doctis & indoctis; quod enim contendunt aliqui hoc secundum genus probabilem esse penes multitudinem, & excludere sapientes: satis conuincitur falsitatis, tum ex eo quod ab imperita, & ignara multitudine vt sic non potest desumi probabile argumentum; tum etiam ex eo quod sicut in primo genere ly *omnibus*, comprehendit & doctos & indoctos; ita etiam in hoc secundo ly *plurimis*; si quidem soli sapientes per se opinionē reddunt probabilem; vnde licet probabilior sit illa opinio, in qua conueniunt omnes, vel plurimi sapientes, & non sapientes simul, quam illa, in qua soli sapientes; lumini enim naturali, quo indoctus non priuatur, videtur esse affinior; nihilominus tamen oportet vt à sapientibus viris imperitæ multitudinis sensus examinetur, & approbetur, si probabilis censendus est.

Tertium probabilem genus est eorum quæ videntur solis sapientibus; quod habet sub se tres species; *Prima* est eorum;

rum, quæ videntur omnibus, sed solis sapientibus; secunda eorum, quæ videtur plurimis sed non omnibus sapientibus; tertia denique eorum, quæ maximè familiaribus, & probatis, siue (vt vertit Perionius) ijs, quorum spectata est, & perspecta sapientia, videntur: Notandum est tamen vbi dicitur in plurali, *Sapientibus, familiaribus, ac probatis*, non propterea necessario iuxta Aristotelem debere esse plures sapientes ex his, ad hoc vt opinio aliqua dicatur probabilis: Etsi enim certissimum sit ceteris paribus illud, in quo plures numero sapientes consenserint, probabilius esse; sufficit tamen ad reponendum aliquid inter opiniones probabiles vnus insignis, & admodum celebrati viri sensus, maximè circa aliquod obiectum ab alijs doctoribus non examinatum; nisi repugnauerit dignis maiori fide opinionibus, & produxerit inopinabiles sententias. Quæ duo sunt necessario coniungenda; nam non fit, vt non sint opiniones probabiles, eo quod repugnent dignis maiori fide opinionibus, nisi sint inopinabiles sententiæ, vna enim opinio, vt satis patet, est probabilior alia; & hæc breuiter dicta sufficiant de probabilitate fundata in autoritate, quæ ab alijs probabilitas authentica siue extrinseca appellatur, rationalis verò vel intrinseca illa quæ in ratione consistit, de qua statim.

Quod pertinet igitur ad alterum probabilitatis fundamentum, vt certitudinis fundamentum est euidencia, siue claritum sensus, tum intellectus cognitio; ita probabilitatis fundamentum est non clara vtriusque cognitio; non eo sensu, quod illa particula *non clara* sumatur merè priuatiuè, & pro vt est idem ac obscura; sed imperfectè, & pro vt non est ita clara cognitio, sicut illa quæ ad certitudinem requiritur; sic si quis à longe, vel in crepusculo, vel in dorso dumtaxat videat Sortem, clarè autem non videat, per coniecturas tantum & indicia poterit probabiliter iudicare, quod Sortes sit; idem erit de cognitionibus,

Bibliot. Theol. Tom. I.

LECTIO

quæ per indicia, & coniecturas, & signa quæ certa non sunt obtinentur; vnde potest ex dictis per terminos veluti posituios tradi aliqualis definitio vel descriptio probationis topicæ seu probabilis in tota sua latitudine, *quod sit cognitio, quæ aliquod habet fundamentum veritatis, vel in autoritate dicentis, vel in lumine intellectus, aut sensus, sed tamen non habet fundamentum certa veritatis; vel etiam, quod sit iudicium determinatū ad vnā partem contradictionis nixum rationabili motiuo*: Eo ipso autem quod motiuū est rationale: est quoque non leue, non modici momenti, non expers fidei, neque enim est hominis rationaliter, vel prudenter operantis finire, vt intellectus in aliquam determinatam partem à rationibus arundineis flectatur.

Si quis autem inquirat aliquis vnde possit dignosci motiuum aliquod esse rationale; responderetur nullum signū à posteriori posse assignari magis certū rationalitatis motiui, quam sensus hominum sapientum, siue quod vt tale à viribus sapientibus approbetur: impossibile est enim moraliter omnino, vt opinio aliqua rationale fundamentum, vel motiuum habeat, & nulli sapienti tale videatur: Quare, licet in probatione, vel cognitione probabili, quæ habet pro fundamento, vel motiuo autoritatem dicentis, talis autoritas non solum se habeat tanquam conditio, sed vt ipsamet ratio formalis assentiendi; tamen in probatione, vel cognitione probabili, quæ innititur alicui motiuo rationali, talis autoritas non se habet cum illo vt medium, vel ratio formalis, sed vt conditio, vel ratio explicans, siue vt quid concomitans naturam motiui probabilis. Hinc primò quotiescumque motiuum videbitur rationale simul sapientibus, ac non sapientibus, erit probabilior opinio, quàm si rationale appareat solis sapientibus; & quo plures hi, eo etiam adhuc probabilior. Secundò, quo magis, vel minus erit rationale

bile motiuum, eo opinio erit magis, vel minus probabilis, & dummodo sit verum dicere, motiuum est rationabile, licet sit parum, opinio simpliciter erit probabilis, nec poterit dici improbabilis. Tertio improbabilem esse opinionem illam, quæ nulli rationabili vitur motiuo; cum autem vnum motiuum, possit esse magis à ratione alienū, quàm aliud, sicuti vna propositio magis distat à verò, quàm alia; hinc fit vt vna etiam opinio sit alia improbabilior. Quodnam autem sit irrationabile motiuum, constat ex iudicio sapientum. Quarto ad hoc vt opinio sit verè probabilis, requiri rationabile motiuum, non verò sufficere, quod non appareat motiuum in contrarium. Vt enim quis rationabiliter opinari dicatur, non sufficit, vt iudicet tantum se non irrationabiliter operari, sed insuper, vt pote animal rationale, ratione duci debet, ad hoc vt huic parti potius, quàm illi, & maximè dum non apparet euidencia, adhæreat. Quinto non posse cōcedi dari opiniones probabiles circa id, cuius contrarium euidenter, ac certo demonstratur, vel ex

terminis ipsis appareat; nec contra id quod fides Catholica docet; est enim, penitus irrationabile opinari contra id, quod demonstratur, vel adherere illi parti, cuius opposita est certissima, & infallibilis, vt in diuina fide contingit. Hinc est quod opiniones hereticorum, Gentiliumque contra fidei Catholicæ dogmata, non sunt reipsa, seu verè probabiles, sed tantū apparenter; viri enim sapientes apud eos, si velint sincere motiua nostræ fidei, & suarum sectarum, examinare, non poterunt iudicare prudenter esse suis adherendum pronuntiat; cognoscentque euidenter, solum, fidei nostræ effatis humanum esse subiiciendum intellectum. Hinc etiam meritò coarguendi sunt illi Philosophiæ doctores Catholici, qui argumenta è fallaci Philosophiæ desumpta contrà id quod vera docet Philosophiæ magnificentes, illa haud soluunt, aut soluere non conantur, sed difficultatem potius exaggerant, cum tamen non solum euidencia, ac certa esse non possint; verum nec probabilia, sed sophistica tantummodo.

SECTIO QUINTA.

Quantam vnusquisque locus Theologicus
in particulari probationem faciat.

CAPVT PRIMVM.

*De probatione Theologica desumpta ab auctoritate diuinarum
scripturarum.*

PRAESUPPOSITO ex
dicendis libro subse-
quenti, quod diuina-
rum scripturarum no-
mine nihil aliud intel-
ligatur, quàm doctrina
caelestis, quam Scriptores sacri, peculia-
riter inspirante, ac in omnibus suggeren-
te Spiritu Sancto diuinis litteris confi-
gnarunt; nemini sane illud admittenti
dubium esse potest, quin argumentum,
ab auctoritate sacrae scripturae rectè in-
tellectae desumptum, certissimam ac in-
fallibilem faciat probationem. Quia
autem sacra scriptura plures ex inferius
dicendis sensus habet, litteralem scilicet,
& spiritualem, & hunc spiritualem, siue
mysticum adhuc triplicem, Tropologi-
cum, Allegoricum & Anagogicum, dif-
ficultas est ex quo eiusmodi sensuum
haberi possit aliquid fide certum, atque
adeo proprium principium, vnde scienti-
ficus Theologiae habitus conclusiones
suas deducere possit; pro cuius expli-
catione sequentes assertiones pono.

Assertio prima. Ex litterali sacrae
scripturae sensu, certo tamen & indubi-
tato, firmum ac irrefragabile desumitur
argumentum ad stabilienda fidei dog-
mata, Theologicaeque veritates. Hæc
assertio conceditur ab omnibus diuina-
rum litterarum veritatè admittentibus,
illaque semel supposita videtur omnino
lumine naturali nota; cum enim sint ip-
summet verbum Dei scriptum, quem-

Bibliot. Theol. Tom. 1.

nec falli, nec fallere posse naturaliter
cognoscimus, satis constat illas debere
esse infallibilis auctoritatis; maximè
secundum litteralem sensum, qui posita
vorum significatione ex libera imposi-
tione hominum, iam est ex natura sua
determinatus, & consequenter est ordi-
nariè ex se nobis euidens, & indubita-
tus; & cum sit fundamentum omnium
aliorum sensuum, nulli dubium esse po-
test, quin sit intentus à Spiritu Sancto
per scripturas sacras principaliter allo-
quente.

DICTUM fuit in assertione ex sensu
litterali certam & indubitam obtineri
posse probationem, dummodo sit etiam
omnino certus, & indubitatus, si qui-
dem ad certam ex sacra scriptura proba-
tionem, non sufficit habere certam de
fide notitiam, quod verè sit verbum
Dei; siue quod hic locus scripturae præ-
cisè consideratus contineat verè verbū
Dei, sed insuper requiritur, quod ea-
dem certitudine constet de vera illius
intelligentia, & interpretatione, vnde-
cumque proueniat, de quo libro sequen-
ti sectione 1. Si enim semel de vno, vel
altero probabilitas tantum habeatur, vt
sententia, vel propositio in illis fundata
non est de fide, ita neque potest ex illa
consequenter deduci conclusio verè ac
propriè Theologica, quæ non nisi ex
certo reuelatis, & diuina fide creditis
deriuari potest; de quo videri potest
D. Augustinus lib. 1. de Genesi ad litte-

ram cap. 18. nec non Cassianus collat. 8. cap. 4. Probabilitatis autem spheram esse adeò latam, vt etiam circa sacros codices versari possit patet ex multis, quæ adducentur libro sequenti fusius. Primò ante diē 8. Aprilis anni 1546. (quo die à Concilio Tridentino sess. 4. factum est decretum circa sacrae scripturae libros ab omnibus recipiendos) vel saltem ante diem 26. Ianuarij anni 1564. quo confirmatum est tale decretum, potuit esse opinio probabilis, quod aliquis eorum absolutè, vel secundum aliquam sui partem haud inter eos reponendus foret. Secundo potest esse opinio probabilis, quod nunquam interciderit aliquis liber, qui re vera fuerit in Ecclesia Canonicus, vt docent aliqui; & adhuc probabilis, quod aliqui perierint, vt docent alij, de quibus libro sequenti; qui cum addant posse in Ecclesia librum, qui hactenus iudicatus est incertae authoritatis, declarari postea Canonicum, & diuinæ authoritatis; manifestè sequitur, quod *Oratio Manasse Regis Iudae, cū captus teneretur Babylone; & libri duo, qui sub nomine libri tertij, & quarti Esdrae circumferuntur*, ex eo præcisè quod defacto nō fuerint à Tridentino inter Canonicos repositi, non tolli quò minus adhuc possent inter eos approbari. Et certè negari non potest, quin modo ex illis libris aliquod probabile argumentum desumi possit, imò & probabilius, quàm ex pluribus alijs, cū à nonnullis Sanctis Patribus citentur, & in aliquibus Biblijs latinis tam manuscriptis, quàm impressis reperiantur. Tertio potest esse opinio, & valdè probabilis, quod Latinae editionis interpres, aliqua parùm accommodatè verterit, minusque latinè expresserit, aliqua etiam obscurè, & ambiguè interpretatus sit &c. & dummodo habeatur pro certo, vulgarè editionem nullo esse defædatam errore; ex quo aliquod perniciosum dogma in fide, aut moribus colligi possit, siue nulla esse circa res ad fidem, bonosque mores spectantes in hac versione interpretum errata; opiniones variæ, ac probabiles

ad hanc versionem pertinentes admitti possunt. Legantur ad id inter cæteros Andreas Vega lib. 15. in Concil. Trident. cap. 9. Sixtus Senensis lib. 8. Biblioth. in fine, Cardinalis Bellarminus lib. 2. de verbo Dei cap. 11. & Dominicus Bannes 1. p. q. 1. artic. 8. dubio 4. qui inter cætera scripsit, se vehementer desiderare, vt contentio hæc inter pios Theologos Summi Pontificis autoritate definiretur, & componeretur; ideoque si Ecclesia prudente, ac sciente, hæc inter Theologos sententiarum diuersitas permittitur, perinde esse, ac si Ecclesia diceret, vnumquemq; in suo sensu abundare posse, dummodò fidei veritas, Ecclesiaeque autoritas defendatur. Quarto potest esse opinio probabilis, quod sæpè verborum cõpositio relicta fuerit scientiæ, ac diligentiae sacri scriptoris (ita tamen vt specialis Spiritus Sancti assistentia necessaria fuerit, ne ipsemet scriptor in ea erraret compositione) licet sit probabilior eorum opinio, qui afferunt singula verba, singulosque sacrorum librorum apices Spiritum Sanctum dictasse semper, adeò vt facer scriptor merè amanuensis fuerit. Certè sicut hæc vltima opinio videtur sacrae scripturae dignitati magis fauere; ita videri potest prima magis modo Dei agendi consuetudo conformis, qui relinquit causas secundas, in supernaturalibus etiam, suum quem possunt, præbere concursū. Quinto potest esse opinio probabilis aliquando, quod hic, & non ille fuerit author libri Canonici, scriptus fuerit hoc loco, tempore, idiomate, & non alio. Sexto aliquibus Theologis probabiliter existimantibus maximam sacrorum codicum partem fuisse ab Hebræis corruptam; oppositū probabilius tenent alij. Septimo potest esse opinio probabilis, quod idem scripturae locus (nisi aliud constet ex vnanimi sensu Patrum, vel Ecclesiae in tribuendo illi multiplicem sensum) non possit habere plures sensus litterales, vt docent aliqui, licet contraria sit probabilior. Octauo potest esse opinio probabilis, quod aliqua, quæ commu-

niter

niter tanquam historica sumuntur, possint etiam figuratè, ac mysticè accipi; de quo videri potest D. Thomas 1. p. q. 74. artic. 2. & quæst. 4. de potentia artic. 2. Nonò plurimæ sunt circa sacram scripturam quæstiones, quæ salua fide Catholica in vtramque partem agitari queunt; vt qualis, vel vbi paradus terrestris, an ibi nunc Elias & Enoc in statu translationis viuant &c. legatur D. Augustinus lib. 2. contra Pelag. & Cælestium cap. 23.

Quod pertinet modo ad probabilitatem circa sacræ scripturæ sensum, & interpretationem; supposito, quod illi, quicumque sint, sacræ scripturæ sensus sunt certi, & ab omnibus planè fidelibus indubitata fide recipiendi; Qui primo ab ipsamet scriptura alibi traduntur; vnus enim scripturæ locus aliquando alium interpretatur. Secundo ex Apostolorum traditione deriuant. Tertio ab vniuersa recipiuntur Ecclesia. Quarto à Concilio Generali, vel à Summo Põtificè in fidei definitionibus proponuntur: Quinto à Sanctis Patribus vnanimiter traduntur. Quadruplicem probabilitium interpretationum speciem assignare possumus. *Prima est earum, quæ in Conciliorum Pontificumque decretis habentur, quandò non per se conducunt ad definitionem dogmatis illius, de quo ex instituto agitur. Secunda earum, quæ à magna Sanctorum parte traduntur, licet aliqui repugnent. Tertia earum, quas accurati, vereque docti interpretes, aut Theologi adducunt. Quarta earum, quæ ex ratione ipsa deducuntur dummodo hæ tradantur à viris pijs, & humilibus, satisque in Theologia & litteris sacris versatis; vt enim libro sequenti dicemus ad intelligentiã diuinarum scripturarum maximè conducit humilitas, mansuetudo, pax, puritas, & oratio; vbi etiam adducemus plures regulas, ad hoc vt probabiles fiant interpretationes.*

Quæ huc vsque diximus de probabilitate circa sacros codices eorumque sensum, non impediunt, quin, si se-

mel ex vno scripturæ loco manifestè cõfret, aliquid esse de fide, tunc possint vtiliter ad idem confirmandum afferri alia scripturæ loca, in quibus idem sensus probabiliter solùm contineatur; etsi enim non sufficiant ad probandam sententiam aliquam fide certam, eam tamen quodammodo corroborant, nõ per additionem maioris authoritatis, vel certitudinis, vt satis per se patet, sed quia per huiusmodi congruètes, ac probabiles sensus, rationesque in illis fundatas, facilius disponi solet intellectus, dociliorque reddi. Propterea hic arguendi modus familiaris est non solùm Theologis, sed antiquis etiam Patribus, qui passim in alicuius indubitata fidei dogmatis probationem, & confirmationem, multa alia congerunt Scripturæ testimonia, quæ dogma illud in sensu dumtaxat probabili, non certo significant, quod est valdè notandum.

Si quis tamen aliquem sacræ scripturæ locum prauè, vel etiam probabiliter dumtaxat intellectum afferret ad impugnandam veram aliquam, ac certam sententiam, vel ad confirmandam opinionem apertè absurdam in Philosophicis; siue quod idem, si quis multa, probabilia asserere, vel negare, quasi pertinentia ad sacræ doctrinam auderet; profectò ille talis plurimum derogaret dignitati, & authoritati diuinarum scripturarum apud infideles, eorumque conuersionem impediret; vt rectè notauit D. Augustinus lib. 1. de Genesi ad litteram cap. 19. & lib. 2. cap. 2. Vndè etiam S. Thomas, propositis ipsi quadraginta duobus articulis à Magistro Ioanne de Vercellis ordinis Prædicatorum, eiusque aliquando Generali, vt responderet, an scilicet Sancti forent illius sententiæ, vel opinionis, quam continebant articuli, cum in principio opusculi 10. protestatus fuisset, plures illorum ad fidei doctrinam non pertinere, sed potius ad Philosophorum dogmata; statim subdit: *Multum autem nocet talia, quæ ad pietatis doctrinam non spectant, vel asserere, vel negare, quasi pertinentia ad sacram*

sacram doctrinam. Vnde mihi videtur tutius esse, ut hæc, quæ Philosophi communes senserunt, & nostra fidei non repugnant, neque sic esse asserenda, ut dogmata fidei, licet aliquando sub nomine Philosophorum introducantur, neque sic esse neganda, tanquam fidei contraria, ac sapientibus huius mundi contemnendi doctrinam fidei occasio præbeatur. Certè cum plerumque accidat; inquit Diuus Augustinus locis statim citatis ut aliquid de terra, de cælo, de cæteris huiusmodi elementis, de motu, & conuersione, vel etiam magnitudine, & interuallis syderum, de certis defectibus Solis & Lunæ, de circuitibus annorum, & temporum, de naturis animalium, fructuum, lapidum, atque huiusmodi cæteris, etiam non Christiani ita nouerint, ut certissima ratione, vel experientia teneant; Si quempiam de numero Christianorum in ea re, quàm optimè norunt errare deprehenderint, & vanam sententiam suam de nostris libris asserere, quo pacto illis libris credituri sunt, de resurrectione mortuorum, & de spe vitæ æternæ, regnoque cælorum, quando de his rebus, quas iam experiri, vel indubitatis numeris percipere potuerunt, fallaciter putauerint esse conscriptos.

Quod de Paganis Philosophis monuit Augustinus, cauendum quoque est cum hæreticis, quibus non minorem calumniandi occasionem darent Catholici viri, si semel tanquàm de fide affirmarent, vel decernerent id, quod re vera non est tale; vel probabile, vel probabilius esset, haud haberi ex Scriptura, vel traditione. Hinc apparet consultissimum esse, ut nonnisi accuratissimo, longiorique examine factò à viris omni exceptione maioribus in pietate, doctrina, & prudentia, & boni Ecclesiæ vniuersalis reuera amantissimis, prodeant aliqua censura opinionum, damnantes, illas tanquam Sacræ Scripturæ contrarias, præsertim si eiusmodi opiniones ad pietatem, vel bonos mores pertinere non videantur; Certèque haud Ecclesiæ commodo, vel utilitati consulerent

illi, qui, ex quacumque ratione id eueniret, valdè faciles forent siue voce, siue scripto, siue quouis alio signo in damnandis, tanquàm contra Sacræ Scripturæ sensum, illis quæ ex vna parte non constaret esse contra illam, & ex alia essent inter Philosophos, vel Mathematicos, vel Theologos valdè probabilia.

*Similiter in asserenda aliqua opinione tanquam de fide ex diuinarum Scripturarum authoritate, dum hæc probabilem habet interpretationem, grauissimè peccari potest, multiplicique peccato. Primò contra charitatem; quis enim non grauiter offenditur, cuius sententia tanquam hæretica proscribitur ex nonurgenti, ac euidenti testimonio, sed sæpius ex acerrimo in illum odio, vel inuidia. Secundo contra iustitiam, detrahitur enim per hoc aliorum famæ, & in re magni momenti. Tertio contra obseruantiam sacrismet Scripturis debitam; ut enim docet Benedictus Pererius initio comment. in Genes. *Malè merentur de Scriptura, qui eam, quæ per se latissimè patet, & variarum sententiarum, atque interpretationum est capax, ad suæ opinionis angustias coarctare, & coangustare volunt.* Quarto contra fidem ipsam, si enim quis tueatur mordicus sensum talem, non quia Scripturæ, sed quia proprius, si postea constet germanus, verusque sensus, facillè hunc reijciet, adeoque ille, qui hæreticum alium appellauit, verè in heresim incurret. Quare Diuus Augustinus lib. I. de Genesi ad litter. cap. 18. rectè monet; *Vt in rebus obscuris, atque ab oculis nostris remotissimis, si quæ in Scriptura legimus, quæ possunt salua fide, qua imbuimur, alias atque alias parere sententias, in nullam illarum præcipiti affectione ita nos proyiciamus, ne si forte diligentius discussa veritas eam labefactauerit, corruamus, non pro sententia diuinarum scripturarum, sed pro nostra ita dimitantes, ut eam velimus Scripturarum esse, quæ nostra est; cum potius eam, quæ Scripturarum est, nostram esse velle debeamus.**

Denique illi tales, qui firmissimos

exigunt assensus circa obiecta, quæ probabiliter non sunt de fide, nec exprimuntur in Sacra Scriptura, videntur omnino iniuriosi humano intellectui, maximæque imprudentiæ arguendi; exigentibus illis, quod non exigat Deus, qui non vult obligare homines ad actum fidei, dum habent iudicium probabile ad eum non teneri, vt docent communiter Theologi 22. agendo de euidencia credibilitatis. Hinc non mirandum quod Concilia, & Summi Pontifices rarissimè declarent aliquod pertinere ad fidem, ac sollicitè inuestigent, an illa quæ proponuntur damnanda tanquam contra fidem, sint reipsa talia, & an deducantur certè ex principijs, iam per fidem habitis, & ubi res non est explorata, relinquunt libertatem in assentiendo, licet aliquandò proponant aliquam sententiam veluti probabiliorem, & aliquandò etiam iustis de causis prohibeant, ne aliqua opinio publicè defendatur. Quæ omnia utinam intelligerent, seriòque meditentur omnes viri Theologi, tot enim non essent ita faciles in asserendis opinionibus suis tanquam de fide, & à Sacra Scriptura habitis, & in damnandis aliorum opinionibus tanquam illis contrarijs; hinc Theologiæ etiam ipsi maior conciliaretur honor, nec hæreticis daretur occasio tam sæpè detrahendi Scholasticis Theologis; Sanctorumque Patrum vestigijs Augustini, præsertim & Thomæ fidelius insisteretur, qui in hac re, quod passim docuerunt verbo, firmaverunt exemplo.

Sanctus enim Augustinus, & fidelis eius discipulus ac imitator S. Thomas fuerunt semper parcissimi in condemnandis aliorum sententijs, tanquam Sacra Scripturæ dissonis, maximè si hi forent insignes pietate ac doctrina, vt facile constabit per singula eorum opera discurrenti.

Sanctus Thomas 1. parte q. 74. art. 2. quærens an omnes creationis dies fuerint vnus, licet optimè sciret cæteros omnes fermè interpretes dissentire, & maximè id Sacris consentire litteris; in

gratiam tamen Diui Augustini contrarium sentientis eam non damnat; imò potius, vt neutri sententiæ præiudicetur, vtriusque rationibus respondendum esse ait. Vbi Caietanus prudentissimè ait. *Cognosce S. Thomæ tam magnam reuerentiam erga Sanctorum dicta (ergò multò magis erga Sanctos ipsos) tam magnum ingenium, dum in calce corporis dicit, vt neutri sententiæ præiudicetur, vtriusque rationibus respondendum est. Morem modestissimum, ac ingeniosissimum, similem ubique videbis in D. Thomæ erga Sanctos, sanctorumque dicta, discite hinc & ea. Et in appendice, ex articulo habes primò, quomodo per rationem ostendas Doctores Catholicos posse inter se diuersa sentire, etiam in exponendo aliquem locum Sacra Scripturæ, & tamen cum hoc adhuc remanere Catholicos, &c. Secundo habes, quomodo per rationem declares, quod talis citra fidei detrimentum Catholicorum Doctorum varietas astruit dignitatem Scripturarum, dum eundem locum litterales etiam sensus plures compati ac gignere monstrat (supra quæst. 1. art. 10.) astruit & dignitatem Ecclesiæ de qua in Psalm. 44. pro laude magna dicitur, astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate, & circumamicta varietatibus.*

Iterum 1. parte quæst. 61. artic. 3. quærens vtrum Angeli sint creati ante mundum corporeum, licet negatiuam partem Patrum Latinorum, vt probabiliorem amplectatur, adducto loco scripturæ Genes. 1. *In principio creauit Deus celum & terram;* contrariam tamen non damnat, præcipuè propter sententiam Gregorij Nazianzeni, cuius, inquit, tanta in doctrina Christiana authoritas, vt nullus vnquam eius dictis calumniam inferre præsumpserit, sicut nec Athanasij documentis vt Hieronymus dicit. Vbi Caietanus ex hoc quod S. Doctor in solutione ad tertium, iuxta opinionem Gregorij glossat saluando Scripturam de possibili; *Disce, inquit, vnde aliquid sit hæreticum, vel intolerabile. Hæreticum ergò illud esse dic, quo posito Scripturæ sensus verus tollitur; tolerabile autem, quo*

posi-

posito Scripturæ sensus verus absolute non tollitur, quamvis sensus à pluribus etiam sanctis Scripturæ datus tollatur. Solius enim Romana Ecclesia est dare sensum Scripturæ ita verum, atque Catholicum; ut contrarius sensus Scripturæ datus sit hereticus. Et in appendice, habes primò, quomodo per rationem ostendas, quod multa Scripturarum testimonia possunt stante fide, dupliciter exponi; quamvis melius in uno sensu, quam in alio. Esse autem Gregoriorum sententiam probabilem, ac tolerabilem concedit in conclusione S. Thomas, ut notat Caietanus, quamvis verba Concilij Lateranensis, quæ habentur in decretali prima, vbi dicitur. *Vbi est Deus &c. is ab initio temporis simul utraq; de nihilo condidit creaturam corporalem, & spiritualem; faciant sine dubio probabiliorem Latinorum opinionem.* Imò opusculo 15. cap. 17. loquens de hac ipsa quæstione, vbi sententiam Augustini de creatione Angelorum, simul cum creatione rerum corporalium attulisset, simulque Basilij, Damasceni, & Hieronymi de eorum antecedenti creatione, non solum ait. *Neutrum autem horum existimo esse sanæ doctrinæ contrarium, quia nimis presumptuosum videtur asserere Sanctos Patres à sana doctrina pietatis deviasse;* Verùm etiam ambarum opinionum probabilitatem ostendere conatur subdens. *Sententia Augustini magis videtur competere sententiæ eorum, qui ponunt in rerum productione non fuisse temporis ordinem secundum numerum dierum senarium, quos Scriptura commemorat, sed illos sex dies refert Augustinus ad intelligentiam Angelicam sex rerum generibus presentatam;* Sententia verò Gregorij Nazianzeni, Hieronymi & Damasceni convenientior est secundum eorum positionem, qui ponunt in rerum productione successionem temporis secundum sex dies prædictos. Si enim creaturæ non fuerunt omnes simul productæ, satis probabile est creaturas spirituales omnia corpora præcessisse. Si verò queratur vbi creati sunt, & cat.

Insuper quæst. 4. de potentia art. 1.

quærens. *Vtrum creatio materiae informis præcesserit durationem rerum, & volens interpretari illud Genes. 1. Terra autem erat inanis & vacua, in corpore articuli sic habet. Dicendum quod sicut dicit Augustinus 12. confessionum circa hanc quæstionem potest esse duplex desceptatio. Vna de ipsa rerum veritate; Alia de sensu litteræ, qua Moyses diuinitus inspiratus principium mundi nobis exponit. Ad primam disceptationem duo vitanda, quorum unum est, ne in hac quæstione aliquid falsum asseratur, præcipuè quod veritati fidei contradicat; aliud est ne quicquid verum aliquis esse crediderit, statim velit asserere, hoc ad veritatem fidei pertinere, quia ut Augustinus dicit 10. Confess. Obest si ad ipsam doctrinæ pietatis formam pertinere arbitratur falsum, scilicet quod credit, & pertinacius affirmare audeat, quod ignorat. Propter hoc autem obesse dicit, quia ab infidelibus veritas fidei irridetur, cum ab aliquo simplici, & fideli, tanquam ad fidem pertinens, proponitur aliquod, quod certissimis documentis ostenditur esse falsum, ut etiam dicit lib. 1. super Genes. ad litteram. Circa secundam disceptationem, duo etiam sunt vitanda, quorum primum est, ne aliquis, id quod patet esse falsum, dicat in verbis Scripturæ, quæ creationem rerum docet, debere intelligi, Scripturæ enim diuinæ à Spiritu Sancto traditæ non potest subesse falsum, sicut nec fidei, quæ per eam docetur. Aliud est, ne aliquis ita Scripturam ad unum sensum cogere velit, quod alios sensus, qui veritatem in se continent, & possunt salva circumstantia litteræ Scripturæ aptari, penitus excludantur, hoc enim ad dignitatem diuinæ Scripturæ pertinet, ut sub una littera multos sensus contineat, ut sic & in diuersis intellectibus hominum conueniat, & unusquisque miretur se in diuina Scriptura posse inuenire veritatem, quam in mente conceperit. Et per hoc etiam facilius contra infideles defendatur, dum si aliquid, quod quisque ex Sacra Scriptura velit intelligere, falsum apparuerit, ad alium eius sensum possit haberi recursus; Vnde non est incredibile Moysi, & alijs Sacra Scripturæ aucto-*

auctoribus hoc esse diuinitus concessum, ut diuersa vera, quae homines possent intelligere, ipsi cognoscerent, & ea sub vna serie litterae designarent, ut sic quilibet eorum sit sensus auctoris: Unde si etiam aliqua vera ab expositoribus Sacrae Scripturae litterae aptentur, quae auctor non intelligit, non est dubium, quin Spiritus Sanctus intellexerit, qui est principalis auctor Sacrae Scripturae. Unde omnis veritas, quae salua litterae circumstantia, potest diuinae Scripturae aptari, est eius sensus. His ergo suppositis sciendum est, quod diuersi expositores sacrae Scripturae diuersos sensus ex principio Genes. acceperunt, quorum nullus fidei repugnat, &c. Et post multa in fine corporis concludit; Quia ergo neutrum à virtute fidei discordat, & utrumque sensum circumstantia litterae patitur, utrumque sustinentes ad utrasque rationes respondeamus; haec ibi modestissime, & ingeniosissime D. Thomas.

Tandem lib. 2. contra Gentes cap. 7. ubi contendit probare contra Auerroem iuxta Aristotelem caelum esse animatum, subdit. Hoc autem quod dictum est de animatione Caeli, non diximus quasi asserendo secundum fidei doctrinam, ad quam nihil pertinet, siue sic, siue aliter dicatur; & tamen D. Thomas non ignorabat SS. Patres fuisse communiter in opposita sententia, & quo ad animam saltem intellectiuam recessisse ferme unanimiter ab Origenis sententia. Et licet 1. parte q. 70. art. 3. absolute pronuntiet Caelia corpora non esse animata, id tamen haud asserit spectare ad fidem, imò potius contrarium, dum in corpore articuli ait, circa hoc non solum apud Philosophos, verum etiam apud Doctores fidei fuisse diuersas opiniones. En qua modestia, & cautela vsus est semper Angelicus Doctor in damnandis, tanquam contra fidem & Scripturas, aliorum opinionibus.

Affertio secunda; Non solum sensus litteralis, sed etiam spiritualis, ac mysticus valet ad stabilienda fidei dogmata, certaeque & irrefragabiles probationes faciendas, si semel nobis de illo cer-

Biblior. Theol. Tom. I.

tò constiterit. Ista conclusio debet etiam esse certa; ut enim dicemus Deo dante libro sequenti, non solum sensus litteralis, sed etiam spiritualis, & mysticus qui sit verè, ac proprie talis, est intentus à Spiritu Sancto, ergò cum veris non possit nisi verum, firmumque concludi, ubi semel aut Ecclesiae auctoritate, aut traditione, vel alijs etiam Scripturis, clare nobis ac certò constiterit de sensu mystico alicuius Sacrae Scripturae loci, irrefragabilem profecto habebit auctoritatem in probationibus Theologicis. Unde Christus Dominus, & Apostoli, qui mentem Spiritus Sancti in Sacris Scripturis perspectam habebant, multoties ex earum sensu mystico argumenta desumpserunt ad confirmanda fidei nostrae dogmata; ut cum Christus Dominus, Legem, Prophetas, Psalmos de seipso locutos esse testatur, & iterum incipiens à Moyse interpretabatur discipulis Scripturas, quae de ipso erant. Certum est enim non omnia litteraliter accipi posse. Sic vnitatem indissolubilem coniunctionis Christi cum Ecclesia ex matrimonio Apostolus probat, Sacramentum hoc magnum est; Ministros Euangelicos sua mercede dignos esse, ex illo loco, non alligabis os boui trituranti, & tandem quod omnia in figuris contingebant illis, aperte tradit.

Quando ergò D. Dionysius in Epistola ad Titum ait, Theologiam Symbolicam non esse argumentatiuam, siue quod idem est, non posse duci certum argumentum ex sensu Scripturae mystico, quod etiam docere videtur D. Hieronymus in cap. 13. S. Matthaei, ubi relata expositione eorum, qui per fata tria Sanctam Trinitatem interpretabantur, subiungit, Pius quidem sensus, sed nunquam parabola; & dubia enigmatum intelligentia potest ad auctoritatem dogmatum proficere. Et S. Augustinus Epistola 48. Quis non, inquit, impudentissime auitatur aliquid in allegoria positum pro se interpretari, nisi habeat manifestissima testimonia, quorum lumine manifestentur obscura? Unde lib. de vnitae Ecclesiae

Y

cap. 14.

cap. 14. & 19. cum Donatistæ suam hæresim ex illis verbis Cantic. *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*, stabilire conarentur, quod Ecclesia remāisset in parte Donati in Africa, non aliter eos rejicit, quàm quod Symbolicè arguerent.

Hæc, inquam, & alia plura similia Sanctorum Patrum testimonia non ita sunt intelligenda, ut existimetur, semper duci firmum argumentum ex quocumque sensu litterali, & nunquam posse ex aliquo spirituali. Quando enim certò constat aliquem sensum spiritualem esse à Spiritu Sancto intentum in aliquo Scripturæ loco, profecto non est ratio, cur firmissimum ex illo deduci non possit argumentum. Imò ut hoc certum est, ita etiam contra accidit aliquando, ut non possit desumi firmum argumentum ex aliquo sensu litterali, si propter obscuritatem sacrarum litterarum, aut rerum significatarum altitudinem sit aliquando obscurus, ac dubius, vel si plures sensus assignentur, incertum sit, num omnes illi, vel aliqui eorum tantum quadrent in aliquem locum, ac proinde, num omnes fuerint à Deo ipso intenti; vel denique si sensus litteralis contineat aliquod absurdum, sic D. Augustinus lib. de doctrina Christiana c. 6. ait. *Vbi Scriptura flagitium, aut facinus iubet, aut virtutem vetat, figurata est locutio*. Exempli gratia, quando dicitur, *si oculus tuus scandalizat te, erue eum*. Hoc spiritualiter, & figuratè, non autem realiter est intelligendum. Item, *Qui non odit patrem, & matrem, adhuc autem & animam suam amat, non est me dignus*. Figurata est locutio; non enim fas est odisse parentes suos, & vitam propriam, tantumque vult Christus, ut eos, & eam in amore Deo non præferamus.

Discrimen igitur inter sensum litteralem, & mysticum seu spiritualem in ordine ad probationem certam, iuxta SS. Patrum mentem in eo consistit, quod ordinariè, & ut plurimum sensus spiritualis præbere non possit Theologis argumentum infallibile, secus vero litte-

ralis, maximè quando est proprius. Et si enim sensus mysticus æquè ac litteralis sit à Spiritu Sancto intentus, atque adeò infallibilem in se cõtineat auctoritatem, tamen, quòd respectu nostri longè facilius, ac frequentius constet de sensu litterali, quàm de spirituali; hinc est, quod etiam ordinariè, & ut plurimum utamur in arguendo litterali sensu, non autem spirituali. Ut enim constet de sensu litterali duplex via suppetit generatim loquendo; Vna est significatio ipsa vocabulorum, ex qua plerumque in vnoquoque idiomate scitur euidenter, quis sit sensus litteralis alicuius loci, quia, posita semel vocum significatione ex libera hominum impositione, est iam ex natura sua determinatus, atque adeò nobis clarius, & manifestior. Altera via, est cognitio aliarum sententiarum Scripturæ, itemque doctrinæ Ecclesiæ, per quarum collationem, sæpè intelligitur certò quis sit sensus litteralis. At verò sensus mysticus, cum non dependeat immediatè à vocibus, sed à rebus per voces significatis, quæ sunt aliarum rerum signa plerumque obscura, & dubia, quia incerta, & indeterminata ex natura sua, iam ex illo capite non potest esse nobis ita notus, neque consequenter ex natura sua, & ordinariè sensus fidei, qui esse debet indubitatus, & secundum se, & respectu nostri, ut certam ex illo probationem faciamus.

Quod totum eleganter explicuit D. Thomas quodlibeto 7. quæst. 6. ad 4. *Non est, inquit, propter defectum auctoritatis, quod ex sensu spirituali non potest trahi efficax argumentum, sed ex ipsa natura similitudinis in qua fundatur spiritualis sensus: una enim res pluribus similis esse potest: unde non potest ab illa quando in scriptura sacra proponitur, procedi ad aliquam illarum determinatè: sed est fallacia consequentis, v.g. Leo propter aliquam similitudinem significat Christum, & diabolum, unde per hoc, quod aliquid de Leone dicitur in sacra scriptura, ad neutrum potest fieri processus in sacra scriptura argumentando. Quod ergo sensus*

mysticus nō possit esse plerumque principium Theologicarum demonstrationum non est propter defectum auctoritatis, quasi sensus mysticus non sit sensus scripturæ, & Spiritus Sancti, sed ex nostra dumtaxat ignorantia, quā semel superatā, negari non potest, quin etiam efficax argumentum ex intelligentia spiritali desumi valeat: sed de his fusius libro sequenti.

CAPUT II.

De probatione Theologica desumpta ab auctoritate sacrarum traditionum.

CUM inter sacras traditiones ex dicendis libro sequenti, aliquæ sint diuinæ, quæ à Christo Domino emanarunt, vel immediatè ipsas docente, vel mediatè, ita quod Apostoli ex peculiari instinctu vel mandato illius eas Ecclesie tradiderint cōseruandas; nemini dubium esse potest, quin ut eiusmodi traditiones omnimodam habent immobilitatem, si quidem sunt ipsummet ius diuinum, ita etiam in probandis veritatibus Theologicis omnimodam faciant certitudinem: Attamen quemadmodum ad certam ex scriptura probationē suæ requiruntur circumstantiæ, & conditiones; ita similiter ut probatio per traditionem sit certa, & indubitata aliquas certas exigit condiciones præsertim sequentes.

Primò debet certò cognosci, quænam sit vera Ecclesia, & quod à tempore Christi vsque modo semper fuerit, nec vnquam defecerit: quodque Spiritus Sanctus semper in illa manserit, docendo illam omnem veritatem; tandem quod in rebus fidei nullatenus errare potest, cum sit columna, & firmamentum veritatis. *Secundò* debet euidenter per sensum cognosci, quod Ecclesia illa vera talem modo propositionem ut certam de fide tenet; v. g. quod sanctissima Christi Domini mater fuerit virgo ante partum, in partu, & post partum, &

Bibliot. Theol. Tom. I.

similia. Tertio debet euidenter per sensum, & intellectum cognosci, quod Ecclesia vera, ideo dictam veritatem ut de fide certissimam amplectitur; non quia in scriptura clarè, vel explicite contineatur; sed quia de illa per traditionē opera Spiritus Sancti continua successione cōseruatam edocta est; de qua traditione à sacris etiam doctoribus testimonium habet; positis, inquam, omnibus illis conditionibus, certisque cognitionibus, de quibus fusius libro sequenti, diuinæ traditiones certam & indubitatam probationem facere possunt.

Cæterum ut probatio per traditionem est certa, cum habet cōditiones iam dictas; ita cum non habet illas, & tamen ex alio capite habet rationabile aliquod fundamentum veritatis, topica tantummodo, vel probabilis erit: si enim traditio proponat rem, non ut certam de fide, profecto per illam nō poterit probari, quod veritas de fide sit; in quo autem gradu veritatis sit doctrina per traditionem probata, an probabilitatis, vel quid amplius, standum est iudicio, & determinationi Ecclesie; cuius est de vero gradu veritatis iudicium ferre, definitiuamque dare sententiam; quod cū ipsa non vult facere, neque doctores aliqui particulares debent id præstare; de quo redibit sermo vltima huius libri sectione, vbi agendo de varijs propositionum censuris, breuiter ostendemus, quæ grauiter peccent authores illi, qui proponunt absolutè tanquam de fide, tanquam erroneas, vel temerarias opiniones, de quibus est lis inter celebres doctores, an sint tales.

Igitur qua ratione ex dicendis libro sequenti circa traditiones diuinas versari possunt plures opiniones probabiles, plura etiam probabilia dumtaxat ex illis desumi possunt argumenta ad probandam aliquam Theologicam veritatem. Tales autem opiniones probabiles circa traditiones sunt. *Primò* quod hæc sint tales, & quod non sint tales. *Secundò* quod aliquæ sint Ecclesiasticæ, & non Apostolicæ; aliquæ Apostolicæ, &

non diuinæ, vel è contrà. Dicuntur *Diuina* quæ à Christo Domino emanarūt, vt in principio huius capituli monuimus, & hæc omnimodam habent immutabilitatem, faciuntque irrefragabilem probationem, cum sint ius diuinum, æquæ fides illis tribuenda sit, ac ipsimet diuinæ scripturæ. Apostolicæ sunt, quas ipsimet Apostoli vt supremi Ecclesiarū pastores, & Prælati Apostolica auctoritate seruandas iusserunt; & hæc simpliciter loquendo possunt immutari, & abrogari à quocumque Pontifice, qui non minorem habet auctoritatem in Ecclesia, quàm habuerint Petrus, & alij Apostoli. Ecclesiasticæ tandem vocantur, quæ Romanorum Pontificum, veterumque Patrū auctoritate introductæ sunt, vniuersa suscipiente illas Ecclesia; & hæc absque dubio facilius mutari, ac tolli possunt, certamque de fide probationem non faciunt, sicut nec præcedentes. Cum ergo contingere possit, quod aliquæ traditiones, quæ dicuntur diuinæ, sint verè Apostolicæ, vel è contra, has siquidem voces aliquando confundi docet Suares disput. 5. de fide, & dicemus infra, tertio quod aliquæ non sint vt tales traditæ ab omnibus Patribus, vel à communi Patrū sensu; aliquandò enim Patres dissentiant nonnulli, etiam celebriores; vel solum vt probabilem talem traditionem appellant, nec asserunt illam pertinere ad dogma fidei; in his & similibus casibus, satis patet argumentum ab autoritate sacrarum traditionum desumptam certam, & irrefragabilem non posse facere probationem.

CAPVT III.

De probatione Theologica desumpta ab autoritate Vniuersalis Ecclesie.

Supposito ex dicendis libro sequenti, quod quidquid vniuersa plane recipit Ecclesia tanquam pertinens ad dogma fidei, vel morum sit certa fide tenendum, nec materialiter possit falsum

esse: si quidem Ecclesia toto orbe diffusa in rebus ad salutem necessarijs non potest errore culpabili errare, siue sentiendo, siue definiendo aliquid fidei, aut bonis moribus contrarium; nec etiam errore inculpabili, credendo nempe aliquid esse de fide, quod non est, vt animas purgatorij esse salutis incertas, vel aliquid non esse de fide, quod re vera est, vt sub speciebus Eucharisticis contineri realiter verū Christi corpus; hoc, inquam, supposito, tanquam indubitato apud Catholicos aduersus hæreticos, nulli dubium esse potest, quin vniuersalis Ecclesie consensus in aliquo tanquam in fidei dogmate, vel per fidem certo, sit efficacissimum medium ad certam etiam & inconcussam probationem in omnibus controuersijs Theologicis.

Verum quia infallibilitas Ecclesie, siue in credendo, siue in definiendo versatur tantum circa ea quæ ad salutem, & religionem pertinent: non autem circa ea, quæ sunt ad eam indifferentia, & ex quarum ignoratione cuiuslibet Catholici salus non periclitatur: cuius generis sunt veritatum naturalium, politicarum, medicarum & similibus definitiones; cum enim Christus promisit Spiritum Sanctum docturum Apostolos (& consequenter Ecclesiam) omnem veritatē, hoc solum de rebus ad salutem, & religionem Catholicam spectantibus debet intelligi, nec ad quamlibet veritatem absolute extendi; quia, inquam, infallibilitas Ecclesie sic se habet, hinc est primo quod autoritas Ecclesie non certam semper, sed quandoque probabilem tantum facere potest probationem; v.g. in casu, quo aliquid ex supradictis rebus definirēt: vt aliquam stellam esse maiorem tota terra, cælum in hæc inferiora tales habere influentias, aut Alchimistas verum aurum producere; adeo vt non esset hæresis, neque error, aut temeritas saltem Theologica aliquid in contrarium sentire.

Insuper quia in rebusmet fidei, & morum possunt multa suboriri rationalia dubia, circa consensum vniuersalis

lis Ecclesiæ, hinc etiam est quod in eiusmodi rebus probabilem dumtaxat, & non omnino certum generare possit assensum Ecclesiæ autoritas: Primum potest dubitari, an sit planè hic consensus omnium fidelium? existimarique potest, si vel vna religio ex multis pijs, ac doctis viris constans, vel academia celebris inter Catholicos aliquod non reciperet vt de fide, haud posse dici vniuersalem plane Ecclesiæ consensus, adeoque posse saltem in foro interiori contrariæ opinioni (quæ supponitur nõ damnata, vel à Concilio, vel à Pontifice) assensum alios quoque præstare; esset enim probabile quod non esset obligatio ad credendum id, tanquàm de fide. Secundò sæpe euenire potest vt fideles, vel Ecclesia quæ est fidelium collectio amplectatur aliquid solum, vt opinionem probabilem, vel etiã vt probabiliorem; & in hoc casu haud certã, sed probabilem tantum, vel probabiliorem faceret opinionem vniuersalis Ecclesiæ consensus; cum enim dicitur Ecclesiam vniuersalem errare non posse, atque adeo eius consensus certissimum esse medium ad probationes Theologicas, sensus est, vt iam notauimus, id quod tenent omnes fideles, tanquam de fide, necessario esse verum, & de fide; & similiter id quod docent omnes Episcopi, tanquàm ad fidem pertinens necessario esse verum, & de fide. Certè si ignorantia quandoque populi, aliquandò ex pietate alicui effato fidem præstât etiam firmissimam: nec tamen ex hoc fit illud obiectum infallibilis veritatis, nec vllus assensus fidei diuinæ circa illud tenetur elicere, imò peccaret, si consultò firmissimum omnino assensum, qualem elicit circa fidei obiecta, circa illud præstaret: multo magis id verum erit, si aliquid Ecclesia tanquàm probabile, vel probabilius tantum putet. Hinc rectè notat Cardinalis de Lugo disp. 20. de fide sect. 3. numero 128. cum ex consensu Ecclesiæ fundamentum accipiunt Summi Pontifices, & Concilia generalia ad definitiones fidei faciendas, non

posse id prudenter colligere ex solo consensu formidoloso, siue ex sola opinione habita vt opinione.

Itaque vt certò constet aliquid esse necessario ex fide tenendum, nec solum probabiliter iuxta fidem, ex vniuersali Ecclesiæ consensu, & vsu, diligenter expendendum est, quo animo, & mente omnes fideles idem sentiant, ac faciant; nam si conueniant in dogmate aliquo, aut vsu alicuius rei tanquàm necessario, & à Deo reuelato, à Christo instituto, & ab Apostolis vt tali tradito, hoc ipso censendum est talem consensus & vsu pertinere ad fidem. Si verò vsus non hoc animo fiat, sed ob alias causas rationabiles, tunc non potest sumi argumentum positium ad probandum eiusmodi vsu esse necessario ex fide tenendum, sed solum non esse contra fidem. Quia ratione ex vniuersali vsu Ecclesiæ Catholicæ communicandi sub vna tantum specie panis eos qui non conficiunt augustissimum Eucharistiæ Sacramentum, non colligitur de fide, aut diuino præcepto necessarium, vt ita fiat, sed solum non esse contra fidem, aut Christi institutionem; quia etsi Christus Dominus instituerit Sacramentum Eucharistiæ in duabus speciebus panis scilicet & vini, eius tamen communionem sub vtraque specie, non præcepit omnibus, & singulis; sed Ecclesia tantum rationabiles ob causas pro diuersitate temporum, voluit illam aliquandò esse in vsu, aliquando non. Sic, vt olim Manichei latitantes inter alios fideles facilius deprehenderentur, qui inter cætera vinum execrabantur tanquam rem per se malã, ideoque sub vna tantum specie accipiebant Eucharistiam, vt, inquam ad hunc finem, talisque heresis detestationem communionem sub vtraque non solum permisit, sed etiam præcepit Ecclesia; iisdem rationibus posset adhuc illam concedere; verum quia non vrgent amplius rationes illæ; imo sunt omnino contrariæ, omnibus nostrorum temporum hereticis affirmantibus vtramque speciem, tanquam omnino necessariam requiri, hinc

hinc ad illius heresis detestationem, quando nullum aliud esset motuum, prudenter Ecclesia facit, ut non liceat accipientibus hoc Sacramentum laica communione, illud sub utraque specie accipere; sicut rectè olim Concilium Toletanum, & S. Gregorius epistola ad Leandrum prohibuerunt ne deinceps Baptismus fieret cum Trina immersione propter Trinitarios; sicut item propter Manichæos, qui diebus Dominicis ieiunabant, fuit prohibitum ne amplius ieiunaretur istis diebus, ut patet ex S. August. epistola ad Casulan. sed de his satis.

C A P V T I V.

De probatione Theologica desumpta ab autoritate Summorum Pontificum.

Supposito quoque ex dicendis libro sequenti sectione quarta, quod iuxta veram sententiam Summus Pontifex Romanus independenter à Cōcilio Generali, seorsimque ab illo gaudeat privilegio infallibilitatis; quodque eiusmodi infallibilitas non solum fit in dubijs fidei quæstionibus definiendis; verum etiam in decretis morum; ac speciatim in religionum approbatione, Sanctorumque canonizatione; supposita, inquam, veritate huius sententiæ, nemini dubium esse potest, quin argumentum ab autoritate Summi Pontificis Romani circa dictas res desumptum faciat probationem Theologicam certam, & indubitam.

Hoc tamen non impedit, quominus aliquando decreta Pontificia etiam ad fidem, & bonos mores spectantia probabilem tantum, aut probabiliorem faciant probationem, non autem omninò certam certitudine fidei; secundum quod circa Pontificiam autoritatem plures esse possunt opiniones probabiles; vel etiam stante illius certitudine, rationaliter dubitari potest, nùm illa voluerit in aliquo casu uti, & ex cathedra, ut lo-

quantur, aliquid definire.

Primum igitur ut certam & irrefragabilem ex infallibili, qua Summus Pōtifex autoritate gaudet, probationem habeamus, certò constare debet nùm illa de facto usus fuerit ex cathedra aliquid docendo; quem in finem diligenter obseruanda sunt sequentes regulæ, nam iuxta illas vel certus, vel probabilis duntaxat erit Decretorum Pontificiorum sensus, & consequenter certum, vel probabile tantum depromptum ex illis argumentum.

I. Si Pontifex circa particularem meri facti, nullumque nexum cum iure habentis quæstionem, seu quod idem est, circa materiam negotij alicuius particularis determinandam, versetur, ut sæpe contingit; aut si versetur circa materiam fidei & iuris, id agat solum per modum priuati commentatoris, & Scriptoris; pro ut in pluribus Summis Pontificibus, Leone & Gregorio cognomento Magnis, Innocentio IV. Adriano VI. & alijs huius rei exemplum habemus. Circa primam enim materiam Summus Pontifex privilegium infallibilitatis non habet, ac proindè definire infallibiliter non potest; circa secundam autem, etsi habeat, illo tamen non utitur, nec definit tunc ut Pontifex aliquid à tota Ecclesia obseruandum, sed potius ut priuata persona, alijsue scriptor particularis, ea quæ sibi videntur veritati conformiora docet; secundum quam rationem satis patet, non omnia ab illo scripta debere esse vera & indubitata, quasi à Pōtificia autoritate emanantia. Quantumvis enim probabile existiment aliqui Summum Pontificem etiam ut priuatam personam, priuatim hæreticum esse non posse, de quo redibit sermo libro sequenti; omnes tamen Theologi constanter asserunt eum, ut priuatam personam, atque etiam ut doctorem particularem, non minus ac alium hominem, in agendo, in opinando, ac tum voce, tum scriptis, seu editis libris docendo (seclusa heresi) labi & errare posse.

II. Si

II. Si in materia fidei Summus Pontifex aliquod edat decretum, vt supremus Ecclesie Pastor, attentè ex circumstantijs, occasione videlicet talis decreti, verbis illius, quæstione proposita, & ceterisque huiusmodi considerandum erit, quidnam directè docere, seu determinare intendat Pontifex. Illa enim quæ in rei definiendæ probationem, & confirmationem, aut alias obiter solum & incidenter afferuntur, non cadunt sub eiusmodi definitionem; nec ad ea credenda censetur Papa velle vniuersam obligare Ecclesiam. Qua etiam de causa per se non habent tantam auctoritatem, quin subinde aliquid falsi in illis reperiri possit. Cuius rei exemplum communiter adduci solet ex cap. *A quodam Iudæo*, de consecratione, distinct. 4. nec non ex secundo Concilio Nicæno, quod fuit septimum vniuersale, vbi contra Iconoclastas verissimè definitum est, Angelos esse pingendos, quamuis ratio, ex qua ad istam definitionem Conciliū processit, nempe, quia ipsi sunt corporei, sit omnino falsa; licet enim certissimum sit eos in diuinis scripturis corporaliter apparuisse, nihilominus falsissimum est verè corporeos esse. Nec vllum indè sequitur inconueniens, si quidem, vt dicemus libro sequenti agendo de infallibilitate tum Summi Pontificis, tum Conciliorum Generalium in rebus fidei decidendis, diuina prouidentia aliter se habet respectu consultationis præuixæ ad definitionem, & aliter respectu conclusionis, seu definitionis ex illa resultantis: finit enim ipsa interdum consultationibus, siue rationibus, quæ ad eruendam conclusionem assumuntur, falsum obrepere; nunquam tamen id in conclusione, aut in definitione permittit; quod euentissimum est argumentum singularis Dei assistentiæ, qui solus nouit ex malo bonum elicere, & ex falso principio veram definitionem producere, vt in dies facit ex tenebris lumen ipsum splendescere.

III. In ipsa directâ responsione, vel definitione circa res fidei, ponderan-

da sunt accuratè eius verba. Nam si apertè dicat, id esse dogma fidei, aut contrarium repugnare verbo Dei, vel esse hæreticum, seu in fide erroneum; aut alioqui vtatur verbis præceptiuis, quibus ab vniuersa Ecclesia ita sentiendum esse mandetur; ac præcipuè si anathemate aliter sentientes, vel credentes feriantur, manifestum est signum, Summum Pontificem id ipsum ex cathedra definiisse: secus autem si tantum prohibeat contrarium doceri, etiam sub excommunicationis vinculo, id enim vniuersim non sufficit, ad certo explorandum argumento aliquam fidei definitionem. Eadem ratio est, quotiescumque ex verborum tenore, aut alijs circumstantijs colligi potest, eum priuatim, quantumtaxat ferre iudicium, aut proponere aliquid solum tanquam doctrinam, probabilem, vel probabiliorem; vt enim optimè aduertit Eminentissimus Cardinalis de Lugo tract. de fide disp. 20. sect. 3. numero 129. licet piè credi possit, nunquam Deum permissurum, quod Summus Pontifex, vel Ecclesia vniuersalis approbet, & proponat omnibus fidelibus, tanquam probabiliorem, doctrinam aliquam, quæ à parte rei falsa existat, id tamen non repugnat ex principijs intrinsicis, neque ex aliqua Dei promissione huc vsque facta, id potest satis colligi; atque adeò cum Pontifex declarat aliquam opinionem esse probabiliorem, non extrahitur contraria à statu opinionis, ita vt qui eam teneat, vel asserat, censura aliqua Theologica, vel temeritatis nota dignus sit; nec, nisi id exprimat, prohiberi, ne quis contrarium teneat, vel profiteatur; & si hoc etiam exprimat, non prohiberi actum internum, quia dum non censuratur doctrina ipsa, sed manet intra terminos opinionis, licet minus probabilis, non esse peccatum graue assensum merè internum contrariæ sententiæ præbere. Ita præfatus Cardinalis. Certum est enim reinanente alicuius sententiæ probabilitate, atque adeò non prohibito circa illam assensu interno, posse aliquando Summum Pontifex

Pontificem prohibere actum externum, vel usum illius circa talem opinionem, ad tollendas seditiones & rixas, quæ indè inter Catholicos oriri possent, qui tunc obedire tenentur. Similiter Tannerus 22. disput. 1. de fide quest. 4. dub. 7. num. 281. docet in non spectantibus ad vniuersale bonum Ecclesiæ, sed alicuius priuatæ tantum, præsertim in decretis morum, non posse Pontificem errare, solum esse pium ita credere.

IV. Circa ipsum formale decretum constitutionis, vel definitionis, diligenter obseruandum est, an id legitime & sufficienter fuerit promulgatum; atque etiam an tempus eiusdem obligationi præfixum fuerit elapsum, priusquam id refrigeretur, seu retractaretur. Etenim vt notat Vasques 12. tomo 2. disp. 155. n. 15. id obseruant Summi Pontifices in curia Romana, vt nondum intelligantur loqui de sede Petri, tanquam Iudices, & Pontifices in legibus & canonibus ferendis etiam si eos imprimi iubeant, donec ad valuas Basilicæ principis Apostolorum de vrbe, Cancellariæ Apostolicæ, & in acie campi Floræ solemniter publicentur, & exemplar vnum in columna illius campi, nec non aliud ad valuas S. Petri per aliquod temporis spazium affigatur. Additque idem Vasques, accidere etiam interdum, vt in legibus ac bullis impressis dicatur: *Publicata tali die*; & tamen nunquam fuerint solemniter promulgatæ; quare nec tum vim legis habebunt; quod enim habeatur, *Publicata tali die*, legaturque in ipsa impressione subscriptio cursorum, hoc fit per anticipationem à Typographo, ita iubente Pontifice, ne impressio tardetur. Ex hac regula Tannerus loco citato dub. 6. nu. 264. satisfacit difficultati de Biblijs Sixtinis à Clemente VIII. suppressis & emendatis, quod decretum à Sixto V. suis Biblijs præfixum, nunquã fuerit plenè promulgatum, sed tempestiuè reuocatum: ipso etiam Sixto V. animaduertente, non pauca in ea irrepisse, quæ iterata indigerent diligentia; adeo vt totum opus sub incudem reuocandum.

consueris atque decreuerit, etsi id morte præuentus præstare non potuerit, vt in præfatione Bibliorum Clementinorum legitur.

Secundò, quia non pauci doctores ita Summo Pontifici singularitatem non errandi prærogatiuam in rebus fidei & religionis attribuunt, vt tamen eas definiturus teneatur, pro cuiusque grauitate, ad veritatem inuestigandam, debitam adhibere diligentiam, communes fidei regulas consulendo; viros doctos, præsertim è Cardinalium & Episcoporum cœtu in consilium vocando; diuinum auxilium implorando, tum per publicam, tum per priuatam precum indicationem: Quia, inquam, ex multis doctoribus, tales aut aliæ similes diligentia à Summo Pontifice ex cathedra docente præmitti debent, nihil enim Deus in hoc iudicio grauissimo temerè vult agi, indè colligunt aliqui alij, haud infallibile illud fore, si dictas omittat diligentias, aut fidelibus certò de illis non constet. Verùm hæc consequentia est illegitima, & à sensu præfatorum doctorum omnino aliena, quorum aliqui existimant dictas omnes diligentias solum ad hoc esse necessarias, vt Pontifex licite & absque peccato, non autem vt infallibiliter definiat; quare tametsi posset peccare, si absque collatione cum suis consiliarijs, aliquid de fide statueret se solo; tamen definitio esset valida, si fieret ex cathedra; hoc est, si veritatem à se solo discussam, proponeret omnibus fidelibus cum onere eam per fidem credendi: Id enim est loqui ex cathedra, in sententia illorum doctorum. In alia quoque eorum, qui inter condiciones ex parte Summi Pontificis requisitas, vt ex cathedra loqui dicatur, admittunt necessariò præuium fratrum consilium, nihil authoritati Pontificiæ, aut eius quo ad nos certitudini contrarium legitime inferri potest; quandoquidem secundum talem sententiam fieri nunquã potest, vt Pontifex publicè definiat aliquid, in dubia religionis causa, quin dictam conditionem, aliasque omnes ne-

celsa-

cessario à Deo in hunc finē prescriptas adimpleat; vt expressè docent Cardinalis Bellarminus lib. 4. de Summo Pontifice cap. 3. Bannes 22. quæst. 1. art. 10. dubio 2. Gregorius de Valentia 22. q. 1. pun. 7. §. 41. alijque recentiores communiter; qui proindè licet hypotheticam illam concedant, si Pontifex sine debita diligentia definiat, infallibiliter non definit, nunquam tamen idcirco concedunt antecedens: quo etiam in sensu loquuntur, debentq; intelligi duo præclarissima in clyti Ordinis Prædicatorum lumina Syluester Prieras in Summa V. fides, & in suo dialogo contra Lutherum, nec non Melchior Canus libro 5. locorum cap. 5. vbi asserunt Papam in definiendo errare posse, si absque consilio doctorum virorum, & maturo iudicio definiat.

Quod si inquirat aliquis, quid si per impossibile Summus Pontifex tales omitteret diligentias, dicendum esset de eius infallibilitate? Responderi posset primo, quod vt in alijs casibus, dato semel aliquo impossibili, siue absoluto, siue conditionato plura sequi solent absurda & contradictoria, ita & in præsentia casu, vel hypothesi contingere posset: Secundo Deum solum certo scire, quid tunc accideret, cui soli perspectæ sunt conditiones, quibus necessario, vel non, annexam esse voluit suam specialem assistentiam, vt ex ea Summus Pontifex infallibiliter definire dicatur. Tertio respondeo, & hac ratione dissidentes inter se aliquorum doctorum sententias facile ad concordiam reuocari posse arbitrator, distinguendo inter huiuscemodi conditiones, vel diligentias præuiè ad rerum fidei determinationem adhibendas, quarum aliquæ ita necessariae videntur esse, vt si per impossibile à Summo Pontifice prætermittentur, id sine errandi periculo fieri non posset, proindèque non exiguntur solum vt licitè & absque peccato, sed etiam vt infallibiliter definiat; huius generis esse puto, accuratam rei definiendæ discussionem, consultis communibus fidei regulis, cu-

Bibliot. Theol. Tom. I.

iusmodi sunt sacrae Scripturae, traditiones Apostolicae, præcedentium Pontificum, Conciliorumque Generalium ab illis confirmatorum decreta, consensus SS. Patrum aliorumque doctorum, consensus omnium fidelium, siue Ecclesiae vniuersalis in rebus ad fidem pertinentibus. Cum enim, vt suppono tanquam certissimum, Ecclesia nullis nouis reuelationibus gubernetur, nec propriè vltimos nouos fidei articulos habere possit, inde sequitur opus esse, quod Summus Pontifex præuiè ad suam definitionem, vel per se, vel per alios diligenter præfatas consulat regulas, ex quibus solis vera fidei doctrina erui potest.

Dixi sub disunctione id necessario præstari debere à Summo Pontifice, vel per se, vel per alios, quia vbi semel ipse implorato diuino auxilio rem totam solus discutere & examinare vellet, tunc collatio cum suis consiliarijs necessaria tantum esset, vel ad melius esse, vel ad summum, vt licita ac legitima diceretur eius definitio. Vndè in hoc sensu vera est sententia illorum doctorum, qui asserunt præfatam collationem haud requiri necessario ad infallibilem Summi Pontificis definitionem; quodque proindè, si ab eo per impossibile ommitteretur, non propterea obnoxium fore lapsui, errandive periculo: In alio autem sensu vera est aliorum sententia, qui loquuntur de dicta collatione in casu, quo Summus Pontifex rem definiendâ nollet disquirere, quando eam docent necessario ad definitionem prærequiri, quodque, si per impossibile non adhiberetur, se exponeret errandi periculo.

Ratio primi dicti est, quia Summus Pontifex se solo, independenterque à Concilio Generali, potest aliquid de fide statuere, ergò multo magis independenter à quibuscumque alijs consiliarijs, vbi rem voluerit per se discutere, consuetasque & communes fidei regulas consulere. Potestas enim docendi aliquid esse de fide, nititur eo Christi promisso, *Super hanc Petram edificabo Ecclesiam meam*, & illo mandato *pasce oves meas,*

Z

meas,

meas, vtique pabulo sanæ doctrinæ; & illa rursus sponfione, *Rogauit pro te vt non deficiat fides tuâ, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*; quæ omnia soli Petro, eiusque Successoribus dicta fuisse suo loco infra demonstrabimus: Igitur licet Papa, posset forsan peccare, aut aliquo modo imprudenter agere, si absque suorum consilio, aliquid de fide statueret se solo, tamen definitio esset valida, si fieret ex cathedra; hoc est si veritatem diligenter à se solo discussam, proponeret cunctis fidelibus cum obligatione eam credendi. Ratio autem secundi dicti, est superius allata, quod Ecclesia nullis nouis reuelationibus regatur.

Vltimò nota, quando Summus Pontifex dictas diligentias per se solum prestare nollet, eas quibuslibet committere posse, siue quod idem est, quoslibet viros doctos consultores adhibere, nec ad consultationem Cardinalium, aut Prælatorum Curie Romanæ necessario restringi, vt contra Castro lib. 1. de hæref. cap. 8. ex communi notarunt Canus & Gregorius de Valentia locis superius citatis, nec non Tannerus disput. 1. de fide quest. 4. dub. 6. num. 236. sed de his in præfenti satis, de quibus libro sequenti sect. 4. fusius Deo dante agetur.

C A P V T V.

De probatione Theologica desumpta ab auctoritate Conciliorum tum Generalium, tum particularium.

VT semel authenticè constante, quod Concilium aliquod sit vniuersale, habeatque conditiones omnes ad illud requisitas; quod sit autoritate Summi Pontificis legitimè congregatū, deinde confirmatum, & sic de cæteris; vt, inquam, his stantibus, Conciliorum vniuersalium definitiones ad fidem bonosque mores pertinentes, infallibiles sunt credendorum regulæ, & principia in ordine ad probationes Theologicas;

secus tamen, si aliquid ex illis deficiat, vnde multæ etiam probabiles dumtaxat circa Concilia generalia possunt opiniones haberi. Primò quod aliqua non sint vniuersalia, & aliqua sint: si ex vna parte nec à Summo Pontifice, nec ab alio Generali Concilio, nec denique vniuersali Ecclesie consensu in illis recipiendis, esset authenticè declaratum, quænam sint habenda vt talia, & quæ non, vt talia; & ex alia Catholici Theologi, ijque nobiles in oppositas abirent opiniones; stante enim hoc dubio, talis Concilij definitio saltem quo ad nos certam de fide non faceret probationem.

Secundò, quod sint Concilia vniuersalia, quia Summi Pontificis autoritate congregata, interuenientibus ex omnibus mundi partibus Episcopis; sed non sint approbata, aut confirmata à Summo Pontifice vt talia, & vt norma fidei, morumque; cum enim certum sit, quod Concilium quodcumque ante Pontificis confirmationem possit errare; stante semel vel certitudine, vel probabilitate talis non approbationis & confirmationis, certam de fide probationem reddere non potest Conciliorū autoritas, de quo vide Cardinalē Bellarminum lib. 2. de Conciliorum autoritate. Tertio, cum iuxta eiusdem Bellarmini doctrinam lib. 1. de Concil. c. 17. esset etiam valde probabile, Concilium illud non fore vniuersale, à quò verè Episcopi, nec excommunicati ad illud accedentes essent exclusi, si semel de hoc constaret, talis Concilij autoritas certam non faceret probationem; idem videtur sequi in casu, quo vi, aut dolo, aut ex metu cadente re vera in constantem Episcopum aliqui impedirentur, ne ad Concilium accederent.

Quartò, si probabile foret aliqua Concilia, vel aliquorum Conciliorum decreta ad fidem, vel mores pertinentia esse edita, non interuenientibus tot Episcopis, vt simpliciter dici potuerit, eos tunc vniuersalem representasse Ecclesiam; esset etiam valde probabile, si non certum, illud Concilium non fuisse generat.

nerale, vel illa decreta non fuisse à Concilio generali edita, atque adeo certam haud facere probationem; posset tamen aliunde suppleri hic defectus, vel per approbationem eorum, qui postea eidem interessent Concilio, quando verè vniuersale appellari posset ex illorum concursu; vel sequentis Concilij vniuersalis, vel denique Summi Pontificis, supposita maximè certitudine illius sententiæ, quod etiã independenter à Concilio Generali gaudeat priuilegio infallibilitatis in rebus fidei definiendis.

Quintò, stante probabilitate vtriusque sententiæ, quod Concilium Generale legitimè congregatum, saltem dum non repugnent Pontificij legati, etiam secundum maiorem partem, possit errare, & non errare; sic consideratum, non est infallibilis fidei regula eius auctoritas. Sextò, quando aliqua Concilia proponunt solum aliquid vt probabilius tenendum; cum id contrariæ sententiæ probabilitatem non tollat; talis etiam definitio non esset certa. Septimò, quia non minus Conciliorum, quàm Summi Pontificis infallibilitas in definiendo annectitur præuijs quibusdam diligentijs, iuxta superiori capite dicta, si constaret manifestè quod Patres Concilij non fecissent, quod in ipsis erat ad finem veritatis, illustrationisque diuinæ obtinendum, communes nimirum fidei regulas haud consulendo, esset saltè probabile, quod licet cæteroquin errare non posset Cõcilium Generale absque approbatione, & confirmatione Pontificia, tunc errare potuissent; eorumque proinde definitio infallibilem nõ faceret probationem; de quo vide Canũ lib. 5. cap. 5. & Cord. quæst. Theolog. lib. 4. q. 1. prop. 9.

Octauò, cum sicuti ex dictis superiori capite, in Pontificijs, ita & in Conciliorum etiam generalium decretis non sint de fide disputationes quæ præmittuntur, neque rationes, quæ adducuntur, neque ea quæ ad explicandum, & illustrandum afferuntur, nec verba singula, quibus definitio exprimitur, nisi de verbo ipso decretum fiat; hinc est,

Bibliot. Theol. Tom. 1.

quod si in alicuius rei probationem adducatur testimonium Summi Põtificis, aut Concilij generalis, diligenter examinandum est, vtrum sit depromptum ex ipsa fidei definitione, an verò sumptum ex discussione ad illam præuia, aut ex alijs incidenter dictis; ad dijudicandum de certitudine talis probationis. Nonò, quia potest esse opinio probabilis, quod alicuius vocis significatio non accipi debeat, vt communiter sentiunt alij; v.g. est de fide, quod requiratur lumen gloriæ eleuans animam ad videndum Deũ, vt definitum est à Concilio Viennensi; & tamen est controuersia inter Theologos, an id sit habitus, vel solum peculiaris Dei concursus, & operatio; hinc est, quod licet talis definitio sit certa, ad probandum contra Beguardos & Beguinas necessitatè luminis gloriæ, quodque virtute sua non valeat anima videre Deum; non tamen ad probandum, an id sit habitus, vel peculiaris tantum Dei concursus.

Decimò, quotiescumque etiam est probabilis interpretatio: quod Concilia vnam rem, & non duas; controuersiam cum hæreticis duntaxat, & non inter Catholicos Theologos dirimere per definitionem aliquam voluerint; talis quoque definitio non facit certam probationem, nisi circa illam rem, aut controuersiam quam omnes per illam dirimi conueniunt; secus autem circa illam partem, quam non dirimi probabilis est doctorum sententia: Vndecimò, quando in Concilij aliqua sessione, vel definitione non promulgatur anathema, contra aliter sentientes, vel simile quid, quod indicare solet mentem Cõcilij esse declarare contrariam opinionem hæreticam, & contra fidem; sed tantum Concilij mens & sensus exponitur, non indicans id spectare ad fidem (nisi aliud id constet) probabilissimum est talem definitionem non esse semper certam, certitudine fidei, neque posse puniri in foro etiam exteriori contrarium opinãtem, tanquam hæreticum. Prudenter autem facere Concilia, & Summos etiam

Pontifices, dum ita se gerunt, suamque duntaxat mentem declarant, satis patet ex eo, quod aliquandò hæreticam expresse declarare opinionem non est necesse; aliquandò id fieri non potest; aliquandò non satis est discussa quæstio; adeoque volunt Concilij Patres, vt in posterum diligentius agitari possit à viris doctis, vt possit tandem definiri, quænam amplectenda certò, & indubitanter. Sic in Concilio Tridentino videmus de factò, non fuisse damnatas tanquam hæreticas, omnes opiniones, quas contra Catholicam veritatem excitaerunt huiusce nostri temporis hæretici. An verò sensus Concilij taliter explicatus contrariam sententiam, si non semper hæreticam, saltem tamen erroneam, vel temerariam, vel improbabilem faciat; probabilius existimo quod sic, maxime si sciretur multos ita in Concilio sensisse.

Quod pertinet modo ad Concilia, particularia, siue Diocæsana, siue Prouincialia, siue Nationalia non sunt ex se planè infallibilis veritatis; vnde etiã ex illorum autoritate certa & infallibilis probatio desumi non potest; nisi aut Summi Pontificis, aut Concilij Generalis calculo essent expresse confirmata; dico expresse confirmata; quia si tantum ad aliquod propositum essent commendata, non sufficeret ad omnimodam certitudinem; ex illis tamen potest desumi argumentum probabile, ad aliquam opinionem tuendam, quod apud prudentes viros maioris ponderis esse debet, quàm multorum aliorum doctorum sensus, in his, quæ aliquomodo ad fidem, vel bonos mores spectare videntur; maxime si fuerint in illis partibus, aut prouincijs celebrata, vbi litteræ florent, & ad prælaturas euehi solent viri in Theologia, ac iure Canonico præstantes. Nota me dixisse probabile argumentum desumi posse ex Conciliorum particularium autoritate, in his quæ aliquo modo ad fidem, vel bonos mores pertinere videntur, nam ex eorum statutis purè spectantibus ad regimen Ecclesiarum, reformationem & cætera huiusmodi, nõ

potest desumi argumentum etiam probabile, quod in hac Regione, Prouincia, vel Ciuitate, id quoque faciendum sit, vel fieri expediat; variæ enim sunt diuersarum Prouinciarum, & Ciuitatum leges, & consuetudines, & quod in vna videtur rationi consentaneum, in alia mutata circumstantia loci, personarum, & alijs similibus, est ab illa penitus alienum.

CAPVT VI.

De probatione Theologica desumpta ab auctoritate Sanctorum Patrum.

Circa auctoritatem Sanctorum Patrum in stabiliendis fidei dogmatibus, Theologicisque conclusionibus ex illa deducendis, fuit error Glossæ Cap. *Noli* verbo, *in istis*. distinct. 9. vbi explicans D. Augustinum, qui suis scriptis nolebat aliquem firmiter adhærere ex sola auctoritate, sed ex intelligentia & probatione, ait; *Loquitur secundum illa tempora, cum adhuc scripta Augustini, & aliorum Sanctorum Patrum non erant authentica, sed hodie iubentur omnia teneri vsque ad vltimum iota, in Ca. Sancta Romana, distinct. 15.* Verum apertè decipitur author Glossæ, in citato enim ab ipso Canone Gelasius hæc vltima verba profert solum de Epistola Leonis Papæ ad Flavianum contra hæresim Euthichianam; *Cuius textum, inquit, aut vni iota si quispiam idiota disputauerit, & non eam in omnibus venerabiliter acceperit, anathema sit.* De operibus autem Cypriani, Athanasij, Nazianzeni, Basilij, Chrysostomi, Hilarij, Ambrosij, Hieronymi, Augustini, Prosperi, & omnium orthodoxorum Patrum, qui in nullo à Sancta Romana Ecclesia consortio deuiarunt, nec ab eius fidei prædicatione seiuncti sunt, sed communionis ipsius, gratia Dei, vsque ad vltimum diem vite sue participes fuerunt; nihil aliud asserit, nisi ea in Ecclesia Catholica recipi, & esse legenda; quibus verbis, vt notant communiter doctores, non confertur illis irrefragabilis

bilis autoritas fidei, sed solum generali quadam approbatione alijs præferuntur, ut utilius legi possint, & cum minori errandi periculo.

Igitur relicta illa Glossæ sententia, quam ut erroneam communiter Theologi rejiciunt, pro vera autoritatis Patrum intelligentia notandum est primò, Sanctos ac veteres Patres posse considerari dupliciter, primò veluti distributiue, & seorsim; secundò collectiue, & coniunctim, pro ut non vnus, vel alter; sed omnes vel ferè omnes, in aliquo vnanimiter conueniunt.

Notandum est secundo huiusmodi consensum Sanctorum Patrum vnanimem ac generalem extendi posse, vel ad quæstiones puri facti, vel ad quæstiones iuris; iterum vel ad quæstiones Philosophiæ, vel ad quæstiones Theologiæ, quarum adhuc aliquæ sunt de fidei dogmatibus, aliæ verò de adiaphoris, minutioribusque diuinæ legis rebus, quas sine salutis discrimine ignorare contingit, & ad pietatis doctrinam non spectant.

Notandum est tertio ex Cardinali Turrecremata distinct. 9. cap. 5. c. ego solus; quod quinque modis Ecclesiæ doctores sunt loquuti. Primus modus est inquisitiuus, in vtramque partem disputando pro veritate alicuius dogmatis, vel propositionis. Secundus recitatiuus non propriam, sed aliorum sententiam referendo. Tertius reprobatiuus, quando scilicet alienas refellunt opiniones. Quartus assertiuius, cum aliquid determinatè proferunt, vel definitiue sustinent, aut defendunt. Vltimus retractatiuus reprobando priorem quam tenuerant aliquandò sententiam.

Notandum est quartò SS. Patrum scripta, & sententias, tam vnuscuiusque in particulari, quàm omnium in communi posse considerari dupliciter, vel secundum se præcisè, vel secundum quod annexam habent Ecclesiæ approbationem; cuius sex veluti gradus, seu differentias in ordine ad doctrinam aliquam, vel doctorem commendandum distin-

guere possumus. Primus, & infimus gradus est, quando ad hoc solum approbatur aliquis, vel eius opera, ut euulgari, & in lucem emitti possint, non enim propterea illa approbatio est autoritativa doctrinæ, nec speciali modo ab Ecclesia commendatur, sed generali modo permittitur, quo cæteri libri in indice non comprehensi, nec ab Ecclesia prohibiti, vnde potius ad permissionem, quam ad positiuam authorizationem, talis modus approbationis pertinere videtur; ad quem tamen requiritur quod talia scripta non habeant errorem, de quo Ecclesiæ constet, nam si semel constaret, illorum euulgationem, aut impressionem non permetteret.

Secundus approbationis gradus est eorum doctorum, qui classici, vel solemnes habentur, quia eorum testimonijs frequenter vtimur in scholis, præsertim si à multo tempore eorum doctrinæ, & sententiæ probatæ sunt; vel etiam, quia vltra hanc autoritatem, in approbatis vniuersitatibus cathedras speciales habent pro eorum doctrina legenda, sicut D. Thomas, D. Bonauentura, Durandus, Scotus, Gabriel, & alij similes, qui sunt capita & duces speciales alicuius non tam doctrinæ, quàm modi illam explicandi, vbi ad fidem pertinet. Quæ autoritas, licet magna sit, non tamen semper fit speciali decreto, aut iudicio Sedis Apostolicæ circa doctrinam talium doctorum, sed tantum ab illa approbatur creatio, & fundatio talium vniuersitatum, quæ dictas cathedras pro illorum doctorum explicanda doctrina dotatas habent.

Tertius approbationis gradus est, quando aliquis ab Ecclesia, & Sede Apostolica in doctorem Ecclesiæ eligitur, aut inter Ecclesiæ patres habetur, adeo ut eius scripta, vel opera non solum in scholis, sed in ipsis Ecclesijs, & Ecclesiasticis officijs publicè & solemniter legantur. Sicut plura Patrum opuscula recepta sunt, & approbata à Gelasio Papa in Concilio Romano, & habetur in capite *Sancta Romana*, distinct. 15.

Ad quem approbationis gradum, siue ad hoc vt aliquis speciali vel Patris, vel Doctoris Ecclesiæ titulo insigniatur; vt requiritur acceptatio Ecclesiæ, vel speciale iudicium, decretūque Sedis Apostolicæ circa personam, & doctrinam; ita etiam singulari quadam autoritate, & prærogatiua sublimatur super alios doctores, qui nec iudicio Sedis Apostolicæ sunt approbati, nec eorum doctrina autoritatis pondus habet ab illa, licet in approbatis vniuersitatibus Cathedras habeant, & famosiores teneantur in communi approbatione doctorū.

Quartus adhuc maior approbationis gradus, aut modus est, quandò videlicet speciali modo iudicat, & approbat, vel sequitur aliquam doctrinam, vt si dicat se probare, vel sequi talem doctrinam, affirmet illam esse sine errore, esse ex infusione cælesti, & alia similia, quæ sine dubio specialem veritatem, certitudinem, aut probabilitatem in tali doctrina requirunt; sic doctrinam D. Augustini præsertim in his quæ de gratia Dei scripsit, sic D. Thomæ, Ecclesiā sequi cōmuniter asserunt doctores Theologi qui de vtraque agunt, inter quos videndus est Magister Grauius libro 4. præscriptionem Catholicorum; & Ioānes à Sancto Thoma 1. p. disput. 1. de approbatione doctrinæ D. Thomæ; duo fulgentissima ordinis Dominicani lumina.

Quintus approbationis gradus, non tam est circa aliquem doctorem, vel illius doctrinam generaliter, quam circa aliquam materiam, seu opinionem determinatam; quando scilicet Ecclesia determinat in particulari aliquam opinionem esse vel probabiliorem, vel certiorē. Exemplum habemus ex Concilio Viennensi sub Clemente V. & refertur in Clementina vnica de summa Trinitate, vbi *Opinio illa quæ affirmat paruulis infundi in baptismo gratiam, & virtutes, & similiter adultis tanquam probabilior, & dictis Sanctorum, ac modernorum doctorum Theologiæ magis consona eligitur sacro approbante Concilio.* Ecce

singularis approbatio illius opinionis, non quidem definiendo illam de fide, sed vt probabiliorem eligendo. Similiter in cap. *cum Martha* de celebratione Missarum eligitur vt probabilior opinio, *quæ asserit aquam cum vino in sanguinem transmutari, vt eluceat proprietas Sacramenti.* Stat ergò ab Ecclesia approbari aliquam opinionem, seu doctrinam in materia determinata citra definitionem.

Sextus tandem & vltimus approbationis gradus est definitiuus, cum videlicet Ecclesia doctrinam aliquam recipit, aut definit tanquam de fide. Sic fuit approbata S. Leonis Papæ epistola ad Flavianum, de qua dicitur in c. *Sancta Romana*; *Quod eius textum, aut iota vnū si quis idiota disputauerit, & non eam in omnibus venerabiliter acceperit, anathema sit.* Similiter ad Concilium Arausicum 2. quædam capitula ex doctrina S. Augustini desumpta transmisit S. Leo definienda: Sic in alijs Concilijs opuscula aliqua, & epistolæ receptæ sunt à tota Synodo, vt Agathonis Papæ in 6. Synodo Generali, & Sophronij in eadem; in Concilio Ephesino anathematismi Cyrilli Alexandrini; & sic de cæteris: His suppositis pro intelligentiæ præsentis materiæ.

Dico primò, Sanctorum ac veterum Patrum autoritatem, siue paucorum, siue plurium, maximè cum ad Theologicas affertur difficultates, esse maximi ponderis. Ista propositio est omnium Catholicorum; colligiturque primo ex diuersis sacræ scripturæ locis ad Ephes. 4. *Posuit Deus doctores in Ecclesia ad consummationem Sanctorum, vt non circumferamur omni vento doctrine;* & 1. ad Corinth. 12. *Posuit in Ecclesia primò Apostolos, secundò Prophetas, tertio Doctores.* Secundò probatur ex antiquissimo, ac vetustissimo Ecclesiæ vsu, in qua Summi Pontifices, Concilia, ipsique Patres secundum temporum ac ætatum seriem regulariter ad dissoluendos exortarum controuersiarum nodos SS. Patrum autoritates ac sententias adhibuerunt, fideique dogmata ex eorum doctrina vel

finie-

finierunt, vel confirmarunt.

Sic Leo Primus epistola 97. ad Leonem August. Eutichianam, & Nestorianam heresim refellens, quarum ista personam Christi diuidebat, illa verò duas in illo naturas confundebat, cum scripturarum testimonijs Christum Dominum verum Deum & hominem esse primum probasset, mox ad Patrum sententias confugiens subiungit: *Vt autem pietas tua cum venerabilium Patrum prædicationibus nos concordare cognoscat, aliquantas eorum sententias huic credidi subiiciendas esse sermoni, quibus si digneris attendere recensitis, non aliud nos prædicare reperies, quàm quod Sancti Patres toto Orbe docuerunt, nec quemquam ab illis, nisi solos impios hereticos discrepare &c.* Subditq; postea SS. Hilarij, Athanasij, Ambrosij, Augustini, & aliorum testimonia.

Sic Ioannes II. epistola de duabus naturis contra Eutichianos apud Baronium tomo 7. anno 434. n. 24. proposita illa quæstione fidei, an vnus ex Trinitate Christus, & Deus noster dici posset, hoc est vna de tribus personis sanctæ Trinitatis sancta persona ait; *Probanimus in his Catholicam Imperatoris fidem, & ita esse propheticas, & Apostolicas, vel Patrū exemplis euidenter ostendimus, vnam ex sancta Trinitate Christum esse, hoc est, vnam de tribus sanctissimæ Trinitatis personis, sanctam esse personam, seu substantiam, quam Græci hypostasim dicunt;* Et post allatas diuinarum scripturarum auctoritates, Nicænique Symboli confessionem, mox Patrum sententias, ac testimonia citat.

Similiter in Concilijs etiam Generalibus, & Oecumenicis videmus semper consuetudinem fuisse, priusquam aliquid statueretur, vel definiretur, vt proferrentur, diligenterque expenderentur Sanctorum Patrum sententiæ, sicut apparet ex toto Concilio VII. vbi de imaginibus; in Chalcedonensi pro duabus Christi naturis contra Eutichianos; in Ephesino pro vnica Christi persona contra Nestorianos; in Florentino de processione Spiritus Sancti à Patre & fi-

lio aduersus Græcos.

Denique Sancti Patres ipsi præcedentium Patrum auctoritate, fidei veritates studiosè semper cõfirmarunt, exortasque aduersus Ecclesiæ doctrinam hereses confutarunt; vt videre est apud S. Athanasium in tract. pro decretis Nicænæ Synodi contra Arrianos, qui cum eam calumnijs impeterent, ac si consubstantialitatis vocem nuperam adinuenisset, ille ad vetustiores confugiens Patres, eorum auctoritate Nicænæ, vel potius totius Ecclesiæ fidem de filij consubstantialitate propugnat. Idem habemus exemplum apud S. Basilium lib. de Spiritu Sancto; & D. Augustinum passim, sed præcipue lib. 1. & 2. aduersus Iulianum Pelagianum cap. 3. 4. & 5. quorum primus ad asserendam eandem Spiritus Sancti cum Patre & Filio diuinitatem, atque aded conglorificationem; secundus verò ad euincendos Pelagianos, & probandum Christum Dominum in euacuando chirographo paterni debiti, fuisse liberatorem hominū ex Adam descendentium, proferunt diligenter ac nominatim auctoritates Patrum Ecclesiæ, qui ipsos antecesserunt, dantes nobis formam, ac regulam, vt ad probationem dogmatum per eandem, vetustatis lineam incedamus, Sanctorū ac veterum Patrum testimonijs vtentes.

Tertiò ad demonstrandam, cõmendandamque Sanctorum ac veterum Patrum auctoritatem in probandis fidei sacræque doctrinæ dogmatibus non parum conducunt speciosi illi tituli, & encomia, quibus passim à Scriptoribus Ecclesiasticis celebrantur, quæ in vnum, collecta reperies apud eruditissimum virum Dominicum Grauinam lib. 4. Catholic. præscript. q. 2. art. 8.

Quartò denique accedit ratio efficacissima tam ex insigni veterum Patrū sanctitate, quàm etiam admiranda doctrina desumpta; cum fundamentum ac basis auctoritatis sit scientia, quæ credimus auctore non errare ex ignorantia, & bonitas, quæ credimus eundem nolle decipere ex malitia. Nomine enim Eccle-

clesiæ Patrum non intelliguntur omnes qui cum opinione sufficientis litteraturæ, sub communionem S. Matris Ecclesiæ diem clauserunt extremum, ut rectè probat supradictus doctor loco citato; si quidem non sufficit fides cum doctrina cõpetenti, ut aliqui sũt, & dicantur Ecclesiæ Patres, sed ut in fide sint superexcellentes, habeantque specialem gratiã gratis datam, quæ vocatur etiã ab Apostolo fides, dum ad Corinth. 15. ait: *Alij datur fides, alij sermo scientiæ*; vbi per fidem intelligit ibi S. Thomas superexcellentem mysteriorum fidei cognitionem, eadem explicando, & defendendo; qualem ipse proculdubio habuit.

Rursus etsi necessariam inter se non habeant connexionem doctrina, & sanctitas, quia non tam datur hæc gratia doctrinæ (sicut & ceteræ gratiæ gratis datæ) in utilitatem propriam, quàm totius communitatis fidelium, vnde non est de ratione doctoris, aut Magistri; quod bona vita sit præditus: Nihilominus propter exemplum Christi fundatoris Ecclesiæ, qui cœpit facere & docere; eiusdemque decretum, quo vita & doctrina conspicuos commendauit, & esse magistros in Ecclesia voluit Matth. 5. *Qui soluerit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno celorum. Qui autem fecerit & docuerit hic magnus vocabitur in regno celorum*, hæc duo requiruntur, ut fideles aliqui non solum numero, sed etiam merito, non solum in Ecclesia, sed etiam Ecclesiæ magistri ac patres sint, sanctitas vitæ, & sublimitas doctrinæ, ne quod verbis docent Ecclesiam, moribus impugnent; vnde omnes illi qui malis moribus imbuti, aut etiam hereticis opinionibus, inter suos errores, aliqua tamen vera fidei dogmata docuerunt, non tam ut Patres, quam ut traditionis testes debent in ijs recipi ac citari. Cum ergo ex dictis fundamentum auctoritatis sit doctrina, & sanctitas, nemini dubium esse potest, quin maximi sit ponderis illa doctorum, quos approbat Ecclesia, & in albo Patrum reponit, ob insignem

vitæ puritatem cum sublimi doctrina, coniunctam; vide Papam Gelasium C. *Sancta Romana* distinct. 15.

Dico secundò, aliquorum duntaxat Patrum auctoritatem in quacumque materia siue ad Philosophicas, siue ad Theologicas disciplinas pertinente, probabile quidem argumentum facere posse, certum autem, & firmum nequaquã: Hæc etiam propositio communis est inter Theologos, colligiturque primò manifeste ex ipsismet Sanctis Patribus, quibus non plus auctoritatis attribuendum est, quàm ipsi sibi attribui voluerunt, sed noluerunt Patres sibi irrefragabilem præstari auctoritatem, cum agitur de illis distributiue tantum, aut seorsim, propriumque & priuatum sensum exprimunt, vel in obscurissima aliqua questione diuersa sentiunt, vbi tantum valet eorum auctoritas quanta est ratio, vel auctoritas, quæ affertur ex sacris scripturis: Ergò nec in talibus casibus aut circumstantijs debemus nos infallibilem aliquam auctoritatẽ illis adscribere. Maior huius argumenti videtur esse certa; minor probatur adducendo diuersa loca, vbi id expresse asserunt S. Patres. D. Hieronymus in epistola ad Theoph. aduersus errores Ioannis Hierosolimitani paulo post medium; D. Augustinus lib. 2. de baptismo contra Donatistas cap. 3. lib. 4. de anima c. 1. & epistola 19. & 48. imo epistola 101. non vult sibi credi, plusquam auctoritas & ratio, quam adhibet, exigere videatur; & lib. 2. de ord. cap. 9. cum dixisset humanam auctoritatem plerumque falli cap. 10. subdit, *nolle sibi credi nisi docenti ac rationem reddenti*.

Huic principio innixi Patres tamen suam aliquandò fatentur imperitiam, ut Hieronymus in cap. 2. Micheæ; tùm in propria nolunt esse pertinaces sententiæ, ut idem in cap. 26. Ezech. tùm scripturæ suæ si quid falsi contineant, vel ipsi emendant, ac retractant ut August. in lib. retractat. vel alijs videnda & examinanda committunt ut Gregor. Nazianzenus in opusc. contra Arrianos; vel se emendaturos

turos promittunt, ſi errata deprehenderint, vt Hieronymus tomo 2. epistol. ad Cteſiphontem aduerſus Pelagianos, & de facto emendam aliquam ſuamverſionem ſacrorum Codicum habet comment. in Iſaiam cap. 29. Quare D. Thomas 1. p. queſt. 1. artic. 8. ad 2. rectè docet nonniſi probabiliter argui poſſe in ſcientia Theologica ex autoritate Patrum, modo in conſuſione explicato.

Cuius ratio veluti à priori eſt, quoniam quilibet Sanctorum ſingulariter conſideratus, his duntaxat exceptis, qui libros Canonicos ediderunt, cum ſpiritu humano locutus fuerit, errare aliquandò etiam in his quæ ad fidem ſpectant potuit; imò Melchior Canus lib. 7. de locis Theologicis aſſerit neminem eſſe veterum doctorum, quantumuis eruditum, & ſanctum, qui non aliquandò hallucinatus fuerit, non cæcutierit alicubi, & non quandoque ſit lapſus in aliquo. Igitur ſi conſiderentur ſinguli Patres veluti diſtributiue, & ſeorſim, aut ſecundum quod aliqui eorum pauci in aliquo conueniunt, firmum ex eorum autoritate argumentum ſumi non poteſt, ſed tantum probabile; præſertim cum multi ob inſignem doctrinam cum admirabili vitæ ſanctitate coniunctam, iam ad tantum humanæ autoritatis ſaſtigiū peruenerint, vt nefas ſit in Scholis eorum dictis apertè contradicere, & aduerſari; ſed ſi quid ab eis minus rectè elapſum ore, dictumque videatur, debeamus illud in bonum ſenſum reuenter, ac benignè interpretari.

Itaque ſicut paucorum tantum Sanctorum autoritatem pro certa ac firma fidei regula ſuſpicere, & habere hominis eſſet omnino imprudentis, ita etiam & illam deſpicere, ac pro nihilo habere impudentis; eſſetque blaſphemam, hæreticorum noſtri præſertim temporis conſuetudinem æmulari, qui ſequentes veſtigia Cham, non modo operire negligunt Patrum ſi qui ſint errores, eos excuſando cum poſſunt, ſed irrident, alijsque irridendos proponunt, & eorum

Bibliot. Theol. Tom. I.

perſonas calumnijs proſcindunt & lacerant, vt videre eſt apud eundem Grauinam lib. 4. citato q. 3. principali, art. 6.

Dico tertio, omnium etiam Sanctorum Patrum autoritatem, cum ad eas adducitur difficultates, vel controverſias, quæ naturali lumine cognoſcuntur, & ad quarum probationem nulla penitus vtuntur autoritate canonica, certum argumentum nequaquam ſupeditare, ſed tantum valere, quantum naturæ ratio perſuaſerit. Iſta conſuſio pariter eſt communis inter Theologos; probaturque ex eo quod gratia gratis data interpretationis ſermonum Sanctiſſimis Eccleſiæ Patribus collectiue ſumptis à Deo conſeſſa, in ordine ad fidem datur; ergò principaliter, & infallibiliter duntaxat, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, reſpicit, non verò ad illa, quæ Philoſophicas tantum, vel ſæculares concernunt diſciplinas, quæque ſine vllò penitus ſalutis diſcrimine ignorari poſſunt. Vndè in illis tantum valere debet eorum autoritas, quantum rationis naturalis ab eis adductæ viſ, & efficacia petierit, aut pondus habuerit.

Quod idem aſſerendum puto quoties Patres ſuppoſitis principijs nonnullis Philoſophicis, communibuſque eſſatis; etiam ſacram ſcripturam ad eorum normam interpretantur; ſic licet cõmunis opinio Patrũ Theophil. Euch. Bedæ &c. quibus è Theologis adhærent D. Thomas 3. p. queſt. 66. artic. 4. ad 3. Suares tomo 2. in 3. par. queſt. 5 1. ſect. 1. & ex interpretibus S. Scripturæ Alphõſus Salmeron, Toletus, Maldonatus, Cornelius à Lapide alijsque plures; licet, inquam, communis horum opinio cenſeat aquam, quæ Ioannis 19. exiuit de Chriſti latere, fuiſſe miraculoſam, ac de nouo creatam, aqua enim naturalis non videtur reſidere in parte maxime ſuperiori corporis noſtri, nec Philoſophi talis aquæ mentionem fecerunt; at tamen cum ſententia communis Anatomicorum, quibus vt potè peritioribus in ſua arte maior fides adhibenda eſt, eam in pericardio reperiri non ſolum

A a

aſſe-

asserant, vt Hippocrates lib. 1. de corde, Galenus lib. 8. de Pla. Auicenna, Laurentius quæst. 8. in Anat. Vesalius lib. 6. fabr. corpor. Valuerdus lib. 4. cap. 8. alijque plures, sed etiam ostendant, non videtur damnanda tanquam improbabilis sententia, cui adhæsit Bened. Arias Montanus in cap. 19. S. Ioannis asserens intercessisse ibi solummodo miraculum quoad modum, hoc est, quod sanguinis vnda simul ad ictum cum aqua profiliens illam non infecerit, & vtrumque liquorem facile permiscibilem ex eodē ictu emanantem simul, diuisum contemplatus Ioannes fuerit.

Dico quarto, vnanimem Sanctorum Patrum consensum in explicatione sacrae scripturae pertinente ad fidem, bonoque mores afferre infallibile veritatis argumentum veluti à signo, & à posteriori, siue in quantum sunt ab Ecclesia authenticè declarati, approbatique vt omni exceptione maiores testes veritatis Catholicæ in explicatione sacrorum Codicum. Hanc conclusionem communiter docent Theologi, qui etiã notant generalem hunc omnium Sanctorum Patrum consensum non esse accipiendum mathematicè, adeò vt ne vnus quidem desit, sed moraliter, vt sit omnium circiter, vel fere omnium, quæ admodum res morales debent accipi, & intelligi moraliter, alioqui impossibile esset talem consensum vnquam explorare, aut inuenire, quia aliquorum nomina nos latent, vel certè eorum scripta præ manibus non habemus, aut aliqua ex ijs perierunt, nonnulli etiam ab Ecclesia defecerunt vt Origenes, Tertullianus, Eusebius, Apollinaris & alij, quos non videmus retractasse errores suos.

Conclusio sic explicata probatur ex sexta Synodo Constantinopolitana in Trullo habita can. 19. sic præcipiente; *Si ad scripturam pertinens controuersia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretemur, quam quomodo Ecclesia luminaria, & doctores suis scriptis exposuerunt.* Clariùs Conciliũ Lateranense III. sessione vndecima, in primo Leonis de-

creto de modo prædicandi post mediũ; *Mandantes, inquit, omnibus qui hoc onus sustinent, quique in futurum sustinebunt, vt Evangelicam veritatem, & sanctam Scripturam iuxta declarationem, interpretationem & ampliationem Doctorum, quos Ecclesia, vel vsus diuturnus approbauit, legendosque hæcenus recepit, & in posterum recipiet, prædicent & explanent; nec quidquam eius proprio sensui contrarium, aut dissonum adijciant: sed illis semper insistant, quæ ab ipsius sacra scriptura verbis, & præfatorum doctorum interpretationibus rite & sane intellectis non discordant.* Similiter Concilium Tridentinum sess. 4. in decreto de editione, & vsu sacrorum librorum statuit, *vt nemo sua prudentia innixus in rebus fidei & morũ ad adificationem doctrinae Christianae pertinentium sacram scripturam ad suos sensus contorquens, contra vnanimem consensum Patrum interpretari audeat, etiam si huiusmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edenda forent.*

Vndè sic argui potest, ille scripturae sensus est de fide, quem Ecclesia statuit esse verum Scripturae sensum, sed ex præallegatis Conciliorum testimonijs Ecclesia statuit illum esse verum scripturae sensum, qui cõmuniter à Sanctis Patribus affertur, ergò talis scripturae sensus non potest non esse de fide, atque adeo non potest nõ esse firmum, ac certum veritatis argumentum vnanimis Sanctorum Patrum in illo tradendo consensus. Maior huius argumenti videtur esse certa, cum enim omnis verus sacrae scripturae sensus sit intentus & reuelatus à Spiritu Sancto, debet pertinere ad fidem; ergò eo ipso quod Ecclesia declarat vnanimem Sanctorum Patrum in interpretando aliquo scripturae loco sensum esse verum, declarat etiam consequenter illum esse de fide; Sanctosque Patres collectiue sumptos gaudere priuilegio infallibilitatis in explicatione sacrae scripturae, cum limitatione in conclusione allata, hoc est pertinente ad fidem, bonosque mores. Minor autem probatur, quia si vnanimis Sanctorum

Patrum consensus in exponendo aliquo sacrae scripturae loco pertinente ad fidem bonosque mores, non esset absolute verus, sed solum probabilis, aut dubius; Ecclesia non posset praecipere, ut omnes illum sequamur, absque eo quod aliquid in contrarium dicere, aut interpretari audeamus. Cum igitur Ecclesia id ita praecipiat, non alia certe ratione id facere pensandum est, nisi quia ex infallibili Spiritu Sancti assistentia, qua dirigitur in omnibus definitionibus fidei, ac morum, nouit etiam concordem huiusmodi Sanctorum Patrum sensum, circa alicuius scripturae interpretationem, esse omnino verum; sunt namque Sancti Patres & Doctores diuinitus Ecclesiae dati, *ut non circumferamur omni vento doctrinae*; ex Apostolo ad Ephes. c.4.

Quod dixi in praecedenti conclusione de vnanimi Sanctorum Patrum consensu, quando explicant aliquid de rebus fidei, exponendo Scripturam, vel scripturae testimonijs illud comprobando, idem penitus asserendum puto quinto loco, quando aliquid etiam vnanimiter proferunt, tanquam ad fidei doctrinam pertinens, etiam si non exponant scripturam, vel scripturae testimonia. Hec etiam conclusio est communis, ad quam probandam, praeter Ecclesiae praesentiam, quae dum aliquas veritates fidei credendas proponere debet, nihil habet antiquius, quam post diuinas scripturas ad communem Patrum doctrinam respicere in singulis fere Concilijs; ut enim recte docet D. Augustinus lib.2. contra Iulianum, Patres sunt illi, qui maxime custodiunt fidei depositum a Christo & Apostolis acceptum; *Quod inuenerunt, inquit, in Ecclesia tenuerunt, quod didicerunt docuerunt, quod a Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt*; praeter hanc, inquam Ecclesiae consuetudinem, efficacia ad nostram conclusionem probandam argumenta ex diuinis scripturis desumpta non desunt.

Primo idem sunt propter doctrinae lumen, doctores in mystico Ecclesiae corpore, quod sunt oculi in corpore hu-

Bibliot. Theol. Tom. I.

mano; sed quod oculus videt, aut non videt, id corpus ipsum videre, aut non videre merito censetur. Ergo similiter, quod vniuersi Ecclesiae doctores in aliquo fidei dogmate concorditer sentiunt, id Ecclesia ipsa sentire censenda est. Nihil autem Ecclesia vniuersa sentire potest nisi verum, cum habeat illa perpetuo Spiritum veritatis sibi assistentem; nihil igitur etiam nisi verum vniuersi Ecclesiae Patres docent. Eoque certius apud nos esse debet concordem hanc Sanctorum Patrum, ac doctorum sententiam a Spiritu Sancto esse profectam, atque adeo esse infallibiliter veram, quominus videtur potuisse humanitus fieri, quod tot talesque viri sanctissimi pariter & doctissimi, quique tam varijs locis ac temporibus vixerunt, in eandem sententiam scribendo conuenire potuerunt; ut recte expendit D. Augustinus lib. 1. & 2. contra Iulianum, alijque plures diligenter citati a nostro Thoma Vvaldensi lib.2. doctrinal. fidei antiquae cap.25. Melchiore Cano lib.7. de Locis cap.3. conclus.5. Salmerone tomo 8. in Euang. tract.2. vbi videri possunt.

Secundo, eo ipso quod Matthaei 13. & Lucae 10. populus tenetur sequi doctrinam suorum Pastorum, ac Patrum; pertinuit ad suauitatem diuinae prouidentiae consequenter non permittere ipsos omnes Pastores ac Patres a vero deuiare, seu docere falsum in rebus ad fidem, & salutem pertinentibus: sic enim populus falsum pro vero credere ex precepto Dei teneretur, quod est absurdum. Tertio non alia ratione pastores animarum & doctores plura alijs fidelibus ex officio credere & scire tenentur, nisi quia fides in docendo ab illis dependet, & quia eis errantibus, non potest populus, nisi extraordinario quodam miraculo non errare: ut constat Malachiae cap. 3. *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam & populus requirit legem ex ore eius*. Ergo consentaneum, imo necessarium ex hypothesi fuit in Ecclesia, ut omnes simul pastores, & doctores, licet diffusi per orbem priuilegio infallibilitatis gaude-

A a 2

rent

rent in docendo, & definiendo; dico in docendo, quia in præfenti non agimus de paſtorum & doctorum fide personali, an nimirum poſſint, vel non perſonaliter errare ſentiendo aliquid eſſe de fide quod non eſt, vel non eſſe quod eſt; ſed tantum de ea quam populos ſibi commiſſos docere tenentur; cum enim inter Catholicos ſit ſub opinione poſitum, an habeant talem infallibilitatem paſſivam in ſentiendo aut credendo, de quo libro ſequenti ſect. de Eccleſia, omnes tamen tanquam quid certiffimum tenent illos habere infallibilitatem actiuam, ſeu in docendo.

Neque verò quod Patres homines ſint, obſtare debet, quominus à Spiritu Sancto ita dirigi dicantur, vt errare omnes quidem non poſſint in materia fidei & religionis. Nam & Prophetæ & Euangeliftæ homines fuerunt: & tamen illorum ſententia meritò habetur infallibilis. Nempè quia etſi homines eſſent, ſuaque proinde natura fallibiles & mendaces, tamen cum Spiritu Sancto ſpecialiter aſſiſtente cuncta ſcriberent, errare minimè potuerunt. Etſi enim inter Scriptores Canonicos, & alios Eccleſiæ Patres ſuum verſetur diſcrimen; id tamen ad rem, de qua nunc agimus, nihil penitus attinet. Tantum enim intendimus, quod ſicut Scriptores Sacri, licet homines, Spiritu veritatis dirigi ſuo modo potuerunt, ne vnquam erraret eorum aliquis: ita etiam ab eodem Spiritu ſpeciali eius aſſiſtencia, & providencia directi fuerunt Sancti Patres modo quodam ſuo ne illi omnes in doctrina fidei aberrarent; docendo aliquid eſſe de fide quod non eſt, vel non eſſe, quod re vera ad illam pertinet.

Quod autem obijciunt heretici Patres interdum & erraviſſe, ac inter ſe pugnare, id nihil præſenti doctrinæ obſtat. Singulorum enim Patrum authoritatem vt infallibilem haud aſſerimus, ſed concordem omnium in aliquo tanquam in fidei dogmate. Quamvis etiam quantum ſingulorum, ac plurium authoritati & magiſterio tribui debeat,

prima concluſione ſatis oſtenderimus aduerſus Sectariorum in hoc genere temeritatem, & ignorantiam, qui à Chriſtiano populo ſibi potius credi poſtulant, quam S. Cypriano, v. g. S. Auguſtino, & alijs Eccleſiæ Patribus.

Dico ſexto vt aliquorum Patrum, authoritas in particulari ſit certa & infallibilis quoad nos, firmamque proinde ſubminiſtret probationem Theologicam, non ſufficiunt quinque priores modi ſuperius allati approbationis Eccleſiæ; ſed requiritur ſextus; concluſio etiam hæc debet eſſe communis; etſi enim doctrina ſecundum quinque illos modos approbata, vel commendata, magis vel minus probabilem efficere poſſit probationem; certam tamen quo ad nos reddere non poteſt, niſi accedat authoritatiua, vel definitiua Eccleſiæ approbatio, videlicet, quæ tribuit illi authoritatem, vt ſi quid prius infirmum, vel inualidum in ea à nobis exiſtimabatur, tali approbatione roboretur.

C A P V T VII.

De probatione Theologica deſumpta ab authoritate Doctorum Scholaſticorum.

Melchior Canus lib. 7. de Locis cap. 3. concluſ. 3. & lib. 12. cap. 7. præcept. 8. Dominicus Bannes 1. p. qu. 1. dubio ultimo concluſ. 3. exiſtimant communem Theologorum, vel doctorum, Scholaſticorum ſenſum in aliqua fidei doctrina, ita eſſe certum, vt ab eo recedere non ſolum ſit grauiffima temeritas, ſed etiam error in fide; alijs doctoribus communiter aſſerentibus temerarium dumtaxat eſſe, recedere à Scholaſticorum Theologorum ſententia concorditer dicentium aliquid eſſe de fide.

Pro reſolutione difficultatis, prædictarumque opinionum concordia, notandum eſt doctores Scholaſticos in ſua doctrina ſtabilienda, vel probanda dupliciter procedere poſſe, vel ex proprijs, vel ex extraneis, hoc eſt aſſumendo

do exteras disciplinas, & argumenta ex ratione humana deducta; si considerentur Theologiæ Scholasticæ Magistri, quantum ad hunc secundum procedendi modum certum est non esse irrefragabilem locum ab eorum autoritate petitum, sed tanti ponderis solum, quantum doctrinæ ab illis stabilitæ ex ipsa ratione naturali, exterisque à sacra doctrina disciplinis cõmunicari potest. Vnde tota difficultas principaliter reducitur ad primum procedendi modum ex proprijs, qui potest esse, vel per cõmunem consensum tradendo principia, hoc est ea, quæ habentur tam ex scripturis, quàm ex sacris traditionibus, vel ea quæ habent connexionem cum eiusmodi principijs.

Si considerentur primo modo, nemini ut puto rationabiliter dubium esse potest, quin in tali casu, non solum sit temerarium, sed etiam in fide erroneũ, contraire doctorum Scholasticorum iudicijs ac decretis; tunc enim vnanimis eorum consensus, & autoritas redit in naturam suæ formæ, adeò ut cum de fide sint ea quæ traduntur, ad eandem quoque fidem pertineant eorum iudicia, & decreta. Iterum ergò difficultas reducitur ad secundum procedendi modum ex proprijs, quando scilicet Theologi Scholastici vnanimiter docent aliqua, quæ ita continentur in principijs fidei, ut ex illis non solum probabiliter, sed etiam necessariò, & euidenter inferantur.

Et in hoc ultimo casu & sensu existimo verissimam esse Melchioris Cani, & Bannesij sententiam, quam etiam amplectitur Grauina tom. 3. Cathol. præscript. lib. 4. Quod cum Theologi Scholastici concorditer aliquod dogma tradunt in rebus ad fidem pertinentibus, adeò certum fit, ut illi contraire, nedum improbabile aut temerarium, sed etiam errori, vel hæresi proximum reputari debeat, etiam ante ipsam Ecclesiæ definitionem; quatenus tam cõmunis Theologorum Scholasticorum, quàm veterũ Patrum sententia in aliquo tanquam in

fidei dogmate, cõcipi debet veluti quedam fidei materia, sine vlla contraria dispositione, id est, sine aliqua vel leuissima dubitatione ac suspitione falsitatis, & præterea ut proximè, seu completè vltimatèque disposita ad recipiendam fidei formam ab infallibili Ecclesiæ autoritate.

Sententia sic explicata probatur primò autoritate sacræ scripturæ Ephes. cap. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in adificationem corporis Christi; donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.* Ex hoc enim loco clarè colligitur, diuinam prouidentiam ita Ecclesiam ordinasse, ut vsque ad consummationem sæculi Doctores & Pastores in ea non desint ad fidelium instructionem; vndè cum veteribus Ecclesiæ Patribus successerint Scholastici, & posteriores doctores; de quibus, ait D. Gregorius lib. 36. Moral. cap. 17. eidem sanctæ Ecclesiæ dicitur, *pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. In virtute quippè antiquorum Patrum, si qui postmodum prelati sunt, subrogantur; quia & cum annosa arbusta succiduntur, in eorum robore tenera virgulta succrescunt.* Cum, inquam, iuxta hanc D. Gregorij expositionem, loco Apostolorum, Patres, loco Patrum, Scholasticos doctores tertio ordine omnipotens Deus substituerit; si concordem & vnanimem veterum Patrum sententiam in aliquo tanquam in fidei dogmate, aut cum ipso euidenter ac necessario connexo, à Spiritu Sancto esse profectam, atque adeo esse infallibilem superiori capite vidimus; idem penitus asserendum videtur de concordia sententia Theologiæ Magistrorum, aliorumque posteriorum docto-

doctorum, quos vnoquoque tempore præsentés habuit, & habet Ecclesia.

Et ratio est primò, quia Ecclesia, quauis ætate & tempore, quasi corpus quoddam spirituale, & mysticum perfectum atque absolutum fuit, & erit, quod suos proinde oculos omni etiam tempore debet habere, suumque Spiritum veritatis instar animæ, secum perpetuo manentē, membraque ipsius, pro vniuscuiusque conditione vegetantem; sed vt est in confesso apud omnes, manifestūque ex diuinarum Scripturarum autoritate, Ecclesiæ quasi oculi, & lumina, sunt doctores, quorum conditio ea est, vt nunquam omnes circa religionem, aut res ad illam pertinentes errādo cæcutiant, vt superiori capite probatum est; ergò quouis tempore in Ecclesia doctores fuisse ac futuros esse credendum est, qui à Spiritu Sancto eum quasi vitæ influxum percipiant, vt nunquam omnes à superiorum Patrum & Doctorum concordia sententia, atque adeò nec à vera fidei doctrina, vel ipsi aberrent, vel alios abducant.

Secundò sicut dicitur 3. Phisic. quod motus est actus mobilis à mouente, cuius proinde virtus tamdiu durat, ac cernitur in mobili, donec finem suum, aut terminum attingat: similiter cum diuina sapientia ita suam voluerit instituire Ecclesiam, vt vsque ad consummationem sæculi doctores & pastores in ea quoque ponere voluerit; vt eorum doctrina instructus Dei populus, non esset nutans velut arundo omni vento doctrinæ in nequitia hominum, vt ait Apostolus; hos quoque eadem diuina in hunc finem dirigente ac mouente sapientia; tamdiu eius virtus ac motio in Ecclesia durare debet, quousque prædictum finem perfectæ institutionis assequatur, quod tunc solum erit, cum sublato omni errandi periculo in nouissimis triumphans occurret, *in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. Quapropter quemadmodum veteres Patres speciali Dei virtute, seu Spiritus Sancti assistentia errare omnes non potuerunt in materia fidei

& religionis; idem penitus asserendum est de alijs doctoribus ac pastoribus quos vnoquoque tempore præsentés habet Ecclesia.

Tertiò consensus omnium doctorum, vt sæpius aliàs notauimus, qui ordinarie & naturaliter studia in contraria feruntur, non potest non esse opus dexteræ Excelsi, & virtutis supernaturalis, iuxta illud S. Iob. *qui facit concordiam in sublimibus suis*; maximè in rebus totum naturæ ordinem superantibus; Atqui operi supernaturali, & Diuino vt tali falsum subesse nequit, ergò neque vni formi omnium Doctorum Scholasticorum consensui in aliquo tanquam in fidei dogmate; hinc nihil est à Doctoribus Scholasticis, ac Theologiæ Magistris vnanimiter vt tale decretum, quod Ecclesia eorum autoritate mora & adducta non acceptarit, quando aliquid definire coacta est. Præclarum huius rei habemus exemplū in Concilio Viennensi sub Clemente V. vbi orta difficultate de effectu baptismi paruulorum sequentia verba pronuntiauit Sūmus Pontifex Clemens. *Nos autem attendentes efficaciam mortis Christi, quæ per baptismum applicatur omnibus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit, tam paruulis, quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorē, & Sanctorum dictis, & doctorum modernorum Theologiæ magis consonam & concordem sacro approbante Concilio, duximus eligendam.*

Similiter in Cōcilio Florentino definitum est ex communi Theologorum doctrina, quod Pater & Filius in diuinis sint vnum Spiritus Sancti Principiū; & sic de alijs Concilijs subsequētib. Non quod Summorum Pontificum, aut Conciliorum definitiones ab autoritate doctorum Scholasticorum, tanquam à determinante aut vltimam formam in illis tribuente dependeant, sed velut à dirigente, manucente ac disponente, vt nullum sit periculum, si consulta autoritate Scholasticorum, concorditer in aliqua fidei doctrina conuenientium, defi-

definiat Ecclesia; maximum verò esset, si ijs per possibile, vel impossibile non consultis, aliquid definiendum statueret; quatenus supposita semel Dei promissione, quod in ministerium Ecclesiæ sunt positi etiam doctores Scholastici, ne simus vt paruuli fluctuantes, ad eorum quoque normam ac mentem, per modum dispositionis præuix fieri debent Ecclesiasticæ definitiones; per modum, inquam, siue in genere dispositionis, quæ etsi non influat in definitionem Ecclesiæ, cum non dependeat infallibilitas dogmatum fidei nisi à principali agente, nempe Spiritu Sancto mouente infallibiliter Pontificè, aut alios Episcopos in Concilio Generali legitimè sub Põtificè congregatos, eam tamen attingit, quatenus, vt infallibiliter assistat Spiritus Sanctus, conueniens est præcedere tales dispositiones, accuratas nimirum ac diligentes locorum Theologicarum, fideique regularum cõsultationes; inter quas est locus ab autoritate Ecclesiæ doctorum; in quorum certè numero Theologi Scholastici omnino reponendi sunt. Probatum ergò remaneat concordem & vnam opinionem doctorum Scholasticorum sententiam, in aliquo, tanquam in fidei doctrinà, aut cum illa necessariò, & euidenter connexa, ita esse firmam, ac certam vt illi contraire nedum improbabile, aut temerarium, sed errori in fide proximum reputari debeat.

Dico secundò, extra communem Doctorum Scholasticorum consensum in aliquo ad fidem, bonosque mores pertinente, eorum autoritatem non posse maiorem ex se certitudinem, quàm opinionis, generare in re Theologica; imò etiam si eorù aliqui assererent aliquam opinionem fauere hæreticis, vel esse erroneam, siue illa spectet ad materiam speculatiuam, siue ad moralem; non propterea tamen semper reiiciendam esse tanquam improbabilem rectè docet docet Bannes 1. p. quæst. 1. dub. 8. Quoniam quandò sunt duæ opiniones, quarum quælibet rationibus nititur probabilibus, & argumenta aduersariorum

soluit, habentque defensores viros doctos; non est cur huic, vel illi parti quis pertinaciter adhæreat propter aliquam autoritatem, quæ tunc non plus valet, quam vel ratio, vel aliquod scripturæ testimonium confirmat; vnde ponderanda sunt diligenter, & secundum vtriusque vires huic aut illi adhibenda est fides; nec interest, quod plures in vnam partem inclinent, si pauci graues & docti oppositum sentiant; non enim numero hæc iudicanda sunt, sed pondere: potestque fieri quod vnus, aut alter tantæ esset autoritatis, vel rationes adeò validas induceret, vt eius iudicium pluribus æquiualeret. Vnde merito reprehendendi sunt, inquit Bannes, aliqui Theologi, qui opinionibus proprijs, vel etiam aliorum nimis adhærentes, statim contraria dogmata præcipiti quadam sententia, absque sufficientibus rationibus damnant, atque omnia, quæ eorum iudicio non consonant, grauioribus censuris inurunt, idque tanta facilitate, vt merito irrideantur.

Et certè, si aliqua semel opinio reiicienda est, vel damnanda in quacumque materia, eò præcisè quod dicatur ab illustribus etiam Theologis fauere hæreticis, vel esse erronea; plures essent dandæ, quæ à suis tamè autoribus laudabiliter propugnantur. Primò opinio Patrum Societatis Iesu circa gratiæ efficaciam videtur fauere Pelagianis, & Semipelagianis: opinio verò Patrum Dominicanorù videtur fauere Calvinistis, nihilque frequentius illis impropertur: & tamè plerique doctissimi viri ex vtroque ordine vtramque sententiam probabiliter defendunt, ac tuentur, donec accedat Ecclesiæ Romanæ definitio. Secundò sententia putans maiorem gratiã ex opere operato conferre sumptionem vtriusque speciei Eucharistiæ, quàm vnus tantum, multis doctoribus videtur fauere hæreticis, qui vtramque speciem necessario exigunt; imò sunt qui putent id post Trident. sess. 21. cap. 3. esse certum; & tamen contrariam sustinet præter alios Vasques tomo 2. in 3. p. disput.

disput. 215. cap. 2. Cardinalis de Lugo disput. 12. de Euchar. sect. 3. & sic de cæteris; de quibus fusius agemus infra libro 5. præscribendo regulas, aut methodum quam in tractandis quæstionibus Theologicis tenere debet prudens ac pius Theologus.

C A P V T VIII.

*De probatione Theologica desumpta ab
authoritate iuris Pontificij, seu
Canonici, doctorumque
illius.*

IVs Pontificium, seu Canonicum vocamus in præsentem ius illud, quod duobus decretorum, & decretalium voluminibus continetur, de cuius origine, ac diuisione, cæterisque ad illud pertinentibus, quia libro sequenti fusius acturi sumus, nunc tantum illa breuiter prænotabimus, quæ sunt necessaria ad videndum pro præsentem instituto, quantam habeat certitudinem probatio Theologica ab illius authoritate desumpta: Igitur quod spectat ad volumen Decretorum Gratiani, siue à Gratiano compilatum, existimant aliqui eum non esse authenticum, cum dictus Gratianus non habuerit potestatem legis condendæ, ac proinde eius dicta frequenter reprobantur, sicut dicta alterius doctoris, ita multi apud Barbosam tomo 5. & ideo plusquam quadraginta errores esse in hoc volumine reperies apud Felinum in cap. 2. de rescript. n. 43. & liquidius apparent ex doctissimorum virorum correctione, ac restitutione facta sub Gregorio XIII. anno Domini 1580. Per oppositum volumen hoc reperiri approbatum testatur Abbas in cap. 2. de rescript. n. 9. vbi Felinus n. 44. subdit rationem, quod à multis annis publicè legatur in Scholis, hinc enim ipsius dicta tacite approbata censentur. Cum prima nihilominus sententia dicendum est Decretum Gratiani non solum antè Gregorium XIII. à nullo Pontifice fuisse confirmatum, vt habet inter cæteros Ro-

drigues tom. 2. quæst. Regul. q. 6. art. 2. verum etiam nec à Gregorio XIII. ipse enim tantummodo correctum illud proposuit; vnde ad explorandum, quantam sit authoritatis ad alia principia recurrendum est.

Aduertendum igitur in decreti volumine reperiri præcipue quatuor species authoritatum, ad quas possunt reduci septem illæ quas tradit Sebastianus Medices in tract. de leg. p. 1. quæst. 3. Prima est Sanctorum Patrum, Conciliorum tam Generalium, quam particularium, Summorum Pontificum. Secunda ipsius Gratiani compilatoris huius voluminis. Tertia cuiusdam Paleæ, de quo nomine variæ existunt doctorum sententiæ, multi enim ea capita in quibus res inanes, ac tenues, modicæque vtilitatis continentur, hoc nomine censuerunt appellari. Ioannes Andreas in addit. ad speculum, quem plures alij sequuntur, putat quemdam Protopaleam (quem Iason in rubr. de act. addit fuisse Cardinalem) collectioni Gratiani capita hæc adiunxisse. Nonnulli verò dicunt fuisse discipulum ipsius Gratiani, & sua authoritate inseruisse aliqua capitula in hoc volumine, quæ authentica non sunt, nec vllam faciunt fidem. Denique Barbofa in præm. decreti Gratiani ex pluribus diligentibus super hac re factis, dicit has paleas esse additiones, non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani; in margine tamen primùm notatas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano, vt inter componendum & legendum sæpius fieri solet, quas deindè librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerunt, interdum coniunctè cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discrimine. Quarta species est authoritas iuris Ciuilis, vel Sæcularium Principum, quorum multæ leges huic volumini insertæ reperiuntur.

Quod pertinet ad primam authoritatum speciem, vel classem, ex Sanctis Patribus, Concilijs, summisque Pontificibus, si pertineant ad decreta, siue de-

fini-

definitiones fidei, satis patet ex dictis supra ad tantum certitudinis gradum illas peruenire posse, vt infallibilem habeant veritatem, adeo vt nec ab vllō Concilio, vel Pōtifice mutari, aut reuocari queāt: At si prefatæ authoritates pertineant solum ad Ecclesiastica decreta morum, quæ sunt propriè dictæ leges, quæque à Summis Pontificibus aut Cōcilijs Generalibus eorundem assensu firmatis abrogari, mutari ac dispensari possunt, sic certam aut infallibilem fidei probationem non faciunt, multoque minus si fuerint rerum dumtaxat particularium, merique facti, ius aliquod non inuoluentis; quia licet verissimum sit, vt libro sequenti sectione 4. fusius ostendemus, quod Summus Pontifex, in condendis legibus ad statum vniuersalis Ecclesiæ spectantibus, errare nequeat; haud tamen æquiparari debent fidei definitionibus in probationibus Theologicis; nā præter cetera leges, vt statim dixi, saltem mutari possunt, secus definitiones fidei. Qua de causa vbi ad alicuius controuersia, vel quæstionis decisionem, adducitur authoritas desumpta ex volumine decretorum Gratiani, siue à Gratiano compilati; videndum primò an congruat cum emendato à Gregorio XIII. nam non pauci, nec leues errores in antiquum irrepserant; deindè à quonam verba, vel sententias, quæ ibi reponuntur, acceperit Gratianus, numque re vera originalibus, vnde illa desumpsit, conformia: Nam si sint decreta fidei, ita infallibilem continent veritatem, vt nunquam illis contrairi possit, nullaque posterioris Concilij, vel Summi Pōtificis authoritate mutari aut reuocari; secus autem si tantum sint Ecclesiastica morum decreta, & ad ius humanum simpliciter pertinentia, quæ eadem, qua sunt Ecclesiastica potestate, quandoque etiam abrogari possunt. Et si enim ab aliquibus Ius Canonicum interdum appellerur diuinum, significare tantum volunt, non esse tale ius conditum authoritate Politica vel ciuili, sed Pontificia, vel Ecclesiastica quo ad mul-

ta; etiam in decreto Gratiani contenta; concessit enim Christus Dominus Summo Pontifici ordinariam facultatem Canones vniuersales, ibi à Gratiano collectos, ad regimen Ecclesiæ condendi; qui propterea dici possunt originaliter esse ius diuinum, ac simpliciter etiam, quatenus non sunt ius Ciuile, aut Cæsareum, non autem quatenus infallibilem aut irreuocabilem semper habent veritatem, quemadmodum definitiones, siue Canones fidei. Sed de his vide Siluestrū in summa verbo *Votum*; nec non Dominicum Sotum lib. 7. de iustitia quæst. 4. art. 3. & alios plures.

Tres autem alias authoritatum species in volumine decreti contentas, primam videlicet ipsius Gratiani compilatoris, alteram cuiusdam Paleæ, tertiam iuris ciuilis, vel secularium Principum certam non posse facere ex se probationem ad alicuius controuersia Theologicæ decisionem clarum est; & in speciali de legibus ciuilibus, quæ ne quidem iuris Canonici vim vllam aut authoritatem habent, quia Gratianus, qui eas inseruit, talem haud habuit potestatem. Quod adeò verum est, vt habeat locum, etiam si tales leges sint Clericis, & Ecclesijs fauorabiles; talis enim fauor nihil suffragatur ad supplendum in concedente potestatis defectum cap. *Ecclesia S. Mariae de Constitut.* Intellige tamen, vt dixi, ex se, & ni predictæ leges essent per aliquem canonem à Summis Pontificibus approbatæ & receptæ, eo namque ipso suscipiunt vim legis Canonicae, vt optimè aduertit Glossa capite statim citato.

Quod de volumine decreti, idem proportionaliter asserendum est de altera iuris Canonici siue Pontificij parte sex Decretalium libros, & Extrauagantes complectente, cui possumus addere Bullarium, in quibus vt sunt multæ constitutiones spectantes ad particulares etiam communitates, imò & personas tantum; aliæ spectantes ad regimen ciuile ac Politicū Ecclesiastici status; aliæ ad fidei dogmata; aliæ tandè

ad Vniuersalis Ecclesiæ regimen in moribus; ita pro huiusmodi diuersitate argumenta ab earum autoritate desumpta maiorem vel minorem in probationibus Theologicis certitudinē efficiunt, iuxta superius dicta cap. 4. hoc tamen interest inter decretum Gratiani, & sex libros decretalium, quod omnia quæ in his continentur habent ad minus vim legis ecclesiasticæ, secus ea quæ continentur in decreto, quæ nec leges sunt, quatenus ab alio auctore, quam à Summo Pontifice prolata, nec quatenus à Gratiano decreti volumini inserta.

Cum ad eundem iuris Canonici, doctorumque illius locum pertineant, citenturque interdum in disputationibus Theologicis decreta sacrarum Congregationum Eminentissimorum Cardinalium, nec non decisiones Illustrissimorum S. Rotæ Romanæ Auditorum, superest vt breuiter examinemus quantum illa autoritatem habeant, certitudinemque in probationibus Theologicis facere possint. Primò certum est, nullam ex se cōgregationem gaudere priuilegio infallibilitatis in suis decretis, nec eam proindē ex se, seclusaq; autoritate Papæ maiore mereri, aut facere certitudinem in foro interno, quam exigat præstantissimi sapientum virorū cætus autoritas; dixi ex se, quia vbi talia decreta in materia fidei ab aliqua congregatione facta adhibitis præuie omnibus diligentijs necessarijs, semel approbarentur à Summo Pontifice, proponerenturque vniuersali Ecclesiæ credenda, proculdubio certa omnino essent, nec non etiam in materia morum ad vniuersalis Ecclesiæ statum pertinente: Vt autem pro casibus ordinarijs, in quibus à controuertentibus petitur alicuius dubij, vel particularis difficultatis declaratio Sacræ Eminentissimorum Cardinalium Congregationes præsumi debent sufficientē in hunc finem habere autoritatem à Summo Pontifice, secus tamen in actibus Supremæ iurisdictionis, quæ penes illum solum, tanquam vniuersalem Ec-

clesiæ pastorem existit, cuiusmodi sunt præfata fidei definitiones, morumque decreta ad statum vniuersalis Ecclesiæ pertinentia, nec non iuridica Conciliorum Generalium in his interpretatio, quam non nisi consulto ipso Summo Pontifice fieri debere statuit Sixtus V. felicitis recordationis in Bulla 74. de institutione quindecim Congregationū S. R. E. Cardinalium, vbi agens de Congregatione octaua pro executione, & interpretatione Concilij Tridentini hæc habet: *Cum ad singularem Romani Pontifices auctoritatem tantummodo spectet, Generalia Concilia indicere, confirmare, interpretari, & ut ubique locorum seruentur, curare, ac precipere. Eorum quidem decretorum, quæ ad fidei dogmata pertinent, interpretationem nobis ipsis reseruamus, Cardinalibus verò præfectis interpretationi, & executioni Concilij Tridentini, si quando in his quæ de morum reformatione, disciplina, ac moderatione, & Ecclesiasticis iudicijs, alijsque huiusmodi statuta sunt, dubietas aut difficultas emerferit, interpretandi facultatem, nobis tamen consultis, impartimur.*

Dixi iterum in foro interno Sacras Cardinalium Congregationes, earumque decreta maiorem ex se non habere certitudinem, quam mereatur præstantissimi sapientum virorum cætus autoritas, quæ quia non excedit ex se limites maioris ad summum probabilitatis, idcirco etiam per se & seclusa auctoritate Summi Pontificis in eodem foro interno, & in ordine ad probationem Theologicam, non ita firmum exigit assensum, quin illi contrairi possit, tene riue alia sententia probabilis illi contraria, secus tamen in foro externo, vbi partes controuertentes, non obstāte quacūque in foro interno opinionum probabilitate, sententiæ semel datæ, vbi est definitiua, acquiescere, & obedire tenentur. At si Summo approbante Pontifice, vel etiam autoritate ab eo sacræ Congregationi concessa, sententia aliqua ab ea damnaretur; opposita in nullo amplius foro esset probabilis, sed erronea, aut
alia

alia censura digna iuxta qualitatem confixionis.

De sacre Rotę Romanę decisionibus, ac sententijs, ita discurrendum puto, non excedere videlicet ex se terminos probabilitatis: Primò, quia hæc solū sunt doctrinales, vt ex communi sententia docet Nicolaus Garfias *in præfat. ad tract. de Beneficijs*: Secundò, quia sæpè numero contingit, vt non omnes ad eandem vnanimiter concurrant decisionem, sed fiat tantū iuxta votorum pluralitatem, adeoque alij præsules sapientes etiam, ac docti eam non approbent: Tertio tandem, vt alias omittam rationes, quia huiusmodi decisiones quandoque sunt oppositæ, & contrariæ, vel pro diuersitate Auditorum Sacram Rotam successiue componentium, diuersasque ab alijs opiniones tenentium, vel etiam, quod eisdem cæteroquin sapientes, ac docti, facti tamen in dies sapientiores, ac doctiores maiori adhibita diligentia, ac studio primam in melius mutant sententiam; Nunquam tamen propterea contemnendæ sunt, imò multi semper faciendæ huiusmodi Rotæ Romanæ declarationes, ac decisiones, cum magna semper fiant diligentia, adhibitisque in consilium, vbi opus est, virtis omni scientiarum genere clarissimis, vnde in illo præsertim, in quo declaratio, vel decisio fieri debet, non potest, non habere laudabiliter rationem iuris, vel legis directiuę, ad alicuius controuersię in simili materia definitionem, aut probationem inter disputandum magis, vel minus probabilem; nunquam tamen infallibilem.

CAPUT IX.

De probatione Theologica desumpta ex ratione naturali, scientiarumque naturalium autoritate.

ET si locus à ratione naturali, scientiarumque in illa dumtaxat fundatarum autoritate sit aliquandò valde utilis, imò necessarius in ordine ad

Bibliot. Theol. Tom. I.

probandas aliquas fidei veritates, etiam lumine naturali cognoscibiles, præsertim aduersus infideles, qui nec scripturas sacras, nec traditiones, nec Ecclesię definitiones admittunt, vt libro sequenti fufius ostendetur discurrendo breuiter per omnia scientiarum naturalium genera; nihilominus tamen certum est ex illis præcisè desumi non posse firmum, aut infallibile argumentum, in ordine ad asserendas fidei veritates, aut demonstrandas Theologicas conclusiones per se supernaturales, totumque naturę ordinem superantes, sed tantū probabile. Verum quidem est ex naturali ratione testato diuinitus oraculo sociatà inferri posse aliquos assensus Theologicos, quatenus dantur plura principia solo lumine naturali nota, quæ possunt concurrere cum alia præmissa de fide ad conclusionem propriè Theologicam, vt superiori sectione explicatum fuit; attamē quia exceptis paucis eiusmodi principijs, scientiæ naturales probabilia dūtaxat docent; hinc est quod pro maiori parte ex naturali ratione etiam testato diuinitus oraculo coniuncta, non nisi probabiles assensus gigni possunt, qui, vt vidimus supra, genuini Theologiæ partus non sunt, sed ad eam solum reducuntur, quod ipsis eadem, quæ veris Theologiæ actibus, materia subiecta, est.

Rem autem ita se habere in scientijs naturalibus, vt earum effata pro maiori parte sint tantū probabilia, & opinabilia, facile constabit breuiter discurrendo per singulas. Primū enim quod pertinet ad Mathematicas disciplinas, quamuis euidentiores ex se ac certiores sint quibuslibet alijs scientijs, negari tamen non potest quin probabiliter multa Mathematici etiā insigniores dicant, doceantque, vnde tot inter illos opinionum species; tot eorum leguntur libri, quibus se inuicem oppugnant. Primò *Zarlin.* Institutiones, & demonstrationes harmonicas euulgauit; quas *Galileus* impugnavit. Secundò cum sit cōmunis demonstratio ex *Eucl. probl. 1.*

propof. 50. quòd linea quælibet diuidi poffit in duas alias æquales; *Onico* tamen *Controuerf. 17. Phyficæ p. 10.* illam negat. Tertiò *Galileus* putat omnes fe antiquiores ignoraffe modum, menfurandi stellarum magnitudinem; alij tamen modum ab ipfo propofitum multis difficultatibus, imo & infolubilibus obnoxium arbitrantur; de quo videndus eft *Cabrero* in 1. *Metaph. tex. 9. quæft. 1.* Quartò, *Benedictus* *Castel. Monachus* *Caffinèfis* ponit quemdam modum ad menfurandam aquæ velocitatè; qui eidem *Cab.* non placet, ficut nec principium ab illo fuppositum ad talis modi explicationem. Quintò contendunt inter fe *Mathematici* de numero cælorum, de quo libro fequenti: Sextò cælum effe fluidos inftar aëris, & non folidos inftar æris volunt plures apud *Schein.* in *Rofa* *Vrfina* cap. 29. Alij volunt effe folidos, in quibus aliqui concentricos admittunt; alij reponunt *Epicyclos*, & *excentricos*, de quibus fufe *Clavius* in fine *commentariorum* in c. 4. *sphæræ*. Imo funt qui vnum *Epicyclum* intra alium conftituunt; naturam enim Cæli aiunt effe, vt vnus orbis alium includat; hocce tamen orbiculos effe mera figmenta, & effe tantum adiuuenta ad calculum faciendum putant alij cõplures. Septimò aliqui in eodem planeta plures admittunt motus; alij vnicum dumtaxat, per *spiralem* enim lineã dicunt illum moueri, ita vt quotidie vnã *spiram* efformet, licet non eadem quotidie omnino ratione: & ex hoc principio multitudinem cælorum à multis afertam tollunt.

Octauò aliqui volunt, illas *inequalitates*, quæ videntur in *Luna*, effe veros montes, valles &c. alij reflexos tantum; alij dicunt effe folum aliquas partes eiusdem *Lunæ* densas, ac raras; minusque densas ac raras: alij addunt effe partes perfpicuas, fiue diaphanas, ac opacas; minusque diaphanas & opacas, cum eadem tamen densitate, ac raritate partium; fubduntque corpus lunare nõ effe politum ac læue inftar *speculi*, quod

receptas *Solis*, vel aliarum rerum species poffit ad nos adeò diftantes reflexiue transmittere. Nonò, *maculas* *solares* aliqui volunt effe, & moueri in ipfo *Sole*; alij circa *Solem*, circa quem ab *Epicyclis* deferantur; alij tum in ipfo *Sole*, tum circa *Solem* rotari. Eas aliqui dicunt effe fumidas exhalationes ab ipfo corpore *Solis* perpetuo ardentis, ac euaporantis inftar *fornacis*, egressas: alij effe halitus quofdam, fiue effluuia ab ipfomet corpore *solari*, vel alio cælesti progredientia; alij effe partes opacas ipsius *Solis*, qui in fuo loco tanquã in vafe contentus inftar *metalli* feruentis moueatur; alij denique virtute cælestium caufarum aiunt produci in aliqua *Solis* particula, opacitates has, quæ fubinde variantur. Decimo in numero stellarum fixarum & Planetarum *Mathematici* non conueniunt, fed aliqui censent effe plures planetas, stellasque fixas; alij, pauciores.

Vndecimo aliqui censent *Cometas*, nouasque stellas, quæ vifæ funt, ac poftea poft longum tempus euanuerunt, fuiffe ex illis, quæ iam in cælo repositæ funt; & hæ in *perigæo* confiftentes longo etiam tempore nobis potuerunt effe afpectabiles; poftea vero ob nimiam altitudinem, & quam in tanta ab oculis nostris diftantia præferunt paruitatè, videri amplius non potuerunt: alij exiftimarunt fuiffe diuerforum etiam orbium cælestium particulas quasdam defiores, quarum fingulæ quidem ob fuã paruitatem in tanta diftantia videri à nobis haud poffunt; poffunt tamen, fi plures fimul in vnum quasi cumulum, coeant, & per iuxta positionem coniungantur; quamdiu ergo fic fimul cunctæ perfeuerant, videntur inftar aliarum stellarum; poftea verò fenfim rursus à fe inuicem difiunctæ fub afpectum amplius non cadunt; alij per mutationem accidentalem, hoc eft opacitatem, ac densitatem partium cæli nouam, hæc noua phænomena faluare conantur: alij per perfpicuitatem, & opacitatem, quas ponunt effe qualitates diftinctas ab ipfa

raritate, ac densitate, easque dicunt produci, vel ab intelligentia motrice, vel ab ipsamet etiam substantia cæli, quæ in tali determinato tempore non potest non eas producere, & hanc esse asserunt naturam cæli; cuius vltiorem rationem subdunt non se teneri reddere, sicuti solum ipsamet natura magnetis vltimò assignari potest, tanquam causa tractionis ferri, & non lapidis. Duodecimo aliqui volunt omnes Cometas plane fuisse infra Lunam, alij volunt omnes fuisse supra lunam; & sic de alijs innumeris præstantissimorum Mathematicorum inter se dissentientium opinionibus, quarum pleni sunt eorum libri fusius libro sequenti à nobis citandi.

Quod pertinet modo ad Philosophicas disciplinas, quot etiam circa illas probabiles dumtaxat versantur opiniones. Et primò quidem indubitatum est apud omnes, non solum Catholicos, verum etiam sapientiores in omni ætate; nullius Philosophi auctoritatem circa res naturales ipsas veritatis infallibilitatem secum asserre; tum quia in quolibet deprehensi sunt errores, & non pauci aliquando; tum quia viri sapientes, nobilesque Philosophi semper in omni ætate in diuersas abierunt sententias; tum denique quia ipsimet quoque imbecillitatem sui ingenij vltro fassi sunt, vt in sequentibus capitibus fusius dicitur. Secundò Mathematici celebres dissentiunt in compluribus à Philosophis. Tertio inter Philosophos, modo etiam sunt plures qui Platonis placita sequuntur: sunt alij adherentes Democrito circa Atomorum positionem; cuius sententiam ab Aristotele, ac peripateticis Scholis relegatam ab exilio quasi reuocauit Ioann. Chrisost. Megareus Burgundus Philosophus, Medicus, qui librum satis accuratè conscripsit cum hac inscriptione, *De Atomis, siue, Democritus Reuiscens*, Papiæ 1648. & per hocce atomos multi putant se facillime explicare naturam rarefactionis, & condensationis, legatur ad id Arriaga disp. 16. Phis. sect. 8. Nec ab hac sententia vidē-

tur discedere, qui continuum componunt ex indiuisibilibus Zenonisticis simillimis, vel fermè iisdem cum Democriti atomis, quam sententiam latè defendit Ouiedo contr. 17. Phis. Sunt alij adherentes Chimicis, qui à nonnullis veri Philosophi appellantur, eò quod ex principijs rerum naturas indagant; nemo enim exactius scire potest ex quibusnam res constet, quam qui res ipsas dissoluit, partesque cõponentes disiungit; ex his enim quæcumque res componitur, in quæ resoluitur. Aliqui etiam modo Stoicam Philosophiam sectantur &c. Quæ omnia satis probant circa Philosophicas disciplinas maximè versari probabilitatem, nec posse merito vnã opinionem damnare aliam vniuersaliter eidentis falsitatis.

Quid de Medicina? O quam multa in illa coniecturalia tantum, & probabilia. Primò enim cum multa ex Phisicis Medicus desumat, si hæc eidentia, non sunt, sed probabilia, probabilia solum potest concludere. Secundò dissident Medici & Philosophi in principatu cordis & cerebri; aiunt Medici sperma muliebri esse ætium, principiumque generationis, & valdè efficaciter id probant; pernegant Peripatetici complures. Tertio vt inter Philosophos, ita & inter medicos, diuersæ sunt eorum sectæ, prima Methodicorum, siue Dogmaticorum, siue Galenicorum, siue Hippocraticorum; altera Empiricorum, siue Chimicorum, siue Spagiricorum, siue Hermeticorum, siue Paracelsicorum, diuersis planè principijs vtentium. Quarto in intelligentia Hippocratis, imò & Galeni dissident ipsimet Methodici, & quicumque putat pro se eos stare; disputant inter se circa definitionem ipsius febris, eiusque specierum, circa causam pulsus, dierum, qui dicuntur Critici, vel decretorij; vt omittam quod in praxi opposita fermè medicamenta celeberrimi etiam Medici circa eundem præscribunt morbum, siue sint Methodici, siue sint Spagirici; illaque sanitatem attulisse diuersis hominibus eodem

tamen

tamen morbo laborantibus deprehensum est quandoque.

Tandem si à speculatiuis disciplinis ad Philosophiam Moralem gradum faciamus, multa etiam circa illam probabiliter controuerti reperiemus; eoque magis quo quæstiones, quæ ibi de actibus humanis agitantur, sunt cognitu difficillimæ. Quia intellectus, & voluntatis operationes, quo etiã magis sunt nobis intimæ, eò sunt minus notæ, non enim per sensus, à quibus pro præsentis statu suam trahit originẽ omnis nostra cognitio, intrat earum notitia, sed tota debet per reflexiones cõparari; qui operandi modus subtilissimus, & difficillimus est inter omnia opera nostræ speculationis. Hinc primò dissentiant inter se Philosophi Morales in explicanda definitione *voluntarij*; & quibusnam illud conueniat; *Violenti*, siue *Coacti*, & quãdonam, & cuiusnam subiecto violentia competere possit: *Inuoluntarij* ex metu, concupiscentia, & ignorantia; & an ea quæ fiunt ex metu sint simpliciter voluntaria, & inuoluntaria secundũ quid; & an concupiscentia causet inuoluntarium secundum quid, augeatque voluntarium; & quænam ex tribus ignorantijs, antecedenti, scilicet, concomitanti, & consequenti causet inuoluntarium, vel non voluntarium; inuoluntarium simpliciter, an secundum quid? Secundò in assignando actuum humanorum numero ab apprehensione finis, vsque ad executionem eius, & in speciali an detur quidam actus imperij subsequens ad electionem mediõrum, præuius vero ad usum voluntatis applicantis alias potentias ad exequendũ, qui intimet quid, & quo ordine agendum sit. Tertiò quænam sit inter passiones vehementior? An sit præstantius amare, an amari? An amicitia præferenda consanguinitati, & affinitati? An expediat magis habere amicos in fortuna aduersa, an vero in prospera? An pro vita rectè instituenta sit magis opportuna nobilitas, an vero bona educatio? An sit potius fortitudinis ardua agredi, an vero aduersa æquo

animo tolerare, & sexcenta similia, quæ non sine probabilitate vbicunque differi videmus, ex discursibus academicis, qui in dies imprimuntur.

Quartò. Non solum in assignando subiecto virtutum moralium; verum, etiam in statuenda earum numero, partibus subiectiuis, potentialibus siue integrantibus discrepant inter se morales. Quintò differunt multi, quodnam sit aptius regimen, an Monarchicum, an Aristocraticum, an Democraticum? & quænam sit optima reipublicæ forma: An sit opportunius, vt potius in seueritate, quàm in benignitate excedat Princeps secularis? An prodigus potius ille sit, an auarus? An expediat Magistratum mutatio? Sextò licet lex naturalis sit nobis indita quoad vim intellectuam, quæ est lumen quoddam signatum super nos, ostendens bona moralia sequenda, mala illis contraria vitanda, ac fugienda, multa tamen circa illam non certò, sed opinatiuè cognosci demonstrant tot inter doctores de illa controuersia, v.g. Si pro aliquanto saltem tempore possit dari ignorantia inuincibilis Dei, eorumque omnium, quæ in Decalogo expressa sunt; Si earum conclusio- num, quæ obscuriores sunt, & magis remotæ, quam præcepta Decalogi, possit dari ignorantia inuincibilis non solum longo, sed etiam toto vitæ tempore; Si præceptorum quæ sunt in secunda tabula saltem possit fieri dispensatio à Deo; vel affirmatiuorum, non verò negatiuorum, &c. huiusmodi; Septimò tandem circa Ius Ciuile statutum in ordine ad Politicum regimen, siue ad pacem, tranquillitatemque Reipublicæ, humanumque inter se ciuium commercium, quot inter illius doctores probabiliter etiam disputantur, de legum materia, & forma causa efficiente, & finali, tam in generali, quam in particulari.

En quomodo ex scientijs merè naturalibus nihil ferè certi, ac firmi potest haberi, recteque dicitur Ecclesiastes c. 3. v. 11. Deum tradidisse mundum disputationi hominum; Vndè licet ex illis na-
sci

sci possint multi probabiles Theologiæ discursus, vel eius etiam certitudinis, quæ prudenti assentione nititur, cum scilicet multi in aliqua ex illis scientiæ periti in re aliqua consentiunt, nihilominus tamen nisi accedat fidei lumen, Theologiæque examen, & suffragium in approbandis vt certis, Philosophicis illis principijs, quæ ab ea assumuntur, ad alicuius sui dogmatis probationem; nulla ratione possunt esse vera demonstrationis Theologiæ principia; Hinc nullus adhuc Philosophus fuit, vt bene aduertit Vasquez 1.par.q.1.art.1.disp.1. cap. 2. qui fidei reuelatione destitutus rectè & sincerè nouerit ea, quæ ratione naturali sciri aliquo modo de Deo possunt; licet enim aliquis nouerit Deum esse vnum, errauit tamen negando illi scientiam omnium futurorum, alijs negando prouidentiam, & gubernationem minimarum rerum. Contra verò Christiani Philosophi rectè, & sine errore de Deo philosophati, harum veritatum demonstrationem sunt consecuti, nempe adiuti lumine fidei. Quod ad Philosophiam Moralem pertinet, multa etiam Theologi nostri, non amplius in incerto sententiarum humanarum positi, sed sub certo diuinæ reuelationis præsidio, supra Aristotelem, aliosque Philosophos Morales adinuenerunt, magisque Philosophiam Moralem iisdem illustrarunt. De quo vide Chryostomum Iauellum Ordinis Prædicatorum tomo suorum operum secundo, vbi primum adducta in vniuersam Moralem Aristotelis, & Platonis Epitome, tandem prima Philosophiæ Christianæ moralis parte, eius certitudinem, ac perfectionem præ omnibus alijs, sex capitibus luculenter demonstrat; Primum est ex authore, scilicet Moralem Philosophiam Christianam omnibus humanis disciplinis excellentiorem esse, quia à Deo pendet; Secundum ex consonantia scribentium, scilicet Moralem Philosophiam Christianam esse omnibus Excellentiorem, ex eo quod illius authores inter se in nullo dissentiant circa res ad fidem per-

tinentes; Tertium ex rationabilitate in ea contentorum, cum in disciplinis humano lumine inuentis, multa absona, & incredibilia reperiantur; Quartum ex cunctorum errorum exclusionem, tam circa vitam moralem, quàm politicam, & regitiuam, & diuinorum scientiam, ac diuinum cultum; cum tamen Philosophi turpiter errarint immiscentes veris falsa, vbi de virtutibus & Politicis, & Diuinis pertractant. Quintum ex efficientia optimorum effectuum, qui prouenire non possunt ab humanis moralibus. Sunt autem præcipui sex, quos Dauid enumerat in Psalmo dicens: *Lex Domini immaculata conuertens animas, testimonium Domini fidele sapientiã præstans paruulis*; Sextum est, quod extra eam nulla est perfecta virtus moralis, nullusque actus simpliciter bonus moraliter; ad quod probandum tria supponit. Primò nullam esse veram, ac perfectam virtutem moralem sine agnitione veri Dei, & relatione in eum vt in vltimum finem. Secundò, quod nullus est perfectus actus moralis, nisi propter Deum vt obiectum amatum vltimate fiat. Tertio, quod in fideli viuente secundum legem moralem humanitus traditam, nec est perfecta virtus aliqua moralis, nec actus bonus perfectus moralis.

C A P V T X.

De probatione Theologica desumpta ab authoritate Philosophorum.

SI ex dictis Superiori capite ratio naturalis, scientiæque in illa duntaxat fundatæ, vt sic, non sunt locus proprius, imò nec ex proprijs Theologiæ, multo magis authoritas cuiusque præstantissimi Philosophi inter locos extraneos numerari debet, atque adeò certum ab illa argumentum desumi non potest in rebus Theologicis. Sic Diuus Thomas opusc. 10. in principio monet, ac probat nullum ex Philosophis sequendum esse Christiano Philosopho, ita

vt ab illo fidei nostræ dogmata probari velit, vel eius dicta tanquam à fide probata defendat. Non solum enim præsumendum non est, nedum asserendum, alicui Philosopho voluisse Deum vnquam naturalem cognitionem omnis planè erroris expertem communicare, quam nec in ijs, quæ ad lumen supernaturale spectant vlli ex ipsis etiam S. Patribus concessit, quin potius, vt videbimus capite sequenti grauissimis fuerunt obnoxij erroribus, & ex propria eorum confessione habemus quod probabiliter tantùm fuerint Philosophati. Nonnè Democritus, & Empedocles simpliciter fassi sunt, nihil verè à nobis sciri? Nonnè Socrates, in quem omnes ferè Philosophantium sectæ initium suæ disciplinæ retulerunt, aiebat se tantùm scire, quod nihil sciret? Nonnè Arcefilaus ne id quidem sciri posse docuit? Nonnè Anaxagoras cum suis putauit scientiam omnem nostram esse opinionem? Nonnè Plato sub nomine Socratis suspendi assensum circa Philosophica effata determinatum ac certum iubebat? Qua in re licet aliquantulum excesserint omnem prorsus scientiam de medio tollentes, satis tamen patet ex hoc, Philosophorum dictis tantam non esse attribuendam auctoritatem, vt inde fidei nostræ dogmata firmiter probari posse credatur.

Certè ipsemet Aristoteles, qui aduersus supradictorum Philosophorum aliquos fuit acerrimus scientiarum propugnator, sæpè etiam fatetur se probabiliter dumtaxat Philosophari, vt 3. Physic. text. 52. 8. Physic. text. 70. lib. 2. de Cælo text. 17. & 60. vellenteque multi, vt aliquis duas, aut tres demonstrationes ad leges, quas ipse in lib. Poster. conscripsit, in medium afferret. Sanè apud Peripateticos tritum esse, quod nulla scientifica demonstratio quæ perfectissima sit, in ipsius libris reperiatur, scribit Poseuinus lib. 13. Bibliothecæ Selectæ cap. 20. Licet autem afferrentur aliquæ, v.g. duæ, vel tres, non sequeretur propterea doctrinam Aristotelis, vel etiam

alterius Philosophi dicendam esse simpliciter scientificam, sed ad summum probabilem, etiam exceptis illis, quæ fidei nostræ aduersantur. Ex hoc tamen non sequitur scientiarum naturalium, Philosophorumque illas docentium auctoritatem esse contemnendam; sed potius si quid intra proprios limites habet boni, quodcumque sit illud, repetendum esse ab illis, vel 1. tanquam ab iniustis possessoribus, vt docet D. August. lib. 2. de doctrina Christ. Philosophi, inquit, *si qua forte vera dixerunt non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam iniustis possessoribus in usum nostrum vendicanda, quæ ab eis auferre debet Christianus ad usum iustum predicandi Euangelium, quod multi fideles nostri fecerunt, vt Martyr Cyprianus, Victorinus, Hilarius, & vt de nostris taceam, innumerabiles Græci; quod etiã fecit Apostolus Act. 17. dicens enim de Deo. Quoniam in ipso viuimus, mouemur & sumus, sumit confirmationem à Poeta qui dixit. Ipsius enim & genus sumus.*

Vel secundo, quia eorum labor est nobis fructus, vt docet Hugo super prolog. Cælest. Hierarch. lib. 1. cap. 2. Vbi loquendo de Philosophis, ait: *Legimus artes, & studia, disciplinas, & rationum præcepta plurima, quæ illi suo sensu, & ingenio scrutati sunt, & inuenerunt, & conscripserunt, inuenta, & legenda posteris tradiderunt, Logicam, Ethicam, Physicam, & Mathematicam, de forma vite, & morum, de dispositione & ordinatione, & causis, & prouentibus rerum omnium, & inualuerunt in parte ista, vt verum apprehenderent, quoniam & hæc veritas per eos ministranda erat, quæ non erat ad vitam, data est illis propter nos quibus consummatio seruabatur, & inchoatio parabatur, vt inuenirent veritatem illam, quam oportuit suscipere filios vite ad obsequium summæ veritatis, cuius labor Philosophis appositus est, his verò fructus seruatus.*

Vel tertio, quia licet per vera Philosophorum dicta, non debeant primùm interpretari veritates Sacræ Scripturæ, semel tamen illis perfectè intellectis, ta-

lia deinde dicta tanquā vtilia, & declaratoria possunt adduci, vt docet Clemens Papa distinct. 37. cap. Relatum. *Quidam, inquit, ingeniosi homines sanis doctrinis aduersantur, vt pro eis videtur, non secundum traditiones Patrum, sed secundum suum sensum docere videantur, & ex his quæ legunt in alijs scientijs verisimilitudines capiunt, volentes statim per simile in alijs indicare. Sed diligenter obseruandum est, vt lex Dei cum legitur, non secundum propriam ingenij virtutem, aut intelligentiam legatur, vel doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi, ad eū sensum, quem sibi vnusquisque sponte præsumpserit, sed non oportet. Non enim sensum alienum debemus extrinsecus querere, sed quoquo modo ex scripturis ipsi sensū capere veritatis oportet, & ideo oportet ab eo scientiam addiscere scripturarum, qui eam à maioribus suis secundum veritatem sibi traditam seruat, vt ipse possit eam quam rectè suscepit competenter asserere. Cum vero ex diuinis Scripturis integram quisquam, & firmam regulam veritatis susceperit, absurdum nō erit, si aliquid etiam ex eruditione communi, ac liberalibus studijs, quæ forte in pueritia attigit, ad sermonem veri dogmatis conferat. Ita tamen, vt ubi vera didicerit, falsa & simulata declinet.*

Et quia adhuc Philosophorum dicta, vel sententiæ duobus modis sacræ scripturæ, vel doctrinæ explicandæ possunt adhiberi, vno modo veluti voluntarie, & ex affectu hoc desiderante, alio modo, veluti necessario, & ex vtilitate ad hoc compellente. Primus non licet, vel saltem minus perfectus est, quia vanitati & ostentationi obnoxius; secus autem secundus iuxta illud D. Hieron. super epistolam ad Titum, quod refertur distinct. 37. citata C. *sed queritur. Si quando cogimur litterarum seculariū recordari, & aliqua de his dicere, quæ olim omisimus, non est nostræ voluntatis: sed (vt ita dicam) grauissimæ necessitatis. Sic v. g. in materia Incarnationis, ad probandum, & explicandum Christi humanitatem non fuisse adoptatam à Deo,*

Bibliot. Theol. Tom. I.

supponitur necessario vera definitio adoptionis ex principijs Philosophiæ Moralibus, qua semel constituta, adhibetur propositio de fide, nempe in Christo Domino naturam humanam fuisse Verbo Dei substantialiter vnitam, & inde colligitur non fuisse adoptatam. Similiter idem seruetur ad probandum humanitatem in Christo non retinuisse conditionem seruilem, & sic de alijs.

Quare idem Hieronymus de tribus pueris in Daniele, ad præsens institutum necessitatis, & vtilitatis scientiarū Philosophicarum, acutè ait: *Qui de mensa, & vino regis noluerunt comedere ne polluantur, utique si sapientiam atque doctrinam Babyloniorum scirent esse peccatum, non acquiescerent discere, quod non licebat. Vnde super illud Exodi 3. Postulabit mulier à vicina sua, & hospita sua, Glossa interlinearis & ordinaria ex eodem D. Hieronymo. Poëta & Philosophi quodammodo sunt nobis vicini: quia in multis conueniunt. Vasa argentea & aurea. Glossa; Argentum & aurum ab Aegyptijs petimus, vnde tabernaculū Deo fabricemus, cum Poetas & Philosophos legimus, vt diuinam scripturam sapientius, & facundius legamus &c. Quod idem docet D. August. lib. 2. de doctrina Christiana cap. 39. & de Ciuitate Dei lib. 8. cap. 9. de moribus Ecclesiæ cap. 21. tom. 1. de ordine lib. 1. in fine, & lib. 2.*

Vel quartò dicta Philosophorum sunt vsurpanda, vt veritas sacræ doctrinæ etiam testimonijs aduersariorū congruere appareat, secundū quod D. Hieronymus loco statim citato super Epistolam ad Titum subiungit dicens: *Vt probemus ea, quæ à Sanctis Prophetis antè secula multa prædicta sunt, tam Grecorū, quam Latinorum, & aliarum gentium litteris contineri. Cui attestatur Chrysostomus cum dicit super illud Matth. 2. homil. 6. Vidimus stellam eius in oriente. Ad maiorem Dei gloriam pertinebat, si virtus eius, etiam inimicorum testimonio panderetur: & si ipsi quoque gentilitatis magistri consonam proferrent de veri Dei potestate sententiam. Quintò vt Philo-*

Cc

sopho-

sophorum dictis imbuti facilius ad veritatem fidei vocentur, secundum quod dicit idem Chrysostomus ibidem paulò supra loquendo de vocatione Magorù per stellam in typum vocationis gentiù ad fidem. *Per ea, inquit, illos vocat, quæ familiaria eis consuetudo faciebat, quia enim unusquisque consuetudinis suæ amicitia ligatur, missi ad totius Orbis salutem magistri de ipsarum cuiuslibet more gentis modos sibi assumunt docendi, sicut Paulus gentibus scribebat in medium testimonium proferens Poeta, sicut patet in act. 17. Iudeis adhuc sub lege viventibus de sacrificijs posuit initium doctrinæ. Sextò denique, ut per vera quæ ex illis assumuntur, falsa ibidem contenta euidentiùs improbentur, secundum quod D. Augustinus tom. 6. lib. 13. contra Faustum, cap. 15. dicit: Si quid veri de Deo Sibyllæ, vel Orpheus, alijque gentilium vates, aut Philosophi predicasse perhibentur, valet quidem ad paganorum vanitatem reuincendam, non tamen ad auctoritatem complectendam. Vide inferius dicenda lib. sequenti sect. 7.*

CAPVT XI.

De varijs veterum Philosophorum Sectis, & vniuscuiusque tam veritatibus, quàm erroribus.

SVpposito ex dictis superiori capite, quod ad diuinarum rerum explicationem, aut probationem Philosophorù sententiæ, & dicta ita sint adhibenda, ut vera tantùm, vel probabilia retineri debeant, falsa autem, & simulata declinari: Operepretium duxi ad completam presentis materiæ tractationem breuiter in medium adducere plures antiquorum Philosophorum, sectarumque illorum tam veritates, quàm errores. Plura autem qui volet, quos in huius capituli fine subiiciam, authores legere poterit.

Primum igitur tres vniuersim fuerunt veterum Philosophorum Sectæ, Barbarica, Italica, Græcanica. Barbarica comprehendit Chaldæam cuius prin-

ceps fuit Zoroaster, & Aegyptiam cuius princeps fuit Mercurius Trismegistus, ut notat August. Eugubinus lib. 1. de perenni Philosoph. cap. 2. Vel melius Barbarica Secta est illa quæ extra Græciam, & Italiam fuit, omnium antiquissima, ut potè cui à primo parente origo. Sethus enim primogenitus Adami eam ad posterios transfudit, & cum audiissent à parente mundum aqua & igne periturum, columnas duas constituerunt vnâ lateritiam, alteram lapideam, ut hæc aquis, illa igni superesset. In ijs Philosophiæ inuenta inscripserunt, quarum vna etiã post Christum natum, in Syria superfuit Iosephi tempore, ut ipsemet testatur libro 1. Iudaicarum Antiquitatum, cap. 4. vbi ait: *Conabor autem de Seth tantummodo narrare. Is namque nutritus, & perueniens ad ætatem, quæ iam posset ea, quæ sunt bona, discernere, virtuti studuit. Et cum fuisset vir egregius, imitatores sui filios reliquit. Illi autem omnes cum boni fuissent orti, in eadem terra sine vexatione viuentes, felicissime commorati sunt: nihilque eis vsque ad vite terminum crudele prouenit. Disciplinam verò rerum caelestium, & ornatum earum primitus inuenerunt. Et ne dilaberentur ab hominibus, quæ ab eis inuenta videbantur, aut antequam ad notitiam venirent, deperirent, cum prædixisset Adam exterminationem rerum omnium, vnâ ignis virtute, alteram verò aquarum vi ac multitudine fore venturam; duas facientes columnas, aliam quidem ex lateribus, aliam verò ex lapidibus, in ambabus quæ inuenerant, conscripserunt; ut etsi constructa lateribus exterminaretur ab imbris, lapidea permanens præberet hominibus scripta cognoscere, simul & quia lateralem aliam posuissent, quæ tamen Lapidea permanet hætenus in terra Syriæ. Hucusque Iosephus Hebræus.*

Hinc postea tam ad Chaldæos, quàm ad Aegyptios, cæterasque gentes, Gallos præsertim, qui apud Ortelium, & alios exscriptores vocantur antiquissima gens, Philosophiæ, rerumque ad illam spectantium notitiam peruenisse credendum est.

est. Certè Clemens Alexandrinus ait philosophiam, cum prius apud alias gentes viguisset, postremū ad Græcos peruenisse. Et inter eas gentes D. Augustinus Gallōs refert, & Diogenes Laertius in proœmio de vitis Philosophorum, licet male id refutet. Primò, quia nomen Philosophia, inquit, significat non à Barbaris inuentam. Secundò, quia tradita per ænigmata. Tertiò, quia Græci sunt gens antiquissima. Ad primum enim, esto, habuerit quæuis natio propria sapientum nomina, vt Chaldæi fuerunt apud Babylonios, & Assyrios, apud Aegyptios Sacerdotes, apud Persas Magi, apud Indos Bracmanes & Gymnosophistæ, apud Gallos Bardi, Vates, Eubages, Semnothei, Saronidæ, Druidæ, apud Græcos Philosophi, apud Siculos Galeotæ, apud Latinos Sapientes, apud Italos Hetrusci; & sic de cæteris; esto, inquam, res ita se habeat; Philosophia etiam nihil aliud est, nec significat quàm Druida, siue Druis. Si enim verbum verbo reddas, Druis antiquissima Celta- rum linguà nihil aliud quam fidelis, Sapiens, siue Dei sapientia. Quod vt clarius fiat, notandum est apud Gallos veteres antè Romanorum iugum, triplicè fuisse linguam, Celticam, Aquitanicam, Belgicam. Iam linguà Belgicà, veterique Germana, Dru, significat fidelem & sapientem: Ergo Druis fidelis, sapiens, vt rectè obseruauit Goropius Becanus in Gallicis, & Georgius Merula in Gallia. Vel idem est Druis ac Dei sapientia, quandoquidem constat Dru Belgicà vetere significare Deum. Philosophia autem est amor sapientiæ, & potissimum primæ sapientiæ quæ Deus est. Vnde tantum abest vt Philosophia nō sit Gallicum nomen, vt etiā sit explicatio Gallici nominis.

Ad secundū de modo Philosophandi per ænigmata, dicitur hunc etiam modum fuisse in vsu apud Iudæos, & Aegyptios, & tamen sunt antiquiores Græcis. Vnum autem ex Symbolis, vel ænigmatibus Druidarū erat Pentalpha, alias vocatum calceamentum Philoso-

Bibliot. Theol. Tom. 1.

phicum, & adhuc apud Germanos, apud quos postremum fuerunt Druidæ, Dru- tenibus, id est pes Druidarum dicitur.

Ad tertium vnde habet, & probat Laertius Græcos esse Gallis antiquiores; certe vt notauimus supra apud Orteliū & alios scriptores vocatur antiquissima Gens etiam Gallica, ideoque putant aliqui dictos Gallos ab Hebræo Gala, id est pluuiam, vnda, quasi tu dicas inundatos, & ab ipso diluuiio statim natos.

Huius iterū Sectæ Gallicæ sub Barbarica, cum Chaldeæ & Aegyptia contentæ suæ fuerunt species. Etsi enim Pithæus rerum Gallicarum Scriptor, varia nomina quæ antiquitas reliquit Sapientum Gallorum, idem significare arbitretur (nomina autem tum à Græcis, tum à Latinis hæc recensentur Bardi, Vates, Eubages, Semnothei, Saronidæ, Druidæ). Nihilominus tamen certius est ex Strabone, Clusio, & alijs triplicem fuisse potissimum inter illos sapientum ordinem. Etenim Bardi Philosophiam quæ ad orationē pertinet colebant, scilicet Poeticam cum Musica, & Oratoriam. Vates qui sunt ijdem, ac Eubages, aut magi, & veteri voce sagi, erant Physiologi, Aruspices, Astrologi & Medici; hæc enim secunda pars erat Philosophiæ. Druidæ ijdem sunt, ac Semnothei, vel Sennothei: vox enim Gallica antiqua hoc sonat; Ij fuerunt Theologi, Ethici, Politici, legum petiti & sacrificijs Deorum prepositi; vnde Theologia, Iurisprudentia, & Politica tertia fuit Philosophiæ Gallicæ pars.

Quod pertinet ad modum docendi Druidarum. Primo nihil vnquam scriptis tradebant, is erat mos Pythagoræ, Socratis, Iudæorum, & omnium Cabalistarum: non enim putabant esse fas sua mysteria litteris tradere, ait Iulius Cæsar; vel ne doctrina sic euulgata facilius contemneretur, vel ne discipuli libris potius, quam memoriæ fiderent; Vel denique quia scientiæ, & doctrinæ litteris consignatæ, sunt veluti pulcherrima pictura, à qua si aliquid petas, non respondet, & in varios potest doctrina

sensus detorqueri. Secundò, docebant clàm & in specubus, in abditis locis, in saltibus, & remotis lucis, locisque subterraneis; sic enim omnium gentium sacra docebantur. Tertiò, docebant Philosophiam 20. annis nobilissimos tantù gentis: nam summa erat auctoritas vitæ necisque, belli pacisque apud Druidas. Ne igitur litteræ in viles animas sparsæ vilescerent, nobilissimos tantùm admitterunt, quemadmodum Rex Persarum nemo esset populi, qui non antea Magorum hoc est apud ipsos sapientum doctrinam recepisset; etiam Aristoteles 20. annos auditor fuit Platonis. Quartò, omnem Philosophiam aliquot millibus versuum docebant; quia enim versus est oratio, ait Aristoteles, finita, ideo facilius memoria retinetur.

Inter veritates ab ipsis edoctas prima fuit colendum esse Deum; turpiter tamen in hoc errauerunt, quod docuerint illum esse placandum victima humana, siue reorum, siue hostium captiuorum, & illis deficientibus, innocentum. Docuerunt immortales esse animas; ob quam causam, vt veteres Galli mori nunquam timebant, vel pro patria, vel pro sapientia, ita summa erat inter illos liberalitas, & iustitia, namque exactio crediti deferebatur ad inferos: & vetus mos Gallorum fuit, vt mutuas darent pecunias alijs, ea tamen conditione vt in altera vita redderentur vt est apud Valerium Maximum, quæ etiam in re turpiter aberrauerunt, sicut & in asserenda animarum metempsychosi vt de illis tradit Iulius Cæsar; indeque fortasse Ianus Cæcilius Frey in opusculo de Philosophia Druidarû, ex authoribus fide dignis refert & Pythagoram, & Numam Pompilium Druidarum fuisse discipulos: ideoque Philosophiam Pythagoricam, inter cuius dogmata animarum metempsychosis recensetur, à Druidibus esse repetendam. Quantum ad Druidarum Politicam, Philosophiamque moralem. Druidibus præerat vnus, qui summam inter eos habebat auctoritatem, quo mortuo, si plures essent pa-

res dignitate, suffragijs eligebatur alius, hic vocabatur Archegus Iereum, id est, Princeps Sacerdotum, & sine illo nihil licebat Regibus Gallorum antiquissimis facere aut consulere. Ita vt sapientia, gubernaret Regem, Rex verò auctoritate, & fortitudine cæteros. Refert quoque Strabo Druidas potissimum de moribus disputasse, cumque de eorum iustitia summa apud omnes esset opinio, ideo etiam omnia publica priuataque iudicia fuisse ipsis commissæ. Itaque apud Diogenem Laertium docentur Druidæ nihil penitus faciendum mali, si quod bonum facinus à quibuscumque tandè perpetratum fuisset, præmia statuebant, & si quod malum, pœnas. Apud Athenæum Bardi comitabantur Duces, & milites, vt egregia ipsorum facta, præmij loco recenserent. Pœna autem grauissima erat sacrificijs interdicere, & quibus sic erat interdictum, hi impij habebantur, eosque omnes velut contagione infectos fugiebant. Præterea vt est apud Stobæum, grauius animauerunt in eum, qui peregrinum, quàm qui ciuem occidisset; huic enim exilium, illi verò mors pœna erat. Temperantiam, & modestiam summè coluerunt: ita vt docerent abstinentum esse vino, vt est apud Ausonium. Circa puerorum educationem, recens natos liberos, vt Aristoteles refert, & alij, nudos flumini immerferunt: cuius ratio hæc est, quod statim à pueritia frigori assuescere plurimum, ad sanitatem, & ad res bellicas vtile sit. Sic Aristoteles: secunda est apud Galenum, quemadmodum ferrum candens in frigidam immersum aquam induratur: ita de naturæ vigore periculum faciebant: simulque corpus ipsum roborabant. Liberos non admiserunt in conspectum, nisi doctrina iam imbutos aliqua, aut militiæ aptos. Quæ omnia, certè ratione naturali, eiusque lumini videntur esse valdè consentanea. Vltimò tandem loco notauerim ex Rouillardo in Parth. ceu historia Eccles. Carnoten. cap. 4. quod Druides in partibus Carnotensium degentes centum & eo amplius annis

annis ante B. Virginis Natiuitatem, ei consecrarunt Imaginem, & Aram quæ adhuc hodie extant, titulum ponentes Virgini parituræ, de quibus vide præfatum authorem.

Græcanica Philosophia diuiditur in sectas tres, Poeticam, Eleaticam, & Ionicam ex Lipsio in introductione ad Stoicam Philosophiam lib. 1. disput. 7. quamuis ab alijs Eleatica sub Italica annumeretur. Poeticæ Princeps fuit Orphæus, qui de Deo cecinit, vt habetur apud Iustinum in exhortat. ad gentes; *Vnus per se genitus, ab eo cuncta progenita sunt.* Hunc sequitur Hesiodus; *Omnia, dixit, vna ab radice creari;* Post hunc Homerus Odyss. 1. *Pater ille hominumque, Deumque.* Ionicæ Princeps fuit Thales Milesius, cui postea successerunt Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, & Archelaus, qui primus Philosophiam ex Ionia Athenas transtulit. Inter veritates ab illis omnibus edoctas prima fuit Dei existentia. *Deum,* inquit Tullius lib. 1. de natura Deorum, loquendo de Thalere; *mentem dixit, quæ ex aqua cuncta fingeret;* consonè ad veritatem, quæ habetur Genes. 1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Anaximander quoque principium efficiens rerum omnium dixit esse, *non vnum ex his, quæ videntur, sed aliquid aliud infinitum.* Quod idem de Anaximene eius discipulo tradit Laertius in eius vita. Et Anaxagoras in principio sui operis. *Mens,* inquit, *author vna est omnium, quæ cernimus.* Porrò Thales Melesius, vt fuit vnus ex septem Græciæ sapientibus, cui socij dantur, Solon, Chilon, Periander, Cleobulus, Bias, & Pittacus, multa etiam præclara tradidit Philosophiæ moralis documenta; apud eundem Tullium, lib. 2. de legibus dicebat, homines existimare oportere, omnia quæ cernerent Deorum esse plena: fore enim castiores velutique in fanis essent, maximè religiosos. Interrogatus; quid esset omnium difficillimum; seipsum noscere, respondit. Item, laterent ne Deos, male agentes, nec cogitantes quidem dixit.

Denique, eos honestissimè viuere, quæ in alijs reprehenderent, ipsi nõ facerent. Verùm inter tot insignia sectæ Ionice documenta, sibi etiã non defuerunt errores; vide Tullium lib. 1. de natura Deorum, vbi de Anaximandro, & Anaximene.

Post Ionicæ sectæ translationem, Athenas primùm ab Archelao factam, mirum in modum florere cæpit sub eius discipulo Socrate patria etiam Atheniensi, adeò vt ab eius nomine Socratica diceretur. Hic enim relicta Physica, quam minus vtilem esse animaduertebat, ita se totum Ethicæ, Philosophiæque morali tradidit, vt eius author existimatus fuerit. Socrates, inquit Tullius, Philosophiam deuocauit è cælo, & in vrbibus collocauit, & in domos etiam introduxit, & coegit de vita, & moribus, rebusque bonis, & malis querere. Quare è Statuario, morum euasit magister, & Socraticæ disciplinæ author. Vnde damnare solebat homines, quod curarent lapides similes hominũ reddere & ne ipsi lapides essent non curare. Sũmmum hominis bonum in vna virtute consistere putauit, & voluptatem nullo loco numerauit. Mortis iniusta causa, fuit vnus Dei contra Deorum multitudinem confessio. Moritur in carcere, cicutè veneno extinctus: cum tamen prius multa de animarum immortalitate differuisset. Vxori dicenti iniustè moreris: at tu, inquit, iustè velles? Quamuis alij putent ipsam à genio suo, id est spiritu familiari deceptum fuisse, quem Deum Socratis appellari sustinuit, à quo adeò dementatus est, vt nihil nisi eius iussu perageret, vide Chrysost. Iauellum Philosoph. Christianæ 1. par. cap. 4.

Hæc & similia ex Ionica institutione primi docuisse reperiuntur, quæ in plures postea deriuata est, in Academicam, Paripateticam, Stoicam, Epicuream, Cyrenaicam, Cynicam, Ephecticam, vel Scepticam; quæ omnes appellationes desumuntur, vel à persona quæ sectam instituit, vt Epicurea: Vel à patria, vt Cyrenaica, à Cyrene Lybiæ oppido Aristippi patria: Vel à loco in quo docebatur

batur vt Academica, Stoica, & Lycaea. Academia enim fuit locus propè Athenas nemorosus, & paluster, & idcirco minus saluber, vbi Plato primùm docere cæpit. Lycæum fuit alius locus Athenis, quem Aristoteles relicto Platone magistro sibi ad docendum elegit. Stoa denique, Latine porticus, in eadem vrbe fuit, Pœcile etiam cognominata, Latine, varia, & variegata, à varietate picturæ Marathoniam pugnam referentis, gratuito à Polignoto factæ: quo in loco Zeno propterea etiam Stoicus dictus, cum ab academia defecit, docere cæpit: Vel ab actione, quæ in docendo adhibebatur, vt Peripatetica, à deambulando: vel à genere vitæ, vt Cynica, quasi Canina, quod qui eam profitebantur Antesthenes, Diogenes Cynicus, Hercules, & alij, more Canino, & nimia acerbitate, licentiaque sermonis, quamdam caninam rabiem præ se ferrent: Vel ab electione, & libero arbitrio in Philosophando; vt Ephectica, & Sceptica; ad quam referri debet ea secta, quæ Electrix fuit appellata; quæ ex omni alia, quid sibi probabile videbatur, eligebat, cuius Princeps fuit Alexandrinus Potamon. Etiam Philosophi, & eorum sectæ nomen sumpserunt ab ea Philosophiæ parte, quam potissimum coluere: hinc alij Phyci, vt ferè omnes, qui Socratem antecessere: alij Ethici, vt Socratici omnes, alij Dialectici, vt Megareses, à quibus etiam secta Megarica fuit dicta.

Rursus Academicam sectam mortuo Platone in plures veluti riuulos fuisse diuisam reperimus; cum enim Platonis scripta, siue dialogi, in duo sint distincta genera: in quorum vno, more Socratico, potius confutando & refellendo, quam aliquid tanquam certum statuendo disputatur, in altero aliquid certi statuitur, atque præcipitur, qui dogmatici vocantur, vt illi elengetici, quod in illis aliquid statueretur, in his verò, solum redargueretur; hinc Academicorum alij dogmatici, qui aliquid certi disserendo statuiebant, vnde secta dogma-

tici; alij Aporetici, qui nihil definiabant; sic dicti, quod de omnibus disputarent, vnde Secta Aporetica; ad quam reduci debet Pyrrhonia, sic à Pyrrhone Cliense dicta, qui eadem ætate floruit cum Academicis, & nihil comprehendi posse affirmavit, nec aliquid aut honestum, aut turpe esse, & in summa, nihil potius hoc, quam illud. Cui doctrinæ consentaneus fuit viuendi modus, cum omnia pro eodem haberet, & nihil declinaret; sed cuncta æquè sustinebat. Quare more Aporetico, nullum dogma statuit nec definiuit; & nihil per naturam esse tale, sed quale videretur, existimavit: ac proindè dicere solebat, *Nihil magis*, hoc est, non magis hoc, quam illud. Sectæ dogmaticæ principalis promotor fuit Zeno Citticus, Aporeticæ vero Arcefilas Pritaneus, quæ etiam dicta fuit Zeretica, à continua veritatis inquisitione, sicut & Sceptica, vel Ephectica à perpetua rerum consideratione, absque vllâ definitione: Cum enim ex Eusebio lib. 14. de præparat. Euang. c. 2. in Palemone, vel secundum Laertium in Crantore, vel Crate vt aliqui scribunt, prima Platonis academia terminum habuisset, postea successerunt Zeno Citticus, & Arcefilas Pritaneus. Hic itaque Zeno non ille Eleates, quem in Parmenide disputantem facit Plato, academia omissa, in Stoa docere cæpit, Cinicorum dogmata sequutus, quæ tamen nuditate, & obscuritate abiecta, ad humanitatem, & honestatem deflexit. Arcefilas vero, cum Zeno sic ab academia defecisset, & alia quædam dogmata amplexus fuisset, vt ei se se opponeret, nihil sciri, & comprehendi posse docuit, Zenone aliter sentiente. Et vt suam opinionem magis plausibilem redderet, dicebat se non esse huius doctrinæ inuentorem, sed instauratorem, & non solum Platonis & Socratis, sed etiam Empedoclis, Anaxagoræ, & Parmedinis; doctrinam iam sopitam in lucem reuocare. Huius igitur quatuor in summa fuisse decreta. Nihil posse comprehendi: sapientem nulli vnquam rei assensurum:

omnia

omnia esse equaliter incerta, obscura & improbabilia: & denique sapientem nihil probaturum, & opinaturum.

Verum Carneades eiusdem Scholæ sectator, cum aliqua parte, ab Arcefila dissentiret, & ex illis quatuor eius decretis, duo tantum priora admitteret, in posterioribus discreparet; etenim inter omnino incertum & comprehensum, & medium quiddam ponebat, probabile & verisimile, & hoc probare, ac sequi debere sapientem, tum in differendo, tum in vita agenda; ita tamen, ut non se scire, sed opinari, non verum comprehendere, sed verisimilitudinem sequi intelligat; cum inquam Carneades ita sentiret, Arcefileaque decreta temperaret, tertiæ Academiæ veluti intermediæ principium dedit. Carneadi Cyrenæo successit Clitomachus librorum multitudine clarus ex Tullio lib. 2. Academ. quæst. Clitomachum audiuit Philo, de quo etiã meminit Tullius loco citato, & lib. 1. de nat. Deorum. Hunc Eusebius quartæ Academiæ authorem facit: quippe qui hoc priuatum habuit dogma, Dogmaticam Academiã ab Aporetica nihil differre, & ita pro nouis Academicis duos libros conscripsit. Philonis auditor, & quintæ Academiæ auctor fuit Antiochus, qui contra præceptorem suum, & Academicos librũ, qui Sotus inscriptus erat, foras dedit, & ab Aporetica disciplina discedens ad veterẽ redijt, Stoicis adstipulatus, & ita vetus Academia in nouata est; ex Tullio locis citatis. Sexta Academicorum Secta, fuit appellata Platonica, quod purum profiterentur Platonismum, ut testatum reliquit D. Augustinus lib. 8. de ciuit. Dei cap. 12. In qua Plotinum, Iamblicum & Porphyrium reponit. Et ut illæ priores fuerunt appellatæ Atticæ, quod earum principes Athenis sint professi; ita hæc Peregrina, quod eius Sectatores extra Athenas docuerint. Hanc Platoniam Academiã aliqui in tres alias distingunt: in Alexandrinam, siue Aegyptiacam, quæ ab Ammonio Saca Alexandrino Plotini & Origenis præceptore, quo tempore Sy-

rianus Atheniensi Scholæ præfuit, habuit originem: in Romanam siue Italiam à Plotino institutam; & in Lyciam ex Proclo, qui sub Anastasio Imperatore floruit, natam.

Vt autem quid istæ Scholæ inter se differret, breuiter explicetur, notandum est Platonicos in suo magistro quamdã saltem apparentem contradictionem siue antologiam inuenisse, quod aliquando humanum corpus soma, sima, id est sepulchrum appellauerit; cum sit veluti animæ sepultura; alibi verò contrarium docuerit, dicendo, animam habere & viuere, & bene viuere à corpore, & cum eodem quamdam harmoniam conficere: qui ut hæc loca conciliarent, in eam communem iniere sententiã ut putauerint; animam humanam esse aptam ad effundendam vitam in duo corpora: in vnum diuinum, & immortale, in alterũ caducum & corruptibile. Illud vocant animæ vehiculum, ad quod maximam habet propensionem, ac proinde cum eo libentissimè coniungitur: hoc vero quasi animæ sepulchrum, aut ergastulum. Dum anima in priore corpore existit, est pellucida, tenuis, & cælestis quædam substantia, nec à superiorum contemplatione recedit, & simul etiam inferiora cognoscit, ob quam causam duplicem ei tribuunt faciem. At verò dum amore generationis capta ad corpus mortale descendit, solum sensibilia intuetur, & rerum intellectibilibium aspectu priuatur; vnde fit ut vnã tantum retineat faciem. Quod si dum in hoc corporis ergastulo inclusa manet, rerum sublimium, ac cælestium amore rapiatur, hoc extraneum vehiculum deponere potest, & cum æthereo vtramque faciem rursus acquirere. Hunc animæ reciprocum in hæc duo corpora motum, ob mundi æternitatem, quam omnes ferè Platonici Philosophi tenent, infinitum faciunt. Quoniam posita semel mundi æternitate, & animorum immortalitate, sequeretur dari infinitum, in actu; ut hoc inconueniens vitaretur, vetus Academia & Aegyptiaca ab Am-

monio fundata, animarum transmigrationem, metempsychosim Græci vocant, admisit, contra quam acutè & eleganter disputat Tertullianus lib. de anima, quamuis ipse de tota animæ natura non omnino rectè senserit. Fuit ergò Aegyptiacæ Academiæ hæc nota, vt Platonem & Aristotelem in omnibus conuenire doceret: cum tamen vetus, in his præcipuè, quæ ad finem bonorum & malorum pertinent, eos consentire censuerit.

At Romana & Lycia Academia in animarum descensu, non modo transmigrationem, sed etiam metempsychosim, id est, vt ita dicam, transcorporationem, & in corpus ferinum migrationem posuit; & hoc est commune earum decretum: quæ tamen differunt. Primò quia Proclus, cum quo Syrianus, & Hermias sentiunt, dicit animam humanam & ferinam se coniungere, & comites fieri: Plotinus vero cum quo Numenius concordat, docuit animam miscere se ferino fætui, & eius bestię subire corpus, cuius se moribus similem præstitit. Sunt qui quartam addant Sectam ex quadam Porphyrij doctrina sumptam: qui existimauit circulum illum animarum non posse esse infinitum: quia anima aliquando à fordibus & erroribus purgata, penes Patrem constituta, & consubstantialis paternæ menti facta, non patietur amplius huius mundi mala. Et hæc breuiter dicta sufficiant de Græcicæ Philosophiæ, sectarumque illius ortu, & progressu; Quod pertinet modo ad illarum dogmata, sequentibus capitibus de illis agemus tractando in particulari de Platonica, Aristotelica, Stoica & Epicurea Philosophia. Solum hic aduerto stultissimam ac vanissimam esse Aporeticam illam, & adiaphoram Philosophandi rationem, quam vt vidimus aliqui post Arcefilam illius authorem tenuerunt Academici; hanc enim qui sequuntur, hos verè euanescere in cogitationibus suis, & in omnes errores sub fucata libertatis specie prolabi necesse est; vt nostris temporibus hereticis nonnullis contingit. Quare Ioannes Bagotius So-

cietatis Iesu Theologus in Apologetico fidei de vera religione acturus totum primum librum consumit in asserendâ contra Pyrrhonios, Academicos Arcefileos, & Manichæos præcipuos Atheorum, & hereticorum fautores, cognitionis fideique humanæ certitudine. Quod prius fecerat D. Augustinus; is enim, vt in libro retract. cap. 1. & lib. 3. contra Academ. cap. vltimo refert, suas elucubrations Theologicas, deque religione vera disceptationes exorsus est à suis contra Academicos libris, vt *argumenta eorum, quæ multis ingerunt veri inueniendi desperationem, & prohibent cuiquam rei assentiri, & omninò aliquid tanquam manifestum certumque sit, approbare sapientem, ab animo suo, quia ipsum mouebant, quantis posset rationibus amoueret.*

Aliqui tamen putant, quod hic ad extremum addere placuit, vt quid de totius Academiæ consilio, atque progressionem sentiendum sit facilius intelligatur; aliqui, inquam, putant nullum Academicorum vnquam tam ex veteribus, quam ex nouis fuisse, qui certam in aliquibus negauerit scientiã; sed tantum, cum Zeno ab academia defecisset, & falsas quasdam opiniones inuexisset, vt quod animæ sint corporatæ, mortales, nihil inueniri quod mole careat, & similia de quibus infra; hæc animaduertens Arcefilas, & acutè prouidens turbam ad falsas opiniones capescendas esse pronam, propterea potius dedocere, quam docere instituit, negando interim aliquid sciri posse, si omnia essent corporea, & singularia: & ita veram Academiæ doctrinam occultari voluit, quâ postea Carneades, cum videret Stoicos iam esse fractos, referare cœpit, verisimilia concedendo. At verò cum Philo quartæ Academiæ caput Stoicos plene profligatos videret, dogmaticam & nouam academiam nihil inter se differre docuit, & qui ei successit, adhuc apertius idem fecit Antiochus, palàm docendo veritatem comprehendere posse, cum iam sublatam videret illam perniciosam Stoicorum

corum doctrinam, quod nihil esset nisi corporeum, ad quam tollendam academia ad incomprehensibilitatem, quasi ad quoddam amuletum confugerat. Sed quidquid Academici senserint, eis omiffis, de quibus vide authores inferius citandos & D. August. lib. 2. de Academ. ad tertiam Philosophiæ Sectam accedamus.

Tertia igitur Philosophiæ Secta fuit Italica, cui principium dedit Pherecides Syrus, vel potius Pythagoras Samius eius discipulus, propterea quod regnante Tarquinio Superbo, primus eam fundavit in Italia, maximè verò Crotonæ, magna frequentia, & nobilitate discipulorum; vnde ab illo aliquando Pythagorica; aliquando à loco vbi primum docuit, Italica Secta, vel Philosophia nuncupari solet. Multa per sæcula sic viguit eius fama, vt nulli alij docti quàm Pythagorei viderentur; cuius etiam sapientiæ præiudicata opinio tantum valuit apud eius auditores, vt cum quid affirmarent, si quæreretur ex ipsis cur ita esset? nihil aliud responderent, quàm ipse dixit; ipse autem erat Pythagoras. Nec mirum, de Pherecyde enim Syro eius præceptore dicitur, quod fuerit primus Philosophorum, quòd litteris extet, qui dixerit animas hominum esse immortales, & non fabulosè more antiquorum (vt Aristoteles testatur 14. Metaph. cap. 6.) sed grauitè, & serio Philosophari cœperit: De Pythagora verò Iosephus contra Appian. hæc habet. *Pythagoras, inquit, inter veteres sapientia, & erga Deum pietate censendus est omnes, qui unquam philosophati sunt excedere.* Hic apud Iustinum in exhortat. ad gentes: *Deus, inquit, omnium pater, mens & animatio cunctorum rerum, & apud eundem libro de Monarchia, mundus, inquit à Deo factus est.* Quod ad alia doctrinæ illius monumenta attinet, multa extant apud scriptores symbola, hoc est, sapienter dicta, metaphoris inuoluta, vt hæc, Hirundines domo pellito, id est, adulatores. Ignem gladio ne fodito, id est, potentium iram ne commo-

Biblior. Theol Tom. 1.

ueas. Noli gustare ea, quorum cauda est nigra, hoc est, voluptates. Conuerso ad Solem vultu non esse mingendum, id est, contra veritatem non standum. Extant insuper quædam carmina sapientiæ, & eruditionis plena, quæ eidem tribuuntur. Quamuis etiam in doctrina ab illo tradita sui non desint næui; præterquam quod enim posuit animarum migrationem ex corpore in corpus tam brutum quàm humanum, nesciens aliud allegare præmiû pro bona ac rectè acta vita, & pœnam ex mala vita. De cultu etiam diuino pessima sensit. Nam in his, qui dicuntur aurei versus Pythagoræ, eo quod censentur totius humanæ vitæ regula, instituit Deos venerandos atque colendos, vt lege dispositi sunt.

Plura videri possunt apud D. Thomam varijs in locis operum illius, vbi data occasione de Pythagora eiusque doctrina agit. Metaphys. 3. lect. 1. in fine docet Aristotelem incepisse, & processisse à facilioribus, & sensibilibus ad separata, sed Platonem, & Pythagoram è conuerso. Ethic. 6. lect. 6. refert, quod Pythagoras, cum nobilis ac diues esset, reliquerit patrimonium, & dederit se speculationi naturalium, dicens cælum esse patriam suam. Opusculo 20. Metaphys. lect. 3. & 10. asserit Pythagoram fuisse post septem Sapientes, & ante Platonem, & Aristotelem, siquidè Plato ex studiosa veritatis inquisitione, cum vbique terrarum Philosophos quæreret, vt eorum dogmata sciret, venit Tarentum in Italiam, audire Architam discipulum Pythagoræ. ex 22. quæst. 182. art. 2. ad 1. Pythagoras voluit profiteri, se esse sapientem, seu amatorem sapientiæ. Ex 3. p. quæst. 42. art. 4. Pythagoras & Socrates, nihil scripserunt, quia, fuerunt excellentissimi doctores. ex 2. de cælo lect. 20. Psal. 23. Pythagorici dixerunt ignem esse in medio totius mundi. In secundû sentent. distinct. 1. q. 1. artic. 1. lib. 2. contra gentes cap. 41. & 3. cap. 9. de potentia quæst. 3. artic. 6. de Malo quæst. 1. art. 1. ad 1. Ethic. 1. lect. 7. Metaph. lect. 8. Pythagoras posuit duas

D d

coor-

coördinationes, scilicet, primam decem bonorum, id est, quia posuit ibi, finitum, impar, vnum, dextrum, masculinum, quiescens, rectum, lumen, bonum, triangulum æquilaterum. Et secundam decem malorum, quia posuit ibi infinitum, par, multitudinem, sinistrum, feminam, motum, obliquum, tenebras, malum, & altera parte longius. Libro 2. contra Gentes cap. 44. & 73. Anima non transit in aliud corpus secundum fabulam Pythagoræ Opusc. 20. lib. 4. cap. 22. Pythagoras in sua politia tradidit magis ordinata ad regimen animæ, quam corporis, qua regulata, corporalia facilius disponuntur; ibidem à cap. 14. ad 24. politia Lacedemoniorum, Cretenfium, Calcedonenfium, & Pythagoræ comparat ad inuicem, & reprobatur. Ibidem cap. 21. secundum Hieronymum filiam habuit tantæ pudicitia, vt virginitatē seruans, choro simul virginum iam præffet, easque castitatis, instruxit doctrina: ibidem Pythagoras moritur Methaponti, cuius domus fit templum, & pro Deo colitur. Tandem Metaph. lect. 7. duo asserit fuisse genera Philosophorum, scilicet, Ionicorum in Græcia, & Italicorum in magna Græcia, id est, in Apulia, & Calabria, quorum Princeps fuit Pythagoras de Samnio Calabria.

Quod pertinet modo ad huius sectæ progressum, Philosophiæque Pythagoricæ sectatores, ad Pythagoram Lucanios, Picentes, Messapios, & Romanos disciplina causa se contulisse legimus; cui mortuo successit Thelanges filius, ei Xenophantes, huic Parmenides, Parmenidi Zeno Eleates, Zenoni Leucippus, ei Democritus; quem audiuit Mausiphanes Epicuri præceptor; vel secundum alios, qui ad Scholam Pythagoream reuocant Eleaticam, sic nuncupatam ab Elea ciuitate Lucaniæ, vbi culta fuit, primi Pythagoræ sectatores hi perhibentur, Theano vxor, Thelanges, filius Empedocles Epicharmus, Architas Tarentinus, Alcmaeo Crotoniates, Hippasus Metapontinus, & Philolaus. Eleati-

cæ verò Scholæ, hi, Xenophantes, Parmenides, Melissus, Zeno Eleates, Leucippus, & Democritus: quo etiam tempore Hippocrates medicorum princeps, & Heraclitus florere. Quod autem in huius Philosophi discipulis ponitur à nonnullis Numa Pompilius Secundus Romanorum Rex, est omnino falsum; cum is centum annis fuerit vetustior Pythagora. Et hæc de tribus veterum Philosophorum sectis sufficiant, quorum, qui exactiorem voluerit sibi comparare notitiam, poterit consulere sequentes authores Diogenem Laertium, de vitis Philosophorum, Plutarchum in opusc. Ciceronem in omnibus ferè libris de Philosophia, & speciatim in Academicis, & de finibus; Sextum Empiricum, lib. 1. Hypot. vbi septemdecim Pyrrhonorum Philosophorum argumenta, pro aporetica, & adiaphora philosophandi ratione fufissimè explicat; Suidam, Eusebium Cæsariensem in lib. de præparat. Euangelica, Clementem Alexandrinum in libris Stromatum, Cyrillum pariter Alexandrinum contra Iulianum Augustum; Theodoretum de curandis Græcanicis affectionibus, Augustinum lib. 8. de ciuitate Dei, Ioannem Franciscum Picum in lib. de vanitate doctrinæ gentium, Eunapium, Franciscum Georgium in suis canticis, Benedictum Pererium, Physicorum lib. 4. Ludouicum Carbonem introductionis in vniuersam Philosophiam lib. 3. Ioannem Bagotium in Apologetico fidei lib. 1. Augustinum Eugubinum in libris de perenni Philosophia; Ludouicum Viues in libris de corruptione artium; Ioannem Baptistam Crispum Gallipolitanum de Ethnicis Philosophis cautè legendis. Burghesium de humilitate contra Stoicos, & eorum paradoxa, aliosque plures.

CAPVT XII.

*De Platonis, Philosophiæque Platonice
authoritate.*

CVM ex tanta post Socratem exor-
tarum, & cultarum Philosophi-
carum disciplinarum, vel sectarum mul-
titudine, vt superiori capite vidimus,
quatuor magis illustres, quarum adhuc
monumenta, quamuis non omnia, nec
omnino integra ad nos peruenerūt, fue-
rint Platonica, Aristotelica, Stoica, &
Epicurea; placuit etiam de vniuscuius-
que illarum authoritate magis in parti-
culari agere, in ordine ad conuenien-
tiam, vel disconuenientiam quam ha-
bent cum supernaturalibus fidei nostræ,
doctrinæque cælitus reuelatæ mysterijs,
ac veritatibus.

Incipiendo igitur à Platonica, illi
principium dedit Plato, sic nominatus,
cum ei nomen esset Aristocles, à late-
rum frontisue latitudine, vel vt alij vo-
lunt, à copia dicendi, qua orationem
copiosè dilatabat: fuit natione Græcus,
Patria Atheniensis, natus ex Aristone
Patre, & Potona Matre, quo autem
præcisè mundi anno, tot sunt variæ sen-
tentia, quot in annis ab ortu mundi cõ-
putandis, diuersa quoque reperiuntur
Chronologorum placita, quæ huius lo-
ci non est fusius examinare, sed alia se-
forfan dabit opportunior occasio de illis
agendi, in decursu huius operis, præfer-
tim lib. 3. sect. 1. cap. 63. vbi de sacræ
Scripturæ veteris Testamenti Chrono-
taxi. Plura hic circa eius viuendi mo-
dum adduci possent, sed illis omiffis, vt
potè extra præsens institutū. Quod per-
tinet ad eius doctrinam, præclara illius
monumenta triginta septem libris con-
tenta reliquit, quæ claritatis gratia ad
quinque præcipua reduci possunt capi-
ta. *Primum* complectitur libros Theo-
logicos, qui ad religionem pertinent;
cuiusmodi sunt, Eutyphron, vel de san-
cto: Socratis apologia: Crito, id est, de
eo quod agendum est, vel de eo, quod

Bibliot. Theol. Tom. I.

is egerit in carcere cum Socrate: Phe-
do, vel de animi immortalitate; horum
enim librorum lectione animus religio-
ne poterit informari, & ad philosophiã
percipiendam idonee parari.

Secundum continet illos, qui de ve-
ra & falsa philosophia disputant, Thea-
ges, vel de sapientia: Amatores, vel de
philosophia: Theætetus, vel de scien-
tia, quibus libris aduersantur Euthy-
demus, vel litigiosus; Sophista, vel de
ente; Hippias minor, vel de mendacio,
& Protagoras, vel de moribus sapientia
professorum. Quibus in libris malos,
ineptos garrientesque philosophos inse-
ctatur, & veram philosophandi ratio-
nem ostendit. *Tertium* comprehendit
libros ad sermonem, hoc est ad Diale-
cticam, Rethoricam, & Poeticam per-
tinentes, vt Cratylus, vel de recta no-
minum ratione, siue de interpretatione:
Gorgias, vel de Rethorica: Io, vel de
Iliade, siue de Poetico furore, chara-
ctereue, aut de recta exponendorum,
poetarum ratione. *Quartum* Ethicos,
& Politicos, qui rursus in tres distri-
buuntur classes; in prima continentur
libri ad communem de moribus doctri-
nam spectantes; vt Philebus, vel de vo-
luptate, siue de summo bono: Menon,
vel de virtute: Alcibiades primus, vel
de natura hominis. In secunda ponun-
tur illi dialogi, in quibus explicatur pe-
culiaris morum doctrina, vt Alcibiades
secundus, vel de voto & precatione:
Charmides, vel de temperantia: Syx-
tis, vel de amicitia: Hipparchus, vel de
lucris cupiditate. In tertia classe repo-
nuntur omnes libri Politici. Menexe-
nus, vel de Attica antiquitate, seu ora-
tio funebris, & hortatio ad amandam,
tuendamque patriam: Politicus, siue
Ciuilis, vel de regno, definitione poli-
tica: Minos, vel de lege, introductio
ad libros politicos: de republ. libri de-
cem, vel de iusto; legum, siue de legi-
bus, legumue latione libri duodecim:
Epinomis, id est, legum appendix, &
summa, vel Philosophus. *Quintum* de-
nique complectitur libros, qui ad Phy-
sicam,

ficam, & Metaphysicam pertinent; Timæus, vel de natura, siue de vniuersitate, hoc est, de mundi anima, & natura: Critias, vel Atlanticus, appendix Timæi, de prisca mundi historia: Parmenides, vel de vno omnium principio, & de Idæis: Symposion, hoc est, conuiuium, siue de amore: Phædrus siue de pulchro: Hippias maior, id est, de pulchro, siue honesto.

Postremò loco possunt reponi libri existimati spurij, vt duodecim epistolæ, & quidam alij dialogi, Axiochus, vel de morte; de iusto, vel de iustitia; de virtute an doceri possit; Demodocus, vel de consultando; Sisyphus, vel de deliberando, Erixias, vel de diuitijs, Clitopho, vel hortatorius, quem tamen Laertius inter spurios non reponit, & tandem liber, qui inscribitur definitiones. Extant insuper inter opera Platonis duo libelli, in quibus continetur doctrina ex Platone collecta, vnus Speusippi de definitionibus Platonis, alter Alcinoi Philosophi Platonici de doctrina Platonis.

Modo circa doctrinam in Platonicis libris contentam, inter duas extremas sententias, quarum vna existimat illam esse omni ex parte absolutam, summaque proindè cum admiratione diuinam appellat; altera verò adeò parum bene de illa sentit, vt eius authoritatem non pluris faciat, quam boni oratoris, vel poëtæ, & in numero bonorum Philosophorum non ponat, atque Philosophiæ perdiscendæ causa legendum non putet; inter has, inquam, duas extremas sententias, media ac regia via incedendum puto, nimirum Platonem præstantissimi fuisse ingenij, pluraque scripsisse valdè vtilia, & cum Christiana religione consentanea; attamen non esse adeò integram eius doctrinam, vt nihil macularum habeat. Prima pars probatur, & vt omittam Ethnicorum Philosophorum testimonia, quorum aliqui nimia vt dicebam cum admiratione Platonem diuinum, alij, vt Cicero lib. 2. de nat. Deor. Philosophorum Deum appellare ausi

sunt; primum occurrit authoritas Diui Augustini lib. 3. de Academicis cap. 17. vbi vocat Platonem sapientissimum, & eruditissimum temporum suorum; capite verò 18. asserit os illius in Philosophia purgatissimum esse, & lucidissimū, sed quod magis est Epist. 56. ad Dioscorum non dubitat dicere, quod Platonici Philosophi paucis mutatis, quæ Christiana improbat religio, inuictissimo Regi Christo ceruices submittere, Christianosque fieri nõ recusassent, & cap. 3. de vera religione, quod si Plato tempore Christi vixisset, illum Deum fuisse, dixisset, adeò Platonica doctrina eiusque principia, quod certè non parum ad eius commendationem facit, in multis cum Christianæ disciplinæ veritatibus consentiunt. Huc facit, si tamen verum est, quod Nicetas verus Gregorij Nazianzeni Scholiastes, litteris commendauit in orat. 2. in Pass. Platonem cuidam Christiano eum maledicenti noctu apparuisse, eique dixisse se vna cum antiquis patribus è limbo fuisse ereptum, & in cælum traductum. Et sanè Iustinus Martyr orat. ad Anton. cum ibi omnes, qui Christum antecesserunt, qui tamen honestè vixere, Christianos nominandos esse doceat, inter illos Platonem reponere videtur. Diuus quoque Thomas opuscul. 20. lib. 4. cap. 14. Platonem sapientissimum omnium vocat, & 22. quæst. 152. art. 2. ad tertium, docet solum Platonem amore veritatis contemplandæ, abstinuisset ab omni delectatione venerea.

Et ita rem se habere tam in speculatiuis, quam moralibus patebit legenti tam eius libros, quàm authores inferius citandos, qui de Platonica Philosophia scripsere: inter quos præsertim, si quis ea cognoscere volet, quæ Plato de moribus docuit, legi debet Chrysostomus Iauellus, qui primum omnia quæ ad Ethicam, hoc est moralem Platonis Philosophiam pertinent, septem tractatibus collegit; in quorum primò tribus capitibus agitur de cognoscendo Deo, vt enim homo rectè, ac virtuosè viuat

opor-

oportet ex doctrina Platonis, vt de Deo glorioso, tria firmissimè sentiat; primò quod in rerum natura Deus est; secundò quod vniuersa humana, & magna, & parua curat, nihilque subterfugit eius sapientissimam prouidentiam & sollicitudinem; tertio quod non flagitiosorum hominum, ac malorum votis, & precationibus & sacris flectitur, nec placatur. In secundo tractatu agitur per quinque capita de cognitione sui ipsius; quoniam, vt inquit, Plato in 1. lib. Alcibiad. nunquam sciemus, qua arte & disciplina meliores effici possumus, quamdiu nos ignorauerimus, & hac de causa addit in Delphico Apollinis oraculo inscriptum fuisse, nosce te ipsū, vt scilicet te ipsum curare valeas. In tractatu tertio per septem capita agitur de recta, & obliqua sui dilectione, quam reputat Plato tertium totius humanæ moralitatis fundamentum. In tractatu quarto agitur per quinque capita de diuino cultu, siue de colendo Deo. In quinto per quatuor capita de cultu animi nostri, & proprii corporis. In sexto de humano conuictu per sex capita, siue qualiter futurus bonus moralis erga alios se gerere debeat in humano conuictu, sermone, & opere; primo erga parentes suos, ac progenitores; secundò erga vxorem, cum eam habuerit; tertio erga filios, tam quo ad eorum educationem, quam eruditionem; quartò erga cognatos, amicos, ciues & peregrinos; quinto erga seruos; sextò tandem erga omnem hominem, cuiuscumque status, ac conditionis existat; pro quo plura seruanda præscribit, vt sit verax nulli mentiens; non adulator, non inuidus, non iniurians, non vindicator; sit mitis & misericors; sit boni nominis custos; sit iustus ad omnes; sit omnes decorè, ac honestè diligens; sit constans, ac patiens in aduersis. In septimo tandem tractatu per tria capita agitur ad mentem Platonis de summo hominis bono; Vbi etiam declaratur in quibus conuenit Plato cum Aristotele, & in quibus, vt sibi Aristoteles imponit, dissentire videtur, non solum in posi-

tionem summi boni, sed & in alijs morali-
libus.

Post moralis Philosophiæ, ad mentem Platonis dispositionem, idem author totidem tractatibus Politica, hoc est ciuilem eiusdem Platonis Philosophiam, compilauit. In primo agitur de ciuitate à qua ciuilis denominatur Philosophia, per quinque capita; primum est de origine, & causis ab initio condendi ciuitates, secundum de ciuitatis materia; tertium de illius forma & situ, & principalium habitationum dispositione, & muris ciuitatem circumdantibus; quartum de ciuitatis, & regionis quantitate, quintum de fine, ad quem optima est instituenda ciuitas. In secundo tractatu agitur de ciue per duo capita, primo quis sit verè ciuis, secundo de ciuium optimis qualitatibus. In tertio tractatu agitur de legibus in vniuersali per tria capita; primo quidnam sit lex, & de eius stabilitate; secundo de varijs legum generibus; tertio de legum necessitate. In quarto agitur de legum conditore in vniuersali per quinque capita, primo referuntur quæ Aristoteles in hoc proposito pertractauit in Politicis, secundo declaratur ad mentem Platonis, qualis debeat esse legis conditor, & quas in se excellentias continere; tertio cuius virtute & authoritate debeat leges instituere, quarto quales, & de quibus rebus condendæ sint leges; quinto quod debeat esse præcipuum legislatoris propositum, & quis legum finis, & à quibus sumere debeat leges. In quinto agitur de politia, siue republica per octo capita, primo referuntur quæ Aristoteles in Politicis docuit de illa; Secundò declaratur ad mentem Platonis quid sit politia, & vnde prima eius origo; tertio quotuplex sit, & quæ bona, & quæ mala; quartò quot obseruanda in institutione rectæ politiæ; quinto secundum quam politiæ speciem expedit ciuitatē gubernare; sexto quomodo & quibus causis corrumpitur, ac transmutatur vna politia in aliam; septimò propter quas causas conseruantur rectæ politiæ; octauo qua-

quales debeant esse dominantes in politica recta: In sexto, ordine alphabetico adducuntur leges in specie, quas Plato sparsim pro vt materia varia tractabatur, scriptis mandauit. Tandem in tractatu octauo agitur de Platonis defensione contra ea quæ sibi Aristoteles in Politicis imponere non veritus est. Quæ omnia si optimis, rectæque rationi consentaneis documentis sunt referta, nemini sanè mirum videri debet, qui considerauerit Platonem Mosaica volumina perlegisse, atque indè quæ bona, vel diuina in suis operibus habet furatum esse; vt fusius dicetur infra in hac eadem sectione agendo de vijs, aut fontibus, quibus ad Philosophos gentiles aliquorum fidei nostræ mysteriorum notitiæ peruenire potuit.

Verum vt huius Philosophi doctrina non est adeo commaculata, vt non habeat multa integra, & bona; ita certè non est adeo pura, vt nihil macularum habeat. Etsi enim sit verum multa ab Aristotele, eiusque sequacibus fuisse illi imposta, multa etiam in illo notari, quæ aliquo pacto excusari possunt; nonnulla tamen sunt, quæ ab errore excusari nequeunt. Quod plane indicauit D. Augustinus, qui nonnulla retractauit, quæ ex Platone didicerat; cuius etiam doctrina se deceptum fuisse, aliquandò confessus est. Quo fit, vt illud epithetum, Diuini, quo fuit ab aliquibus insignitus, non omni ex parte in eum quadret, qui doctrinam nonnullis maculis aspersam, & non omni ex parte absolutam tradidit. Tales autem errores in speculatiuis sunt; *primò* quod posuerit tres esse Deos inæquales, & principales, vt refert, & refutat D. Thomas de Trinitate c. 12. *Secundò* posuit formas exemplares per se subsistentes extra intellectum diuinum, & neque ipsas, neque materiam à Deo esse habere, prout idem D. Thomas refert, & refutat in 2. distinct. 1. q. 1. 1. p. quæst. 65. *Tertiò* posuit non omnia esse à Deo creata immediatè, sed vnum tantum primum, à quo postmodum essent omnia alia, taliter quod vna

intelligentia causetur ab alia, & animam mediante intelligentia, & corporalis natura mediante Spirituali; quem etiam errorem refert, & refutat D. Thomas in 2. distinct. 1. quæst. 1. & in epistolam ad Colossenses lect. 4. in medio. *Quartò* posuit animam rationalem vniri corpori secundum tactum virtutis, vt motorem, non autem vt formam; quod ab eodem Diuo Thoma pluribus in locis reijcitur potissimum in 2. distinct. 1. quæst. 2. artic. 4. ad 3. in 3. dist. 2. quæst. 1. artic. 2. distinct. 5. q. 3. art. 2. in 4. distinct. 44. quæst. 1. art. 1. de Potentia quæst. 3. artic. 10. *Quintò* posuit eandem animam habuisse à principio omnes scientias; quæ pariter errorem refutat D. Thomas 1. p. quæst. 84. 22. quæst. 172. de Veritate quæst. 10. art. 6. lib. 3. de anima lect. 9. *Sextò* posuit æternitatem mundi, quodque res mouerentur ab æterno motu inordinato, quæ tamen à Deo postea reductæ sunt in ordinem; quod etiam dogma reijcit D. Thomas in 2. distinct. 1. quæst. 1. art. 5. *Septimò* tribuitur etiam Platoni impium dogma de animarum transmigratione: Octauò, quod res omnes huius vniuersitatis animentur, nec quauis anima, sed etiam humana, ignem, aquam, resque alias agi, mouerique ad agendum, de quo vide Ioannem Bagoium tom. 1. Apologetici fidei lib. 5. disput. 3.

Tam quod attinet ad Philosophiam moralem, Plato in lib. 10. de legibus; quod primum impietatis sacrilegæ caput est; errorque in religione perniciosissimus, idololatriam probat, nulloque de cultu præcepta dat; aut ius vllius agnoscit, nisi aduersus Deos, qui secundum leges sunt, quos leges credere nos & venerari iubent. *Qui Deos*, inquit, *esse putat secundum leges, nec facit unquam sponte impium quidquam, nec loquitur.* *Secundò* posuit impios æternis haud affici pœnis, sed per multorum corporum circuitus, transmigrando de vno corpore in aliud, tandem purgari à suis scele-ribus. *Tertiò* Plato apud Tertullianum lib. de anima cap. 54. in supernis ma-
fioni-

tionibus collocat animas à corpore separatas non quorumlibet Philosophorum, sed eorum qui Philosophiam puerorum amore exornauerint; S. quoque Gregorius Nazianzenus orat. 3. atque ibi Elias Cretensis notat, quæ de amore Pulchri, à Platone adeo sæpe inculcantur, eum de obscena illa libidine intellexisse, quâ honestiore vocabulo inumbratam insinuare, & suadere volebat. Quarto tribuitur Platoni quod impuram de coniugum communione doctrinam tradiderit, & in rempublicam suam inducere voluerit. At hoc dogma non solum fræna libidini laxabat, sed incestuosa matrimonia filiam inter & Patrè autoritate sua probari iubebat, de quo lege Lactantium lib. 3. institut. cap. 20. & 21. Nihilominus tamen Diuus Thomas opusculo 20. de regimine principum lib. 4. cap. 4. Platonem ab hoc errore, tanquam ab aliquo illi ab Aristotele in Politicis imposito vendicat; dicitque Platonem locutum fuisse de cõmunitate vxorum, non quo ad coitum, sed quo ad amorem; vide etiam Henricum Gandauensem quodlib. 4. libro 2. quæst. 1. cap. 2.

Cum igitur tam dictis, quam aliquibus alijs similibus erroribus aspersa reperiatur Platonis doctrina ac Philosophia, non est mirum quod plures etiam è nostris, aut qui ex illius secta, institutioneque transierunt ad Christi professionem, vel utcumque doctrina ipsius afflati, instructique sunt, ita in multis fuerint hallucinati, vt superiores ferè omnes hæreses à Platonicis inuetas, excultasque fuisse legamus. Certè prisca-rum omnium hæresum, quæ primis tribus sæculis exorta sunt, historia ipsa testatur; Simonianos, Valentinianos, Marcionitas, Manicheos, ac cæteros, non aliundè, quam ex commentis Platonis subornatos esse ad illa fabricanda monstra, & dedecora Christiani nominis, quæ cum apud oppugnatores eorum Sanctos Patres leguntur, ingenti horrore legentium animos percellunt. Quod etiam disertè asserit Tertullianus lib. de

anima cap. 23. *Doleo, inquit ille, bona fide Platonem hereticorum omnium condimentarium esse factum.* Nec solum hæretici, quique extra controuersiam se se ab Ecclesiæ gremio separauerunt ex supradictis Philosophiæ Platonice commentis suas hæreses cuderunt; sed plures etiam Patres, qui perpetuò Catholici fuerunt, & ante Arriana tempora, in Christiana professione floruerunt: de sanctissima Trinitate Platonico pænè more sensisse, aut saltem loquendi genere ipso nonnihil ad eum implicatos fuisse pluribus demonstrat Petauus tomo 2. dogmatum Theologic. lib. 1. de Trinitate cap. 3. & 4. adducendo aliqua eorū loca, præsertim Iustini Martyris, Athenagoræ, Tatiani, Theophili, Ire-næi Clementis Romani, Clementis Alexandrini, Origenis, Dionysij Alexandrini, Gregorij Thaumaturgi, Methodij, Luciani martyris; Origenem autem de Trinitate præsertim haud rectè sensisse testatur ipsemet D. Thomas dum 1. parte quæst. 34. art. 1. ad 1. dicit illum fuisse Arianorum fontem.

Quare qui sine vlllo penitus errandi periculo tam Platonis, quam aliorum Philosophorum libros euoluere, illorūque autoritate vti voluerit, primū, perspectos habere debet errores ab illis commissos, quorum forsan præcipuos referemus infra lib. 4. Ad quod necessariò requiritur lima Theologica, cum enim sine reuelatæ veritatis lumine, & diuinæ sapientiæ condimento, humana sapientia, quam Deus stultam fecit, in tot errores inciderit, certè ad illos discernendos, & corrigendos, diuinum est adhibendum lumen; maximè vbi agitur de rebus diuinis, aut ad religionem pertinentibus; nam vt rectè scripsit Diadocus, nihil est egentius ea mente, quæ de Deo extra Deum philosophatur; vt faceret ea, quæ Deum non sequeretur, quæ cum Deo non esset coniuncta; siue quod idem est, quæ non prius aliqua, saltem ex parte in rebus diuinis erudita, sed folius philosophiæ præsidio munita, diuina tractare religionisque mysteria

steria attingere tentaret. Ex huius admonitionis neglectu, sicut & ex nimia erga Philosophos, eorumque auctoritatem propensione, multi in graues inciderunt, ac in dies incidunt errores; dum Sacræ Scripturæ voces contra earum, communem ac litteralem sensum, receptum maximè vnanimè ab antiquioribus Patribus, ad vocum Aristotelicarum acceptionem interpretari non verentur, impropriosque, nedum repugnantes sensus illis tribuere, eo quod Philosophicis aduersentur effatis, vel nõ conformentur, siue minus consentiant; dum ad ea, quæ plerumque fidei principijs, bonisque moribus repugnant, corroboranda nouas excogitant rationes; cum potius si quæ è Philosophorum libris, ac doctrina desumantur argumenta cõtra fidei nostræ dogmata, soluenda sint; ostendendumque nullius penitus efficaciam, ac roboris esse aduersus illa: sed de his satis, nunc veniamus ad authores, qui in elucidando Platone eiusque Philosophia elaborarunt, quorumque præsidio ad rectam illius intelligentiam potest uti Theologus.

Primum igitur Platonis vitam descripsit Eunapius, Synesius, Maximus Tyrius, L. Apuleius, Georgius Gemistus, Pfellius, Marfilius Ficinus, Pererius in Physica, Ludouicus Carbo lib. 3. introduct. in Philosophiam: Inter eos autem qui vel aliqua parte Platonis doctrinam explicarunt, vel Platonicè aliquid scripserunt, primum locum tenent ex eius discipulis Speusippus, Alcinoüs, Xenocrates, Chalcidius, Syrianus, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Iamblicus; E Sanctis Patribus præter S. Dionysium, Iustinum, Basilium, Nazianzenum, Cyrillum, & alios Græcos, fuit inter Latinos Platonicæ addictus Philosophia S. Augustinus. E modernis etiam Doctoribus, multi plura ad Platonicæ Philosophiæ intelligentiam conducentia scripserunt: Tres Cardinales Bessarion, Cusanus, & Alliaccensis, Chrysostomus Iauellus, Marfilius Ficinus, Franciscus Patritius, Georgius Trapezuntius, Ioan-

nes Baptista Bernardus, Bernardinus Donatus, Sebastianus Foxius, quem in Platone vertendo multi præferunt Marfilio Ficino, Gabriel Burabellus, Iacobus Mafonius, Felix Accorambonus, Iacobus Carpentarius, Ioannes Picus, Franciscus Vicomercatus, Symphorianus Camperius, Franciscus Diacesius, Augustinus Steuchus Eugubinus, Ioannes Baptista Crispus, Antonius Posseni- nus in Appar. ad Phil. tract. 2. Robertus Foliet de nonnullis in quibus Plato ab Aristotele reprehenditur, Hieronymus Bardus Genuensis.

CAPVT XIII.

De Aristotelis, Philosophiæque Aristotelicæ auctoritate.

VT Platonicæ Plato, ita Aristotelicæ Philosophiæ principium & nomen dedit Aristoteles genere Macedo, patria Stagirites, Nicomachi medici peritissimi, Phæstiadisque filius; Hunc aliqui natum faciunt anno à mudi creatione 4735. at, cum vnum fere certum sit, illum videlicet, Platone fuisse minorem natu paulo amplius quadraginta annis, erat enim annorum decem & septem, quando ad Platonem iam sexagenarium audiendum accessit, apud quem annos circiter viginti commoratus est, nihil tamen definiri potest, quo mundi anno, tam ipse, quam Plato, ut iam supra notauimus, alijque etiam Philosophi nati fuerint, vel floruerint, donec alibi statuatur eius Chronologia. Omis- sis pariter omnibus illis, quæ de illius vita, ac moribus dici possent, deueniendo ad eius libros: Diogenes Laertius in eius vita, ad quadringentos enumerat: quorum tamen multi nunc non extant, nec etiam illi quos recenset, ijs quos residuos habemus omni ex parte respondent, qui centum & viginti summam non excedunt, & in sex classes distribui solent. In prima ponuntur libri Philologici, siue Sermocinales in quibus de sermone agitur, Rethoricorũ tres, Poeticæ vnus. In secunda libri Logici, siue orga-

organici numero quindecim, quamuis etiã inter fermocinales annumerari possent: vnus Categoriarum: vnus, vel vt Latini interpretes distribuunt, duo de interpretatione: vnus, vel duo priores Analytici: duo posterioris Analyfis: octo Topici; vnus, vel duo Elenchici vel redargutionum. In tertia ponuntur Physiologici, siue naturales, octo de naturali auscultatione: quatuor de cælo: duo de generatione & corruptione: quatuor meteorologici, vel sublimes: vnus de mundo: tres de anima; vnus de sensu, & sensilibus: de memoria, & reminiscencia vnus: de somno, & vigilia, vnus: de insomnijs vnus: de diuinatione per somnium vnus: de motu animalium vnus: de longitudine & breuitate vitæ vnus: de iuuentute & senectute, morte, & vita vnus: de respiratione vnus: de animalium ingressu vnus: de spiritu vnus: de animalium generatione vnus: quatuor de partibus animalium; de eorumdem historia decem; de coloribus vnus: de Physionomicis vnus, & de plantis vndecim. In quarta classe continentur Metaphysici libri 12. hoc est, post naturales, quod ordine inuentionis, post naturales inuenti sunt: vel supranaturales, quod in eis de rebus supernaturalibus agatur. In quinta mathematici duo, vnus mechanicorum, alter de lineis infecabilibus. In sexta Ethici, & Politici; ciuiles octo: morales ad Nicomachum decem: Magnorum, moralium duo: Eudemiorum septem: Oeconomici duo, & de virtutibus vnus. Reliqui extra ordinem ponuntur, Problematum, de admirabilibus auscultationibus, de Xenophane, de Gorgia, & de Nilo. An verò omnes citati libri sint Aristotelis, cum non sit nostrum hoc loco expendere, possunt videri interpretes, alijque authores inferius citandi de hac materia; sicut & de illa celebri librorum Aristotelis diuisione in Acromaticos, & Exotericos; nec non etiam de modo quo ad posteros peruenerint.

Iam quod attinet ad doctrinam in præfatis libris contentam; eodem peni-

Bibliot. Theol. Tom. I.

tus modo circa illam discurrendum puto, quo superiori capite de Platonica; videlicet inter duas extremas sententias, quarum vna doctrinam, & authoritatem Aristotelis contemneret, altera verò ad cælum vsque extolleret; adeò vt Aristotelicam doctrinam auderet aliquando diuinis præferre effatis; vel quidquid Aristoteles censuerit de rebus naturalibus, tanquàm verum putaret, aut vt verum propugnare conaretur; vel etiam existimaret sacram Theologiam inniti Philosophiæ Aristotelicæ; ita quod si ex academijs Catholicis relegaretur, Theologiam simul cum illa repelli, ac perire sequeretur; inter has, inquam, duas extremas ac vitiosas sententias, fatendum quidem est, Aristotelem præstantissimè fuisse ingenij, meritoque in Philosophia pro magistro haberi, ac prælegi; non tamen eo vsque vt Deus veritatis Philosophicæ existimari debeat, omniaque illius dicta irrefragabilis esse authoritatis; aut quod si fideles Aristotelicæ Philosophiæ operam non darent, doctrina Catholica in aliquod propterea periculum adduceretur.

Ad probandam primam huius nostri dicti partem, primùm occurrit Platonis ipsius iudicium qui nunc mentem, nunc veritatis Philosophum appellabat Aristotelem; cum enim aliquandò Scholam ingressus, eum abesse vidisset, succlamando dixit, Mens abest: alias, abest veritatis Philosophus. Secundò quod Philippus Macedonum rex ei Alexandrum filium instituendum dederit: & vt ex regijs litteris constat, Dijs gratias egerit, quod eo tempore ei filius esset natus, quo ab Aristotele institui posset. Tertiò accedit doctissimorum in vnoquoque sæculo virorum sententiæ, & suffragia, præsertim à quinque circiter sæculis; etsi enim, vt dicemus infra agendo de progressu doctrinæ Aristotelicæ, iam anno 404 r. à mundo condito, & ab Vrbe condita anno 671. hoc est octoginta circiter annis ante Christum natum, Andronicus cæperit Aristotelem, scholijs illustrare; & sub Seuero Impe-

E e

rato

ratore, qui ex Baronio imperare cepit anno Christi 1195. Alexander Aphrodisæus; at tamen cum prius Catholici doctores magis Platoniorum ac Stoicorum placitis adhærerent, tantum circa annum Domini circiter 1150. mirum in modum Aristotelica cepit florere doctrina; eo fere tempore quo Petrus Lombardus in ordinem redegit sententias Patrum, dictaque Theologorum; unde sicut ob illam faciliorem docendi Methodum per antonomasiam postea dictus fuit magister Sententiarum, cepitque publicè illius textus legi; ita etiam credibile est ob eandem causam ordinis, quem habet Aristoteles in tradendis disciplinis, qui certe in illo est valde suspiciendus, ut statim dicemus, fuisse etiam in academijs pro Philosophiæ magistro receptum, Philosophumque per antonomasiam appellatum.

Igitur cum ex bellis frequentibus, & acerrimis maximè, diutius intermissum fuisset scientiarum studium, illudque renouandum nominatim Reges Galliæ Parisijs præsertim contenderent; tunc primùm in academijs ab illis institutis circa annum Domini millesimum centesimum quinquagesimum Aristotelis libri inter Catholicos prælegi ceperunt, tanquam omnium in Philosophicis magistrum. Ex vnius autem academiæ celebrioris, ac primariæ more idem mos in alias deriuauit Academijs. Cum enim postea doctores ex illis insignes prodissent, ac nominatim ex Parisiensi Academia omnes Theologorum principes, quique Scholarum antesignani Theologicarum fuerunt, Aristotelica informati doctrina eandem asseclis suis tradiderunt; & sic deinceps hic mos adoleuit, modoque etiam viget in omnibus Academijs, & in omnibus etiam Theologorum scholis. Nec desunt plures efficacissimæ rationes, propter quas tunc, & in subsequenter etiam doctioribus sæculis, cæteris Aristotelica Philosophia fuerit prælata, & licet Platonis, aliorumque Philosophorum à Græcis ad nos fuerint delati libri, adhuc tamen Aristo-

telis loco haud alius è Philosophis repositus in academijs, scholisque inueniatur; & præ cæteris etiam non tantum doctrina, sed etiam sanctitate præstantissimi viri illum in Philosophicis tanquam ducem sequuti fuerint; S. Bonaventura, S. Thomas, Albertus Magnus, Ioannes Duns Scotus, alijque similes viri è Mendicantiũ maximè ordinibus.

Nam primò nullius Philosophia est adeò methodica, sicuti Aristotelica, in qua quæ apud Ethnicos Philosophos sparsa erant, magnâ curâ collecta, distincta, suo loco posita, & rationum trutinâ ponderata reperiuntur. *Secundò* nulla agit de tam multis; unde si laudatur Homerus, ut bonus, vel ex omnibus Græcis, ut optimus Poëta: Hippocrates ob sua sapienter tradita de re medica decreta, inter Medicos dominatur: Socrates ut vir bonus, modestus & in Ethicis versatus suam habet laudem: Plato ob variam eruditionem & dicendi maiestatem suo dignus est honore: certe vnus Aristoteles, ut is qui omnia, quæ alij norunt, in Rhetoricis, in Poëticis, in Logicis, in Physicis, in Mathematicis, in Metaphysicis aut Theologicis, & multo plura nouit, & quod sapientis signum est, ea absolutè, quod de nullo alio legitur, alijs tradidit, omnibus præferri, ac pro magistro retineri debebat. *Tertiò* cum nulla agat de tam multis ut Aristotelica Philosophia, nulla tamen tam breuis, & sine verborum lenocinio plurima cõprehendens reperitur. *Quartò* nulla afferre videtur rationes meliores, responsionesque solidiores; quod totum elegantissimo Plinij secundi testimonio lib. 7. Histor. placet confirmare; *Legenti opera eius, inquit, attentè & diligenter, exoritur ingens admiratio: quàm ab ultimis principijs deducit abditissima & profundissima rerũ omnium? quàm acutè refellit aliena? quàm fortiter communit, & corroborat sua? quo ordine digerat singula? quod est in tradendis artibus perutile: quanta frugalitate verborum? nihil est in eo vacans, aut inane; omnia solida, & plena, nusquam*

finis lectorem oscitari, aut aliud agere, &c.
 quæ apud citatū authorem sequuntur.

Quintò nulla est magis clara, suumque apertius explicans sensum quàm Aristotelica Philosophia: Etsi enim in illa versari volenti, persuasum esse debeat, eam non esse omnino peruiam, imò potius multis in locis valdè obscuram; ac proinde eius lectionem non esse accommodatam ijs, qui vix Grammaticam attigere, aut nondum ad aliquam ingenij maturitatem litterarum studijs peruenere, sed potius vt ait præfatus author, volunt Aristotelis opera lectorem ingenij nõ acuti tantum, sed etiam profundi, solidi, sani, circumspecti; volunt attentum, diligentem, imbutum lectione variorum authorum, & cognitione rerum multarum; adeò vt si desint hæc, nihil Aristotelicis libris existimabitur asperius, insuauius, inamænus, quemadmodum nonnulli de eo iudicant, vel propter ignorantiam, vel propter tenebrositatem ingeniorum, pondus non ferentes tantæ doctrinæ; quemadmodum infirmis oculis lux Solis, & diei molesta est; qua nihil est sanis & valëtibus oculis iucundius. Etsi, inquam res ita se habeat iuxta præfati authoris sententiã, dignissimam certe, quæ ab omnibus, qui in Aristotele versari volunt, quam diligentissime obseruetur; nihilominus tamen comparatiuè ad alios Philosophos, qui nefas esse putantes arcana Philosophiæ in vulgus palam proferre, vel ænigmatibus vt Musæus, Orpheus, Pythagoras, & Plato, vel dictionis genere, vt Heraclitus illa occultare conabantur; idem fecit Aristoteles clariori, meliorique ratione. Nam fabularum, & ænigmatum, siue metaphorarum integumentis reiectis, quod facile in errorem inducant, id quod Philosopho cauendum est, tanta dexteritate verbis alioqui proprijs, atque communi stylo Philosophorum tradidit, vt quod faciendū erat præstiterit, hoc est rudia ingenia à suis scriptis reiecerit, & ab industrijs tandem intelligi potuerit. Nec aliam ob causam puto Aristotelem fuisse se-

Bibliot. Theol. Tom. I.

piam appellatum à Tertulliano, Cypriano, & Epiphanio, nisi quod sicut sepia est piscis genus, quod dum se capiendum videt, vt piscantis spem eludat, atramentum in aquas euomit, quibus infectis, eius manus elabitur; ita Aristoteles ad occultanda Philosophiæ arcana, quibusdam in locis minus clarè scribere voluit; vndè rectè in epistola, quæ cum Alexandro de acromaticorum sermonum editione conquerente, se purgavit, dixit scito igitur eos esse editos, & non esse editos, cum ab ijs solùm cognosci possint, qui nos audiunt.

Sextò denique nulla est Philosophia perfectior, aut sublimior Aristotelica; etsi enim ab aliquibus plures enumerentur illius errores; quindecim potissimū notat Aegidius Cardinalis Columna; octo Cardinales Bessarion, & Alliacen- sis, Cornelius à Lapide in Encomio sacre scripturæ, num. 15. Sex verò præcipuos Melchior Canus lib. 10. de Locis Theologicis cap. 5. Nihilominus tamen melius dicunt alij Aristotelem cõtra fidem nihil apertè scripsisse, saltemque probabilem tribui posse expositionem textibus illis, qui communiter repugnare fidei dogmatibus dicuntur; quod de alijs Philosophis dici non potest. Primū enim Stoici malè de diuinis senserunt, cum Deum fecerint corporeum; vnde quamplurimi dimanant errores. Omnia fato, hoc est necessitate quadam fieri & gubernari dicunt, vnde Manichæorum, & recentium hæreticorum, turpissimus error. At Aristoteles Deum ab omni concretione materiæ seiungit, & contingentiam admittit; quam veritatem totius penè Philosophiæ fundamētum apertissime demonstrauit. Stoici animos mortales faciebant: Aristoteles verò nullibi hoc docuit, sed potius ex cõmuni Peripateticorum sententia, contrarium affirmavit. Nec solùm in Phisicis ac Theologicis plura peccarunt Stoici, quàm Aristoteles, sed etiam in moralibus. Voluerunt enim virtutes esse scientias: affectus omnes esse malos, quod nunc nonnulli etiam docent hæretici:

E c 2

vitia

vitia esse paria: libertatem sustulerunt: cum tamen tam de his, quam de cæteris rebus ad mores pertinentibus rectè senserit Aristoteles, vt satis patet ex præclaris D. Thomæ commentarijs in eius opera moralia, & Chrysostomi Iuelli, aliorumq; multorū; nec non ex eo quod idem D. Thomas nominatim in 12. & 22. tam multa desumpsit ex libris Ethicorum Aristotelis. De beatitudine pariter, licet ex D. Thomæ 3. contra Gentes cap. 48. Aristoteles aliquam circa illam passus fuerit angustiam, à qua nos liberamur per fidem, minus tamen bene Stoici senserunt, quam ille; qui non solum in virtute, sed etiam in speculatione eam posuit, nec solum vniuersè, sed etiam practicè eam considerauit, ac proindè ad eius vsum fortunæ & corporis bona, vt instrumenta quædam ad multas virtutes exercendas requisituit; vnde etiam Theologi corporis bona ad plenam beatitudinem post hanc vitam requirunt; vt non solum mens, sed totus homo, qui animo & corpore constat sit beatus.

Quod si Aristotelica doctrina cum Platonica conferatur; primò de diuinis, si quæ varijs in locis suorum operum scripsit Aristoteles, spectemus, meliora nobis tradidit, quam Plato, quamuis hic fortasse plura. At præstat, vt ipse aliquando dixit in Theeto, pauca benè, quàm multa male definire. Quod enim pertinet ad Dei existentiam nullus reuocantem de illa attulit demonstrationem quam Aristoteles ex illo axioma quidquid mouetur ab alio mouetur; quo ad vnitatem 12. Metaphysicæ vnum esse Deum docuit; & ex infinita eius immaterialitate demonstrauit. Accusant aliqui quod Aristoteles Deum nec coluerit, nec curauerit, sed errant, nam primo Topicorum ait; si quis disputare vellet Deum non esse colendū, aut honorandum eum verberibus esse castigandum: Item 1. Moral. Deum ait non esse laudandum, quia nimis hoc parum sit, sed esse tanquam primum principium honorandum; ibidem ait Deum esse

auctorem felicitatis. Dicunt. Aristoteles docuit Deum esse animal; sed errant imperitia linguæ Græcæ non enim scripsit Aristoteles Deum esse Zoon, id est animal, sed græcè Zon, id est viuens; deinde in Metaphysica eos irridet, qui Deum humana forma representant, & 8. Physicorum Deum docet esse indiuisibilem; vltra quod animal aliquando sumitur pro viuente, quo sensu Deus vocari potest animal, cum verissimum sit in Deo esse vitam, & Deum viuere. Irrident Aristotelem quod Deū superficiem cælorum alligauerit, atque adeo de eius immensitate minus benè senserit; sed hoc est falsum; etsi enim, fortasse accusandus sit Aristoteles, quod crediderit Deum per se proximè mouere primum orbem, & quod nullas posuerit substantias abstractas, aut separatas vltra cælorum numerum; non propterea tamen Dei immensitatem negauit, sicut nos, cum dicimus Pater noster qui es in cælis, non distitemur Deum, esse alibi: Deinde Aristoteles ait in libro de cælo, esse beatissimam mentem extra & supra cælum, quo sane nihil potest magis dici accommodum Theologiæ Christianæ asserenti intimam Dei in omnibus rebus præsentiam. Dicunt insuper Aristotelem impietatem docuisse, dum Deum pati & necessitatis legibus subditum esse asseruit; sed facile etiam excusatur ab hac calumnia, si dicatur nihil aliud ex interpretum mente illum, docuisse, quam immutabilitatem Dei & non reuocabile verbū, id enim quod semel fecit Deus, factum est; non quod non aliter disponere potuisset, sed quod semel decreuit inuolabile est. Tandem asserunt Aristotelem Deo denegasse rerum nostram & præsertim despectarum, aut paruorum curam; sed ab hoc etiam errore facile purgatur; si dicatur, quod doceat tantum Deum principaliorem, creaturarum intellectualium curam gerere, vt ait lib. 10. Ethic. cap. 8. Qui ex intellectu operatur, huncque excolit, atque optimè afficit, is esse Dei carissimus videtur. Nam, si aliquam humanarum

narum rerum curam Dij habent, sicut videtur; consentaneum est ipsos re illa quæ optima est, atque ipsis maximè cognata delectari, qui est intellectus, eosque qui eam maximè amant, & honorant remunerari: vt potè qui eorum quæ ipsis sunt amica, curam habeant, rectèque & honestè agant. Non tamen indè sequitur Deum cætera quantumuis parua despiciere; nam ipsemet Aristoteles ait Deum esse largitum non tantum mentè, sed & manū, & 1. de partibus animalū nos debere admirari in vilissimis animalculis vt in formicis, in araneis ingenium Dei. Alibi docet Deum vniuersa compleuisse; & certè si ex eodem terra, vt grauior, debuisset omnino aquis contegi, & tamen ad animalium terrestrium & aereorum commoditatem bona eius pars apparet; quis neget eum diuinam in hoc agnouisse prouidentiam, qua præter naturæ ordinem factum est, vt terra, aliqua parte, sit mari superior. Quod diuinæ prouidentie beneficium mirificè Psalmo 103. regius prædicat Propheta. Ex quibus satis apparet, quàm vanè Patritius lib. 1. discurs. Peripatet. & Gassendus exercit. 3. contra Aristotel. asseruerint impiam, & falsam esse omnem de Deo doctrinam ab Aristotele traditam.

Deinde in Physicis circa mundi ortum minus malè sensit Aristoteles, quàm Plato, qui posita elementorum æternitate, de nouo factum esse putauit; vltra quod Aristoteles non intendit demonstrare æternitatem mundi, sed disputatiuè tantum procedere, vt docet D. Th. 1. par. quæst. 46. art. 1. in 2. dist. 1. quæst. 1. art. 5. de potentia quæst. 3. art. 17. de cælo lect. 1. Et quamuis existiment aliqui Aristotelem non ita dilucidè, vt Plato fecit, de immortalitate animorum esse locutum; tamen ille animam conformiter ad fidei nostræ principia veram corporis formam fecit, hic non item, & certe, in doctrina de anima, plura extant Platonis, quàm Aristotelis errata. Cum etiam ipse disertissimè animæ humanæ indeficientiam seu immortalitatem asseruerit pro vt Chrysostomus Ia-

uellus in egregio de hac materia opusculo tomo 2. suorum operum demonstrat, defendendo Aristotelem contra Herueum, Scotum, Caietanum, & Petrum Pomponatium Mantuanum; quorum primus quodlibeto 1. quæst. 11. asserit Aristotelem hac in re fuisse semper dubium, magis tamen declinasse ad partem negatiuam, scilicet, quod anima non remaneat post corpus; Secundus in 4. sent. dist. 43. quæst. 2. primò dicit, dubium esse quid in hoc de animæ immortalitate senserit Aristoteles; Secundò, non omnia assertiuè dicta, & pro certo existimata à Philosophis, fuisse ab eis probata per necessariam, & inuincibilem rationem naturalem, sed frequenter non habuisse, nisi probabiles persuasiones, vel famosas præcedentium Philosophorum opiniones. Tertius quoad hoc propositum declinans à via D. Thomæ, non solum tenet Aristotelem fuisse dubium; sed pro certo sensisse animæ mortalitatem. Quartus duobus editis de hac materia libris, in primo conatur omni via ostendere Aristotelem tenuisse animæ nostræ deficientiam; in secundo autem, quem composuit contra Augustinum Nifum Sueffanum tenentem oppositum adeò multiplicat rationes ad astruendam mortalitatem animæ, quod videtur non solum hoc tenere de mente Aristotelis, sed simpliciter, licet verbo aliter sentire apud homines suaderet, vt Christianam legem professus. Ab hac eadem iniuria doctè, & eleganter Aristotelem vindicat Cardin. Augustinus Oregius in libello, quem de hac materia conscripsit Romæ anno 1632. Vnde non est quod amplius in hac re immoremur.

Quod spectat ad alias materias Philosophicas, scio plures Aristotelem impugnasse: Petrus Ramus categorias Aristotelis falsas, ineptas & inutiles esse voluit lib. 4. Scholarum Dialect. Campanella cælum & elementa sentire & esse animalia docuit in lib. de sensu rerum, contra Aristotelem; Gassendus pro falso habet quod docuerit Aristoteles, accidens

cidens tantum prædicari secundum nomen, non verò secundum rationem; Subalterna esse opposita; priuationem esse principium; ex nihilo nihil fieri; contraria non fieri ex contrarijs: non esse numerum quo non sit maior, sed esse magnitudinem quo non sit maior, v.g. magnitudinem mundi: Petrus Pomponatius lib. de causis admirandorum, & iterum Campanella lib. 4. de sensu rerum & vniuersi cap. 18. refellunt Aristotelem docentem non dari actionem in distans, dum asserunt verbis inesse vim magicam in absentes. Idem Campanella in prodromo nouæ suæ Philosophiæ reijcit definitionem loci ab Aristotele traditam; docet contra illum formas non latere in materiæ sinu, sed omnes esse portiones causarum agentium; Bernardinus Telesius, & Franciscus Patritius asserunt aquam esse calidam, humidam, non frigidam vt voluit Aristoteles. Franciscus de Verulamio Anglus in historia vitæ & mortis, titulo de longæuitate vitæ, contraria Aristoteli docet de longæuitate, & breuitate vitæ hominum; dum ait primo regionibus frigidioribus, & hyperboreis diutius homines viuere, quam calidioribus; secundo citius, aut serius caluescere, esse rem indifferentem, aut etiam fallacem ad longæuitatem vitæ, aut breuitatem astruendam; tertio pro analogia corporis, caput minutius longæuitatem vitæ prænuntiare; quarto palmam manus minus lineis exaratum esse signum longæuitatis; quinto qui liberè viuunt, vt edaces, & Epulones, & qui liberaliore mensa vtuntur esse longæuiore; sexto vitam Philosophicam magis contemplationibus occupatam non obesse vitæ longæuitati. Iam citatus Telesius, & Villonius contra eundem Aristotelem volunt ignem esse humidissimum, & terram leuiorem aqua; Patritius, Gassendus, & Campanella de infinito, de vacuo, de ideis, de lineis, de Galaxia sententiam Aristotelis, tanquam ineptissimam reijciunt; similiter quod docuerit femininum non esse sperma; à rebus obiectis emitti species, seu imagines in

oculos; in aliqua linea, v.g. in baculo, nec esse primam nec vltimam partem; Ramus, Ludius, Patritius, Gassendus asserunt nec Aristotelem, nec vllum peripateticorum vsum dialectices nouisse. Quorum omnium, & aliorum similibus à præfatis authoribus Aristoteli obiectorum, vel contra eum assertorum cum multa sint absurdissima, & improbabilia, vt satis demonstrat Ianus Cæcilius Frey in opusculo, quod inscripsit, Cribrum Philosophorum qui Aristotelem oppugnarunt; non est cur inde Aristotelis doctrinam in Philosophicis tanquam minus veram, aut saltem alijs minus probabilem reijcere, aut à Scholis exulare debeamus.

Quæ omnia etsi vera sint, non tamen propterea sequitur, (quod est altera nostri dicti pars) non sequitur, inquam, tantum esse Aristoteli, eiusque Philosophiæ tribuendum, quantum ab aliquibus tribuitur; quasi præscripserit sibi Deus in formando, & perficiendo Aristotele omnes suæ potentiæ vires, ita vt rerum omnium naturalium perfectam cognitionem illi tribuerit, plusquam forsitan etiam Salomoni, vel protoparenti Adamo; quasi consequenter de omni natura id solum sentiendum sit, quod ab eo scriptum fuit, ita vt nihil certius afferri possit, & nihil euidenter impugnari, quod ille sancierit. Cum ipsemet Aristoteles sapienter dixerit, quod ab omnibus, qui ad Philosophiam se conferunt, perpetua memoria conseruari deberet, humanæ mentis aciem ad ea quæ sunt naturæ manifestissima, non secus se habere, atque noctuæ oculos ad lumen Solis, & alibi lib. 2. Polit. difficile esse rectè præstare omnia. Deindè quot in locis, seipsum hominem agnoscens, ait se disputare verifimiliter, Logicè, & de quibusdam dubitanter, & nihil temere esse asserendum, & in omnibus non esse requirandas rationes mathematicas: Igitur, vt alia plura omittam quæ possent ad præsens institutum adduci, concludendum est maiores nostros iure optimo in humana Philosophia, cum melior non

ha-

habeatur, cum in ea nihil sit apertè contrarium supernaturalibus fidei nostræ mysterijs, quodque benignè in bonum sensum explicari non possit, Aristotelem pro magistro elegisse, & alijs prætulisse, sed non omnino vt plenum, atque perfectum naturæ miraculum; maximè cum Aristotelis scripta multifariam fuisse vitata doceant authores inferius citandi.

Circa doctrinæ Aristotelicæ progressum, notandum est discipulorum, & interpretum Aristotelis alios fuisse Græcos, alios Arabes, alios Latinos. Igitur ex Græcis defuncto Aristoteli proximè successit Theophrastus, tanta auditorum multitudine nobilitatus, vt duo millia discipulorum scholâ eius frequentarent, vixit ad octoginta quinque annos. Post Theophrastum insignes fuerunt Strato Lampfacenus cognomento Physicus, & Demetrius Phalereus; ille magister fuit Ptolomei Philadelphi Secundi post Alexandrum Magnum, Aegypti Regis, à quo talentis octoginta donatus est, cæpit autem præesse Scholæ Olympiadæ centesima vigesima tertia; quam annis decem & octo tenuit. Demetrius autem Phalereus ob præclara eius in rempublicam Atheniensem merita, decennali vrbis præfectura, & trecentis sexaginta æreis statuibus honoratus est, sed quas mox Athenienses confregerunt, nondum elapso anno hunc dierum numerum excedente, vt ait Plinius lib. 34. Historia, cap. 6. Hic Demetrius, Bibliothecam Alexandrinam, cui augendæ ac locupletandæ à rege præfectus fuerat, quingentis circiter librorum millibus ornauit, eiusque suafu Rex Philadelphus, duobus & septuaginta viris, sapientia, & linguæ Græcæ, ac Hebrææ peritia apud Iudæos præstantissimis, ab Eleazaro tunc Pontifice ad ipsum missis, mandauit vt Sacram Scripturam ex Hebræo in Græcū sermonem, quàm fidelissimè verterent, quæ postea septuaginta translatio appellata est. Demetrii propè equalis fuit Hieronymus Peripateticus, sæpè à Cicerone nominatus. Multi deindè diuersis temporibus in secta Peripatetica ex-

celluerunt; præsertim circa Olympiadem centesimam quinquagesimam primam, paulò antè Machabæorum principatum Clarus fuit Aristobulus Iudæus cognomento dictus Peripateticus, cuius initio Secundi libri Machabæorum fit mentio. De hoc quoque Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. & Eusebius in libris de præparatione Euangelica referunt scripsisse commentaria in libros Moysis ad Regem Aegypti Ptolemæum Philomitera, in quibus docet, scripta Moysis ante Alexandrum, & Persarum imperium in Græcam linguam, licet non bene, fuisse traducta, eaque à Pythagora, Platone, alijsque Philosophis esse lecta, vt mirum videri non debeat, si multa tùm in disciplina Pythagorica, tùm verò in Platonis libris, eorum quæ leguntur in sacris litteris, simillima reperiantur: sed de hoc infra redibit sermo.

Cicerone iam sene, princeps Peripateticorum illius temporis, fuit Cratippus, quo magistro, filius Ciceronis Philosophiæ operam dedit; Boethus Peripateticus, æqualis fuit Strabonis Geographi, qui libro 13. ait se cum Boetho Aristotelica dogmata fuisse Philosophatum; vixisse autem Strabonem imperante Tiberio Cæsare, ipsemet testatur ibidem. Postea circa annum ab ortu Domini ducentessimum imperante Septimio Seuero floruit Alexander Aphrodisæus qui omnes penè libros Aristotelis diligenter, & accuratè interpretatus est; qua in re tantum nomen, tantamque authoritatem comparauit, vt nemo olim Aristotelæus haberetur, qui non esset Alexandræus. Paulo post aliqui inter Aristotelis discipulos reponunt Porphyrium, quamuis alij magis Platonis, quam Aristotelis studiosum fuisse probent, vt satis declarant eius scripta; sed alij melius ne Philosophum quidem appellandum volunt, hominem vsque ad eò impijs superstitionibus, & magis fallacijs deditum. Fuit certè Christianæ religionis nequissimus Apostata, & hostis acerrimus: Themistius Philosophus, qui para-

paraphrastica, eaque perspicua, & eleganti multorum librorum Aristotelis explanatione, magnam laudem inuenit, tempore Valentis Imperatoris floruit, vt demonstrat Ecclesiastica historia Socratis lib. 4. cap. 27. idemque confirmat Nicephorus Calistus lib. 18. cap. 50. Nec ab his differt Suidas scribens eum vixisse sub Imperio Iouiniani; cum Iouinianus octo dumtaxat mensibus imperauerit; post quem proximè Valentinianus, & Valens Imperium acceperunt. D. Augustinus in eo libro quem de Cathegorijs Aristotelis scripsit, Themistium eximiũ Philosophum appellat, eumque & suæ ætatis & magistrum suum fuisse significat. Simplicius in exponendis Aristotelis scriptis nulli secundus, Iustiniano Imperatore vixit, vt Suidas inquit, vbi de Damascio Philosopho verba facit; quo ferè tempore claruit Seuerinus Boethius, vir genere, dignitate, poeseos, Philosophiæ, ac Theologiæ præstantia nobilissimus. Ioannem autem Philoponum, haud ignobilem Philosophum, nec obscurum Aristotelis interpretem, sub Phoca Imperatore vixisse, significare videtur Nicephorus lib. 18. cap. 46. Verùm cum Simplicius non rarò eum acerbè mordeat, & conuicijs laceret, eiusque sententias decretis Aristotelicis contrarias reprobet, magno argumento est eum fuisse antiquiorem, aut saltem eiusdem Simplicij æqualem.

Inter Arabes Philosophiæ Aristotelicæ Sectatores, celebriores fuerunt Auempace, Alpharabius, Auerroes, & Auicenna Hispalensis Medicus insignis, sed religione infamis, Mahometanus enim erat. Et quamuis aliqui potius Auicennam, quam Auerroem legendum putent, quod eius scripta omni memoria à grauissimis hominibus probata sint, & quod vnus inter omnes Arabes proximè ad verum Philosophiæ Christianæ decus, & laudem accessisse videatur; nihilominus tamen, quandò Aristotelis Philosophia inducta est in Academias Catholicas recēs institutas, simul quoque Auerrois interpretatio fuit ad-

missa, adeoque eò ignorantia sacula laudata, vt commentatoris nomen illi delatum fuerit; qua certè laude dignus non videtur. Etsi enim negari non possit quin habeat aliqua firma, plura tamen aliundè accepta, multisque erroribus aspersa sunt; præterquam quod à multis existimatus fuit homo impius, Atheusque, & Christianæ Religionis, quæ suo tempore (floruit enim à Natiuitate Christi anno circiter 1150.) valdè dilatata erat, ipsique cognita, infensissimus. Sed de hoc commentatore, quantique sit faciendus, qui plura scire voluerit, legat non minus veram quàm grauem censuram à viro docto Ludouico Viues in eum latam lib. 5. de corrupt. art. tom. 1. vbi merito eos dementes vocat, qui Auerroem Aristoteli parem, & Sancto Thoma superiorem facere ausi sunt.

Tandem ex Latinis antiquioribus, hi celebriores haberi debent Philosophiæ Aristotelicæ Sectatores, Boethius, Albertus Magnus, Diuus Thomas, Aegidius Romanus, & Scotus: qui etiam omnibus alijs tam Græcis, quàm Arabibus expositoribus sunt præferendi. Etsi enim Græci, vniuersè loquendo, in exponendo aliqua parte Latinos superent, quia cum linguam callerent, accuratius propriam verborum significationem explicare potuerunt; Superantur tamen, quia Latini, quod præcipuum est, diligentius obscuritatem illam Aristotelis, textum, vt loquuntur, distinguendo remouent, ac etiam subtilius, quæ dicuntur perpendunt, & examinant. Adde quod illi interdum solent esse verbosiores, hi vero paucioribus sunt contenti; vt sanè esse debent, qui philosophicè scribunt, quia vt nimis concisa explicatio rem non illustrat, ita nimis dilatata eandem dissipat. Expositores autem Arabes Græcis, & Latinis expositoribus postponendi iudicantur. Quoniam illi, vt plurimum, vsi sunt codicibus minus puris, quam hi: & quasdam magis leues opiniones sectari solent, vt is facilè cognosceret, qui eorum in vniuersa Philosophia errores animaduert-

ret:

runt alij Zenones, & speciatim duo, de quibus interdū apud Scriptores fit mentio: alter Eleates Parmedinis auditor, quem Dialecticæ inuentorem faciunt, & in perferendis cruciatibus patientissimum: alter Epicureus, Ciceroni æqualis, de quo lib. I. de nat. Deor. meminit quem Philo coryphæum Epicureorum appellare solebat. Porro Zeno ille, de quo hic sermo habetur, dictus fuit Cirticus, quia è Cirtio Cypri oppidulo ad mare ortus: Strabo lib. 14. *Cirtium, habet portum qui claudi potest, illinc ortus Zeno, Stoicæ sectæ dux & princeps*: Diogenes: *Zeno Cirticus, e Cypri oppidulo Græcanico, sed quod Phœnicias incolas habuit*. Suidas hoc ipsum: *Pennis cognomine dictus est Zeno, quoniam Peni (Græce Phœnices) incolæ oppiduli fuerunt*. Cicero 4. de finib. huc spectat, aut qui apud eum Zenoni illudunt: *Tuus ille penulus (scis enim Cirticos, clientes tuos, è Phœnicia profectos) verba versare cepit*: & 5. Tuscul. *Zeno Cirticus, advena quidam, & ignobilis*.

Is cum prius mercaturam faceret, audito naufragio, dixit, quàm benè fortuna facit, quæ nos ad Philosophiam impellit. Athenas itaque profectus, annos triginta natus, Cratis Thebani Philosophi Cynici auditor fuit: Postea in porticu docere cœpit; ex quo loco eius discipuli qui prius Zenonij dicebantur, Philosophi Stoici nuncupati sunt, vt iam supra notauimus. Floruit circa Olympiadem centesimam decimam octauam: annos quinquaginta & octo scholæ præfuit: ætatis verò suæ anno nonagesimo octauo nullo conflictatus morbo, è vita discessit; publiceque sepultus fuit, ex decreto Atheniensium in *Ceramico*: cui Pausanias nō repugnat, dum *monumentum Zenonis, & Chrysippi Solensis*, extra urbem ponit, propè Academiam: quia duplex scilicet *Ceramicus*, & in vrbe via, & extra urbem ager, vbi sepeliri solebāt de republica bello, vel aliter benè meriti.

Plurimi clarissimique viri post Zenonis obitum huius Sectæ Stoicæ stu-

diosissimi fuerunt, inter quos primus fuit Cleanthes, qui *Freantles* ioco dictus, à labore quem noctibus fumebat, puteos exhauriendi; vt diem studijs, & alimenta sibi daret, ex Diogene, & Seneca epist. 44. Patria *Assus* fuit, vrbs *Aeolidis*: quod & Strabo sic testatur lib. 14. *Natura & arte munita est Assus, à mari & portu arduum & difficilem ascensum præbens*. Cleanthes Stoicus Philosophus, qui Zenoni Cirtico successit in Schola, & eam Chrysippo Solensi reliquit, hinc natus est. Simplicius comment. ultimo in Epict. *Statuam Cleanthis admirabilem vidisse se testatur, in ipsa Asso, magnificentia Romani Senatus specimen, viri eius honori dedicatam*. A Cicerone lib. 3. de nat. Deorum *Pater Stoicorum* dicitur: & lib. 4. *Academ. quæst. Maiorum gentium Stoicus*. Meruit hæc & plura elogia, ipse quoque vita ac scriptis egregius; & multa horū versu Iambico complexus. Fragmenta docent. Longeuus item, & Zenonis annos dicitur æquasse. ex Diogene Laertio, & Luciano in Longeuis. Item inter Zenonis *gnorimos*, id est discipulos, philosophantium lingua recensentur simul cum Cleanthe Perseus & ipse Cirticus, Erillus, siue potius Herillus, qui omnia ad scientiam reuocauit, & eam vnum bonum esse: *Aristo Chius* item à patria, & Athenodorus Solensis.

Cleanthi postea successerunt duo eius discipuli, Sphærus cui patria *Bosphorus*, vndè *Bosphoranus*, & Chrysippus, cui *Soli* vrbs *Ciliciæ*, postea *Pompeopolis* dicta: quod prædones ibi Pompeius locasset. Diogenes Laertius ambigit an non *Tarsensis* fuerit: Strabo lib. 14. definit, *Chrysippum Solensem, patrem verò Tarsensem: sed huc commigrasse*. Mirifice hunc laudant; & doctrina sanè multa, lectione, atque scriptione fuit: adeo vt volumina reliquerit ad septingenta & quinque. Quo circa non insulsè ab aliquibus *Coriphæus Stoicorum*, eorumque porticum humeris suis fulcire, ac sustentare dictus est; dignusque habitus cui statua ab Athen-

nientibus poneretur, in Ceramico interiori. Vixit annos LXXIII.

Chrysiptum exceperunt Diogenes, cognomento *Babylonius*, non quia verè ibi natus, sed à vicino & notiore loco sic dictus. Et Zeno Sidonius; ambo Chrysipti discipuli, quamvis firmiter non sciatur quis eorum in Schola Chrysipto successerit. Diogenis postea discipuli fuerunt Antipater Sydonius, & Zenodotus ex Laertio. Hunc Antipatrum Seneca epist. 92. inter magnos Sectæ Stoicæ authores reponit: nominat & Epictetus lib. 3. dissert. 21. velut inter Triumuiros. Reperitur & Antipater Tyrius, item Stoicus: qui Catoni Vticensi ex Plutarcho in eius vita, in adolescentia doctor, atque adè in contubernio Romæ fuit: estque ille de quo Cicero lib. 2. de offic. *Antipater Tyrius Stoicus, qui Athenis nuper est mortuus*. Verius autem hunc diuersum à priore esse: sicut & *Antipatrum Tarsensem*, quem inter illustres Stoicos Strabo lib. 14. nominauit; & Lipsius lib. 1. manu ducit. ad Stoicam Philosophiã suspicatur ex Clemente Alexandrino, fuisse Cleanthis discipulum.

Antipatri Sidonio, Panætius, ille inclytus, & inter apices; Panætio, Posidonius, Asclepiodotus, & Apollonius discipuli fuerunt: ex Cicerone lib. 1. de diuin. *Posidonij doctor, discipulus Antipatri, Panætius*; quem etiam in scribendis officijs sequutus est. Ex Romanis quoque proceribus Philosophiæ Stoicæ amatoribus eminent Cato Vticensis, & qui Cæsarem occidit Brutus. Tandem Nerone imperante, duo præstantissimi Stoici fuerunt, vnus Seneca, alter Epictetus. Et quod pertinet ad Senecam, etsi aliqui, inter quos Iustus Lipsius libro 1. manu ducit. ad Stoic. Philosophiã, mirum in modum illum attollant, eoque potissimum, quod Tertullianus sæpe *nostrum*, Augustinus *Apostolis familiarem*, Hieronymus pænè è Sanctorum numeris fuisse dicant: non desunt tamen plures qui existiment, quod sicut plura sui ingenij monumenta, ita & plura & insi-

Bibliot. Theol. Tom. I.

gniora impietatis suæ argumenta reliquerit, quæ omnia breuiter ad quatuor capita reuocant. In primo de Dei prouidentia dubitat lib. 2. epist. 16. *Dicit aliquis. Quid mihi prodest Philosophia, si fatum? quid prodest, si Deus rector est? quid prodest, si casus imperat?* Subijcitque. *Quidquid est ex his Lucili, vel si omnia hæc sunt, philosophandum est &c.* Alterum caput est omnis timoris Dei, & supplicum ad Deum precum abolitio libro 4. epist. 29. & lib. 15. epist. 96. post medium omnia externa religionis officia damnat, eaque de Deo dicit quæ omnem eius cultum & metum euertant. Et si libro 1. epistola 10. vult Deum ab homine rogari; docet ita rogari debere, vt non tam ab eius bonitate, & misericordia speretur quod poscitur, quam pro iure & debito superbè exigatur. *Votorum, inquit, tuorum veterum licet Dijs gratiam facias alia de integro suscipe, roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde corporis. Quidni tu ista vota sæpe facias? Audacter Deum roga, nil illum de alieno rogaturus.* Quo orandi ritu quid insolentius, quid intolerabilius fingi potest? eodem spectat dictum illud, quo suæ philosophiæ summam complectitur epistola 20. *Huc cogitationes tuæ tendant, hoc cura, hoc opta, omnia alia vota Deo remissurus, vt contentus sis temetipso, & ex te nascentibus bonis.* Estque hoc tertium impietatis Senecæ caput, quo suum sapientem Deo exæquat, adeoque liberum facit, vt nec Deum ipsum placatum curet nec offensum timeat epistola 8. 9. 41. 73. aliàs 74. 90. aliàs 91. Quartum denique caput est viuere secundum naturam epistola 5. de quibus vide Ioannem Bagoium in Apologetico fidei lib. 5. disp. 3. cap. 3. sectione 4. Nunc ad Epictetum veniamus.

Clarum igitur aliud Philosophiæ Stoicæ fidus se ostendit Epictetus: æuo, non merito, posterior Seneca: & Scriptorum pondere, si non numero, comparandus, vita præponendus, ex Lipsio. Ille vir totus à se & à Deo, nihil à for-

tuna fuit. Origine vilis, & inter seruos; corpore claudus ac debilis; mente nobilissimus, & inter omnis æui lumina, refulsit. Natum Hierapoli Phrygiæ oppido tradunt: Romam traductum seruisse seruitutem Epaphrodito Neronis, qui fuit à custodia corporis illi principi: claudum autem, e distillatione in eam partem corporis illapsa. Hæc ferè Suidas: Agellius etiam, qui virum admiratus est, refert lib. 15. cap. 11. pulsum fuisse Roma edicto illo barbarico Domitiani, quo Philosophos omnes ab vrbe relegauit: & in Epiri Nicopoli diè vltimum obiisse. Aiunt ad Marci Antonini Imperatoris tempora durasse; vndè, cum à Neronis morte, ad initia Marci Antonini, sint anni admodum nonaginta quatuor, rectè colligit Lipsius, non nisi puerum sub Nerone vixisse. Scripta eius pauca exstant: *Enchiridion* sane egregium, & Stoicæ moralis Philosophiæ velut anima, in quod Simplicius Philosophus eruditos edidit cõmentarios. Item *dissertationes*, quas obiter in via, domo, schola habuit, ab Arriano collectæ & digestæ. Neque omnes etiam exstant: sed in Agellio & Stobæo reperies, quæ hic requiras.

Marcus quoque Antoninus post Epicteti tempora Apollonij, Sexti, Iunij, Rustici aliorumque Stoicorum disciplina excultus, illius studiosissimus fuit, eaque sapientia (quam præferunt quoque illius libri) fortuna etiam in bellis celeberrimus, ac probitate fuit, vt aurea Saturni sæcula retulisse censeretur, nemoque cum funus illi duceretur, plângendum putauerit, certis omnibus (sic habet Capitolinus), quod à Dijs commodatus ad Deos redijisset.

Quid plura, vt inter Sanctos Patres, Catholicosque doctores fuerunt quàm plurimi Platonica, & Aristotelicæ Philosophiæ addicti, ita etiam inter illos non defuerunt, qui Stoicam amplexi sint Philosophiam, illamque ex professo docuerint. Primus occurrit S. Pantænus, cuius dies festus in Martyrologio Romano reponitur 7. Iulij, is enim ob præ-

cipuam eruditionis, & sanctitatis gloriam in Indiam missus, vt Christum apud Indos, illiusque gentis Philosophos predicaret, cum Alexandriam reuersus fuisset, ibi plurimum spatium annorum nobili præfuit scholæ, in qua Stoicam profitebatur doctrinam; cui postea successit S. Clemens Alexandrinus: de quibus vide Eusebium lib. 5. cap. 10. & Cardinalem Baronium tomo 2. Annal. Ecclesiast. ad ann. 185. in notis ad Martyrolog. 7. Iulij.

Nostris tandem temporibus Stoicæ Philosophiæ, rerumque ad illam pertinentium studiosissimi fuerunt duo egregij viri Iustus Lipsius, & Gaspar Scioppius: quorum primus conscripsit manu ductionis ad Stoicam Philosophiam libros tres; & alios tres Physiologiæ Stoicorum: Secundus verò elementa Philosophiæ Stoicæ moralis; cuius duæ potissimum fuerunt partes, decretorum videlicet & præceptorum, illam Græci *Dogmaticam* appellant, hanc *Paraneticam* nos reddere *decretoriam*, & *præceptoriam* possumus. Apti diuisio, nam sicut Philosophiam totam bipertitam fecerunt omnes antiqui, *Contemplatiuam*, & *Actiuam*: vtrique ecce parti ductorem suum dederunt Stoici, & (Senecæ verbis epistola 94.) *contemplationem institutio tradit, actionem admonitio*. Institutio, id est, *decreta*. neque enim vlla ars sine ijs est: quæ alij *Axiomata*, *Enuntiata*, aut *effata* appellant: Stoici *Dogmata*, quæ nobis vel decreta licet appellare, vel scita, vel placita. Apuleius etiam *consulta* vertit: Nihilque aliud sunt, quam generalia quædam capita, & velut leges, ad quæ reliqua omnia Doctrinæ vel examinentur, vel referantur: sicut præcepta sunt specialia. *Quid enim, inquit Seneca epist. 94. interest inter decreta philosophiæ, & præcepta, nisi quod illa generalia præcepta sunt, hæc specialia?*

Quod pertinet modo ad Stoicorum doctrinam, siue Philosophiæ Stoicæ dignitatem, vt omittam innumera Scriptorum Ethnicorum testimonia, vnicui Diui

Diui Hieronymi ad illam commendandam sufficiat; qui in cap. 11. *Isaiæ* affirmat *Stoicos Christiano dogmati in plerisque conuenire*: pro vt citatus Gaspar Scioppius probare conatur cap. 134. & 135. Elementorum Phil. Stoic. clareque patebit consideranti finem Stoicæ disciplinæ, qui fuit virtutibus, illisque eximijis hominum animos exornare, vitijis prius relegatis, animi motibus temperatis, siue ad moderationem reuocatis. Sic de Sancto Carolo Borromeo legimus, sepè falsum esse, se Epicteti libris impulsam fuisse ad humanarum rerum contemptum Diuinarumque amorem; quod & sibi euenisse testatur Lipsius libro 1. manu duct. ad Stoic. Philosoph. dissertat. 17. & dissertat. 19. Ego, inquit, *Senecionem illum nunquam lego, nisi cum interno animi motu: & quod Homero proprium, pluris facio cum relego, semper vt nouum, & cum repetiui repetendum.*

Attamen vt Platonica & Aristotelica, sic etiam Stoicæ Philosophiæ sua non defuerunt crimina, quorum et si aliqua facile possint explicari, & ad bonum sensum reuocari, secus tamen omnia; verum cum de his abundè iam præfati doctores Iustus Lipsius, & Gaspar Scioppius, qui facile consuli possunt, egerint, non est quod in longiori illorum disquisitione diutius immoremur; superest tantum breuiter explicare, num Philosophi Cynici originem Stoicis dederunt, fueritque vna & eadem prius Cynicorum, postea Stoicorum secta; cum ex hoc potissimum capite Stoicorum nomen & doctrina apud aliquos malè audire possent; de Cynicis enim Cicero lib. 1. de officijs nobis inelamat: *Cynicorum natio tota cicienda est. Est enim inimica verecundie, sine qua nihil rectum esse potest nihil honestum.* Vnde etiam aliqui putant à canis impudentia sic fuisse dictos; quia naturæ in publico obsequuntur, ingerendo, egerendo, atque etiam inferendo; animalis illius exemplo: & à quibusdam Scriptoribus tribuitur illis opinio de summo voluptatis bono.

Communis est ergò sententia, Stoicos suam à Cynicis originem traxisse, esseque vnã & eandem penè Cynicorum & Stoicorum sectam; vnde & ortum *Stoicae*, sunt qui Antistheni Socratis auditori adscribant, *Cynica* eidem conditori. Diogenes apertè in Antisth. *Videtur & virilis illius Stoica secta princeps auctorque fuisse.* Quidni videatur? dogmata consentiunt, solumque in vita & cultu aliquid mutant. Itaque poëta rectè.

Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata curat

A Cynicis tunica distantia:

Siue quia verecundia tegebant Stoici, quæ illi in aperto audebant; siue, quod verisimilius existimo ob statim dicenda, quia veste & habitu differabant. Sanè, vt idem Diogenes ait in Menedemo, *communio & societas quedam est his duabus Sectis; vnde & Cynicismum dixerunt breuem ad virtutem viam.* Qui dixerunt? ipsi Stoici. Atque adeo Zeno definiuit, apud Diogenem in eius vita, *Sapientem Cynicum debere esse: atque Cynicismum, compendiarium ad virtutem viam.*

Ex hac tamen Stoicæ cum Cynicæ philosophiæ communione, & societate, nihil in illius sequitur præiudicium; nã quod in ludibrium & probrum dicunt à canis impudentia sic fuisse Cynicos appellatos, rectè Empiricus abnuat lib. 1. Pyrrhon. cap. 14. qui vbi canem laudauit à sagacitate aut prudentia, quod commoda appeteret, incommoda vitaret; mala agnosceret, & mitigaret; sed & iustum, memorem, gratum esse, animosum, & malis infestum: addit, inde factum videri, vt Philosophi quidam (Cynici) se huius animalis cognomine commendarint. Bene, quid enim tam proprium Cynicis, quàm bonos tueri & fauere, malos inuadere & allatrare? Laertius & aliam causam suggerit: *Docebat, inquit, Antisthenes in Cynosarge gymnasio, haud procul à portis: vnde & Cynicam sectam dictam sunt qui opinentur. Ipse quidem appellabatur Aplocuon simplex & ingenuus canis.*

nis. In nomine hoc est.

Quod spectat ad dogmata, si videatur recto animi oculo, multa etiam in illis sunt admiratione digna, ut, *Virtutem sufficere ad Beatam vitam. Eam in rebus factisque esse, non verbis. Sapientem sibi satis esse: eius enim omnia. Nihil ei nouum videri: Regem esse: non ad legem, sed virtutem viuere. Sola bona pulchra, mala turpia. Denique, finem homini, secundum virtutem viuere. Quorum omnium locupletissimum testem habemus Epicetum, nemo enim melius, veriusque legitimum Cynicum descripsit, quam ille in dissertatione huic rei propria, quam de Secta Cynica, indigetavit, lib. 3. dissert. 22. Cynicus, inquit, explorator quidem est, & velut Legatus à Ioue ad visendas res humanas. Diogenes ille, inter capita eius sectæ, post Cheronensem cladem ad Philippum regem perductus fuit, ut speculator. Statim fassus est. & sum Hercules, inquit, sed tuæ ambitionis, seuitiæ, & luxus. Itaque monet, & inclamat liberè, quæ bona, quæ mala sint demonstrat: appetenda, fugienda; & elata manu, velut tragicæ scenæ conscensâ, homines miseriarum suarum, & vitiorum admonet, ab istis ad meliora (quantum in ipso est) compellit.*

Et lib. 4. dissert. 8. Idem est Publicus Doctor & Pedagogus generis humani, instruit simul ac castigat. Idem Medicus & velut Aesculapius quidam: qui statim demonstrare possit, & illos si curatione sua utantur sanos fore, & suam valetudinem in argumentum proferre. Conuenite omnes, inquit, qui è pedibus, e capite, qui febrili laboratis, conuenite ceci, amentes; ac videte me ab omni malo expertem & saluum. Denique Dominus & Rex est, sceptro & diademate à Deo ornatus: qui tales facere pollicetur sibi audientes. Ut sciatis, ò mortales, nos felicitatem & tranquillitatem, ubi non est, querere: ecce ego exemplum à Deo vobis sum missus. Non rem habeo, agros, domum, non uxorem, liberos, familiam; imo nec stragulum, aut tunicam, aut aliud vasum. Videtis tamen quam sanus sim? facite mei periculum.

Nihil habeo, nihil ego, ne cupio quidem: non hominem, non locum, non oblectatiunculam, sicut pueri vindemia dies aut ferias.

Iterum lib. 3. dissert. 22. Ecquid mihi deest? nonne sine metu sum? nonne liber? quando quisquam me in vouendo frustratum vidit? quando in vitando? quando Deum vel hominem aliquem incusari? quomodo autem alacer, & erectus incedo? quomodo eos tracto, & conuenio, quos vos timetis? nonne ut mancipia? quis me conspecto, se Regem & Dominum suum videre non putat? Hæc ago, hæc curo: sicut eum oportet, ex Homero,

Qui populos moderetur, & ampla ne-gotia curet.

Atque hæc liberè omnia, sine trepidatione aut respectu: quippe qui sole puriorem mentem conor circumferre. Non habeo satellites, gladios, pompam siue terri-culamenta ista externa: eorum loco bona conscientia dat fiduciam mihi & potestatem. Non ipse reprehendendus, in alios incurro; verecundia ubique ornatus, & honesti amore, illud sine lege, aut pœna colo. Ceteri parietibus, iannibus, velis teguntur: ego sub dio, in propatulo ago, omnium oculis & inquisitioni expositus, Deo me probo. Atque hæc cum facio, euenit ut malè audiam, imò vapulem: quid mirum à pueris aut fatuis, & qui tangi vlcera sua nolunt? Ego verò affectum aut curam non muto, aut mitto: dum vapulo eos ipsos qui verberant diligo, tanquam pater omnium, tanquam frater. Neque animo solùm ita firmus & constans sum, sed corpus sufficit, & illo ipso doceo, tenuem & frugalem victum vires augere, adeò non ledere sanitatem. Quid calorem, frigus, incommoda? nihil. Ecce circumfero corpus meum, ut Diogenes, nitidus, pinguis, bene habitus: credite oculis sensibusque vera dici. Hæc & plura germanus ille Cynicus, quæ licet in summo esse videantur; vndè Seneca signatè scripsit lib. de breuit. vite cap. 14. Hominis naturam Stoicos vincere, Cynicos excedere; non propterea tamen inutilia sunt iudicanda, cū ad modum deinde ducant. Diogenes apud

Laer-

Laertium agnoscebat, & fatebatur. *Imitari se chori magistros: qui tonum leuiter excederent, sed ut reliquos reuocarent ad concentum.* Pulcherrimè, inquit Lipsius, sint magnæ istæ animæ, quæ omnia externa calcent, despuant: & aliquid in rigore fortassis excedant, vt mollitiem nostram vincant.

Ex quibus omnibus satis patet, si à quibusdam Scriptoribus, Cynicis Philosophis tribuitur opinio de summo voluptatis bono, pro mendo haberi debere, & pro Cynicis, Cyrenaici legendum esse, cum hi in voluptate summum bonum posuerint, qui Aristippi genere Cyrenaici instituta sunt sequuti, vt dicetur capite sequenti.

CAPVT XV.

De Epicureorum, Philosophiaque Epicureæ autoritate.

EX quatuor magis illustribus post Socratem exortis & cultis Philosophorum disciplinis, tres exposuimus, Platonicorum, Peripateticorum, & Stoicorum; superest quarta, & vltima Epicureorum de quibus testatur S. Lucas in Actis cap. 17. quod Paulus cum iisdem disputauerit. Huic ergò Philosophiæ principium & nomen dedit Epicurus, patria Atheniensis, primò Grammaticus postea Philosophus, à nemine edoctus, vt ipse de se dicebat: Democriti scriptis & Aristippi libris de voluptate addictus, ex illis errores de natura, ex his verò de moribus corruptam doctrinam hausit. Nascitur (Apollodoro in Chronicis auctore) anno tertio Olympiadis centesimæ nonæ, septem nimirum annis post Platonis obitum; vixit annos septuaginta duos, obiitque anno primo Olympiadis centesimæ vigesimæ septimæ. Vnde Eusebius in Chronicis, insigni Chronographiæ errore, Epicurum florentem facit Olympiade centesima duodecima, quo tempore vix pueritiam exegerat, tredecim dumtaxat annos natus.

Multa edidit volumina, si Laertio credimus, qui eius vitam latè describit; habuitque etiam multos suæ doctrinæ Sectatores, & defensores, in quibus omnium iudicio, primas tenuit Lucretius Romanus, qui eleganti Poemate totam Epicuri disciplinam, quæ ad Physicam pertinet diligèter exposuit, natus Olympiade centesima septuagesima prima, annos vixit tres & quadraginta; vt impius erat, dignum suis moribus exitum habuit; sua enim se manu confecit. Cuius ætas multas habuit Epicureos, Atticum, Velleium, vtinam nostra plures non habeat. In eadem Secta aliquando fuit Horatius, sed prudenter palinodiam cecinit, & multa præclare de virtute dixit, atque hoc vno versiculo lib. 2. Ep. 2. Epicuream Sectam confodit.

Sperne voluptates; nocet empta dolore voluptas.

Mirum sanè, quàm malè omnes ferè scriptores de Epicuro, eiusque Secta locuti fuerint. Plinius illum vocat otij magistrum, hoc est, malorum omnium seminarium, quæ enim mala vel vitia, non parit otium? *Deum*, ex Cicerone lib. 2. de Nat. Deorum, & lib. 2. de finibus fecit corporatum, rerum humanarum, ignarum, nihil curantem; ita vt nec habeat, nec exhibeat alicui negotium. Omnem honestatem, & pietatem funditus sustulit: homines ad voluptates perfruedas, non secus, ac pecudes, factos esse docuit: eosdem immortalitatis dote priuauit: nullis doctrinis fuit instructus, quas qui tenent, eruditi appellantur: dialecticam, rationemque contempsit, & omne iudicium sensibus tribuit: in omnibus Philosophiæ partibus turpissimè lapsus est: denique in omnes Philosophos extitit maledicus, hæc & similia Cicero.

De his quoque Iosephus lib. 10. Antiquit. cap. 14. in fine scribens, dicit: *Epicureorum error coarguitur, qui prouidentiam è vita eijciunt, & Deo regimen rerum uolunt permittere, nec credunt vniuersitatem à beata illa, & immortali essentia vel conseruari, vel gubernari, sed sine*

rectore, & curatore mundum suoptè impetu ferri assenerant, qui si ita, ut illi autumant, careret præsidente, quemadmodum naues sine gubernatoribus videmus procellis, & stuetibus obrui, currusque aurigis, destitutos euerti, ac confringi, ita & ipse perderetur immoderato impetu. Sic ille. E nostris idem docet Sanctus Augustinus lib. 18. de ciuitate Dei cap. 41. qui addit, Epicurum, porcum ab alijs vocari, quod summum bonum in voluptate collocaret: & quamuis scriptis suis honestam voluptatem tradere videretur, turpem tamen sequeretur ille ipse. Lactantius verò ideo illius disciplinam celebriorem alijs adfirmat, quod homo astutus, omnium se moribus accommodare studebat, & sicut nomen voluptatis populare est, & vnumquemque trahit, sic & vniuscuiusque moribus doctrinam suam accommodat, & maiore discordia secum pugnat, quam vniuersim, cæteri omnes.

Quæ omnia si vera sunt, satis intelligitur, Epicureorum Philosophiam nullius prorsus authoritatis esse debere, nec doctrinæ præstantia, nec splendore virtutum, nec vllius rei quæ laudem aliquam meretur, excellentia, sed sola mortalium ad peiora semper ruentium, vanitate quadam & infania factum esse, ut Epicurus in Philosophia clarus, & illustris haberetur, eiusque sectæ princeps & auctor esset, quæ sectatorum multitudine, nobilitate, mutuaque eorum inter se consensione, atque concordia, cæteris omnibus sectis longissimè antecelleret. Dixi, si vera sunt, quia nouissimè Petrus Gassendus tam in octo libris apologiæ de vita & moribus Epicuri, quàm in tripartita eius philosophia rem aliter se habere pluribus demonstrat.

Primum enim Epicurus apud Empiricum Philosophiæ definitionem tradens, dicit illam esse, *exercitationem, quæ sermonibus, ac rationibus vitam beatam parat*. Quæ definitio nihil minus sonare videtur, quàm illud, quod Epicuro imponitur. Vbi si nomine

actionis, non habitus vtitur, facere videtur, ut significet esse Philosophiam animatum sapientiæ studium; quomodo Plato quoque ipse in Phædro illam, Meletin, *meditationem*, seu *exercitationem* definiuit; Prætereo autem Metrodorum apud eundem Empiricum dicere Philosophiæ esse *Empeirian peritiam*, seu, ut ipse Empiricus interpretatur *Artem*; prorsus quasi nihil sit aliud Philosophia, quàm *vita ars*.

Ad ipsam insuper Philosophiæ diuisionem quod attinet, tres illius partes aliorum instar agnouit Epicurus, Logicam, Physicam, & Moralem, siue Ethicam. Discrimen tamen inter Epicurum, & cæteros fuit, quod parum abesse videatur, quin solam Ethicam probarit (sequutus nempe Socratem, Cyrenaios, & aliquos alios) quoniam agnitus Physicam non fuerit, nisi ad Ethices finem referatur; & quod in vicem Logicæ, Dialecticæ, eam substituerit, quam *Canonicam* appellauit. Seneca proinde Epistola 89. *Epicurei*, inquit, *duas partes Philosophiæ putauerunt esse, naturalem, atque Moralem; Rationalem remouerunt. Deinde cum ipsis rebus cogrentur ambigua secernere, falsa sub veri specie latentia coarguere, ipsi quoque locum, quem de iudicio, & regula appellant, alio nomine rationalem induxerunt*. Eodem sensu Empiricus, postquam retulit Epicurum credi ab aliquibus idem sentire cum Archelao, Naturalem, ac Moralem solummodò admittente, quod Logicam expelleret, subdit, *fuere verò alij, qui dicerent, ipsum non vniuersè Logicam sed eam solum, quæ haberetur Stoicorum, auersatum fuisse, adeò ut reliquerit tripartitam adhuc potestate Philosophiam*. Dicit autem Dunamei potestate; quia Canonica Epicuri est Logica quædam, & ut loquitur Seneca, *alio nomine idem sonat*. Ex quibus satis patet Epicurum Dialecticam absolutè non contempsisse, sed repudiatis tantum aliquibus superuacaneis, in eius vicem *Canonicam* substituisse, quæ si quid ex Dialectica vtile habetur, retinet. Nunc breuem tam
illius

illius, quam duarum aliarum partium ideam, vel syntagma proponamus.

Prima igitur Philosophiæ Epicureæ pars est *Canonica*, siue de Criterijs, sic appellata, quia in ea veritatis regulas, & criteria, hoc est iudicandi instrumenta Epicurus exposuit, & subiecto mox opere, Physica videlicet, regulas in suo Canone traditas, redegit in praxim.

Sed cum ex Galeno lib. de opt. doct. organum instrumentumue iudicandi sit duplex aliud naturale, aliud artificiale, non agitur de artificiali, cuiusmodi est circinus, quo exploratur rotunditas; vlna, qua longitudo, libra, qua pondus, &c. sed de naturali, quod non paramus ipsi, sed nanciscimur ab ipsa natura, quod cum rursus ex Empirico 1. adu. Logic. sit triplex, à quo, per quod, secundum quod; & criterium à quo sit ipse homo, quasi à quo feratur iudicium; criterium per quod aliqua facultas per quam iudicet; Criterium secundum quod functio, seu vsus, & quasi applicatio facultatis ad iudicandum, similiter non intendit agere Epicurus de Criterio à quo, quippè cum homo non tam *Kritirion*, quam *Kritis*, seu iudex, & arbiſter sit. Itaque agit solum de Criterio tam per quod, quam secundum quod, hoc est, tam de facultate, quam de facultatis functione, qua veritas diiudicatur, assignatque tria eiusmodi criteria, *sensum* videlicet, quo sensibilia; *Anticipationem*, qua opinabilia; *Passionem*, qua ea, quæ in appetitum seu in electionem, fugamque cadunt, diiudicantur.

Pro cuius diuisionis intelligentia notandum est, primò quod cum quæstionum aliæ sint de rebus, aliæ de nudis vocibus, vt ipsemet Epicurus docet, nec voces alio egeant criterio, quam seipsis clarioribus redditis, deligendo, dum loquimur, voces communes, & perspicuas; ne aut ignoretur quid velimus, aut interpretando tempus frustra teramus, conando verò, dum audimus, vt vim subiectam vocibus teneamus, ne nos, vel præ obscuritate lateant, vel præ ambigui-

Bibliot. Theol. Tom. I.

tate deludant; tria hæc criteria sunt circa res ipsas. Supponendum rursus veritatem in quæstionibus circa res factis expetitam, aut ad nudam ipsarum rerum speculationem pertinere, aut ad actionem vitæ referri. Et speculatio quidem rerum, naturalis est scientiæ; Vitæ verò actio, Moralis: sed rerum in speculationem, seu contemplationem cadentium, aliæ quidem egent sola experientia, quales sunt, quæ sensu noscuntur, seu eæ sint planè manifestæ, seu ad tempus solum occultæ, vt ignis interposita domo; Byzantium, intercepta distantia, atque ita de cæteris, dicunturque *Aistita* & *Fainomena*, *sensibilia*, & *apparentia*; Aliæ verò egent ratiocinatione, cuiusmodi sunt, quæ percipiuntur intelligentia, quæque vel sunt occultæ natura, & ex sensibilibus tamen intelligi possunt; vel eiusmodi sunt, vt cum sensum per se se fugiant, intellectum tamen aliundè percipiunt, dicunturque vulgò *Adila* & *Nooumena*, *Immanifesta*, & *intelligibilia*. Quare & vulgò distinguuntur tria rerum quasi genera: *Sensibilium*, *Intelligibilium*, *Moralium*; quibus singulis singula assignanda esse Criteria videantur. Denique animaduertendum est, quoduis istorum criteriorum esse posse aut per quod, aut secundum quod; sed cum Epicurus non neget criterium, per quod esse aliquam facultatem, vt puta respectu sensibilium, sensum; respectu Intelligibilium, Intellectum, seu Mentem; respectu Moralium, Appetitum, seu Voluntatem; quia facultates tamen propriè non sunt, ad quas attendentes possimus ferre iudicium, idcirco ab eo vsurpari solum Criterium secundum quod, atque adeò assignari aliquas functiones tam sensus, quam intellectus, quam appetitus. Hinc ergò illi satis fuit ea ostendere, ad quæ homo respicere debeat, vt veritatem diiudicet, circa genera proposita rerum: tales nempe sunt sensus vel sensio respectu sensibilium; Anticipatio respectu intelligibilium, & Passio respectu Moralium.

De sensu, Criterio primario, varijs

Gg

ra-

rationibus ostendit non falli, ac habitam sensu euidentiã Demonstrationis rerũ ineuidentium fundamentum esse. De Anticipatione, siue Prænotione, Criterio altero, declarat, qui Anticipatio id fiat, quod vniuersale appellant, qui definitio ipsa sit; qui principium omnis ratiocinationis; qui illud, de quo conuenire inter differentes oporteat; vndè & modus traditur omnium sophismatum soluendorum. De opinione comparata cum sensu, probat totam falsitatem, quæ vulgò imputatur sensui, esse opinionis, seu Mentis, de suo addentis, quod res sit, qualis esse apparet; ac simul deducit, quæ sensus euidentiã necessaria sit, vt suffragata, non refragata: refragata, non suffragata, opinionem veram, falsamue declaret. De Passione, Criterio postremo, indicat, & ad partem Ethicam, comprobandum remittit Criterium, quo, quid prosequi, fugereue oporteat, diiudicandum sit, ipsas voluptatis, & doloris, seu molestiæ passiones esse. Ex quibus omnibus sequentes postea Canones elicit; videlicet: de sensu Can. 1. sensus nunquam fallitur, ac proindè est omnis sensio, omnisque Phantasia, seu apparentiæ perceptio, vera. Can. 2. Opinio est consequens sensum, sensionique superaddita, in quam veritas & falsitas cadit. Can. 3. Opinio illa vera est, cui vel suffragatur, vel non refragatur sensus euidentiã. Can. 4. Opinio illa falsa est, cui vel refragatur, vel non suffragatur sensus euidentiã. De Anticipatione. Can. 1. Omnis, quæ in mente est, Anticipatio dependet à sensibus; idque vel incurfione, vel proportionem, vel similitudine, vel compositione. Can. 2. Anticipatio est ipsa rei notio, & quasi definitio, sine qua quicquam querere, dubitare, opinari, imò & nominare non licet. Can. 3. Est Anticipatio in omni Ratiocinatione principium, quasi nempe id, ad quod attendentes, inferimus vnum esse idem, aut diuersum; coniunctum, aut disiunctum ab alio. Can. 4. quod ineuidens est, ex rei euidentiã Anticipatione demonstrari debet. De

Passione. Can. 1. Ea voluptas, quæ nullam habet annexam Molestiam, amplectenda est. Can. 2. Ea molestia, quæ nullam habet voluptatem annexam, fugienda. Can. 3. Ea voluptas, quæ aut maiorem voluptatem impedit, aut grauiorem molestiam parit, fugienda. Can. 4. Ea molestia, quæ aut maiorem auertit molestiam, aut voluptatem vberiore creat, amplectenda.

Altera Philosophiæ Epicureæ pars est Physica, seu Physiologia, quod sit sermo quidam, & ratiocinatio circa rerum naturam, in qua contemplanda tota occupatur. Cum autem tam multa, ac tam varia sint, quæ Physiologia continet, claritatis gratia, memoriæque iuandæ causa ad quatuor principalia, capita possunt reduci. *Primum* de vniuerso, seu natura rerum, considerando ea ex quibus vniuersum constat; deinde ex quibus tam multa in vniuerso fiunt, tum à quibus fiunt, postea quales fiunt, denique tum quomodo fiunt, tum quomodo etiam intereant. *Secundum* caput est de mundo, considerando, qua forma interius, qua figura exterius sit? Aeternus ne sit, an initium habuerit? Alionè auctore, quam ipsa natura, fortunaue indiguerit? quales exortus, & totius, & partium eius fuerit? aliquone egeat rectore, an vices per se obeat? An, quomodo, quando sit interiturus? Vnicusue sit, an sint præter ipsum alij innumerabiles. *Tertium* est de rebus humilibus, hoc est, de humo, siue terra, cui ipsi heremus, deque rebus quæ in ea sunt; considerando in primis ipsum terræ corpus generatim, ac subinde aquam partem massæ insignem, terræque ipsi variè, partim ad superficiem, partim etiam intus commistam; & postea quæ minora sunt, ac passim tota massa visuntur corpora, partim inanima vt sunt mineralia, lapides, ac plantæ; partim animata, quæ & dici animalia, seu animantes moris est. *Quartum* denique caput est de rebus sublimibus, seu quæ supra terram, sursumue ab ipsa visuntur, ac fiunt, huiusmodi sunt Sol, Luna, alia syde-

fydera, & quæ in ipsis contingunt, vt ortus, occasus, conuersiones, eclipses, & similia: itemque nubes, pluuia, venti, fulgura, tonitrua, fulmina, & cætera id genus. Quibus in omnibus, vt aliqua vera, aut saltem probabilia docuit Epicurus, ita etiam multa falsa, & impia, primò non admittendo aliam naturam incorpoream, quam inane, secundò ponendo mundos infinitos, tertio negando animarum hominum immortalitatẽ, quartò quod asseruerit non Deum, sed casum esse causam mundi, neque Dei causa, neque hominum, factum fuisse mundum, quintò quod generalem primum prouidentiam negauerit (tum quia existimarit illam cum diuina felicitate, immortalitateque pugnare, tum quia ipsi omnia visa sint in mundo, perinde ac si nulla foret prouidentia, contingere, sextò specialem, quæ ad homines spectat, quoniam capere non poterit, qui posset Deus hominum causa, vel ira tangi, vel gratia, qui illos cordi habere, & tot noxias ipsis animantes, aliasque res pati; qui esse bonus, ac iustus, & pati, vt bonis malè, malis benè sit, & sic de alijs pluribus, quæ præfatus author Gassendus refert, & refellit; Verum cum multi etiam ex illis erroribus non sint soli Epicuro proprij, sed cum alijs Philosophis, Stoicis præfertim, communes, non est cur inde absolutè ab illustrium Philosophorum albo deleatur, sicut nec Stoici delentur; sed ab illis est purgandus, & in ijs dumtaxat, quæ utiliter docuit, vsurpandus, & sequendus. Putant aliqui opinionem illius de Atomis, pro qua nuper librum satis accuratè conscripsit Ioannes Chrysostomus Megareus Burgundus Philosophus, putant, inquam, aliqui talem opinionem esse aptissimam ad explicandum in Philosophicis naturam rarefactionis, & condensationis, quorum motuum explicatio celeberrimorum ingenia Philosophorum exercuit semper, ac modo exercet, legatur ad id Arriaga disput. 16. Phys. à num. 19. In Theologicis verò aliqui Theologi ad 2.2. qu. 24.

Bibliot. Theol. Tom. I.

dicunt se facillè explicare charitatis augmentum, cuius explicatio in Aristotelis sententia vix perceptibilis esse videtur.

Tertia tandem, & vltima Philosophiæ Epicureæ pars, est Ethica, seu de moribus, quàm tanti fecit Epicurus, vt Physicam eatenus solùm esse curandam censuerit, quatenus utilis quibusdam perturbationibus eximendis, ad ipsam proindè Moralem illiusue finem conducit. Hinc patet ipsum non aliò respectasse, quàm Socratem, dum Physicam ab vsque Thalete vt vidimus supra veluti per manus traditam repudians, legitur Philosophiam deuocasse è cælo, & in urbibus collocasse, & in domos etiam introduxisse, & coegisse de vita, & moribus, rebusque bonis, & malis quærere, Cicero 5. Tusculan. Ad huius partis diuisionem quod attinet; quæ à Laertio de illa congesta sunt lib. 10. ea referri possunt ad quatuor capita. *Primum* effata quædam proponit, quandam veluti descriptionem sapientis continentia; vt potè ex quibus elicitur, qualis sapiens sit, qualiaue acturus, aut non acturus sit in vita. Nempè cum nomine sapientis Philosophi vulgò intelligent virum intelligentia, & virtute perfectum, qui nihil non rectè faciat, ac sit eorum omnium, quæ prudenter, iustè, decorè, in vita geruntur, quasi regula aut exemplar; attribuunt ipsi proinde varia, pro vt quisque ex suo, sectæque suæ genio, congruum atque decorum fingit. *Secundum* complectitur Epistolam ad Menæceum, ijs verbis, eoque tenore quo fuit ab Epicuro conscripta; in qua post egregiam ad continuo philosophandum adhortationem, edisseritur quænam sit legitima de Deo prænotio; itemque, vt mors nihil ad nos pertineat; vt à futuro pendendum non sit; vt sint cupiditatum agnoscendi termini, vt voluptas sit agendorum finis, & quidpiam sua natura bonum, quemadmodum dolor suaptè natura malum; vt frugalitate, simplici que victu nihil sit præstabilius; vt voluptatis nomine intelligendum.

Gg 2 aliu d

aliud nihil sit, quàm non dolere corpore, ac animo non perturbari; vt voluptas, ac virtus res sint inseparabiles, solaque virtus parere germanam voluptatem possit: vt felix sit, qui his est imbutus; vt liberum sit in homine arbitrium; & neque fatum admittendum sit, neque fortuna pro Dea habenda: vt mortali animali simile nihil habeat, qui in immortalium bonorum possessione æuum trahit.

Tertium caput complectitur per modum appendicis capita quædam præcipua, quæ, cum in Epistola visa sint omissa, ex alijs Epicuri operibus à Laertio suppleantur; cuiusmodi est illud de diuinatione, quam Epicurus pernegauit; itemque illud de discrimine inter Epicurum, & Cyrenaicos, primùm in eo, quod Epicurus voluptatis nomine illam etiam donauit, quæ in statu est; Cyrenaici verò solam, quæ in motu; deinde in illo, quod Epicurus deteriores habuit animi dolores doloribus corporis; & voluptates etiam animi potiores voluptatibus corporis, Cyrenaici autem secus. Illud rursus de demonstratione, quod voluptas sit finis; ac præterea illud quod virtutes non propter se, sed voluptatis causa expetantur, ne illud memorem, quo concludit, solam virtutem esse à voluptate inseparabilem; cætera, vt caduca, ab ipsa seiungi. Quartum denique caput continet libellum, cui titulus est, *Rata sententia*, quod is sit quasi fasciculus sententiarum Moralium, quæ sunt Epicuro habitæ præcipuæ. Quorum omnium cum tam relatio, quàm legitima explicatio, atq; etiam vbi opus est refutatio habeatur apud præfatum authorem Petrum Gassendum; breuiter hic tantùm adnotabo, quid per voluptatem Epicurus intellexerit, quando in ea summum bonum, vltimumque proindè finem, ac felicitatem constituit; Si quidem istud ipsum est, ex quo varij quidem, sed potissimum Stoici ansam acceperunt, constandi maximam aduersus Epicurum inuidiam. Scilicet quasi non de alia, quàm de obscæna voluptate

fuisse Epicurus locutus, appositum fuit declamare, quàm indignum facinus foret tueri virtutem non ob seipsam, sed ob voluptatem huiusmodi esse comparandam. Idcirco Cleanthes primus omnium eam confinxit tabulam, quam Cicero lib. 2. de fin. obijciens Torquato, ait: *Iubebat eos, qui audiebant, secum ipsos cogitare pictam in tabula voluptatem, pulcherrimo vestitu, & ornatu regali, in solio sedentem: Præsto esse virtutes, vt ancillulas, quæ nihil aliud agerent, nullum suum officium ducerent, nisi vt voluptati ministrarent, & eam tantùm ad aurem admonerent (si modo id pictura intelligi posset) vt caueret, ne quid perficeret imprudens, quod offenderet animos hominum, aut quicquam, ex quo oriretur aliquis dolor. Nos quidem virtutes sic nati sumus, vt tibi seruiremus; aliud negotij nihil habemus.* Describitur etiam eadem tabula apud Diuum Augustinum lib. 5. de Ciuit. Dei cap. 20. *Solent, inquit, Philosophi qui finem boni humani in ipsa virtute constituunt, ad ingerendum pudorem quibusdam Philosophis, qui virtutes quidem probant, sed eas voluptatis corporalis sine metiuntur, & illam per seipsam putant appetendam, istas propter ipsam; Tabulam quamdam verbis pingere, vbi voluptatem in sella regali, quasi delicata quædam regina consideat, eique virtutes famulæ subijciantur, obseruantes eius nutum vt faciant quod illa imperauerit. Quæ prudentia iubeat, vt vigilanter inquirat, quomodo voluptas regnet, & salua sit. Iustitia iubeat, vt præstet beneficia quæ potest ad comparandas amicitias corporalibus commodis necessarias: nulli faciat iniuriam ne offensis legibus voluptas secura viuere non possit. Fortitudini iubeat, vt si dolor corpori acciderit, qui non compellat in mortem, teneat dominam suam, id est, voluptatem fortiter in animi cogitatione, vt per pristinarum deliciarum suarum recordationem mitiget præsentis doloris aculeos. Temperantia iubeat, vt tantùm capiat alimenterum; & si quæ delectant, ne per immoderationem noxium aliquid valetudinem turbet, & voluptas, quam etiam in*
cor-

corporis sanitate Epicurei maximam ponunt, graviter offendatur.

Nihilominus tamen longè probabilius est, ex illis quæ copiosè præfatus author adducit, Intellectam Epicuro voluptatem non esse corpoream, obsecnamque illam, quàm & Cleanthis tabula, & diuersa alia quorundam testimonia supponunt; sed esse aliam longè puriorem Corporis nempe indolentiam, & animi Tranquillitatem, ac istam quidem maximè; adeo vt incongruum nihil sit, quærere virtutem ob eiusmodi voluptatem; quippe cum in ipsa sit felicitas seu beata vita constituta; ac ipse Epicurus proindè aliud nihil velit, quàm, quod ipsimet Stoici, dum *virtutem sufficere ad bene beateque viuendum* contendunt. Et certè, vel hoc vnum effatum arguit satis Stoicos quoque, vt cumque variè tergiversentur, virtutem ad aliud, hoc est, *ad bene beateque viuendum* referre; adeo vt beata quidem vita expectatur propter se; at virtus non tam propter se, quam propter ipsam expectatur. Nam quod Seneca de vita beata cap. 4. cum obijci dixit; *sed tu quoque virtutem non ob aliud colis, quam quia aliquam ex illa speras voluptatem*; quod, inquam, respondet Seneca voluptatem accessionem solum esse, seu quippiam quasi ex accidenti virtuti superueniens, eo modo, quo herbula florens internascitur segeti, populare sanè, captiosumque est. Nimirum ipsa quidem virtus comparanda est segeti; at vt seges non propter seipsam, neque ob subnascentem illam herbulam quæritur, sed ob vsum vitæ, qui ex ea percipi speratur; ita virtus non propter se, neque ob quidpiam leuiculum, quod potest interexferi, sed omnino ob beatam vitam, seu expositam illam voluptatem. Vnde &, cum ista illicò subiungit Seneca cap. 9. *Erras, cum interrogas, quid sit illud, propter quod virtutem petam; quæris enim aliquid supra summum. Interrogas, quid petam ex virtute? ipsam. Nihil enim est melius; ipsa pretium sui est: Perspicuum est certè iure merito interrogari, neque aliquid*

quæti supra summum, cum supra virtutem quidpiam quæritur. Ac verum, est quidem ex omnibus medijs, quæ vitam beatam faciunt, tuenturque, ipsam virtutem esse summum, neque esse ex medijs aliquod quærendum superius, aut melius; sed interim tamen ipsa beata vita ex eo habenda superior est, quod virtus ad ipsam vt ad suum finem referatur. Sic Aristoteles 1. Ethic. 10. de felicitate loquens, quam, cætera inter, possit virtus parere, ait, *Virtutis premium, atque finis optimum quidpiam, diuinumque, & beatum esse apparet*: sic distinguit esse quædam, quæ propter se, non propter aliud expetatur, veluti beatitudinem, quædam, quæ propter aliud, non propter se, veluti diuitias; quædam, quæ & propter se, & propter aliud veluti virtutem; qua etiam distinctione expetendorum prius vsi fuerat Plato 2. de republica & Architas.

CAPVT XVI.

Vtrum reiectis omnibus Philosophorum Gentilium disciplinis, consultius esset in Academijs Catholicis nouam introducere Philosophiam ad vsum sacra doctrina.

Ratio dubitandi inter alias posset desumi non solum ex varijs erroribus, quibus supra vidimus fuisse aspersam Philosophorum Gentilium doctrinam; sed ex innumeris etiam antiquorum Patrum sententijs, quibus eam onerarunt, & à Theologia segregandam putarunt; præsertim verò Aristotelicam, post Arij tempora; cum enim ille, quantus ad impietatem, & Ecclesiæ perniciè extiterit, tantum artificiosis Aristotelicæ Philosophiæ molitionibus præstiterit, vt expresse testantur Sozomenus lib. 1. hist. cap. 15. & Socrates lib. 1. cap. 5. lib. 2. cap. 35. lib. 5. cap. 13. hinc factum est, vt apud primos illos defensores fidei male deinceps audire coeperit vniuersa Aristotelis Philosophia, tanquam Christo inuisa, & inimica, atque
ab

ab hoste illius Diabolo profecta. Primum Basilius lib. 1. aduersus Eunomiū pugnans de ingenti appellatione, cum hanc iste secundum priuationē dici negaret, quod priuatio posterior sit habitu: sic in eum inuehitur: *Hæc illum*, inquit Basilius, *ex mundi sapientia garrire, à qua in præceptis abreptus, hanc sermonis nouitatem ingressus est, non est difficile monstrare. Aristotelis enim sunt, ut qui legerant testari possent, sermones illi de habitu & priuatione, in libro eius, qui inscribitur Categoriarum: ubi posteriores esse priuationes habitibus docet.*

Sequitur Gregorius Nazianzenus orat. 26. qui in Ecclesiam irrepisse dolet captiones Sophisticas, ac prauum artificium Aristoteleæ artis, & huius generis alia, velut Aegyptiacas quasdam plagas. Quæ illius querimonia crebrior, ac vehementior est in ijs orationibus, quas contra Eunomianos scripsit; nec non in Carmine Iambico de vita sua p. 10. Gregorius item Nyssenus frequentissimè sophisticam illam astutiam Eunomio exprobrat, & à se negligi, damnarique asserit, ut initio lib. 2. contra Eunom. Nec dissimili mente Cyrillus Alexandrinus lib. 11. thesauri, eisdem deridet hereticos, qui nihil aliud quam Aristotelem rutant: & istis potius disciplinis, quam scripturarum scientia se se venditant.

Quod etiam ante Arianorum tempora ex Latinis Patribus docuerant Iustinus Martyr, & Tertullianus; quorum primus contra Aristotelem peculiariter scripsit, illiusque errores etiam in Philosophia multos peculiari libello commemorat; secundus verò lib. de præscriptionibus cap. 7. *Inferunt*, inquit loquendo de hereticis, *Aristotelem, qui illis Dialecticam instituit, artificem struendi, & destruendi versipellem, in sententijs coactam, in coniecturis duram, in argumentis operariam contentionum, molestam etiam sibi ipsi, omnia retractantem, nequid omnino tractauerit.* Tum citato illo Apostoli ad Colossenses cap. 2. de cauenda Philosophia; fuerat Athenis, ait, & istam sapientiam humanam affecta-

tricem, & interpolatricem veritatis de congressibus nouerat. Ac demum: *Quid ergo Athenis, inquit, & Hierosolymis? Quid Academia & Ecclesiæ? quid Hereticis, & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomonis: qui & ipse tradiderat, Dominum in simplicitate querendum. Viderint qui Stoicum & Platonicum, & Dialecticum Christianismum protulerunt.* Illud quoque Faustini veteris Scriptoris aduersus Arianos tom. 4. Bibl. PP. contortum & efficax: *Vbi nunc sunt impia illa vestra sophismata, quæ Aristotelis episcopi vestri magisterio didicistis? Eodem spectant, quod Ambrosius lib. 1. de fide cap. 3. & in Psalm. 118. Augustinus serm. 87. de tempore; Anselmus lib. de incarnat. cap. 2. alijque plures docent dialecticæ artis cauendas esse præstigias, neque cum Christiana professione miscendas; nec non quod Philippo Augusto Rege Francorum habitum est Concilium anno Domini 1204. ut scribit Rigordus in lib. de Gestis Philippi; cuius decreto combusti sunt libri Aristotelici.*

In diebus, inquit præfatus author, illis legebantur Parisijs libelli quidam ab Aristotele, ut dicebantur, compositi, qui docebant Metaphysicam, delati nouo à Constantinopoli, & à Græco in Latinum translati; qui quoniam non solum prædicte heresi sententijs subtilibus occasionem præbebant, immo & alijs nondū inuentis præbere poterant, iussi sunt omnes comburi, & sub pena excommunicationis cautum est in eodem concilio, ne quis eos de cetero scribere, legere præsumeret, vel quocūque modo habere. Hæreticus porro, de quo hic loquitur, fuit Almaricus, qui cum in arte Logica peritus esset, & scholas de arte illa, & de alijs artibus liberalibus diu rexisset, transtulit se ad sacram paginam excolendam: semper tamen suum per se modum docendi, & discendi habuit, & opinionem priuatam, & indicium quasi secretum, & ab alijs separatam. Vnde & in varios errores, atque hereses incurrit: ob quas tum post obitum damnatus, & excommunicatus est, atque ossa illius effossa proiectaque sunt: tum eius se-

ctæ

etæ complures igne cremati.

Verum cum hæc omnia, aliaque similia Sanctorum Patrum dicta non tam de Philosophia absolutè, siue Platonica, siue Aristotelica, siue Stoica procedant, quam de illa secundum malum hereticorum, aut aliorum infidelium usum, ut fati patet tum ex his quæ sectione prima huius libri diximus, tum ex his quæ libro sequenti sectione septima dicemus, consultius videtur propter rationes etiã ibidem dictas, nec non supra cap. 10. huius sectionis, nouam non esse philosophiam scribendam, qua vterentur academici Catholici, sed in illis ad usum sacre doctrinæ, Philosophorum antiquorum Philosophiam prælegi debere, resecatis ab illa prius omnibus erroribus, supernaturalibus fidei nostræ mysterijs utcumque repugnantibus. Nec enim sine diuina prouidentia fortasse factum est, ut plures antiquorum Philosophorum libri, quibus multum Ethnici omnes semper tribuerunt, conseruarentur; tum ut præter nostræ fidei propria præsidia, etiam Philosophorum autoritate gentium damnarentur errores, & veritas retineretur; tum etiam ut inde clarius appareret doctrinam fidei ita esse supra naturam, ut tamen non sit contra illam; in qua reiectis dumtaxat erroribus, approbantur indiscriminatim omnia, quæ antiqui vniuscuiusque sectæ Philosophi rectæ rationi consona docuerunt; adeo ut, si natura fundamentum, ac rudimentum est gratiæ, rectè etiam philosophia suis erroribus purgata dici possit adumbratio veræ religionis. Sed de his vide Guillelmum Parisiensem parte 1. de vniuer. cap. 2. Augustinum Valerium libris duobus de recta ratione Philosophandi, & Danielem Hofmanû de usu Philosophiæ in Theologia, nec non Ludouicum Carbo libro quarto introductionis in Philosophiam, vbi capite tertio tradit aliqua præcepta pro homine Christiano Philosophiam profitente.

Hoc tamen non impedit, quin esset valde laudabile, si ad usum sacre do-

ctrinæ Philosophia è Sanctorum Patrum libris accuratè colligeretur: Etsi enim ex dictis supra suo loco, in rebus purè philosophicis, ac naturalibus, vnanimis etiam Sanctorum Patrum consensus nõ sit plus momenti ad probabilitatem, quã ratio, cui innititur; negari tamen non potest quin multi etiam in philosophicis excelluerint, sapientiæque humanæ monstra, & ingeniorum portenta fuerint. Qualis enim Philosophus fuit S. Basilius? quale ingenium Augustinus? quantæ sapientiæ Athanasius, vterque Cyrillus, Nazianzenus, Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, alijque plures: Nonne Seuerinus Boetius vir clarissimus conscripsit libros ad Logicam spectantes quasi triginta, de vnitæte, & vno librum vnum, de Arithmetica libros duos, in Geometriam Euclidis libros tres, de Musica libros quinque? Nonne S. Augustinus (cui hæctenus quidem nullum ingenium adeò in omnibus disciplinis vniuersale promptumque exitit) scripsit de dialectica, de categorijs, contra Academicos de immortalitate animæ, de quantitate animæ, de natura boni contra Manicheos, de Stoicorum, & Epicureorum sectis, de anima, & eius origine, alijsque similibus, in quibus se summum Philosophum probauit? Nonne S. Ioannes Damascenus inter ceteros de Logica librum vnum, & de Physica conscripsit? Nonne plures alij S. Patres in suis libris, & maximè in elucidatione sacrarum Scripturarum non incidenter, sed ex professo quandoque contra Philosophos argumētantur in rebus quæ ad ipsos spectabant? Cur ergò ex his philosophia vere Christiana colligi non posset publice etiam tradenda, quæque ceteris paribus maius autoritatis pondus habere deberet, quam cuiusuis alterius Philosophi, cum primò præponderaret Sanctorum Patrum pietas, quæ ad illuminandum intellectum conducit, secundò fidei lumen, quò semel supposito, plures res multo subtilius, & accuratius perpendere, ac de illis iudicare, quam puri Philosophi potuerunt.

Vide

Vide Campanella, de Philosophia Gent.
non retinenda.

CAPVT XVII.

*Quanam ex Philosophicis antiquorum
disciplinis sit magis apta ad vsum
sacræ doctrine.*

PRO Philosophia Platonica affirmatiuam partem tenent aliqui, quibus videtur fauere, quod primis Ecclesiæ sæculis omnes ferè Sancti Patres tam Greci, quàm Latini non solum Philosophiã Platoniam Aristotelicã prætulerint, sed etiam istam acriter reprehenderint, ac Aristoteli se summè infensos exhibuerint. Pro Stoica pugnant alij; cum enim recta morum doctrina, & institutio magis ad finem sacræ doctrinæ conducatur, quàm naturalis aut contemplans rerum cognitio, præferenda videtur illa philosophia, quæ rectæ morum institutioni potissimum incumbit, qualem fuisse Stoicam superius diximus. Sic D. Hieronymus in cap. 11. Isaia affirmat Philosophos Stoicos Christiano dogmati in plerisque concordare; & de Sancto Carolo Borromeo legimus, eum sepius esse fassum, se Epicteti Philosophi Stoici libris impulsam fuisse ad humanarum rerum contemptum, diuinarumque amorem. Tandem alij solum Aristotelem pro singulari sapientiæ humanæ magistro habentes, vnius etiam Aristotelis doctrinam præcipuam auctoritatem in academijs Catholicis obtinere debere existimarunt.

Ad conciliandas omnes istas sententias; quodque odiosum sit, vt benè aduertit Viues in cap. 12. lib. 8. de Ciuitate Dei, de Platonis & Aristotelis comparatione differere; vnamquamque Philosophiam ex supradiçtis suam mereri laudem dicendum est; fortasseque valde è re foret, si simul cum Aristotelica legeretur omnes aliæ Philosophiæ Platoniorum, Stoicorum, Pitagoreorum, aliorumque insignium Philosophorum, vel etiam, demptis semper illis, quæ ve-

ritatibus fidei repugnant, si omnes aliæ eorum doctrinæ illi consonæ in vnum colligerentur; sic Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum ait, *Non particularis secta est eligenda, sed quidquid omnes dixerunt Stoici, Platonici, Epicurei, Aristotelici, hoc totum selectam dico Philosophiam*; Sic D. Augustinus lib. 6. de ciuitate Dei cap. 8. cap. 4. ac libro super Genesim ad litteram cap. 18. & 19. probat ex omnibus omnium nationum Philosophis Theologo eligenda esse illam, quæ bene scripserint. Sic denique Diuus Thomas in quatuor libris contra Gentiles ad illustranda fidei nostræ mysteria, non solius Aristotelis, sed aliorum etiam Philosophorum testimonia proferunt.

Et certè cum quicumque Philosophorum duces, eorumque sectæ habeant aliquid peculiare, in quo excellent; aut saltem negari non possit, quin multa interdum vera, ac probabilia doceant; an non æquum est, vt ex illis intellectus noster bonum suum, quod est etiam veritas probabilis, hauriat; philosophiaque ipsa tanquam fulgentibus gemmis, astrisue collustretur? Attamen, quia vt vidimus supra vnus Aristoteles, non solum faciliori, ac clariori methodo, sed scriptorum etiam, tam in Theologicis, quàm in Moralibus & Physicis multitudine, ac præstantia omnes alios superasse videtur; licet Ecclesia haud reprobet ceteras Philosophorum sectas in ijs, quæ non sentiunt contra fidem; ex eius tamen vsu, tacitaque approbatione rectè factum est, vt iam sola Aristotelis Philosophia in Scholis Catholicorum, & academijs prælegatur. Videatur ad id Epistola Francisci Patritij ad Summum Pontificem Gregorium XIV. Piccolominus cap. 1. introduct. ad scient. de natur. vbi ad præsens institutum ita loquitur: *Insuper quoniam Plato & Aristoteles humana sapientiæ sunt vberissimi fontes, & consensu maiorum nostrorum ceteris præstant, ideo tenentur sapientiæ studiosi ambos magnificere, neminem despicere, ita tamen vt nobis suadeamus, scientiarum*

ziarum gradus, & ordines ex Aristotele esse hauriendos; mox verò e Platone elicendos spiritus, & ornamenta quadam, per que contracti scientiarum habitus, viuiores, splendidioresque reddantur. Præclare etiam Iustus Lipsius in man. ad Stoicam Philosophiam lib. 1. dissert. 4. scribit, in Theologicis, in Ethicis, in ipsis phycis, quam multa præclara, & rara Pythagoreos, aut Stoicos dixisse, vt vidimus supra.

CAPUT XVIII.

Aperiuntur fontes, ex quibus antiqui Philosophi Gentiles aliqualem supernaturalium fidei nostræ mysteriorum cognitionem haurire potuerint.

CVM supernaturalia fidei nostræ mysteria sint lumini naturali omnino imperuia; & tamen non obscura, interdum de illis mentio fieri videatur, in Philosophorum Gentilium libris, qui lumine fidei destituti fuerunt, hic breuiter examinandum duxi, quibus vijs, aut fontibus talis mysteriorum fidei cognitio ad illos peruenire, aut deriuari potuerit. Primò ex Oraculis ipsis Gentium. Secundò ex libris Sibyllarum. Tertiò ex consuetudine cum Hebræis. Quartò ex diuinarum scripturarum lectione.

Igitur quod pertinet ad primum; in Oraculis, & Simulacris Gentium, qui loquebantur demones fuisse colligitur ex sacra Scriptura in Psalm. 95. *Omnes Dii gentium Dæmonia, Dominus autem calos fecit.* Vnde, sicut viuentem Domino, multi demones coacti fatebantur ipsum esse Dei filium Matth. cap. 8. v. 29. Sic interdum qui in Simulacris illis lapideis, ligneis, aureis & argenteis respondebant, multa etiam de religionis nostræ mysterijs, longè ante prædicere potuerunt, vel ex ipsis Prophetarum oraculis à dæmonibus non ignoratis; vel etiã ipsis Sanctis Angelis, quod prius ab omnipotente Deo immediatè didice-

Bibliot. Theol. Tom. I.

rant, eiusdem iussu, sibi reuelantibus, reuelataque fateri cogentibus; vt docet D. Augustinus de Genes. ad litteram, & libro de diuinatione Dæmonum cap. 6. vbi rectè notat non esse indignanter accipiendum, *Quod aliqua etiam talia demones audiant & prædicant, quasi aliquid indignum sit, vt quod ideo dicitur vt hominibus innotescat, hoc non solum boni, verum etiam mali non taceant: cum in ipsis hominibus, etiam vite bonæ præcepta videamus pariter à iustis peruersisque cantari. Nec obesse aliquid, imo etiam prodesse ad maiorem notitiam, famamque veritatis, cum de illa etiam hi quicquid noverunt dicunt, qui ei peruersis moribus contradicunt.*

Sed aliqua huius rei proferamus exempla. De Christi dignitate, diuinaque natura oraculum habemus Apollinis Delphici, quod refert Nicephorus lib. 1. cap. 17. Suidas in Augusto, & Baronius in apparatu ad Annales Ecclesiasticos. Cum enim Augustus, Apollinis studiosissimus, Delphum se contulisset illum consulendi gratia, eique sacrificasset Hecatombem; hoc tandem accepit responsum

Me puer Hebræus, Diuos, Deus ipse gubernans,

Cedere sede iubet, tristemque redire sub orcum.

Aris ergo dehinc tacitus discedito nostris.

Quamobrem, reuersus Romam Augustus, aram extruxit in Capitolio cum hac inscriptione Ara Primogeniti Dei: qui putatur esse locus in Capitolio, vbi nobilissimum templum antiquitus erat Iouis Capitolini: eo vero prostrato successit Basilica à Constantino magno vt dicunt erecta in honorem Dei Genitricis Mariæ, & ob allatam rationem vocata Ara-Cœli; vel quod alij aiunt; Dei Genitricem Mariam infantem in vlnis habentem, sublimem in aère ab eodem Augusto illic esse conspectam.

Refert quoque Cedrenus, & ex ipso Thomas Bosius lib. 9. de signis Ecclesiæ cap. 6. ab Argonautis ædificatum fuisse

H h

tem-

templum omnium nobilissimum, quod Plinius lib. 36. cap. 1. describit veluti inaximè admirandum; consultumque ab illis oraculum, cui consecrari deberet, carmina hæc fudisse

Affidua virtute decus sublime parate.

Atque unum (sic mando) Deum, qui cuncta gubernat

Cælesti residens solio, colite, atque time

Illius æternum atque ante omnia secula verbum

Nescia virgo viri nostras emittet in auras.

Quod velut igniferis impulsæ sagittæ procellis

Edomitum reddet diuino munere mundum.

Huius, cui Mariæ nomen, Sanctissima mater

Agnoscat templum proprium sibi rite dicatum.

Quod Oraculi responsum tanti fecerunt antiquæ gentes, vt illud æreis litteris in marmore impressis consignatum æternæ memoriæ commendarint, ac supra ianux frontem cunctis legendum proposuerint. Sed populi sinceræ veritatis ignari, à Dæmone seducti fabulosæ Deorum matri Rhææ illud dicarunt tēplum, quod deinde Imperante Zenone ad cultum Beatissimæ Virginis Mariæ est traductum. Rursus Iason Argonautarum princeps, cum templum primum in Arce Athenis ædificasset, Apollinemque Delphicum consulisset, cuius futura esset ædes illa, & cui dedicanda in posterum. Tunc ille Deo volente & cogente sic respondit: *Quæcumque ad honestatem, virtutemque vos incitant, facite. Ego autem tres cupio, Deum unum regnantem apud superos, cuius verbum ab interitu alienum, conceptū in simplici virgine, quod tanquam ignitus arcus percurrrens mundi medium, omnes capiens, eos adducet donum Patri. Huius erit hæc ædes. Mariæ autem erit nomen eius, hæc oraculum respondit, vt Procopius Martyr Diocletiano imperante pro Christi cultu interfectus recitat ad confundendos*

Gentiles, apud Simeonem Metaphrastem tomo 4. Suriij Iulij 8. De fidei propagatione, refert etiam Lampridius in Alexandro, cognitam fuisse ex oraculis; Deorum templa deserenda, Romanos omnes, & Imperatores, Christianos futuros. Plura alia vide tomo 1. Biblioth. SS. Patr. impress. Colon.

De Trinitate duo etiam inter alia, habemus insignia oracula: alterum Serapidis; Apollinis alterum. Serapis consulenti Tullo, qui Troiano bello regnabat in Aegypto, quis se beator esset, his duobus carminibus respondit

Principio Deus est, tum sermo, & spiritus istis

Additur: æquæua hæc sunt, & tendentia in unum.

Habetur apud Ludouicum Viues in lib. 11. de ciuitate Dei.

Apollo similiter interrogatus de vera religione sequens dedit responsum, pro vt refertur ab Augustino Steucho Eugubino lib. 2. de perenni Philosophia, cap. vltimo.

Ne me vti nam supremum infelix ipse Sacerdos

Sisciteris de Sancto ac Diuino Genitore

Et sobole chara, rebus magni induperantis,

Et flatu, qui mundum astrictum continet omnem,

Montes, tellurem, fluuios, mare, tartara, & ignem

Aëraque; heu templis hic me discedere ab istis

Cogit: linquetur quo edebam Oracula, limen.

Quare cum hæc interdum, aliaque similia, sic disponente Deo, loquerentur oracula; Philosophi Gentiles, qui eis fidem habebant, primùm indè habere potuerunt aliqualem mysteriorum fidei nostræ cognitionem, quamuis illam postea multis erroribus admiscuerint.

Secundò haurire potuerunt Philosophi Gentiles hanc cognitionem ex libris Sibyllarum, in quibus vt capite subsequenti videbimus, exactissima omnium

nium ferè myſteriorū noſtræ fidei mento habetur. Legiſſe enim veteres Philoſophos ſcripta Sibyllarum, quæ vulgatiſſima erant, quis dubitet? Certè Ariſtoteles ſect. 30. Problematum, quærit, vnde habere potuerint vim diuinandi; cognitionem igitur habuit Sibyllarum, quodque diuino aſſatæ ſpiritu loquerentur. Plato quoque, authore S. Iuſtino in adhortatione ad Gentes, miratus eſt carmina Sibyllæ Cumææ, cuiusque mentionem fecit in Phædone.

Tertiò veteres Philoſophi hanc eandem myſteriorum fidei notitiam comparare potuerunt verbo, & traditione ab Hebræis, quibus eos familiariter vſos fuiſſe, ſatis oſtendunt tum locus vbi hæc didicerunt, tum etiã præceptores à quibus didicerunt. Locus enim vbi pro maiori parte didicerunt fuit Aegyptus, vt teſtatur Theodoretus lib. 1. & 2. de curandis Græcorum affectionibus, vbi ſic loquitur *Pherecydem Syrum, Samium Pythagoram, Thaletem Mileſium, Platonem denique ipſum non piguit veritatis cauſa Aegyptum, Thebasque Aegyptias coluſtrare.* Orphæum quoque, qui longè antè omnes iſtos fuit; floruit enim ex communi ſententia tempore Iudicum; & à quo, vt teſtatur Proclus ſuper Timæum, omnis Pythagoricorum & Platoniorum Theologia duxit originem; idem Proclus eſt author didiciſſe, quæ deinde ceteros docuit de Deo, ab Aegyptijs; & in Aegypto diu verſatum eſſe ſcribit Iuſtinus in Apologetico; ſed quid alienis indigemus teſtibus dum ipſe de ſeipſo in Argonautica ſic teſtatur; *Aegyptique ſacra omni ſum regione vagatus*

*Illuſtrem Memphim, ſacrasque accelli-
mus vrbes.*

At in Aegypto frequentes Hebræos fuiſſe nemini dubium eſſe poteſt, tum quia Iudæi non multum diſtabant ab illa, tum quia Hebræorū Patriarchæ ibidem vixerant. Ibi enim fuerat Abraham peregrinus: ibi Ioseph, quem *conſtituit Pharao Principem domus ſuæ, vt erudiret principes eius ſicut ſeipſum, & ſenes eius*
Bibliot. Theol. Tom. I.

prudentiam doceret: Ibi Iacob cum filijs, & ceteri Patriarchæ pleniffimi Deo: ibi denique Hebræi omnes, per annos ferme quadringentos commorati ſunt: à quibus didicerūt Aegyptij de vero Deo, quæ deinde Philoſophi Gentibus impertirent; vnde iam citatus Theodoretus, vt alios omittam, poſtquam attuliſſet Porphyrij teſtimonium aſſerentis, quidquid veri de Deo cognoſcitur, id omne deberi non Græcis, ſed Barbaris, quod multo prius Plato docuerat in Epinomide, ſubdit eodem lib. 1. *Aegyptios, Phænices, & Chaldaeos, ſe quid veritatis didicerunt, ab Hebræis præceptoribus didiciſſe.*

Quod inſuper plures ex antiquis Philoſophis aliquos pro magiſtris Hebræos habuerint, non eſt dubitandi locus. Nam Iosephus in lib. contra Apionem, & Alexand. in lib. de Symbolis Pythagoricis ſcribunt Pythagoram diſcipulum fuiſſe cuiuſdam Naſarei. Immo S. Ambroſius vult fuiſſe Hebræum. Clemens Alexandrinus in lib. Stromatum, & Theodoretus libro illo 1. de curandis Græcor. affectionibus, aſſerunt fuiſſe circumciſum. Et ipſemet Plato Pythagoram nunc Syrum, nunc Phenicem appellat. De Platone quoque, cum varias ſcripturæ veteris ſententiâs in ſuis ſcriptis uſurpet, probabile putat D. Auguſtinus lib. 8. de ciuitate Dei cap. 11. aut Hebræorū litteras didiciſſe, aut certe uſum præceptore, & interprete Hebræo, eo forte tempore quo eruditionis cauſa ſe contulit in Aegyptum, vbi tredecim annos Heliopoli cum Sacerdotibus fuit. Etſi autem de Ariſtotele non legatur, in Aegypto fuiſſe, eum tamen etiam uſum fuiſſe Hebræis præceptoribus docet Clearchus nobilis Peripateticus ex Iosepho lib. 1. contra Apionem, & Eusebio lib. 9. de præparat. Euangel. cap. 3. Inducit ergò Clearchus lib. 1. de ſomno Ariſtotelem narrantem, ſe cum Iudæo quodam viro ſapiente collocutū, multoque plura tam de Deo, quàm de naturalibus rebus in eo ſermone didiciſſe, quam docuiſſe.

Quarto denique, Philosophos Gentiles diuinas Scripturas legisse, & ex earum fontibus mysteriorum fidei cognitionem, aliarumque rerum hausisse docent communiter Patres. De Platone asserit D. Thomas 1. p. q. 66. artic. 1. ad 5. quæst. 74. artic. 3. ad 4. in 1. sentent. distinct. 3. quæst. 1. artic. 4. ad 1. de Potentia q. 4. artic. 1. ad 2. illum vidisse librum Genesis, & exposuisse aliquid eius. Quod si quis dicat, nec illius, nec aliorum antiquiorum Philosophorum ætate nondum à septuaginta duobus interpretibus vetus testamentum in Græcam linguam fuisse translatum, vt potuerit ab ipso, & ceteris legi. Respondeo primò facile per interpretem instrui potuisse, quid in nostris Scripturis contineretur; nondum illis in Græcam linguam translatis. Secundò respondeo valde probabile esse libros Moysi etiam longe ante tempora Ptolomæi Philadelphi in Græcam linguam fuisse conuersos, vt Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. & Eusebius in libris de præparatione Euangelica 11. & 13. contestantur, vbi authorem laudant Aristobulum Iudæum cognomento dictum Peripateticum, ex libro quem scripsit ad Ptolemeum Philomitera, cuius verba hæc sunt: *Apertissimum est leges & disciplinam nostram diligenter fuisse Platonem secutum. Non enim latet, si quis attentius eum legat, perlectam ab eo, & quidem diligenter scripturam fuisse. Scimus etiam omnes ante Demetrii Phalerei tempora; imò verò ante Alexandrum & Persarum Imperium quinque Moysi libros in Græcam linguam, quamuis non commodè traductos fuisse. Tota verò scriptura nostra Demetrii Phalerei opera, & Philadelphi Regis tui progenitoris iussu.* Sed de his redibit sermo sequenti libro agendo de varijs sacrorum librorum translationibus. Vt autem Philosophi veteres multa acceperunt à Moyse, & Prophetis, ita recentiores ab Apostolis, & Euangelistis. Huiusmodi sine dubio fuit is, cuius meminit S. Augustinus lib. 7. confess. cap. 9. & lib. 10. de

Ciuitate Dei cap. 29. qui totum fere caput primum Euangelij S. Ioannis in suos transtulit libros. Hunc fuisse Amelium Plotini discipulum, testatur S. Cyrillus lib. 8. contra Iulianum; & certè rem ita se habere facile cognoscet, qui verba leget ipsius Amelij, quæ refert Eugubinus lib. 1. cap. 31. de perenni Philosophia, & Viues in locum illum citatum D. Augustini de ciuitate Dei; sic enim habet: *Atque hoc erat Verbum, per quod semper existens, ea, quæ sunt, facta fuerunt, sicut Heraclitus censet, & per Iouem; quod verbum Barbarus ille (sic B. Ioannem appellat) existimat in ordine, & confusione principium stans apud Deum fuisse, & Deum esse, per quem in vniuersum cuncta sunt facta, in quo quod factum fit, fuerit viuens, & vita, & ens; tum in corpora lapsum, carnemque indutum, hominem apparuisse, ostendens etiam tunc natura sua magnitudinem.* Hæc Amelius.

CAPVT XIX.

De Sibyllis, librorumque Sibyllinorum auctoritate.

Cum Sibyllas eum locum habere voluerit Deus apud Gentiles, inquit Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum, quem Prophetæ habuerunt apud Iudæos; quare D. Paulus Gentiles exhortabatur ad lectionem Sibyllarum, vt refert idem Clemens eodem loco, non quidem in epistolis, sed in concionibus ad populos habitis, vt bene notauit Cardinalis Baronius in suo apparatu ad annales Ecclesiasticos; cum, inquam, res ita se habeat, quodque omnes fere antiqui Patres Sibyllarum auctoritate, & testimonijs vsi sint aduersus Gentiles ad probanda supernaturalia fidei nostræ mysteria; adeò vt ex Origene lib. 5. contra Cellsum, Christiani passim Sibyllistæ nuncuparentur; post locum Theologicum ab auctoritate Philosophorum antiquorum desumptam, opere pretium duxi aliqua breuiter de Sibyllis, earumque

que libris attingere, ad completam locorum Theologicorum notitiam, ex quibus utcumque probari, confirmari, vel illustrari possunt augustissima Sanctissimæ fidei nostræ mysteria & arcana, pro ut ipsamet Ecclesia illis utitur, dum aludens ad Sibyllam Erythræam quæ de adventu Christi ad iudicium carmine mirabili vaticinata est, ait: *Dies ira, dies illa; Soluet seclum in favilla; Teste David cum Sibylla*, ubi si non equari, saltem coniungi David Vati, Sibyllæ videtur oraculum.

Primum igitur, aliquas fæminas Sibyllas dictas extitisse, librosque magna olim in veneratione habitos composuisse, patet ex innumeris omnium penè antiquorum, Scriptorum testimonijs, ac monumentis Varronis in lib. rerum diuinarum ad Cæsarem, Chryssippi lib. de diuinatione, Plinij lib. 7. cap. 35. Solinij, Aeliani, Gellij, Dionysij Halicarnassei lib. 4. Histor. Roman. Taciti lib. 5. Annalium, Suetonij in Octauiano Augusto, & aliorum plurium, quorum meminit Onuphrius in lib. fastor. Ex veteribus autem, ac Sanctis Ecclesiæ Patribus specialem Sibyllarum mentionem faciunt Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum, Arnobius in libris contra Gentiles, Lactantius Firmianus passim in suis operibus, Theophylus Antiochenus ad Autolicum lib. 2. Cyrillus lib. 8. contra Iulianum, D. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, Sanctus Augustinus passim in libris de ciuitate Dei præsertim 10. & 18. & in oratione contra Iudæos, & Paganos, D. Thomas opusc. 29. & lib. 2. de regim. principum. Putant aliqui fuisse sic appellatas à voce Hebraica *Kibal* recepit, acceptauit, vnde *Kabala* significat doctrinam cælitus traditam: melius tamen alij cum D. Hieronymo loco citato contra Iouinianum existimant fuisse dictas Sibyllas, quasi *Sioboulas* ab enuntiandis Deorum consilijs Aeolicè enim *Sios* vocatur Deus, & *Bouli* consilium.

Circa numerum, earumque nomina, quando, & ubi fuerint, ommissis varijs sententijs quas collegit Ludouicus

Viues in cap. 23. lib. 18. Augustini de Ciuitate Dei, communior est opinio Varronis in lib. rerum diuinarum, Lactantij lib. 1. de falsa religione cap. 6. Suidæ verbo Sibyllæ, & aliorum, fuisse decem, videlicet *Persicam*, ab alijs Chaldæam, ab alijs Hebræam nuncupatam, cui proprium nomen Sambetha, Pater Berossus, mater Erymantha, locus verò natiuitatis Noë quæ vrbs est prope mare rubrum. *Lybicam*; *Delphicam*, quod Delphis nata, alias Tenim, & Daphnen Tiresiæ filiam; *Cumæam*, alias Italicam & Cimeriam, ex Cimerio Campania vicino Cumis oppido; *Erythræam*, *Samiam*, cuius proprium nomen fuisse dicunt Pytho. *Cumanam* nomine Amaltheam, quæ alijs Herophile, vel Demophile nominatur; narrantq; de illa nouem libros, vel secundum alios tres tantum attulisse ad Regem Tarquinius Priscum secundum aliquos, vel secundum alios ad Regem Tarquinius Superbum, ac pro eis trecentos Philippæos postulasse, regeque aspernante pretij magnitudinem in conspectu eius tres libros exuisse, & pro reliquis idem pretij postulasse; cumque à rege veluti delira multo magis irideretur, tres præterea alios combussisse, nihiloque minus pretij pro tribus petijisse, regemque mulieris constantia, commotum tres illos libros Philippeis trecentis comparasse, iussisseque in Capitolio religiosissimè asseruari, & de rebus dubijs à Quindecim viris velut oraculum consuli. *Hellespoticam* in agro Troiano natam vico Marmisso circa oppidum Gergetium; *Phrygiam*, quod Ancyra vaticinata sit, & tandem *Tiburtinam*, nomine Albuniam, quæ olim Tiburi culta est vt Dea, iuxta ripas amnis Anienis, cuius in gurgite simulacrum eius inuentum esse dicitur, tenens in manu librum.

Quod pertinet modo ad Sibyllarum, librorumque Sibyllinorum authoritatè, maximam olim fuisse satis patet ex hoc, quod non solum pro grauioribus reipublicæ negotijs consulerentur, vt è quibus prodigiorum & euentuum significa-

tiones, ac velut Dei voluntas exuebat; sed etiam quod hoc munus consulendi libros illos Sacros pertineret ad Duumuiros Sacros, quibus post ciecctionem Regum, ciuitas ex illustrissimis delectis custodiendos tradiderat, adempta omnibus potestate sine ipsis eos videnti, aut consulendi; vt refert Dionysius Halicarnassæus lib. 4. Historiæ. Cui muneri pro Duumuiris Decemuiri postea præferti sunt: isque numerus vsque ad tempora Sillæ permanfit, qui in sua dictatura Quindecimuiros constituit sacris faciendis, vt notat Onuphrius in lib. Fast.

Ad horum quoque librorum dignitatem, & auctoritatem commendandam valde conducit, quod cum tempore Tarquinij Superbi Romæ concremato capitolio, Olympiade 153. vt narrat Dionysius Halicarnass. lib. 4. Historiæ Romanæ, etiam huiusmodi libri concremati fuissent, restituto deinde Capitolio, post septem annos ab Erythris publicæ legatione conquisiti, & reportati fuerunt, ac præuio diligentissimo examine, reiectis spurijis, probati, recogniti, atque purgati, tutiori loco reconditi. Quod idem, quo ad examen contigisse refert Suetonius tempore Octauiani Augusti, à quo tradit S. Lucas Euangelista in cap. 2. *Exiisse Edictum vt describeretur vniuersus orbis.* Cum enim ex libris ad Romanam Religionem pertinentibus, qui nullis vel parum idoneis auctoribus vulgò ferebantur, supra duomillia vndique contracta cremauisset, solos Sibyllarum libros ab incendio referuauit, ex his quoque delectu habito; & ijs, qui nothi videbantur, exustis, residuos condidit duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Idque non sine speciali Diuinæ prouidentia dispositione factum fuisse putat Cardinalis Baronius in apparatu ad Annales; tum vt quæ aduersus Gentiles Christiani adducere possent in testimonium haberent: tum etiam vt ea citantes, & ex libris ipsorum, & ab illis correctis testimonium petentes, nulla imposturæ suspicione moueri iure possent; licet neque adeo

illis parcerent: vnde in eos Lactantius lib. 4. cap. 15. *His, inquit, testimonijs quidam reuicti, solent eo confugere, vt dicant, non illa esse Carmina Sibyllina, sed à nostris ficta, atque composita: quod profecto non putabit, qui Ciceronem, Varronemque legere, aliosque veteres, qui Erythream Sibyllam, ceterasque commemorant, ex quarum libris ista exempla proferimus, qui auctores obierunt, antequam Christus secundum carnem nasceretur.* Hæc Lactantius.

Verum non tam ista, quam alia præclarissima Sanctorum Patrum suffragia, ad Sibyllarum, librorumque Sibyllinorum commendationem faciunt. Primum enim Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum eas Gentilium Prophetissas appellauit; immò apud eundem ibidem tantum eis tribuit Heraclitus, vt non humanitus, sed diuinitus apparuisse putarit; quo enim vtriusque populi, Iudæi atque Gentilis consensu reciperetur Christus Dominus, consilium Dei fuit, vt longè antea rei tantæ Sacramentum, Iudæis innotesceret per figurarum adūbrationes, & prophetarum prædictiones; Gentilibus autem per suos ipsorum vates, quales præcipuè fuerunt Sibyllæ; quas etsi probabile sit, legisse libros propheticos, indeque aliqualem mysteriorum fidei nostræ cognitionem haurire potuisse, vt de Philosophis superiori capite diximus; nihilominus tamen plures Sancti Patres existimarunt, illis insuper fuisse diuinitus communicatam prophetiæ gratiam, Hieronymus enim lib. 1. contra Iouinianum omnes virgines fuisse dicit, illisque ob virginitatis insignem meritum diuinationem fuisse concessam; idem quo ad diuinum afflatum, prophetandique gratiam docet Lactantius lib. 1. diuinarum Institutionum cap. 6. D. Augustinus lib. 13. contra Faustum cap. 15. & lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 23. & 24. D. quoque Thomas pluribus in locis 2. 2. q. 2. art. 7. ad 3. q. 72. art. 6. ad 1. in 3. sent. dist. 23. q. 2. art. 2. de veritate q. 14. art. 11. ad 4. afferit multis Gentilibus, Sibyllis præsertim reuelationes de
Chri-

Christo factas fuisse, pluraque tam de illo, quam de mysterijs ad fidem Christianam pertinentibus expressè prophetaffe. Immodò nonnulla multo clarius prædixisse, quam vllum prophetarum, notat Cardinalis Bellarmin. lib. 1. de Christo cap. 11. Quod autem Deus ad prophetandum viros tantùm inter Iudæos delegerit, feminas autem inter Gentiles, non solum ita vtrumque sexum honorare, & munere prophetandi equiparare voluit, sed insuper, vt carnis infirmitas in Christo ab infirmiore sexu prædiceretur, nec non à Virginibus Christus Virgo & eius mater item Virgo Virgineam & nouam vitam in mundum introducturi; tum etiam quia viri cum suaprè natura sint sapientiores feminis, congruum erat eas potissimum inter Gentiles ad vaticinandum assumi, vt maiori essent in admiratione.

Quam ob causam primis Ecclesiæ sæculis, ita frequenter Sancti Patres, tam ad conuincendos errores Gentilium quam ad facilius illis persuadendam fidei Christianæ veritatem, Sibyllarum auctoritatibus ac testimonijs vtebantur; queriturque Iustinus Martyr in orat. ad Antoninum Pium, malorum Dæmonum arte factum fuisse, vt pæna mortis earum lectio prohiberetur, quod metuerent certè ne qui eas legerent, notitiam inde verè pietatis, ac fidei perciperent. Illæ enim de Christo, & Deipara, de Virgineo Deiparæ partu, de Christi miraculis, Passione, morte, resurrectione, de extremo iudicij magni die, alijsque multis ad præcipua Christianæ fidei mysteria spectantibus mira vaticinia ediderunt. Quorum nonnulla reperiuntur citata, apud veteres ac Sanctos Patres, aliosque grauissimos Scriptores; ex quibus placuit hic insigniora describere. Primum igitur de Christi aduentu, felicissimaque illius ætate vaticinatam fuisse Sibyllam Cumæam liquet ex illo carmine Virgilij,

Iam noua progenies calo demittitur alto
Et iterum.

Vltima Cumæi venit iam carminis ætas

Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo

Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna.

Et alia huiusmodi quæ nihil aliud videntur esse, quam quædam versuum Sibyllinorum interpretatio vt docet Diuus Augustinus lib. 10. de ciuitate Dei cap. 27. & epist. 155. ad Martianum; & licet Virgilius, aut quod ignoraret mysteria quæ de Christo nascituro in illis continebantur, aut ex magna adulatione, eos Salonio, vel Salonino Asinij Polionis filio tribuerit; nihilominus tamè Constantinus Magnus apud Eusebium Casariensem in oratione habita ad cærum Sanctorum Virgilij versus de Christo intellexit; Tiberij, inquit, tempore Saluatoris aduentus mundo eluxit, & Sanctissimæ religionis mysterium vigere cœpit, & noua secuta est populi propagatio: de qua arbitror Poëtam ita cecinisse

Iam noua progenies calo demittitur alto &c.

Reliqua item carmina de Christi aduentu exponit. Imo putat optimus imperator, Maronem Poëtam Christi aduentum cognouisse, videlicet ex Sibyllinis versibus. Diuus etiam Augustinus lib. 10. de Ciuitate Dei cap. 27. carmina illa eiusdem Virgilij

Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri

Irrita, perpetua soluent formidine terras.

Christo assignat, & Sibyllæ dictum censet continere. De Christo, inquit, etiam Poëta nobilissimus, Poëtice quidem, quia in alterius adumbrata persona, veraciter tamen, si ad Christum referas, dixit,

Te duce, si qua manent sceleris vestigia nostri

Irrita, perpetua soluent formidine terras.

Hoc non à seipso dixisse in illo versu indicat,

Vltima Cumæi iam venit Carminis ætas

Vnde

Vnde hoc à Cumæa Sibylla dictum, esse incunctanter apparet, ait S. Augustinus.

Apud eundem Eusebium in citata oratione Constantini, quæ habetur post eius vitam, & apud D. Augustinum lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 23. Erythrææ Sibyllæ Poëma habetur, in quo de Christo, & eius passione, atque extremo iudicio altissimè, & manifestissimè vaticinata fuit: licet nonnulli Cumanæ illud adscribant. Cuius etiam Poëmatibus capitales litteræ ordine collectæ hanc sententiam reddunt Græcè, ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ ΣΤΑΥΡΟΣ, hoc est, Iesus Christus Dei Filius, Seruator, Crux. Hoc genus Poëmatibus apud Græcos dicitur ἀνεγρίξις, Latine acrosticum dici potest, & vsitatum est apud Ennium, vt scribit Cicero lib. 2. de Diuinatione, vbi etiam addit se vidisse, carmina Sibyllæ, quæ initialibus litteris totius Poëmatibus sententiam prætexebant; vtique huius Erythrææ carmina, intelligens, vt idem Constantinus in eadem oratione cap. 9. asserit, addens eundem Ciceronem ex Græco in Latinum istud Sibyllæ Poëma conuertisse, quod etsi inter opera Ciceronis hodie non inuenitur, ex præcitato nihilominus libri de Diuinatione loco planè cognoscimus, Ciceronem huiusmodi carmina legisse; sic autem se habent apud citatum Eusebium.

*Iudicis aduentu magni sudore videbis
Emanare solum. Tunc Rex æternus ab
arce*

*Syderea præsens, carni ius dicet & orbi,
Vt spectare Deum pia gens, atque im-
pia possit.*

*Hæc erit omnis humus, vepres, & tri-
stis arena,*

*Rescindent simulachra homines, aurum-
que repellent,*

*Incendentque auidè terram, mare, sy-
dèra, flamma,*

*Stabunt functorum sub apertum corpora
lumen,*

*Tetraque mens, & sancta illo splendo-
re patebit.*

*Voce latens facinus, quod gessit, quisque
loquetur*

*Subdolaque humani pandentur pectoris
antra;*

*Dira mali facies, pauor undique, &
undique luctus:*

*Et inbar inuoluent Solis, Stellasque te-
nebra.*

*Iam vaga labetur Phæbe, ruet arduus
æther,*

*Ferre caput valles, disiectis alpibus,
imas*

*Iusserit; humanum culmen, fastusque
iacebit,*

*Lataque planities montes aquabit, &
altum*

*Intactum rate stabit, & urent fulmina
terras.*

*Vna deficiet flagrans cum fontibus am-
nis.*

*Stridula de celo tuba fundet lugubre
murmur,*

*Supremumque orbi canet exitiabile car-
men*

*Et subito stygium chaos apparebit hia-
tu,*

*Regnantumque Dei celebrabit turba
tribunal*

*Vndaque sulphurea fluet alto ex æthere
flamma,*

*Afflabit mortale genus insigne coru-
scans,*

*Trabs sancta in rectis animis optabile
robur,*

*Omnibus vna pijs vita melioris ori-
go:*

*Rursus vesani dolor, atque offensus mun-
di,*

*Collustrans undis duodeno in fonte fide-
les.*

*Regnabit latè pascentis ferrea virga,
Vnus, & æternus Deus, hic Seruator,*

& idem

*Christus pro nobis passus, quem carmi-
na signant.*

Diuus Augustinus loco citato facit horum quoque carminum mentionem, quamuis secundum aliam translationem & commemorat virum clarissimum Flavianum, seu Flaccianum hominem sum-

summæ facundiæ, multæque doctrinæ, cum de Christo colloqueretur, Græcum sibi codicem protulisse huiusmodi carmina continentem; atque eleganter docet, quod si coniungas primas litteras quinque verborum, quæ resultant ex capitalibus litteris Carminis Erithrææ, efficitur nomen ΙΧΘΥΣ , id est piscis, quod mysticè Christum significat; *Eo quod, inquit Augustinus, in huius mortalitatis abisso, velut in aquarum profunditate vivus hoc est sine peccato esse potuerit. Quæ piscis appellationem iam longè ante Christo tribuerat Tertullianus in libro de Baptismo cap. 1. vbi ita loquitur: Sed nos pisciculi secundum ΙΧΘΥΝ nostrum in aqua nascimur: nec aliter quàm in aqua manendo salvi sumus.* Et Hieronymus Epistola 43. vbi Bonosum laudat, ait inter cætera: *Bonosus tamquàm ΙΧΘΥΣ filius aquosa petit.* Ratio autem cur potius hi Patres Græcum, quam Latinum usurpauerint vocabulum alia non videtur esse, nisi quod tunc temporis versarentur per hominum manus prædicta Sibyllæ Erithrææ carmina, quorum $\alpha\kappa\rho\sigma\iota\mu\iota\varsigma$, vt iam diximus hæc verba conficiebat $\text{Ιησους Χριστος Θεου υιος σωτηρ}$. Atque ex horum verborum initialibus litteris vna connexis vox ΙΧΘΥΣ concinnatur. Ita colligitur ex præfato Sancti Augustini loco; & clarius ex fidei eius discipulo D. Prospero in lib. de prædest. par. 2. cap. 35. *Satiat, inquit, ex seipso in littore discipulos, & toti offerens se mundo, ΙΧΘΥΝ namque Latine piscem sacris litteris maiores nostri interpretati sunt, hoc ex Sibyllinis versibus colligentes, quod est Iesus Christus Dei filius Saluator. Piscis in sua passione decoctus, cuius ex interioribus remedijs quotidie illuminamur & pascimur.* Quibus postremis verbis alluditur ad Tobixæ piscem, quo etiam pisce Christum fuisse significatum Sacri doctores autumant. Sed & Optatum Mileuitanum adhuc audiamus libro contra Parmen. tertio hisce verbis scribentem; *Hic est piscis, qui in baptisate per invocationem fontalibus undis inseritur, vt quæ aqua fuerat, à pisce etiam piscina vocetur.*

Bibliot. Theol. Tom. I.

Cuius piscis nomen secundum appellationem Græcam in vno nomine per singulas litteras turbam sanctorum nominum continet, ΙΧΘΥΣ quod est Latine Iesus Christus Dei filius Saluator. Quo etiam respexisse videtur S. Paulinus in epistola 33. dum ait. Quos quinque panibus & duobus piscibus panis ipse verus & aquæ vine piscis Christus expleuit.

Plura alia Sibyllarum carmina, quibus Christi miracula, passio, resurrectio, earumque circumstantiæ mirabiliter prædicta continentur, antiquissimus & locupletissimus testis Lactantius Firmianus adducit lib. 4. de vera sapientia; eaque veluti sagittas aduersus Ethnicorum incredulitatem iaculatur, non facturus certe nisi authoritatis haberent pondus, veritasque subesset. Extat quoque apud Sozomenum lib. 2. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 1. & apud Nicephorum libro 8. cap. 9. de Cruce præclarum hoc carmen. $\Omega\chi\acute{\upsilon}\lambda\omicron\nu\ \mu\alpha\kappa\alpha\rho\epsilon\iota\sigma\omicron\nu\ \epsilon\phi\ \omicron\upsilon\ \Theta\epsilon\upsilon\ \epsilon\chi\acute{\iota}\tau\alpha\nu\epsilon\varsigma\ \theta\eta$. *O lignum beatum, in quo Deus extensus est.*

Quod quantæ authoritatis esset, ostendit idem author his verbis: Apud Græcos confessâ res est, hoc esse Sibyllæ carmen: quare & lignum crucis, & eius veneratio à Sibylla significata est. Hæc ille.

Sed de his fusius inter Scriptores modernos videri possunt; Sixtus Senensis lib. 2. Bibliothecæ Sanctæ Verbo Sibyllæ; Vbi quæ à singulis separatim prænuntiata fuere, iuxta ordinem mysteriorum humanæ salutis in vnum collegit; Laurentius Beyerlingh in magno Theatro vitæ humanæ, verbo Sibyllæ: Petrus Canisius lib. 2. de corrupt. Verbi Dei cap. 7. vbi citat decem Sibyllarum testimonia pro Mariæ Virginitate, & Virgineo partu; Bossius in libro de Triumphali cruce; & tandem libri 8. Sibyllinorum carminum, qui præteritis annis ex antiquissimo codice in Germania inuento, primum separatim, deindè tomo 1. Bibliothecæ SS. Patrum impressionis Colonienfis, & vltimæ Parisiensis excusi sunt. Verùm cum diligenti eruditorum

iudicio deprehensum sit, in his octo Sibyllinorum Oraculorum libris, multa, contineri falsè sub Sibyllæ nomine inserta; nec esse omnia Sibyllarum genuina, ac germana carmina, ut satis patet, primum ex hoc, quod, quæ Clemens Alexandrinus, Lactantius, Theophilus, & alij superius allati citant ex Sibyllinis, aut non extant in his nostris, aut multum euariant, & vel verbis, vel versibus integris interpolata sunt. Secundò, cum Scriptores Ecclesiastici communiter asserant nullam Sibyllam Moysè priorem fuisse: Quomodo quædam Sibylla lib. 3. de Moysè vaticinari, quomodo diluuium prædicere, quomodo vnà cum Noë in arca esse potuit? ait enim se cum suo marito, cum socero, & focru, cum leuiribus, & gleribus in vndis tempore diluuij fuisse iactatâ, quod ipsum auditu insolens, & à nemine hætenus proditum est. Tertiò multa in sunt huiusmodi libris, quæ auctorem indicent post Christum natum vixisse, at Patres Sibyllas ante ortû Christi vaticinatas produnt. Quartò S. Hieronymus ut vidimus supra, alijque Patres tradunt Sibyllas fuisse virgines, & in præmium Virginitatis accepisse à Deo prophetandi gratiam; at lib. 7. Sibylla fatetur se scortum impudentissimû fuisse, & sic de alijs, de quibus videri potest Posseninus in apparatu sacro Verbo Sibyllæ; Opsopæus, & citans ipsum Ioannes Eusebius de origine sacre Scripturæ lib. 3. cap. 12.

Cum doctorum, inquam, virorum iudicio res ita se habeat, meritò ea tantum oracula Sibyllina in his libris descripta, quæ antiqui alicuius Patris testimonium habent, recipienda duxerunt, reliqua in dubiorum, & apocriphorum classem reiicienda, nec pro certis & indubitatis Sibyllæ cuiuspiam vaticinijs capienda. Vndè studio alicuius peritioris viri, oracula illa quæ ex autoritate Patrum, Sibyllarum esse constat, discernenda essent in vnum corpus diligentè, & accurata collectione: cetera in aliâ ascem ableganda, sine vlla maiori au-

thoritate, & fide, quàm vel res ipsæ, vel consensus cum scriptoribus alijs conciliarent.

CAPVT XX.

De historia, eiusque auctoritate.

DUm hic agimus de historia humana, eiusque auctoritate, tantum est sermo de illa, siue Ecclesiastica, siue prophana, quæ extra canonicos sacre scripturæ libros continetur. Et in hoc sensu est communis Theologorum consensus, ex humanæ historiæ, siue Ecclesiasticæ, siue prophanæ monumentis, etiam cum tradita diuinitus doctrina copulatis, nasci non posse legitimos Theologiæ assensus, sed vel probabiles solum, vel eius dumtaxat certitudinis, quæ prudenti assentione nititur, cum scilicet multi historici in re aliqua consentiunt: Quod vltimum dico, quia licet certum sit apud Catholicos omnes excepta historia sacra, quæ in sacris reponitur codicibus, nulli alteri certum fidei Catholicæ assensum esse præstandum; nihilominus tamen apud eosdem certum esse debet, aliquibus Historijs talem esse fidè adhibendam, ut imprudentis omnino esset de earum veritate dubitare; non minus enim videtur certum, quod extiterit S. Augustinus, S. Franciscus, S. Dominicus, S. Theresa, &c. quam sit certum apud eos, qui non viderunt Romam, quod ea vrbs existat; ac præterea aliquos esse historicos ita indubitatæ fidei, ut illis refragari, nisi euidencia morali contrarium demòstretur, iniquum esse iudicari debeat, & hoc respectu Scriptorum tum Ecclesiasticorum, tum prophanorum.

Quod pertinet modo ad regulas vnde maior illa vel minor certitudo, & probabilitas historiæ desumi potest plures assignari solent. *Primo* circa illas meritò suspendi potest assensus, vel saltem elici cum formidine, quæ non consentiunt cum alijs historijs in talis rei narratione. In quo tamen adhuc pruden-

dentia opus est; nam potest aliquis peculiare ob causas habere præ alijs cognitionem, vel certe illustriorem cognitionem alicuius facti. *Secundo*. Minorem assensum per se sibi merito reposcunt illæ historiæ, quarum scriptores stipendia à principibus, vel alijs accipiunt ad hoc ut eorum facta enarrentur, vel in eorum obsequio commorantur. Dicitur, *per se*, quia quo ad pertinentia ad talem principem, possunt illa esse magis ipsis nota; an vero sint amatores veritatis, vel potius adulationis ex modo scribendi deprehendi poterit. *Tertio* minus certò assentiendum est illis historijs, vel historicis, in quibus est aliqua gratiæ suspicio in scribendo, vel similitatis: quod satis apparet; si quæ aliquis minus rectè gessit recenseat latè historicus, omissis, vel leuiter pertractatis illis, quæ honorificè, ac laudabiliter gessit, licet hæc fuerint multa; vel vice versa, narret solum laudabilia, quânis pauca, prætermittis minus laudabilibus, quatenus hæc pauca non fuerint, nec occulta. *Quarto*. Minor absolute fides adhibenda est illis historijs, in quibus conscribendis potest esse dubium, quod passio amoris historicos occæcauerit. *Quinto* illis, quarum scriptores sciremus solitos esse exaggerare gesta à se, vel ab alijs, qui sibi essent amici. *Sexto* illis, quæ scribuntur à viris, qui quæcumque à quolibet fermè ad se delata, in Annales referunt. *Septimo* tandem, minorem probabilitatem ac certitudinē per se habent scribentes illa, quæ suomet non contigerunt tempore; nam sic, ex fama, audituque multa necesse est, ut proferant; hinc benè Cardinalis Baronius ad annum Christi 34. numero 177. ait, *Non parum certè interesse in veritate historica disquirenda, auctorum, qui res gestas scripserunt, quo vixerint tempore, cuiusnam fuerint eruditionis, atque estimationis, rationem habere, potissimumque si huiusmodi scriptores rerum perspectarū, ac eorum etate editarum, si pietatem & virtutem, cum doctrina, & veritate coniunxerint, ut plane digni sint, quibus fides*
Bibliot. Theol. Tom. I.

integra habeatur, soli sint, quibus ceteri assentiantur, soli denique sint, quibus reliqui, quæ scierint, vel scripserint, tanquam ab ijs accepta referant. Dicitur est, minorem per se fidem mereri, vel habere scribentes illa, quæ suomet non contigerunt tempore; quia veluti per accidens potest esse veracior, siue fidelior historia, quæ scribitur ab historicis, qui non vixerunt tali tempore, eò quod cogi aliquando possint historici ad reticēda multa, licet publica, vel semipublica, viuētib; principibus, ac alijs, quorum facta præsentia exponuntur. Quod de scribentibus illa, quæ suo non contigerunt tempore diximus, idem ferè potest asseri de illis, qui Historias rerum in remotis, remotissimisque locis gestarum conscribunt; mendacissima enim, facile transmitti possunt ab illis ad nos; quorum mendaciorum falsitas aperta à nobis haud deprehendi potest. Sed tam de his regulis, quam de alijs ad historiam, historicosque pertinentibus fusius agemus lib. sequenti sect. 8. sufficit enim supradicta breuiter attigisse, ad explicandum quantam ex se habeat auctoritatem historia humana, siue Ecclesiastica, siue prophana extra sacræ scripturæ libros contenta ad probationes Theologicas.

Ut autem ex dictis historia etiam, Ecclesiastica præcisè, perfectæ demonstrationis Theologicæ principium esse non potest, ita, licet utilis quidem esse possit, quia iuncta fidei dogmatibus, probabiles, ac interdum etiam moraliter certos assensus parit, necessaria tamen non est Theologiæ, nec eius assensibus gignendis; dico Theologiæ assensibus; quia actibus ijs, quibus assentimur reuelata cælitus oracula, quæ Theologicarum principia sunt demonstrationum, esse credibilia, hoc est talia, quibus diuina fides possit adhiberi, illis, inquam, actibus gignendis necessaria, nedum, utilis dici potest historia Ecclesiastica; quatenus in illa continentur multa miracula, multæ reuelationes diuinitus factæ, & similia quæ vbi certò semel de
 Ii 2 illo-

illorum veritate constat, inter præcipua credibilitatis fidei nostræ motiua, & argumenta reponi debent. Quænam autem sint regulæ ad dignoscenda vera, miracula, verasque reuelationes, prophetias, visiones, siue apparitiones à falsis, dicetur suo loco; de quibus etiam, videri possunt, Ioannes Card. Turrecremata in prolegom. defens. Reuelat. cælestium S. Brigittæ, Martinus Delrio dis-

quisit. Magic. lib. 4. Aluares de vita Spirituali tomo 3. lib. 5. Tyreus de spirit. apparitione, Lucas Castellinus tract. de certitudine gloriæ Sanctorum, Christophori Stymmelij locus de miraculis Ecclesiæ Dei expositus, Friderici Forneri palma triumphalis miraculorum Ecclesiæ Catholicæ; alijque plures ab illis citati, suoque loco à nobis citandi.

SECTIO SEXTA.

De loco Theologico, cui tanquam iudici controuersiarum diuinæ fidei sistendum est.

CAPVT PRIMVM.

De nomine, & existentia iudicis controuersiarum diuinæ fidei.

POSTQVAM in superiori sectione vidimus, quantam vnusquisque locus Theologicus autoritatē habeat ad probationes Theologicas, superest ad completā huius materiæ notitiā, vt explicemus, cuiam ex illis competat esse supremum diuinæ fidei, seu controuersiarum Theologicarum iudicem, eoque diligentius quo heretici nostri temporis, hac in re grauius errant, & quo illius semel explicatione percepta, compendiosiore ad illos euincendos viam habemus, in omnibus diuinæ fidei controuersijs, vbi enim constiterit talium controuersiarum esse iudicem, illic necesse est esse veritatem, non tantum scripturarum & expositionum, sed etiam omnium traditionum Christianarum, vt rectè docet Tertullianus libro de præscriptionibus aduersus hereticos capite decimo nono. Verum prius in hoc capite stabiliendum est,

quid nomine iudicis controuersiarum intelligatur, quodque detur aliquis supremus iudex omnium fidei controuersiarum; deinde in sequentibus, quænam sint conditiones potissimum necessariæ, & ita essentielles illi, vt ijs sublatis, vel earum aliqua, desinat esse iudex legitimus; illis enim semel explicatis, tunc ex eo, quod illæ alicui insint, vel non insint, facile diiudicabitur, quis sit ille supremus iudex, vel quis non sit, contra hereticos.

Primum igitur pro explicatione nominis aduertendum est, in rigore & proprietate tam rei, quam sermonis, iudicem & regulam respectu vnus & eiusdem obiecti valdè inter se differre, quæ admodum in quavis republica ipsa lex & magistratus distinguuntur: est enim regula norma, seu medium, quo iudex vtitur ad determinandum, seu iudicium ferendum: Iudex verò est, qui definit, vel sententiam profert. Vnde ratio regulæ, rebus quidem mortuis & mutis potest

potest conuenire, iudicis verò ratio minimè; sed ad legis distinctionem nuncupatur aliquando lex viuua, lex loquens. Quare iam ex hoc capite non videntur heretici statum presentis difficultatis affectuti, vt dicetur infra, quandò pro iudice controuersiarum sacram Scripturam afferunt, quæ tantum vna est ex regulis & medijs, quibus ipse iudex ad discutiendam veritatem, iudiciumque ferendum vitur.

Obseruandum est secundò, loquendo in genere de iudice controuersiarum, posse illum distingui duplicem, primarium vnum, secundarium alterum: primarius vocatur, qui est omnium supremus, & à quo habet secundarius tam virtutem, quam authoritatem iudicandi, sicut est Deus, seu Spiritus Sanctus, vt enim ipsius fidei, & reuelationis rerum ad illam pertinentium Deus est author primarius, & supremus, ita etiam & veritatis cuiuslibet ad fidem spectantis primarius & supremus est iudex. Secundarius verò iudex appellatur, quo mediante Deus iudex primarius profert de veritate alicuius propositionis ad doctrinam fidei spectantis, cum enim Deus non explicet, nec reuelet per se ipsum, & immediatè singulis controuersias fidei, vt patebit infra, is, per què pro presenti Ecclesie statu obit istud munus, veritates discernendo, & diiudicando, dicitur secundarius iudex; eo ferè modo quo apud Philosophos vocantur causæ secundæ, quarum interuentu Deus res ipsas creatas producit. Nec ab hac distinctione iudicis abhorrent heretici, cum, vt dicetur infra, dicant Scripturam sacram, & Spiritum Sanctum esse controuersiarum iudices, sed hunc primarium, illam verò secundarium.

Notandum est tertio secundarium iudicem adhuc posse subdiuidi in priuatum, & publicum, quemadmodum etiam iudicium aliud est priuatum, aliud publicum; vt autem priuatum iudicium illud appellatur, quod fit à priuata persona ex priuata authoritate; publicum

verò ex authoritate publica, & in persona principis vel reipublicæ; ita etiam ille dicitur priuatus controuersiarum iudex, qui priuatum illud exercet iudicium, publicus verò, qui illud publicum. Non nisi tamen valde improprie quilibet priuatus fidelis iudex dicitur, & actus eius intellectus, quo assentitur rebus fidei, non nisi etiam ineptè vocatur iudicium; secundum quod hæc nomina iudex, & iudicium debent vsurpari in presenti materia. Etsi enim apud Philosophos communiter assensus intellectus vocetur iudicium, nihilominus in foro etiam ciuili; ad cuius formam & analogiam debent sumi hæc nomina dum agimus de iudice controuersiarum, subditus quilibet priuatus non dicitur iudex controuersie, quæ circa legem principis, vel reipublicæ potest oriri, nec aliquod exercere iudicium proprie dictum, cum careat omni authoritate publica, & iudicium hoc sit superioris ad inferiorem, non vice versa, priuati si quidem cuiuslibet, vel subditi non est discutere iuridice sententiam principis aut reipublicæ: sed ei obedire, & hunc assensum formare, quod sit iusta.

Notandum quarto, duobus modis posse intelligi aliquem constitui publicum iudicem pro dirimendis fidei controuersijs, primò quo ad exteriorem, dumtaxat politiam, quatenus sententia ab eo lata ita fideles obligat, vt pro conseruanda pace, & concordia reipublicæ Christianæ aliter docere eis non liceat, nihilominus in conscientia non teneantur credere propositionem fidei per sententiam iudicis explicatam & definitam tantæ, & talis esse, quantæ & qualis fuit à iudice pronuntiatum: secundo ita vt obligentur fideles, non tantum quo ad exteriorem politiam, sed etiam in conscientia, & assensum suum circa talem propositionem omnino conformare sententiæ à publico iudice probatæ. Qui publicus controuersiarum iudex adhuc potest intelligi duplex, prior est, qui vni vel pluribus Ecclesijs vi suæ ordinationis, seu publica authoritate est iudex con-

constitutus pro dirimendis fidei litibus nasciturus in Ecclesijs particularibus; posterior est vniuersalis, qui omnium fidei controuersiarum, quæ inter omnes Christianos oriri possunt, iudex est ordinatus.

Iam quandò in præsentì agimus de iudice controuersiarum, hoc nomine intelligimus iudicem non primarium, sed secundarium, non priuatum, sed publicum, eumque vniuersalem, seu supremum in hoc ordine, qui sua sententia, & definitione circa fidei controuersias obliget omnes omnino Christianos, non solum quo ad exteriorem politiam, sed etiam in conscientia. Et in hoc sensu asserimus tanquam præcipuum fidei dogma, dari controuersiarum iudicem; siue quod idem est, fuisse à Christo Domino relictam in Ecclesia cathedram, magisteriumque perpetuum ad testificandam fidem vniuersam, & dogmata definienda, & controuersias religionis componendas. Cui veritati ipsimet heretici volentes nolentes manus dare coguntur; etsi enim Calvinus callidus animarum seductor lib. 4. institutionum, cap. 8. n. 7. nolit in causa fidei Ecclesiam audiri, sed ea sola suscepi, quæ in scripturis viua voce à Christo tantum accepta, ab Euangelistis, & Apostolis notata extant; quod est directè negare controuersiarum iudicem; nihilominus tamen eodem libro cap. 1. n. 5. vbi contra Anabaptistas inuehitur, illum expresse videtur concedere his verbis: *Etsi externis medijs non est alligata Dei virtus, nos tamen ordinario docendi modo alligauit, quem dum recusant tenere fanatici homines, multis se exitialibus laqueis inuoluunt. Digni sunt enim, qui fame, & inedia pereant, quicunque spiritualem animæ cibum diuinitus sibi per manus Ecclesie porrectum respuunt.* Idem etiam docet Vuitacherus in suo duplicato cõtra Stapletonem, *Ecclesiam, inquit, nemo negat Magistram esse, si non gentium, at suorum, & paulo post. Accepit enim Ecclesia clauis regni celestis, id est, Euangelij docendi potestatem &c.* Verum quid-

quid sit de hereticis, qui in hac materia, sicut & in omnibus alijs ad fidem spectantibus subdolè, & fraudulenter varia semper locuti sunt; probatur sententia Catholica, Deum videlicet ordinasse in Ecclesia supremum aliquem iudicem, quicumque sit ille, omnium fidei controuersiarum, qui sua sententia, & definitione obliget omnes Christianos etiã in conscientia.

Primum autoritate sacre Scripturæ, ex nouo præsertim testamento c. 18. S. Matthæi, vbi ait Christus, *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus*, quibus verbis aperte docet non esse contemnendum Ecclesie iudicium, imo ad illud recurrendum; præmiserat enim Christus, *dic Ecclesia*; quod iudicium, si contemnatur, ait Christus contemptorem hunc habendum esse pro ethnico & publicano, nec ad aliũ superiorem iudicem remittit; ergò constituit ibi Christus aliquem supremum, & vniuersalem fidei controuersiarum iudicem.

Cui autoritati non obstat glossula Caluini lib. 4. institut. cap. 18. §. 15. dicentis ibi, non fieri mentionem doctrinæ, sed corrigendorum tantum vitiorũ, & per censuras coercendorum; hoc, inquam, non obstat: Nam & heresim in homine esse aliquod vitium negare non potest, vt puto, Calvinus: igitur si quis in illam incidat, deferendus est ad Ecclesiam, quam ex præscripto Christi debet audire, & si non audiat, iudicandus & excommunicandus: at non potest Ecclesia illum iudicare, & illum ob heresim legitime excommunicare, nisi certò iudicet propositionem illius esse hereticam; ergò cum in omnibus similibus casibus sit peccator ad Ecclesiam deferendus, cuius sententiæ debeat stare sub poena excommunicationis, dicendum est Christum etiam in ea instituisse supremum aliquem omnium fidei controuersiarum iudicem. Quod autem sua sententia, & definitione obliget etiã in conscientia, patet ex sequentibus verbis præcitati loci, *quacumque alligaueritis*

*ritis super terram, erunt ligata & in calo-
 119* Iterum Christus Dominus Aposto-
 los Magistros, & Doctores vocauit,
 Matth. 13. *Omnis Scriba doctus in regno
 celorum &c.* Super quem locum Ireneus
 lib.4. cap.21. *Scribas autem, & doctores
 regni celorum suos dicebat Apostolos, de
 quibus alibi dicit Indæis: Ecce mitto ad
 vos sapientes & scribas, & doctores, & ex
 eis occidetis.* Iisdem Lucæ 10. dicit: *qui
 vos audit, me audit.* In quæ itidem ver-
 ba idem Ireneus lib.3. cap.1. ait, quibus
*si quis non assentit, spernit quidem parti-
 cipes Domini, spernit autē & ipsum Chri-
 stum Dominum.* Similiter docendi mu-
 nus iisdem Apostolis disertis verbis in-
 iungit Matth.ultimo, *Docete omnes gen-
 tes; vndē etiam ipsimet Apostoli Magi-
 stros se esse, nedum ministros testantur,
 2. Timoth. cap. 1. In quo Euangelio,
 positus sum ego predicator, & Aposto-
 lus, & Magister gentium.* Quibus sane
 autoritatibus nihil clarius adduci po-
 test ad asserendum aliquod Ecclesiæ ma-
 gisterium, supremumque iudicium à
 Christo Domino institutum ad testifi-
 candam fidem vniuersam, & dogmata
 definienda, & controuersias religionis
 componendas.

Quod enim respondent aduersarij;
 primò Apostolos factos Magistros, sed
 eorum tantum, quæ à Christo viua vo-
 ce acceperant, & in scripta redegerant:
 vel secundò fuisse tantum personale,
 Apostolis docendi munus, ideoque non
 fuisse vllam in terris cathedram relicta,
 siue vllum magisterium perpetuum in-
 stitutum à Christo Domino. Hac, in-
 quam, duo sunt falsissima, & absurdissi-
 ma. Contra primum enim vrgetur, quod
 Christus Dominus Spiritui Sancto mul-
 ta Apostolis, qui erant Ecclesiam do-
 cturi, reuelanda referuauit, vt dicemus
 libro sequenti agendo de sacris traditio-
 nibus. Non alligabatur ergò magiste-
 rium Apostolorū soli verbo diuino scri-
 ptis concepto, vellem enim nouatores
 interrogare, quid prædicarunt, quid do-
 cuerunt Apostoli, priusquam nouum te-
 stamentum integrum extaret. Deindē

Aet. Apostol. cap. 26. nonne dicitur Pau-
 lo. *Ad hoc apparui tibi, vt constituam te
 ministrum, & testem eorum, quæ vidisti,
 & eorum quibus apparebo tibi.* Id est per-
 visiones, & inspirationes specialiter te
 docebo, quod præstitum est, quando ex
 huiusmodi reuelationibus multa salu-
 briter instructus, & edoctus Diuus Pau-
 lus, dixit se spiritum Dei habere, Ec-
 clesiam docens circa mores, & ritus sa-
 cros.

Secundum impugnatur pariter, pri-
 mùm ex Apostolo ad Ephes. cap. 4. *Et
 ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quos-
 dam autem Prophetas, alios vero Euange-
 listas, alios autem Pastores ac doctores ad
 consummationem Sanctorum: vt iam non
 simus paruuli fluctuantes, & circumfere-
 mur omni vento doctrina.* Ibi enim agit
 Apostolus de ijs, quæ Christus disce-
 dens ex hoc mundo reliquit Ecclesiæ,
 inter quæ, cum recenseat Pastores, &
 Doctores, ad tollendam omnem hesita-
 tionem in fide, & errores vitandos, ma-
 nifeste constat non fuisse tantum perso-
 nale Apostolis hoc munus, sed etiam
 post illos Christum Dominum reliquis-
 se iudices alios dubiorum circa fidem,
 eiusdemque magistros in perpetuū du-
 raturos, vt docent verba ista sequentia,
*Donec occurramus omnes in virum perfe-
 ctum, in mensurā ætatis plenitudinis Chri-
 sti.* Insuper D. Augustinus epist. 80. ex
 illo Sophoniæ 2. *& adorabunt eum, vnus-
 quisque de loco suo, omnes insula gentiū,*
 ostendens, quod nulla pars orbis terra-
 rum relinquatur, vbi non sit fides præ-
 dicanda, quodque ab Apostolis non fue-
 rit completa ista prædicatio, quando, in-
 quit loquens de suis temporibus, *adhuc
 vsque sunt gentes, quod certissimum est
 nobis, in quibus modo cepit impleri, & in
 quibus nondum cepit impleri; vult expref-
 se non sic dictum esse Apostolis Act. 1.
 Eritis mihi testes in Hierusalem, tanquam
 ipsi soli, quibus tunc loquebatur, tantum
 munus fuerint impleturi: sed sicut eis So-
 lis, videtur dixisse, quod dixit: ecce ego
 vobiscum sum vsque in consummationem
 sæculi, quod tamen eum vniuersa Ecclesia
 promi-*

Promisſiſſe, quæ alijs morientibus, alijs naſcentibus hic uſque in conſummationem ſæculi futura eſt, quis non intelligat, ſicut eis & illud ait, quod ad eos omnino non pertinet, & tamen ſic dictum eſt tanquam ad ſolos etiam pertineret? Hæc D. Auguſtinus, ex quibus ſatis patet quàm ſit friuolum, & inane ſectariorum effugium de magiſterio Apoſtolorum personali.

Secundò probatur diuerſis rationibus tam ex diuinis ſcripturis, quam ex Sanctorum Patrum authoritatibus, lumineque ipſo naturali deſumptis. Prima deducitur a pari, imò à fortiori; Deus enim tantam curam habuit in inſtituenda Eccleſia Chriſtiana, quantam in formanda Iudaica; Chriſtus item relicturus Eccleſiam quoad præſentiam viſibilem per tot annorum ſæcula, tantum ei prouidit, quantum ipſe Moyſes ſuæ, ab ea futurus abſens per breue aliquod tēpus; vt ſatis patet ex maiori amore, quo Deus proſecutus eſt noſtram Eccleſiam ſupra veterem, in qua vigeſat tantum lex ſeruitutis, cum in hac noſtra regnet lex gratiæ. Sed Deus formando Eccleſiam Iudaicam dedit illi aliquem iudicem controuerſiarum etiam fidei, & religionis, vt habetur exodi cap. 18. Deuteronomij cap. 17. lib. 2. Paralipomenon cap. 19. Moyſes item futurus abſens per quadraginta dies, & totidem noctes exod. 24. conſtituit Eccleſiæ ſuæ iudices, *Expectate hic*, inquit, *donec reuertamur ad vos, habetis Aaron, & Hur vobiscum, ſi quid natum fuerit quæſtionis referetis ad eos.* Igitur Deus in inſtituenda Eccleſia Chriſtiana dedit ei ſupremum aliquem cōtrouerſiarum fidei iudicem, item & Chriſtus Dominus. Maximè cum longe plures, & grauiores controuerſiæ circa fidem eſſent naſcituræ tempore Chriſtianiæ Eccleſiæ, quam Moſaicæ, vt euentus ipſe probauit.

Secunda ratio deſumitur ex ſuauiſſima diuinæ prouidentia, quæ talis eſt, vt vnicuique pro conditione ſuæ naturæ, & finis ad quem ordinatur, ſubminiſtret aliquid, quo & in exercendis proprijs ſuis actionibus, & in aſſequendo ſuo fi-

ne dirigatur: atqui Chriſtianus ex prouidentia Dei ſupernaturali ordinatus eſt in illum vt authorem gratiæ tendendum per cognitionem & amorem, circa quos actus & eorum obiecta poteſt facilè, multiſque modis errare, vt docet multitudo hæreſeon, quæ à principio Eccleſiæ ad noſtra uſque tempora fuerunt: igitur pro eo ſtatu Chriſtianiæ religionis, debuit Deus ei prouidere de aliquo, quo tanquam rector, & viam monſtrante, dirigeretur in omnibus ſuis actibus circa Deum exercendis; illud autem nihil eſt aliud, quam iudex aliquis omnium fidei controuerſiarum; ſtabilito enim & conſtituto ſemel in Eccleſia ſupremo illo Iudice, vel Magiſtro, cuius ſententiæ teneantur fideles ſe ſe conformare in rebus ad fidem, æternamquæ ſalutem pertinentibus, primò tollitur Philautia, & amor proprius, per quem vt dicit Plato lib. 5. de legibus, *accidit omnibus vt ignorantiam ſuam eſſe ſapientiam opinentur*; propter quem Gentiles dicentur *ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt*, vt dicitur Roman. 1. & ipſimet hæretici volentes eſſe legis Doctores, vt ait Apoſtolus, *Non intelligunt, neque de quibus loquuntur, neque de quibus affirmant*, Philautia enim, propriæque ſapientiæ amor atque adeò periculum errandi, præſertim in rebus fidei, cum ipſa verſetur circa res obſcuras, melius curari non poteſt quam publico Eccleſiæ magiſterio, & iudicio.

Vndè Diuus Auguſtinus in Pſal. 103. exponens illa verba: *Inter medium montium pertransibunt aquæ*, dicit per montes ſignificari magnoſ prædicatores verbi, per medium, communem doctrinam, quam bibere oportet, vt veritas cognoſcatur, & à præſumptione indagationis priuatæ veritatis per propriam indiſtriã, humana mens ſanetur; *Quod medium*, inquit Auguſtinus, *dicitur, commune eſt, Res communis vndè omnes equaliter viuunt media eſt, nec attinet ad te, nec ad me.* Et poſtea. *Andi aquas inter medium montium. Quia communis illis fides erat, nec quiſque aquas quaſi proprias, & ſuas habe-*

habebat. Si enim non sunt in medio quasi priuata sunt, non publicè fluunt, & ego habeo meam, & ille habet suam, non est in medio, quod & ego, & ipse habeat; sed & talis non est pacifica prædicatio. At verò ut inter medium montium fluant aquæ, audi vocem montis. Deus inquit Pacis det vobis id ipsum sapere inuicem: & iterum; ut id ipsum sapiatis omnes, & non sint in vobis schismata. Quod sentio, sentis? in medio fluit aqua, non habeo quasi priuatum meum, nec tu priuatum tuum. Veritas nec mea sit propria, nec tua, & ut & tua sit & mea. Quibus sanè verbis nihil præclarius dici potest ad stabilendum in Ecclesia supremum aliquod iudicium, vel tribunal, pro instruendis fidelibus, dirimendisque omnibus fidei & religionis quæstionibus.

Insuper ad cauendas superbissimas, & periculosissimas tentationes, quando aliqui per homines erudiri nolentes, Angelos Magistros de cœlis expectarēt curiosi atque tumidi, vel rapi ab iisdem, exoptarent vsque ad tertium cœlum; propter hoc, inquam, pertinuit ad suauitatem diuinæ prouidentiae, ordinare in Ecclesia supremum aliquè veritatis magistrum, omniumque fidei controuersiarum iudicem; ut ait D. Augustinus lib. 1. de doctrina Christiana. Cogitemus & ipsum Apostolum Paulum, licet diuina & cœlesti voce prostratum, & instructum, ad hominem tamen missum esse, ut Sacramenta perciperet, & copularetur Ecclesiae; & Centurionem Cornelium, quamuis exauditas orationes eius, elemosinasque respectas ei Angelus annuntiauerit, Petro tamen traditum imbuendum, per quem non solum sacramenta perciperet, sed etiam quid credendum, quid sperandum, quid diligendum esset audiret. Cui motiuo diuinæ prouidentiae in constituendo supremo aliquo rerum fidei arbitro, duo alia subiungit idem Augustinus ibidem, primū dignitatis humanæ naturæ, ad quam pertinet, ut per homines homo instruat. Sicut enim cedit in Angelorum infimorum gloriam in cœlesti Hierarchia, quod hi per medios, & medij per supre-

Bibliot. Theol. Tom. I.

mos illuminentur, ita & in Ecclesiastica, ut plebes infimæ per medios ministros, & hi tandè per superiores edoceantur; Poterant, inquit Augustinus, utique omnia per Angelum fieri; sed abiecta esset humana conditio, si per homines hominibus verbum suum Deus ministrare nolle videretur. Quomodo enim verum esset, quod dictum est, templum enim Dei sanctum est, quod estis vos 1. Corinth. 3. Si Deus de humano templo responsa non redderet, & totum quod discendum hominibus, tradi vellet de cœlo, atque per Angelos personaret? Secundum, ut per hoc medium ipsimet homines maioribus charitatis, & dilectionis vinculis inuicem colligarentur; Deinde, inquit idem sanctissimus doctor, ipsa charitas, quæ sibi inuicem homines nodo unitatis astringit, non haberet aditum refundendorū, & quasi miscendorum sibi met animorum, si homines per homines nihil discerent.

Tertia tandem ratio fundatur in ipso lumine naturæ, cuius ductu ipsi Gentilium legislatores in formando reipublicæ suæ regimine constituerunt aliquos tanquam iudices difficultatum, quæ circa cæremonias, & religionem nascerentur, sic à Numa Pompilio ordinatos fuisse Pontifices, auctor est Lilius lib. 1. sic apud Gallos fuisse Druidas refert Iulius Cæsar lib. 6. de bello Gallico: sic apud Assyrios, & Babilonios fuisse Chaldæos: apud Persas, & Medos extitisse Magos: sic denique apud alios populos fuisse semper aliquos, sacrorū præfides, & religionis suæ interpretes, frequentius referunt prophanæ etiam historiae, quàm sit necessarium in illis recensendis diutius immorari.

Sed obijciunt primò Sectarij, quia, solus Christus nobis Matth. 17. audiendus à Patre mandatur, ipsum audite, unde ipsemet etiam Christus eiusdem Matth. 22. vetuit Apostolos vocari Magistros dicens: Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim Magister vester. Igitur in doctrina fidei solus Deus, solus Christus sunt Magistri, nullumque in Ecclesia magistrum, aut supremum ali-

Kk

quem

quem controuersiarum fidei iudicem, à nobis audiendum reliquerunt.

Secundò cum ad dignitatem humanæ naturæ spectet, vt à solo Deo fideles instruantur, vt videtur asserere Christus Ioann. 6. citans illum locum Isaïæ 54. *Et erunt omnes docibiles Dei*; idque sufficientissimè Deus præstare posset auctoritate verbi sui nostrum intellectum cõuincendo, nostramque voluntatem inflectendo vt credamus, superfluum videtur omne aliud magisterium in Ecclesia relictum.

Respondetur ad primum argumentũ, infirmam esse consequentiam istam, Christus audiendus est, ergo nemo præter Christum audiendus est, cum ex eodem Euangelio Matt. 18. ipsemet Christus Ecclesiam audiri voluerit. *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* & Lucæ 10. Ecclesiæ pastores, adeo vt de illis dixerit: *Qui vos audit, me audit.* Quatenus sicut in foro ciuili, qui audit supremum alicuius principis Senatũ, dicitur etiam audire ipsum principem à quo dependet, & suã mutuarus est potestatem, ita etiam se habet in publico Ecclesiæ magisterio. Quare Christus Dominus citato S. Matth. loco cõparatiuè tantum ad Deum veruit ne aliquis vocaretur Pater, nec magister, vel vt dicit S. Thomas in disput. de magist. quæst. 11. art. 2. ad 1. *Prohibemur hominem vocare magistrũ, vt ei principalem magisterij attribuamus, quæ Deo competit, quasi in hominum sapientia spem ponentes, &c.*

Ad secundum dicitur; ad dignitatem humanæ naturæ pertinere quidem erudiri à solo Deo interna fidei illustratione, vt voluntas inclinetur ad captiuandum intellectum in obsequium fidei, sic tamen vt requiratur propositio credendorum, ad quam ordinauit Deus supremum aliquem magistrum, & iudicem omnium fidei controuersiarum, qui sua sententia, & definitione obliget omnes Christianos etiam in conscientia ad credendum, in quantum per illam voluntas Dei, & fidei veritates iuridicè nobis innotescunt.

CAPVT II.

De conditionibus necessarijs in supremo Iudice controuersiarum fidei, & primum de eius infallibilitate in definiendo.

Postquam superiori capite vidimus Deum conuenienter in Ecclesia ordinasse supremum aliquem iudicem omnium fidei controuersiarum, nunc explicandæ sunt illius conditiones, ita præsertim necessariæ, & essentielles, vt ijs sublatis, vel earum aliqua, desineret esse iudex legitimus; inter quas primum tenet locum veritas infallibilis in definiendo, siue quod non possit errare in ferendo iudicio: & in illa etiam asserenda non tantum Catholici, sed & hæretici expressè conueniunt; licet postea discordent in assignando determinato, & singulari subiecto, cui, vel quibus competat hæc supremi iudicis dignitas, ceteræque dotes, vel conditiones ad illam necessariò subsequentes.

Probatur primò, quia illud, quo denegato supremo fidei controuersiarum iudici, munus eius proprium & essentielle destruitur, debet necessariò reperiri in illo; aliàs Deus frustra ex speciali, eaque supernaturali prouidentia ordinasset hũc iudicem, cum munus sibi iniunctum nullo pacto posset exercere: sed denegata semel supremo controuersiarum iudici veritate infallibili in definiendo, munus eius proprium, & essenziale destruitur; ergo stante talis iudicis institutione pertinuit ad perfectionem diuinæ prouidentia, illum tali infallibilitatis priuilegio exornare, ad exercendum suum proprium, & essenziale munus. Prob. Minor, nam vt superiori capite vidimus præsertim ex illo Apostoli ad Ephes. 4. proprium munus, & officium iudicis controuersiarum fidei, est ita suo decreto, & definitiua sententia tollere à cordibus fidelium omnem vacillationem, & hæsitacionem circa res fidei, *vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni*

ni vento doctrina; vt omnis alius docens contrarium sit nobis fugiendus, sub pena vitæ eternæ amittendæ, iuxta illud eiusdem Apostoli ad Galath. cap. 1. *Licet Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam euangelizauimus vobis anathema sit*; atqui denegata supremo iudici controuersiarum fidei, veritate infallibili in definiendo, id est, dum loquitur ex cathedra, aut ex autoritate aliquid definit esse de fide, esse faciendam, aut fugiendum; datur locus hæsitatiōni circa res fidei in omnibus fidelibus, item cessat in illis obligatio ad fugiendum doctorem aliquid isti definitioni iudicis contrarium; igitur proprium eius munus ruit, ac destruitur.

Probatur iterum minor huius postremi syllogismi, nam tamdiu datur locus deliberatæ etiam dubitationi, circa res tanquam definitas de fide, quamdiu nobis est dubium, an ille vt sic, & per talem definitionem propositæ, sint à Deo reuelatæ, & quamdiu rationabiliter perseverat hoc dubium, tamdiu cessat obligatio in fidelibus ad vitandum contrarium, quia non constat illud esse contra fidem: atqui negata in supremo iudice controuersiarum veritate infallibili in definiendo, fidelibus rationaliter est dubium, an res ipsæ sint à Deo reuelatæ; quia alias, cum Deus nec fallere, nec mentiri possit, sed quicquid reuelat, sit verissimum, si nobis esset certò notū, res istas, prout definiuntur à supremo iudice, esse à Deo reuelatas, esset nobis quoque notum iudicem hunc esse veritatis infallibilis in definiendo, & hoc est quod intendimus: igitur negato supremo controuersiarum iudici, non errandi, seu infallibilitatis priuilegio in docendo, & definiendo, semper remanet locus hæsitatiōni circa res omnes fidei, cessatque obligatio ad vitandum contrarium.

Secundò probatur, quia ad fidem requiruntur duo. Primò quidem assensus intellectus secundum quod mouetur à voluntatis imperio, vt tendat in diuinam veritatem (intellectus enim assentitur veritati fidei, non quasi conuictus ratio-

ne, sed quasi imperatus à voluntate, nullus enim credit nisi volens, vt ait D. Augustinus) & quantum ad hoc fides quæ est habitus intellectualis est à solo Deo, tam effectiuè, quam obiectiuè. Secundò requiritur ad fidem, quod credibilia proponantur credenti. Igitur ea ratione, qua ne possit fidei nostræ subesse falsum requiritur indispensabiliter, quod Deus ad illam mouens, sit veritatis infallibilis in reuelando; requiritur etiam ob eandem rationem, quod Supremus controuersiarum fidei iudex, ad quem pertinet credibilia proponere fidelibus, sit infallibilis veritatis in definiendo, si enim non esset, sed fallibilis dumtaxat, iam fidei posset subesse falsum; ibi enim potest subesse falsum, vbi medium, seu applicans, seu proponens est fallibile, & tantummodo fallibili proponit, aut applicat: atqui supremus controuersiarum fidei iudex proponens omnibus Christianis, vel applicans res ipsa sua definitione, ex hypothesi est medium aliquod fallibile, & modo tantum fallibili applicat & proponit Christianis res credendas; igitur tunc posset fidei subesse falsum.

Eoque verius duo prædicta inconuenientia in argumentis allata videntur sequi, negata semel supremo controuersiarum iudici, veritate infallibili in definiendo, quò difficultas ex parte nostri in certò & indubitatè credendo, non consistit in hoc, quod Deo reuelanti non sit credendum, in hoc enim conueniunt omnes, etiam infideles, quod quando Deus aliquid reuelat, aut dicit, sit illi certò & indubitatè credendum; sed in hoc, vtrum de facto Deus hoc, quod nobis proponitur ad credendum, v. g. mysterium Sanctissimæ Trinitatis reuelauerit, de quo, alijsque similibus, cum debeamus certos fieri, esse à Deo reuelata, per sententiam, ac definitionem supremi iudicis controuersiarum, manifestè patet requiri in illo veritatem infallibilem in definiendo, cum vltima fidei resolutio ita ex parte obiecti fiat vltimatè in solam reuelationem diuinam,

vt in formalem rationem credendi, & in nihil aliud; tanquam verò in aliquam conditionem prærequisitam in ipsa motiua credibilitatis diuinæ fidei, & in præcedens iudicium de euidentiā talis credibilitatis, & in id genus alia, quæ tale iudicium requirit; vt etiam, in ijs maximè, qui iam receperunt fidem, diuinæ fidei assensus, qui datur contra errores, dubitationes, difficultates insurgentes circa obiecta particularia diuinæ fidei ordinariè, & communiter resoluendus fit in diuinam authoritatem supremi controuersiarum iudicis, tanquam in regulam consequenter proponentem, & explicantem infallibiliter credenda; ne alicui aut falsitati, aut animi dubitationi detur locus.

Quod pertinet ad obiectum, seu terminos ad quos vsque debet hæc infallibilitas se se extendere, distinctius aperietur libro sequenti agendo de infallibilitate Ecclesiæ, quæ sola, vt dicitur in fine huius sectionis, est omnium fidei controuersiarum iudex; interim generaliter assero, in supremo iudice controuersiarum fidei, requiri veritatem infallibilem in definiendo, non tantum circa vnam, aut alteram propositionem fidei, sed circa omnes & singulas, ita vt respectu illarum, tam seorsim, quam coniunctim sumptarum sit veritatis infallibilis. Ratio est ex dictis, quia omnia verba cum legis tum institutionis alicuius, debent semper sumi in propria, sua significatione, quantum res ipsa, & modus loquendi patitur; & vbi nec lex, nec institutio distinguit, aut restringit se ad certos tantum aliquot casus, nec nos etiam debemus illam distinguere, aut restringere, vt habet communis Iurisperitorum regula; at omnia diuinarum scripturarum testimonia superius à nobis allata tam pro asserendo hoc supremo iudice, quam eius infallibilitate in definiendo, loquuntur vniuersim, nec declarant has tantum fidei, & religionis quæstiones, & non omnes, has item tantum personas, & non omnes de aliquo fidei dubio disceptantes, hunc &

non alterum supremum iudicem esse habituros, quod tamen Deus pro ea, qua instituit, & administrat Ecclesiam, prudentia, debuisset explicare, si res ita se haberet; ergò dicendum est supremi iudicis controuersiarum veritatem infallibilem in definiendo, non tantum circa vnam, aut alteram propositionem fidei versari, sed circa omnes, & singulas. An autem, & quando debeat nobis constare, seu esse notum hanc infallibilitatem reperiri in eo, quem pro tali iudice cognoscimus, patebit ex dicendis infra agendo de Ecclesia.

C A P V T III.

De auctoritate requisita in supremo iudice controuersiarum.

Quemadmodum rectè possumus concipere esse aliquem apprime versatum in iure, alicuius item civilis controuersie veritatem bene intelligere, & proponere, qui tamen defectu authoritatis non sit iudex: ita etiam quia posset iudicium alicuius priuati esse infallibile ex speciali dono Dei circa res fidei explicandas, qui non propterea tamen, ex defectu authoritatis proponendi illos omnibus fidelibus, & obligandi eos, esset iudex; hinc præter priuilegium infallibilitatis in definiendo, concessit etiã Deus supremo iudici controuersiarum, authoritatem proponendi fidelibus veritates à se definitas tanquam de fide, & insuper obligandi eos, vt illas suscipiant. Postquam enim Matth. 23. vbi agitur de Scribis, & Phariseis, vt controuersiarum iudicibus, Christus Dominus ait, *quæcumque dixerint vobis* (quibus terminis continetur propositio rerum credendarum fidelibus) statim subiungit, *seruate, & facite*; vbi non consilium, sed præceptum exprimi, seu obligationem, quæ tenebantur Iudæi Scribarum, & Phariseorum definitiones recipere, & obseruare clarissimè demonstrant verba subsequentiā. *Secundum opera autem eorum nolite facere*, vtrobique enim sumitur eodem

dem modo particula illa, *seruate, facite, nolite facere*: sed posterioribus verbis significatur obligatio, qua tenentur fugere mala opera & peccata Phariseorum, de quibus fugiendis non est consilium, sed præceptum, sicut de quolibet alio malo opere: ergo & in priori parte sententiæ verba ista, *seruate, & facite*, significant etiam obligationem, qua tenentur suscipere illorum definitiones, circa ipsas res fidei. Quod à fortiori verum est de supremo iudice controuersiarum fidei in statu legis Euangelicæ, quem maioris esse dignitatis, satis patet ex maiori amore, quo Deus persecutus est nostram Ecclesiam supra veterem, conferendo ei multa specialia priuilegia, & remedia efficaciora, quam legi Moisaicæ.

Secundò eiusmodi autoritas in supremo iudice controuersiarum, proponendi fidelibus veritates à se definitas, & eos obligandi, ut illas recipiant; expressè colligitur ex illo loco Act. 15. *Visum est Spiritui Sancto & nobis* (inquiunt Apostoli) *nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria*, cum enim verbum illud imponere, quo vtuntur Apostoli, importet ex vi suæ significationis autoritatem in superiore ad præcipiendum subdito, & item in subdito obligationem ad obediendum superiori, fuerintque ibi Apostoli cõsiliariter congregati iudices controuersie inter Christianos exortè de seruandis legalibus, manifestè sequitur Deum voluisse, quod supremus controuersiarum fidei iudex haberet autoritatem, tum ad proponendum populo res credendas, tum ad illum obligandum vt sua circa illas decreta suscipiat. Cuius ratio clarissimè desumitur ex ipsamet natura iudicis præsertim supremi in omni republica, cum enim in eo maximè distinguatur à puro consiliario etiam iuris peritissimo, quod insuper habeat autoritatem, tum ad proponendum subditis suas sententiâs, tum etiam ad obligandum, vt eis obediant; & idem Christus Dominus in formanda, & instituenda Ecclesia tan-

quam sacra republica modum optimum seruauerit, debuit consequenter iudici supremo controuersiarum fidei dare predictam autoritatem proponendi res credendas fidelibus, eosque obligandi ad illas suscipiendas; si quidem blasphemum est dicere illum suo defuisse legislatoris officio supremique Ecclesie principis.

Et quamuis aliqui heretici negent hanc autoritatem definiendi infallibiliter à Christo Domino concessam supremo iudici controuersiarum fidei, debere esse coactiuam exteriorem, qua scilicet sibi rebelles puniat, vel pœnarum metu ad sibi obediendum compellat; nihilominus tamen partem affirmatiuam tenent omnes doctores Catholici, cui etiã vi veritatis adstrictus consensit Iunius Calvinista in suis animaduers. ad controuersias Bellarmini ad cap. 9. 1. controu. lib. 3. animaduersione nona. Videturque manifestè sequi ex dictis. Nam primo non potest intelligi autoritas hæc definiendi, item obligandi fideles, vt definitioni obediant, nisi simul intelligatur hæc autoritas esse coactiuam exterior, vt enim ista omnia fiunt in foro exteriori Ecclesie, contentio vel disputatio vtriusque partis, definitio controuersie, definitionis promulgatio, præceptum eam obseruandi sub anathemate, ita compulsio seu coactio ad eam seruandam, item pœnarum inflictio in delinquentes debet esse ab auctoritate coactiuam exteriori. Deindè in citatis iam capite primo locis ex Deuteron. 17. exprimitur ipsa coactio exterior etiã per irrogationem pœnæ, & in nouo testamento, Matthæi cap. 18. vbi dicitur, *si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus*: id est excommunicatus; excommunicatio autem est quedam pœna, quæ per Ecclesiam imponitur, vt etiam ad hunc locum Euangelij expressè fatentur Beza, & Tremellius hæretici, & facile ostendunt verba illa Christi Domini sequentia; *Quicumque alligaueritis super terram, erunt alligata, & in celo*; quæ de Censuris Ecclesiasticis etiam esse

se intelligenda admittit Calvinus lib. 4. instit. cap. 8. § 15. & quod pœna hæc sit fori exterioris Ecclesiastici, fatentur omnes Catholici, nec possunt hæretici negare, qui nullum forum interius agnoscunt, in quo Sacerdos verè absoluat reum à peccatis, aut illa retineat, nihilominus concedunt excommunicationem, censuram esse Ecclesiasticam. Sed de his fusius agetur Deo dante inferius l. 4. interim noto vim istam, seu auctoritatem coactiuam eo fine non esse in supremo controuersiarum iudice, vt immediatè cogat interius intellectum, ad eliciendum assensum, hic enim assensus, cum versetur circa res obscure reuelatas, postulat ex parte voluntatis piæ affectionem, cui vt satis ex se patet repugnat omnis vis exterius illata; sed sicut loquitur D. Augustinus Epistol. 48. ad Vincentium. *Eo fine est hæc auctoritas vt homo timendo, quod non vult pati, vel relinquat impediendam animositatem, vel ignoratam compellatur cognoscere veritatem, vt timens vel respuat falsum, de quo contendat, vel querat verum quod nesciebat, & volens teneat iam, quod nolebat.*

C A P V T I V.

Quod à supremi iudicis controuersiarum fidei sententia prouocare non liceat, requiraturque insuper vt sit visibilis, viuens, clareque & apte loquens.

Primam huius propositionis partem non tantum Catholici, sed etiam hæretici expressè admittunt, videlicet in supremo iudice controuersiarum fidei requiri, vt ab eius sententia nunquam prouocare liceat. Colligitur clarè ex pluries iam citatis Christi Domini verbis Matth. 18. vbi agit de supremo iudice: *dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus*; nam si daretur ei locus ad prouocandum ad aliquem alium iudicem, iam non esset habendus pro Ethnicis, & Publicano, id est, non esset vitandus tanquam ex-

communicatus, seu præcisus omnino ab Ecclesiâ, si quidem appellatio ex propria sua conditione suspendit sententiam iudicis inferioris. Deinde ad quid Deus in Ecclesiâ constituisset supremum illum iudicem, nisi ad vltimatè terminandas lites & controuersias fidei; non terminaret autem eas, si ab eo ad alium posset formari prouocatio; neque consequenter contra Hypothesim esset supremus iudex saltem in suo ordine, & quo ad nos; quod addo, quia sicut in foro ciuili, supremus Senatus, licet habeat regem, à quo dependet, & suam mutuatus est potestatem, nihilominus, quia per decretum Senatus nobis innotescit, quæ sit mens legis per regem latæ, nec à decreto supremi Senatus, fit ad regem prouocatio, sed eius iudicio sistendum est, ita etiam, licet iudex omnium controuersiarum habeat Deum supra se, quia tamen voluntas Dei & fidei veritates nobis non innotescunt iuridicè, nisi per sententiam istius controuersiarum iudicis, nec ab illo datur locus prouocandi ad Deum, fit vt rectè appelletur supremus in ordine quo ad nos; eoque à fortiori, quo speciali Dei priuilegio gaudet veritate infallibili in definiendis, & proponendis rebus fidei, vt iam probauimus.

Alias condiciones in secunda propositionis parte contentas, & ad supremum iudicem controuersiarum fidei desideratas, nimirum, vt sit visibilis, spirans & viuens, clarè & aptè loquens in definiendo & qui etiam audiatur; vt hæretici communiter illas negant, secundum quod diuersa huius dignitatis iudiciariæ subiecta assignant; ita omnes Catholici constanter illas admittunt; & primò supremum controuersiarum iudicem debere esse visibilem probant omnia scripturæ testimonia, quibus supra ostendimus Deum illum Ecclesiæ dedisse, semper enim habetur aliqua particula, quæ significet eum debere esse visibilem, spirantem, & viuentem, vt cum Exodi 18. dicit Moyses de seipso tanquam supremo iudice, *ueniant ad me, vt iudicem*

inter eos, at certum est Moysen fuisse tunc visibilem, ac viuentem, Deuter. 17. *Venies ad Sacerdotes Leuitici generis, quæ resque ab eis, &c.* at interrogatio, & responsio fiunt ab audientibus, & loquentibus; item Matth. 23. de Scribis idem patet, particula enim illa, *quacumque dixerint*, satis indicat fuisse iudices viuentes, & loquentes, item Matth. 18. *dic Ecclesia, & si Ecclesiam non audierit*, auditur enim loquens.

Et certè ratio supremi iudicis à Deo instituti videtur id necessario exigere; debet enim habere analogiam, & proportionem, tum ad forum in quo constitutus est iudex, tum ad personas, inter quos iudicat, ita vt possit illas audire, earumque rationes expendere, possint item illæ vicissim eum loquentem, & definientem audire: at forum, respectu cuius est supremus noster iudex, est externum & visibile, punit in eo rebelles censuris Ecclesiasticis, quæ pertinent ad forum externum Ecclesiæ; personæ item cõtendentes inter se de aliqua fidei questione, sunt inter se visibiles, mutuo se vident & colloquentes audiunt, vt Arius eiusque sequaces, & Episcopi Catholici pro consubstantialitate filij Dei; audiunt item definitionem, quam si contemnant, puniuntur anathemate; iudex item expendit, quæ sint vires auctoritatum ab vtraque parte adductarum, vt in proposito exemplo Arianorum, *Pater maior me est*, & pro Catholicis, *ego & Pater vnum sumus*; ergo in supremo iudice controuersiarum fidei requiritur, vt sit visibilis, spirans, & viuens, qui loquatur, & audiatur.

Confirmatur hæc ratio, quia licet per potentiam extraordinariam potuisset Deus ita Ecclesiam instituere, vt nullum ei daret iudicem visibilem, loquentem, audientem, sed tantum seipsum scripto, aut aliquo alio exteriori signo, explicantem, & controuersias religionis dirimentem, quod aliqua probant hæreticorum argumenta, & hoc Catholici non negant, si quidem hoc non repugnat, & omnipotentix Dei tantum de-

negandum est illud quod manifestam inuoluit contradictionem; quia tamen hic statum Ecclesiæ consideramus, secundum quod de facto est institutus à Deo per potentiam ordinariam, qui est, vt tam forum ipsum, quam personæ disceptantes, Sacramenta item sint visibilia, controuersie item circa religionem exortæ sensibus exterioribus percipiuntur, & pateant etiam exterius; debuit Deus iuxta eandem potentiam ei prouidere de supremo iudice, qui videatur, loquatur, quique etiam, subditos videre, & audire possit ad vnitatem fidei facilius in Ecclesia conseruandam. Quod egregie docent Diuus Augustinus lib. 2. quæst. Euangelic. cap. 40. *Doctrina nempe imbuendi per Sacramenta, vel catechizandi, per sermonem sonantem, atque lectionem, ubi color quidam intelligitur verus, atque sincerus, quia in promptu est, & foris eminentissimus.* Et paulò post subdit. *Non enim in occultis cogitationibus, sed in manifestis operationibus hæc, quæ aguntur, Ecclesiæ propriè contributa sunt.* Itaque & Paulus voce Domini audita quid me persequeris? & ego sum Iesus, quem tu persequeris: ad Ananiam tamen missus est, vt illo Sacerdotio, quod in Ecclesia constitutum est, Sacramentum doctrinæ fidei perciperet, & verus eius approbaretur color, non quia non potest per seipsum Dominus omnia facere: nam quis alius hæc facit etiam in Ecclesia? Sed vt ipsa Societas congregatorum fidelium approbando inuicem, atque communicando, veræ fidei doctrinam in omnibus, quæ dicuntur verbis, vel signantur Sacramentis, tanquam unam speciem veri coloris obducatur.

Ad hoc insuper pertinet; quod idem dicit Apostolus ad Galatas cap. 2. *Deinde post annos quatuordecim ascendi Hierosolymam &c. & contuli cum illis Euangelium &c.* Ipsa enim, inquit Augustinus, collatio unam doctrinæ speciem exclusa omni varietate monstrabat, quod salubriter etiam Corinthios monet dicens. *Id ipsum dicatis omnes &c.* Cornelius etiam cum elemosynæ eius acceptæ, & preces eius audite illi ab Angelo nunciarentur, propter doctrinæ ta-

men, sacramentorumque unitatem ad Petrum iubetur mittere, tanquam illi, & suis diceretur. *Ite ostendite vos Sacerdotibus. Nam & cum irent mundati sunt. Iam enim ad eos venerat Petrus: sed tamen ipsi nondum accepto baptismatis Sacramento, nondum spiritualiter ad Sacerdotes peruenierant, tamen infusione Spiritus Sancti, & admiratione linguarum eorum mundatio declarata est &c.* Quæ cum ita se habeant, iam facile est illud videre fieri posse, ut quisquam in Ecclesiæ Societate doctrinam integram, veramque assequatur, & omnia secundum Catholicæ fidei regulam edisserat, distinguat creatorem à creatura, eoque manifestetur varietate mendaciorum tanquam lepra caruisse; Hactenus Augustinus, quibus sanè nihil egregius dici potest ad asferendum publicum & visibile Ecclesiæ magisterium, ac iudicium in dirimendis, ac proponendis fidei cōtrouersijs; Quapropter, licet inuitus huic veritati ad stipulatur expressè Iacobus Andreas acer Romanæ Ecclesiæ hostis, quando in rationibus è verbo Dei petitis pag. 24. ita loquitur: *Hoc ipso quod visibilis statuitur Ecclesia, necessario sequitur esse in terris generale quoddam regimen Ecclesiasticum &c.* pergitque id ipsum probare ex verbis Christi Domini, *dic Ecclesiæ, &c.*

Quod tandem visibilis controuersiarum iudex debeat clarè & apertè loqui in definiendo, quæ est vltima conditio à nobis adducta, patet, primò quia si tantum æquiuocè aut obscurè loquatur, erit potius causa litium, nouarumque controuersiarum, quàm earum diremptor, cum æquiuocatio sit erroris mater, & ex obscuritate ipsæ sèpè nascantur difficultates; secundò, quia in hoc munere obeundo debet ferre sententiam ea loquendi formula, quam ipsæ leges postulant, est enim definitio eius lex, statutum, decretum, cui tenentur fideles obedire; atque lex semper debet fieri verbis apertis, ne videatur potius data, & promulgata ad corrodendas pecunias & multas imponendas populo ob illius transgressionem, quam ob pacem, & tranquillitatem ciuium, sicut referunt

de crudeli quodam Tyranno qui in hūc finem curabat leges suas minutissimis describi caracteribus, & in editissimo loco affigi: ergò debet iudex clarè, & apertè loqui, & ita apertè, vt si quæ noua ex lata ab eo sententia nascatur difficultas, aut controuersia, possit nihilominus iterum conueniri, & vtrique parti, ita mentem suam explicare, vt de ea nullo modo possint amplius dubitare, cum ipse sit lex viua, & loquens.

CAPVT V.

An supremus controuersiarum iudex possit esse pars controuersie definienda.

NEgatiuam partem amplectuntur communiter heretici nostri temporis, scilicet supremum controuersiarum iudicem non posse esse partem cōtrouersie dirimendæ, quia nemini, iniquiunt in propria causa credendum est; Oppositam sententiam tuentur omnes Catholici asserentes non requiri in supremo iudice controuersiarum fidei, vt non sit pars controuersie dirimendæ, quasi id, quod est decernendum, nullo pacto ad eum spectare possit, aut debeat. Probatur primò tum autoritate, tum exemplo ipso Christi Domini, qui Ioannis cap. 8. cum Pharisei ei obijcerent, *tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum*, respondit, *Esti ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium, quia scio undè veni, & quo vado.* Ergò etiam supremus controuersiarum iudex, qui ad normam, & exemplum Christi suas actiones componere debet, cum sit visibilis eius in terris Vicarius, potest de seipso, autoritate à Christo recepta, verum testimonium ferre, siue quod idem est partem esse, in controuersijs fidei dirimendis ad illum spectantibus; atque ad eò non requiritur in supremo iudice controuersiarum fidei, vt non sit pars controuersie dirimendæ, quasi id, quod est definiendum, nullo pacto ad eum spectare possit.

Quod

Quod si obijcias eundem Christū dixisse Ioannis 5. *Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum*: Respondeo testimoniū Christi Domini pro se prolatum posse duobus modis spectari; primo in se, vel secundum se, prout nimirum est à tali persona; & ut sic fuit semper verum, seu dignum, quod acceptaretur à Iudæis, quia Christus erat veritatis infallibilis, iuxta illud ego sum veritas, quis ex vobis arguet me de peccato? Ioannis 8. Vndè cum Pharisei ibidem ei obijcerent tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum; respondit ut vidimus, & si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium, quia scio unde veni, & quo vado. Secundò potest testimonium Christi pro seipso prolatum considerari quo ad nos, & respectu eorum quibus loquebatur, & hoc modo adhuc dupliciter, primò præcisè, ut non agnoscitur esse Christi Dei, & hominis, sed existimatur esse puri hominis, nec habet miracula aut aliqua alia signa, & motiua sibi adiuncta, quibus sufficienter confirmetur. Secundò, ut cognoscitur esse Christi Dei, & hominis, vel ut habet miracula, aut aliqua signa, vel alia similia motiua sibi adiuncta, quibus sufficienter confirmetur. Iam quando Christus Ioannis 5. ait, *Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum*, id est, non est dignum, quod acceptetur: intelligitur de testimonio Christi Domini primo modo considerati quo ad nos: Iudæi enim non tenebantur sub peccato infidelitatis credere simplici assertioni Christi dicentis se esse filium naturalem Dei, idque nullo alio modo probantis, siue ex prophetis, siue ex scripturis, siue ex miraculis iuxta illud eiusdem Christi Domini Ioann. cap. 10. *Si non facio opera patris mei nolite credere mihi*, & cap. 15. *Si opera non fecissem in eis, que nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Cæterum, stante euidencia credibilitatis, quod esset verus, ac naturalis Dei filius, ut tenebantur id credere, ita & quod esset infallibilis veritatis, quodque conse-

Bibliot. Theol. Tom. I.

quenter de seipso posset verum perhibere testimonium.

Quod de Christo Domino huc usque diximus, eodem proportionali modo debet asseri de supremo iudice controuersiarum fidei, posse nimirum considerari dupliciter, primo veluti secundum se, siue pro ut per specialem Spiritus Sancti assistentiam habet priuilegiū infallibilitatis, & sub hoc respectu, ea ratione qua gaudet tali priuilegio in dirimendis omnibus fidei controuersijs, atque adeò illis etiam, quæ ad eum pertinent, nemini dubium esse potest, quin possit in illis esse legitimus iudex, verumque de seipso iudicium, ac testimonium ferre. Secundò potest idem iudicium, vel testimonium iudicis controuersiarum, non solum pro se, sed in alijs etiam rebus fidei, considerari quo ad nos, & hoc modo adhuc dupliciter, primò respectu infidelium adultorum, qui nondum habent euidenciam credibilitatis, defectu propositionis motiuorum illius, quod supremus iudex controuersiarum fidei, ex peculiari assistentia Spiritus Sancti gaudeat priuilegio infallibilitatis in proponendis, & explicandis, quæ sunt credenda: Secundò respectu eorū, qui vel iam habent de hoc euidenciam credibilitatis, vel fidem amplexi sunt. Iam ergò si consideretur supremi iudicis controuersiarum testimonium primo modo, dicendum est non esse verū, seu dignum, quod acceptetur; quamdiu enim defectu euidenciæ credibilitatis non constat nobis certo supremum controuersiarum iudicem habere infallibilem veritatem in definiendis, & proponendis rebus fidei, non tenemur illi credere, simplici que illius testimonio, tam in rebus fidei ad illum pertinentibus, quam non pertinentibus; secus autem, si posteriori consideretur modo, id est respectu eorum, qui vel iam habent de ipso euidenciam credibilitatis, vel fidem amplexi sunt.

Ex quibus satis patet, adductum S. Ioannis locum nihil facere cōtra nos, nec probare, quod nec Christus, nec supremus controuersiarum iudex ab eo

in Ecclesia institutus possint de seipsis testimonium ferre; atque adeo nec partes esse controuersiarum dirimendarum, sed tantum homines non teneri certo, & indubitanter illis assentiri, quamdiu vel nondum homines uenerunt ad fidem, vel saltem non habent supradictam credibilitatis euidenciam, nec de Christo, nec de supremo iudice controuersiarum ab illo instituto; ceterum in ijs, qui iam receperunt fidem, diuinæ fidei assensus, qui datur contra errores, dubitationes, difficultates insurgentes circa obiecta particularia diuinæ fidei, siue pertineant ad ipsummet supremum iudicem, siue non, ordinariè & communiter, resolucendus est in auctoritatem illius, tanquam regulam animatam, & uiuam infallibiliter proponentem & explicantem credenda, propter infallibilem assistentiam Spiritus Sancti Promissâ Ecclesiæ, quæ modo inferius explicando sola est uniuersalis & suprema fidei magistra, controuersiarumque circa illam exortarum iudex ex ordinatione Christi Domini.

Secundò probatur sententia Catholica, quia Apostolus pro Apostolatu suo testimonium ferre non erubuit, nec indecorum putauit suum in cælum raptum publicare, cum hoc ad fideles in Dei cultu ardentiores, & in Ecclesiæ gremio continendos, uideret esse necessarium; ergò etiam pariter, cum supremi controuersiarum iudicis auctoritas sit uniuersis per Ecclesiam fidelibus necessario credenda, potest tam illam adstruere, proprioque decreto confirmare, quam alia plura ad illam pertinentia.

Tertiò probatur ratione desumpta, ex proportione huius supremi nostri iudicis ad supremos iudices reipublicæ; in qualibet republica ita habet praxis, ut si quis reuocet in dubium auctoritatem ipsam principis, vel aliquid contra eum moliatur, ab ipsomet Rege, seu ab aliquo uices eius gerente condemnerur, nec ei unquam licet hunc recusare, & prouocare ad alium; ergò cum iudex ille, de quo agimus in præsentibus, sit etiam supremus in foro Ecclesiastico, non desinet esse iudex legitimus eorum, qui vel

reuocant eius auctoritatem in dubium, vel aliquid, quod ad rempublicam Ecclesiasticam pertinet. Insuper validè & legitimè quilibet Rex, & Princeps potest rebelles sibi subditos compellere ut obediant, etiam sub pœna mortis; ergò similiter supremus controuersiarum iudex poterit sub pœnis ab eo latis compellere subditos, ut obediant, ac proinde ferre sententiam de ea re, quæ eum aliquo modo tangit.

Quartò si supremus controuersiarum iudex, atque adeò Ecclesia, quæ ut dicemus infra sola est talis, non posset esse pars controuersiæ dirimendæ, iam præcluderetur uia condemnandi quamlibet heresim: nam si secundum Calvinistas & Lutheranos Scriptura sacra est iudex controuersiarum fidei: quomodo Calvinista condemnabit Lutheranum, reijcientem epistolam Sancti Iacobi tantquam stramineam; quomodo item Lutheranus Calvinistam asserentem uerba illa, *hoc est corpus meum*, esse tantum intelligenda figuratè, & tropicè, cum in utraque controuersia agatur de ipsamet Scriptura? Quod si dicant in hoc etiam sacram Scripturam posse esse iudicem; ergò falsum est quod dicunt requiri ad supremum controuersiarum iudicem ut non possit esse pars controuersiæ dirimendæ, solumque inter nos, & illos supererit difficultas, quodnam in particulari sit supremus controuersiarum iudex, de quo agemus in sequentibus, cum huc usque tantum fuerit sermo de suprema potestate iudiciaria controuersiarum fidei, & conditionibus essentialiter ad illam requisitis, abstrahendo à subiecto singulari, & determinato in quo reperiatur.

Quintò tandem asserimus propositionem illam, *nemo potest esse pars, testis, vel iudex in propria causa*, ad summum esse tantum ueram de iudice inferiori, & quando factum, de quo agitur, illum respicit, non ut publicam, sed ut priuatam dumtaxat personam; secus autem si sit supremus iudex factumque ad illum ut talem pertineat; certum quippè est sic illi licere iuxta meliorem, & re-

ceptiorem sententiam in causa propria ius dicere : Primum ex cap. *cum venissent*, extr. de iudicijs. *Cum super priuilegijs Sedis Apostolica causa vertitur, nolumus de ipsis per alios indicari*. Secundò ex cap. *Novit*. de iudicijs, vbi Rex in causa fiscali stabilitur iudex legitimus : Tertio ex cap. *Insuper* de testibus, vbi inferioribus praelatis in causis suarum Ecclesiarum testificari licet. Quantò ergò magis supremo iudici controuersiarum fidei ius suū dicere licebit, vt postquam illud dixerit, subditi sine vlla exceptione statim credere debeant & assentiri, vbi agitur de rebus fidei, controuersiaque definiendæ ad illum pertineat, non sub ratione alicuius priuatæ personæ, sed publicæ, nec pronuntiat sententiam studio priuati commodi, sed fidei veritatis tuendæ, ad quod munus infallibilem habet Spiritus Sancti assistentiam. Vndè etiam aliqui heretici Lutherani hanc nostram sententiam, admittunt, vt Scuselburgius libro 3. confutat. Theologiæ Calvinistarum artic. 2. vbi agendo de Theologia Ioannis Sturnebij, non longè à principio, & respondendo ad eius argumentum, quo contendebat Lutheranos non posse cōdemnare falsos doctores, quia nemo posset simul accusator esse, & iudex, respondet propositionem esse falsam in dogmatibus fidei ; & certè si res non ita se haberet, vellem ad hominem contra Calvinistas quærere, quo iure potuerit Calvinus consilium & operam, præstare, vt Seruetus ob suam hæresim conijceretur in vincula, quod tamen fecisse fatetur libenter in expositione errorum Serueti.

C A P V T V I.

Virum spiritus particularis sit supremus iudex controuersiarum fidei.

Postquam in superioribus vidimus, dari in Ecclesia supremum aliquè iudicem omnium fidei controuersiarū, explicuimusque conditiones ad illum necessariò & essentialiter requisitas, nūc

Bibliot. Theol. Tom. I.

ex eo, quòd illæ alicui inexistant, vel non inexistant, nobis est diiudicandum, quis sit ille supremus iudex, vel quis non sit. Tota autem hæc difficultas videretur esse tantum de tribus ; cum enim fides infusa, & supernaturalis innitatur reuelationi Dei, omnis verò diuina reuelatio fiat communiter vno modo ex his tribus, scilicet, aut quatenus Deus reuelat vnicique priuatim, quid debeat credere, aut quatenus id fecit per scripturam sacram, quæ est verbum eius, aut per Ecclesiam Christi sponsam, quæ Matth. 18. iubemur audire, hinc fit, vt in aliquo horum trium debeat esse summa illa potestas definiendi, & proponendi res per fidem credendas. Primum autem inquirimus an spiritui particulari conueniat, vbi nomine spiritus particularis nil aliud intelligimus, quàm priuatam reuelationem Spiritus Sancti, quam vnusquisque sibi in particulari factam de intelligentia & fide rei alicuius credendæ assereret.

Omnibus ferè hæreticis tam antiquis, quam modernis, nihil familiarius fuit ad publicam veritatem tollendam, quàm se suosque proprios, & priuatos spiritus facere vltimam credendi, controuersiasque fidei decidendi regulam. Sic apud Irenæum lib. 1. cap. 9. quidam Marcus Corolobassæus per spiritum patrum prophetare videbatur, & quotquot probabat ; participes gratiæ suæ prophetare faciebat. Cherinthus per reuelationem Dei, & Angelorum dicebat se habere doctrinam, quam contra Apostolicas traditiones prædicabat. Apelles in Philomelam impingens, virginem prius, sed infame postea eius scortum, cum afflatam quodam numine esse putaret (*erat namque in ea*, inquit Tertullianus, *Angelus seductionis, qui sub specie pueri eidem apparens modo Christum, modo Paulum se esse dicebat, & per os eius multa diuinabat*) omnes suos æstus, & conatus impios cum illa conferens suarum doctrinarum comitem habuit, atque magistram, vt librum quoque inscriberet : Philomelæ prophetias, & Phaneroiseis, hoc est prædictiones, ap-

paritiones, reuelationes; cuius Philomelæ fautores etiam fuerunt Seueriani, qui ex D. Augustino lib. de hæres. c. 24. eam diuinitus inspiratam ad prædicenda futura credebant.

Montanus quoque seipsum, Theodoro teste, Paracletum appellauit, & duas prophetissas effecit, Priscam, siue Priscillam, & Maximillam, earumque scripta propheticos vocauit libros: cui hæresi, contra quam fuisse disputat S. Hieronymus ad Hebr. quæst. 9. & epistola 54. ad Marcellam, multi postea adhæserunt, & inter illos infelix Tertullianus, qui illum sacræ Scripturæ locum: *Multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo, & cum venerit Spiritus Sanctus ille vos docet* (sic enim habent Græci codices) *in omnem veritatem*: detorsit ad suum Montanum plurimis in locis, cum prius lib. de præscript. cap. 8. illud idem testimonium Catholicè de Spiritu Sancto Apostolos docente interpretatus fuisset. Manichæi hos hæreticos imitati dixerunt etiam, non in Apostolos, sed in suum Archimanichæum (fuit autem iste quidam Manes Persa) Spiritum Sanctum descendisse, veritatem docuisse, & mundo per ipsum illam communicare voluisse; contra quam hæresim acerrimè inuehitur D. August. tra. 96. in Ioannem 97. & 98. ostendens allegoricè esse illam mulierem Prouerb. cap. 9. descriptam, quæ *cum sit inops panis promittit panes*, id est, cum sit ignara veritatis promittit scientiam veritatis; contra eandem disertè S. Vincentius Lyrinensis lib. contra prophanas vocum nouitates disputat cap. 37.

Ab hac eadem hæresi de facto non recedunt hæretici nostri temporis siue Lutherani, siue Calvinistæ, etsi enim interdum sacram Scripturam supremum iudicem omnium controuersiarum fidei statuere videantur; nihilominus tamen ubi & illic se à causa cadere animaduertunt, dum vltèrius venit ad discernendam veram scripturam à non canonica, ad diiudicandum, quis sit verus & genuinus huius & illius loci scripturæ

sensus, receperunt se velut intra spatia imaginaria, quò Catholicorum indago penetrare non posset, nempe in sua critiria, ac domesticum spiritum, seu internum Spiritus Sancti testimonium, quod ab vnoquoque fidei interius præsentiri iactant. Hunc spiritum supercilio plusquam thraonico sibi arrogans Lutherus dicere solebat, se nihil in scriptura ignorare, vt habetur in suo libro de seruo arbitrio. Bucerus, Brentius, & Melancton ne latum vnguem à Luthero discedentes passim in suis operibus dogmatizarunt posse vnumquemque de rebus fidei iudicare, scripturasque intelligere. Thomas quoque Muntzerus, qui primus inter Lutheri discipulos à Secta Lutheri desciiuit, & postea Anabaptistarum, Enthusiastarumque omnium pater, cælestes affatus expectabat de cælo, & nec scripturis fidere suos volebat, sed somnijs accepti spiritus, vnde dicti sunt hi Enthusiastæ cælestes prophætæ. Cuius erroris acerrimus postmodum propugnator fuit Sunensfeldius, qui apud Hosium lib. de hæres. nostri temporis, etiam in causa fidei scripturam reprobauit, dixitque non conuenire Christiano nimium creaturæ additum esse, Deum audire oportere, huius voces de cælo expectandas esse, *Beatus vir*, inquit Dauid, *quem tu erudieris domine*. Acquè nos docere hodie, atque olim Patriarchas, & Prophetas, visionibus, ac somnijs esse attendendum, illis enim loquitur nobis Deus.

Sed quid de Caluino? ne quid intantum in Ecclesia dimitteret, quod non oppugnaret, ad eundem spiritum confugit; etsi enim lib. 1. suarum institut. cap. 9. hunc errorem ex professo impugnare videtur, nihilominus expressè libro 1. suarum institut. cap. 7. §. 4. ait, persuasionem quod hæc scriptura sit sacra, seu à Spiritu Sancto, petendam esse ab arcano testimonio spiritus, quod nihil aliud sonat, quam per priuatam reuelationem factam cuilibet fidei istud diiudicari. Quod idem docet tum in harmon. Euang. Matth. cap. 7. tum in commentarijs in cap. 7. S. Ioannis, super illa

illa verba, *Si quis voluerit voluntatem eius facere &c. Exigit, inquit, hic Christus rectum iudiciū manare ex timore Dei, & reuerentia: ideo si animos habent ad timorem Dei compositos, facile agnituros, an verum sit nec ne, quod predicat. Et paulo post, si parati sumus in Dei obsequium, minimè illum nobis defuturum, quin Spiritus sui luce affulgeat, vt discernere liceat inter veritatem, & mendacium. Vnde etiam Calvinum secuti sunt eius discipuli, Petrus Martyr in locis communibus prima classe cap. 6. ait, Vnumquemque fidelium doceri à Christo, quæ sunt fidei, & neminem esse verum Christianum, cui tam parum diuini spiritus concedatur, quin valeat ex sacris litteris haurire & iudicare (hæc enim sunt eius verba, inter quæ hoc vltimum est etiam notandum) quæ necessaria sunt ad salutem. Et licet Vittacherus magistri inconstantiā imitatus lib. contra Bellarminum controuersia & quæst. 5. cap. 5. in responsione ad vltimum locum, neget spiritum particularem esse iudicem controuersiarum fidei, nihilominus sequenti octauo capite sui immemor, contra illud, oportere mendacem esse memorem, nō tantum id concedit, sed varijs tum Scripturæ tum Patrum testimonijs nititur probare, vnumquemque fidelem esse à Deo edoctum, & esse Spiritalem illum hominem, qui primæ Corinth. cap. 2. omnia diiudicat, & proindè etiam controuersias fidei: & ibidem argumento suo 7. & 8. contendit omnem doctrinā primū ab vnoquoque fidele probandam esse, ita vt discussionem seu examen illius præmittat, deinde probet, vel improbet; quod certe nihil aliud est, quàm priuatum spiritum introducere omnium controuersiarum fidei iudicem.*

Tandem ne diutius immoremur in referendis pro hac heresi præcipuorum Calvinistarum testimonijs, Calvinistæ Gallia in collatione Parisijs habita cum doctoribus è Sorbona, anno 1566. cum ab illis fundamentum suæ fidei quæretur, post multa, variaque subterfugia in priuato, & interno Spiritus Sancti te-

stimonio, tanquam in præsidio firmissimo steterunt; quin imo articulo 4. suæ confessionis iuxta editionem Rupellanam, anno 1609. clarè, & distinctè illud asserunt: ibi enim dicunt se dignoscere libros Canonicos à non Canonicis, non tam communi consensu Ecclesiæ, quam interiori testimonio, & suasionem Spiritus Sancti, docentis eos discernere ab alijs: vbi certè per testimonium istud interius sacra Scripturæ nihil aliud possunt intelligere, quàm priuatam reuelationem vniciue factam, cum illud expressè opponant communi consensui Ecclesiæ, qui aliquid publicum sonat, vt satis ex se patet: vndè cum ex dictis supra, idem sit supremus iudex vnus controuersia fidei, ac omnium reliquarum, & iuxta hunc articulum quartum Confessionis Calvinistæ Spiritus particularis sit iudex istius controuersia, v. g. num libri Machabeorum sint Canonici, sicut quatuor Euangelia; fit, vt etiam secundum eorum opinionem Spiritus ille particularis sit supremus iudex omnium controuersiarum fidei.

Verum contra hunc tam antiquorum, quàm modernorum hereticorum errorem fuit perpetuum & constans fidei dogma, Spiritum particularem non esse supremum iudicem controuersiarum fidei. Colligitur primò ex autoritate veteris testamenti Numer. cap. 12. vbi expressè condemnatur hic Spiritus particularis, cum enim Maria Soror Moyfis, & Aaron dixissent, num per solum Moysen loquutus est Dominus, nonne & nobis similiter loquutus est? statim subiungitur, quod cum audisset Dominus iratus est. Item Hieremias 23. capite, Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, visionem cordis sui loquuntur, & non de ore Domini; & paulò post, non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant; quem locum S. Hieronymus ad hoc caput adaptat hereticis, Ad eos, inquit, sermo dirigitur, qui credunt somnijs, & omnia quæ cernunt putant esse diuinam reuelationem &c. & infra, Suntque hodie in Ecclesia Somniatores,

res, & maxime in nostro grege, qui errores suos Domini faciunt prophetiam, & crebrè ingerunt somnia somniaui &c. Itè Ezechielis cap. 13. hæc dicit Dominus, *Va Prophetis insipientibus qui loquuntur spiritum suum, & nihil vident*; ad quem locum idem S. Hieronymus in commentarijs ait falsos illos prophetas referre, hereticos, qui Dei spiritum relinquentes, sequuntur Spiritum suum, quia nequaquam, inquit, *diuino instinctu, sed proprio corde vaticinantur*, & subdit, *undè licet sibi in mysterijs, imo in orgijs suis, plura Ecclesiasticis doctoribus videre videantur, tamen nihil omnino vident*.

In nouo quoque testamento expressè hic idem spiritus particularis damnatur, & expuitur, dum Sanctus Paulus primæ ad Corinth. cap. 12. enumerans varia dona & gratias gratis datas, & inter illas, *discretionem spirituum, prophetiam*, negat tamen illas esse in omnibus & singulis fidelibus; alij, inquit, *datur prophetia, alij discretio spirituum*; & circa finem eiusdem capituli, *numquid omnes propheta? numquid omnes doctores? numquid omnes interpretantur*, quasi dicat, non: quod antea confirmauit sumpto exemplo à singulis membris corporis, quæ non vnum & eundem actum habent: At spiritus ille particularis secundum illius Patronos, in omnibus fidelibus ad fidem ab heresi, scripturam Canonicam ab apocrypha, & veram interpretationem illius à falsa, & commentitia fecernendam, reperitur. Ergò omnes discretionem habent spirituum, & interpretationem sermonum contra manifesta Apostoli verba, & doctrinam. Iuxta quam statim ab initio Ecclesiæ, tempore Apostolorum, & post eorum mortem, ab omnibus Catholicis ij semper inter hereticos sunt habiti, qui hunc spiritum particularem sequebantur; sic Ireneus lib. 1. aduersus hereses cap. 9. egregiè infectatur Marcum, qui suas prophetare mulieres faciebat hac solèni prophetiæ inaugurationis formula: *Aperi os tuum, & loquere quacumque & prophetabis*. Et cap. 25. Cherinthum, inter cuius absurda refert Eusebius li-

bro 3. histor. Ecclesiast. cap. 12. quòd suas præstigias quasi per angelos sibi ostentatas fuisse comminisceretur.

Eadem censura notati sunt Montanus, & Maximilla, vt videre est apud eundem Eusebium lib. 5. cap. 15. nam inter causas, propter quas extrusi fuerint ab Ecclesia, hanc refert, quòd, scilicet, *contrà quam Ecclesiæ consuetudo, tum traditione tum successione, antiquitus ab Apostolorum temporibus eò usque deriuata postulabat, prophetare inceperint, id est, particulares reuelationes prætenderent*, circa quem locum Eusebij, diligenter notanda sunt verba illa, *contrà quam Ecclesiæ consuetudo, tum traditione, tum successione, antiquitus ab Apostolorum temporibus eò usque deriuata postulabat*; significant enim Ecclesiam tunc iudicasse esse contra consuetudinem successione & traditione ab Apostolis deriuatam, ita vni aut alteri priuato dari spiritum reuelantem quæ sunt fidei, non autem in eis sequi communem totius Ecclesiæ consensum.

Secundò probatur sententia catholica varijs rationibus, prima est, quia, spiritus ille particularis, quem hæretici stabiliunt pro supremo iudice controuersiarum fidei, caret conditionibus ad illum superius requisitis: ergò talis spiritus, quocumque modo consideratus, non est iudex controuersiarum fidei. Consequentia est certa, si antecedens est verum; veritas autem illius facile ostenditur, discurrendo breuiter per singulas conditiones superius explicatas. Prima est, quòd ita sit veritatis infallibilis, vt de illa constet singulis fidelibus; cuius tamen oppositum reperitur in spiritu particulari; quod sic probò, primò, quia de illo spiritu non potest constare omnibus ac singulis fidelibus, quod sit veritatis infallibilis; de quo potest etià prudenter dubitari, vtrum sit bonus, & qui propterea sit probandus, antequam ei credatur; satis enim patet, quòd si prudenter dubitatur, an sit bonus, prudenter etiam dubitatur an sit fallibilis, malis enim spiritibus familiare est mentiri, velleque fallere: Sed prudenter dubi-

dubitari potest, vtrum priuatus ille spiritus reuelans sit bonus, & antequam ei credatur est probandus, ex Apostolo 2. ad Corinth. cap. 11. vbi monens Corinthios, ne credant Speudoapostolis, quia sunt subdoli, ait hoc non esse mirum, *ipse enim*, inquit, *Sathanas transfurat se in Angelum lucis*; ergò de illo non potest omnibus, ac singulis fidelibus certò constare quod sit veritatis infallibilis. Deindè vt ipsimet hæretici fatentur, Spiritus ille particularis, non est talis, cui tanquam iudici infallibili debeamus credere, antequam eum probauerimus, quam probationem, aut examen fieri dicunt, ex eo quod loquatur consentaneè Sacris Scripturis, vel rebus antea per fidem cognitis: at non omnes & singuli fideles possunt examinare, probare, & dignoscere, vtrum spiritus reuelans sit bonus, & malus, vt patet ex superius citato loco Apostoli 1. ad Corinthios cap. 12. nec an loquatur consentaneè sacris litteris, vel rebus antea per fidem cognitis, plures enim sunt laici, etiam pij, qui nullo pacto id possunt præstare, cum plerique eorum etiam non didicerint legere, & in ijs, qui valent doctrina, & ingenio, sit præterea, opus, ex ipsa confessione hæreticorum, cognitione linguarum originalium, puta Hebraicæ, & Græcæ, item comparatione vnus loci cum alio, & multis alijs similibus, non igitur omnibus, & singulis fidelibus constare potest de spiritu illo particulari, vtrum sit veritatis infallibilis.

Ultra quod, si spiritus ille particularis, quem in omnibus verè fidelibus dicunt hæretici residere, probari & examinari debeat, per analogiam, & conformitatem quam habet cum scriptura, & alijs fidei mysterijs, priusquam teneamur illi credere, & acquiescere tanquam infallibili controuersiarum iudici, manifestè sequitur, non tam illum, quam Sacram Scripturam esse dicendum iudicem, aut regulam, ad cuius normam ipse spiritus dirigitur, & dignoscitur. Et tandem, cum velint hæretici, ipsum spiritum particularem esse Spiritum Sã-

ctum testificantem in cordibus nostris, cuius proprium est seipsum, cum obiectis quæ reuelat, manifestare, inutiliter probari, & examinari debet, saltem respectu illius personæ cui immittitur, & in cuius cordibus dicitur irradiare, quippe cum illico debeat ei acquiescere.

Secunda conditio requisita ad supremum iudicem controuersiarum fidei, est authoritas proponendi fidelibus veritates à se definitas tanquam de fide, & item authoritas obligandi fideles, vt illas suscipiant; hunc autem Spiritum particularem, nullam penitus habere exteriorem potestatem coactiuam, qua fideles compellat ad credendum, quod proponit, clarius patet quam quod probatione indigeat, tum ex eo quod sit aliquid inuisibile, tum etiam ex eo, quod aliquid particulare; Vnde etiam si per impossibile vnusquisque fidelis tam perfectò præditus esset sapientiæ dono, vt beneficio illius posset omnia diiudicare, quemadmodum aliqui hæretici interpretantur illum locum Apostoli 1. Corinth. cap. 2. *Spiritualis omnia diiudicat, & ipse à nemine indicatur*. Non propterea tamen de omnibus fidei controuersijs tale iudicium ferre posset, vt nempè cogeret sua authoritate, & scientia alios in suam sententiam abire: hoc enim absurdissimum esset, quia sic in plebeis, & simplicibus Christianis, imò & in fœminis inesset suprema authoritas iudicandi de fide. Homo ergò spiritualis de omnibus dicitur ab Apostolo iudicare, id est discernere, seu iudicium discretionis ferre, bonum à malo, & falsum à vero, secundam sapientiam sibi à Deo datam; illius autem iudicium nemo tenetur propterea sequi, cum nullam habeat potestatem Christianos ad sibi credendum obligandi, vt clarè constat ex editione Græca, nam quod vulgatus interpres vertit, diiudicat, Græca editio habet anacrinei, id est discernit, & non iudicat; ita vt eius iudicium sit ad summum discretiuum, sed non coactiuum, neque alios ad sibi consentiendum obligans, atque adeò non habens condiciones essentialiter requisitas ad rationem su-

supremi iudicis controuersiarum fidei.

Præterquam quod, per spiritualem qui de omnibus iudicat, multi, etiam hæretici negant intelligendum esse vnūquemque hominem fidelem, aut Christianum spiritu regenerationis præditū. Cum enim ibi opponat Apostolus hominem spirituale, animali, quem ait non posse percipere ea quæ sunt spiritus: per animale autem non intelligat infidelem, sed rudem, & adhuc penè infantem in doctrina Christiana, nondumque altissimorum fidei mysteriorum capacem, vt ex prioris ad Corinthios c. 3. videre est; *Non potui vobis, inquit, loqui tanquam spiritualibus, sed quasi carnalibus, & paruulis in Christo*. Ideò hoc loco per spiritualem intelligit hominem perfectum, in doctrina Christiana prouectum, & dono sapientiæ à Deo præditum: quod quidem donum frequenter in Ecclesia primitiua plerisque fidelibus, non tamen promiscuè & omnibus conferebatur. Cum igitur Spiritum illum particulare, quæ hæretici comminiscuntur, statuuntque pro supremo iudice controuersiarum fidei, omnibus fidelibus dari velint, imò nullum dicant verum fidelem esse, qui eo non sit præditus, manifestè sequitur locum hunc Apostoli de homine spiritu ipso particulari affecto non posse intelligi, atque adeò nihil conducere ad probandum, spiritum particularem esse supremum iudicem controuersiarum fidei.

Secunda ratio potest desumi ex fine quem habuit Deus in instituendo supremo aliquo iudice controuersiarum fidei; qui certè nullus alius fuit quam vnitatis fidei conseruatio, pacificaque omnium dubiorum fidei inter catholicos nascentium compositio; non enim est *Deus dissensionis, sed pacis*; at huiusmodi Spiritus particularis potius diuidit, & soluit quam vniat, dissensiones parit, quam pacem, magis dispergit, quam congregat ad fidem; præterquam quod enim ille soluit Iesum, vt ait D. Augustinus tract. 6. in Epistol. Ioann. qui vel Ecclesiam à Christo, vel seipsum ab Ecclesia vel qui ipsam Ecclesiam diuidit, qualis

est ille spiritus particularis nouatorum Ecclesiæ auctoritatem contemnentium infallibilitatem negantium; insuper si semel Deus reliquisset iudicio vnuscuiusque quid esset credendum, & quo sensu scriptura esset accipienda, viam ad horribilem confusionem aperuisset: quisque enim spiritum suum, supra eum sui proximi iactaret, nec vellet eum pro quolibet altero relinquere: imò non deberet: quippè quem crederet esse spiritum sanctum sibi assistentem, & mysteria fidei reuelantem: quod cum absurdissimum sit, omninoque alienum à fine supremi controuersiarum iudicis, absurdissimum quoque est asserere, Deum nullum aliū fidei iudicem, præter hunc spiritum particularem, statuisse. Quod etiam, verum est, siue consideretur huiusmodi spiritus seorsim, siue consideretur analogicè ad scripturas, vel res antea per fidem cognitæ; præterquam quod enim non est omnium fidelium, vt iam vidimus, examinare, probare, & diiudicare, vtrum spiritus reuelans sit bonus, vel malus? an loquatur consentaneè sacris litteris, vel non? Omnes insuper hæretici clamant se loqui conformiter ad sacras litteras, & fidei dogmata; vt enim spiritus particularis Caluino dicat solā figuram corporis Christi esse in augustissimo Eucharistiæ Sacramento, & hoc (vt putat Caluinus) conformiter ad sacras litteras, & fidei dogmata, ita Luthero dicat verè & realiter cum substantia panis esse corpus Christi in Eucharistia; & Anabaptistæ non esse homines baptizandos ante ætatem adultam, &c. cum ergo quot capita sint, tot prætendi possint priuatæ reuelationes conformiter etiam, & consentaneè ad scripturas, vt suus vnique spiritus suggerit, concludendum est talem spiritum quocumque modo consideratum non posse esse iudicem controuersiarum fidei, potiusque vnitati fidei, obesse, quam prodesse, vt in simili arguit D. Augustinus lib. 11. contra Faustum cap. 2.

Confirmatur hæc ratio, quia si in religionis dissidijs ad huiusmodi priuatum vnuscuiusque spiritum confugiendum

dum est, tanquam ad supremum illorum iudicem, vel iste spiritus dicat esse credendum omnibus sectarijs, vel non: si omnibus, ergò sequitur, vt dicebat Rhetorius apud D. Augustinum lib. de hæresibus. omnes (quod incredibile est, contradictionemque inuoluit) hæreticos rectè ambulare, & vera sentire; sequitur etiam spiritum inclinare ad assentiendū propositionibus contrariè oppositis: nec enim inter hæreticos conuenit, sed mira est apud plerisque dissensio, & contradictio; si nulli credendum, habetur intentum, priuatum, videlicet, & particularem spiritum non esse controuersiarum iudicem: si dicas quibusdam sic, quibusdam verò non ad credendum inclinare, cum non videatur maior ratio de his, quàm de illis, si quidem singuli eorum assertores gloriantur se verum habere spiritum Dei, seque loqui conformiter ad Sacras Scripturas; oportet de necessitate, quod præter illum spiritum particularem, detur in Ecclesia aliquis alius supremus iudex, qui de illius bonitate, vel malitia iudicium ferat, fidelibusque proponat, quis loquatur conformiter Sacris Scripturis, quis non; nisi velimus dicere Deum Ecclesie sufficienter non prouidisse, sed omnia confundere voluisse.

Tertia ratio desumitur ex modo, quæ secundum viam ordinariam diuina seruauit prouidentia in manifestandis fidei veritatibus: nam sicut Ecclesie institutio est iuxta legem Dei ordinariam intra ordinem gratiæ, nec illam transcendit, ita & institutio eorum, quæ requiruntur ordinariè in Ecclesia: atqui inter ea, quæ ordinariè requiruntur in Ecclesia, vt intra ordinem gratiæ constituta est, annumeratur ipse iudex controuersiarum fidei, vt vidimus supra: igitur debet iudex ille esse institutus iuxta legem Dei ordinariam: at Dei lex ordinaria non est, quòd per seipsum reuelat, aut proponat vnique priuatim, & in particulari, quæ debeat credere, quis sit genuinus Scripturæ sensus, & illum per seipsum immediatè definiat, sed per aliquos ho-

Bibliot. Theol. Tom. I.

mines: igitur iudex controuersiarum fidei, non potest esse ille spiritus, sed homo aliquis, vel cætus aliquis hominum visibilis, spirans, & viuens, clarè & apertè loquens in definiendo, & qui etiam audiatur, vt probauimus supra. Ultima huius discursus minor, in qua solum est difficultas, non potest efficacius probari, quam inductione facta per omnia tempora: & quod pertinet ad prima, post creationem Adami, quem primum præceptorem hominum dedit Deus: nostram propositionem vt veram admittunt ipsemet hæretici, vt Calvinus lib. 1. instit. cap. 6. §. 1. & 2. Kemnitius in suo examine primi decreti 4. sessionis Concilij Tridentini.

De tempore Abrahami patet Exodi 8. *Scio* (inquit Deus loquens de Abrahamo) *quid præcepturus sit filijs suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam Domini*; de tempore Moysis constat Exodi 18. & Deuter. 17. vbi aliqui deputantur iudices controuersiarum, quæ circa religionem orientur: quod iterum fit tempore Iosaphat Regis Iuda lib. 2. Paralip. cap. 19. Malachiæ 2. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore eius*: hinc quando agitur de diuite Epulone in Euangelio Lucæ 16. dicitur, *habent Moysen, & Prophetas, audiant illos*. Item Matth. 13. Iudæi remittuntur ad Scribas & Phariseos; Marci vltimo mittuntur Apostoli prædicare: Act. Apost. 8. Deus non docet per seipsum eunuchum, sed ad id præstandum mittit S. Philippum: Act. 9. Saulus dimittitur instruendus per Ananiam; Act. 10. monetur Cornelius Centurio vocare S. Petrum, vt discat ab illo res ipsas fidei, & Apostolus ideo ad Romanos 10. dicit *fidem esse ex auditu, auditum per verbum Dei, nec homines posse credere sine predicante*; & ad Ephes. 4. *Deum dedisse Apostolos, Euangelistas, Doctores, & Pastores ad agnitionem fidei, usque ad consummationem seculi*; quia Deus ordinariè docet homines per homines ipsius fidei dogmata; & ob hanc etiam causam idem Apostolus ad Galatas cap. 2. testatur se

M m

ascen-

ascendisse Hierosolymam, vt cum Petro & alijs Apostolis de suo Euangelio communicaret, *Ne, inquit, in vanum currerem.* Et quia vt docent Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, & Hieronymus Epistola 12. ad Augustinum, eius Euangelium nullam auctoritatem habere potuisset, nisi per istos viuos & supremos iudices fuisset approbatum.

Vndè si ipsis nostris ducibus, Diuoque Paulo, quantumuis per reuelationem Iesu Christi suam accepisset Euangelij doctrinam, non satis fuit reuelatio illa spiritus, nisi adhuc ad regulam Ecclesiæ Catholicæ Hierosolymis congregatæ confugeret, vt ibi sua probaretur doctrina; multò minus debent sufficere particulares reuelationes, aut entusiasmi priuatis hominibus facti, nulla præsertim vel auctoritate, vel sanctitate vite, aut signorum testimonio suffultis, sed necessario recurrendum est ad iudiciũ Ecclesiæ, quæ cum sola sit columna, & firmamentum veritatis, ita etiam ad illam solam pertinet, tam huiusmodi spirituũ, quàm cæterarum fidei veritatum auctoritatiua approbatio, ac propositio. Et hoc est, quod docuit Gregorius Nazianzenus in Apologet. primo. Hoc in Ecclesia constituisse Deum, vt alij pascantur, imperiumque accipiant (quibus id vtilius est) ac tum sermone, tum opere ad officium dirigantur. Alij è contra ad concinnitatem perfectionemque Ecclesiæ, Pastorum, Magistrorumque munere fungantur, nimirum, qui virtute, necessitudineque ad Deum, & familiaritate vulgus antecellunt, rationem animæ ad corpus, aut mentis ad animam sustinentes. Chimericus ergò, callidèque ad euertendam veram regulam, & legitimum controuersiarum iudicem eludendum introductus fuit à Sathana se se transfigurante, in Angelum lucis spiritus ille particularis, & priuatus, quem in omnibus verè fidelibus dicunt hæretici residere, vt eo afflante de fidei dogmatibus auctoritatiuè pronuntiare, vel controuersias religionis definire possint.

Quarta tandem, & vltima ratio po-

test desumi, ex ipsamet huius spiritus particularis vanitate, & fictione, quia, aut ille spiritus, si daretur singulis fidelibus, pertineret ad gratiam gratum facientem, aut ad gratias gratis datas; si si ad gratiam gratum facientem, iam statim, ac quis mortaliter peccaret, non haberet talem spiritum perdita gratia, vnde etiam non valeret amplius doctrinas discernere, & quæstiones fidei definire; Si dicatur pertinere ad gratias gratis datas; contra est primò, quod hæ primò & per se dantur in bonum proximi, vt docent Theologi ex professo 12. hic autem spiritus reuelans, interiusque testificans in bonum proprium ex opinione aduersariorum. Secundò inquiri ad quam gratiam gratis datam sit reducendus, an ad prophetiæ donum, an ad sermonem sapientiæ, vel scientiæ, an ad discretionem spirituum, aut similia de quibus D. Paulus 1. Corinth. cap. 12. Si ad prophetiæ donum, iam incerta nobis redditur regula fidei; nec enim vt probat ex diuinis Scripturis Gregorius Homil. 1. in Ezech. Spiritus prophetiæ Prophetarum mentibus semper præsto est, vnde lib. 4. Reg. cap. 4. dixit Elisæus: *Anima eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi.* Nec semper agnoscit Propheta si spiritu diuino, vel proprio mens eius illustretur vt patet de Nathan; qui deceptus est, putans David ædificaturum templum Domini; si ad alias gratias gratis datas, cum Apostolus expressè doceat illas nõ esse omnibus fidelibus communes, sed alij dari sermonem sapientiæ, alij sermonem scientiæ, alij discretionem spiritum, manifestè sequitur inter illas computari non posse, atque adeò quid fictitium esse, spiritum illum particularem, quem sectarij omnibus asserunt esse communem, & obuium ad decidendas religionis controuersias.

CAPVT VII.

Soluuntur argumenta hereticorum, quibus contra doctrinam superiori capite traditam, conantur probare spiritum particularem esse regulam credendi, vel supremum iudicem fidei controuersiarum.

Primum hæreticorum argumentum defumitur ex ijs veteris testamenti locis, in quibus homines præcipuè nouæ legis dicuntur edoceri à Deo, quæ sunt illis credenda, & facienda, vt Isaiæ 54. *Ponam vniuersos filios tuos doctos à Domino*; Hieremiæ 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populū, & non docebit ultra vir proximum suū, & vir fratrem suum dicens cognosce Deum, omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsque ad maximum:* ait Dominus.

Respondetur illa duo testimonia veteris testamenti, aliaque similia non procedere de intelligentia scripturarum, & articulorum fidei, quasi Deus solus absque vlllo alio doctore forinsecus sonante, seu doctrinam fidei proponēte & explicante per prædicationē aut definitionem, eam tradat vnicuique fidelium: verum solummodo intelliguntur de gratia Spiritus Sancti, qua homo mouetur interius, & suauiter impellitur ad credendum in Deum, eumque amandum, vt habemus ex ipsamet interpretatione Christi Domini apud S. Ioannem cap. 6. cum enim præuidens hæresim Pelagianorū ostenderet opus esse interiori gratia Spiritus Sancti excitante & adiuuante ad credendum in Deum, eumque amandum his verbis: *Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum* (quod de hac gratia mouente interius ad credendum, intelligendum esse docet S. August. tract. 26. in Ioannem) protulit auctoritatem vtriusque Prophetæ, *Est scriptum, inquit, in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei*: ergo, vt hæc vtraque auctoritas afferatur appositè ad rem

de qua erat illi sermo, debet intelligi de interiori motione Spiritus Sancti, tantquam necessaria ad credendum in Deū, eumque amandum, sicut & ista Christi Domini verba, *Nemo potest &c.* dicit autem Christus *in Prophetis*, propter hanc vtramque auctoritatem Isaiæ 54. & Hierem. 31. vt significat S. Hieronymus ad locum illum Isaiæ.

Hanc autem interioris gratiæ, siue motionis Spiritus Sancti necessitatem ad credendū in Deum, eumque amandum, non excludere doctorem externum, manifestè colligitur ex præcedentibus Isaiæ verbis, ait enim: *Sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in Sapphyris, & ponam iaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos &c.* & postea subdit, *vniuersos filios tuos doctos à Domino*. Per fundamenta Sapphyrina Apostolos intelligens, vt exponit Hieronymus, per propugnacula doctores, qui in disputando fortissimi sunt, & testimoniorum diuinorum antemurali roborati, & postea subdit, *Ponam vniuersos filios tuos doctos à Domino*. A domino si quidem rectè fideles edoceri dicuntur, qui ordine ab ipso instituto docentur; scilicet ab Ecclesia, eiusque pastoribus, quasi à Christo dicente, *qui vos audit me audit, &c.* Nec est, quod aliquis vim faciat in illis vltimis Hieremiæ verbis: *Et non docebit ultra vir proximum suum, dicens cognosce Dominum, omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsque ad maximum*: Sanctus enim Hieronymus ad illum locum subindicat verba illa intelligi de cognitione vnius Dei: ita vt prophetæ sensus sit tantam fore legis Euangelicæ perfectionem, vt cum ante illam cultus plurium Deorum passim apud omnes gentes vigeret, sola Iudaica excepta, iuxta illud Psal. *Notus in Iudæa Deus*; tunc illius tempore esset cultus vnius solius Dei, eo quod per Euangelium facilè omnes ab eiusmodi paganismo deficerent, & quod tam vulgaris esset hæc Dei notitia, vt aliquis opus non haberet id ex proximo suo discere: quæ explicatio certè nihil fauet

particulari, & priuato sectariorum Spiritui in ordine ad omnia credenda, & facienda; sicut nec illa D. Augustini lib. de Spiritu, & littera capitibus 20. 21. 22. 23. & 24. Vbi totum hunc Hieremiæ locum perpendens, asserit per illa verba, & non docebit ultra vir proximum suum. significari præmium in æterna beatitudine dandum hominibus noui testamenti, qui fide, & charitate informati legem Dei seruauerint, scilicet claram & intuitiuam Dei visionem in patria, vbi beatorum etiam minimus videbit Deum facie ad faciem, & sicuti est, nec discet ab aliqua alia creatura, quæ & quanta tremenda misteria in Deo, sed ipse palam, & apertè ea intuebitur.

Secundum argumentū desumitur ex varijs noui testamenti locis Ioannis 7. *Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina utrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar: item 10. Oues meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me.* 1. Corinth. cap. 2. *Spiritualis omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur; & unicuique datur manifestatio Spiritus ad utilitatem.* 1. Ioannis cap. 2. *non necesse habetis, ut aliquis doceat vos, sed vnctio docet vos de omnibus.* & cap. 5. *qui credit in filium Dei, testimoniū Dei habet in se.* Ex quibus omnibus sic argumentantur hæretici ad probandam suam hæresim; qui audiunt vocem Domini, & fugiunt vocem alienorum à Christo, ij iudicant de doctrina Christi, & item qui voluntatem Dei faciunt, insuper qui iudicat omnia, & à nemine iudicatur est supremus iudex controuersiarum fidei, item is cui datur manifestatio spiritus, item is, quem docet Spiritus Sanctus, quique alio doctore non indiget, sed testimoniū Dei habet in se: atqui fidelis quilibet vocem Domini audit, quia credit in illum, item voluntatem eius facit, quia seruat eius mandata; ratione sui Spiritus omnia iudicat, & à nemine iudicatur; edocetur à Spiritu Sancto, nec habet necesse doceri ab alio: igitur quilibet fidelis ratione spiritus particularis, & priuati sibi interioris inexistentis est iudex omnium con-

trouersiarum fidei, absque eo quod indigeat recurrere ad aliquem alium exteriorem iudicem, vt ab eo edoceatur, quæ sint illi credenda, & facienda.

Respondetur hoc argumentum nihil penitus concludere, quia procedit ex locis sacre Scripturæ male ab hæreticis intellectis. Ad primum enim Ioann. 7. respondetur ex D. Augustino tract. 29. in Ioannem, quod voluntatem Dei facere, ibi pertinet etiam ad credere: facere enim voluntatem Dei, est operari opus eius, *hoc est autem opus Dei*, inquit Saluator, vt credatis in eum, quem ille misit; vnde iuxta D. Augustini interpretationem sensus illius loci est; qui credere voluerit, cognoscat de doctrina eius, quid est cognoscat, id est intelliget: intellectus enim merces est fidei, dicente Propheta *nisi credideritis non intelligetis*. Quod si insuper ad pietatem hunc locum extendere velimus, ita vt omnis prius faciens voluntatē Dei cognoscat de doctrina &c. Sensus est de cognitione discretiua veræ à falsa doctrina, non iudiciaria, & decisiua ex auctoritate: vnusquisque enim faciens voluntatem Dei ex habitu fidei potest discernere quæ fidei sunt, non autem determinare, & authoritatiuè iudicare. Vnde Augustinus de Agone Christiano cap. 4. sic dicit: *Qui fidem Catholicam benè didicit, & vera pietate munitus est, quamuis hereses nesciat hæreticis tamen respondet. Nec enim decipi potest qui iam cognouit quid pertineat ad fidem Christianam, quæ Catholica dicitur.* Vel dicendum tertio, quod magis conforme videtur textui, sensum eius loci tantum esse, eum qui vult facere Dei voluntatem, odio vel inuidia non duci, sed studio veritatis & amoris Dei, esse rectè dispositum, vt iudicet, nùm doctrina Christi sit doctrina Dei, quia caret grauissimis impedimentis; quibus improbi, vt plurimum à sua ad fidem Christi que doctrinam amplectendam conuersione retardantur. Solent quippe passionibus obcæcare intellectum, & facere vt aliud quàm oportet de rebus, quæ propo-

proponuntur, iudicium feratur, cum vnusquisque iuxta Philoſophum iudicet de rebus, pro vt affectus eſt, ſicut etiam ſolemus vulgò dicere eum, qui nullo affectu ducitur, poſſe ferre fanum de re aliqua iudicium, alium verò non poſſe, niſi prius affectum deponat. Verùm vt in hac vulgari loquendi formula non denotamus aliquem cum hac ſola cognitione nullo alio adiutum poſſe rectè iudicare, ſed tantùm poſitis cæteris ad illud requiſitis; ita & in hac Chriſti Domini ſententia non ſignificatur eum, qui caret iſtis affectibus odij & inuidiæ in Chriſtum, ſolumque quærit voluntatem Dei, poſſe cum hac ſola diſpoſitione abſque vllius alterius adminiculo diſcernere, an Chriſti doctrina ſit Dei vel non, ſed tantum eſſe bene diſpoſitum, vt cæteris poſitis ad id neceſſarijs rectè iudicet de doctrina Chriſti: & quemadmodum hæc ſola diſpoſitio in hominibus ad benè iudicandum de rebus politicis & humanis non arguit illis iuridicam poteſtatem dirimendi lites eiufmodi, ita nec diſpoſitio illa, quod ſcilicet aliquis velit facere voluntatem Dei, infert in illo eſſe iuridicam poteſtatem definiendi controuerſias fidei. Quod autem hic ſenſus nulla penitus ratione fauens hæreticis, ſit conformis ſententiæ Chriſti, patet ex ipſomet Euangelij contextu, vbi reprehenduntur Iudæi, quod voluerint Chriſtum interficere, & in hunc finem quæſiuerint illum: item rapti in admirationem dixerint, *quomodo hic litteras ſcit, cum non didicerit?* dubitantes an hæc eius doctrina eſſet à Deo, vel dæmone, nam paulo inferius dixerunt Chriſto *dæmonium habes*; igitur Chriſtus Dominus, vt tacite inſinuaret eos propterea non cognoſcere, an doctrina ſua ſit ex Deo, quia ſunt indiſpoſiti, & præpediuntur affectibus odij, & inuidiæ, reſpondet, *Si quis voluerit voluntatem eius facere qui miſit me, cognoſcet de doctrina mea an ex Deo ſit*; id eſt, ſi velitis odium & inuidiam, quæ contra Dei voluntatem in me concepitiſtis, deponere, poteritis

iudicare doctrinam meam eſſe ex Deo.

Secundus etiam locus Ioannis 10. *Oues mea vocem meam audiunt, & ſequuntur me*; non procedit de intelligentia ſacræ ſcripturæ, & dogmatum fidei, quam orta quacumque controuerſia, aut difficultate circa illa, fideles ipſi accipiant immediatè à ſolo Spiritu Sancto, ſecluſo omni alio externo doctore, de quo tamen inter nos, & hæreticos eſt quæſtio, ſed tantùm intelligitur de præueniente gratia, qua Chriſtus eos ad fidem formatam vocat; cuius vocem dicuntur tanquam eius oues audire, quando percipiunt, & apprehendunt vocationem Chriſti; ſequi verò quando vocationi Dei perceptæ ſuum præbent aſſenſum, ſeu fide viua credunt in Chriſtum eos vocantem, vt patet ex illis verbis continentibus cauſam, cur Iudæi eſſet increduli, & infideles, *vos non creditis*, inquit Chriſtus eodem capite, *quia non eſtis ex ouibus meis, oues meæ vocem meam audiunt*. Et quod prædicta Chriſti verba non excludant viſibilem & externum doctorem, patet ex eodem capite, vbi expreſſè ait ſe habere alias oues, quæ quando hæc loquebatur, nondum erant ex ſuo ouili, *illas*, inquit, *oportet me adducere, & vocem meam audient*, quod intelligitur de gentilibus ad fidem Chriſti conuertendis, quos ait audituros ſuam vocem, quia erant conuertendi per Apoſtolos, quos ipſe miſit in mundum ad conuertendas gentes, vt explicat S. Auguſt. tract. 47. in Ioannem.

Ad tertium locum 1. Corinth. c. 2. *Spiritualis autem omnia diiudicat &c.* iam notauimus ſuperiori capite, ibi per hominem ſpiritualem non intelligi omnè fidelem ſpiritu regenerationis præditū, ſed tantùm perfectum, qui altiora fidei myſteria percipit, quæ animalis homo, id eſt iuſtificatus quidem, ſed præ imbecillitate mentis nondum potens hæc altiora fidei myſteria percipere, non intelligit; vnde iam hic ſenſus nihil fauet ſpiritu particulari, quem hæretici volunt eſſe communem, & obuium vnicuique fideli. Secundò ibi non agi, de iudi-

iudicio *potestatis*, quo quis tanquàm iudex cum autoritate obligandi cæteros definit controuersias, sed de iudicio *discretionis*, quo qui prudentior est & magis exercitatus in rebus, eas melius percipit & penetrat, licet autoritatem illas sua sententia definiendi non habeat; quod iterum iudicium discretionis, cum non competat omnibus, & singulis fidelibus, vt patet ex dictis superiori capite, sicut nec ipsa probatio spirituum, cum S. Paulus 1. ad Corinth. cap. 12. discretionem spirituum inter gratias gratis datas non omnibus & singulis Christianis communes recenseat, manifeste patet adhuc ex hoc capite non consistere in illo priuatum & particularem spiritum, quem Sectarij volunt reperiri in omnibus, ac singulis fidelibus. Similiter quod ibidem dicatur, *unicuique dari manifestationem spiritus ad utilitatem*, sensus Apostoli non est, quod detur unicuique fidei manifestatio spiritus, quasi omnibus & singulis fiat reuelatio immediata per Spiritum Sanctum, sed sensus eius est, cuicumque datur donum aliquod, quo patet eum accepisse Spiritum Sanctum, istud ei dari in commodum, & utilitatem Ecclesiæ; ibi enim Apostolus per manifestationem spiritus non intelligit specialem, & particularem aliquam gratiam gratis datam, vt satis patet ex enumeratione ab illo facta, sed finem dumtaxat proprium istarum gratiarum explicat, qui est dari ad bonum Ecclesiæ & proximi primò, & per se; non autem ad proprium recipientis commodum.

Quartum tandem, & quintum locum primæ Ioannis explicat S. Augustinus tract. 3. in hanc epistolam, vt non excludatur per hoc exterius Ecclesiæ, vel Pastorum eius magisteriū, alioquin poterat illi fieri instantia. Tu dixisti quia vnctio ipsius docet nos de omnibus, vt quid ergo talem epistolam fecisti, quid illos tu docebas, quid instruebas, quid ædificabas &c. Sed vt significetur quod nisi adfit magister intus docens, & corda aperiens, & emolliens,

inanis sit foris strepitus verborum, & quos Spiritus Sanctus non docet intus, indocti remaneant. Magisteria, inquit Augustinus, forinsecus adiutoria quedam sunt, & admonitiones, cathedram in cælo habet, qui corda docet, propterea ait & ipse in Euangelio: *Nolite vobis dare magistrum in terra &c.* interior ergo magister est, qui docet, Christus docet, inspiratio eius docet; vel dicendum secundò quod vnctio de omnibus diuersimodè diuersos docet, vt ait Sanctus Doctor, quosdam scilicet simplices ea quæcumque ad salutem sunt necessaria, quosdam in quantum altiora, cognoscunt mysteria, vt alijs possint illa manifestare. Vel tandem loquitur Ioannes de doctrina fidei Parthis ad quos illam scribit epistolam, ab Apostolis, vel ipsomet prædicata, ex qua poterant hæreticis resistere; vnde prius præmisit. *Hæc scripsi vobis de ijs, qui seducunt vos, & vos vnctionem quam accepistis ab eo maneat in vobis &c.*

Tertium hæreticorum argumentum desumitur ex autoritate SS. Patrum, Ambrosij præsertim, & Augustini; quorum primus libro 5. Epistolarum 32. & 33. vt citat Vittacherus, vult populum Mediolanensem esse iudicem controuersiæ, quæ illi erat cum Auxentio Arriano; Augustinus verò tractatu statim citato in epistolam primam Ioannis, explicans verba hæc, *Vnctio docebit vos de omnibus*, ita loquitur: *Sonus verborum nostrorum aures percutit, magister intus adest, nolite putare quemquam hominem aliquid discere ab homine.*

Respondetur testimonium Diui Ambrosij, quod iuxta editionem Parisiensem extat lib. 2. epist. 13. mala fide citari ab hæreticis, & omnino contra sensum & mentem Ambrosij, qui in illa epistola ad Valentinianum Augustum totus in eo est, vt suæ de fide disputationis cum Auxentio Iuniore, laici non sint arbitri. Quibus tamen concedit, vt intersint disputationi, non tamen tanquàm iudices: *Veniant, inquit, planè, si qui sint ad Ecclesiam, audiant cum populo, non vt quis-*

quisquam eorum iudex referat. Vnde cum subiungit, *Unusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur; Agitur de istius Ecclesie sacerdote, si audierit illum populus, & putauerit melius disputare, sequatur fidem eius, non inuidebo;* dum hæc, inquam subiungit Ambrosius, nihil fauet aduersarijs, quasi per illa verba iudicium disputationis penes populum voluerit esse, alias esset sibimet contrarius; sed tantum alludit ad illum Ecclesie morem, quo populus optabat & postulabat hunc vel illum sibi dari in Episcopum, licet ius suffragij in electione Episcopi non haberet, quia etiam in hoc negotio agebatur de Episcopo: vel etiam illa ex maxima tum causæ pro qua certabat, cum disputationis suæ confidentia protulit; probe enim sciebat Auxentium in disputatione non præualiturum: vnde eadē animi fiducia istud dicere potuit, qua in veteri lege Elias Propheta lib. 3. Regum cap. 18. dedit optionem populo, *Si Dominus est Deus, sequimini illum, si autem Baal, sequimini illum,* cum ipse apprimè sciret in hac optione Prophetas Baal fore confundendos.

Ad testimonium D. Augustini patet ex dictis illum tantum loqui de necessitate diuini auxilij ad fidem concipiendam, seu ad credendum interius, & in corde ea quæ nomine Ecclesie nobis à concionatoribus, & pastoribus exterius proponuntur: nisi enim adsit magister qui interius agat, homine (nempe Doctore) exterius agente, & proponente, nunquam rebus fidei consensum præbebitur: Ex hoc tamen noluit Augustinus, illum Magistrum interius operantem de lege ordinaria sufficere, ita vt omnes pastores, & doctores qui exterius res fidei proponunt sint abiiciendi, & contemnendi; vt etiam seipsum explicat ibidem S. Augustinus sumpto exemplo ab agricola, *Sic sunt, inquit, ista verba fratres, quæ forinsecus dicimus, quomodo agricola ad arborem forinsecus operatur, adhibet aquam, & diligentiam culturæ, qualibet forinsecus adhibeat, nun-*

quid poma format: quod confirmat ex Apostolo primæ ad Corinth. cap. 3. Neque qui plantat, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus; quæ omnia docent nos indigere gratia excitante & adiuuante ad credendum Deum esse præcipuum nostræ fidei authorem, ita tamen vt intelligatur simul etiam doctor necessarius exterius illam explicans, vt statim explicabimus soluendo sequentes rationes.

Quartum tandem, & vltimum hereticorum argumentum desumitur ex ratione, quia sicut vnusquisque fit fide propria saluus, ita debet eadem fide suaniti, suoque iudicio, non ex cuiusquam hominis arbitrio pendere: ergo vnusquisque sibi debet esse iudex in materia fidei; quod cum munus obire non possit viribus naturæ, debent illi præsto esse vires supernaturales, nempe motio, & inspiratio Spiritus Sancti, quæ eum ad credendum impellat, sicque non aliter, quàm vi huius Spiritus, qui sine dubio est illi particularis, assensum fidei rebusque de illa controuersis præbebit.

Respondetur ad hoc argumentum, hoc tantum sensu, quemlibet fidelem, relinqui suo arbitrio in credendo, atque adeo propria fide saluum fieri, quod cum auxilio diuinæ gratiæ penes eius libertatem sit fidem amplecti, vel non amplecti, bonum vel malum facere; non autem ex eo quod supremam habeat auctoritatem definiendi res fidei, siue quod idem est iudicium præscriptiuum, vel determinatiuum ad credendum: cum enim vt supra monuimus, iudicium in ampla significatione sumptum duplex distinguatur; vnum quod nudum assensum intellectus importat; alterum iuxta forensam significationem, quo denotatur actus quidam, quo iuridice fertur sententia de re aliqua controuersa, prius illorum reperitur quidem in omnibus adultis fidelibus, quatenus credunt, & iudicant omnem & quamlibet Christi Domini doctrinam veram esse & bonam, & omnem illam quam tradit Ecclesia, esse

esse talem; omnem verò illam, quam condempnat Ecclesia, esse malam, & fugiendam; sed iudicare hoc modo non est idem, ac esse iudicem controuersiarum fidei, nisi contra communem hominum sensum velimus dicere omnem & quamlibet secundam vel tertiam mètis operationem cuiuscumque hominis de quacumque re sit, esse actum quemdam iuridicum proprie sumptum, quod tamen posteriori significationi tantum competit, secundum quam etiam Ecclesiæ dumtaxat conuenit; nam iubemur illam audire Matth. 18. dependereque ab illa in credendo, tanquam à cōditione, vel causa ministeriali modo inferius explicando, & hoc nō est dependere ex alterius arbitrio, vt falsò assumitur in argumento, sed est dependere à Deo, per vias ordinarias, quas ipse nobis reliquit, & quæ nequaquam in proponenda fide variari, aut alterari possunt.

Secunda ratio est, quia vbi vnum medium est sufficiens frustra plura adhibentur, sicut si aliquid perfectè mouetur ab vno motore, nō conuenit quod ab alio moueatur, vel quod fit ab aliquo agente, non debet fieri ab alio; sed vnusquisque fidelis videtur habere sufficiens medium ad credendum, nempe testimonium Spiritus Sancti, eiusque vnctionem, frustra ergò ad aliquod aliud tribunal, vel Ecclesiæ magisterium confugimus.

Confirmatur hæc ratio, cui conceditur maius, minus etiam concedi debet, sed personis quantumuis simplicibus in gratia existentibus conceditur ex Diuo Thoma 2. 2. quæst. 45. art. 5. donum sapientiæ, ergo etiam debet scientiæ concedi, ac discretio spirituum.

Respondetur ad hoc argumentum; hoc vnum medium, internam scilicet Spiritus Sancti persuasionem, & vnctionem, sufficientem quidem esse, vt interius fidelis edoceatur, quia etsi, vt dicit Augustinus, aliquis sit à latere tuo, nullus est intus in corde tuo, etsi non sit vllus in corde tuo, Christus tamen sit in corde tuo, vnctio ipsius docet &c.

non tamen extrinseca ad obiecti credendi propositionem, vel definitionem pertinentia excluduntur. Vnde vt non valet arguere, sufficiens est natura, vel semen ad productionem arboris, ergò non requiritur cultura: sic non valet arguere, Deus dat incrementum, ergò non requiritur, vt Apollo plantet, vel riget, sic enim isti se habent, dicit Augustinus loco citato, quomodo agricola ad arborem forinsecus operans, & adhibent diligentiam culturæ: bene tamen concluditur: *ergò neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid*; cum fructus non producat, ita siue plantemus, siue rigemus, non sumus aliquid sed qui incrementum dat Deus. Quando igitur vnum medium est sufficiens ad effectum aliquem producendum, cætera quidem superfluere possunt ad productionem illius, non tamen ad inductionem, dispositionem, vel exhibitionem illorum quæ sunt necessariò prærequisita ad illum effectum: vndè etsi Deus solus sufficiat ad creationem animæ, adhuc requiritur organizatio corporis, & si solum semen poma formet, cultura requiritur, si solum lumen naturale ad capeffendas sciētias, requiritur Magistri doctrina; & tandem vt retorqueatur exemplum in argumento allatum, sicut etsi, quod ab vno motore perfectè mouetur, aut ab aliquo agente fit, non debeat ab alio mouente, vel agente eiusdem ordinis immediatè moueri vel fieri; non tamen propterea à mouente, vel agente, à quo aliquid fit excluduntur instrumenta, quibus aliquid fit, sic in proposito dicendum est; nec enim tanquam à duobus motoribus immediatis, vel eiusdem ordinis doctrina fidei procedit à Spiritu Sancto, & Ecclesia, vel controuersiarū Iudice, sed à motoribus subordinatis, Ecclesia scilicet sub Spiritu Sancto indissolubili nexu coniuncta sunt, vt vnū sine altero contemni nequeat. Quod quidem Spiritus Sancti testimonium nō cum Ecclesiæ testimonio iungimus, ac si huic illud inniteretur, vel ab eo dependeat, sed vt cum illo homines suauius

uius instruat : sicut & causa prima secundæ causæ auxilio non eget, cum illa concurrente, sed suauiter administrans omnia cum illa concurrere non dedignatur. Nec quia principalis concurrat ad operandum, ministerialis causa superfluit. Quare perpetuum est aduersariorum sophisma, ab affirmatione doni interni, vel motionis Spiritus Sancti, tanquam principalis agentis, negare concomitantia, instructionem, propositionem, declarationem testificantis Ecclesiæ, qua placuit Spiritui Sancto uti tanquam causa ministeriali ad suas internas operationes exercendas, & ex illius sufficientia, cætera ut insufficientia relegare.

Ad confirmationem respondetur maiorem ad summum esse veram quando maius & minus sunt eiusdem ordinis, & generis habentque inter se necessariam connexionem, gratia autem gratis data, & gratum faciens non subordinantur, & sunt diuersi generis, quare argumentum nihil probat; unde etsi scientia, sapientia, discretio spirituum, & huiusmodi ea parte qua sunt dona Spiritus Sancti, secundum quod ordinantur ad propriam fidelis utilitatem, sint quid commune omnibus habentibus gratiam gratum, facientem; secus tamen si considerentur secundum quod inter gratias gratis datas enumerantur, primoque & principaliter dantur ut credibilia vel proponantur, vel manifestentur, vel contradictores refellantur, sic enim non competunt omnibus ex Apostolo primæ Corinth. cap. 2. sed ijs tantum, quorum est manifestare fidem, ad credendum alios inducere, & contradictores reuincere; cuiusmodi sunt Ecclesiæ Doctores atque Pastores à Deo dati ne circumferamur omni vento doctrinæ.

CAPUT VIII.

Utrum scriptura sacra sit supremus iudex controuersiarum fidei.

OMnes ferè nostrorum temporum hæretici non valentes, aut potius non volentes distinguere inter regulam fidei, eiusque iudicem, affirmatiuam partem amplexi sunt, sacram, videlicet, scripturam esse simul adæquatam fidei regulam, supremumque controuersiarum illius iudicem; aduersus quos si instetur, illum solum in Ecclesia debere dici propriè loquendo supremum iudicem controuersiarum fidei, à quo habemus authenticam, & infallibilem eiusdem scripturæ interpretationem, cum de illa præcipuè in Ecclesia soleant oriri difficultates; quod munus scripturæ ipsæ competere non potest; ad internum Spiritus Sancti testimonium recurrunt aliqui, ut vidimus supra; alij verò solum agnoscunt ut media infallibilia authenticæ scripturarum intelligentiæ, scripturam ipsam, seu spiritum in scriptura latentem, eiusdem scripturæ collationem, phrasim, stylum & alia eiusmodi; quæ cum omnia rursus priuati vniuscuiusque spiritus trutina, ac lance examinari, ponderarique debeant; est idem semper dicere, quod authentica, & infallibilis interpretatio scripturarum sit in quocumque priuato, qui spiritum Dei habet, vel se habere iactet.

Doctores Catholici per oppositum agnoscunt quidem Spiritum Sanctum esse diuinarum scripturarum interpretem, eo enim spiritu sunt interpretandæ, quo sunt editæ; sed cum Spiritus Sanctus hoc munus immediatè non exerceat, nec visibiliter, asserunt insuper, illud per quod secundum legem Dei ordinariam, tanquam per verum ac legitimum scripturarum interpretem, controuersiarumque circa illas ortarum iudicem, certam & infallibilem illarum intelligentiam habemus, non esse vnquam-

N n

quemque priuatum fidelem, sed publicum solum, & authoritatiuum Ecclesiæ magisterium, quæ est columna & firmamentum veritatis, quamque vt talem, toties in scriptura iubemur audire. Similiter etsi Catholici omnes admittant tam verbum Dei scriptum, quàm traditum esse regulam fidei, secundum quod regula dicitur *norma*, seu *medium*, quo *iudex* utitur ad *determinandum*, seu *iudicandum*; siue *via* & *ratio* quadam, quam ad aliquid definiendum *iudex* ipse sequitur, insuper etsi admittant omnia supra dicta media non esse spernenda, sed in subsidium interpretationis assumenda; negant tamen authoritatiuam scripturarum interpretationem, controuersiarumque circa illas nascentium definitionem ad illam pertinere, tanquàm ad supremum iudicem, secundum quod *iudex* sumitur pro eo, qui sententiam profert; & ad legis seu regulæ distinctionem, quæ rebus mortuis & mutis potest competere, iudex vocatur aliquando *lex uiua*, *lex loquens*. Ex quo facile intelligimus multa tum scripturæ, tum Patrum testimonia, quæ in rebus fidei etiam, valdè controuersis, scripturisque ipsis intelligendis remittunt nos, vel prouocant ad sacras litteras, non tanquam iudices, sed velut ad testes, & medium, inter reliqua, quæ Deus dedit suæ Ecclesiæ, maximè commendandum: ex qua tamen positione & concessione scripturarum sacrarum in ratione testis alicuius, & mediij, vel legis, & normæ secundum quam debet ferri iudicium, non rectè colligunt Sectarij, eis etiam iudicis propriè sumpti partes competere, nisi omnes & fori & iuris formas, statumque præsentis controuersie inter nos & illos velimus omnino destruere, vel confundere: sit igitur nostra contra illos conclusio.

Sacra scriptura non est in hunc finem à Deo tradita, vt esset controuersiarum fidei supremus iudex. Colligitur primò ex illo actuum Apostolorum cap. 15. *Visum est Spiritui Sancto & nobis nil ultra imponere vobis oneris*; si qui-

dem debet esse idem modo controuersiarum iudex, qui fuit tempore Apostolorum, & primitiue Ecclesiæ: atqui vbi orta est controuersia fidei tam Apostolorum tempore, quam alijs temporibus primitiue Ecclesiæ, nec Apostoli, nec fideles recurrerunt ad priuatum spiritum, aut ad scripturam per illum explicatam, tanquàm ad iudicem; sed Sancti Paulus & Barnabas processatione legalium ad Ecclesiam Hierosolymis congregatam confugerunt, vbi Apostoli pro definitione controuersie nec spiritum particularem iactarunt, nec sacras Scripturas allegarunt, sed in suo decreto nulla horum mentione facta simpliciter dixerunt, *visum est Spiritui Sancto & nobis nil ultra imponere vobis oneris*. Ergò ita diuinæ scripturæ possunt esse norma, seu medium aliquod ex pluribus quæ habet Ecclesia, & quibus ipsa utitur in expendenda veritate rei in controuersiam vocatæ; secundum quod dicit Apostolus 2. ad Timoth. cap. 3. *Omniem scripturam diuinitus inspiratam utilem esse ad docendum in iustitia*; & ad Romanos cap. 15. *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*: vt tamen nequaquam sint supremus iudex controuersiarum fidei.

Secundò probatur; Scriptura sacra non est in hunc finem à Deo data, vt sit controuersiarum fidei iudex supremus, si non habet conditiones ad hoc munus essentialiter, & necessario requisitas; sed re vera non habet; ergo non est in hunc finem à Deo data, vt sit controuersiarum fidei iudex supremus. Maior huius argumenti est certa; & patet ex eo quod Deus, qui est summè sapiens, nunquam ordinat rem aliquam, ad aliquem finem, aut munus, quin det illa quæ sunt necessaria ad consecutionem vnius, & exercitium alterius. Minor ergo in qua est difficultas, probatur, discurrendo breuiter per singulas conditiones superius adductas, & essentialiter requisitas ad supremum iudicem controuersiarum fidei, quibus cum destituatur scriptura, euident est rationem iudicis fidei propriè

priè dicti non habere ; & quidem deest illi prima conditio, nempe infallibilitas, saltem quo ad nos , & seorsim ab Ecclesia, licet secundum se sit prorsus infallibilis , & à Spiritu Sancto ; tanquam auctore primario prodierit: orta enim controuersia de aliquo Sacrae Scripturae libro, num sit Canonicus , verumque Dei verbum contineat , nec non etiam de vera illius intelligentia, tot inter hæreticorum corruptelas; *omnes enim hæretici*, inquit Augustinus Epistol. 22. ad Consent. *Qui Scripturas in auctoritate recipiunt, ipsas sibi videntur sectari, cum suos potius sectentur errores, & per hoc, non quod eas contemnant, sed quod non intelligant, hæretici sunt.* Quod idem docet lib. 7. de Genesi ad litteram cap. 9. *Non ob aliud, scilicet, esse hæreticos, nisi quia scripturas non rectè intelligentes, suas falsas opiniones contra earum veritatem pertinaciter asserunt.* In his, inquam, & similibus casibus, non potest aliundè certò nobis constare de veritate, quàm auctoritatiua Ecclesiae approbatione, & definitione. Cum enim nullum in Scripturis extet verbum, quo scribatur v.g. quatuor Euangelia Matthæi, Marci, Lucæ & Ioannis esse recipienda, expungenda verò illa, quæ sub nomine Bartholomæi, Thomæ, Nicodemi circumferuntur ; iam ex hoc capite Scriptura non potest esse certus, & infallibilis illius iudex, atque adeò nec cæterarum fidei controuersiarum, cum debeat esse vnus & idem omnium iudex; deinde contendente vnoquoque se veram habere scripturam, verumque illius sensum; cum non sit maior ratio cur credatur vni, quàm alteri, cunctis iactantibus se habere Spiritum Dei; nec etiam habeamus in scripturis credendum esse Arianis, & non Catholicis, Luthero, & Caluino, & non alijs ; manifestè sequitur tam præter priuatum spiritum, quàm præter Scripturæ auctoritatem debere dari supremum aliquem iudicem, qui has omnes lites dirimat; cuiusmodi sola est Ecclesia, cui Christus Matth. 16. dedit clauis regni cælorum, inter quas est etiam clavis scientiæ, qua significa-

Bibliot. Theol. Tom. I.

tur auctoritas discernendi veram Scripturam à falsa, illamque interpretandi.

Secunda conditio, nempe auctoritas, etiam coactiua, qua sibi rebelles puniat, vel poenarum metu ad sibi obediendum compellat, non minus quam præcedens Scripturæ desideratur; vt satis patet, tum primò ex ijs ad quos scribuntur, seu quibus dantur quamplures eius partes, aliquibus scilicet priuatis, & tanquam priuatis personis; tum secundo ex modo, quo traduntur, & scribuntur recensendo historias, & res gestas; tum denique ex causa, seu occasione propter quam fuerunt scriptæ, primo enim & per se non fuerunt intentæ, sed tantum per accidens, pro vt etiam per accidens occurrebant occasiones scribendi; nam ex occasione Cherinthi & Ebionis, qui negabant Christi Domini diuinitatem, S. Ioannes scripsit Euangelium, vt docet S. Hieronymus lib. de viris illustribus in Ioanne, & ita de cæteris Euangelistis ex Eusebio lib. 3. histor. Eccles. cap. 18. Ad auctoritatiuam autem supremi iudicis potestatem requiritur, quando aliquam definit controuersiam, quæ non vnum, aut alterum, sed totam rempublicam tangit, vt sententiam ita pronuntiet, definiat quæstionem, & intimet sententiam, vt non vni tantum aut alteri tanquam priuatis personis mentem suam explicet; sed tali reipublicæ, aut omnibus de tali quæstione litigantibus; insuper vt non sit totus in recensendis historijs, & rebus gestis, sed sicut leges ipsæ postulant, paucis verbis statuatur, quæ sint seruanda, quæ fugienda; denique cum in constitutione & formatione alicuius reipublicæ, vnum ex ijs, quæ primò & per se debent intendi, sit ipse iudex pro dirimendis litibus ciuium ad pacem in reipublica seruandam, non potest tantum per accidens intendi; igitur Scripturæ Sacrae, tam quoad dogmata in illis contenta, quàm quoad enarrationem rerum ab alijs gestarum, ita possunt esse aliqua regula veritatis, seu medium aliquod illius dignoscendæ, quod etiam considerat, & diligenter scrutatur Ecclesia, dum

vult aliquid definire tanquam dogma fidei; vt tamen illis non comperat iudiciaria potestas, seu autoritas proponendi fidelibus veritates à se definitas, eoque obligandi vt illas suscipiant.

Tertia conditio, nempe plenitudo veritatis, scripturæ pariter deest; vt enim libro sequenti probabimus, non omnia dogmata ad salutem necessaria, tam fidei, quam morum, continentur expressè in sacris litteris, sed sola traditione certò nobis innotescunt; ergò iam ex hoc capite, tantum abest vt sit supremus controuersiarum iudex, quod ne quidem rationem regulæ adæquatæ habeat sola scriptura respectu credendorum, cum non contineat expressè omnia fidei Christianæ, & Catholicæ dogmata, imò nec ita, vt per immediatam deductionem ex illa necessario possint erui; Nec inde sequitur aliquam Sacræ Scripturæ fieri iniuriam à Doctoribus Catholicis, vt inaniter heretici obijciunt, quique etiam vt eos trahant in inuidiam malitiosè solent proponere difficultatē illam inter nos & illos controuersam, vtum sola scriptura sit controuersiarum iudex, vel adæquata fidei regula: ita vt omnia eius dogmata expressè contineat; hanc, inquam, difficultatem malitiosè solent proponere sub hac verborum formula; *Vtrum scriptura sit insufficiens*, quasi arguamus scripturam alicuius imperfectionis; sic eam proponit Lucas Oziander 1. parte sui Enchiridij controuersiarum cap. 1. quæst. 1. & quidam alij; dixi, malitiosè, cum enim dicatur tunc aliquid propriè insufficiens, quando ad id, ad quod faciendum vel obtinendum ordinatur, non habet satis virium; aut quidquid ad illud faciendum vel obtinendum, est necessarium: Sacra autem Scriptura, vt probant Catholici non sit eo fine dictata à Spiritu Sancto, vt esset iudex controuersiarum, vel unica & totalis credendorum regula, sit, vt malè inscribatur hæc quæstio, *an Scriptura sit insufficiens*; sicut, cum homo non sit ad volandum institutus à natura, ineptè dicitur insufficiens ad volandum,

& sic aliquid imperfectionis in se habere.

Quarta tandem, & vltima conditio Scripturis etiam minimè conuenit, scilicet perspicuitas, siue quod ita clarè & apertè loquatur in definiendo, vt ab omnibus audiantur: Scripturam enim obscurissimam esse satis docet experientia ipsa, probabimusque ex professo libro sequenti sectione prima.

Quod pertinet modo ad hereticorum obiectiones tam ex aliquibus Scripturæ, quam Sanctorum Patrum testimonijs desumptas, libenter illis superfedeo; cum nihil aliud probent, quam quod supra notauimus, Sacram videlicet Scripturam esse aliquam regulam veritatis, seu medium illius dignoscendæ, quod etiam consideret Ecclesia, dum vult aliquid definire tanquam dogma fidei. Quod si aliquando Sancti Patres ad Scripturam etiam, tanquam ad controuersiarum iudicem, vltimatè confugere videntur, non loquuntur absolutè, & simpliciter sed tantum ex quadam hyphotesi, ea scilicet, quod hæretici plerumque disputando recusabant omnes Catholicos, tam Ecclesiasticos, quam sæculares pro exortæ controuersiæ iudicibus: & ideo Sancti Patres aliquid de suo iure remittentes, quo poterant ad Ecclesiasticum iudicem, tanquam verum & legitimum prouocare, ex liberali concessione sola Scripturarum tam ab hæreticis, quam à Catholicis admissarum autoritate utebantur, sic Optatus Mileuitanus lib. 5. *contra Parmenianum*, paulo post principium, cum inter Catholicos, quorum causam ibi tuetur Optatus, & Donatistas orta esset controuersia, an semel baptizatus debeat rebaptizari, Donatistæ dicerent, *licet*, Catholici *non licet*, rem ex nouo testamento decidendam esse dicit, probatque ex eo semel baptizatos, non esse iterum baptizandos; eodem planè modo, quo S. Augustinus lib. 3. *contra Maximinum*, ait se nolle agere cum autoritate Concilij Nicæni: sicut nec permittebat Maximino agere ex autoritate Concilij Ariminensis, non quod Cō-

cilij Nicæni authoritas absolutè & secū-
dum se spectata nullius esset ponderis,
sed tantum respectu Arrianorum, qua-
lis erat Maximinus, qui Concilium istud
pro legitimo non agnoscebant, quem
admodum nec ipsum Ariminense Ca-
tholici, & proinde vt esset facilior dispu-
tatio, dicebat S. Augustinus velle se ab
illo abstinere, & solummodò ex Sacris
Scripturis ab vtraque parte litigantium
probatis arguere. Caterum gratuita
ista, & liberalis concessio non facit, quod
præter Scripturam Sancti Patres non
admiserint supremum aliquem iudicem
pro definiendis omnibus fidei contro-
uersijs, si ad eius tribunal deferantur.

C A P V T IX.

*Quod sola Ecclesia sit supremus omnium
controuersiarum fidei iudex.*

Propositio est de fide, colligiturque
primò à remotione eorum, quibus
videri potest conuenire hæc dignitas,
scilicet quod tantum possit competere
vel spiritui particulari, & priuato, vel
Scripturæ, vel Ecclesiæ, vt notauimus
supra cap. 6. Ergò cum etiam probauer-
imus hanc dignitatem, neque spiritui
particulari, neque Sacre Scripturæ con-
uenire, & præterea debere dari aliquem
supremum iudicem, necessario sequitur,
Ecclesiam esse eiusmodi iudicem.

Secundò probatur omnibus illis tam
Scripturæ, quam Sanctorum Patrum,
authoritatibus, quibus passim asseritur
diuinam reuelationem, cui nostra fides
innititur tanquam formali obiecto esse
de lege ordinaria publicam, & ad nos per
Ecclesiam deriuatam; deinde ijs, quibus
Apostoli, Euangelistæ, Doctores dicun-
tur cõstituti à Deo in Ecclesia, ne simus
fluctuantes, circumferamurque omni
vento doctrinæ; item ijs, quibus pro re-
bus circa fidem controuersis remittimur
ad Ecclesiam: ex quibus potest hæc ra-
tio formari; eò modo secundum legem
ordinariam ij, qui fidem susceperunt, de-
bent assensum fidei contra errores, dubi-

tationes & difficultates circa particularia
diuinæ fidei obiecta insurgentes resoluere,
quo Deus & Christus ordinauit, quo
Apostoli suo docuerunt exemplo, san-
ctique Patres ex ipsis, & eo qui est om-
nium conuenientissimus, & certissimus;
atqui modus iste in ijs qui iam susce-
perunt fidem, pro eo tempore, quo ali-
qui errores, vel dubitationes circa ob-
iecta particularia fidei occurrunt, est re-
soluere assensum fidei in diuinam autho-
ritatem Ecclesiæ vt iudicem, vel regu-
lam animatam, & viam infallibiliter
proponentem & explicantem res cre-
dendas: ita enim Deus præscripsit Deu-
teron. 17. *Si quod ambiguum aut difficile
occurrerit, ascendes ad locum, &c. ad Sa-
cerdotes.* Item Malachiæ 2. *Labia Sacer-
dotis custodiunt scientiam, & legem Do-
mini requires de ore eius:* alijsque pluri-
bus in locis veteris testamenti superius
adductis: in nouo quoque testamento
Matth. 18. vbi Christus Ecclesiastici iu-
dicij formam descripturus ait: *Si non au-
dierit eos, dic Ecclesiæ: Si autem Ecclesiam
non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Pu-
blicanus.* Amen dico vobis, *quæcumque
alligaueritis super terram, erunt ligata &
in cælis, & quæcumque solueritis super ter-
ram erunt soluta & in celo.* Cuius sen-
tentia prioribus verbis apertè Christus
veram Ecclesiam constituit communem
ordinarium, & absolutum iudicem om-
nium controuersiarum Ecclesiasticarum:
cuius etiam iudicio in causis eiusmodi
dubijs refragari nullo modo liceat, sed
ab omnibus absolutè standum sit, nisi
quis velut Ethnicus, & Publicanus ha-
beri velit. Ideoque Christus 16. S. Io-
annis promittit Ecclesiæ doctrinam, &
scientiam omnium veritatum pertinen-
tium ad fidem, *cum venerit paraclitus, do-
cebit vos omnem veritatem,* & Ioannis 22.
*Portas inferi non preualituras aduersus
Ecclesiam,* seque affaturum illi vsque ad
consummationem sæculi. Ad Ephesios 4.
dedit alios Apostolos, alios Doctores,
alios Euangelistas, &c. primæ ad Timo-
th. 3. voluit Ecclesiam esse columnam, ac
firmamentum veritatis.

Hanc

Hanc quoque fuisse perpetuam, tam Apostolorum, quam Sanctorum, Patrum, siue quod idem est, Ecclesiæ ab initio decurrentis praxim, recurrenti ad diuinam auctoritatem Ecclesiæ in dubijs circa aliquid speciale obiectum fidei ex orientibus colligitur primò ex Actibus Apostolorum cap. 15. vbi Apostoli, & Seniores, exorta inter fideles controuersia de obseruatione legalium conuenerunt in Concilio, humano & sensibili modo definiunt hanc veritatem, eamque alijs sequendam vt rem fidei proposuerunt, & ordinarunt. Eodem planè modo de Ario & complicibus in Concilio Nicæno, de Macedonio in Concilio Constantinopolitano, de Nestorio in Ephesino, de Eutychete eiusque sequacibus in Chalcedonensi, & tandem de Lutero, & Caluino, cæterisque nostrorum temporum hæreticis ac nouatoribus in Tridentino Ecclesia triumphauit. Vnde etiam Sancti Patres nihil frequentius in suis scriptis commendant, quam hanc methodum, S. Cyprianus Epistola 69. Cyrillus Alexandrinus lib. 10. in Ioannem cap. 13. vbi impugnans Nestorij dogmata ait, *hæc quidem ille astute simul ac impie. Nos autem Patrum & Ecclesiæ fidem sequentes huius loci sensum rimati sumus.* Hieronymus dialogo contra Luciferianos. S. Augustinus lib. 1. de nuptijs cap. 20. vbi cõcordans illa duo loca Scripturæ, *cum eiusmodi nec cibum sumere.* 1. Cor. cap. 5. & illud, *omne quod vobis apponitur manducate.* 1. Corinth. cap. 10. quæ prima facie discordare videntur sic dicit, *in hac veluti angustia questionis non aliquid nouum aut insolitum dicam, sed quod sanctitas obseruat Ecclesiæ.* Exponens verò illud. 1. Timot. cap. 2. de obsecrationibus, orationibus, postulationibus, & gratiarum actionibus faciendis pro Regibus, &c. in Epistola ad Paulinum illa verba interpretatur ex intelligentia, & praxi Ecclesiæ sic dicens. *Multa hinc dici possent, quæ improbanda non sunt: sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis per orbem frequentat Ec-*

clesia; & sic de alijs inferius citandis libro sequenti, vbi distinctius agetur de Ecclesia, eiusque auctoritate, vnde vnico dumtaxat Vincentij Lyrinensis testimonio cap. 2. libelli aurei aduersus prophanas hereticorum nouitates, placet in præsentem rem totam absoluere; Hic forsitan, inquit, requiret aliquis, cum sit perfectus canon, sibi que ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est, vt ei Ecclesiastica intelligentia inungatur auctoritas? quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa altitudine, non vno, eodemque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter, atque aliter alius, atque alius interpretatur, vt penè quot homines sunt, tot illius sententiæ erui posse videantur. Aliter namque illam Nouatianus, aliter Photius, aliter Sabellius, aliter Donatus exposuit: aliter Arius, Eunomius, &c. Sicut & aliter Lutherus, aliter Zuinglius, aliter Oecolampadius, vt in vno solo cęnæ articulo, sit implacabilis ministromachia. Atque necesse est idcirco, propter tantos, ac tam varij erroris anfractus, vt Prophetice, & Apostolice interpretationis linea, secundum Ecclesiastici, & Catholici sensus normam dirigatur. Hæc Sanctus.

Hunc denique modum esse conuenientissimum patet primò, quia Ecclesia est norma, vel regula animata, viua, publica, definiensque absque vlla ambiguitate, habetque omnes & singulas conditiones, quæ possunt in aliquo iudice requiri pro dirimendis controuersijs fidei, vt libro sequenti agendo de Ecclesia ostendemus. Secundò, quia cum res fidei & per se obscurissimæ sint, & in scriptura aut non omnes, aut non ita clarè omnes exponantur, quin variè dubitationes, etiam in rebus grauissimis, circa eas occurrant, & controuersie infinite, vt experientia constat; necessaria fuit ad fidei puritatem, etiam in singulis fidelibus, incorruptam seruandam publicam eiusmodi, & infallibilis Ecclesiæ auctoritas res fidei proponens. Tertiò, quia hæreticorum vitiosissimum dicendi genus fuit semper, deprauare sententiæ, & ad voluntatem suam trahere

Scripturam repugnantem, vt docent communiter Patres Ambrosius lib. 4. in cap. 4. Lucæ, Athanasius orat. 1. contra Arrianos, Hieronymus in Epistola ad Paulinum, Augustinus tract. 18. in Ioannem, & de Genesi ad litteram lib. 7. cap. 9. & lib. 2. de nuptijs, & concupiscentia capit. 31. Hilarius lib. 2. ad Constantinum, *Memento*, inquit, *neminem hæreticorum esse, qui se nunc non secundum Scripturas predicare ea, quibus blasphematur, mentiatur.* Prolixè Vincen- tius Lirinensis contra hæreses cap. 35. 36. & 37. id ipsum asserit, & omnibus antiquior Irenæus, & Tertullianus. Irenæus enim libro 2. aduersus hæreses c. 1. ait, *quod hæretici sacra Scripturae authoritatibus perperam expositis, atque transpo- sitis imaginem perfidia sua conficiunt, & ornant dicentes illam esse fidei & veritatis imaginem, eo quod ex yisdem sacrarum scri- pturarum locis est constructa.* Tertullia- nus verò lib. de præscriptionibus cap. 15. ita sentit de hæreticis; *Sed & ipsi de Scri- pturis agunt, & de Scripturis suadent. Aliunde scilicet loqui non possent de rebus fidei, nisi ex litteris fidei, &c. Scripturas obtinent & hac sua audacia statim quos- dam mouent: in ipso verò congressu, firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt, &c.* Igitur ad hanc hæreticorum, priuatorumque hominum temeritatem compescendam, præter Scri- pturam, opus fuit publica Ecclesiæ au- thoritate, ad quam controuersia religio- nis diiudicandæ, Scripturæque circa il- las interpretandæ deferrentur; & cuius sententiæ in omni causa religionis dubia simpliciter & absolutè acquiesceretur.

Quartò, si in omni Republica bene ordinata aliquis alius visibilis iudex præ- ter supremum iudicem Deum, scriptas- que reipublicæ leges, requiritur, cuius sententiæ in omni causa dubia, ad idem forum spectante ab omnibus absolutè acquiescendum sit, tum in Ecclesia quo- que, alius eiusmodi visibilis, & absolu- tus iudex præter Deum & Scripturam, seu legem scriptam admitti, & assignari debet: nisi velimus dicere Ecclesiam

esse minus benè ordinatam, quàm rem- publicam ciuilem quod est absurdum, & contra Scripturam; ex qua constat Ec- clesiæ regimen, & hierarchiam optimè à Deo dispositam esse, vt potè quæ id- circo comparatur *Regno*. Matth. 25. & *Domui*, seu familiæ rectè dispositæ. He- bræor. 3. & *castrorum aciei ordinata*. Can- tic. 2. Deinde eadem est quo ad hoc ratio Ecclesiæ & ciuilis reipublicæ, quia id- circo in republica benè ordinata, præter scriptam legem, alius quispiam iudex visibilis requiritur, vt nimirum in repu- blica sit, qui possit primò cognoscere controuersias in ea ortas, atque adeò vtriusque partis argumenta conferre, de- inde ita sententiam proferre, & dicere vt altera pars litigans euidenter sciat, se vicisse; altera pars euidenter sciat, se causa cecidisse, quantum est ex parte illius iudicis. Eadem est prorsus ratio communitatis Ecclesiasticæ, in qua Scri- ptura sacra non aliter se habet, quàm scriptæ leges in Republica.

Cæterum quia Ecclesia duobus mo- dis considerari potest, & vt est toto or- be diffusa, & vt est in Concilio Oecu- menico coacta, asserendum est Ecclesiæ posteriori modo, rationem iudicis fidei magis & perfectius conuenire: quia sic ea quæ sunt ab omnibus credenda defi- nit, obiectionibus aduersariorum respō- det, & si quid ambiguum sit, illud aper- tè referat, & explicat. Quod quidem etiam si Ecclesia priori modo considera- ta, per suam fidei professionem præstet, vt libro sequenti dicetur, non tamen ita perfectè, & expressè ac Concilium Oe- cumenicum; vbi per Concilium intelli- gimus Episcopos, & Summum Pontifi- cem: nam si ipse à Concilio absit, non est de fide illud in eo casu gaudere infal- libilitate, & ex consequenti esse perfe- ctum, & exactum fidei iudicem, sicuti est de fide totum coniunctum ex Epi- scopis, & Summo Pontifice huiusmodi dono, vel priuilegio gaudere: an autem solus Summus Pontifex sine Concilio Oecumenico, sit etiam ipse fidei iudex, cui omnes debeamus sub pæna hæresis assen-

assentiri patebit ex dicendis libro sequenti, agendo de Summo Pontifice, & eius auctoritate.

CAPUT X.

Quod admissa Ecclesia pro supremo iudice controuersiarum fidei, non committatur propterea circulus vitiosus.

CVM aduersus doctrinam superiori capite traditam, nihil frequentius obijciant Sectarij; quàm in nostra credendi ratione committi circulum vitiosum; diuinam enim, inquit, scripturam creditis ob infallibilem auctoritatem Ecclesiæ; & hanc rursus ob scripturam, ex qua scilicet infallibilem Ecclesiæ auctoritatem soletis probare; ideo relictis omnibus alijs obiectionibus; sequenti libro adducendis, ubi fusius agitur de auctoritate Ecclesiæ, in hoc ultimo capite operepretium duxi breuiter explicare, quomodo Catholici admittentes pro solo vero, ac legitimo controuersiarum iudice veram Ecclesiam, nullum penitus committant circulum vitiosum in sua credendi ratione.

Pro cuius intelligentia notandum est primò, resolutionem fidei ex suo genere, non habere se, vt resolutione conclusionis in sua principia complexa; sed vt resolutionem simplicem actus in suam causam; cum iuxta probabiliorem Theologorum sententiam fides non sit habitus discursiuus; etsi enim non negemus, posse in ipsa applicatione obiecti credendi interuenire discursum, hoc est tamen solum, quod dicimus, facta sufficienti applicatione obiecti, ipsam fidem immediate & sine discursu assentiri veritati propositæ, tanquam reuelatæ à Deo.

Secundò notandum est, cum in credente duo iudicia interueniant, quorum vnum est iudiciu de credibilitate obiecti fidei, spectansque ad ipsius fidei acceptationem, qua volumus credere; alterum est ipse assensus fidei secundum

se, idcirco resolutionem etiam vtriusque non eandem, sed diuersam esse. Aliud enim est quærere, in quidnam vltimate ipse assensus fidei secundum se, seu ipsa eius certitudo resoluatur; aliud in quidnam resoluatur iudicium de credibilitate, adeoque ipsa voluntas credendi, seu acceptandi fidem, qua nempè animum applicauimus ad credendum.

Tertiò notandum est, quia resolutio rei alicuius nihil est aliud, quam eius reuocatio ad sua principia, vltra quæ non possit progredi ad aliqua alia, sed ad id peruenitur, in quo est consistendum, ideo vltimam interni assensus fidei resolutionem nihil esse aliud, quàm eius reductionem ad sua vltima principia: principia autem eius sicut & cuiuslibet actus intellectus sunt duo, nimirum potentia seu intellectus, & obiectum; vnde etiam duplex potest distingui eius resolutio, vna per ordinem ad potentiam, altera per ordinem ad obiectum. His positis, pro explicatione difficultatis sequentes conclusiones statuimus.

Conclusio I. Causa immediata & propria ex parte potentie, siue cause efficiens integra, in quam vltimo resoluitur internus fidei assensus eiusque certitudo, est pia voluntatis affectio determinantis intellectum vtroque modo, hoc est tam quoad exercitium, quam quoad specificationem ad assensum, & ipsum lumen fidei, seu habituale, seu actuale, quo illustratus & confortatus homo elicit actum supernaturalis fidei. Ratio est, quia tunc vnumquodque censetur ex parte cause sue efficientis vltimate resolui, quando quidquid est in illo, reducitur ad proprias & vltimas causas efficientes, vltra quas nulla datur; atqui cause efficientes assensus diuinæ fidei tam in ratione sue supernaturalitatis, quàm in ratione summæ sue certitudinis, sunt hæc à nobis enumeratæ, pia videlicet voluntatis affectio, & ipsum lumen fidei seu habituale, seu actuale, vt in tractatu de fide communiter docent Theologi: igitur internus assensus fidei consideratus per ordinem ad integram suam

suam causam efficientem rectè resoluitur vltimatè in duo prædicta.

Conclusio 2. Vltima resolutio interni assensus diuinæ fidei ex parte obiecti fit vltimatè in solam primam veritatem obscure reuelantem, seu ipsammet reuelationem obscuram primæ veritatis; in qua quidem primum obtinet locum ipsemet internus Dei conceptus, seu notitia de veritate reuelata, secundarium externa signa, quibus velut instrumentis Deus suum conceptum pandit. Probat, quia vltima resolutio interni assensus diuinæ fidei considerata, hoc modo debet fieri solummodo in totam & adæquatam rationem formalem credendi, seu in ipsum eius adæquatum formale obiectum, ita vt interrogati in genere causæ formalis, cur credamus, debeamus ibi sistere, nec possumus interrogati vltèrius aliquid aliud respondere, vel adducere, quod in genere causæ formalis fit id, propter quod præbeamus assensum, & talem actum elicimus: atqui vt suppono ex tractatu de fide tota & adæquata formalis ratio credendi; seu totum & adæquatum formale obiectum nostræ diuinæ fidei, est diuina autoritas reuelans, seu actualis diuina reuelatio modo in conclusione explicato; ergò vltima resolutio interni assensus diuinæ fidei ex parte obiecti fit vltimatè in solam reuelationem diuinam, vt in formalem rationem credendi, & in nihil aliud.

Conclusio 3. in ijs, qui iam receperunt fidem, diuinæ fidei assensus, qui datur contrà errores, dubitationes, difficultates insurgentes circa obiecta particularia diuinæ fidei, resoluendus est in diuinam autoritatem Ecclesiæ, nõ quidem per modum rationis formalis obiectiuæ, sed per modum regulæ infallibilis, quæ secundum legem Dei ordinariam notificantur, & applicantur credenda, vt superiori capite probauimus. Quare interroganti, cur credamus, seu vnde sciamus, hæc omnia, & singula, quæ credimus, esse diuinitus reuelata; rectè respondebimus, nos id quidem euidenter

Bibliot. Theol. Tom. I.

non scire; quin etiam credere formaliter, non ob aliam rationem credendi obiectiuam: attamen certò credere ob eam ipsam reuelationem diuinam, qua obiecta eiusmodi credenda reuelata sunt, mediante infallibili Ecclesiæ propositione nobis patefactam; quæ quidem propositio non sit ratio vltima credendi, sed medium, per quod obiecta credenda, simul cum ratione credendi, fidelibus debito modo applicetur; adeoque conditio, sine qua, iuxta legem Dei ordinariam credenda omnia & singula à non credendis discernere non possent.

Conclusio 4. causa seu ratio obiectiuæ, in quam resoluitur iudicium euidentis de credibilitate fidei, sunt motiua, quæ ad fidem concipiendam necessaria sunt: cum tamen interim fides ipsa, seu fidei certitudo, in ea, veluti in causam seu rationem assentiendi, minimè resoluitur, sed solum velut in conditionem applicantem obiectum fidei, quando primum suscipitur. Ratio primæ partis assertionis est; si enim quærã, cur fides de obiecto tã obscuro & arduo tibi credibilis visa est; seu quod idem est cur in animum induxeris, fidem tam arduam acceptare? rectè respondebis, quia ita mihi proposita est, vt grauissimis motiuis & argumētis facta sit euidenter credibilis. Ratio verò secundæ partis conclusionis est, quia assensus diuinæ fidei in id, tanquam in conditionem resoluitur, quod necessariò prærequirit per modum alicuius conditionis, quia vnumquodque resoluitur in aliud eo modo, quo ab illo, vel ex illo generatur, atqui assensus diuinæ fidei generatur ex prædicto hoc iudicio de euidentia credibilitatis, & ex ipsis motiuis diuinæ fidei, quatenus ista sunt quædam conditiones prærequisite necessario ad assensum diuinæ fidei primo ingenerandum; igitur id, in quod vltimate resoluitur assensus fidei, non vt rationem formalem, nec vt regulam credendorum, sed solummodo, vt conditionem prærequisite ad generationem huius assensus, sunt prædicta motiua credibilitatis, & prædictum

Et iudicium de eorum euidentiâ.

Ex istis omnibus conclusionibus necessario præmittendis pro explicatione præsentis difficultatis manifestè sequitur, quomodo Catholici non committant circulum vitiosum, dum Ecclesiam statuunt pro supremo controuersiarum iudice; & interrogati, cur credant Deum v. g. esse Trinum & vnum, respondent quia Deus reuelauit, & vltèrius interrogati, cur credant Deum reuelasse, respondent, quia Ecclesia id illis dicit, & vltèrius interrogati, cur credant Ecclesiæ, respondent quia Deus reuelauit illam esse firmamentum & columnam veritatis, seu esse infallibilem regulam proponentem credenda. Primum enim tali regressu non replicatur ipsamet ratio formalis obiecti fidei, sed motiua tantum, & regulæ credendi, vt ex dictis constat. Deindè quia nobis absolutè loquendo tali regressu ad credendū opus non est. Quasi videlicet nec vllum quantumuis semper ab vniuersa Ecclesia receptum sacræ Scripturæ librum, nisi propter creditam iam antea fide diuina infallibilem Ecclesiæ autoritatem; nec hanc nisi propter Scripturam credere possimus: cum possit ex communibus motiuis fidei, quibus ipsa etiam Ecclesiæ autoritas, sed nondum vt infallibilis fide infallibili credita continetur, vtrumuis, & vtrumque absque vlla eorum necessaria inter se dependentia credi, vt communiter docent Theologi in tractatu de fide; potest enim ex duabus hisce regulis credendis, vtrauis per se separatim, & independentè ab alia, ita sufficienter proponi ex communis fidei motiuis, in quibus etiam Ecclesiæ autoritas velut in humanis summa continetur, vt ei tanquam euidentè credibili sine dubitatione fides adhibenda sit. Sed hic regressus, fideique resolutio quæ fit quo ad nos in Ecclesiam vt proponentem & applicantem nobis obiecta credenda, habet solummodò locum in eo qui iam suscepit fidem, & cui illa retenta exoritur quedam dubitatio circa particulares quasdam materias; vnde pro-

priè loquendo non est circulus, sed est ex iam admissis tanquam indubitanter veris resoluere assensum circa ea, quæ possunt aliquâ dubitationè ingenerare.

Et potest explicari exemplo sumpto à Mathematicis, qui ex postulatis probant sapenumero suas conclusiones, imò posteriores per priores, nec tamen dicuntur committere aliquem circulum, & est valde in omnibus disciplinis familiare, ex iam concessis probare aliud, nec id vitio ijs tribuitur tanquam admittentibus aliquem circulum; quare cum nos omnes Catholici admittamus Ecclesiam regi à Spiritu Sancto, habereque autoritatem, qua est constituta à Deo infallibilis regula & iudex credendorum, dum assensum nostræ fidei circa aliquod particulare obiectum resoluimus in hanc autoritatem Ecclesiæ non censemur propriè committere circulum, sed sic resoluendo procedimus à re minus nota quo ad nos, ad rem magis nobis notam, qui modus probandi censetur optimus ab omnibus Philosophis. Quod idem penitus dicendum est, dum rursus ad probandam Ecclesiæ autoritatem & infallibilitatem recurrimus ad scripturam illam docentem, & commendantem, tantum enim ad scripturæ testimonium recurrimus, quando nobis agendum est cum ijs, qui scripturas admittunt, idque potius argumento ad hominem, aut ex concessis ab aduersario, quàm argumento fundato in aliquo notiori principio: cum si nobis esset disputatio cum negantibus scripturas, alia via procederemus: cum enim disputando cum hæreticis ostendimus infallibilitatem & autoritatem Ecclesiæ ex sacris litteris, non propriè asserimus causam istius nostræ cognitionis (est enim Deus reuelans) imò nec impulsuam; non enim præcisè credimus Ecclesiam esse infallibilem, quia scriptura dicit, quasi si id taceret, non crederemus, sed ex alijs multis motiuis, quæ nos excitant ad assensum creditatis circa Ecclesiæ infallibilitatem formandum.

Adde tertio apud Aristotelem 1. Poster. cap. 3. & Philosophos, circulum in ratiocinando nec vocari, nec culpari, nisi quando ab eodem profus ad idem, nulla interim vtriusque variatione quo ad notitiæ rationem interueniente, fit regressus. Quod tum demum contingit, quando consequens ex antecedente illatum, nulla alia, præterquam antecedentis notitia fultum & probatum, mox iterum ad sui antecedentis probationem assumitur. Sic enim planè idem respectu eiusdem, foret prius & posterius, aut certè notius & ignotius; sic idem ex seipso probaretur, vt optimè Aristoteles contra veterum quorundam errorem, loco citato argumentatur. Secus est, quando consequens alio quodam diuerso medio innotescit, atque sic demum ad sui antecedentis probationem assumitur; tunc enim nec Aristoteles, nec vllus Philosophorum negat, fas esse regressu in argumentando vti. Neque verò sic absurdus superius adductis, aut alijs quibuscumque vllus aperitur locus, neque ipsi etiam Aristoteli insuetum fuit, tali modo ratiocinandi vti; quandoquidem ex diuisibilitate motus probat diuisibilitatem temporis, & è cõtra; & rursus æternitatem motoris ex æternitate motus & contra, vt videre est apud eundem 6. Physior. text. 37. & 38. & 8. Phisic. text. 53.

Rem autem in nostro casu sic se habere, ita manifestum fit. Primò, quia quando interrogati, cur credamus Deum esse incarnatũ, respondemus quia Deus reuelauit, & vltèrius interrogati, cur credamus Deum reuelasse, respondemus quia Ecclesia nobis id proponit; talis circulus est in diuerso genere causæ, est enim à causa formali assensus diuinæ fidei, ad causam ipsius acceptationis fidei: nam causa formalis assensus est diuina reuelatio, causa verò, qua sum inductus, & persuasus vt acceptarem hunc & istum articulum vt à Deo reuelatum, est diuina autoritas Ecclesiæ. Vel secundò quando ex infallibili Ecclesiæ propositione, persuadetur alicui fides,

Bibliot. Theol. Tom. I.

sive totius scripturæ diuinæ, sive certæ tantum alicuius partis, aut mysterij, de quo dubitat, iã certè illa Ecclesiæ propositio, qua talis, infallibilis non creditur (etiam loquendo de motiuis credēdi) ex ipsius Scripturæ, quæ suadenda est, infallibili autoritate; sed vel ex cõmunibus fidei motiuis in priore casu, vel ex alterius cuiusdam libri Canonici iam antea explorata autoritate, in posteriore. E conuerso quando ex aliquo scripturæ loco v.g. Matth. 16. 1. Timoth. cap. 3. suadetur infallibilis Ecclesiæ in proponendo autoritas: iam pro argumento fidem suadente, non adhibetur Scriptura, pro vt præcisè ex Ecclesiæ infallibili autoritate & propositione discitur; sed vt vel ex alijs Scripturæ locis, vel ex communibus motiuis fidei, quibus ipsa, vt diximus, Ecclesiæ autoritas quidem, sed non vt infallibilis, & infallibili fide credita continetur, rectissime creditur.

Et certè quoties alicuius veritatis assensus externo medio nititur, nil penitus obstat, quo minus ille ex vno medio conceptus, vicissim ad eiusdem mediij assensum concipiendum assumatur; modo seorsim vtraque eiusmodi veritas aliunde sufficienter credibilis reddatur, atque sic demum in probando mutuas sibi inuicem operas præstent. Cuius rei exemplum familiare habemus in politia humana circa legum promulgationem, ad quam requiritur tanquam ratio formalis autoritas legislatoris, deinde in ministro promulgante, vel denuntiante talem legem, requiritur fidelitas omnimoda, non quidem factiua legis, sed tanquam scribæ signantis, & discernentis quænam sit lex vera, & legitima, ne decipiat populus proponendo ei vnam legem pro alia; vndè notarijs datur autoritas à Rege, & à lege, vt credatur ei, quod ipsi signauerint; sicque res adhuc se haberet, si Deus duobus Prophetis reuelaret quæpiam, & in his ipsis etiam vtrique, vtrumque verum esse prophetam, addita vi sufficiente, qua singuli sua eiusmodi vaticinia sufficien-

ter credibilia redderent, vel per miraculorum narrationem, vel aliqua alia simili via; tum demum vicissim vnus alteri testimonium meritò perhibere posset. Quod aliqui de facto iam quodammodo accidisse putant in Christo Domino, & Ioanne Baptista, quorum vterque, cum suis dictis iam antea sufficientem fidem, tum ex sanctitate vitæ, tum ex miraculis astruxisset, rectissime alter alteri veritatis testimonium perhibere potuit, ita vt Christo fides haberetur ob testimonium Ioannis, tanquam ob motiuum fidei, iuxta illud Ioannis 1. *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum*; qua de causa etiam Christus testimonium Ioannis pro se allegauit Ioannis 7. Et vicissim Ioanni, ob autoritatem Christi, quæ à parte rei erat ipsissima credendi ratio, iuxta illud Lucæ 7. *Et omnis populus audiens (testimonium Christi de Ioanne) & Publicani iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Ioannis, de quo vide dicenda lib. 3. sect. 2.*

Quemadmodum igitur nullus est circulus in lege humana, & in obtemperando legi, quia lex iubet, quæ à ministris proponitur, & quia à ministro publico promulgatur, quem lex autorizat, ita neque in credendo scripturam, aut aliquod aliud fidei mysterium, quia Deus reuelauit, & Deum reuelasse Ecclesia dicit, non committitur circulus vitiosus, quia tam Scripturæ, quam Ecclesiæ autoritas in diuerso genere causæ se habent modis statim explicatis; & sicut hæretici non possunt reprehendere mutuam testimonium, quod Christus Dominus, & S. Ioannes Baptista, de se inuicem tulerunt, nec condemnare discipulos vtriusque, qui propter vtriusque elogium eos tales crediderunt, quales Magistri se inuicem prædicabant; ita nec possunt calumniari Catholicos, quod etiam propter testimonium Scripturæ talem credant & Ecclesiam, & è contra propter testimonium Ecclesiæ talem credant esse scripturam; & re-

sponsum quod dabunt hæretici, pro vitando circulo tam in prædictis, quam in alijs similibus casibus; illud etiam facile applicabitur pro vitando circulo circa Ecclesiam, & Scripturam.

Sic tantum abest vt Catholici, in admittendo Ecclesiam pro supremo controuersiarum iudice, committant aliquem circulum vitiosum, quin potius hi ipsi aduersarij, qui illum nobis obijciunt, illi inquam, ipsi sint, qui in *circuitu ambulanti*, & in sua credendi ratione circulum ineluctabilem habent; quod sic ostendo, dum enim inquirimus ab ipsis, vnde constat hanc scripturam, cui tanquam puro Dei verbo se credere dicunt, esse veram ac legitimam, & non corruptam? vnde hoc discernunt? vel ex ipsa scriptura, vel ex alio principio præter scripturam. Si ex ipsa Scriptura, iam petitur principium, & in fidei resolutione proceditur à re minus nota ad rem æque aut minus notam, & proinde insufficientem, vt possit esse vltima fidei regula & iudex; nam æque ignota est infallibilitas ipsius Scripturæ sacræ (præcisa auctoritate Ecclesiæ) ac est ignota propositio per illam probanda, cū non possit aliunde probari hanc scripturam sacram esse, nisi ex ipsa traditione Ecclesiæ & eius declaratione, vt supra probauimus.

Si respondeant ex alio principio præter scripturam, eius veritatem colligi, in primis iam non statur puro Dei verbo, sed ad aliud principium deuoluimur; & inquiri quodnam sit illud principium, vnde hoc infallibiliter iudicatur, & scitur, vel enim hoc illis proprio, & priuato vniuscuiusque spiritu constat, vel quia sic acceperunt à Iudæis, eorumque Synagoga, cui primum tradita est scriptura, vel quia illam acceperunt ab Ecclesia nostra visibili, vel tandem ab illa sua Ecclesia inuisibili, quam fingunt. *Primum stare non potest, quia si proprio Spiritui credendum est, contradicitur ipsi Scripturæ 1. Ioannis cap. 4. vbi dicitur: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt, quoniam multi*
Pseudo-

Pseudopropheta exierunt in mundum; & eadem adhuc redit difficultas, vnde probandi sunt isti spiritus? & cum tot sint spiritus & sententiæ quot capita, & inter se valde dissentiant, & opponantur, multò maior orietur confusio, & incertitudo, cum non sit maior ratio cur credatur vni, quam alteri cunctis allegantibus se habere verum spiritum, fideique conformem: si autem proprium vnusquisque sequitur iudicium, iam tot erunt fides, & tam contrariæ, quot sunt sententiæ & capita.

Si secundum, quomodo credunt Synagoga & non Ecclesiæ? Vnde constat Synagogam errare non potuisse in tradendis scripturis, cum iam sit eiecta, & repudiata, potuisse verò Ecclesiam, à Christo fundatam, & institutam; & cum Euangelium, & nouum testamentum à Synagoga accipere nō potuerint, iam saltem in illo tradendo Ecclesiam errare non posse habebimus, aut si potest errare, non sunt ipsi certi, quod in nouo testamento purum & incorruptū habeant Dei verbum. Si tertium, iam fatentur quod nos intendimus, Ecclesiā scilicet nostram, quæ sola est vera, pro vt suis se notis satis prodit, errare non posse in tradendis & proponendis veris scripturis, si ideo illis credunt, quia ab Ecclesia acceperunt, siue quod idem est, quia illarum veritas & infallibilis autoritas ab omnibus omnium sæculorum hominibus fuit recepta & approbata, in hoc enim apertè recurritur ad

Ecclesiam, quæ est illa omnium sæculorum congregatio. Si *quartum*, in primis non constat quæ sit ista Ecclesiæ inuisibilis, nisi sint proprii vnusquisque spiritus, & sic reditur ad primam difficultatem; vel quidquid aliud sit, restat eadem difficultas, vnde constat illam inuisibilem Ecclesiam deficere nō posse, & habere nunc verum Dei verbum, sinceramque eius intelligentiam, sicut obijciunt nostram defecisse paulatim, & inaduertenter; quod si posse deficere concedant, vnde habent quod non defecerit? quare vndequaque severtant hæretici, perplexos & confusos in sua fide manere necesse est; suaque in credendi ratione circulum ineluctabilem vitare non possunt, quamdiu Ecclesiæ autoritatem dignoscendis diuinis Scripturis, controuersijsque circa illas dirimendis non adhibent; quod aliunde nulla ipsi adducere possunt motiua, quibus vtrumque eorum, quod circulariter credunt, per se sufficienter credibile reddant. Motiua enim communia fidei nostræ recipere nō possunt, nisi reliquam etiam pariter fidem nostram recipiant; propria non habent & si quæ habere sibi videntur, præ nostris valent nihil; adeo vt vlla prudenti ratione ijs moueri ad credendum quicquā (multò minus aliquid fidei nostræ contrarium) nullatenus possint; quandò longè amplioribus fidei nostræ motiuis ad credendum non mouentur; de quibus fusius agetur infra libro 4.

SECTIO SEPTIMA.

De varijs notis opinionum , vel propositionum falsarum ad doctrinam Sacram spectantium .

CAPVT PRIMVM.

De propositione hæretica .

VM eadem fit contrariorum ratio, & disciplina; postquam in superioribus egimus de locis Theologicis quo ad gradum certitudinis, & veritatis, quem faciunt in probationibus ad doctrinam fidei pertinentibus, nunc breuiter agendum est de varijs censurarum speciebus, vel gradibus, quibus Summi Pontifices, & Concilia notant diuersas opiniones, & propositiones falsas ad eandem fidei doctrinam spectantes. In Concilio enim Constantiensi sess. 8. articulis Vvicleffi apponuntur respectiue hæ censuræ, *notorie hæretici, & à Sanctis Patribus reprobati; alij non Catholici, sed erronei; alij scandalosi, & blasphemii; quidam piarum aurium offensiu; nonnulli temerarij, & seditiosi.* Quas easdem censuras apponit idem Concilium Constantiense sess. 15. propositionibus Icanis Hus, excepto illo verbo: *blasphemus*: desumuntur etiam ex Bulla Pij V. & Gregorij XIII. edita contra aliquas propositiones Michaelis Baij, & nonissimè ex constitutione Sanctissimi in Christo Patris, ac D. N. D. Innocentij diuina prouidètia Papæ X. contra quinque propositiones Cornelij Iansenij Episcopi Iprensis, quas respectiue dicunt, *esse hæreticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas, blasphemias, impias, contumeliosas, diuina pietati derogantes, immittentes offensionem in aures pias.*

His alij addunt propositionem *proximam hæresi, proximam errori, & suspectam de errore.* Imò si de propositione non solum infra hæresim, sed in rigore dånabili sermo fit, addendæ erunt propositiones, Iudaica, Pagana, Athea. Nam propositio dicens, Christum nondum venisse, sed venturum, non est hæretica, cum religionem Christianam non retineat, pro vt hæretici omnes retinent, sed erit propositio Iudaica. Quæ verò asserit plures esse Deos, non erit Iudaica, cum non retineat vetus testamentum, sed Pagana inducens idololatriam; ad quod genus reduci possunt propositiones propriæ Mahometismi, quæ nec Christianam, nec Iudaicam religionem sequuntur, sicut & sectam illam communiter Theologi docent ad Paganismum reduci. Denique propositio negans omnem Deum est Athea; de his tamen modo sermo non est, sed tantum de propria hæresi, siue quod idem est de propositione hæretica, & de alijs infra hæresim.

Incipiendo igitur à propositione hæretica, notandum est non esse idem, aliquam propositionem esse hæreticam, & eum qui illam asserit esse hæreticum. Vt enim alibi Deo dante dicetur, vt errans censeatur hæreticus: debet esse pertinax: cum tamen propositio hæretica, sit in se talis ob suam falsitatem, siue asseratur cum pertinacia, siue ex ignorantia sola, ita vt qui eam tenet, paratus sit suam opinionem falsam deponere, & mutare,

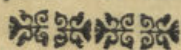
tare, si ita Ecclesiam iubere cognouerit. Sic doctores communiter diuidunt hæresim, in hæresim formalem, & obiectiuam. Formalem vocant peccatum illud actuale, à quo aliquis formaliter denominatur hereticus: Obiectiuam verò, obiectum illud quod falso creditur, vel asseritur ab heretico; v.g. in eo, qui docet in Christo duas esse personas, datur hæresis formalis, nempe actus quo illud affirmat: hæresis autem obiectiua est obiectum illud falsum, quod affirmat: ipsa verò assertio, seu loquutio externa, qua id profertur, licet sit obiectum voluntatis internæ hereticæ, non tamen dicitur hæresis obiectiua, sed hæresis formalis externa, quæ denominatur hæresis, & peccaminosa ab ipsa voluntate interna heretica, & mala: quare si voluntas interna non esset mala propter ignorantiam, vel inaduertentiam, voces externæ non essent hæresis formalis externa, sed solum materialis. Obiectum tamen ipsum semper est hæresis obiectiua, nec, vt iam notauimus, hoc pendet à culpa affirmantis, quia obiectum semper opponitur veritati reuelatæ, quod sufficit ad hæresim obiectiuam. Quemadmodum enim obiectum fidei dicitur simpliciter fides, pro vt de mysterijs, & articulis in Symbolo Athanasiano contentis subditur: *hæc est fides Catholica, &c.* ita de obiectis contrarijs dici potest simpliciter, & absolute, *hæc est hæresis.* Verum quidem est, hanc denominationem semper inuoluere ordinem ad hæresim formalem possibilem: nam asserere de obiecto illo, quod sit hæresis, est dicere, quod sit obiectum contradicens obiecto à Deo reuelato, & sufficienter ab Ecclesia proposito, atque adeò aptum, vt terminet hæresim formalem in illud affirmante, nisi ignorantia, vel aliquid aliud per accidens excuset. Non tamen est necesse, quod actu supponat hæresim formalem actualem, vt dicatur hæresis obiectiua actualis, sed sufficit quod sit obiectum tale, vt ex se sit aptum ad terminandam formalem. In præsentia dum agimus de propositione heretica, difficultas non

procedit de propositione formali heretica, siue de his, quæ requiruntur ex parte subiecti, vt homo censendus sit hereticus, sed tantum de propositione obiectiua, siue de his quæ requiruntur ex parte obiecti, vt propositio sit heretica.

Circa quod communis est doctorum sensus, propositionem hereticam à Patribus intelligi eam, quæ contradictoria est, alicui propositioni fidei per se, & directè in quacumque materia siue speculatiua, siue practica: ita vt heretica, neget, quod propositio à Deo reuelata, & ab Ecclesia definita vt talis affirmat, aut illa affirmet, quod ista negat. Proindeque non requiritur, quod obiectum hæresis opponatur articulis fidei, sumpto nomine *articuli* strictè, pro vt significat præcipua quædam fidei dogmata, quæ continentur in symbolis, sed sufficit quod opponatur cuicumque veritati, quam fides Catholica credit, quæcumque illa sit; Qua in re cum omnes doctores consentiant, primum est difficultas inter illos, an ad propositionem hereticam ex parte obiecti requiratur, quod obiectum negatum sit reuelatum à Deo reuelatione communi toti Ecclesie? Affirmatiuam enim partem tenere debent omnes illi qui dicunt reuelationem priuatam non credi eodem habitu fidei infusæ, quo reuelationes communes; negatiuam verò, qui oppositum docent. Verum quicquid sit de hoc, an dissentiens rei reuelatæ sibi à Deo priuata reuelatione sit hereticus, vel non; an incurrat pœnas Ecclesiasticas hereticis impositas vel non, de quibus videri possunt doctores in tractatu de fide; existimo sufficere ad propositionem obiectiuam dumtaxat hereticam, quod obiectum negatum sit reuelatum à Deo quacumque reuelatione. Eo enim ipso opponitur secundum se veritati reuelatæ, quod sufficit ad hæresim obiectiuam independentem à culpa affirmantis, vel negantis.

Secunda difficultas est, quid Concilia & Summi Pontifices intelligant, dum

dum aliquas propositiones *notoriè*, vel *manifestè hæreticas* vocant; aliqui enim, vt Lorca in tract. de fide, putant ideo ita vocari, quia hæresis non potest esse, nisi sit notoria, & manifesta, atque ideo, quando aliæ propositiones dicuntur erroneæ, non addi *notoriè*; quia error potest esse notoriè, & non notoriè. Verùm, hæc glossa non satisfacit, quia si de ratione intrinsecâ omnis hæresis est, quod sit notoria, frustra adderetur illa particula, sufficeretque dicere simpliciter esse hæreses: præterquam quod in communi modo loquendi, quando dicimus aliquid esse notoriè falsum, plus volumus dicere quam falsum, vt satis per se patet. Melius igitur alij docent hæresim manifestam, seu notoriam aliquid addere supra hæresim non manifestam. Primò quia potest aliquando esse hæresis occulta, non quia sit purè mentalis, sed talibus verbis significata, vt illam proferens habeat ansam tergiuersandi, & negandi se dixisse hæresim, sed potius loquutum se in sensu Catholico, quæ solent dici propositiones hæresim sapientes, hoc est de quibus est suspicio, quod asserantur in sensu hæretico, qui sensus, & hæresis ipsa obiectiua est hæresis manifesta, sed voces, quibus significatur, sunt ambiguæ, & non est manifestum, quod proferantur in sensu hæretico. Sic in Concilio Constantiensi Vviclefi articuli dicuntur notoriè hæretici, quia voces ipsæ, modusque loquendi illius nullum relinquebant locum ambiguitatis de sensu hæretico per eum significato. Rursum secundò ipsa etiam hæresis obiectiua dicitur aliquando hæresis notoria, & manifesta, quia non sunt opiniones doctorum circa illam, an sit hæresis, sicut contingit esse circa alias, quas aliqui doctores dicunt esse hæreses, alij negant.

CAPVT II.

De propositione erronea.

Pro intelligentia difficultatis animaduertendum est, erroneam in fide, vel doctrina fidei propositionem, latius patere, quam hæreticam: etsi enim omnis propositio hæretica sit erronea, non tamen omnis erronea est hæretica; vnde rectè notant aliqui erroris vocem sumi posse dupliciter, primò veluti genericè, & secūdum quod attribuitur cui-libet propositioni falsæ in qualibet materia, nam qui falsum pro vero credit, errat à vero, & decipitur; secundo magis strictè, ac veluti specificè accipitur, pro vt est censura specialis infra hæresim: quicquid enim alij dixerint, certè tam in Concilijs, quam in Summorum Pontificum Bullis, condistinguitur propositio erronea ab hæretica, communiterque Theologi censuram illam mitiorem existimant, & quæ non attingat hæresim. Iam ergo non agimus de errore aut de propositione erronea in prima, acceptione nimis lata, & generica, cum in eo sensu hæresis etiam sit error, vt satis ex se patet; sed tantum agimus de illa in secunda acceptione, & prout conueniunt doctores esse censuram specialem, infra hæresim, & ab illa distinctam. Hic enim factum est, quod sæpius alias, vt nomen genericum speciei ignobiliori approprietur.

Quomodo autem differant inter se hæresis & error, secundum quod sunt notæ falsitatis in doctrina fidei, siue quod idem est, secundum quod constituunt varios, ac diuersos gradus propositionū in materia, seu doctrina fidei perniciosarum, & censuræ nota affectarum, non omnes eodem modo explicant. Primò enim aliqui cum D. Antonino 2. p. tit. 12. cap. 4. dicunt, errorem esse hæresim sine pertinacia prolatam, accedente autem pertinacia fieri hæresim. Sed hic modus explicandi communiter rejicitur, & merito, quia pertinacia se tenet ex parte

subie-

subiecti, non ex parte obiecti; hæ autem censuræ, vt superiori capite iam notauimus, & supposuimus, non tendunt ad iudicandum crimen in concreto, sed propositiones secundum se, atque adeò solum ratione sui obiecti. Secundùm quod fidei inquisitores petentes à suis qualificatoribus Theologicis censuràs propositionum, nihil dicunt de pertinacia, aut culpa auctorum, sed iudicium exigunt solum de propositione secundùm se, an sit hæretica, vel erronea, vel temeraria, &c. Alij ergò secundo docent propositionem hæreticam esse, quæ opponitur veritati reuelatæ non demonstrabili, v.g. *Deus non est Trinus*, erroneam verò, quæ opponitur veritati Catholicæ demonstrabili, v.g. *Deus non est*, vel *Deus non est vnus*. Sed neque hoc defendi potest, quia quodlibet obiectum reuelatum, quantumuis aliunde ratione naturali demonstrabile, non potest sine hæresi negari, v.g. existentia Dei, immortalitas animæ rationalis, &c. quæ qui negaret absolutè, & sine vlla limitatione, esset procul dubio hæreticus, & incurreret omnes hæreticorum pœnas. Si autem obiecta hæc non essent diuinitus reuelata, quantumcumque demonstrari possent ratione naturali, nec sine culpa negari possent, adhuc non pertinerent ad fidem, quæ credere non potest quidquã, nisi propter authoritatem, vel testimonium primæ veritatis reuelantis, atque adeò qui ea negaret non peccaret contra fidem, & per consequens non esset hæreticus, cum omnis hæresis sit infidelitatis species.

Tertius explicandi modus est aliorum, qui dicunt errorem esse, qui deficit ab vna, vel altera conditione requisita ad hæresim perfectam: ad hanc enim requiritur, quod certissimè, & indubitãter opponatur alicui propositioni, quæ certissimè etiam, & indubitanter pertineat ad fidem. Vndè quando vel oppositio non est ita certa, vel non est ita certum, quod sit de fide propositio, cui opponitur, tunc deficit ex ea parte ab hæresi, & est error: ita id explicant plu-

res doctores, quos refert, & sequitur Lorca 22. disput. 40. num. 7. qui erroneã propositionem definit eam, quæ opponitur quidem fidei veritati, sed non oppositione omnino certa, & indubitata. Verum neque hic etiam modus explicandi plenè satisfacit; quia eiusmodi propositiones magis propriè videntur esse proximæ hæresi, quam errores: participant enim substantiam hæresis, quæ est oppositio immediata cum fide; vnde etiam ab hæresi non tam in ipsa substantia, quàm in modo, hoc est, in certitudine an sint hæreses, differunt, & ideo vocari possunt proximæ hæresi, quatenus non ab omnibus, sed à pluribus estimantur hæreses. Quæ differentia cum non sit intrinseca, sed extrinseca, proueniens videlicet à iudicio aliquorum negantium esse hæreses, quod sufficit vt in foro externo ille non condemnetur absolutè vt hæreticus, quia potest se tueri opinione aliquorum negantium, quod opponatur fidei; cum, inquam, hæc differentia sit solum extrinseca non sufficit, ad constituendam propositionem erroneam, secundùm quod est species quædam censuræ distincta ab hæresi, proximumque post illam gradum tenens.

Quartus igitur, illeque probabilior, & melior explicandi modus est, quod error, vel propositio erronea propriè sit, quæ cõtradictoria est, & opposita doctrinæ ab Ecclesia definite, seu quã nõ tantùm vt probabilem, sed vt certam & indubitatam asserit Ecclesia. Quia enim nõ solas à Deo reuelatas veritates Ecclesia definit tenendas, sed etiã aliquas alias vt sequenti libro suo loco dicemus; idcirco eæ propositiones sunt non hæreticæ, sed erroneæ in fide quæ opponuntur illis, quas non vt reuelatas, sed vt cõmuni doctorũ consensu examinatas, & certas probat, & tenet Ecclesia; ita vt quemadmodũ propositio hæretica opponitur directè authoritati Dei reuelantis, ita erronea opponatur authoritati Ecclesiæ, quam diuinæ quidem subordinatam, sed ab ea diuersam esse suppono ex dicendis sequenti libro. Vel aliter, quod in idem

tamen coincidit; propositio erronea est illa, quæ non opponitur immediatè, sed mediatè solum doctrinæ fidei, quatenus negat immediatè propositionem, quæ non est de fide, sed conclusio tantum Theologica, necessariam tamen habens connexionem cum propositione de fide. Cuius explicationis bonitatem colligo primùm ex eo quod propositio erronea minor est, quàm hæretica, hic enim factum esse supra notauimus, quod alias sæpius, vt nomen genericum speciei ignobiliori attribueretur; communis autem doctorum sensus est, per hæreticam propositionem intelligi eam, quæ directè, & immediatè opponitur fidei, vel obiecto formaliter reuelato; ergo per erroneam debet intelligi illa, quæ non immediatè, sed solum mediatè, non directè sed indirectè opponitur fidei, quatenus negat immediatè propositionem, quæ non est de fide, sed conclusio solum Theologica, necessariam tamen habens connexionem cum aliqua præmissa de fide.

Secundò cum hæ propositiones, quæ opponuntur conclusionibus Theologicis, siue quod idem est doctrinæ apud omnes Catholicos communi sensu indubitanter receptæ, quia vident illam valde connexam cum doctrina fidei, mereatur censuram aliquam Theologicam, nec sint hæreticæ, cum non negent formalitèr, & expressè aliquid reuelatum; debent habere aliquam aliam censuram ab hæresi diuersam; non potest autem alia congruentior inueniri: quàm erroris nota, quia negant id, ex quo negato conuinci potest negare etiam fidei obiectum; & propterea, licet propositio directè dumtaxat opposita conclusioni Theologicæ euidenter, deductæ ex aliquo fidei principio non sit hæretica, quo ad proxim tamen videntur omnes doctores conuenire, quod puniendus sit vt hæreticus, qui illam negat, si quidem præsumitur talis, non enim præsumitur negare præmissam euidentem, qua semel adhibita per bonam, & euidentem etiam consequentiam inferitur conclusio Theologica, sed reuelatam, & ideo negare

conclusionem. De quo vide Cardinalem de Lugo tractatu de fide disput. 20. sect. 3. num. 70. vbi rectè notat, id totum arbitrio, & prudentiæ iudicium relinquendum esse, qui attentis circumstantijs personæ si sit doctus, vel indoctus, & rudis, loci, occasionis, & materiæ si sit abstracta, & difficilis, ac alijs omnibus, possunt magis vel minus præsumere animum hæreticum.

Terriò error in fide, opponi debet aliquo modo cum ipsa fide, sed non potest opponi directè, & immediatè negando doctrinam fidei, aliàs esset hæresis, & non error dumtaxat, prout de illo in præsentem loquimur, ergo saltem debet opponi, negando aliquid cum illa connexam, quodque propter talem connexionem pro certo & indubitato recipiatur ab omnibus Catholicis. Adèò vt, si cõmunis ille fidelium consensus aliunde oriretur, & non ex connexione rei illius cum principijs fidei, non esset propriè erronea doctrina, vel propositio, quæ rem illam negaret; sed aliã censuram haberet ex infra adducendis, sicque coincidunt illæ duæ sententiæ, quarum vna dicit errorem esse, qui negat propositionem Theologicam, altera verò, qui negat doctrinam aliquam ita receptam communi Ecclesiæ consensu, vt nullus pius, ac verè doctus de ea dubitare audeat; & licet non sit expressè reuelata, aut definita, est tamen Catholica, secundum quod Catholicum idem est ac vniuersale, doctrinaque illa proindè, quam tota Ecclesia indubitanter profitetur, Catholica appellari potest, licet non sit expressè reuelata. Cum enim temeraria etiam, vel scandalosa propositio aduersetur doctrinæ, quam omnes indubitanter tenent: alioquin non esset temeraria vel scandalosa: secunda sententia, regulaque ab illa adducta pro dignoscendis propositionibus erroneis, debet intelligi de illis, quæ aduersantur doctrinæ apud omnes Catholicos communi sensu indubitanter receptæ, quia vident illam valde connexam cum doctrina fidei. Exemplum afferri solet in negante Bea-

tissimam Virginem resurrexisse, seu in corpore, & anima esse assumptam: quod licet non inueniatur expresse reuelatum aut definitum, pertinet tamen ad doctrinam Catholicam, eumque sibi certitudinis gradum apud Catholicos comparauit propter connexionem magnam, quã habet cum doctrina fidei. Ex eo enim, quod Beata Virgo fuerit vera Dei mater, sequi videtur eam in corpore, & anima assumptam fuisse in cœlis.

Iterum ex Concilio Tridentino, quod quam fidei doctrinam fidelibus tenendam proponit partim in capitibus, partim in canonibus, tradere videtur cum eo discrimine, vt quæ in canonibus traditur, sit omnino per se fidei diuinæ, eique contraria doctrina sit hæretica, nisi aliud ipsa Synodus significet; quæ verò non in canonibus definitur, sed solummodo in capitibus explicatur, sit doctrina Ecclesiæ, & ei opposita sit censenda, erronea. De quo vide Melchiorem Canum in lib. 5. de locis Theolog. cap. 5, vbi Synodum Tridentinã, cui tunc ipse interfuit cum hoc discrimine aliquas propositiones damnasse testatur.

Quia autem conclusio Theologica, deduci potest tam ex vno principio fidei & altero euidenti lumine naturali, quàm ex duplici præmissa de fide, quod diximus huc vsque de propositione erronea, debet intelligi de propositione negante, conclusionem Theologicam primo modo; si enim negaret conclusionem euidenter deductam ex duplici præmissa, de fide, iam esset hæretica, quia conclusio illa, licet vt conclusio formaliter, & pro vt infertur ex principijs reuelatis nõ sit actus fidei, vt in hoc eodem libro supra diximus; obiectum tamen materiale illius potest credi per actum fidei, & continetur formaliter in obiecto præmissarum, quod est reuelatum. Quare propositio negans illud obiectum non erit erronea sed hæretica.

CAPUT III.

De propositione hæresi proxima, vel errori.

STabilito semel in superioribus capitibus, quid sit propositio hæretica, quid erronea; iam facile est explicare, quid sit propositio hæresi proxima, vel errori. Vt enim propositio hæretica à Patribus intelligitur ea, quæ contradictoria est alicui propositioni fidei indubitanter tali per se, & directè; ita propositio hæresi proxima censenda est illa, quæ opponitur doctrinæ, quæ licet reipsa, vel secundum se sit de fide, quia immediatè à Deo reuelata; quoad nos tamen non est omnino certò, sed tantum probabiliter, & vt plerisque videtur de fide. Potest enim aliquando eadem propositio esse hæresis reipsa, & tamen affici hac censura, & iudicari proxima hæresi. Quia cum hæc censura inuratur propositioni illi, quæ opponitur certò doctrinæ, quã non omnes sed plures existimant esse de fide, vel quam non omnes sed plures putant opponi doctrinæ indubitatè de fide, & sepe contingat veram esse opinionem dicentium eam propositionem opponi fidei, vel contrarium esse de fide; sequitur, vt quoties ea opinio vera sit, toties hæc propositio sit verè, & à parte rei hæresis; alioquin opinio docens contrariũ esse de fide, vel eam propositionem verè opponi fidei, non esset vera, sed falsa contra suppositionem. Erit ergo tunc reipsa hæretica illa propositio, in iudicio tamen vltimo fidei censors non debent iudicare illam, vt hæreticam simpliciter, & sine addito; sed debent dicere eam plurium iudicio esse hæreticam, sed quia alij pauci id negant, esse iudicandam proximam hæresi. Quare hæc censura non tam videtur intrinseca ipsi propositioni, quam extrinseca propter diuersa doctorum iudicia, quorum aliqui eam dicunt esse hæresim, alij negant, quam varietatem, & controuersiam significamus, dum dicimus esse proximã hæresi.

Aduertendum est tamen *primò*, ex communi doctorum consensu, non sufficere, vt aliqua propositio iudicetur proxima heresi, quod vnus aut alter doctor eam dicat esse hereticam. Cum enim aliqui sint procliuēs, & faciles ad censuras acerbiores, sic sequeretur plures propositiones vocari hereticas, vel heresi proximas, quas tamen alij temerarias dumtaxat, vel fortasse nulla censura dignas existimant. Vnde rationabiliter illa sola propositio censenda est heresi proxima, quam licet non omnes, plures tamen graues doctores, & cū graui fundamento dicunt esse hereticam; paucis in contrarium reclamantibus, & ex aliquo leui fundamento; quod dico, quia si pluribus, ijsque grauissimis doctoribus asserentibus ex aliquo graui fundamento aliquam propositionem hereticam, darentur ex alia parte plures doctores non minus graues, quique ex non minus graui fundamento docerent non esse hereticam; iam in tali casu non esset iudicanda vt heresi proxima, sed vtraque quo ad nos intra probabilitatis limites manere deberet. *Secundò* notandum est ex communi pariter doctorum consensu, propositionem modalem non esse proximam heresi, ex eo quod propositio categorica, seu de *in esse*, sit proxima heresi: exemplum habetur in hac propositione: *Paruuli non habent iustitiam inherētem*, quam aliqui dicunt esse dūtaxat proximam heresi, quia multi communiter dicunt in Concilio definitam, esse iustitiam inherētem vniuersaliter de omnibus. Non tamen erit proxima heresi propositio modalis dicens; *Non est de fide, nec definitum, quod paruuli habeant iustitiam inherētem*: quia hæc non negat obiectum ipsum proximum fidei, nempe iustitiam inherētem paruulorū, sed solum gradum certitudinis illius veritatis, qui gradus potest esse sub opinionibus, licet obiectum ipsum directū non possit in dubium reuocari.

Quod pertinet modo ad propositionem errori proximam, dicendū est quod sicut propositio erronea est illa quæ op-

ponitur directè conclusioni Theologicæ apud omnes Catholicos communi consensu indubitanter receptæ ob euidētē, & necessariam quam habet cum aliquo fidei principio connexionem; ita propositio errori proxima erit illa, quæ opponetur conclusioni, quæ à plerisque, licet non ab omnibus, estimatur Theologica. Quæadmodū enim si quis negat propositionē, quæ plerisque videtur esse de fide, nec posse consequenter sine heresi negari, propositio negans dicitur heresi proxima; sic quando negatur propositio, quæ plerisque videtur esse conclusio Theologica, nec posse sine errore negari, propositio negans erit errori proxima, cum eadem omnino sit vtrouique cum proportionē ratio: quare quod de propositione proxima heresi iam dictū fuit, illud idem proportionē seruata debet applicari propositioni errori proximæ. Quia autem tripliciter fieri potest, vt plerique putent conclusionem aliquam esse Theologicam, atque adeò sine errore negari non posse; hinc etiam tripliciter videtur posse reperiri propositio errori proxima. *Primò*, quando negat conclusionem, quæ euidenter sequitur ex vna præmissa euidenti, & altera, quam plerique, licet non omnes existimant esse de fide. *Secundò*, quando conclusio negata deducitur ex vna indubitanter reuelata, & altera euidenti, per consequentiam tamen, vel illationem, quam non omnes, sed plerique iudicant euidētem, aut necessariam. *Tertius* modus addi potest, quando negat conclusionem, quæ euidenter infertur ex vna præmissa indubitanter reuelata, & altera, quæ plerique, licet non omnes, iudicant euidētem. Sicut enim solēt esse opiniones aliquando reflexæ circa probabilitatem aliarum opinionum, an talis opinio v. g. sit, vel non sit probabilis; ita aliquando sunt opiniones, non circa veritatem alicuius sententiæ, sed circa eius euidētiam, an scilicet sit, vel non sit euidens: & in eo casu dici potest, conclusionem euidenter illatam ex vna de fide, & altera, quam plerique euidētem

purant

putant, esse talem, vt propositio eam negans censenda sit proxima errori. Ceterum vt conclusio tam illata ex vna præmissa de fide, & altera probabili quantumvis per euidentem consequentiam, quam ex vna reuelata, & altera etiam euidenti, sed non per illationem euidentem, sed tantum probabilem; vt, inquam, talis conclusio non est proprie in vllius sententia Theologica, ita propositio illam negans neque error, neque proxima errori dicenda est.

Et si autem comparatione facta inter propositionem heresi proximam, & propositionem errori proximam, grauior sit primæ, quam secundæ censura, vel nota; quæri potest vtra sit grauior censura propositionis, an erronæ, an proximæ heresi? Respondet Eminentiss. Cardinalis de Lugo loco iam citato omnibus pensatis grauiorem esse censuram erroris; cuius rationem affert, quia qui dicitur heresi proximus, solum significatur, quod in aliquorum sententia, vel opinione sit hæreticus, quæ tamen opinio falsa esse potest, & ideo non inuenitur in eo necessaria, sed contingens dumtaxat cum heresi connexio. Vbi qui negat conclusionem Theologicam, deductam enidenter ex præmissa certa de fide, & ex alia præmissa euidenti lumine naturæ, quæ conclusio sine errore negari non potest, eo ipso inuenitur habere necessitatem ad negandam præmissam de fide, quantum est ex parte obiecti negati, quia præmissa euidens necessitat ad eam non negandam, & aliunde constat non posse conclusionem esse falsam, nisi vna ex præmissis sit falsa: cum ergo illatio etiam sit euidens, atque adeo negari non possit, inuenitur necessitas, quantum est ex parte obiecti nisi ignorantia excuset, ad negandam præmissam de fide, quæ sola potest libere negari. Ideoque eiusmodi error obstinate retentus inducit in foro externo præsumptionem adeo vehementem de heresi, & maiorem, quam inferat propositio heresi proxima.

CAPUT IV.

De propositione sapiente heresim, vel hereseos suspecta.

Etsi aliqui Theologi confundant propositionem sapientem heresim cum erronea, vt Simancas & alij, quos refert Suares de fide disput. 19. sect. 2. n. 16. nihilominus tamen longè probabilior est aliorum sententia, qui dicunt hanc censuram distinctam esse ab errore, & in gradu inferiori. Si quidem suspicio est quid multo minus, quam præsumptio, vt satis per se patet; sed error concessus, vt iam notauimus, cogit ad negandum principium reuelatum, & ideo non solum suspensionem, sed præsumptionem magnam affert de heresi; ergo propositio suspecta de heresi, non solum est distincta ab erronea, sed etiam quid minus videtur significare quam illa; quare etiam multo minus requiritur ad suspectum, quam ad errorem. Imo potest etiam distingui à propositione errori proxima, quia hæc à plerisque saltem, licet non ab omnibus iudicatur erronea, quod tamen iudicium non inuenitur in propositione suspecta, vel sapiente heresim.

Iam ergo difficultas est in quonam hæ duæ censuræ consistant; breuiterque dico propositionem illam sapere heresim, quæ cum heretica verisimilitudinem habet. Vnde si quæ propositio ex heretica probabiliter sequitur, vel ob eam quam cum illa connexionem & affinitatem habere viderur, vel ob alias circumstantias modo statim explicando, heresim sapit. Ita videtur heresim sapere ista propositio, *in Eucharistia Sacramento manet panis subsistentia*, quia videtur, valde affinis cum ista heretica, *in Eucharistia manet panis substantia*. Propositio verò suspecta hereseos est illa, quæ aliquando ab hereticis ad errorem & heresim suam occultandam usurpatur, quomodo Nestoriani B. Virginem appellabant Dei susceptricem, & Deum cum

cum Christo adorandum esse aiebant, Semiariani filium Deo Patri esse similem in substantia, siue homiounion, non homiounion: Quare licet parum addat sapiens heresim supra propositionem, suspectam: potest tamen aliqua inter illas inæqualitas considerari. Vtraque quidem dat occasionem timendi, ne lateat heresis; neutra dat fundamentum sufficiens alicui iudicandi absolute esse heresim, vel errorem: dat tamen sufficiens fundamentum ad suspicandum, vel timendum quod author illius propositionis habeat apud se aliquam heresim, vel errorem, ex quibus illa propositio oriatur. Verum cum hoc fundamentum non consistat in indiuisibili, sed habere possit latitudinem secundum magis, & minus, hinc secundum illum excessum distingui possunt duo censurarum gradus: aliquando enim fundamentum, siue propter verba, siue propter materiam, siue propter locum, tempus, personam loquentis, & alias circumstantias, tale erit, vt probabiliter iudicari possit, aliquam aliam heresim esse in authore, ex qua hæc alia propositio vel assertio procedat: aliquando verum, fundamentum non erit tantum, sed solum sufficiens ad simplicem suspicionem. In primo casu poterit propositio vocari *sapiens heresim*, quia sapor magis indicat substantiam vel naturam rei, quæ sentitur, & in eodem sensu poterit dici *olens heresim*, quia etiam odor ostendit naturam rei odoriferæ. In secundo autem casu poterit appellari *suspecta*, quia non sufficit ad iudicium probabile ferendum, quod author sit hereticus, sed tantum ad suspicionem, & timorem aliquem absque temeritate concipiendum; quæ censura minor erit, quam prima de sapiente heresim.

Hinc infero primo, quod sicut datur propositio sapiens heresim, vel suspecta de illa, quia fundamentum præstat maius, vel minus iudicandi, vel suspicandi, quod author habeat in corde aliquam heresim, licet propositio non sit heretica; sic dari propositionem,

quæ sapiat errorem, vel sit suspecta de illo, quatenus cum proportionem præstat fundamentum maius, vel minus iudicandi, vel suspicandi, quod author habeat aliquem errorem, nempe aliquod dogma contrarium conclusioni Theologicæ: quæ censura minor erit, quam sapientis heresim, vel de illa suspectæ, & eodem modo cum proportionem debita explicanda est. Infero secundo fieri posse, vt in vno tempore aliqua propositio sit heresim, vel errorem sapiens, aut de illis suspecta, quæ in alio tempore nullam sapiat, quemadmodum ante Nestorij heresim sine hereseos nota Christus homo deifer & diuinus à Catholicis dictus est, post eam verò eadem propositio heresim sapere videretur; & sic de alijs pluribus.

CAPVT V.

De propositione malè sonante, & piarum aurium offensua.

Circa præsentem difficultatem diuersa doctorum placita reperio; præterquam quod enim aliqui putant has duas censuras in eandem coincidere; alij etiam illas non distinguunt à sapiente heresim; nec malè sonantem à scandalosa. Nihilominus tamen longè probabilior est opposita sententia, quod hæc omnia sint diuersi censurarum gradus, aut species: Etsi enim vna, & eadem propositio possit multiplici nota, affici, & esse simul malè sonans, piarum aurium offensua, scandalosa, heresim sapiens, & sic de cæteris; imò licet huiusmodi censuræ, si in latiori significatione, & solum iuxta proprietatem vocum accipiantur, possint facile coincidere; nam propositio sapiens heresim proculdubio malè sonat, & piarum aures offendit: sicut etiam omnis heresis est error, latè, & communiter sumpto nomine erroris; possunt tamen distinguí in ordine ad diuersa connotata; & hæc eadem nomina fieri quasi propria consequenter, ad significandas aliquas particu-

ticulares propositionum damnabilium species, vel qualitates ad inuicem distinctas.

Et in hoc sensu propositio *malè sonans* est illa secundum aliquos, quæ est æquiuoca, & habet sensum etiam catholicum proprium, sed frequentius voces illæ vsurpantur in sensu heretico; additque Suares etiam si sit significans eque sensum Catholicum, & non Catholicum, & ideo tam grauem non mereatur censuram, non excusari propterea ab omni censura, quia imprudenter sine explicatione, aut limitatione profertur. Vel secundum alios propositio malè sonans est, quæ sensum habet congruentem fidei, verba autem incongrua; siue quod idem est, quæ non dat audientibus fundamentum iudicandi, vel suspicandi quod proferens habeat in corde hæresim, vel errorem aliquem circa fidem, sed solum peccat in abusu vocum diuersarum ab usu communi, quo solent à fidelibus vsurpari; v. g. si quis dicat. *In Deo sunt tres essentia relatiua*; hæc propositio nullam habet hæreseos suspicionem in proferente, omnes enim credunt, eum non asserere tres essentias in Deo, quas Catholici negant, sed solum tres subsistentias relatiuas, quas tamen non deberet significare nomine *essentia relatiua*, quia nomen essentia applicatum est à doctoribus Catholicis ad id solum significandum, quod commune est omnibus Sanctissimæ Trinitatis personis. Ita vt tota huius censuræ malitia non sit in sensu verborum, nec argumentum animi infidelis, sed tantum in verbis, quia sunt in ea significatione parum aut nihil vsitata, quam ob causam absonant auribus; vnde aliqui ortum esse putant commune illud in scholis proloquium, quod *ex verbis inordinate prolatis evascentur hæresis*, quod Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 11. art. 2. & ante ipsum Magister Sententiarum in 4. distinct. 15. refert ex Hieronymo in epistola ad Damasum, dum dicit: *Non sufficit sensus, ipsum nomen efflagitant, quia nescio quid veneni in syllabis latet.* Non quod va-

riatio sola verborum vitiosa iuxta regulas grammaticæ, sed retinens adhuc sensum Catholicum reddat propositionem hereticam: sed tantum quod variatio verborum, quæ prima facie appareat levis, & retinens eundem sensum; vel possit interdum occultare sensum hereticum, vel saltem esse periculosa, propter sensum alium, quem magis sonare videtur. Vt si quis dicat *Filius est suppositum aliud à Patre*: Catholicè loquitur quia solum significat distinctionem in persona. Si autem alius id ita referat. *Filius est suppositum, & aliud à Patre*: occultat hæresim, significans filium esse aliud à Patre simpliciter loquendo, quod est significare distinctionem non solum in persona, sed etiam in essentia, sicque ex leuiuscula verborum immutatione occultatur; & incurritur hæresis. Si tamen non intenderet hunc sensum, sed solum quod filius sit suppositum, & quidem suppositum aliud à supposito Patris, non obesset quidem variatio illa, esset tamen periculosa propter sensum alium, quem magis sonare videtur. Vnde patet propositionem malè sonantem non solum distingui à sapiente hæresim, sed etiam esse censuram tam ab illa, quam à suspecta inferiori.

Propositio verò piarum aurium offensiua secundum aliquos est illa, quæ non tam doctos ipsos, quam pios offendit, quia licet aliquem eius sensum bonum & catholicum docti intelligant, pijs tamen eo quem præ se fert sensu offenduntur. Melius tamen alij notant has pijs aures debere esse prudentes, & doctas, nam imprudentes, imperitos, & maleuolos offendit aliquandò propositio, quæ doctos, prudentes & beneuolos non offendit, & hæc non debet dici piarum aurium offensiua. Illa igitur propositio propriè pijs aures offendere dicenda est, qua indecorum aliquid Deo, vel Sanctis, non tamen falsum asseritur; vt si actiones humanæ Christi omni homini necessariæ, vel eius membra explicentur nominibus obscænis. Idem est, si

de

de statu Ecclesiastico, cæremonijs sacris sanctisque viris dicantur ridicula, quibus modestus auditor rubore suffunditur; vnde aliqui volunt hanc propositionem distingui à malesonante, quia hæc addit aliquid in ordine ad religionem; aduertuntque alij, quod licet hic gradus culpa minor sit, quàm malè sonantis, quantum ad falsitatem, quia sine falsitate, & sine incongrua significatione vocis potest propositio offendere pias aures, in genere tamen moris esse grauiorem, quia procedit ab animo procaci, & effrenata lingua.

Verùm cum hæc differentia sint merè accidentales, seque potius teneant ex parte subiecti, quam obiecti, vel materiæ quàm formæ, tenendum est cum Eminentissimo Cardinali de Lugo loco superius citato, hanc censuram differre in rigore à malè sonante, quia malè sonans abutitur vocibus extra communioris significationem, eas applicando ad minus vsitatam: quare eius indecentia consistit in vsurpatione vocum, quæ habent malam significationem, & falsam, licet non vsurpentur ad illam, sed ad aliã veram. At verò propositio, quæ solum offendit pias aures, vsurpat voces in sola propria, & vsitata earum significatione, & nihil falsum dicit, nec vocibus habentibus aliam significationem falsã, sed tamen dicit id, vel tali modo, vt fidelium pietatem, & reuerentiam, si non extinguat; ad minus ex se tepidiorem reddat: & ideo aures piæ horrore huius imminentis tepiditatis, auditis ijs vocibus offenduntur. Quare cum huius censure malitia, vel indecentia consistat tam in eo quod dicitur, quàm in modo, quo dicitur, quatenus vtrumque potest offendere pias aures, dupliciter etiam potest reperiri propositio piarum aurium offensiua; aliquando quidem ex re ipsa, quæ dicitur, quæ licet sit in rigore vera, non debebat tamen dici, quia propter infirmitatem, & consuetudinem humanam, non audiuntur sine offensione omnia, quæ in rigore vera sunt: Exemplum inter alia esse potest, si aliquis non

sine graui fundamento putans debere ex breuiario expungi narrationem aliquam, vel circumstantiam historiam, tanquam minus veram, diceret, *Ecclesia nobis fabulas, & apocrypha narrat*: vel si indulgentias aliquas sine sufficienti causa concessas fuisse sciens, diceret, *eas indulgentias esse ridiculas, & fabulas aniles solis pueris proponendas*. Aliquando verò peccatur in modo solum, & vocibus indecentibus, quibus res alioquin veræ enarrantur, vt in exemplo superius adducto de Christi membris sanctissimis, vel actibus necessarijs & naturalibus per obscenas voces significatis, vel si aliquis diceret, *Magdalena meretrix, Mathæe usurarie, & auare, Petre periure, & apostata orate pro nobis*: & sic de cæteris, quæ cum vix vnquam sine blasphemia non hæreticali proferri possint, merito in malitia morali superant alias propositiones malè dumtaxat sonantes, quæ eiusmodi irreuerentiam in Deum, vel sanctos non important.

CAPVT VI.

De propositione blasphema, impia, & iniuriosa.

CVM propositio blasphema dicatur talis à blasphemia, secundum quod blasphemia est locutio falsa contra res sacras per modum conuitij, sic propositio blasphema erit illa, quæ irreuerentiam vel iniuriam contra Deum, vel sanctos, vel res sacras inanimatas continet. Etsi enim doctores communiter definiant blasphemiam, quod sit conuitium in Deum, quia formalem rationem blasphemie desumunt ex contumelia, & inhonoratione contra Deum, non tamen per hoc maledicentia contra eius sanctos, & res sacras extranea est à blasphemia, sed formaliter est blasphemia, quia sicut Deus laudatur, & honoratur tam in sanctis suis, quàm in cæteris rebus sacris, ad eius gloriam institutis, & ordinatis, ita & in illis contemni, vituperari, & inhonorari, dicendum est, cum maledicun-

cuntur: si quidem maledicentia in hæc omnia redundat in dedecus & contemptum Dei.

Vt autem blasphemia quatuor modis committi potest: primò, affirmando aliquid de Deo quod illi non conuenit: Secundò, negando quod ei conuenit. Tertiò, nominando irrisoriè, & turpiter sine reuerentia ea, quæ illi conueniunt. Quartò, tribuendo creaturæ quod soli Deo, aut eius sanctis conuenit. Quadrupliciter etiam videtur posse reperiri propositio blasphema. Insuper vt blasphemia est duplex hæreticalis, seu qualificata, & simplex seu non hæreticalis, ita etiam propositio blasphema, alia erit hæreticalis, quando scilicet in ea negatur vel affirmatur aliquid contra fidem, vel melius quando simul cum iniuria, & irreuerentia contra Deum, vel sanctos iungitur error contra fidem; alia verò simplex seu non hæreticalis, quando solum peccat contra reuerentiam Deo vel sanctis, aut rebus sacris debitam: exemplum in rebus sacris inanimatis adducit Cardinalis de Lugo: quod per iocum, non sine blasphemia dixisse fertur Elisabetha impia Henrici Regis ex Anna Bolena filia; quæ cum de more, adepto regno, vngeretur oleo sacro, postea sub papilionem parumper ad regales vestes induendas diuertens, nobilioribus circumstantibus ancillis dixisse fertur; *Abite, ne fator huius olei vos offendat*, vt refert Sanderus lib. 3. de Schismate Anglicano paulo post initium. Sed de his plura videri possunt apud authores suo loco citandos infra libro 4. qui de rebus ad sacrum inquisitionis tribunal pertinentibus scripserunt.

Propositio vel doctrina impia est illa, qua verus Dei cultus euertitur, vel minuitur; potestque etiam extendi ad eam, qua cætera pietatis, & præsertim misericordiæ erga proximos opera impediuntur; multoque magis si debita erga rempublicam, vel parentes officia dissuaderet; qualis erat Phariseorum doctrina, quos Christus Dominus redarguit Matthæi cap. 15. qui vt oblatio-

Bibliot. Theol. Tom. I.

nes templi in proprium vtile vergentes auerent, eas præferebant pietati erga parentes, filiosque impiè, licet pietatis prætextu, à debita pietate auerterebant.

Iniuriosa denique, vel contumeliosa propositio ea est, quæ alicui aut statui, aut personæ illustri iniuriam facit, & alterum lædit; dixi alicui statui, aut personæ, quia si iniuria sit in Deum, vel sanctos, aut res sacras, non tam erit iniuria, quam blasphemia. Vndè ad propositionem iniuriosam præcisè secundum quod est talis, requiritur quod iniuria, sit contra alios, quorum honori consulit merito Ecclesia prohibens, & seuerè puniens libellos famosos contra principes etiam sæculares, aut contra personas publicas, contra ordinem religiosum, contra Prælatos, Cardinales, & alios. Et si enim aliquando in talibus casibus nihil contra fidem mediatè vel immediatè dicatur: plura tamen dicuntur contra charitatem, iustitiam & alias virtutes, quarum indemnitas pertinet etiam ad Ecclesiæ curam, quæ sicut non prohibet solum libros contra fidem, sed etiam eos, qui sunt contra bonos mores, ita potest linguam coercere ab eiusmodi propositionibus, quæ grauissimè bonos mores perturbare possunt, licet nullam prorsus hæresis suspensionem secum inuoluant.

C A P V T VII.

De propositione temeraria, scandalosa, Schismatica, & seditiosa.

Primum ad propositionem temerariam requirunt omnes, quod sit in materia propriè Theologica; nam quæ solum est talis vel in materia Philosophica, vel Mathematica, v. g. erit quidem temeraria in eiusmodi scientijs, non tamen dicetur temeraria simpliciter, & absolutè, secundum quod de illa loquimur in præsentem, definiturque proindè, quod sit illa, quæ communi doctorum sensui opponitur, aut quæ contra docto-

res Theologos sentit sine sufficienti fundamento, quale esset, si magni ponderis ratio, vel alicuius hominis docti, & grauis autoritas, qui rem accuratè discussisset, pro ea etiam parte staret. Talis erit, si aliquis dicat, diem iudicij futurum intra vnum, aut alterum annum, vel plerosque sanctos sine peccato originali fuisse conceptos: etiam si Beatam Virginem exceperis, multis tamen hoc priuilegium velle concedere temerariū videtur. Ita videntur esse temerarię, quę plerosque sanctos Apostolis in gratia pares omnino faciunt, vel etiam negant historias pias communiter ab Ecclesia receptas, & propositas, v.g. quod Christus Dominus Angelico doctore D. Thomę apparuerit, illique dixerit, *beneficisti de me Thoma*; quibus etiam placet addere illas, quę propositiones vel opinioniones nonnullas acerbiori, quàm par est censurę nota afficiunt.

Verum cum in rigore omnis etiam propositio heretica, vel erronea hoc pacto sit temeraria, si quidem sine sufficienti etiam fundamento opponitur cõmuni doctorum sensui; loquendo de ista censurá secundum quod ab alijs distinguitur, & apud censors Theologos aliquid minus significat, quàm propositio heretica, vel erronea, ad illam requiritur, quod non sit negatiua fidei directè, vel indirectè, nec in re ipsa, vel in vocibus sit suspicio contra fidem, sed tantum quod in rebus non reuelatis, & tamen ad Theologiam vel pietatem spectantibus opponatur sine fundamento communi doctorum, & fidelium sensui; Sicque temeritas nihil aliud esse videtur quàm imprudentia quãdam in opponendo se communi aliorum sensui sine fundamento in materia Theologica; quod sufficit vt inter alias censuras Theologicas annumeretur; etsi enim propositio merè temeraria non neget fidem, nec conclusionem Theologicam; negat tamen temerè & imprudenter aliquid ad Theologiam spectans, & ad doctrinam communem circa res, quę ad pietatem, & salutem pertinent: quam doctrinam

& communem fidelium sensum, multum refert indemnes conseruare, & coercere immoderatam pro libito opinandi licentiam, & temerè asserendi quicquid cui libet arridet, ex quo paulatim gradus fit ad audendum etiam circa alia, quę propius ad fidem accedunt.

Solum superest dubium, an propositio temeraria sit, quę non habet pro se Patres, vel Doctores graues ita sentientes, quę vocari solet temeraria priuatiuè, an verò illa solum, quę habet contra se Patrum vel Doctorum sensum communem, quę dici solet temeraria positiuè. Nam Suarez 22. vtramque dicit esse dignam censura, licet mitiori, quę est solum priuatiuè, quàm quę est etiam positiuè. Hurtado verò ibidem negat, eam censuram competere temerarię solum negatiuè, sed dici debere improbabilem. Vtramque sententiam ad controuersiam de nomine reuocat Cardinalis de Lugo: quatenus illę, quę appellantur temerarię, solum priuatiuè, aliquid habent etiam de gradu positiuo, licet in hoc differant ab alijs, quod Patres, & Doctores de ijs explicitè & in particulari non fuerint locuti sicut de alijs, sed tantum implicitè, & in communi. Vnde statuit pro optima regula ad dignoscendum, an propositio aliqua sit temeraria, quamuis de ea Patres, vel Doctores explicitè loquuti non fuerint; diligenter attendere, quid dixissent Patres vel Doctores interrogati de hac propositione in particulari, quantum ex reliqua eorum doctrina colligere possumus. Si enim semel constat, eos licet de facto propositionem hanc non expresserint, negaturos tamen illam fore, si eis proponeretur, hoc sufficit, vt censeatur temeraria, cum sit contra habitualement saltem Patrum, & Doctorum sensum, qui ita fuerunt, & sunt habitualiter dispositi, vt interrogati ita formaliter responderent: quando verò manemus dubij & ancipites lectis eorum scriptis, & operibus, quid dixissent, vel dicturi sint, si hoc explicitè proponatur, non debet cõferri temeraria, licet non habeat positiuè

pro se communem sensum, quia nec ab actuali, nec ab habituali doctorum sensu recedit.

Propositio scandalosa, ut aliquid distinctum addat supra iam dictas censuras, intelligi debet, quæ præstat occasionem ruinæ spiritualis, inclinando auditores ad peccata, vel auocando eos ab exercitio virtutum; tales sunt propositiones enumerantium incommoda, vel pericula status religiosi, item piorum exercitiorum, vnde tepescunt homines, & ab illis abhorrent. Item si quis populo ad venerationem Eucharistiæ, vel ad sepulchrum alicuius sancti concurrenti dicat, *quis scit an hæc hostia sit consecrata. Quis scit, an hoc sit corpus illius sancti, & non sit corpus alicuius malefactoris loco illius suppositum?* Quæ omnia, & similia, licet in aliquo vero sensu possint non esse contra fidem; generant tamen scandalum, & remouent homines ab exercitio pietatis. Plura adducunt exempla, tam Suarez loco citato, quam Antonius Cordubensis lib. 1. quæst. Theol. quæst. 17. S. 20.

Propositio Schismatica, secundum quod schisma distinguitur ab apostasia, & hæresi, atque non tam opponitur fidei quam charitati, quæ vnionem Ecclesiæ inter membra cum capite commendat, quam vnionem scindit, & diuidit schisma, talis, inquam, propositio est illa, quæ viam aperit diuisioni corporis mystici, vel Ecclesiæ, aut illam quomodo-cumque promouet. Sunt qui propositionem *seditiosam*, à schismatica non distinguant; verum, licet omnis propositio schismatica sit seditiosa, cum tamen non omnis è contra seditiosa sit schismatica, dicendum est, esse censuram ad schisma inferiorem, quatenus ad seditionem dumtaxat contra principes temporales, vel ad tumultus in republica excitandos conducere potest; vnde talis propositio, nisi aliundè opponatur doctrinæ fidei, vel communiter apud doctores receptæ, non videtur esse censura Theologica; Potest tamen Ecclesia meritò eiusmodi propositiones prohibe-

re, vt superiori capite diximus de iniurijs, licet non videantur ad fidei doctrinam pertinere.

CAPUT VIII.

De propositione superstitiosa, & periculosa, alijsque pluribus.

Propositio superstitiosa est, quæ superstitionem asserit, vel enuntiat, vnde secundum quod ex D. Thoma 2. 2. quæst. 92. tres numerantur superstitionis species, videlicet idolatria, Diuinitio, & Vana obseruantia, multiplex etiam est propositio superstitiosa; maioriq; proinde, vel minori censura digna, pro vt includit hæresim aut errorem in fide, vel non, sed tantum simplicem superstitionem.

Periculosa autem propositio est illa, quæ absolutè & generaliter dicit licitum esse, & fieri posse, quod tamen vix, aut nullatenus fieri potest sine peccato: vt quod solus cum sola sine periculo peccati potest manere in eodem lecto: item, quod sine ieiunijs, & abstinentijs homo potest esse perfectus: verum cum eiusmodi propositiones præstent occasionem ruinæ spiritualis, inclinando auditores ad peccata, vel auocando eos ab exercitio virtutum; rectè putant aliqui hanc censuram coincidere cum scandalosa.

Sunt & aliæ plures qualitates propositionum; nam quædam dicitur vana, quædam arrogans, stulta vel insana, Phantastica, rigorosa, seu dura, larga, & huiusmodi secundum causas, vel effectus suos. Sed vt bene notauit Lorca 22. disp. 40. non sunt censurae Theologicae, imò nec significant qualitatem propositionis, nisi aliquid magis in particulari adijciatur. Quorum omnium qui maiorem sibi notitiam comparare voluerit, præter authores inferius lib. 5. citandos qui de fide scripserunt, videri possunt Turrecremata, Albertinus, Simancas, Alphonsus Castro contra hæreses, Melctuor Canus de locis Theologicis, Antonius Corduba lib. 1. qu. 17.

Sebastianus Medices, Franciscus Bordonus in sacro Tribunali iudicium in causis sanctæ fidei cap. 2. vbi post singularum supradictarum censurarum explicationem, specialiter inquiri; Primo. Qualis propositio sit hæc? Sanctus Franciscus non fuit Stigmatizatus à Christo? Secundò. An negans Mariam Virginem conceptam sine peccato originali sit hæreticus, vel saltem suspectus, Tertio. Qualis propositio: Defunctus in Purgatorio non manet ultra viginti annos; Quarto. An asserens repetendas esse confessiones factas regularibus sit hære-

ticus; Quintò. An dicens non esse peccatum quod verè est peccatum sit hæreticus.

Vltimò tandem solet propositio aliqua iudicari *improbabilis*, quæ licet præcisè, qua *improbabilis* non sit digna censura Theologica, præsertim si versetur in materia merè speculatiua, & ex qua nullum fidei præiudicium mediatè, vel immediatè imminet; plerumque tamen pertinet ad iudicium inquisitorum fidei, quatenus si est in materia morali, potest aliquod damnum inferre bonis moribus.

Finis Libri Secundi.

I N D E X

A L P H A B E T I C V S

Præcipuarum rerum in hoc primo Bibliothecæ
Theologicæ tomo contentarum.

Primus numerus paginam : secundus columnam indicat.

A

ADAMVS quomodo Theologus. 4. 2.
per Aenigmata philosophandi modus quam antiquus. 203. 1.
Approbationis alicuius doctrina sex gradus. 181. 2.
Aqua quæ Christi Domini e latere exiit qualis. 185. 2.
Aristotelis Philosophia eiusque libri. 216. & sequent.
Quanti facienda. 217. 2.
Eius laudes. *ibid.* & sequent.
Eius impugnatores. 221. 2.
Cur ab Ecclesia cæteris Philosophijs in scholis prælata. 223. 1.
Eius progressus. *ibid.*
Eius interpretes, quibus omnibus præferendus S. Thomas. 223. & seq.
Aristotelici libri in Gallia olim combusti. 238. 2.
Auditorum S. Rotæ Romanæ decisiones, quante sint authoritatis. 195. 1.
Aureola Doctorum quibus debetur. 85. 1.
Authoritatis fundamentum scientiæ & bonitas. 183. 2.

B

BArbarica Secta olim dicta, quæ extra Græciam & Italiam fuit. 202.
Omnium est antiquissima, multiplexque eius diuisio. *ibid.*
In beatis tres in uniuersum distingui possunt Theologia. 83. 2.
Blasphemia quid, & propositio blasphema. 304. 2.
Bibliot. Theol. Tom. I.

Blasphemia quatuor modis committi potest. 305. 1.

C

CArolus Borromæus quid de Epicteti libris. 229. 1.
Certitudo est firmitas, seu determinatio intellectus ad unum. 48. 1.
Triplex solet distingui, obiectiua, formalis & subiectiua, aliqui quartam addunt dictam participatiuam. *ibid.*
Certitudo alia secundum se, alia quoad nos. 55. 2.
Certitudo habitus desumitur ex certiori ratione formali. 56. 2.
Certitudo illa maior, quæ minus falsificari potest. 57. 1.
Certitudo duplex vera, & falsa quæ pertinacia. 140. 1.
Certitudo vera iterum duplex, obiectiua & formalis. 140. 2.
Certitudo formalis etiam multiplex. *ibid.*
Certitudinis formalis quatuor causæ, eorundemque definitiones per ordinem ad illas. 141. & sequent.
Certitudinis obiectiue, causæ vel conditiones. 142.
Certitudinis duplex fundamentum, euidentiæ & fides, unde certitudo euidentiæ, & certitudo fidei. 144. & sequent.
Certitudo fidei diuinæ. 150. & sequent.
Certitudo fidei humanæ. 153. & sequent.
Conditiones ad illam requisitæ. 154.
Circulus vitiosus non committitur à Catholicis in fidei resolutione. 290. 1.
In Christo Domino quadruplex fuit Theologia. 73. 1.

R r

Com-

I N D E X

Communione sub utraque specie usus.
 173. 1.
Conciliorum Generalium definitiones ad fidem & bonos mores pertinentes, sunt infallibiles credendorum regula. 178. 1.
Quae regula certa, quae probabiles definitionum eorundem. 178. 2.
Concilia particularia non sunt ex se plane infallibilis auctoritatis. 194. 1.
Conclusio Theologica alia explicata, alia deducta. 47. 1.
Conclusio Theologica dupliciter deduci potest. 48. 1.
Conclusio Theologica deducta non est tante certitudinis formalis, atque propositio ab Ecclesia immediatè definita. 49. 1.
Conclusionem Theologicam deductam negans, an hereticus?
Conclusio Theologica mere explicata est de fide. 51. & sequent.
Regulae ad hoc iudicandū assignantur. 52. & sequent.
Conclusio Theologica quomodo dicatur sequi debiliorem antecedentis partem.
 114.
Congregationum Eminent. Cardinalium decreta quante sint auctoritatis. 194. 1.
Consequentia à distributio ad collectiuū, quomodo valeat in rebus Theologicis.
 117. & sequent.
Contumeliosa propositio quae. 305. 2.

D

Decreta SS. Congregationum Emin. Cardin. quante sint auctoritatis.
 194. 1.
Dei simplicitati non repugnat ratio medijs rationis distincti virtualiter in demonstrationibus Theologicis. 92. 2.
Deus quomodo obiectum Theologiae. 19. & sequent.
Demonstratio à priori, à posteriori & quia, quomodo differant. 95. 1.
Demonstratio Theologica procedens ex revelatione diuina in actu signato neque est à Priori, neque à Posteriori. 96. 1.
Vt quis pro Doctore Ecclesiae habeatur quae conditiones requirantur. 184. 1.
Doctores in mysticis, Ecclesiae corpore sunt

oculi. 187. 1.
Doctores usque ad consummationem saeculi. 189. 2.
Doctorem Scholasticorum qualis & quanta sit auctoritas. 188. & sequent.
Doctorem consensus opus dexterae Excelsae. 190. 2.
Sancti Doctores praesertim Augustinus & Thomas parciissimi fuere in damnandis aliorum sententijs. 167. 1.
Doctrina sex modis ab Ecclesia approbari potest. 181. 2.
Doctrinam suorum Pastorum populi sequi tenentur. 187. 2.
Doctrina impia quid. 305. 1.
Druides apud Gallos, qui, eorum species ac Philosophandi modus. 203. 2.
Druidum veritates, nec non errores. 204. & sequent.

E

Ecclēsia auctoritas in definiendis rebus fidei, & in approbando aliquam ex illis consequentiam. 49. 2.
Ecclesia infallibilis. 172. 2.
Ecclesiae infallibilitas quomodo cognosci potest. 173. 1.
Ecclesia quouis tempore, quasi quoddam corpus spirituale & mysticum. 190. 1.
Ecclesia sola est Index controuersiarum fidei. 285.
Epicūretus qualis, quamque eius libri chari fuere S. Carolo Borromeo. 229. 1.
Epicureorum Philosophiae origo, & quomodo eius dogmata trahi possint ad bonum sensum. 231.
Error dupliciter sumitur genericè & specificè. 296. 2.
Erronea propositio dicitur, quae contradictoria est, & opposita doctrinae praescriptae ab Ecclesia definitae. 297. 2.
Errori proxima quae opponitur directè conclusioni Theologicae apud omnes Catholicos indubitanter receptae. 300. 2.
Euidētia alia rei cognita, alia cognitionis. 145. 1.
Euidētia cognitionis, siue euidens cognitio male confunditur cum certa. ibid.
Euidētia est quadam claritas veritatis cognita.

ALPHABETICVS.

gnita, vel clara rei visio. 145. 2.
Euidētia duplex sensus & intellectus. ibid.
ad Euidētia cognitionis ex parte obie-
cti quatuor assignantur regule. 146.
Euidētia sensus quid, & quomodo ad plu-
res probationes theologicas conducat.
148. 1. 2.
Euidētia intellectus quid, & quomodo
conducat ad plures probationes theologi-
cas. 149. & sequent.

F

Fides alia infusa, alia acquisita. 43. 1.
 circa Fidei propositionem duplex as-
 sensus quomodo dari possit. 50. 2.
 Fides quomodo titubationem admittat. 58.
 2. 60. 2.
 Fides quomodo dici possit se habere per ac-
 cidens respectu habitus theologici. 80. 1.
 Fidei propositiones dupliciter considerari
 possunt in esse credibilis, & in esse rei.
 121. 1.
 Fidei lumen quā utile comparandis scien-
 tijs humanis. 199. 1.
 Fidei diuina certitudo explicatur. 150.
 & sequent.
 Fidei resolutio aperitur. 152. 2. 288.
 in Fidei resolutione non committitur à
 Catholicis circulus vitiosus, sed potius
 ab hereticis. 288. & sequent.
 Asserere aliquid esse de Fide, quod tale
 non est, quam periculosum. 166. & seq.
 Ad Fidem diuinam duo requiruntur,
 assensus intellectus secundum quod pie
 mouetur à voluntatis imperio, & quod
 credibilia proponantur credenti. 259.
 Fidem proponens, ut supremus eius Iu-
 dex, debet esse infallibilis. ibid.
 Fidei humana certitudo explicatur. 153.
 & sequent. de conditionibus requisitis
 ad illam certitudinem. 156. & sequent.
 Fidei humana quanta sit necessitas. 208. 2.

G

Grecanica Philosophia diuiditur in
 sectas tres Poeticam, Eleaticam, &
 Ionicam. 205. 1.

Bibliot. Theol. Tom. I.

H

Habituum diuersitas ex diuersitate
 essentiali actuum ad quos inclināt.
 40. 2.
 Idem esse habitum secundum substantiam
 supernaturalem, ac esse habitum per se
 infusum. 67. 2.
 Differentia inter habitum & actum super-
 naturalem. 68. 1.
 Habitus supernaturales acquiri nō possunt
 per actus. 68. 2.
 Hereticam esse aliquam propositionem, &
 eum, qui illam asserit, esse hereticum
 non sunt idem. 294. 2.
 Hæresis diuiditur in formalem & obiecti-
 uam. 295. 1.
 Hæretica propositio quæ sit. 295. 2.
 Hæretica propositio & erronea, quæ diffe-
 rant. 296. 2.
 Propositio hæresi proxima quid. 299. 2.
 Propositio hæresim sapiens quid. 301. 2.
 Hæretici Theologiæ Scholasticæ inimici.
 98. 1.
 Hæretici Sanctorum Patrū irrisores. 188. 2.
 Homo cur ab alio homine instruat. 257.
 1. 2.
 Humane historiae autoritas. 250. 2.
 Regula unde humane historiae maior vel
 minor certitudo conijci potest. ibid. &
 seq.

I

Impia propositio quid. 305. 2.
 Iniuriosa propositio quid. 305. 2.
 Sacra Scriptura quanta autoritatis. 163.
 & sequent.
 Sacra Scriptura non est controuersiarum
 fidei index sed regula. 281. & sequent.
 Spiritus particularis nequit esse supremus
 controuersiarū fidei index. 267. & seq.
 Index & regula controuersiarum fidei dif-
 ferunt. 252. 2.
 Index controuersiarum primarius & se-
 cundarius. 253. 1.
 Index secundarius duplex priuatus & pu-
 blicus. ibid.
 Index publicus dupliciter constitui potest.
 ibid. 2.

Rr 2

Index

Index publicus à Christo in Ecclesia fuit institutus. 254. & sequent.

Index supremus controuersiarum fidei debet esse infallibilis. 258. & sequent.

Item debet habere auctoritatem proponendi fidelibus veritates à se definitas tanquam de fide, & insuper obligandi illos, ut eas suscipiant. 260. 2. requiritur insuper, ut sit visibilis, uiuens, clare, apteque loquens, quodque ab eius sententia appellari non possit. 262. & seq.

Index controuersiarum supremus potest esse pars controuersiae dirimendae. 264. 1.

Index supremus omnium fidei controuersiarum sola est Ecclesia, quidque per illam intelligatur. 285.

Ius Pontificium vel Canonicum quid. 192. 1. Eius diuisio, in Decretum, & Decretalia. ibid.

Ius in decreti volumine contentum quatuor habet auctoritatum species, iuxta quarum qualitatem magis vel minus firmum praebet argumentum. ibid. 2.

Iuris Canonici pars altera sex Decretalium libros & Extrauagantes completens, cui potest addi Bullarium, quanta sint auctoritatis. 193. 2.

L

Locus Theologicus, an sit, quid sit, & quotuplex sit. 134. 1.

Loci Theologici quomodo ordinandi. 135. 1.

M

Mathematicarum Disciplinarum dubia. 195. 2.

Medicina dubia. 197. 2.

Moralis Philosophia dubia. 198. 1.

O

Quid obiectum complexum & incomplexum. 19. 1.

Quomodo differant. ibid.

Obiecti materialis & formalis essentia & differentia aperiuntur.

Obiectum communitatis, siue extensiuum quid. 20. 2.

Quid obiectum principale, quid attributionis. 21. 1.

Oracula Gentilium nonnulla fidei nostrae arcana reseruere. 241. 2.

P

Sancti Patres dupliciter considerari possunt distributiuè & collectiuè. 181. 1.

Sanctorum Patrum consensus unanimis extendi potest ad quaestiones facti, & iuris, iterum ad quaestiones Philosophiae & Theologiae. 181. 1.

Sancti Patres quinque modis locuti sunt. ibid.

Sanctorum Patrum doctrina sex modis ab Ecclesia approbari potest. ibid.

Sanctorum Patrum auctoritas debet esse maximi ponderis. 182. 1.

Aliquorum dumtaxat Patrum auctoritas in quacumque materia certum non facit argumentum. 184. 2.

Sancti Patres aliquando suam fatentur imperitiam. ibid.

Pauci Patres qui in aliquo non fuerint decepti. 185. 1.

Omnium etiam Sanctorum Patrum auctoritas, cum ad eas adducitur difficultates, quae naturali lumine cognoscuntur, & ad quarum probationem nulla penitus utuntur auctoritate canonica certum argumentum nequaquam suppeditat, secus autem in rebus ad fidem spectantibus. 185. 2.

Philosophorum auctoritas quanta sit. 200. 1.

Philosophica doctrina quam utilis sacrae Scripturae. ibid.

Philosophandi modus per enigmata antiquus. 203. 1.

Philosophi antiqui, qua via aliqualem fidei mysteriorum notitiam habere potuerint. 241. 1.

Philosophorum antiquorum varia Secta. 202. & seq.

Philosophiae Poeticae princeps Orpheus. 205 1.

Philosophiae Ionicae princeps Thales Milesius. ibid.

Philosophia Ionica deriuata in Academicam, Peripateticam, Stoicam, Epicuream, Cyre-

ALPHABETICVS.

- Cyrenaicam, Cynicam, Ephecticam, vel Scepticam.* 205. 2.
Philosophia tertia Secta fuit Italica, cui principium Pherecides, vel potius Pythagoras. 209. 1.
Philosophie huius errores et veritates. *ibid.*
An noua Philosophia ad usum sacrae doctrinae introducenda. 237. 2.
Quenam ex Philosophicis antiquorum disciplinis sit magis apta ad usum sacrae doctrinae. 240. 1.
Platonis Philosophia eiusque libri. 211. 1.
Plato plura scripsit vtilia. 212. 1.
Plures etiam maculas habet eius doctrina. 214. 1.
Plato hereticorum omnium condimentarium. 215. 2.
Summus Pontifex Romanus gaudet privilegio infallibilitatis in rebus fidei, & morum. 174.
Argumentum ab eius autoritate desumptum quando certam, quando probabilem faciat probationem. 174. & seq.
Quae conditiones in eius definitionibus considerandae ut infallibiliter, aut ex cathedra definire dicatur, vel non. 175. 1. 2.
Summus Pontifex aliquid de fide definiturus quid teneatur prestare. 176. 2.
Quid se illud omitteret. 177. 1.
Summus Pontifex definiturus, quoslibet viros doctos consultores adhibere potest. 178. 1.
Summi Pontificis Sixti V. decretum suis Biblijs prefixum, nunquam plene promulgatum. 176. 1.
Ex duabus praemissis reuelatis potest in arguendo theologia procedere. 123. & sequent.
Item ex una praemissa diuinitus testata, & alia naturaliter eidente. 128. & sequent.
Ex utraque praemissa naturali procedere non potest. 130. 2.
Nec ex una praemissa reuelata & altera probabili. 131. 2.
Praemissa naturalis quomodo subordinetur praemissa fidei in syllogismo theologico. 57. 2.
Praemissa quomodo sicut causa assensus con-
clusionis. 70. 1.
Praxis quid, & quotuplex. 34. 1.
Praxis non est actio solius voluntatis. *ibidem* 2.
Praxis quomodo etiam pertineat ad intellectum. *ibid.*
Principia syllogistica formalia, quibus in arguendo regulatur bonitas consequentiae conclusionum Theologicarum. 106. 1.
Principium istud, quacumque sint eadem uni tertio &c. quomodo valeat ad consequentias Theologicas. 108. & seq.
Item quod conclusio sequatur debiliorem antecedentis partem. 114. & sequent.
Principia syllogistica materialia, quibus in arguendo ex parte materiae regulatur bonitas consequentium seu conclusionum Theologicarum. 120. & seq.
Principium quid in tota sua latitudine. 121. 1. diuiditur in positionem, & dignitatem, rursus positio in definitionem & suppositionem. *ibid.*
Prima Theologiae principia attenda eius ratione formali sunt omnes fidei veritates. 121. 2.
Prima principia dignitates dicta S. Theologiae, ex parte rationis formalis ipsius. 123. 2.
Prima principia in essendo, dignitates dicta, sunt, Deus est, & remunerator est inquirentium se. 124. 1.
Probabilitas quomodo ad sacras Scripturas se extendere possit. 164. 1.
Item ad sacras traditiones. 171. 2.
Probatio vera quid sit. 136. 2.
Probatio certa quid sit. 140. & sequent.
Probatio topica seu probabilis quid sit. 159. & sequent.
Propositionum varie notae. 294. & seq.
Propositio haeretica quid. 295. 2.
Notorie haeretica quid. 296. 1.
Propositio haeresi proxima quid. 299. 2.
Propositio sapiens haeresim, vel haereseos suspecta. 301.
Propositio erronea quid. 296. & seq.
Propositio errori proxima. 299. 2.
Propositio male sonans & piarum aurium offensua. 302. 2.
Propositio blasphema, impia, & iniuriosa. 304. 2.

I N D E X

- Index publicus à Christo in Ecclesia fuit institutus . 254. & sequent.*
Index supremus controuersiarum fidei debet esse infallibilis . 258. & sequent.
Item debet habere auctoritatem proponendi fidelibus veritates à se definitas tanquam de fide, & insuper obligandi illos, ut eas suscipiant . 260. 2. requiritur insuper, ut sit visibilis, viuens, clare, apteque loquens, quodque ab eius sententia appellari non possit. 262. & seq.
Index controuersiarum supremus potest esse pars controuersia dirimenda. 264. 1.
Index supremus omnium fidei controuersiarum sola est Ecclesia, quidque per illam intelligatur . 285.
Ius Pontificium vel Canonicum quid. 192. 1. Eius diuisio, in Decretum, & Decretalia. ibid.
Ius in decreti volumine contentum quatuor habet auctoritatum species, iuxta quarum qualitatem magis vel minus firmum præbet argumentum. ibid. 2.
Iuris Canonici pars altera sex Decretalium libros & Extrauagantes completens, cui potest addi Bullarium, quanta sint auctoritatis. 193. 2.

L

- L**ocus Theologicus, an sit, quid sit, & quotuplex sit. 134. 1.
 Loci Theologici quomodo ordinandi. 135. 1.

M

- M**athematicarum Disciplinarum dubia. 195. 2.
 Medicina dubia. 197. 2.
 Moralis Philosophiæ dubia. 198. 1.

O

- Q**uid obiectum complexum & incomplexum. 19. 1.
 Quomodo differant. ibid.
 Obiecti materialis & formalis essentia & differentia aperiuntur.
 Obiectum communitatis, siue extensiuum quid. 20. 2.

- Quid obiectum principale, quid attributionis. 21. 1.*
Oracula Gentilium nonnulla fidei nostræ arcana reseruere. 241. 2.

P

- S**ancti Patres dupliciter considerari possunt distributiue & collectiue. 181. 1.
 Sanctorum Patrum consensus unanimis extendi potest ad quæstiones facti, & iuris, iterum ad quæstiones Philosophiæ & Theologiæ. 181. 1.
 Sancti Patres quinque modis locuti sunt. ibid.
 Sanctorum Patrum doctrina sex modis ab Ecclesia approbari potest. ibid.
 Sanctorum Patrum auctoritas debet esse maximi ponderis. 182. 1.
 Aliquorum dumtaxat Patrum auctoritas in quacumque materia certum non facit argumentum. 184. 2.
 Sancti Patres aliquando suam fatentur imperitiam. ibid.
 Pauci Patres qui in aliquo non fuerint decepti. 185. 1.
 Omnium etiam Sanctorum Patrum auctoritas, cum ad eas adducitur difficultates, quæ naturali lumine cognoscuntur, & ad quarum probationem nulla penitus utuntur auctoritate canonica certum argumentum nequaquam suppeditat, secus autem in rebus ad fidem spectantibus. 185. 2.
 Philosophorum auctoritas quanta sit. 200. 1.
 Philosophica doctrina quam utilis sacræ Scripturæ. ibid.
 Philosophandi modus per ænigmata antiquus. 203. 1.
 Philosophi antiqui, qua via aliqualem fidei mysteriorum notitiam habere potuerint. 241. 1.
 Philosophorum antiquorum variae Sectæ. 202. & seq.
 Philosophiæ Poeticæ princeps Orpheus. 205. 1.
 Philosophiæ Ionici princeps Thales Milesius. ibid.
 Philosophiæ Ionici deriuata in Academicam, Peripateticam, Stoicam, Epicuræam, Cyre-

ALPHABETICVS.

- Cyrenaicam, Cynicam, Ephecticam, vel Scepticam.* 205. 2.
Philosophia tertia Secta fuit Italica, cui principium Pherecides, vel potius Pythagoras. 209. 1.
Philosophie huius errores et veritates. *ibid.*
An noua Philosophia ad usum sacrae doctrinae introducenda. 237. 2.
Quenam ex Philosophicis antiquorum disciplinis sit magis apta ad usum sacrae doctrinae. 240. 1.
Platonis Philosophia eiusque libri. 211. 1.
Plato plura scripsit utilia. 212. 1.
Plures etiam maculas habet eius doctrina. 214. 1.
Plato hereticorum omnium condimentarium. 215. 2.
Summus Pontifex Romanus gaudet priuilegio infallibilitatis in rebus fidei, & morum. 174.
Argumentum ab eius autoritate desumptum quando certam, quando probabilem faciat probationem. 174. & seq.
Quae conditiones in eius definitionibus considerandae ut infallibiliter, aut ex cathedra definire dicatur, vel non. 175. 1. 2.
Summus Pontifex aliquid de fide definiturus quid teneatur prestare. 176. 2.
Quid si illud omitteret. 177. 1.
Summus Pontifex definiturus, quoslibet viros doctos consultores adhibere potest. 178. 1.
Summi Pontificis Sixti V. decretum suis Biblijs prefixum, nunquam plene promulgatum. 176. 1.
Ex duabus praemissis reuelatis potest in arguendo theologia procedere. 123. & sequent.
Item ex una praemissa diuinitus testata, & alia naturaliter euidente. 128. & sequent.
Ex utraque praemissa naturali procedere non potest. 130. 2.
Nec ex una praemissa reuelata & altera probabili. 131. 2.
Praemissa naturalis quomodo subordinetur praemisse fidei in syllogismo theologico. 57. 2.
Praemisse quomodo sint causa assensus conclusionis. 70. 1.
Praxis quid, & quotuplex. 34. 1.
Praxis non est actio solius voluntatis. *ibidem* 2.
Praxis quomodo etiam pertineat ad intellectum. *ibid.*
Principia syllogistica formalia, quibus in arguendo regulatur bonitas consequentiae conclusionum Theologicarum. 106. 1.
Principium istud, quacumque sint eadem uni tertio &c. quomodo valeat ad consequentias Theologicas. 108. & seq.
Item quod conclusio sequatur debiliorem antecedentis partem. 114. & sequent.
Principia syllogistica materialia, quibus in arguendo ex parte materiae regulatur bonitas consequentium seu conclusionum Theologicarum. 120. & seq.
Principium quid in tota sua latitudine. 121. 1. diuiditur in positionem, & dignitatem, rursus positio in definitionem & suppositionem. *ibid.*
Prima Theologiae principia attenta eius ratione formali sunt omnes fidei veritates. 121. 2.
Prima principia dignitates dicta S. Theologiae, ex parte rationis formalis ipsius. 123. 2.
Prima principia in essendo, dignitates dicta, sunt, Deus est, & remunerator est inquirentium se. 124. 1.
Probabilitas quomodo ad sacras Scripturas se extendere possit. 164. 1.
Item ad sacras traditiones. 171. 2.
Probatio vera quid sit. 136. 2.
Probatio certa quid sit. 140. & sequent.
Probatio topica seu probabilis quid sit. 159. & sequent.
Propositionum variae notae. 294. & seq.
Propositio haeretica quid. 295. 2.
Notorie haeretica quid. 296. 1.
Propositio haeresi proxima quid. 299. 2.
Propositio sapiens haeresim, vel haereseos suspecta. 301.
Propositio erronea quid. 296. & seq.
Propositio errori proxima. 299. 2.
Propositio male sonans & piarum aurium offensua. 302. 2.
Propositio blasphemata, impia, & iniuriosa. 304. 2.
Propo-

I N D E X

Propositio temeraria, scandalosa, schismatica & seditiosa. 305. 2.
Propositio superstitiosa & periculosa. 307. 2.

R

Reuclatio & locutio diuina quid. 25. 2
 Reuelatio diuina alia actiua, alia passiuu. 29. 1.
 Reuelatio virtualis & mediata est obiectu quo sacre Theologie. 25. & seq.
 Reuelatione diuina dupliciter Theologus uti potest ad inferendam syllogistice conclusionem in actu exercito, & in actu signato. 95. 2.
 Reuelatio falsa quantumuis prudenter & bona fide estimata diuina, non potest esse formalis ratio sufficiens ad credendum fide infusa. 132. 1.

S

Sapientia dupliciter accipitur. 63. 2.
 Sapientia est formaliter scientia. 64. 2
 Sapientia conditiones. 65. & sequent.
 Scientia & fides quomodo possunt simul esse respectu vnius obiecti. 10. 1.
 Scientia absolute non requirit euidenciam formalem sed tantu certitudinem. 15. 2.
 Scientie habitus dupliciter considerari potest ad actus suos proxime & remote. 33. 1.
 Quid scientia speculatiua & Practica. ibidem 2.
 In habitu scientifico speculatiuum & practicum dupliciter considerari possunt limitate & illimitate. 35. 2.
 Scientiarum certitudo ex primis earu principijs. 43. 1.
 Scientie subalternate cum subalternante continuatio explicatur. 45. 1.
 In Scientijs humanis multa incerta. 195. 1.
 Scandalosa doctrina quid. 307. Seditiosa quid & schismatica. ibid.
 Scholastica vocis varia etymologia ac significationes. 86. 1.
 Scriptura sacra nequit esse index controuersiarum fidei. 281. 2.
 Scriptura sacra literalis sensus certus tamen & indubitatus firmum facit argu-

mentum ad stabilienda fidei dogmata. 163. 1.
 Circa Scripturas sacras quomodo probabilitas versari possit. 164. 1.
 Scriptura sacra sensus qui certi, qui probabiles. 165. 1.
 Scriptura sacra sensus licet tantum probabiles quomodo utiles. 165. 2.
 Scriptura sacra sensus spiritualis valet etiam ad firmanda fidei dogmata ubi de illo certo constat. 169. 1.
 Discrimen inter sensum Scripturae litteralem & mysticum in ordine ad probationem certam. 170. 1.
 Socratica Philosophia & Secta. 205. 2.
 Spes quomodo respiciat summum bonum fruendum. 48. 2.
 Spiritualis quomodo omnia dijudicat. 277. 2.
 Spiritus particularis nequit esse supremus Index controuersiarum fidei. 267.
 Stoica Philosophia princeps Zeno, etymologia Stoa latine porticus. 225. 1.
 Clarum inter alia Stoicae Philosophiae sydus Epictetus, nec non Seneca. 227. 2.
 Stoica Philosophia tum veritates, tum errores. 229. 1.
 Item eius sequaces. 228. 1.
 Sybilla inter gentes prophetissa. 244. 2.
 Sybillistae Christiani appellati. ibid.
 Sybilla in magna veneratione habite eorumque libri. 245. 1.
 Sybilla nominis etymologia. ibid.
 Sybilla numero decem. ibid. 2.
 Sybillinorum librorum autoritas. 246. 1.
 Sybilla a SS. Patribus laudate. 246. 2.
 Sybillarum Virginitatis premium. ibid.
 Cur Sybillis, ut pote feminis, munus prophetandi inter Gentiles concessit Deus. 247. 1.
 Referuntur praecipua earum vaticinia. ibid.
 Quando Sybillaru libri examinati. 246.
 Cur & quomodo conseruari. ibid.
 Sybillarum autoritas quanta pro rebus fidei firmandis. 250. 1.
 Sybillini libri quomodo restituendi. ibid.

ALPHABETICVS.

T

- T** Estimanium sibi perhibere quomodo quis possit. 265. 1.
 Testem simul esse & partem, quando quis possit esse. 266. 2.
 Temeraria doctrina quæ. 306. 1. 2.
 Theologia sermo de Deo. 1. 1.
 Theologia duplex naturalis & supernaturalis. *ibid.*
 Theologia naturalis triplex mystica, fabulosa, naturalis. 2. 1.
 Theologia naturalis & supernaturalis quomodo inter se distinguantur. 2. 2.
 Theologia supernaturalis aggregatum ex habitu fidei, & habitu theologico. *ibid.*
 Theologia pro habitu supra quomodo procedat ex principijs fidei.
 Theologia supernaturalis quomodocumque considerata suscipit magis & minus. *ibid.* 2.
 Theologia quomodo scientia diuinitus inspirata. 4. 2.
 Theologia antiquitas ab exordio mundi. *ibid.*
 Theologiae successio. *ibid.* & sequent.
 Theologia de essentia Regni Christi. 8. 1.
 Theologia quomodo omnibus necessaria. *ibid.* 2.
 Theologia qua ratione necessaria respectu veritatum naturaliter cognoscibiliu. 9. 1.
 Theologia pro habitu sumpta quomodo Ecclesia necessaria. 11. & sequent.
 Theologia est vera & perfecta scientia. 14. & seq.
 Theologia habet eidentiam æquiualem. 15. & seq.
 Theologia quomodo subalternetur scientia beata. 17.
 Theologia quomodo sibi subalternet ceteras scientias. 18. 2.
 Theologiae obiectum quod siue materiale. 19.
 Theologiae obiectum quo siue formale. 24.
 In Theologia & alijs scientijs quomodo differant inter se hæc obiecta. 28. 2.
 Theologiae habitus est vnus specie infima. 30. 2.
 Theologiae habitus simul est speculatiuus & practicus. 33.

- Theologia quomodo in hoc impressio diuina scientie mediante lumine fidei. 39. 1.
 Theologia quomodo magis speculatiua quã practica. 43. 2.
 Theologiae viatricis habitus primorū principiorum est fides supernaturalis. 43. 1. 2.
 Theologiae & fidei habitus distinguuntur. 46. 1.
 Theologiae habitus certitudine superat quilibet alium habitum intellectualem pure naturalem. 55. 2.
 Theologia dignitate superat omnes alias scientias naturales tam speculatiuas quã practicas. 61. 1.
 Theologia est vere & proprie dicta sapientia. 63.
 Theologia non est habitus formaliter supernaturalis. 66. & sequent.
 Theologiam in heretico non remanere explicatur. 74.
 Theologia in statu viae acquisita, quomodo remanere possit in patria, vel non. 79.
 Theologiae sextuplex munus expenditur. 86.
 In Theologia distinctionem essentialem nõ faciunt prefata sex munera. 88.
 Theologia non solum est habitus explicatiuus, sed etiam argumentatiuus. 91.
 Theologia veras habet demonstrationes tã à priori, quam à posteriori. 94.
 Theologiae argumentatiue siue Scholasticæ necessitas. 98.
 Theologiae argumentatiue siue Scholasticæ quantum inimici heretici. 98.
 Theologus Christianus quomodo non peioris conditionis in scitis, quam rusticus fidelis in creditis. 9. 2.
 Traditio sacra ut sit certa, quæ conditiones requisitæ.

V

- V**eritas triplex in essendo, in cognoscendo, & in significando. 136. 2.
 Quid sit vnaquaque explicatur. 137. 1.
 Veritatis causa efficiens prima Deus. *ibid.*
 Veritatis causa secunda lumen ipsum intellectuale & species. *ibid.*

Veri-

Veritas obiectiva, siue in essendo duplex naturalis & supernaturalis, euidens & ineuidens. 137. 2.

Veritas naturalis triplex, Logica, Physica, Metaphysica. ibid.

Veritatis seu veri proprietates. ibid. & sequent.

Veritatis à falsitate distinguenda regula. 138. 1.

Vnitas scientiæ & habitus desumitur ab unitate obiecti formalis. 29. 2.

Quomodo dispersa in inferioribus, ununtur vel formaliter, vel eminenter in superioribus. 40. 1.

F I N I S.

REGESTVM.

† †† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr.

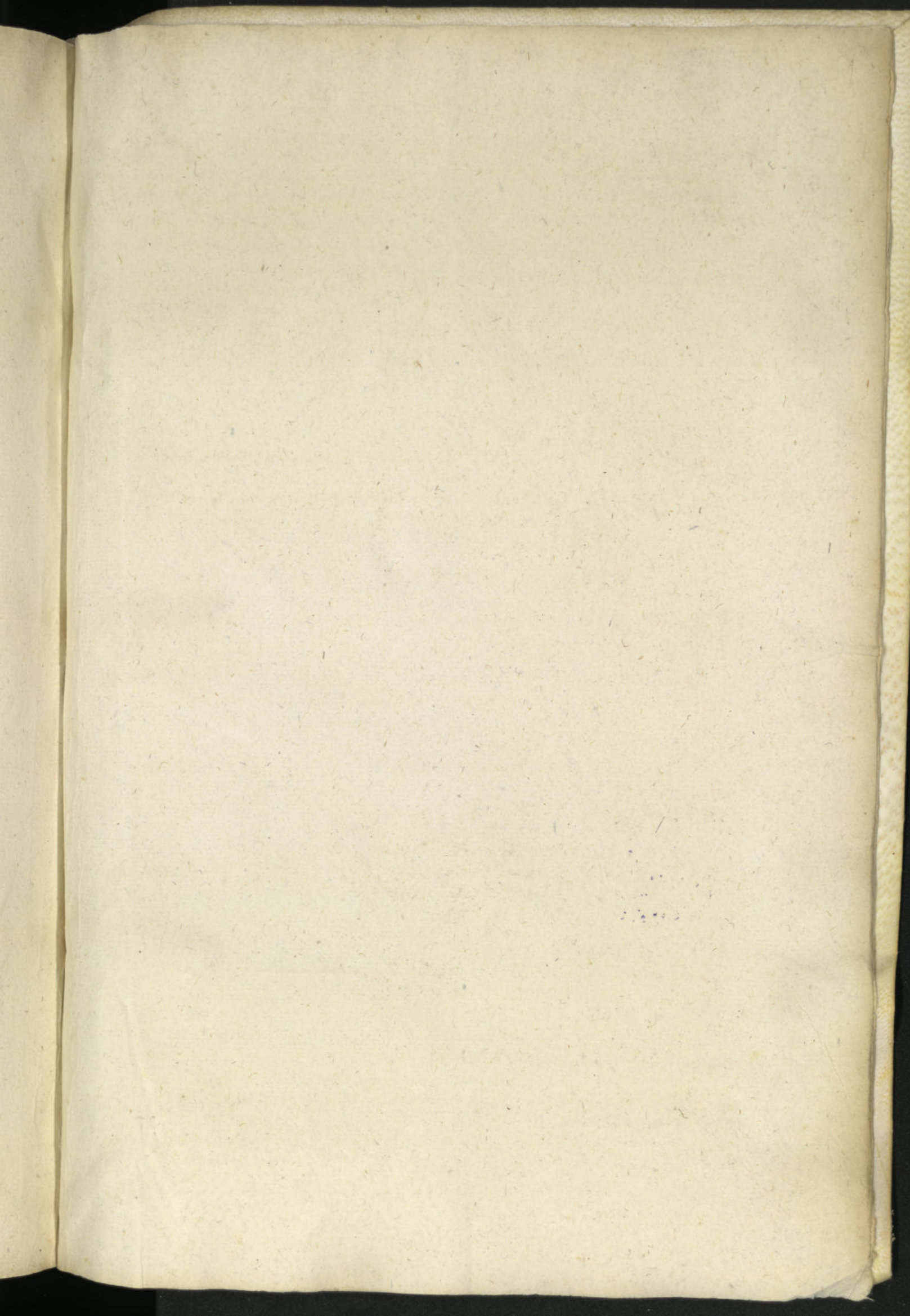
Omnes sunt Duerniones, præter †, quæ est ternio, & Qq, quod est folium simplex.

ROMAE, Typis Philippi Mariæ Mancini. M. DC. LXVI.

SVPERIORVM PERMISSV.

RECEIVED

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

